

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN DANSKE
BOGHANDLERFORENINGS HISTORIE
GENNEM HUNDREDE AAR

1837 • 1937

DEN DANSKE
BOGHANDLERFORENINGENS
HISTORIE
GENNEM HUNDREDE AAR

1837 · 18. JANUAR · 1937

AF

ARTHUR G. HASSØ

CAND. MAG.
ARKIVAR VED RIGSARKIVET

DEN DANSKE BOGHANDLERFORENING
KØBENHAVN · MDCCCXXXVII

*Med en venlig Hilsen fra
Den danske Boghandlerforening.*

Formand.

Efter en Henvendelse fra Den danske Boghandlerforenings Ledelse paatog undertegnede sig i Januar 1935 at udarbejde en historisk Redegørelse for Foreningens Udvikling og Virksomhed gennem det Hundredaar, som den 18. Januar 1937 er forløbet siden dens Stiftelse. Det er da først og fremmest en Organisations Historie, man vil finde paa de følgende Sider; men da Foreningens Betydning for dansk Boghandel har været aldeles afgørende paa saa mange Omraader, er det mit Haab, at Skildringen vil give et beskedent Bidrag til dansk Handels Historie i det 19. og 20. Aarhundrede. For mange nyttige Vink og værdifulde Raad skylder jeg Tak til Boghandlerforeningens Sekretær Hr. Michael H. Jensen, som ogsaa har sørget for Billederne.

Det vedføjede Person- og Sagregister vil kunne give Bogen Værdi som Opslags- og Haandbog for dem, der maatte søge Oplysninger om enkelte Sider af eller særlige Spørgsmaal vedrørende dansk Boghandel, forsaavidt disse Sider og Spørgsmaal har været behandlet inden for Den danske Boghandlerforenings Rammer; den kronologiske Fremstilling har vist sig at være den naturligste Form for Skildringen, som er afsluttet i September 1936. Fremstillingen ledsages af Portrætter af de Mænd, som inden for Foreningen har gjort en Indsats i Organisationen af dansk Boghandel. De meddelte Citater er ord-, men ikke bogstavrette.

København, den 1. Oktober 1936.

ARTHUR G. HASSØ.

Den danske Boghandlerforenings
Dirigentsklokke.

FORORD

Den danske Boghandlerforening har betragtet det som en naturlig Opgave i Anledning af dens Hundredeaarsjubilæum at give en Fremstilling af Foreningens Historie og Virke i det siden dens Stiftelse forløbne Seculum.

Med dette Skrift har vi da først og fremmest villet sætte et Minde for de kloge og fremsynte Mænd, der var vor Forenings og dermed den organiserede danske Boghandels Grundlæggere, og give et Udtryk for vor Taknemmelighed over for Forgængerne, hvis dygtige Arbejde er Forudsætningen for vor egen Virksomhed inden for Organisationens Rammer.

Paa Grundlag af Den danske Boghandlerforenings gennem Tiderne opbyggede og befæstede Organisation har dansk Forlags- og Boghandlervirksomhed kunnet udvikle sig til sit nuværende høje Stade og gøre sin betydningsfulde Indsats til Støtte og Fremme af vort Lands Aandsliv og Kultur.

Nietzsche har skrevet en berømt »nutidsmæssig Betragtning« om den gølge Historieskrivning og Historielæsning og mindet om Goethe-Ordet: »Jeg hader alt det, der kun belærer mig uden at sætte min Selvvirksomhed i Gang eller stimulere den«. Hvad kan da vi, den nulevende og de kommende Boghandlergenerationer, lære af Den danske Boghandlerforenings Historie gennem dens første hundrede Aar, saadan som Arkivar Arthur G. Hassø paa de følgende Blade med Flid og Omhu har optegnet den? Hvilke Impulser har vi at hente i denne Bog?

Ja, for uinteresserede udenforstaaende vil den vel virke som et nøgternt Referat af foreningshistoriske Fakta og Biografier af mere eller mindre betydelige afdøde. For Boghandelens Mænd vil den

imidlertid rumme mangt og meget af Interesse, vil kaste Strejfflys over dansk Boghandels Udvikling og give Vidnesbyrd om det store og opofrende Arbejde, vore Forgængere har gjort til Gavn for os, og man vil i mange af disse Forgængere lære at erkende Forbilleder. De vil ogsaa af dette Værks Fremstilling af Den danske Boghandlerforenings historiske Kendsgerninger kunne danne sig en Forestilling om den hurtigt fremskridende stærke Udvikling af det trykte Ords magtfulde Indvirkning, som netop det deri omhandlede Hundredaar har fremkaldt her i Danmark, en Udvikling, paa hvilken dansk Boghandel har haft sin skabende og fremmende Indflydelse.

»Om hundred Aar er alting glemt«. Maatte dette Mindeskrift formaa at gøre disse Ord til Skamme ved at bevare for Eftertiden Historien om Den danske Boghandlerforenings Tilblivelse og Virke.

HALFDAN JESPERSEN.

INDHOLD

	Side
Hovedtræk af den danske Boghandels Historie for 1837.....	13
Tiaaret 1837—1846.....	30
— 1847—1856.....	94
— 1857—1866.....	141
— 1867—1876.....	176
— 1877—1886.....	211
— 1887—1896.....	239
— 1897—1906.....	282
— 1907—1916.....	324
— 1917—1926.....	386
— 1927—1936.....	440
Den danske Boghandlerforenings Medlemmer 1936.....	497
Den danske Boghandlerforenings Embedsmænd, Udvalg m. m. 1936	498
Boghandlerraadet 1936	500
Institutioner, der er knyttet til den danske Boghandel 1936 ..	500
Henvisninger og Register	501
Henvisninger	503
Personregister	516
Sagregister	525

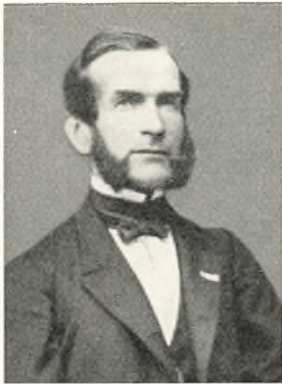
**Den danske Boghandlerforenings
Stemmeurne.**

H. J. BING

J. DEICHMANN

ANDR. FRED. HØST

H. C. KLEIN

P. G. PHILIPSEN

C. A. REITZEL

A. TH. SPEER

CHR. STEEN

DEN DANSKE BOGHANDLERFORENING'S STIFTERE

(Portræt af B. S. Langhoff har ikke kunnet fremskaffes).

HOVEDTRÆK AF
DEN DANSKE BOGHANDELS HISTORIE
FØR 1837

Om der i Middelalderen er blevet drevet *Handel med Bøger i Danmark*, ved vi ikke; men der er Grund til at formode, at der først henimod Slutningen af dette Tidsafsnit har været Muligheder derfor. Da var Danmark i højere Grad end tidligere blevet draget ind i den almeneuropæiske Kultur, og i Byerne var der ved at opstaa en efter danske Forhold ret velstaaende Borgerstand, der var læsekyndig og vel derfor ogsaa til en vis Grad læselysten. Allerede før Johan Gutenbergs Dage har antagelig en og anden Boghandler — eller »Bogfører«, som de kaldtes — fra Lübeck eller en anden Hansestad vovet sig med sine Bøger til de største Byer i Danmark. Efter at Gutenberg havde gjort sin Opfindelse, Trykning med støbte og bevægelige Typer, kan der næppe være Tvivl om, at noget saadant har fundet Sted.

Først med Universitetets Oprettelse i 1479 og med Trykningen af de første danske Bøger blev der imidlertid skabt virkelige Forudsætninger for en egentlig Boghandel her i Landet. Adskilligt tyder paa, at de Bogbindere, som vi hører Tale om i Tiden omkring Aar 1500, ogsaa har været Bogførere og har rejst rundt med deres Bøger til de store Markeder for at faa dem afsat; saaledes var Forholdet i alt Fald i Tyskland. De første Bogtrykkere, der fremstillede Bøger i Danmark, var i Gejstlighedens Tjeneste: Lübeckeren JOHAN SNELL i Odense St. Hanskloster (1482) og Hamburgeren STEPHAN ARNDES i Slesvig (1486). Da Hollænderen GOTFRED AF GHEMEN i 1489 kom hertil, tog dansk Borgerskab og grundede et fast Trykkeri i København, først da tog egentlig dansk Boghandel sin Begyndelse.

Den aandelige Brydningstid omkring Reformationen 1536 blev en Grotid for dansk Bogtryk og Boghandel. Reformatorerne og deres Modstandere fandt i Bogtrykkerkunsten et kraftigt og virkningsfuldt Vaaben og brugte det i rigeligt Maal. Den første danskfødte Bogtrykker var Kanniken POUL RÆFF, det katolske Partis Bogtrykker og Forlægger. Hans Modstander var den tyskfødte HANS VINGAARD, der stillede sin Kunst i Reformatorernes Tjeneste. Kristian II's Ven og Tilhænger Christiern Pedersen var gaaet i Landflygtighed sammen med sin Herre, men vendte senere hjem til Danmark og blev Bogtrykker og Forlægger i Malmø i Aarene 1532—1535; Nederlænderen Hoochstraten var Bestyrer for hans Trykkeri.

Med Reformationens Sejr standsede denne Væksttid for Bogtryk og Boghandel. *Kongen optraadte selv som Forlægger* ved det store Arbejde: Kristian III's Bibel (1550), og to Professorer fik til Opgave at forestaa Udsendelse og Salg af dette Værk. De private Forlæggere arbejdede under stor Risiko, stadig truet af Faren for, at andre skulde eftertrykke deres Værker. I Aaret 1562 blev der oven i Købet indført *Censur*: uden Universitetets Billigelse maatte ingen Bog sælges i Danmark. Trods den stærke Gæring i Reformationsaarene var Læsekyndigheden alligevel ikke trængt videre dybt ned i Folket. De langsomme og besværlige Samfærdselsmidler hindrede ogsaa, at Boghandelen fik større Omfang i Danmark. Danske Bogførere rejste fra Marked til Marked med deres Varer; Camillus Nyrop skildrer Forholdene saaledes: »Fra By til By drog de, og altid opslog de deres Boder i eller ved Kirkerne; Bogførere fra København og Lübeck stod ved Kirken . . . Det var, som om de svundne Tiders Tro paa, at al Læsen og Prenten hørte Kirken til, endnu ikke var uddød«. Dog beretter en Lübecker i 1562 efter et Besøg i København, at de københavnske Boglader var saa vel forsynede med Bøger, »at de kunde kappes med Bogladerne i mange af Tysklands Stæder«.

I den sidste Tredjedel af det 16. Aarhundrede fik dansk Bogtryk og Boghandel en kortvarig Blomstring, takket være, at Renæssancens Aand nu ogsaa var naaet til Danmarks toneangivende Kredse, Kongen og Adelen. *De første danske Papirmøller* blev anlagt: først Steen Billes ved Rønneaa i Skaane, derefter Kongens mislykkede Forsøg med en Papirfabrik ved Hvidøre og endelig Tyge Brahes

Papirmølle paa Hven. Baade Anders Sørensen Vedel og Tyge Brahe havde selv Bogtrykkerier; men den indvandrede Tysker LORENTZ BENEDICHT blev Foregangsmanden. Af Frederik II fik han i 1565 Monopol paa at »prente alle de Bøger, latine, danske og tyske, som her i Riget udgaa og prentes skulle«. I 1574 fik Universitetet en fast Bogtrykker, der foruden en sikker Aarsindtægt kunde regne med Skattelempelser og Fribolig.

Dansk Boghandel i det 17. Aarhundrede var af samme Karakter som den tyske. Handelen dreves som *Byttheandel paa Bogmesserne*, naar det drejede sig om *Forlagsboghandelen*. I Danmark som i Tyskland mødte man stigende Vanskeligheder fra Censurens Side, og da Bogtrykker- og Boghandlerprivilegierne jo kun gjaldt inden for Rigets Grænser, blev de danske Forlæggere stadig skadet i deres Næring ved, at man i Tyskland uanfægtet eftertrykte de mere efterspurgte danske Bøger. Her i Landet led man desuden under en følelig Papirmangel. De danske Papirmøller kunde ikke tilfredsstille Efterspørgselen, og den herskende økonomiske Opfattelse, Merkantilismen, deltes først og fremmest af Regeringen, der lagde sin Politik an paa Landets Selvforsyning med Varer.

Sortimentsboghandelen blev stadig mest drevet i *Kirkerne*, i København mest i Frue Kirke; her havde Boghandlerne Baltzer Kaus og Hans Aalborg lejet et helt Kapel; senere kom Universitetsbogtrykker Salomon Sartorius til (1622). Da Joachim Moltke seks Aar senere fik Lov til at holde offentlig Boglade i Frue Kirke, fik Universitetet Ordre til at føre Tilsyn med, at »han en ustraffelig Boglade holder, eftersom det sig bør, og at han ingen forargelige Materier mod den augsburgske Konfession, hvorved Ungdommen kan forføres, derudi haver«. Der begynder nu at komme Klager over, at Boghandlerne »mange til stor Forargelse« førte Bøger, der egentlig ikke egnede sig til Salg i Kirkerne, saasom »Uglspil og deslige«, ja »Boleviser og andre utjenlige Viser, Digt, Fabel, Æventyr og ublu Kærlighedsbøger«; Kristian IV bestemte derfor, at den Boghandler, der tillod sig sligt, skulde have sine Skrifter forbrudt og »efter sin Formue bøde til Kirken«.

Gradvis blev Boghandlerne fordrevet fra Kirkerne, og i København fandt de sig et nyt Hjemsted paa *Børsen*. Det var jo netop

Meningen her at samle de handlende, og i Tiden helt ned til henimod Aar 1800 blev Børsen, hvad Strøget er i Dag, Stedet, hvor man gaar i Butikker. Her finder vi i det 17. Aarhundrede Filialudsalgene fra de hollandske Boghandlerfirmaer Elzevier og Johan Janssen. Her udfoldede de københavnske Boghandlere deres Virksomhed, alt under stadig Kontrol af Enevældens Censur, der lige nidkært vaagede over, at ingen kætterske teologiske Meninger eller ingen uønskede politiske Opfattelser kom paa Tryk; selv til Bogkatalogerne udstraktes Censuren.

Som i Tyskland saaledes regnede heller ikke i Danmark Forfatterne med at faa noget *Honorar* af deres Forlægger; i Stedet søgte de at holde sig skadesløse hos Mæcener og Velyndere ved at dedicere deres Skrifter til dem i svulstige og bombastiske Vendinger i Forventning om Gratialer. *Postbefordringen* var i det 17. Aarhundrede i Udvikling og forbedredes stadig i det næste Aarhundrede, men kun forsaavidt Person- og Brevbefordringen angik. Pakkeforsendelser kendte man ikke til; det var næsten umuligt at faa et Par Bøger sendt fra en Del af Landet til en anden. Alt i alt maa det siges, at den danske Boghandel havde samme Vanskeligheder at kæmpe med som den tyske: *Censur, Eftertryk og daarlige Samfærdselsforhold*. Hertil kom, at adskillige danske Forfattere søgte deres Forlæggere i Udlandet.

Under saadanne Forhold kunde *Hamburgerne* let konkurrere i Hertugdømmerne og Jylland med de københavnske Boghandlere. »Hen ad den knudrede Oksevej kommer Bogkræmmere agende sydfra med deres transportable Boglader fra By til By, fra Marked til Marked«. Her vedblev, trods alle Forbud, Kirkerne at være Samlingspladsen for Bogførerne; endnu i Midten af det 19. Aarhundrede kunde man ved Markedstid inde i Domkirken i Slesvig finde en Række Boder, der strakte sig helt ned gennem Sideskibet, og hvorfra der kun maatte sælges Billeder og Bøger. Til Gengæld søgte de driftigste af de danske Boghandlere og Forlæggere et Opland ikke blot i Norge, men ogsaa i Sverige; nævnes kan saaledes Københavnerboghandleren HIERONYMUS PAULLI, der led store Tab ved det Afbræk, den store nordiske Krig havde gjort i hans Boghandel i Skandinavien.

I Aarene lige før Københavns Brand 1728 virkede JOACHIM WIELANDT i Hovedstaden »som Bogtrykker, Forlægger, Boghandler, Avis- og Tidsskriftsudgiver, Poet og — Eftertrykker«! I 1720 begyndte han Udgivelsen af det første danske kritiske Tidsskrift »Nye Tidender om lærde Sager«. Desuden udgav han en Hoben Folkebøger, der vakte stor Forargelse blandt de Lærde; men han undskyldte sig i Tidens snørklede Sprog med det ogsaa fra senere Tider velkendte Argument: et Sted maatte Fortjenesten tages, og han satte til paa den gode Litteratur. Baade han og Bogtrykker Phønixberg gjorde sig ufordelagtigt bekendt ved som Bogtrykkere for Ludvig Holberg at foretage uberettigede Eftertryk af henholdsvis »Peder Paars« og »Komediernes«; de fik som Følge deraf begge Holbergs blodige Ironi at føle.

Ved Branden i 1728 blev der sikkert ryddet grundigt op i det gamle forslidte Type- og Trykkemateriel i København. Tre Aar senere kom den tyske Bogtrykker ERNST HEINRICH BERLING til København, indkaldt af Bogtrykker Joh. Jørgen Høpfner; Aaret efter, 1732, giftede Tyskeren sig med sin Principals Steddatter Cecilie Godiche, Datter af den afdøde ansete Bogtrykker Jørgen Godiche; han kom derved i Familieforbindelse med to af de mest ansete københavnske Bogtrykkerslægter. 1733 nedsatte Berling sig som selvstændig Bogtrykker og Forlægger og lagde derved Grunden til den blomstrende Forretning, der har vist sin Livskraft til Dato. Berling blev Forlægger for Holberg, for Suhm og for Thurah.

Det var netop ved denne Tid, at man begyndte at interessere sig mere for *Bøgernes ydre Udstyrelse*, og man nærmer sig den Tid, hvor Boghandelen maa antage mere moderne Former. »Men endnu i Midten af det 18. Aarhundrede«, siger Koppel, »gik det paa den gamle Maner, om end Boghandelen i København mere end før var gledet over i de bosiddende Boghandlers Hænder. De store Københavner-Firmaer gav regelmæssigt Møde ved Messerne i Leipzig og Frankfurt med deres Forlagsskrifter for at bytte med Udlandets Forlæggere. Men det begyndte at blive lidt vanskeligt at føre noget med hjemmefra, som Udlændingene vilde have. Lidt efter lidt blev man tvunget over til at købe kontant. Iøvrigt hører man ikke meget til Sortimentet herhjemme. Man ved, at det og det Firma sidder

oppe paa Børsen, og at der findes Boglader i den og den Gade; men det er, som om Sortimentet sover en Tornerosesøvn, kun afbrudt af den nye Institution, Bogauktionerne, som i det 17. Aarhundrede ogsaa havde fundet Vejen til København fra Holland og Tyskland. Omkring 1725 faar København sit første Lejebibliotek«.

Den Bogtrykker, hvis Navn stærkest var knyttet til det nye Opsving i dansk Bogkunst, var Jørgen Godiches Søn ANDREAS HARTVIG GODICHE, der døde i 1771. Fra hans Trykkeri udgik en Række udmærkede Tryk, for Eksempel den berømte Kvartudgave af »Peder Paars«. Det var nu Oplysningstiden, Tolerancens Tid, den oplyste Enevældes Æra, hvor nye Ideer paa det økonomiske Omraade og en helt ny Mentalitet arbejder sig frem. Til Kabinetstyrets Reformer hørte den *Trykkefrihed*, som Struensee i 1770 gav det danske Monarki. Samme Aar aabnede SØREN GYLDENDAL sin Boghandel; den teologiske Student, Regensianeren, forlod Studierne og lagde Grunden til et af Nordens største Forlag. Han kom hurtig i forreste Række, vel ikke mindst fordi han i disse Aar under Guldbergs og Kronprins Frederiks dansk-betonede Styre opfattedes som Forlæggeren af »mest danske Skrifter«. »Er det mon for dristigt,« spørger Koppel, »i Gyldendal at se dette nationale Gennembruds store Forlægger, der mødtes i Samarbejde med mange af sin Tids bedste Mænd?«

Paa Boghandelens Omraade gik Søren Gyldendal nærmest ad de gamle Veje. Han havde endnu »ældre Tidens Pirat-Opfattelse af det tilladelige i Eftertryk«. Men Samtiden satte ham højt. Den ældre Molbech skrev om ham: »Gyldendal var den første, der med Forstand og Klogskab aabnede sig en hidtil næsten ubekendt Vej ved sin danske Forlagshandel«. Han døde 1802, 60 Aar gammel, som en anset og en rig Mand. Hans Hustru af tredje Ægteskab Frederikke, født Kraft, førte Forretningen videre med en Fuldmægtig som Leder indtil 1809; men disse syv Aar blev en sørgelig Nedgangens Tid for Forlaget. Frederikke Gyldendal selv var svagelig og hendes egen Søn Jens Gyldendal for ung til at overtage Forretningen. Hendes Tanke faldt da paa Søren Gyldendals Datter af andet Ægteskab, hendes Søsterdatter Bolette Cathrine, der Aaret før var blevet gift med den 21-aarige JACOB DEICHMANN.

Deichmann var født i 1788 som Søn af Sognepræsten i Boddum i Thy; han havde været en stiltfærdig, læselysten Dreng, tidlig moden, strengt opdraget. Han blev Student i 1802 — fjorten Aar gammel! — som Privatist, tog allerede i 1805 juridisk Embedseksamen, 17 Aar gammel, og fik Ansættelse som Kopist i Rentekammeret. Dermed syntes hans Livsbane at være afstukket: den sædvanlige Embedsvej med de dertil hørende Avancementer. Men hans Ægteskab i Marts 1808 med den rige Forlæggerdatter ændrede helt hans Forhold. For hendes Arv købte han Hovedgaarden Hindsels i sin Fødeegn, og her boede det unge Par, da Deichmann en Dag i Januar 1809 modtog et Brev fra Fru Gyldendals Fuldmægtig Wahl, hvori han fik Tilbud om at overtage Forlaget, »at købe den Gyldendalske Gaard og Boghandel og blive Boghandler og en Mand som Deres Svigerfader. Thi jeg haaber, De ikke anser det for uanstændigt? Fruen vil nu skille sig derved. Jeg forsikrer Dem, at De ikke bedre kan sætte Deres Penge paa Rente end deri. Fruen holder det Hele nu i 90.000 Rdlr.; men naar De havde Lyst dertil, fik De det maaske noget ringere«. Deichmann fik det »noget ringere«. Købesummen blev sat til 80.000 Rdlr., der skulde betales i Løbet af 22 Aar. Fra da af blev Deichmanns Liv og Navn uløseligt knyttet til dansk Boghandel.

Trykkefriheden af 1770 var kun blevet ret kortvarig; allerede i Oktober 1771 var den blevet begrænset, og efter Struensees Fald begyndte Reaktionen at indfinde sig med *Censur og Forbud*. I 1799 forbød et Reskript ethvert Forsøg paa »at laste, forhaane eller udbrede Had og Misnøje mod disse Rigers Konstitution eller mod Kongens Regering« eller »nedbryde Læren om Guds Tilværelse og den menneskelige Sjæls Udødelighed«. Paa denne Maade skulde de farlige revolutionære Idéer fra det sydvestlige Udland holdes borte fra det dansk-norske Monarki. Men i økonomisk Henseende var det gode Tider; den »florissante« Periode varede, lige til Danmark i 1807 blev tvunget ud af sin Neutralitet. Danskerne tjente mange Penge paa den store Krig, der førtes uden for Rigets Grænser. Det var en rigtig Gullaschtid; Penge blev let tjent og hurtigt brugt. Ogsaa Boghandelen nød godt af denne Pengerigelighed; den var den økonomiske Baggrund for de første Aar af vor litterære Guld-

alder. Koppel har givet dette Tidsbillede fra Aarene omkring Aarhundredskiftet:

»København — denne lille provinsielle Residensstad i et stort Rige, der strakte sig fra Altona til Nordkap, Byen bag Voldene, hvor man i Spænding gik og ventede paa de stolte Ostindiefarere, Byen med Tranlamperne og de dybe, stinkende Rendestene, Byen med Oehlenschläger, Rahbek og Baggesen, — København havde Boghandlere nok. Ved Tiden omkring 1800 laa der en halvhundredre Boglader rundt omkring inde i de gamle Gader, deraf dog stadigvæk fem oppe paa Børsen. Men der synes at have været noget gammeldags og sendrægtigt over deres Forretningsgang. De faar ikke det allerbedste Skudsmaal; der klagedes over Vanskelighederne ved at faa udenlandske Bøger. Antagelig er de ikke rigtig fulgt med deres Tid og har formodentlig ikke forstaaet at drage Fordel af Forbedringerne fra 1788 i Postbefordringen og af Portoned-sættelsen for Tryksager. Ellers vilde det være ganske uforklarligt, at en Udlænding som Tyskeren Gerhard Bonnier, der manglede enhver Uddannelse som Boghandler, saa forbløffende hurtigt og saa tilsyneladende let kunde erobre Pladsen som Københavns maaske største Sortimentsboghandler med en oven i Købet ret betydelig Forlagsvirksomhed.«

GERHARD BONNIER var født i Dresden, var først fransk Sproglærer, indtil han i 1803—04 aabnede en Boglade og et Lejebibliotek i Kronprinsensgade. Han begyndte ogsaa snart paa Forlagsvirksomhed, og han fik sin store Chance derved, at Gyldendalske Forlag netop i disse Aar helt stagnerede. Især blev han Forlægger af berømte svenske Forfatteres lærde, latinske Værker. Denne Udlænding maatte være en Torn i Øjet paa de andre Boghandlere, og naar Deichmann saaledes i 1814 paa Trods af Fuldmægtig Wahls Raad oprettede sin egen Sortimentsboghandel, var det formodentlig for at kunne konkurrere med Bonnier. »Wahl ryster paa sit kloge Hoved og tænker, at det er den sikre Vej til Ødelæggelse. Men Deichmann lader sig ikke afskrække, og i 1818 rejser han for første Gang til Leipzigermesse. Tiderne er nu saa alvorlige, at man ikke kan lade Forretningen gaa i den gamle Skure«.

Da Danmark i 1807 blev tvunget ind i Krigen, afløstes de gyldne

Dage af *Krigskaar, Trængsler, Fattigdom og Statsbankerot*. Efter en forrykt Inflation fulgte en endnu vanskeligere Deflation. Og blandt de første, der ramtes af Kriserne, var ogsaa Boghandlerne. I 1817 hedder det i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn«, at bortset fra Skolebøger og faglige Lærebøger kunde kun faa Skrifter finde mere end 100—150 Købere. I 1819 maatte Boghandler og Forlægger J. H. SCHUBOTHE sende et Cirkulære til sine Kreditorer: »Da jeg ved den forestaaende Leipzigermesse paa Grund af de vedvarende sørgelige Tidsforhold igen ingen Forretninger gør og med Hensyn til Betaling ikke kan præstere, hvad jeg gerne ønskede at præstere, saa giver jeg Dem hermed nærmere Underretning desangaaende ... Jeg er tvunget til atter at bede om Henstand«. Ogsaa BONNIER fik de strenge Tider at føle; i et Brev til Professor Thunberg i Uppsala klagede han over de ulykkelige Tider for den alvorlige Litteratur. De økonomiske Vanskeligheder voksede ham over Hovedet; 1821 standsede han sine Betalinger, og Resten af sine Dage maatte han slide for det daglige Brød, mest som Antikvarboghandler.

JACOB DEICHMANN klarede sig derimod gennem de vanskelige Aar. Efter sin Natur gik han yderst varsomt til Værks, med smaa kloge og forsigtige Skridt. Han medbragte udmærkede Betingelser: stor Arbejdsevne, Pligtfølelse, Akkuratesse, omfattende Kundskaber, stilfærdig, vindende Fremtræden. Den Sortimentboghandel, han havde grundlagt i 1814, oparbejdede han til et betydeligt Omfang; ved gentagne Rejser til Udlandet knyttede han gode udenlandske Forbindelser og blev derved i Stand til at forsyne Hjemmemarkedet med udenlandske Bøger bedre, end det hidtil havde været Tilfældet. Senere forenede han ogsaa en Papirhandel med Bogladen. Som Forlægger lagde han mindre Vægt paa den skønlitterære end paa den videnskabelige Litteratur. Efterhaanden bedredes langsomt de økonomiske Forhold gennem Tyverne og Trediverne, og paa den danske Boghandel mærkedes dette ogsaa, ligesom det rige aandelige Liv, der udfoldedes i disse Aar, lidt efter lidt gav Forlæggerne bedre Kaar. Deichmann stod midt i Trediverne med det smukkeste videnskabelige Forlag, der antagelig nogensinde har været samlet paa en dansk Forlæggers Haand.

Baade han og Bonnier opdrog en hel Stab af dygtige unge Bog-

handlere, der senere etablerede sig over hele Skandinavien. Af DEICHMANNS *Elever* kan nævnes Gleerup, der drog til Lund, Dahl, der slog sig ned i Kristiania og fik grundlæggende Betydning for den norske Boghandel. Af GERHARD BONNIERS *Elever* fortjener C. A. Reitzel og P. G. Philipsen at nævnes, foruden Bonniers egen Søn Adolf Bonnier¹).

*   *   *

For Organisationen af den danske Boghandel fik Jacob Deichmann grundlæggende Betydning. Paa hans Initiativ, med hans Ud-kast til Vedtægter som Grundlag og med ham som første Formand blev »*Den københavnske Boghandlerforening*« stiftet den 18. Januar 1837.

Formaalet med denne Sammenslutning blev senere offentligt udtrykt saaledes: »for Boghandlerne gensidig Tilnærmelse, for Handelen større Kraft og Sikkerhed, bedre Orden, fuldkommen Organisation. Til vore Formaal hører det ogsaa ved de lovlige Midler, som staaer i vor Magt, at virke til Opnaaelsen af et for Publikum og Boghandlerne lige vigtigt og fælles Gode i faste Priser«. Sammenslutningen dannedes af den Kreds af Boghandlere, der havde Kommissionær i Leipzig, altsaa var Importører af udenlandsk Litteratur. Det var den samme Gruppe af Sortimentsboghandlere, der i 1829 var blevet enige om en ensartet Beregning af Priserne paa udenlandsk Litteratur, altsaa var drevet sammen af deres Sortimentsinteresser. Nu i 1837 ønskede de at udstrække deres Samarbejde til ogsaa at gælde deres Forlæggerinteresser.

Impulserne til dette Skridt har Deichmann utvivlsomt faaet fra Tyskland, hvor han jo havde udmærkede personlige Forbindelser med nogle af de mest fremragende tyske Boghandlere, Brockhaus i Leipzig og Reimer i Berlin. *Tysk Boghandel* stod i Organisation langt over den danske; det ligger nær at minde om, at »Börsenverein der deutschen Buchhändler« blev stiftet i 1825²).

Boghandlerforeningens Stiftere var H. J. Bing, Jacob Deichmann, Andr. Fred. Høst, H. C. Klein, B. S. Langhoff, P. G. Philipsen, C. A. Reitzel, Chr. Steen og A. Th. Speer. Et Par oplysende Ord om Stifterne vil maaske være paa sin Plads:

H. J. BING var født i Amsterdam 1776, indvandrede i Slutningen af det 18. Aarhundrede til Danmark og blev først Kattunstrykker

og senere Huslærer i Roskilde. I 1803 oprettede han sammen med sin Svoger et Undervisningsinstitut for mosaisk Ungdom; Planen var at give den jødiske Ungdom samme Kundskaber, som kristne Børn fik i Datidens Realskoler. Instituttet dimitterede i Aarene indtil 1818 o. 400 Elever, fik stor Betydning for Jødernes Emancipation i Danmark, men kunde ikke i Længden bære to Familiers Økonomi. Den 10. September 1819 fik Bing da efter Ansøgning Bevilning til at forhandle Skrive- og Tegnematerialer, Skolebøger og Landkort, og medens han overlod Instituttet til Svogeren, aabnede han sin Forretning i Kronprinsensgade. Hans Forretning voksede ved hans og hans to Sønners Flid op til at blive en af Københavns betydeligste Bog-, Papir- og Kunsthandler; ved hyppige Rejser til Paris, Dresden og Leipzig havde han knyttet gode Forbindelser for sin Forretnings Forsyning med Kunstsager, og han havde en for den Tid rigt forsynet Galanterihandel, saa det for Spøg blev sagt, at man hos Bing kunde faa alt undtagen Beklædningsgenstande og Madvarer. Papirhandelen drev han efterhaanden som en gros-Forretning, og han oparbejdede ogsaa et Forlag. Hans Anseelse var saa stor, at han opfordredes til at være en af Boghandlerforeningens Stiftere, og hans Søn M. H. Bing synes at have spillet en aktiv Rolle ved denne Lejlighed³).

ANDR. FRED. HØST var af gammel Boghandlerslægt og blev født 1811. Oprindeligt havde det været Meningen, at han skulde studere; men i Slutningen af 1826 var han blevet anbragt i Chr. Steens Forretning, og her arbejdede han som Lærling og Medhjælper i henved ti Aar, indtil han i Juni 1836 selv tog Borgerskab som Boghandler i København. Hans ledende Idé var at bringe Forbindelsen med Frankrig i Stand paa en lige saa tilfredsstillende Maade som den, dansk Boghandel allerede havde med Tyskland. Hurtigt bragte han sin Boglade frem i første Række. Ved Boghandlerforeningens Stiftelse var han dog endnu et temmelig ubeskrevet Blad⁴).

H. C. KLEIN var født i København 1811 som Søn af en Bagermester, blev Discipel i Opdragelsesanstalten i Christiansfeld, kom den 2. Januar 1828 i Boghandlerlære hos C. A. Reitzel og blev her som Kommis i 1833—34. Den 1. December 1836 etablerede han sig som Boghandler paa Amagerstov, baade med Sortiment- og For-

lagsboghandel. Ogsaa han var altsaa et nyt Ansigt blandt de københavnske Boghandlere⁵).

B. S. LANGHOFF var født i Helsingør som Søn af en Fuldmægtig 1797. Han fik sin Uddannelse hos Søren Hempel i Odense, indtil denne i 1817 anbefalede ham til Boghandler J. H. Schubothé paa Børsen. Da hans Principal døde i August 1828, overtog Langhoff — der var blevet forlovet med Schubothés Datter — fra 1. September samme Aar Firmaet, hvis Navn stadig vedblev at være »Schubothés Boghandel«, og som netop i dette Aar havde bestaaet i 100 Aar; lige til 1855 havde Boghandelen til Huse paa Børsen. Det Forlag, Langhoff overtog, omfattede næsten alle Litteraturens Omraader; selv indførte han den anonyme Henrik Hertz i Litteraturen, og han blev Forlægger for J. L. Heiberg og Carl Bernhard. I 1835 tilkøbte han sig Bogtrykker Popp's Forlag⁶).

P. G. PHILIPSEN, Veksellerersøn, født 1812, kom i Lære hos Gerhard Bonnier i København i Aarene 1826—32 og aabnede selv en Boglade paa Købmagergade den 3. Juli 1834. Der var en Tid Tale om, at Philipsen skulde blive Bonniers Kompagnon og reddende Engel; men han etablerede sig altsaa i Stedet. For en Begynder laa det dengang nærmest at være Sortimentsboghandler, og i de første fem Aar af sin Virksomhed optraadte han kun faa Gange som Forlægger; første Gang var i 1835, da han udsendte 3 Bøger. Han oprettede et Lejebibliotek for franske, engelske og tyske Bøger, »Læseinstitut for udenlandsk Litteratur«⁷).

C. A. REITZEL var Handskemagersøn, født i København af tyske Forældre 1789. Kun 14 Aar gammel antoges han som Lærling af Gerhard Bonnier i 1803, og han blev i 15 Aar i denne Forretning, var tilsidst selvstændig Bestyrer af den, naar Bonnier var ude paa Rejser. Bonnier var lille, og Reitzel var høj; »Reitzel, Reitzel!« lød det derfor, naar en Bog skulde tages ned fra en højtsiddende Hylde, og Reitzel blev i den Anledning kaldt Bonniers Trappestige. I 1819 etablerede Reitzel sig paa Lille Købmagergade, kun i det smaa, for han var ubemidlet. Hans Startkapital skal kun have været 100 Rdlr. og en Anbefalingsskrivelse fra Biskop Münter. Hans store Forretningsdygtighed, hans vindende Væsen førte hans Forlag frem i første Række. 1827 flyttede Forlaget til Vajsenhusets Ejendom paa

Købmagergade, og paa faa Aar havde Reitzel skabt et Forlag, der kunde stilles ved Siden af det Gyldendalske. 1829 blev han udnævnt til Universitetsboghandler. Baade skønlitterære og videnskabelige Værker kom paa hans Forlag. Uden selv at være videnskabelig uddannet, glemte han aldrig, at det var hans Pligt som Boghandler at være Videnskabens Befordrer. Flere gode Tidsskrifter, deriblandt »Fædrelandet«, udkom paa hans Forlag, og ved Siden heraf havde han en omfattende Sortimentshandel for baade uden- og indenlandsk Litteratur; især med tyske Forlæggere stod han i livlig Forbindelse. Nyrop siger om ham: »Uforfærdet og virksom benyttede han med Dristighed og Raskhed enhver Lejlighed, der frembød sig, til at erholde antagelige Forlagsartikler, næsten i alle Litteraturgrene, og var altid overmaade liberale mod Forfatterne. Og paa samme Maade var han over for sine Kunder; med tilsyneladende Ligegyldighed for streng, mekanisk Orden i Ekspedition og Bogholderi optraadte han altid med største Føjelighed over for dem, der købte Bøger hos ham. Der kan ikke godt tænkes nogen større Modsætning til Jacob Deichmann; Reitzel var hurtig og bestemt, Deichmann var ængstelig og tøvende, hin havde saa godt som intet lært uden for sin Forretning, denne kunde benævnes lærd. Som rimeligt er, stødte de derfor undertiden mindre venligt sammen, skønt de ogsaa kunde gaa Side om Side«, saaledes ved Boghandlerforeningens Stiftelse⁸).

A. TH. SPEER, født 1802 i København som Søn af en Klaverstemmer, kom i 1818 i Lære hos Universitetsboghandler Fr. Brummer, og efter dennes Død 1836 etablerede han sig i København; hans Borgerskab er først af 26. November 1836, saa han var som selvstændig Boghandler en helt uprøvet Mand⁹).

CHR. STEEN var født i Vendsyssel 1786 og var i sin tidligste Ungdom ved Landbruget. Først 1807 kom han til København, hvor han lærte Boghandel hos Arentzen og Hartier paa Børsen. Da dette Firma gik fallit, overtog han dets Butik (Børsen Nr. 2); desuden oprettede han 1810 en Bog- og Papirhandel i Helliggejststræde, senere flyttet til Hjørnet af Sværtegade og Pilestræde, sidst i Kronprinsensgade. Borgerskab som Boghandler løste han først i Juni 1833. Hans Virksomhed var overvejende Papirhandelen; men han havde dog

ogsaa stor Interesse for Forlagsboghandelen, var den første, der her i Landet udviklede Børne- og Billedbogsforlaget, udgav flere kostbare Kobberværker og tog Kampen op med de tyske Landkort, der efterhaanden blev fortrængt af det hjemlige Marked, da Chr. Steen udviklede et geografisk og topografisk Forlag¹⁰).

Det var disse otte Boghandlere, der sammen med Jacob Deichmann undertegnede det *Aktstykke den 18. Januar 1837*, der til Overskrift bærer følgende Ord: »Forening mellem Undertegnede angaaende forskellige Boghandelen vedkommende Poster«. Overenskomsten indeholdt ialt 20 Paragrafer, der kan refereres saaledes:

1. For Priserne paa udenlandske Bøger bestemmes, at for tyske Sager lægges Forlæggerens Nettopris til Grund, og Udsalgsprisen beregnes paa Grundlag af denne saaledes, at en Reichsthaler netto ansættes til 2 Rbdlr. Sølv. Koster en Bog i Tyskland i Bogladepris 1 Reichsthaler (à 24 Groschen), og Nettoprisen er:

16 Groschen ($33\frac{1}{3}$ % Rabat), er Bogladeprisen i Danmark: 1 Rbdlr.
32 Skill.

18 Groschen (25 % Rabat), er Bogladeprisen i Danmark: 1 Rbdlr.
48 Skill.

20 Groschen (16 % Rabat), er Bogladeprisen i Danmark: 1 Rbdlr.
64 Skill.

For franske Bøger lægges Bogladeprisen til Grund: 1 Franc = 48 Skilling, for engelske ligesaa: 1 Shilling = 48 Skilling; for svenske Bøger regnes 1 Rdlr. Banco = 1 Rbdlr. Sedler.

2. Da der i disse Priser i Sammenligning med de forhen gældende allerede er indeholdt en Rabat paa $16\frac{2}{3}$ %, hvilket ligger i det fastsatte Omregningsforhold, maa ingen af Underskriverne, hverken til indenbys eller udenbys Kunder, sælge derunder i noget Tilfælde eller give Rabat ved Salg af enkelte Bøger eller ved Køb for mindre end i de følgende Punkter fastsat.

3. Det i forrige Punkt fastsatte skal ogsaa gælde for danske Bøger, som hverken i Materie eller indbundne maa sælges under Forlæggerens Ordinær- eller Udsalgspris (Bogladepris). Heraf følger atter — hvortil Underskriverne i deres Egenskab af Forlæggere forpligter sig — at der ikke maa ansættes eller angives som Bogladepris en

højere Pris end den, hvortil Bøgerne hos Forlagsboghandleren selv sælges. Skulde nogen Forlægger ansætte Bindet til en Bog højere, end hvorfor det med Billighed menes at kunne leveres, vil dette blive Genstand for venskabelige Forestillinger eller i alt Fald Anke herover være at forebringe paa et Møde af Underskriverne; men ingen maa underhaanden levere Bogen med et billigere Bind og derved undersælge Forlæggeren.

4. Der kan gives 6 % Rabat, naar Køberen forlanger det, og der til denne samme Person eller Bibliotek sælges enten paa een Gang eller dog indeholdt i een og samme Regning for 100 Rbdlr. eller mere; for 500 Rbdlr. eller mere kan gives 10 % Rabat; men man maa saa meget som muligt undgaa at give saadan Rabat til private; den maa hverken offentlig eller underhaanden tilbydes, men kun ydes paa direkte Forlangende.

6. Prisnedsættelser er tilladt, naar de ved Trykken bringes til almindelig Kundskab eller Fortegnelsen meddeles ethvert af Sammenlutningens Medlemmer. Kan dette ikke ske, maa Tilladelse til Nedsættelsen gives i et Møde. Der gives ogsaa Tilladelse til — foruden Rabat og et Frieksemplar for hver 10 Eksemplarer — ved Salg af Forlagsskrifter at give andre Fordele, naar disse offentlig bekendtgøres eller dog meddeles Foreningens Medlemmer, og naar den sædvanlige Rabat ogsaa bliver ydet Medlemmerne af den billigere Pris.

7. Ved Annoncering i Aviserne for fremmed Regning maa ikke et enkelt Firma nævnes som det Sted, hvor det averterede kan købes; men enten skal alle de Boghandlere anføres, som staar i Forbindelse med Udlandet og hører til Boghandlerforeningen, eller ogsaa slet ingen.

9. Det er en Grundsætning, der saavidt muligt skal gælde som Regel, at Nyhederne skal afgaa fra Leipzig til nærmeste Afledningssted med Fragtvogne, og fra de sidstnævnte Steder med Skibslejlighed, enten Sejl- eller Dampskibe. I alt Fald maa kun i et Par Vintermaaneder og efter forudgaaende Aftale en Afvigelse herfra finde Sted.

10. Over de i København til Boghandel og Boghandlerrabat berettigede Personer skal forfattes og holdes en Liste, og enhver af

Deltagerne skal være forsynet med et Eksemplar deraf; den bør stedse holdes fuldstændig. Til andre end dem, som indeholdes paa denne Liste, maa der ikke gives Boghandlerrabat og heller ingen anden mindre Rabat, undtagen i de i Punkt 4 nævnte Tilfælde. Ved Foreningens Stiftelse indeholder Listen følgende Navne: L. Beeken, H. J. Bing, G. Bonnier, N. Colding, N. C. Ditlewsen, Gyldendalske Boghandel (Jacob Deichmann), A. F. Høst, H. C. Klein, C. C. Lose & Olsen, J. Nielsen, P. G. Philipsen, C. A. Reitzel, J. Riise, A. G. Salomon, A. Schmidt, P. Th. Schovelin, Schubothes Boghandel (B. S. Langhoff), J. H. Schultz, A. Seidelin, C. T. Seidelin, F. V. Soldenfeldt, H. Soldin, A. Th. Speer, Chr. Steen, C. T. Sæbye, Thiesenske Boghandel, Wahlske Boghandel (J. Milo), J. D. Wesenberg, ialt 28 københavnske Firmaer.

11. Rabat faar herefter ingen ny Boghandler, førend det i en Samling af Underskriverne er afgjort, hvorvidt den skal tilstaas ham, og han overhovedet kan erkendes som Boghandler. I dette Tilfælde skal han have Rabat af alle Medlemmerne.

12. Det følger af sig selv, at Adgang til Rabat ikke giver Adgang til Kredit; det maa komme an paa ethvert Medlem især, hvem han vil give Kredit og hvem ikke.

13. Da det maa anses for at være ønskeligt, tjenende til god Orden og i det Hele i Boghandelens Interesse, ligesom det ogsaa kan blive eet af Midlerne til uniforme Bogpriser, at den samme Boghandler-rabat gives af alle Forlæggere, saa fastsættes:

a. Den almindelige Rabat af Forlagsskrifter til Boghandlere i København og i de danske Provinser skal i Reglen ikke overstige $\frac{1}{6}$ af Beløbet eller $16\frac{2}{3}$ % (foruden Frieksemplarer) for indenbys og 20 % for udenbys Boghandlere.

b. Uden for Rigets Grænser gives under lige Betingelser 25 % Rabat.

14. Ved Brud paa denne Overenskomst fastsættes der Mulkt paa 20 og 50 Rbdlr. for henholdsvis første og anden Gang; for tredje Gangs Overtrædelser er Straffen Udelukkelse af Foreningen.

15. Den, som paa denne Maade eller frivilligt ved Udmeldelse træder ud af Foreningen, giver med det samme Afkald paa Rabat af Foreningens øvrige Medlemmer, og anses i det Hele af disse ikke længere som Boghandlere.

16. Foreningens Bestyrelse bestaar af en Repræsentation paa 3 Medlemmer, der er valgt for 3 Aar, saaledes at eet afgaar hvert Aar. De vælger selv deres Formand.

17. Enhver, der har noget Andragende til Boghandlerforeningen, maa henvende sig til Repræsentationen.

18. Der afholdes ordentligt Møde i Oktober for at vælge et Medlem til Repræsentationen; overordentlige Møder holdes efter Repræsentationens Beslutning.

19. Fraværende Medlemmer bindes ved de fremmødte Medlemmers Flertalsbeslutning.

20. I Tvivlstilfælde og naar Forandringer i disse Vedtægter maa anses for nødvendige, forpligter hvert enkelt Medlem sig til ikke paa egen Haand af gøre disse Ændringer, men at oppebie Afgørelsen ved en Samling og derefter rette sig.

* * *

Hermed var der dannet en *Organisation* i Forholdet mellem Boghandlerne, »et Udslag«, siger Delbanco, »af den omfattende Danelse og det skarpe Blik, der var Særkendet for Kancelliraad Deichmanns Foranstaltninger; thi uden at træde nogen for nær, kan det vistnok siges, at han var Sjælen i den nystiftede Forening. Man genkender den Forsigtighed, hvormed han gik frem, og som ofte fremkaldte Betæneligheder under Overvejelserne, men altid bragte en Aandsmodenhed ind i det vedkommende Spørgsmaals Drøftelse, inden der fattedes en Beslutning«¹¹). Det er Opgaven paa de følgende Sider at gøre Rede for denne Forenings Udvikling gennem et Aarhundrede.

TIAARET 1837-1846

Den 18. Januar 1837 var Boghandlerforeningen blevet stiftet, og faa Dage efter, den 25. Januar, var der Møde af Repræsentanterne. Her blev det bestemt, at *Foreningsvedtægterne* skulde trykkes i 50 Eksemplarer med trykte Underskrifter og i 12 Eksemplarer uden Underskrifter; disse sidste skulde saa egenhændigt undertegnes af Stifterne. Det blev vedtaget, at der skulde udarbejdes et Uddrag af Bestemmelserne, og det skulde derpaa tilsendes visse nærmere bestemte Boghandlere med Indbydelse til at tiltræde Foreningen. Den 8. Marts samme Aar var alle Medlemmerne med Undtagelse af den syge Boghandler A. Th. Speer samlet, og man besluttede, at det *Cirkulære med Indbydelse*, der nu laa færdigtrykt, skulde sendes til Boghandler Niels Colding paa Børsen, Bogtrykker Andreas Seidelin, Boghandler Jacob Frederik Milo, der var Indehaver af den Wahlske Boghandel, Bogtrykker Jens Hostrup Schultz og Musikhandler Peter Wilhelm Olsen, Leder af Firmaet C. C. Lose & Olsen¹). Ordlyden af denne Skrivelse var følgende:

»Imellem de Boghandlere her i Staden, som befatter sig med udenrigsk Handel, bestaar siden Aaret 1829 en Forening, der i indeværende Aar er fornyet og udvidet ved Tiltrædelsen af de senere tilkomne Boghandlere. Vel angaar denne Forening nærmest Handelen med fremmede Sager; imidlertid er under de derved plejede Forhandlinger vor Opmærksomhed blevet henledet paa nogle andre Boghandelen i det Hele og Forlagshandelen i Særdeleshed betræffende Genstande, som i dennes Tarv kunde ønskes afgjort«.

»En af de Opgaver, der saaledes fremstiller sig, er: Hvem skal anses som Boghandler og som Følge heraf være berettiget til Boghandlerrabat? Da det tillades enhver, der vil, at nedsætte sig som Boghandler paa samme Tid, da Adgangen er vanskelig eller umu-

lig til næsten alle andre Fag, saa er det den uundgaaelige Følge, at vor Stand overfyldes og til Dels med Mænd, der er ubekendt med dens Forretninger og de Grundsætninger, hvorefter disse burde drives. Vi har derfor ment at burde fastsætte: Ingen ny Boghandler erholder herefter Rabat, førend det i en i denne Hensigt foranstaltet Samling af Boghandlerne ved de tilstedeværendes Pluralitet er afgjort, hvorvidt den bør tilstaa ham, og han i det Hele erkendes som Boghandler. Og i dette Tilfælde erholder han Rabat af alle, ligesom i det modsatte af ingen. Over de her i Staden værende til Boghandel og Boghandlerrabat berettigede Personer er forfattet en Liste, og til andre end de Personer og Firmaer, som indeholdes paa denne Liste, maa ikke gives Rabat«.

»Et andet højt vigtigt Punkt at afgøre er: Om der i noget Tilfælde skal tilstaa andre end Boghandlere Rabat. Vi har enstemmigt erklæret os benægtende over dette Spørgsmaal og været af den Mening, at man hellere maa nedsætte Priserne for alle og enhver end begunstige enkelte, hvilket med andre Ord er at tage højere Betaling af en end af en anden. For vore Handelsvarers Kredit er det upaatvileligt af Vigtighed, at Bogladepriserne bliver og anses for de sande Priser, og vi antager, at denne Overbevisning, naar den kunde finde Indgang hos Publikum, vilde virke meget mere til at forøge Købelysten end Rabatten, der foruden andre dermed forbundne Misligheder og Ulejligheder just ved den Tvivl, den frembringer om Priserne og om reel Behandling i det Hele, meget mere i vore Tanker skader Afsætningen. Den er desuden ligefrem en Uret mod Boghandleren, hvem Rabatten tilkommer og bør være sikret, baade som Vederlag for den Rabat, han giver af sit Forlag, som Godtgørelse for Arbejdet med Forhandlingen af andres Bøger og som Erstatning for den Kapital, som hertil udfordres, den Risiko, som løbes, m. v. Saa gerne vi nu ønskede rent at afskaffe Rabatten til Private, saa har vi dog antaget ved betydeligere Salg at maatte beholde den, men dels i et meget ringe Forhold og dernæst kun, naar den af vedkommende forlangtes. Vi har derfor enstemmigt antaget:«

»At der hverken til indenbys eller udenbys maa sælges under Bogladeprisen eller Rabat gives ved Salg af enkelte Bøger eller for mindre Summer. Ved Priser menes Forlæggerens Udsalgs- eller Katalog-

priser, hvorved det forstaar sig selv, at der ikke som saadan maa til Boghandleren angives eller beregnes en højere Pris end den, hvortil Bøgerne ellers falholdes. Bindet maa lige saa lidt som Bogen sælges under Forlæggerens Pris, og skulde nogen se sig i Stand til at levere et lige saa godt Bind som Forlæggerens til billigere Pris, da bør han i Forvejen underrette denne. 6 % Rabat kan gives, naar Køberen forlanger det, samt der til samme Person eller Bibliotek sælges enten paa een Gang eller dog indeholdt i een og samme Regning for 100 Rbdlr. eller mere, og 10 % Rabat, naar Summen er 500 Rbdlr. og derover. Men saa meget som muligt maa der undgaas at give Rabat og denne hverken underhaanden eller offentligt tilbydes. Ligeledes skal det være tilladt, naar 10 Eksemplarer af et Skrift købes, at give det 11te frit samt ved Salg af Forlagskrifter at tilstaa Fordele, naar disse offentligt bekendtgøres eller dog meddeles Foreningens Medlemmer, og disse af den billigere Pris forbeholdes den sædvanlige Rabat. Nedsættes Prisen paa ældre Forlagsartikler, saa maa dette ved Trykken bringes til almen Kundskab eller dog en Fortegnelse over disse Sager meddeles enhver af Foreningens Medlemmer.«

»Endelig har vi bestemt, som vi ikke tror udfordrer nærmere Udvikling: Da det maa anses ønskeligt, tjenende til god Orden og i det Hele i Boghandelens Interesse, ligesom det kan blive et af Midlerne til uniforme Bogpriser, at den samme Rabat gives af alle Forlæggerne, saa fastsættes:

- a) Den almindelige Rabat af Forlagskrifter til Boghandlere i København og i de øvrige danske Provinser skal i Regelen ikke overstige $\frac{1}{6}$ af Beløbet eller $16\frac{2}{3}$ % (foruden Frieksemplarer) for indenbys og 20 % for udenbys.
- b) Uden for Rigets Grænser under lige Betingelser 25 % Rabat.

Vi bemærker herved, at det staar enhver frit for at give en lavere, men ikke en højere Rabat end den her nævnte.«

»Vi tager os den Frihed at forelægge vore ærede Herrer Kolleger disse Bestemmelser til behagelig Overvejelse og Bedømmelse. Det vilde særdeles glæde os, om samme maatte finde Deres Bifald og ogsaa af Dem blive vedtagne.«²⁾

J. DEICHMANN

Formand for Den danske Boghandlerforening 1837.

Æresmedlem 1850.

Af de fem Personer inden for den københavnske Boghandlerverden, der modtog dette Cirkulære, denne Indbydelse til at tiltræde Foreningen, meldte sig alle til Optagelse paa een Undtagelse nær. Medens baade NIELS COLDING, J. F. MILO, J. H. SCHULTZ og P. W. OLSEN gerne traadte ind i Sammenslutningen og ses som Deltagere i dens Møder i den følgende Tid, synes Hof- og Universitetsbogtrykker ANDREAS SEIDELIN slet ikke at have reageret. Paa den anden Side har man aabenbart været meget ivrig for at faa ham med. I Mødet den 4. April 1840 vedtog man enstemmigt at optage ham som Medlem, og Bestyrelsen fik Mandat til at indbyde ham til for Fremtiden at deltage i Møderne og Forhandlingerne og til at meddele ham, at Optagelsen gav ham Andel i den Sikkerhed, der af Kommissionærerne uden for København var stillet Boghandlerforeningen. Denne Gang tog han mod Tilbudet, og han gav Møde ved Sammenkomsten den 6. August samme Aar. Det blev kun til dette ene Møde. Allerede den følgende 15. September afgik Andreas Seidelin ved Døden. For Boghandlerforeningen kom han saaledes ikke til at gøre nogen Indsats³).

Et Par nye Medlemmer fik Foreningen i dette Tiaar. EDVARD SKOUBOE, der i December 1841 havde købt den Wahlske Boghandel af J. F. Milo og var anerkendt som rabatberettiget Boghandler den 13. Januar 1842, havde i 1843 anmodet om at blive optaget i Foreningen. Det gav Anledning til en større Diskussion paa Mødet den 14. Juli; men det endte dog med, at han blev optaget⁴). Den næste, der blev Medlem, var FR. V. HEGEL, som den 30. Oktober 1845 blev rabatberettiget og optaget i Foreningen. Den tredie Boghandler, der traadte ind i Foreningen, var F. H. EIBE. Han havde den 5. Maj 1845 etableret sig i Løvstræde 8, og efter at han flere Gange havde faaet Afslag, blev han den 30. Oktober samme Aar kendt rabatberettiget, hvorefter han allerede den 14. Februar næste Aar blev Medlem af Foreningen⁵).

Ved Slutningen af Tiaaret 1837—1846 stod Foreningen dog alligevel kun med 13 Medlemmer: M. H. Bing, J. Deichmann, F. H. Eibe, F. V. Hegel, A. F. Høst, H. C. Klein, B. S. Langhoff, P. W. Olsen, P. G. Philipson, C. A. Reitzel, J. H. Schultz, E. Skouboe og Chr. Steen. Foruden Andreas Seidelin var fire andre gledet ud af Medlemmernes Række:

NIELS COLDING var 70 Aar gammel død i København den 27. November 1839. Han var født 1769 i Nissum ved Skive; i Aaret 1800 tog han ved Blaagaards Seminarium Lærereksamen med Udmærkelse og virkede derefter i en Aarrække som Lærer i Oppesundby. I 1818 overtog han efter Broderen Ivar Coldings Død den 2. November dennes Boghandel paa Børsen og blev Forlægger af nogle Skolebøger. Han har ikke sat sig varige Spor i Boghandlerforeningens Historie⁶).

J. F. MILO gled ud af Foreningen, da han i December paa Grund af Svagelighed overdrog sin Forretning til Edvard Skouboe. Milo var en Boghandlersøn fra Odense, født 1795, lærte Bogbinderi og fik selv Værksted i København. I 1819 blev han gift med en Datter af Boghandler N. A. Wahl i København, og i 1822 overtog han efter Svigerfaderens Død dennes Boghandel og drev den sammen med sit Bogbinderi under Navnet den Wahlske Boghandel. I Aarene 1826—30 var han Forlægger for Grundtvig og Jacob Chr. Lindberg. Sine sidste Aar tilbragte han paa Københavns Sygehjem, hvor han døde den 5. Maj 1865⁷).

A. TH. SPEER, den ene af Foreningens Stiftere, udmeldte sig af Boghandlerforeningen den 1. Maj 1841, efter at han i 1840 havde ophævet sin Forretning, der ikke rigtig vilde gaa for ham. Resten af sin Levetid var han i Tjeneste hos flere af sine Kolleger: hos H. C. Klein 1840—49, hos C. A. Reitzel 1849—53, derefter hos A. F. Høst til sin Død den 1. November 1868⁸).

H. J. BING var afgaaet ved Døden den 10. Marts 1844, hvorved hans Firma gik over til hans Sønner Meyer Herman Bing og Jacob Herman Bing. Af dem var den førstnævnte Medlem af Foreningen fra dens Stiftelse i sin Egenskab af Medindehaver af Faderens Firma fra 1831; dette havde fra 1838 baaret Navnet: H. J. Bing & Søn⁹).

* * *

Overenskomsten mellem Boghandlerforeningens Medlemmer af 18. Januar 1837 fik i Løbet af de følgende Aar forskellige Ændringer og Tilføjelser, og i Mødet den 18. Oktober 1843 blev der nedsat et Femmandsudvalg, bestaaende af Deichmann, Reitzel, Steen, Høst og Bing, til at gennemgaa Foreningens Bestemmelser og dens

Betingelser for Samhandelen med Boghandlerne uden for Foreningen¹⁰). Den 12. April 1844 afgav dette Udvalg sin Betænkning, der kom til Behandling i Mødet den 4. Maj; her blev Udkastene til de *nye Vedtægter og Betingelser*, som i Forvejen var blevet trykt og tilstillet Medlemmerne, vedtaget med enkelte mindre Ændringer¹¹). Udviklingen af Foreningens Bestemmelser og Betingelser vil iøvrigt fremgaa af den følgende Fremstilling.

I Følge Vedtægterne af 1837 bestod *Bestyrelsen* af en Repræsentation paa tre Medlemmer, der var valgt for tre Aar, men saaledes, at een skulde afgaa hvert Aar. Repræsentanterne valgte selv deres *Formand*, der skulde fungere for et halvt Aar ad Gangen. Enhver, der havde noget Andragende til Foreningen, maatte henvende sig til Repræsentationen.

I Mødet den 16. Juli 1838 skete der et Par Ændringer i disse Bestemmelser. I Tilfælde af, at Formanden blev forhindret i at møde ved en Sammenkomst, kunde han konstituere en anden af Repræsentanterne til i hans Sted at lede Forhandlingerne, enten det var et ordinært eller et ekstraordinært Møde. Desuden vedtog man, at Formandens Embedstid for Fremtiden skulde være ikke et halvt, men et helt Aar (Kalenderaar). A. F. Høst havde hidtil fungeret som Sekretær ved Møderne; men nu bestemte man, at Bestyrelsen skulde udvides med et fjerde Medlem, en fast *Sekretær*, valgt for et Aar ad Gangen. Høst lovede dog at fungere indtil Efteraaret, naar dette Valg skulde finde Sted; forøvrigt faldt Valget paa ham i de følgende Aar.

I Mødet den 26. September samme Aar ændredes Formandsvalget: for Fremtiden skulde Generalforsamlingen vælge Formanden, men blandt Repræsentanterne; hans Funktionstid var stadig et Aar. Som Følge af en Udtalelse i den Kritik, der var blevet rejst mod Boghandlerforeningen af Antikvarboghandler A. G. Salomon i 1839, vedtog man den 18. December dette Aar, at man fremtidig vilde underrette Boghandlerne uden for Foreningen om Formandskifterne ved et Cirkulære; endnu samme Aar blev et saadant sendt ud den 31. December for at kundgøre, at C. A. Reitzel afløste Chr. Steen som Formand.

Ved Formandsvalget den 7. November 1842 blev Reitzel valgt

for det kommende Aar; han var i Forvejen blevet valgt til Repræsentant, og frabad sig Hvervet som Formand. Dette gav Anledning til en Ændring i Reglerne; man havde konstateret, at den Begrænsning, der laa i, at Generalforsamlingen kun maatte vælge Formanden af Repræsentanternes Midte, ikke gjorde nogen paatænkt eller tilsigtet Nytte, og man besluttede derfor enstemmigt, at Formanden fremtidig kunde vælges frit blandt alle Medlemmerne. Resultatet blev ved denne Lejlighed B. S. Langhoff's Genvalg.

I Vedtægterne af 1844 bundfældedes da de Erfaringer, man i de forløbne Aar havde gjort, saaledes: *Foreningens Embedsmænd* skulde bestaa af en Formand, 2 Repræsentanter og en Sekretær, der tillige var Repræsentant. Formanden skulde vælges paa et Aar, og kunde efter Udløbet af dette første Aar vælges endnu engang for det følgende Aar, men saa ikke genvælges, førend et Aar var forløbet. Repræsentanterne valgtes paa 2 Aar, og af dem afgik hvert Aar den ældste, som heller ikke kunde genvælges førend efter et Aar. Sekretæren afgik ved hvert Aars Slutning og kunde vælges paany uden Hensyn til, om han havde fungeret i et eller flere foregaaende Aar. Ingen fratrædende var pligtig til at modtage Valget. Udvælgelsen af Foreningens Embedsmænd skulde finde Sted i det sidste ordinære Kvartalsmøde hvert Aar¹²).

I Mødet den 4. Juli 1837 saa den afgaaede Formand Jacob Deichmann sig foranlediget til at foreslaa, at Formanden for Fremtiden fik sine *Udgifter refunderet* af Foreningens Medlemmer; dette blev billiget, idet de »tilstedeværende ikke undlod at forebringe Hr. Kancelliraaden deres Taksigelse for den i hans Embedstid i Boghandelens Tarv viste Iver og Nidkærhed samt Ulejlighed og Tidsopofrelse«. Et Aarstid senere, den 27. August 1838, hedder det i Forhandlingsprotokollen: »Da Forretningernes Fremme og den fælles Interesse fordrede af Formanden ikke altid ganske ubetydelige Udgifter, ligesom Foreningen kunde undse sig ved at andrage paa Foretagender, der medførte Udgifter for Formanden, vedtog samtlige mødte herfter at kontribuere aarligen 5 Rbdlr. til Bestridelse af de forefaldende Udgifter. Hvad deraf maatte overskyde, bestemtes som Bidrag til en selskabelig Sammenkomst enten ved indtræffende specielle Lejligheder eller mindst een Gang aarlig«.

Dermed havde Formanden faaet en *Kasse* at forvalte, et Regnskab at aflægge, og dette Regnskab skulde revideres. Dette sidste Hverv, *Revisionen*, varetoges i dette Tidsrum af Klein og Philipsen, i hvert Tilfælde valgt dertil af Medlemmerne. Paa Grund af Kasses gode Status var første Halvaar af 1841 kontingentfri; den 25. Oktober dette Aar var Kassebeholdningen 54 Rdlr. 16 Skilling, ved Nytaarstid 1844: 67 Rdlr. 9 Skilling, Nytaar 1845: 73 Rdlr. 75 Skilling og Nytaar 1846: 109 Rdlr. 37 Skilling.

Allerede tidligt var der affattet en Liste in duplo over de Værdipapirer, Kautioner m. v., som beroede hos Formanden. Den 13. Januar 1842 vedtog man, at disse Papirer skulde deponeres i Nationalbanken, Stadens eneste Bank. Bankens Recipisse for denne Pakke Dokumenter lød paa opgivet Værdi af 2000 Rdlr. Derimod cirkulerede *Foreningens Arkiv* — Forhandlingsprotokol, Kopibog, Breve m. m. — blandt de Medlemmer, der efterhaanden beklædte Formandsposten, en Fremgangsmaade, der erfaringsmæssigt er lidet heldig for Arkivbestandens Bevarelse og heller ikke har været det i dette Tilfælde.

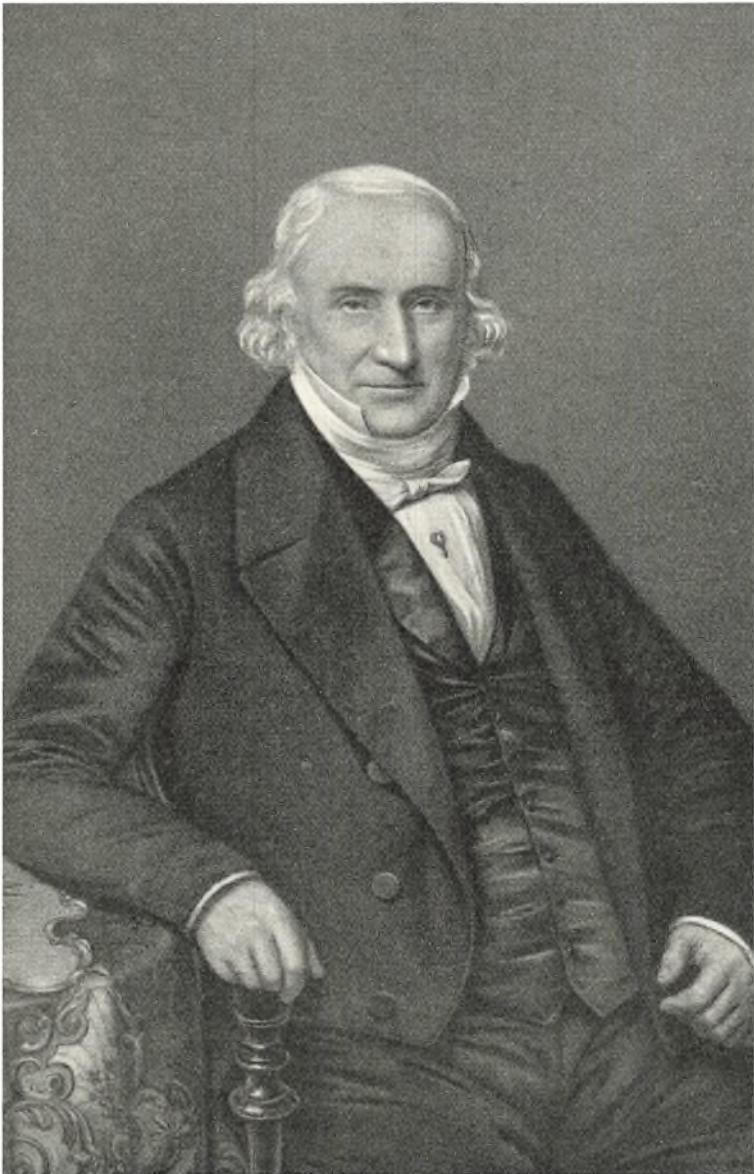
I Vedtægterne af 1844 findes følgende Bestemmelser angaaende *Kontingentet*: Til Dækning af forefaldende, Foreningen vedkommende Udgifter, samt til Bestridelse af Lejen for et Forsamlingslokale og Bekostninger paa dets Opvarmning og Belysning, erlægges af hvert Medlem 5 Rdlr. aarligt. Hvad deraf maatte blive tilovers, gøres frugtbringende og oplægges til et Fond, som tilhører Foreningen i sin Helhed, og efter Generalforsamlingens nærmere Bestemmelse skal dette Fond anvendes til Bedste for Foreningen¹³).

Efter Vedtægterne af 1837 var det bestemt, at der skulde holdes et *ordinært Møde* i Oktober hvert Aar, hvor der skulde vælges et Medlem af Repræsentationen; *ekstraordinære Møder* kunde indkaldes af Repræsentationen, naar den ansaa det for nødvendigt; fraværende Medlemmer var bundet af de Beslutninger, der blev truffet af de mødende Medlemmers Flertal. I Mødet den 16. Juli 1838 blev Antallet af ordinære Møder firedoblet, idet man vedtog, at der skulde holdes Møde den sidste Mandag i hvert Kvartal. Om de *fraværende Medlemmers Stemmeret* synes der at have hersket nogen Tvivl trods Bestemmelsen fra 1837, for i Mødet den 28. Marts 1839 fastslog

man, at Stemmeret kun kunde udøves ved personligt Møde, naar Sagernes Natur medførte eller kunde medføre Diskussion; naar Stemmerne stod lige, skulde Sagen afgøres ved Lodtrækning. Ved samme Lejlighed overdrog man til Repræsentationen eller, som det nu hedder, Bestyrelsen fremtidig at fastsætte de ordinære Møder, »Generalforsamlinger«, til den Dag i Kvartalets sidste Uge, som den maatte finde passende; Regelen med sidste Mandag havde vist sig at være for ubekvem. Forøvrigt fandt Formanden samtidig Anledning til at fremføre en Anke mod Medlemmerne, idet han »bemærkede, at paa den sidste Tid ikke alene Foreningens Beslutninger, men ogsaa de specielle Forhandlinger og Ytringer i Møderne havde faaet en større Udbredelse end ønskeligt og var blevet bekendt i Publikum«; han tilføjede det Ønske, »hvilket vistnok alle Medlemmerne delte, at en større Diskretion fremtidig maatte finde Sted«.

Forhandlingsprotokollen viser, at Medlemmerne ikke alle var lige flittige til at give Møde. Den 26. Februar 1841 foreslog Sekretæren A. F. Høst, at man indførte *Mulkt*er for dem, der udeblev fra Generalforsamlingerne, og til Overvejelse af Forslaget nedsattes et Udvalg (Deichmann, Steen, Høst, Bing og Langhoff). Den 1. Maj afgav Udvalget sin Betænkning: Den havde erkendt det velbegrundede i Høst's Klage og udtalte Ønskeligheden af, at man udfandt Midler til at afhjælpe det mislige Forhold; man frygtede dog for nu for Tiden at fastsætte den foreslaaede Forholdsregel, og Høst tog sit Forslag tilbage, »idet han haabede, hvilket de sildigere Møder ogsaa synes at bekræfte, at den derved fremkaldte Diskussion og Erkendelse ikke vilde blive uden gunstige Følger«.

Ved Vedtægterne af 1844 fik man kodificeret *Reglerne for Generalforsamlingerne*: Alle Sager og Anliggender, Foreningen vedkommende, skulde afgøres i dens Generalforsamlinger eller Møder af samtlige tilstedeværende Medlemmer, og kun i disse Møder kunde der tages gyldige og bindende Beslutninger. Med Undtagelse af de Tilfælde, hvor et større Stemmetal var foreskrevet, blev alle Sager afgjort ved Stemme flerhed, og de fraværende Medlemmer var bundet ved de Beslutninger, som blev taget af Flertallet af de fremmødte. Ordinære Generalforsamlinger skulde holdes een Gang i

CHR. STEEN

Formand for Den danske Boghandlerforening
1838-1839, 1845, 1847-1848, 1852.

hvert af Aarets Kvartaler, ekstraordinære, saa ofte det udfordredes samt efter Forlangende af mindst tre Medlemmer.

I Mødet den 22. Maj 1845 fremsatte Formanden Chr. Steen det Spørgsmaal til Drøftelse, om Ejeren af et Firma kunde *give Møde ved Fuldmagt*. Den specielle Anledning til dette generelt fremsatte Spørgsmaal var den, at Direktør J. H. Schultz havde ladet sig repræsentere ved Møderne af en Krigsraad Bjerg. Resultatet af Forhandlingerne blev, at man vedtog at meddele J. H. Schultz Vedtægternes tydelige Ord imod denne Fremgangsmaade; for Fremtiden vilde man kun give den Interessent i et Firma, der havde undertegnet Vedtægterne, personlig Adgang til Møderne, og man besluttede endvidere, at man foreløbig vilde tilbageholde Cirkulæretasken fra Schultz' Firma, men samtidig vilde meddele ham, at han ved sin Tilbagekomst til Byen igen vilde faa den tilstillet.

Det ses af dette, at Medlemmerne ogsaa paa anden Maade end ved Møderne blev holdt underrettet om, hvad der passerede. I Juli 1838 havde Formanden Chr. Steen anskaffet to *Porteføljer*, hvori Sagerne kunde cirkulere blandt Medlemmerne, som hver havde en Nøgle til Mapperne. Selv Forhandlingsprotokollen cirkulerede i de første Aar; men i Mødet den 3. December 1843 vedtog man at afskaffe denne Sædvane, sikkert til Held for Protokollen, der den Dag i Dag er i upaaklagelig Stand.

Til Møderne var undertiden indbudt udenbys Boghandlere, der var paa Besøg i Hovedstaden; saaledes overværede Boghandler Kabbell fra Viborg efter Indbydelse Mødet den 25. Oktober 1841, og den svenske Boghandler og Forlægger Adolf Bonnier deltog aktivt i Mødet den 14. Februar 1846, men herom senere¹⁴).

Boghandleren og Forlæggeren Otto B. Wroblewski, der i 1843 var blevet Lærling hos C. A. Reitzel, har givet *en Skildring af Møderne*, saaledes som de formede sig i Fyrrerne; den gengives her, da den giver et godt Billede af de smaa hyggelige Forhold i Foreningens første Leveaar:

»Møderne afholdtes paa Omgang hos det Medlem, hvis Tur det var at føre Forsædet, og Meddeleren af disse Linier mindes ret godt, hvorledes det gik til, da gamle Reitzel paa Vajsenhuset paa Købmagergade var Formand i 1844; foruden den indskrænkede Lejlig-

hed, Familien benyttede i Stueetagen ved Siden af Bogladen, var der »Salen«, to store, elegant møblerede Værelser paa 1. Sal, der kun benyttedes i festlige Anledninger, og derop henvistes de mødende Medlemmer, gamle Deichmann, fin, højtidelig, i en bredskødet, blaa Kjole med blanke Knapper, høj Krave og snævre Ærmer, gul Vest og perlegraa Benklæder samt hvidt Halstørklæde og Guldbril-ler, umaadelig høflig, meget sagte talende, C. Steen sen. med det lange kridhvide Haar, der i Modsætning til Deichmanns tætklippede bølgede ned over Frakkekraven, Kommerceraad P. W. Olsen (Lose & Olsen), en lille, førleden Mand med hurtige Bevægelser og smaa Skridt etc. etc. Naar Mindet om disse Møder ganske særligt er groet fast, er det, fordi de medførte en lille, ganske vist kun lille, velkom- men Afbrydelse i det ellers saa uendeligt ensformige Liv i Bogladen eller Kontoret. Møderne afholdtes om Eftermiddagen ved 5—6- Tiden, og det var Skik, at der ved disse Møder serveredes Te og smaa Tvebakker; formodentlig har gamle Mad. Reitzel (det var før Fruetitlen blev den almindelige) ræsonneret: »skal der være Gilde, saa lad der være Gilde«; thi vi fik vor rigelige Part af Trakte- mentet. Denne Skik, at faa Te ved Møderne, holdt sig langt ned i Tiden; kun saaledes, at Foreningens Sekretær, der havde Forplig- telsen at afgive Lokale til Mødernes Afholdelse, overtog Værtsplig- ten, og med Te og Bagværk fulgte en Cigar. Først i et af Overrets- prokurator Simonsens sidste Leveaar bortfaldt denne Skik. Det var vistnok Tobaksrygningens Skyld; den »faldt« i Ordets egentligste Forstand »enkelte Medlemmer for Brystet«. Denne Kop Te havde imidlertid sin Betydning; den serveredes gerne midt i den Tid, Mødet kunde formodes at ville optage, og ret belejligt kunde det hænde, at den ofte kom, naar Ordveksel kunde befrygtes at ville antage skarpere Former. Standsningen i Diskussionen, den duftende Te, det fine Bagværk, den livlige Passiar i smaa Grupper ved den beroligende Cigar — ja! dette lille Intermezzo gjorde godt paa flere Maader⁽¹⁵⁾.

* * *

Saasnart Boghandlerforeningen i Løbet af Foraaret 1837 var ble- vet konsolideret, tog man fat paa et af de vigtigste Spørgsmaal, der

skulde løses: *Afgørelsen af, med hvilke Boghandlere man vilde staa i Forbindelse.*

Paa Mødet den 4. Juli 1837 godkendte man et Udkast til et Cirkulære, der skulde sendes til de københavnske Sortimentsboghandlere, der ikke var optaget i Foreningen. Med Datering af 1. August sendtes Cirkulæret derpaa ud. Heri blev der givet en Oversigt over, hvad der var vedtaget inden for Foreningen, og da *Samhandelen* mellem Forlæggerne og Boghandlerne for Fremtiden var afhængig af, at de sidstnævnte antog de Principper, der var indeholdt i Foreningens Vedtægter, opfordredes de til at underrette Formanden om, hvorvidt de var tilbøjelige til at holde sig disse Regler efterrettelige eller ikke. I Oktober overdrog man til Formanden at erindre de Boghandlere, som endnu ikke havde svaret paa Cirkulæret, om Sagen. Paa Grundlag af de indkomne Besvarelser udsendtes et Par Maaneder senere en trykt »Liste over de her i København til Boghandlerrabat berettigede Personer og Firmaer, udgiven fra Boghandler-Foreningen den 1. December 1837«; Fortegnelsen omfattede 31 Navne¹⁶).

Men ogsaa paa *Boghandlerne i Provinsen* blev der tænkt. I Mødet den 17. December 1837 blev der paa Deichmanns Forslag nedsat et Udvalg — Reitzel, Steen og Langhoff — der skulde udarbejde et Udkast til nogle Regler og Bestemmelser for Samhandelen med Boghandlerne (*»Kommissionærerne«*) i Provinsen. Den 25. Februar 1838 forelaa Udkastet til et Cirkulære, og det blev med nogle faa Ændringer vedtaget. I Forvejen havde Foreningens Medlemmer den 11. Oktober 1837 — ligeledes paa Deichmanns Forslag — besluttet, at ingen af dem for Fremtiden maatte aabne Konto for nogen Boghandler i Provinsen, før det var meddelt Foreningen, og man var enedes om alle at træde i Forbindelse med vedkommende. Nu blev det trykte Cirkulære sendt ud til forskellige Provinsboghandlere, og disses Svar indløb, saaledes at man i Mødet den 27. August 1838 kunde vedtage at lade trykke en Fortegnelse, dateret den 1. Oktober samme Aar, over de til Rabat antagne Provinsboghandlere og disses »Kommissionærer« — Datidens Udtryk for Speditører — i København. Listen omfatter ialt 36 autoriserede Boghandlere uden for Hovedstaden, og den frembyder et broget

Billede, der tydeligt afslører, hvorledes Handel med Bøger uden for København var af højst ufuldkommen Karakter. Af de 36 Boghandlere var de to Bogtrykkere, ti Bogbindere, en Organist, to Fuldmægtige, en Kaptajn, en Skolelærer, en Apoteker og en Kordegn. I en lang Række Byer manglede der helt rabatberettigede Boghandlere, nemlig i 14 af Jyllands, 6 af Fyns, 4 af Laaland-Falsters og 11 af Sjællands Købstæder¹⁷).

I Vedtægterne af 18. Januar 1837 var det udtalt, at Overholdelse af Reglerne var den første Forudsætning for at faa *Rabat*, og at der ikke maatte ydes Boghandlerrabat til andre end dem, der var optaget paa den oprindelige Liste; ingen ny Boghandler fik Rabat, førend det i et Møde blev tilkendt ham, og i saa Tilfælde havde han Ret til Rabat af alle; men Rabatten gav ikke samtidig Ret til Kredit.

I Mødet den 18. Juli 1839 var ved en Boghandlers Død det Spørgsmaal blevet rejst, om et Firma efter Ejerens dødelige Afgang stadig var rabatberettiget. Foreningen traf den Beslutning, at det kun skulde være Tilfældet, naar Enken overtog og fortsatte Forretningen. Kort efter bevilgede Foreningen en Boghandler Blankensteiner Rabatret vedrørende Land- og Søkort, Litografier og Bøger om Sømandsskab mod, at han selv gik ind paa Foreningens Bestemmelser. Paa given Foranledning fastsloges det i November 1839, at Ret til Boghandlerfordele altid skulde være bundet til et bestemt Sted, saaledes at ingen Boghandler uden Foreningens Samtykke kunde flytte fra en By til en anden, ikke engang fra København til en Provinsby eller fra en større Købstad til en mindre¹⁸).

Da Joh. Nic. Høst i 1840 havde taget Borgerskab som Boghandler og androg om at blive anerkendt som rabatberettiget af Boghandlerforeningen, tog man i Mødet den 29. Juni samme Aar Anledning deraf til at træffe en *principiel Beslutning* af vidtrækkende Karakter; det hedder herom i Forhandlingsprotokollen: »Uagtet det oftere har været udtalt som Princip kun at antage Aspiranter, der har lært Handelen, besluttede Forsamlingen dog, i Betragtning af særdeles Omstændigheder, at opfylde Hr. J. N. Høst's Ønske. For at imidlertid denne Bestemmelse ikke skulde blive af nogensomhelst Følge for Fremtiden, vedtoges enstemmigt, at herefter ingen maatte ad-

mitteres til Rabat her i Staden, uden enten at have lært Boghandelen eller at have tilkøbt sig en her bestaaende og erkendt Boghandel«¹⁹).

Denne Udtalelse siger tydeligt, at det var et af Boghandlerforeningens Maal *at faa hævet Kvaliteten af den danske Boghandlerstand*. Selvom man ikke altid overholdt det Princip for Antagelse af rabatberettede Boghandlere, man nu havde fastslaaet, benyttede man dog flere Gange Lejligheden til paany at understrege det. Da Cand. phil. Edvard Skouboe tog Borgerskab som Boghandler i København og i December 1841 købte den Wahlske Boghandel af J. F. Milo, søgte han om at blive optaget i Foreningen; dette blev afslaaet; men han blev dog kendt berettiget til Rabat; derefter hedder det i Forhandlingsprotokollen: »Efter en grundig Drøftelse af Forholdene udtaltes den Grundsætning, at Købet eller Overdragelsen af en bestaaende Boghandel, selv en af Foreningens egne Medlemmers, ikke eo ipso hjemler Adgang til Rabat eller nogen anden Fordel af Foreningen, men at i Regelen kun de, der har lært Boghandelen, selv i saadanne Tilfælde erkendes, dog at Generalforsamlingen hver Gang fatter en speciel Beslutning efter de stedfindende personlige og andre Omstændigheder«²⁰).

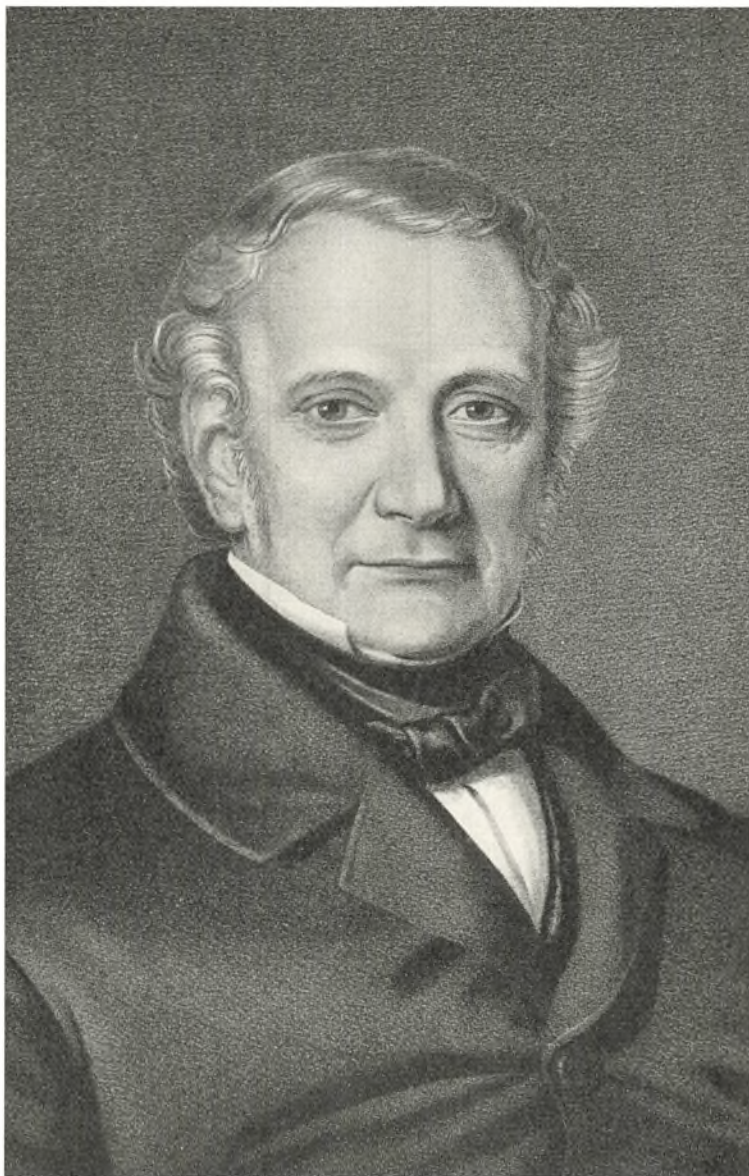
Da F. H. Eibe første Gang anmodede om at blive optaget i Foreningen eller i alt Fald faa Ret til Rabat, hedder det ved Forhandlingerne den 26. Oktober 1844: »Da der i de fleste af Bogladerne her i Staden findes Medhjælpere, som har opofret dem for Boghandelen, og heraf ikke faa kan ventes at ville etablere dem i de nærmest forestaaende Aaringer, fandt Generalforsamlingen ingen Anledning til at opfylde noget af Deres Ønsker«²¹).

I Mødet den 28. Marts 1839 fremlagde Formanden Chr. Steen en Oversigt over Danmarks og Norges Hoved- og Provinsstæder, deres Indbyggertal og Antallet af rabatberettede Boghandlere, hvor saadanne fandtes. Af hans Redegørelse fremgik det, at Boghandlernes Tal maatte kunne forøges betydeligt, og han mente, at Boghandlerforeningen burde forsøge at bidrage til »en mere almindelig Adgang for Publikum til Kundskab om Litteraturen«. Der blev da ogsaa nedsat et Udvalg, bestaaende af Deichmann, Steen, Høst, Reitzel og Langhoff, til at overveje Sagen. Udvalget kom til

det Resultat, at der fra Boghandlerforeningens Side ikke kunde tilraades definitive Forholdsregler. Steen stillede derfor yderligere Forslag til Afhjælpning af Mangelen paa Boghandlere. Resultatet blev, at man ganske vist mente, at der ikke kunde opstilles almindelige Regler for, hvor stor en Folkemængde en By skulde have, for at man dér kunde antage en eller flere rabatberettigede, medens man dog paa den anden Side indrømmede det ønskelige i, at man overalt var forsynet med et passende Antal Forhandlere²²).

Antallet af anerkendte Provinsboghandlere var da ogsaa stadig i Stigning. Medens der i 1838 var 36 Firmaer paa Listen, var der i 1839 39 Firmaer og i Januar 1841 72 Firmaer; i dette sidste Tal var dog ogsaa de rabatberettigede i København inkluderede. I 1848 var man naaet op paa 58 Provinsboghandlere²³). Boghandlerforeningen var nok interesseret i, at den fik Forhandlere i saavidt muligt alle Købstæder; men paa den anden Side vaagede den over, at de Boghandlere, som den autoriserede, virkelig ogsaa fik Eksistensmuligheder, og det opnaaede man ved at *begrænse Tilgangen af rabatberettigede* paa Steder, hvor den i Forvejen havde anerkendte Boghandlere. Foreningen kom til at virke som en ganske sund Regulator af Forholdene i Provinsboghandelen. Antog den en Boghandler i en mindre By, hvor der ikke i Forvejen fandtes en saadan, var den ikke bange for at love ham, at han i alt Fald i de første Aar, indtil han havde faaet sin Forretning konsolideret, ingen Konkurrenter, skulde faa. Forhandlingsprotokoller og Kopibøger vrimler af Eksempler herpaa.

Fra dette Omraade: *Antagelsen af rabatberettigede Boghandlere* skal et Par Eksempler gives. Chr. Charles Blicher, en Søn af Digterpræsten, havde i syv Aar været ved Boghandelen, da han fra Spentrup Præstegaard anmodede Foreningen om at blive Boghandler i Skive. Man havde ikke noget imod paa den sædvanlige Betingelse — Kaution eller anden Sikkerhed — at antage ham som Boghandler, blot ikke i Skive, som var forsynet tilstrækkeligt med Forhandlere; man bad ham derfor vælge en anden By. Han svarede da med at foreslaa en Række andre Byer. Formanden Chr. Steen raadede ham til at vælge Aabenraa, og han tilføjede: »Jeg tvivler ikke paa, at De jo vil kunne finde Udkomme ved at virke lige meget i egen

C. A. REITZEL

Formand for Den danske Boghandlerforening
1837, 1840-1841, 1844.

som i herværende Boghandleres Interesse; men fremfor alt maa troelig Opfyldelse af Deres Forpligtelser være den Grund, hvorpaa De vil opbygge Deres Fremtid, og vel at betænke dette, dertil raades De først og sidst« — en Formaning, der antagelig maa ses paa Baggrund af Faderens, Digterens rent ud elendige økonomiske Forhold netop ved dette Tidspunkt, Begyndelsen af 1839²⁴). Forøvrigt blev Chr. Ch. Blicher ikke Boghandler.

I Foraaret 1839 ytrede en Boghandler i Randers Frygt for at faa en ny Konkurrent dér i Staden; Boghandlerforeningen beroligede ham da med, at den ikke for Tiden fandt Grund til at forøge Boghandlernes Antal i Byen. Da en Amtsfuldmægtig i Rønne ansøgte om at blive rabatberettiget, maatte Foreningen paa Grund af en Ytring i hans Brev svare ham, at den ikke indlod sig paa at monopolisere nogen Boghandler, men at den dog kun antog nye Boghandlere, naar den fandt særlig Anledning dertil, og da med billigt Hensyn til de allerede bestaaende Boghandlere. I 1841 ansøgte Cand. phil., Redaktør af »Aalborg Stiftstidende«, Bestyrer af Stiftsbogtrykkeriet i Aalborg Bernhard Rée om at blive anerkendt som Boghandler. Han fik sit Ønske opfyldt, da man mente, at der var Plads for endnu en Boghandler i Byen, og ikke mindst fordi han som Redaktør og Bogtrykker havde let ved at gavne sine Kolleger!²⁵)

I Mødet den 16. Januar 1841 blev der nedsat et Udvalg til at *revidere de trykte Betingelser* for Boghandlerforeningens Samhandel med Provinzboghandlerne. Godt en Maaned senere forelaa Udvalgets Udkast; det blev vedtaget og trykt i 700 Eksemplarer og derpaa sendt ud til de rabatberettigede Boghandlere til Underskrift²⁶).

I Boghandlerforeningens nye Vedtægter af 1844 fandtes *nye Bestemmelser om Antagelse af rabatberettigede Boghandlere*. Man sondrede mellem Boghandlerne i København, i Provinsen og i Hertugdømmerne og Udlandet. Reglerne for Antagelse i Hovedstaden og Provinsen var i Virkeligheden ens; de danske Boghandlere blev antaget ved simpel Stemme flerhed, medens der til Udelukkelse fra Rabatberettigelsen krævedes $\frac{2}{3}$ af de tilstedeværendes Stemmer paa en Generalforsamling. Paa Steder, hvor der ingen antagne Boghandlere var, kunde Medlemmerne af Foreningen give Rabat til andre Forhandlere, en Bestemmelse, der allerede var truffet i Mødet den

18. Marts 1842. For Boghandlere i Hertugdømmerne og Udlandet behøvedes ingen Antagelse; men naar de havde Kommissionærer i København, og Generalforsamlingen intet havde derimod, blev de optaget paa Listen over de rabatberettigede, og saa kunde Rabat ikke nægtes dem. Listen over de rabatberettigede Boghandlere blev hvert Aar forfattet af Formanden, som tillige i Aarets Løb gav Medlemmerne Meddelelse om Af- og Tilgang. Forøvrigt fik man fra 1845 ogsaa en Liste over samtlige skandinaviske rabatberettigede Boghandlere²⁷).

Af Provinsboghandlerne krævede man straks fra Begyndelsen, at de skulde stille *Kaution eller anden god Sikkerhed* for de Lagre, der blev betroet dem. Som et Eksempel paa disse Kautioners Ordlyd gives her en Formular dertil, sendt den 3. November 1838 til Boghandler Andreas N. Chr. Andersen i Ribe:

»I Følge Overenskomst med Boghandlerforeningen i København giver jeg herved til Sikkerhed for de Bøger m. v., som mig af den dels allerede er, dels fremdeles vorder betroet til Forhandling, eller, saavidt samme sælges, de derfor beregnede Beløb med Fradrag af den mig tilstaaede Rabat, alt indtil den Sum 1000 Rbdlr. — siger eet Tusinde Rigsbankdaler Sedler — foruden (i Rettergangstilfælde) skadesløse Omkostninger 2. Prioritets Panterrettighed i det mig tilhørende Hus Nr. 128 i Farvergaden i København, saavel som dets Assurance og al af Stedet gaaende Leje, næstefter Overformynderiets 1. Prioritet for 2800 Rdlr. S., og maa dette mit Pantebrev paa min Bekostning tinglæses og protokolleres, uden at jeg personlig tilkaldes²⁸).

Med Affattelsen af Kautionerne maa det i de første Par Aar være gaaet noget uformelt til, for i Juni 1839 fandt Foreningen sig foranlediget til at indskærpe, at de for Fremtiden nøje skulde være udstedt til Boghandlerforeningens Medlemmer og ikke, som sket var, til »Boghandlerne i København²⁹»!

Nogen Usikkerhed herskede et Par Aar om, hvorvidt Kautionerne ogsaa gav Sikkerhed for andre leverede Varer end trykte Bøger. Paa Foranledning af M. H. Bing, der drev en stor Papirforretning, tog man Spørgsmaalet op til Debat i Mødet den 29. Oktober 1840 og kom til dette Resultat: Skønt Kautionerne nærmest kun angik

trykte Bøger, vilde de dog i Tilfælde af Overskud derefter komme de af Boghandlerforeningens Medlemmer til Gode, som for Papir eller paa anden Maade maatte have Fordringer paa vedkommende Boghandler, dog naturligvis efter at samtlige Medlemmer var blevet holdt helt skadesløse med Hensyn til Krav for trykte Bøger³⁰).

Grundet paa Erfaringer, man havde gjort med en Boghandler i Aarhus, traf Foreningen i September 1842 den enstemmige Beslutning ikke at inklade sig med en ny Boghandler, før et Cirkulære fra Formanden havde givet Medlemmerne Kundskab om, at Kautions eller andre Betingelser for hans Antagelse var blevet bragt i behørig Orden³¹). En Mulighed for Misbrug af Tillidsforholdet mellem Forlæggere og Boghandlere fik Deichmann fjernet i Mødet den 26. Januar 1843, hvor man traf Forholdsregler mod, at Provinsboghandlerne pantsatte de Lagre, der var dem betroet³²).

Der var Eksempler paa, at Boghandlerforeningen gjorde Undtagelser med Kautionsforpligtelsen ved slet ikke at kræve nogen Sikkerhed af den paagældende. Her skal nævnes et enkelt Eksempel, der har særlig Interesse: En af Danskhedens Forkæmpere i Sønderjylland, Redaktøren af »Danevirke« P. C. Koch i Haderslev vilde i 1844 begynde en Boghandel i samme By og søgte den 3. December 1843 Foreningen om at faa Rabatret uden Kautions. Hans udførlige Skrivelse blev læst op i Mødet den 11. Februar 1844, og skønt han ikke kunde stille Kautions, fik han dog sit Ønske opfyldt, da Foreningen »erkendte det vigtige i at forøge Bogafsætningen i Hertugdømmet«³³).

Ved Vedtægterne af 1837 var det om *Størrelsen af den Rabat*, de antagne Boghandlere opnaaede, bestemt, at den paa Forlagsartikler i Regelen ikke maatte overstige $16\frac{2}{3}$ % i København, 20 % for Provinsboghandlere og 25 % for Boghandlere uden for Rigets Grænser. Af Protokollerne fremgaar, at Slesvigs Boghandlere regnedes for at høre til Udlandet. Til Rabatfordelene hørte ogsaa, at Forlæggerne maatte yde et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer i fast Regning. Som Supplement hertil fremkom C. A. Reitzel den 6. Juni 1839 med Ønsket om, at man fastsatte den Rabat, der skulde ydes Provinsboghandlerne paa Sortiment; han foreslog, at man i Regelen paa dansk Sortiment gav $8\frac{1}{3}$ %, og nævnte, at han fandt sig foranle-

diget til dette Forslag, fordi enkelte af Boghandlerforeningens Medlemmer paa visse Kommissionsartikler ydede helt op til $16\frac{2}{3}\%$; paa tysk Litteratur ønskede han denne Procent sat som Maksimum. Sagen blev udsat, og Reitzels Forslag cirkulerede derefter mellem Medlemmerne, og i Mødet den 3. September 1839 vedtog man en Regel for dansk Sortiment, der i Realiteten var en Godkendelse af Reitzels Forslag; derimod ansaa man det for uforløst at give Retningslinier ud over de allerede vedtagne for Handelen med tyske Bøger³⁴).

I Mødet den 3. December 1843 var det nær kommet til, at C. A. Reitzel havde udmeldt sig af Boghandlerforeningen; han truede i alt Fald med det, og Grunden var den, at Deichmann gav et Medlem, der ikke havde Regning hos Reitzel, 20 % Rabat mod konstant Betaling, hvilket Deichmann vægrede sig ved at indrømme Reitzel; naturligvis var det ikke Reitzels Mening med at rejse Sagen, at vedkommende blev berøvet den større Rabat, og det kom da ogsaa til en Overenskomst, der skulde gælde, indtil Vedtægterne blev reviderede, og Reitzel blev i Foreningen³⁵).

I Vedtægterne af 1844 fastsatte man Rabatten for Forlagsskrifter mellem Boghandlerne i København til $16\frac{2}{3}\%$, til Boghandlerne i Provinsen 20 % og til dem i Hertugdømmerne og Udlandet 25 %. Større eller mindre Rabat kunde gives; men den maatte være ens for alle Boghandlere paa samme Sted, og naar Rabatten var højere end den i Vedtægterne nævnte, maatte Meddelelse derom gennem Formanden gives Medlemmerne³⁶). I Efteraaret 1846 klagede Boghandler Eduard W. Jackopsen i Korsør over, at disse Regler ikke blev overholdt; han mente, at Høst ydede den ikke rabatberettigede J. P. Malling i samme By 20 %; Sagen blev afvist med følgende pudsigt formede Begrundelse i Forhandlingsprotokollen: »Hr. Høst benægtede dette Faktum«!³⁷)

Et Spørgsmaal, man ved en enkelt Lejlighed ønskede at tage Stilling til, men ikke fandt nogen Løsning paa, var, hvorledes Boghandlerforeningen kunde *faa Indflydelse paa den Rabat, som private Forlæggere ydede*. Statistikerens, den senere Professor Adolph Frederik Bergsøe, Svingersøn af Universitetsbogtrykker Andreas Seidelin, var i 1844 begyndt paa Udgivelsen af sit Hovedværk »Den danske Stats

Statistik«, som han selv var Forlægger for. Aaret efter var han saa uforsigtig at sætte en Annonce i »Adresseavisen«, som stødte an mod Boghandlerforeningens Opfattelse af Rabatspørgsmaalet. Han meddelte, at Bogladeprisen for Værket var 1 Rdlr. pr. Hæfte, naar man anmeldte Subskription til ham selv; men Subskribenter, der modtog og betalte deres Eksemplar i København fik 25 % Rabat, forudsat, at det ikke var en Boghandler, der var Kommissionær for den indenbys Subskribent, da Boghandleren i Regelen vilde gøre Fordring paa Rabatten. Denne Annonce kom til Behandling i Mødet den 30. Marts 1845, og der blev nedsat et Udvalg (Deichmann, Høst, Steen) til at udarbejde en Skrivelse til Bergsøe. Paa en eller anden Maade maa Bergsøe være blevet klar over, at han var kommet i Kollision med stærke Interesser og hellere maatte hale i Land, for han sendte Formanden Chr. Steen en Koncept til en anden Annonce; inden Steen forelagde dette Udkast i et Møde, antydede han i en Skrivelse af 4. April til Bergsøe, hvilke Forandringer han ansaa for nødvendige deri:

»I Deres Annonce tør ikke anføres, at De har overtraadt de almindelige i Boghandelen gældende Principper; thi disse kan ikke være bindende for Dem, men i alle Tilfælde kun for Boghandlerne, og man vil deraf udlede, at Boghandlerne kan have søgt at gøre en saadan Paastand gældende, som om den private Forlægger var forpligtet til at følge de ene og alene for Boghandlerne gældende Principper, og jeg er derimod af den Formening, at den sande Grund burde fremhæves, nemlig den, at De ved Deres Bekendtgørelse har foranlediget en Usikkerhed med Hensyn til Prisen, som vilde udelukke Værket for Boghandelen. Thi Handelen med dette Skrift vilde under de givne Forhold ikke blive mulig, da Boghandlerne lige saa lidt kan sælge til den samme Pris, som til den de køber, som de paa den anden Side kan forhøje den Pris, hvortil det andetsteds kan erholdes, og der vilde naturligvis ikke være andet at gøre end at afholde sig fra al Handel med Bogen, hvilket man ikke kunde undlade at underrette Publikum om ved en Bekendtgørelse som den paatænkte.«

Da Foreningen holdt Møde igen den 6. April, havde Bergsøe allerede lovet at tilbagekalde sit Avertissement og i den Form, Steen

havde antydet. Formen blev godkendt, og Bergsøe fik Opfordring til at offentliggøre Annoncen, med sit Navn under, i de Blade, hvor den famøse Meddelelse havde staaet. Dette lille Intermezzo fik iøvrigt til Følge, at Høst i Juni foreslog Regler indført angaaende den Rabat, private Forlæggere gav af deres Forlagsartikler, et Forslag, hvis Indhold man i Mødet den 25. Juli vel fandt ønskeligt, men ikke gennemførligt³⁸).

* * *

I Betingelserne for Samhandelen var de Pligter, der var paalagt Boghandlerne over for Foreningens Medlemmer ikke de mindst betydningfulde for Opnaaelsen af en *fast Forretningsorden* i dette Handelsfag. Saadanne Regler fandtes allerede i det første Cirkulære af 1838 og senere i de trykte Betingelser af 1841 og 1844; derefter er de altid blevet optrykt sammen med Foreningens Vedtægter; men de har ikke været underkastet saa stærke Ændringer som Vedtægterne³⁹).

De vigtigste Regler var naturligvis dem, der fastsatte Praksis for *Afregning og Betaling*. I Mødet den 16. Juli 1838 opfordredes Foreningens Medlemmer til at indsende til Formanden Fortegnelser over de Boghandlere i Provinsen og Norge, som endnu stod til Restance med Afregning og Betaling for Aaret 1837, og til for Fremtiden at indsende saadanne Lister til Formanden i Begyndelsen af hvert Aars Juli Maaned. Den 27. August samme Aar fastsattes nogle Regler om de *Paamindelsesbreve*, der een Gang aarligt skulde sendes til de Boghandlere uden for København, der ikke havde indsendt Afregning og Indbetaling for det foregaaende Kalenderaar. Med Dato af 31. August sendtes derpaa Erindringskrivelserne ud, og i Mødet den 17. September samme Aar blev Svarene fra Boghandlerne læst op; »man fandt det uforlødent at lade disse Skrivelser cirkulere, da enkelte Ytringer deri turde give Anledning til Anstød«. Som Repræsalier mod de forsømmelige Boghandlere vedtog man, at alle Bogsendinger skulde standses fra 1. Oktober til dem af dem, der ikke inden dette Tidspunkt havde besvaret Paamindelsesskrivelsen⁴⁰).

En Maanedstid senere bestemte man paa Formandens Forslag

atter til Nytaar 1839 at kræve dem, der ikke havde indbetalt deres Gæld for 1837, og meddele dem, at Søgemaal for Domstolene vilde blive indledet mod dem af samtlige deres Kreditorer i Foreningen. Den 7. Januar 1839 forelagde Formanden Udkast til denne Skrivelse og fik den godkendt af Medlemmerne. En Maaned senere enedes man om, at Fortegnelsen over Restanterne i Provinsen og Norge for Fremtiden skulde indsendes til Formanden allerede i Begyndelsen af April; Formanden skulde varsle Medlemmerne derom tre Uger i Forvejen. Det havde vist sig, at man maatte tage tidligere fat paa Inddrivelsen af Medlemmernes Tilgodehavender. Forøvrigt syntes Midlet, man anvendte til at holde de uefterrettelige Boghandlere i Ørene med, at gøre god Virkning; det var jo altid en mislig Historie for en Boghandler, at Sendingerne til ham standsedes for kortere eller længere Tid. Der kunde dog opstaa principielle Vanskeligheder for Gennemførelsen af denne Foranstaltning. I Mødet den 18. December 1839 anmodede Direktør J. H. Schultz om, at man vilde undtage Almanakker fra Bestemmelsen om Standsning af Forsendelser; dette billigede Boghandlerforeningen, fordi Schultz for det første i sin Egenskab af Universitetsbogtrykker havde Pligt til at sørge for Almanakkens størst mulige Udbredelse og for det andet ikke ved Salget deraf gav Rabat eller Kredit⁴¹).

I Betingelserne af 1841 var det paalagt Boghandlerne at indsende Afregning for det foregaaende Aar inden den 31. Januar, og det var gjort til deres Pligt, at de inden Udgangen af September skulde indsende det omtrentlige Beløb af det i første Halvdel af samme Aar solgte. Denne sidste Bestemmelse gentoges i 1844 og senere; men i Praksis gik den i Glemmebogen; formelt forsvandt den i 1884. Ved Afregningen kunde der efter Betingelserne af 1841 og 1844 ikke godtgøres noget for Indbindinger, der var foretaget for Boghandlernes Regning; saadanne indbundne Bøger blev overhovedet ikke modtaget som Remittender, men betragtedes regnskabsmæssigt som Makulatur⁴²).

I Mødet den 1. December 1841 ankede M. H. Bing over, at Boghandlerforeningen ikke med tilbørlig eller ønskelig Strengthed oprettholdt Bestemmelserne om Afregning og Saldo fra Provinsboghandlerne, og han foreslog, at man ved den forestaaende Afregningster-

min ikke viste nogen Eftergivenhed, men at der derimod »snarest muligt maatte udgaa Cirkulære til samtlige Foreningens Kommissionærer, hvori den didhørende § med den Bemærkning maatte bringes i Erindring, at samme med det indtrædende Aar overensstemmende med Indholdet ufravigeligt vilde blive bragt i Anvendelse«. Bing fik dog ikke Medlemmerne med hertil. Man fandt det ikke nødvendigt at udsende noget Cirkulære, saa meget mindre som de sidste Betingelser ikke var eet Aar gamle endnu. Derimod vedtog man, at Formanden snarest efter hvert Aars 31. Marts skulde sende Medlemmerne Opfordring til inden en vis given kort Frist at indsende deres Restancelister til ham; det bestemtes udtrykkeligt, at kun de Medlemmer, som inden Fristen havde indsendt Listerne, havde Ret til Foreningens Assistance ved Inddrivelsen af Tilgodehavenderne. Det vilde saa komme an paa de enkelte Kreditorer og den første Generalforsamling derefter, med hvor stor Strengthed Bestemmelserne skulde bringes i Anvendelse i hvert enkelt Tilfælde⁴³).

Sidst i August næste Aar var det Høst, der klagede over, at Afregningsbestemmelserne kun stod som »en tom Trusel«, der i flere Aar slet ikke var bragt i Anvendelse. Paa Mødet den 28. September 1842 udtaltes da, at for at en Standsning fra samtlige Medlemmer kunde iværksættes, maatte der foreligge en udtrykkelig Anmodning derom; forelaa den, var det Formandens Pligt ved et Cirkulære at underrette alle Medlemmerne derom eller faa Standsningen besluttet paa en Generalforsamling⁴⁴).

Et Spørgsmaal om Afregningsterminen gav i 1845 Anledning til adskillige Forhandlinger i Boghandlerforeningen. Præsten Chr. Andr. Herm. Kalkar udgav i Forening med Professor C. Hermansen og Præsterne F. Helweg og C. Levinsen fra 1844 den saakaldte »Pragt-bibel«, en med Indledning og Anmærkninger forsynet ny Oversættelse af hele Bibelen, ledsaget af Staalstik, Litografier og Kort; den udkom i Hæfter og var forlagt af Bing og P. G. Philipsen i Forening. For dette Værk havde Forlæggerne krævet af Boghandlerne, at de skulde afregne for hvert 12. Hæfte, og Spørgsmaalet blev indanket for Foreningen. I dennes Møde den 22. Maj 1845 bemærkede Formanden Chr. Steen, at de to Forlæggeres Bestemmelse stred mod Betingelserne af 1844, og man vedtog at meddele Værkets Ekspedi-

tion dette; dette skete med den Tilføjelse, at en saadan Opræden kunde give Anledning til at formere de Anker, man i Forvejen var tilbøjelige nok til at fremføre mod Foreningen, hvis Formaal dog netop var at fremme Retslighed og Orden i Boghandelen; Foreningen ventede derfor, at Forlæggerne tilbagekaldte det Cirkulære om Afregningen, der havde vakt Anstød. Bings Svar herpaa af 28. Maj fremkaldte en Generalforsamlingsudtalelse af 19. Juni om, at Foreningen maatte anses for at være beføjet til at forhandle og for sit Vedkommende afgøre Sagen, og at man kun kunde betragte den som Medlem af Foreningen, der erkender, at Foreningen havde Competence til at afgøre Spørgsmaal vedrørende Boghandelen og til at fortolke Lovene. Dette meddelte man Bing, der alene havde paataget sig Ansvaret i denne Sag⁴⁵).

Den 25. August behandledes Sagen paany. Endnu en Boghandler havde imidlertid beklaget sig over Afregningsbetingelserne; men Bing kunde ikke erkende nogetsomhelst Baand paa sin Frihed til at træffe hvilkesomhelst Foranstaltninger til Sikkerhed for og Inddriivelse af sit Tilgodehavende uden Hensyn til de af Boghandlerforeningen fastsatte og Boghandlerne meddelte Regler. Flere af de andre Medlemmer udtalte sig paa det skarpeste imod denne Anskuelse. Deichmann foreslog, at man skulde tage dette Tilfælde til Efterretning som en Undtagelse og ellers fastslaa som fremtidig Regel, at ingen Afgivelse fra de sædvanlige Betingelser skete, uden at det ved Værkets Plan var blevet alle vedkommende meddelt. Paa Høsts Forslag blev Sagen dog udsat. I Mødet den 15. September forelagdes et skriftligt Votum fra Deichmann og et fra Bestyrelsen samt en Skrivelse fra Bing. Hvad denne sidste gik ud paa, fremgaar af Mødets Beslutning: man vedtog, at i alle Tilfælde vildé hans Rabatret bortfalde, hvis han udtraadte af Foreningen; men samtidig ansaa man en af ham afgivet Erklæring for tilfredsstillende⁴⁶). Til Boghandleren, der havde klaget, sendte man en længere Redegørelse, der gengives her, da den er ret oplysende om Foreningens Standpunkt:

»I Følge Generalforsamling i Boghandlerforeningen har jeg herved at meddele Dem, at Boghandlerforeningen ikke kan billige det paatalte Forhold, samt at den, da i Planen til bemeldte Værk intet

var talt om en saadan Betaling, i den iværksatte Forholdsregel ikke kan andet end se et Brud paa den stiltiende Kontrakt, som maa forudsættes imellem Forlægger og Subskribentsamler, der naturligvis har regnet paa den sædvanlige Kredit og lige saa lidt kan være tjent med at se sig denne som anden Fordel, han havde Føje til at vente, berøvet. Foreningen havde derfor ogsaa, inden endnu Deres Skrivelse var indgaaet, henvendt sig til d'Hr. Bing & Søn i denne Sag samt gjort dem alvorlige Forestillinger og søgt at formaa dem til en Forandring, hvilken dog ikke har været at opnaa. Foreningen har som saadan intet Tvangsmiddel; det, som de(n) i visse og sjældne Tilfælde sætter i Værk imod uefterrettelige Skyldnere: at standse Forretningerne, er dels ikke her anvendeligt, og dels er Tilfældene ikke af lige Natur, idet Betaling til Forfaldstiden er en ligefrem Forpligtelse, der kan fordres opfyldt. Kredit derimod, naar der ikke herom var truffet en udtrykkelig Overenskomst, er ikke en Ret eller noget, som kan fordres, men en frivillig Sag, en Tillid og Villighed, som det maa staa til Kreditgiveren at indskrænke eller endog rent at hæve, og skulde end, som vi anser tvivlsomt, i dette Tilfælde den sidste ved Domstolene kunne tilpligtes til at levere Pragtbibelens Hæfter uden at fordre Betaling til andre end de indførte Forfaldstider, saa vil dog næppe for Modtageren noget herved være vundet, da vedkommende ikke kunde hindres i ganske at ophøre med Kreditten. Derimod maa det upaatvivleligt staa til Samleren, hvem der paaføres en Byrde, han ikke kunde tænke sig, at afsige Subskriptionen eller i alt Fald at opgive Subskribenterne og overlade Distributionen til Forlæggerne selv; muligt kunde den derved opstaaede Forlegenhed bevæge disse til at give efter. Idet vi saaledes i Mangel af Tvangsmiddel maa henvise Dem til Bing & Søn eller i alt Fald til Domstolene, tror vi derhos at kunne tilføje, at vi tør love os som en Frugt af de Forhandlinger, hvortil Sagen har givet Anledning, at lignende Tilfælde i det mindste for Medlemmerne af Foreningen næppe vil forekomme i Fremtiden⁽⁴⁷⁾).

Naar der i det foregaaende saa udførligt er redegjort for denne Sag, skyldes det, at den klart viser, at Foreningens Formaal blev holdt klart for Øje, ogsaa naar det stred mod et af dens betydelige Medlemmers Interesse. Forøvrigt gav det samme Værk Aaret efter

Anledning til en ny Sag. En Boghandler i Svendborg besværede sig over, at Bing & Søn paa Grund af et ikke afgjort Mellemværende med ham nægtede at udlevere Fortsættelsen af »Pragtbibelen« mod sædvanlig Rabat, skønt han var villig til at betale kontant ved Hæfternes Modtagelse. Paa et Cirkulære fra Formanden svarede Forlæggeren, at Spørgsmaalet var Boghandlerforeningen uvedkommende; men paa Mødet den 5. Oktober 1846 vedtoges enstemmigt, at man skulde meddele Bing i en Skrivelse, at hans Fremgangsmaade stred mod Vedtægten Ord om, at Rabat kun kunde fratages en Boghandler ved Generalforsamlingsbeslutning⁴⁸).

Baade i 1841- og 1844-Betingelserne fandtes den Bestemmelse, at det i à Kondition-Bestillinger skulde opgives, om Boghandleren havde noget i Forraad fra tidligere à Kondition-Sendelser af samme Bøger. Fandtes en saadan Oplysning ikke, gik man ud fra, at den tidligere Beholdning var solgt, og kun det sidst leverede Antal kunde stilles i Behold eller tilbagesendes. Denne Bestemmelse findes ikke i de senere Betingelser⁴⁹).

* * *

Ved Vedtægterne af 18. Januar 1837 var der angaaende Spørgsmaalet om Rabatten til andre end de rabatberettigede Boghandlere blevet sagt, at man saa meget som muligt skulde *undgaa at give Rabat til private*; den maatte hverken underhaanden eller offentlig tilbydes; men naar Kunden ved Køb for mere end 100 Rdlr. paa een Gang eller paa een Regning forlangte det, var det Medlemmerne tilladt at give som Maksimum 6 % Rabat, ved Køb for mere end 500 Rdlr. som Maksimum 10 % Rabat. Selv hvor Forlæggeren havde fastsat Prisen paa Bindet af en Bog til en uforholdsmæssig høj Pris, maatte ingen understaa sig i uden videre at levere Bogen med et billigere Bind og derved undersælge Forlæggeren⁵⁰).

I Praksis viste det sig, at der kunde være *Undtagelser* fra denne Regel. Allerede i Mødet den 8. Marts 1837 indrømmede man »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« 6 % Rabat selv af mindre Køb og desuden et Frieksemplar for hver 10 Eksemplarer; samtidig fastsattes, at det ikke skulde betragtes som Brud paa Vedtægterne at give Amanuensis hos Sjællands Biskop sædvanlig Boghandler-

rabat, hvor man fandt det formaalstjenligt at benytte sig af ham ved Distribution af Forlagsartikler⁵¹).

Paa den anden Side var Hovedsagen dog, at man fik *opretholdt ensartede Priser paa Bøgerne*, og man vaagede strengt herover fra Boghandlerforeningens Side. I Juli 1837 vedtog man, at Trykfejl i Bogpriser, der indsneg sig i offentlige Blade eller andetsteds, altid skulde berigtiges i de samme Blade. I December samme Aar lovede P. G. Philipsen paa Opfordring af Høst at meddele nogle venskabelige Oplysninger angaaende en formentlig Uoverensstemmelse i Bogladepriser, og da nogle Boghandlere i Sommeren 1838 averterede flere nye Bøger til en lavere Pris end Bogladeprisen, oven i Købet med Oplysning om flere af dem, at de var »nitide«, bad Foreningen om nærmere Forklaring paa dette Tilbud. Ved samme Tid averterede Boghandler Salomon, at han paa enkelte Eksemplarer af tyske Bøger gav private en betydelig Rabat. Paa Foreningens Forespørgsel om, hvad Meningen var, gav Salomon som Undskyldning, at han havde været uvidende om Foreningens Regler om Prisberegning af udenlandske Bøger; men han fik til Svar, at det graverende laa paa et andet Punkt: Tilbudet om Rabat til private, som stred mod Foreningens Regler. Han fremturede imidlertid med sin Rabatgivning, indtil Foreningen i September truede med at berøve ham Fordelene som Boghandler, hvis han gentog sine Tilbud, der stred mod Foreningens Hovedtendens: at bevirke faste Priser⁵²).

Medlemmernes Forhold til de Provinsboghandlere, der ikke var blevet kendt rabatberettiget, blev taget op til Drøftelse i Efteraaret 1838. I Mødet den 14. Oktober skulde man tage Stilling til en Ansøgning fra en Mand, der vilde være Boghandler i Horsens og derfor ønskede Rabatret. Foreningen havde i Forvejen givet denne Ret til Institutbestyrer Carl Rosing; men han havde ikke vist nogen større Interesse for at handle med andre Bøger end dem, han skulde bruge i sin Skole, og Foreningen var derfor villig til at hæve Forbindelsen med ham til Fordel for den nye Ansøger. Deichmann havde ikke været til Stede ved denne Del af Forhandlingerne og protesterede i en Tilførsel i Forhandlingsprotokollen mod Bestemmelsen om »Rosing, med hvem jeg i flere Aar har været i Forbindelse, og som prompte har gjort Rigtighed for sig«. En længere Forhand-

ling førtes nu i Møderne den 28. Oktober, den 4. November og den 2. December; men ved Aaret 1838's Udgang var Stillingen den, at Rosing fra da af var udslettet af Listen over de rabatberettigede, hvorfor Sendinger til ham paa de sædvanlige Vilkaar skulde standses. Mod dette havde Deichmann forgæves protesteret, til Dels skriftligt, da han netop paa den Tid var stærkt optaget som Deputeret i Roskilde Stænderforsamling. Han fik da ogsaa udvirket, at Udslettelsen for saa vidt ophævedes, som Foreningen den 7. Februar 1839 udtalte: Da Rosing havde Bevilling som Boghandler, var der formentlig intet til Hinder for, at de Medlemmer, der allerede stod i Forbindelse med ham, fortsatte dermed; dog skulde Tilsendelserne til ham indskrænkes til bestilte Bøger og i fast Regning⁵³).

I September 1839 maatte det endnu en Gang fastslaas, at Landhusholdningsselskabet havde faaet Ret til sædvanlig Boghandler-rabat, $16\frac{2}{3}\%$, da Høst ved en Fejlhuskning havde overtraadt Bestemmelserne og gjorde sin Undskyldning derfor. I samme Maaned behandlede man en Ansøgning fra J. A. Hesselberg og Nis Hanssen paa det nystiftede Slesvigske Selskabs Vegne; Selskabets Formaal var Udbredelsen af dansk Litteratur i Sønderjylland, og det ansøgte derfor om Rabat paa de Bøger, det vilde indkøbe til Uddeling til eller Oprettelse af Læseselskaber dernede. Da Salget af danske Bøger i Slesvig hidtil havde været uendelig ringe, og man maatte anse det for ønskeligt at søge opnaaet forøget Afsætning i Hertugdømmet af dansk Litteratur, var Foreningen villig til at bevilge Rabatten; efter nogen Diskussion og en Afstemning blev den fastsat til 25% , den sædvanlige Udlandsrabat for Slesvig⁵⁴).

Kort efter dukkede et andet Rabatsspørgsmaal op og krævede sin Afgørelse. I Mødet den 15. November 1839 rejste Formanden Chr. Steen Diskussion om en Uoverensstemmelse, der efter hans Mening var opstaaet mellem Vedtægternes Bestemmelse om Rabat til private og Beslutningen af 11. Oktober 1837 om, at der ikke maatte aabnes nogen Boghandler i Provinsen Konto, før han var kendt rabatberettiget af Foreningen. Følgen maatte efter hans Mening være, at Boghandlere, der ikke havde opnaaet Foreningens Anerkendelse, ikke engang maatte faa samme Rabat som private. Flere, blandt andre Høst, havde derimod den Anskuelse, at Medlemmerne

maatte have Ret til at yde de ikke rabatberettigede visse Fordele. Man fandt Sagen saa vigtig, at den maatte udsættes til Drøftelse i et nyt Møde. Den 18. December tog man fat paa Spørgsmaalet igen. Der forelaa nu en Betænkning fra Deichmann; han ansaa det for ønskeligt, at de Personer, der ikke var blevet anerkendt af Foreningen, aldeles blev udelukket fra Rabat, selv den, man ellers maatte yde private. Meningerne var ogsaa denne Gang meget delte, og paany blev Sagens Afgørelse skudt ud. I Mødet den 16. Februar 1840 blev der atter diskuteret udførligt; men til sidst traf man følgende Beslutning, der var foreslaet af Høst:

»Naar nogen Aspirant ej af Foreningen antages, vil det være ønskeligt, at han ej engang ved at erholde den for private fastsatte Rabat sættes i Stand til desuagtet at aabne en Handel. Finder imidlertid nogen sig foranlediget til at aabne ham sli­g Privatkonto, skal dette Medlem være pligtig til forinden at meddele Foreningen sin Beslutning; i næste Generalforsamling skal da Sagen foretages paany og, hvis man endnu ikke finder overvejende Grunde til at antage Aspiranten, den, som agter at aabne en Forbindelse med ham, fraaades dette som imod Foreningens Aand stridende. Finder et Medlem desuagtet Grunde for sig til at aabne en saadan Handel, staar det ham frit. Kun skal Foreningen stedse være vidende om, hvilke ej antagne Aspiranter staar i Forbindelse med et eller flere af Foreningens enkelte Medlemmer«⁵⁵).

I 1842 havde Høst faaet at vide, at et Postkontor i Provinsen leverede »Corsaren« til Folk dér i Byen, uden at Kontoret var antaget som rabatberettiget, uden at Bladet havde Postforsendelse, og skønt Foreningen havde en rabatberettiget Boghandler paa Stedet. Dette maatte antagelig ske ved, at et af Boghandlerforeningens Medlemmer gav ulovlig Rabat til Postkontoret eller en af dets Embedsmænd, for Bladets Redaktør havde nægtet selv at staa i Forbindelse med nogen uden for de antagne Boghandlers Række. Da ingen af de i Mødet den 7. November mødte Medlemmer kunde give nogen Oplysning, besluttede man at faa Sagen opklaret paa anden Vis. Resultatet kendes ikke⁵⁶).

I Juni 1843 ansøgte Faktor Dichmann ved Trykkefrihedsselskabet om Rabat paa de Bøger, han maatte faa Brug for; han havde mod

Salær paataget sig for Fremtiden at være Kommissionær for Almuebibliotekerne, og som Motivering for sit Andragende anførte han, at Rabatten var ønskelig, »især med Hensyn til den derved sandsynligvis forøgede Afsætning«. Foreningen fandt ingen Anledning til at imødekomme hans Ønske »i Betragtning af den indskrænkede Afsætning, vore Kommissionærer i Provinserne allerede lider under«, et Forhold, man ikke vilde forværre⁵⁷). Derimod fik Landhusholdningsselskabet i Januar 1845 sin Rabat forhøjet fra 16 $\frac{2}{3}$ % til 25 %; det mistede til Gengæld Retten til Frieksemplarer. Foreningen udtalte samtidig Haabet om, at dens Medlemmer vilde faa samme Fordele med Hensyn til Selskabets Skrifter⁵⁸).

I de nye Vedtægter for Boghandlerforeningen af 1844 var indeholdt meget *indviklede Regler* for, hvorledes man nok maatte give private 6 % Rabat, 10 % Rabat og Frieksemplarer pr. 10 Eksemplarer, men ikke baade Rabat og Frieksemplarer paa een Gang⁵⁹).

At Boghandlerforeningens Medlemmer stod i *Forbindelse med private Kunder* rundt om i Landet, var naturligvis mange Provinsboghandlere en Torn i Øjet, og lejlighedsvis ankede de derover. Saaledes klagede Meulengracht i Næstved i August 1842, men fik til Svar, at det kunde Boghandlerforeningen naturligvis ikke forbyde sine Medlemmer. Klager indløb ogsaa over, at visse Forlæggere drev *Kolportage*. Den 31. Juli 1845 skrev Boghandler Chr. Bertelsen i Holbæk til Foreningen, at Udgiverne af »Læsning for Almuen« til Udbredelse af dette Skrift havde benyttet sig af Folk, der stod uden for Boghandelen; han mente, Foreningen burde træffe Foranstaltninger til at hindre dette for Fremtiden. Man svarede ham imidlertid, at da Sørensen og Gleerup var baade Udgivere og Forlæggere af Skriftet, maatte Foreningen anse dem for berettigede til at besørge Salget ved de Personer, som de maatte finde mest hensigtsmæssigt⁶⁰).

I 1842 tog Boghandlerforeningen principielt Stilling til Spørgsmaalet, om en Boghandler havde Ret til at oprette *Filialer* i andre Byer. Bernhard Rée i Aalborg havde etableret et Udsalg i Aarhus under Navnet Hée, og Reitzel forelagde Sagen i Mødet den 7. November. Man besluttede at afæske Rée en Forklaring, da det ikke kunde stemme med de Rettigheder, han havde faaet i Aalborg, men

ikke i Aarhus; man vilde forbeholde sig at tage de Beslutninger og træffe de Foranstaltninger, som maatte være nødvendige for at sikre de anerkendte Boghandlere i Aarhus mod denne Konkurrence⁶¹).

* * *

I Vedtægterne af 1837 var det — som tidligere vist — de tyske Forlæggeres Nettopriser, man lagde til Grund ved tyske Bøgers *Prisudregning i dansk Mønt*. Franc'en i franske Bøgers og Shilling'en i engelske Bøgers Bogladepris sattes til 48 Skilling dansk Bogladepris. 1 Rdlr. Banco for svenske Bøger omregnedes til 1 Rbdlr. Sedler i dansk Udsalgspris. I det store Hele var der ved denne Kursberegning sikret de danske Boghandlere, der indførte Bøgerne, en Avance paa $16\frac{2}{3}\%$.

I Tidens Løb ændredes denne Beregningsmaade paa flere Punkter, saaledes for svenske Bøgers Vedkommende allerede i Maj 1837 og for franske Bøgers i Februar 1838 og igen i Januar 1841. For norske Priser satte man i September 1838 denne Kurs: 1 Speciedaler Norsk lig 84 Skilling Dansk. I November 1842 vedtog Foreningen at vedblive med den gamle Beregningsmaade med »gute Groschen« i Stedet for den besværlige og vildledende nye Beregning med Sølv- og Nygroschen. Let har det sikkert ikke været for alle Boghandlere at holde Rede paa disse Omregninger; man ser da ogsaa, at en Boghandler, der i 1839 averterede tyske Bøger til en efter Boghandlerforeningens Mening for billig Pris, bagefter undskyldte sig med Uvidenhed om Beregningsmaaden. Ved Reglerne ændredes der ikke synderligt i Vedtægterne af 1844⁶²).

* * *

I Mødet den 16. Juli 1838 dukkede Spørgsmaalet om *Antikvarboghandlerne* op. Der forelaa et Forslag om Fastsættelse af nærmere Regler for denne Art af Boghandelen; men Sagen blev udsat til næste Sammenkomst. Den kom dog først for den 26. September, da Formanden Chr. Steen atter tog Spørgsmaalet op. Man fandt, at det vilde være vanskeligt for ikke at sige umuligt at træffe Forholdsregler mod »de af alle erkendte stedfindende Misbrug«. Der blev dog nedsat et Udvalg, bestaaende af Steen, Høst og Reitzel, til at finde

paa noget, og man nævnte Muligheden af at faa indført den Forandring i Avertissementsbladene, at Rubrikken »Kundskabsvæsen« blev delt i to Undergrupper, »Nye Bøger« og »Brugte Bøger«; dette, mente man, vilde have en gunstig Indvirkning til Begrænsning af det Onde, at nye Bøger blev solgt under Bogladeprisen.

I Mødet den 28. Marts 1839 forelagde Udvalget sin Betænkning. Den henstillede, at Aspiranter, der agtede at etablere sig som Antikvarboghandlere, for Fremtiden ikke skulde have Adgang til at blive rabatberettigede, og dette blev enstemmigt vedtaget. Betænkningens andet Punkt omhandlede den foreslaaede Adskillelse ved Avertering, og man anmodede Formanden om at foretage de nødvendige Henvendelser for at faa dette realiseret. Som sidste Punkt vedtoges, at nye Bøger ikke maatte sælges under Bogladeprisen, og at den Boghandler, der gjorde det, skulde miste sin Ret til Rabat; ved nye Bøger forstod man ubrugte Bøger og Bøger i nye Bind, som, selvom de var brugt, dog ikke bar kendelige Spor af Benyttelsen.

I første Halvdel af April foretog Steen derpaa Henvendelser til »Berlingske Tidende«, »Commissionstidende«, »Adresseavisen« og andre Blade om Averteringsspørgsmaalet og fandt Imødekommenhed. Lignende Skrivelser udgik ogsaa til Antikvarboghandlerne og de øvrige rabatberettigede Boghandlere, og i deres Svar gik disse ind paa Boghandlerforeningens Standpunkt. Der var dog een Undtagelse. Da Svarene blev forelagt i Mødet den 2. Maj, var kun seks Medlemmer til Stede; derfor undlod man ved denne Lejlighed at tage Stilling til Svaret fra Antikvarboghandleren A. G. SALOMON og »dets særegne Natur«. Desværre er Svarets Ordlyd ikke bevaret; men om dets Indhold kan man slutte ud fra, hvad der kort efter skete. Amsel Gottschalk Salomon havde i 1829 oprettet en Forlags-, Sortiments- og Antikvarboghandel i København. Han havde modstræbende tiltraadt de omsendte Vedtægter, bøjede sig og tiet; men nu traadte han op. Paa et Tillægsblad til »Kjøbenhavnsposten« for 31. Maj 1839 for han ud mod Boghandlerforeningen paa otte tætrykte Spalter i Kvart.

Han gjorde gældende, at den vedtagne Bestemmelse »vilde opheve al Antikvarhandel i Danmark og derved bibringe den danske Boghandel et ikke uføleligt Stød«. Boghandlerforeningen var ikke

en Forening af alle københavnske eller danske Boghandlere, men bestod i det Hele »af tretten Medlemmer, hvoraf endda nogle ikke er egentlige Boghandlere, og hvoraf en Tredjedel er ganske unge og etablerede i de allersidste Aar«. Dette Selskab gjorde »sine Formaal, Love, Forhandlinger, antagne merkantilske Grundsætninger m. m. til en Hemmelighed for alle andre Boghandlere — det tillader sig derhos Misgreb, der røber en paafaldende Mangel paa Forretningsorden og Boghandlerindsigt — og endelig behandler det den store Masse af københavnske og danske Boghandlere med en eksempeløs overmodig Anmasselse, tilsidesættende Ringeagt og taktløs Usømmelighed«. Efter hans Mening havde de tretten Herrer ikke »nogensomhelst Bemyndigelse eller Berettigelse til at udgive Bestemmelser, der vedkommer den almindelige danske Boghandel eller gribe ind i de danske Boghandlers Interesse«. Han gennemgik de forskellige Cirkulærer, der var kommet fra Foreningen og fandt, »at disse Bestemmelser er aldeles ugyldige, da de hverken er udgaaede fra eller autoriserede af alle Boghandlere, og at deres Ophavsmænd hverken iagttager den aabne, uforbeholdne og utvetydige Fremgangsmaade eller viser den Forretningsdygtighed og Indsigt eller den sømmelige Anstand og Orden, der hører til at varetage et helt, agtværdigt og indflydelsesrigt Borgersamfunds Anliggender«. Han var vred over den hyppige Formandsskiften, som ikke meddeltes, men lod til at høre til de »Raadstuesager, som ties bør«. Han protesterede paa det kraftigste mod de tagne Forholdsregler angaaende Antikvarboghandelen og mod den skarpe Grænse, man vilde drage mellem den og Sortimenthandelen.

Naturligvis vakte Salomons Bladangreb den største Opsigt blandt Boghandlerforeningens Medlemmer. Den 6. Juni blev Sagen behandlet i et Møde, og her vedtog man enstemmigt at stryge ham af Listen over de rabatberettigede Boghandlere; dette meddelte Formanden ham ganske kort i en Skrivelse næste Dag, en Meddelelse, som han paa Grund af en Formfejl maatte gentage en Uge senere. Men hermed var Sagen ikke afgjort. Salomons Artikel havde staaet i et Blad, der blev læst af mange, og maatte derfor ikke staa uimod sagt. Foreningen overlod til Deichmann at koncipere et Svar, der blev indrykket i »Kjøbenhavnsposten« for 8. Juni, underskrevet af

alle dens Medlemmer. Det var over for Offentligheden en Redegørelse for Boghandlerforeningens Eksistensberettigelse:

»Paa Grund af Misforstaaelser, som er kommet til vor Kundskab, tror undertegnede Medlemmer af Boghandlerforeningen her i Staden at skylde den Del af Publikum, som dette kan interessere, nogle Oplysninger om denne Forenings Stiftelse og Formaal. Den opstod i Begyndelsen af Aaret 1837 og dannedes fra først af ved de Kunst- og Boghandlere, som har Kommissionærer i Leipzig. Siden besluttedes at indbyde de vigtigste Forlæggere, der ogsaa paa to nær tiltraadte. At de øvrige Herrer Boghandlere ikke indbødes, var dels, fordi vi med disse stod i mindre Forbindelse; dernæst fordi der for os kun var Spørgsmaal om Besidderne af nye Sager: Forlag eller det saakaldte Sortiment. Antikvarboghandelen, hvis Betydenhed og Vigtighed vi iøvrigt erkender, er undergivet egne Forhold og ikke Genstand for vor Forening. Det er derfor ikke rigtigt, hvis nogen vil se en Tilsidesættelse i at være forbigaaet ved Indbydelse; Antallet af Deltagere er desuden ikke sluttet, men kan fremdeles erholde Forøgelse ved nye Medlemmer. Vi har ikke haft Betænkelighed ved at benævne vort, en Samling af Boghandlers, Samfund Boghandlerforening, der lige saa lidet vil sige en Forening af alle Boghandlere, som der ved Ordet Studenterforening, hvilken Benævnelse, saavidt vi ved, aldrig har været anfægtet, er ment en Samling af alle Studenter.«

»Foreningens Øjemed er med faa Ord: for Boghandlerne gensidig Tilnærmelse; for Handelen større Kraft og Sikkerhed, bedre Orden, fuldkommen Organisation. Til vore Formaal hører det ogsaa ved de lovlige Midler, som staar i vor Magt, at virke til Opnaaelsen af et for Publikum og Boghandlerne lige vigtigt og fælles Gode: faste Priser. Sikkerheden af Boghandlernes, i Særdeleshed af Sortiment-handlernes, Foretagender beror væsentligt derpaa, at de ved Indkøbet kan regne paa at udbringe det købte til den antagne Udsalgs-værdi; Publikum vinder middelbart, idet Formindskelsen af Risiko vil tilstede billigere Priser; umiddelbart, idet Køberne sikres imod ulige Behandling. Vore i den Henseende til vore Kolleger rettede Anmodninger og Opfordringer, som efter vor Overbevisning ikke var affattede paa en usømmelig og upassende Maade, har med

et Par Undtagelser ogsaa hos disse fundet en velvillig Modtagelse, og paa disse Undtagelser nær har det forekommet os, at vore Bestræbelser for at tilvejebringe en mere ordnet Tilstand har fundet Erkendelse. Navnlig har dette været Tilfældet med Hensyn til den af os udfærdigede Liste over dem, som erholder Rabat, en Sag, om hvilken det tidligere aldeles manglede paa faste Bestemmelser.«

»At nægte eller tilstaa Rabat anser vi ikke mindre for Ejerens naturlige Ret end hjemlet ved Brugen i vor og alle Landes Boghandel, og vi har ikke givet Afkald paa denne Ret.«

»Det er, som alt bemærket, kun til en given Anledning, at nærværende Meddelelse skyldes. Ellers kunde vi ikke finde det passende eller tillade os at besvære Publikum med en Sag, der kun angaar vor Handels indre Anliggender.«

Følgen blev som nævnt, at Foreningens Medlemmer afbrød Forbindelsen med Boghandler Salomon. Denne har sikkert hurtigt mærket de økonomiske Virkninger deraf; i alt Fald var der ikke gaaet et Aar, før han i en Skrivelse foreslog, at man knyttede Forbindelsen igen. I Mødet den 16. Februar 1840 blev det med 7 Stemmer mod 2 besluttet at svare ham med en Afvisning⁶³). Paa mindre iøjnefaldende Maade havde ogsaa andre Boghandlere rejst *Tvivl om Boghandlerforeningens Kompetence*; det gjaldt især de norske Boghandlere. I Mødet den 7. Marts 1839 vedtog man derfor en Formular til en Skrivelse til saadanne Boghandlere, der enten allerede havde eller i Fremtiden vilde gøre Indsigelse mod Foreningens Kompetence. Det hedder heri, at en Boghandler ikke kunde nægte, at Foreningen havde Ret til at fastsætte de Betingelser, hvorunder dens Medlemmer vilde have Forbindelse med udenbys Kommissionærer. »Det vilde være en fuldkommen Misforstaaelse af en Sælgers eller Handlendes Ret i Almindelighed og en Miskendelse af en Boghandlers eller Forlæggeres Rettighed at nægte ham at disponere over sin Ejendom, som ham lyster, og end mere upassende vilde det være at producere slig Indvending i Særdeleshed, naar det angaar at gøre Afregning for betroede Varer eller Erlæggelsen af skyldige Penge. Den Ret, som saaledes det enkelte Medlem har, maa da ogsaa tilkomme de flere, der i saa Henseende indgaar Forening og bliver enige om visse Reglers Bestemmelse«. Foreningen gav forøvrigt »en større Ga-

ranti for de vedtagne Bestemmelers Billighed; thi kunde det end antages, at den enkelte gjorde ubillige Fordringer, vilde sligt dog vanskeligt kunde forudsættes, hvor enhver Forholdsregel drøftes og overvejes af flere. Den Kommissionær, som derfor ikke tror sig tjent med at staa i Forbindelse med Foreningen eller dens Medlemmer, fordi den eller de agter at indføre og overholde Orden i Afregningerne eller Akkuratessen i Betalingerne, ser vi os nødt til at hæve enhver Samhandel med, da vi ikke finder os beføjede til at afvige fra de vedtagne Bestemmelser⁽⁶⁴⁾.

* * *

Salomons Angreb paa Boghandlerforeningen blev ikke det eneste i dette Tiaar. I 1843 kom Foreningen atter ud for *stærk offentlig Kritik*, denne Gang *fra norsk Side*.

I Mødet den 14. Juli 1843 behandledes en noget ejendommelig Skrivelse, dateret København den 30. Juni, som Foreningen havde modtaget fra den kendte norske Skolemand, cand. mag. HARTVIG NISSEN i Kristiania. Han anmodede om at blive anerkendt som rabatberettiget Boghandler i Kristiania, men udtalte sig tillige mod Foreningens Bestemmelse om Kautionsstillelse, ja ytrede sig meget misbilligende om Foreningens hele Organisation, som han efter bedste Evne skulde bestræbe sig for at modarbejde! Under disse Forhold kan man vel ikke fortænke Boghandlerforeningen i, at den vedtog ikke at anerkende Hr. Nissen, og man maa betegne det som overdreven Høflighed, naar den som en af Grundene angav, at Boghandlernes Antal i Kristiania i de Aar var tiltaget saa betydeligt, at en yderligere Forøgelse deraf ikke ansaas for ønskeligt.

Dermed var Mellemværendet med Hartvig Nissen ikke afgjort. Den 18. Juli samme Aar havde han paany udtalt sin Misbilligelse af den Maade, hvorpaa Foreningen var organiseret; især var det et Misgreb, at dens Medlemmer dristede sig til at nægte Rabat til de Personer i Norge, der gav sig af med Boghandel. Som Svar herpaa indskrænkede Foreningen sig til at meddele ham, at den ikke saa nogen Grund til at ændre sin tidligere Beslutning. I det norske »Morgenbladet« og i »Fædrelandet« fremsatte Hartvig Nissen nu i Slutningen af 1843 og i Løbet af 1844 en Række Anker og Beskyld-

ninger mod Boghandlerforeningen, ligesaa i sin Fortale til Autenrieths tyske Læsebog. De danske Boghandlere lagde Udbredelsen af norske Skrifter i Danmark alle mulige Hindringer i Vejen og vilde gøre den norske Boghandel til en Filialafdeling af den danske. Den københavnske Boghandel var i sit Forhold til den norske bygget paa Grundsætninger, der var skadelige for den sidstnævnte, og hindrede den norske Litteraturs Udbredelse i Danmark. Den københavnske Boghandlerforening havde vedtaget Bestemmelser, der forudsatte og søgte at hævde de danske Boghandlers Supremati, hvilket konsekvent maatte føre og virkelig ogsaa havde ført til Ignorance af den norske Litteratur.

Dette Angreb kunde Boghandlerforeningen ikke sidde overhørig. I Mødet den 23. Januar 1845 oplæstes Koncepten til et Svar, der underskrevet af samtlige Medlemmer skulde indrykkes i »Fædrelandet« og »Morgenbladet«; desuden skulde begge Blades Redaktioner have hver et Eksemplar af Foreningens Vedtægter. Svaret fremkom i »Fædrelandet« den 3. Februar. Heri henviste man til Vedtægterne og Betingelserne for Samhandelen, hvori der ikke fandtes noget til Præjudice for den norske Boghandel; tværtimod havde de norske Boghandlere — baade hvad Adgang til Rabat og dennes Størrelse angik — fordelagtigere Vilkaar end deres danske Kolleger. Man meddelte, at man ved det almindelige Forlagskatalogs Udgivelse ønskede den norske Litteratur gengivet jævnsides med den danske; men det var strandet ved Mangel paa Imødekommenhed fra norsk Side; da et lignende Forsøg blev gjort ved Erslews Forfatterleksikon, fik man til Svar, at det var en »Anmasselse, et Forsøg paa at tilintetgøre Norges litterære Selvstændighed«. Boghandlerforeningen fralagde sig ogsaa Beskyldningen for ikke at have virket for den norske Litteraturs Udbredelse; den var jo endnu i sin Ungdom, og Anken maatte rettes mod de norske Forlæggere, der ikke sørgede for, at norske Bøger almindeligt fandtes i Danmark. Her havde man med Glæde hilst Oprettelsen af Jægers skandinaviske Boghandel (Juni 1842). Til Slut udtalte man, at Hartvig Nissens Angreb sandsynligvis havde sin Forudsætning deri, at Boghandlerforeningen havde nægtet ham Rabat og ikke havde villet træde i Forbindelse med ham, dels fordi den vilde hævde sin Ret over sin egen Ejendom, dels fordi den havde

Forbindelser nok i Kristiania, og dels fordi den kun ønskede at træde i Forbindelse med dem, der var oplært i Boghandelen eller allerede var i Besiddelse af en Boghandel.

Den 19. Februar sendte Foreningen Manuskriptet til et ligelydende Svar til en af sine Boghandlerforbindelser i Kristiania med Anmodning om at lade det indrykke i »Morgenbladet«, hvilket skete. Den 18. Marts kunde man i »Fædrelandet« læse et langt Gensvar fra Hartvig Nissen. Han trak sig ud af Striden, forklarede han, da de Bestemmelser, han ankede over, jo var ophævede ved Boghandlerforeningens nye Vedtægter af 1844, og da de Argumenter, Foreningen fremførte mod hans Indlæg af 1843 og 1844, var hentede herfra, fra Bestemmelser, der var truffet længe efter hans Artikler. Afslutningen paa Polemikken kom i Form af et mindre Indlæg fra Boghandlerforeningen i »Fædrelandet« og i »Den Constitutionelle«⁶⁵).

I denne Forbindelse bør maaske gives nogle Oplysninger om *Boghandlerforeningens Forhold til de norske Boghandlere*. Naar man har gennemgaaet Forhandlingsprotokoller og Kopibøger fra Foreningens første Par Tiaar, kan man ikke frigøre sig for det Indtryk, at der var noget sandt i Hartvig Nissens Paastand om de danske Boghandlers Supremati, et Forhold, der imidlertid ikke maa søges i nogen Usurpation fra dansk Side, men i den organiske Sammenhæng mellem dansk og norsk Kulturliv. Den statslige Tilknytning mellem de to Riger var vel ophørt i 1814; men den norske Overklasse, som var præget af det aarhundredgamle Kulturfællesskab med Danmark, havde endnu ikke helt formaaet at frigøre sig fra dansk Paavirkning. Bøger af dansk Oprindelse spillede stadig en meget stor Rolle som Formidleren af Kulturforbindelsen mellem Norge og Europa. Rent praktisk gav dette sig Udslag deri, at danske Forlæggeres Publikationer i langt større Mængde gik mod Nord, end norske Forlæggeres mod Syd. Dansk Boghandel havde nu faaet en vis Organisation, som den norske stadig manglede.

Boghandler Johan Dahl i Kristiania, en af Deichmanns Lærlinge, der havde etableret sig i den norske Hovedstad i 1832, skrev i 1837 til sin Læremester, at andre Boghandlere dér i Byen underbød ham og satte Priserne under de danske Forlæggeres; han ønskede, at Boghandlerforeningen tog Forholdsregler mod dette Uvæsen. Deich-

mann forelagde Sagen i Mødet den 19. November samme Aar, og der blev nedsat et Udvalg (Deichmann, Reitzel og Steen), som udarbejdede en Skrivelse, der blev sendt til Boghandlerne i Kristiania⁶⁶). Det Cirkulære, som Boghandlerforeningen omkring 1. Marts 1838 sendte ud til Provinsboghandlerne om Betingelserne for Samhandelen, blev ogsaa sendt til de norske Kommissionærer, og Følgen blev, at flere af dem ytrede Betæneligheder ved at gaa ind paa Betingelserne. Det gjaldt saaledes Boghandler, Kaptajn E. M. Holst i Drammen; men Foreningen beroligede ham med, at Bestemmelserne som alle Love »var skrevet for Overtrædere, men hidtil ikke vil kunne anvendes mod ham, i hvem vi paaskønner at have en ordentlig og driftig Kommissionær«; man ønskede gerne at vide, hvilke af Bestemmelserne han var betænkelig ved, og man understregede endnu en Gang, at de ingenlunde var beregnet til Fortrædigelse af de ordentlige Boghandlere, men kun var et Baand paa de uefterrettelige⁶⁷). Det viste sig senere, at hans Betæneligheder var knyttet til Bestemmelsen om, at Forsendelserne skete for Modtagerens Risiko; man forsikrede ham privat, at alle Medlemmerne af Foreningen var villige til at bære Tabet i Tilfælde af de af ham nævnte Beskadigelser, men spurgte ham samtidig, om han ikke vilde tegne Forsikring for de Varer, der i den usikre Aarstid sendtes til ham⁶⁸).

Et Spørgsmaal, som i Slutningen af 1838 optog Boghandlerforeningen, var netop, hvorledes man skulde *forsyne de norske Boghandlere med Bøger i Vintermaanederne*. Transportforholdene var ikke tilfredsstillende, for medens Bøgpakkerne den øvrige Tid af Aaret blev sendt til Norge med Skibene, fandt der i Regelen slet ingen Forsendelse Sted om Vinteren, da Skibsfarten maatte indstilles paa Grund af Isgangen i de nordiske Farvande.

Spørgsmaalet blev rejst af Formanden Chr. Steen i Mødet den 26. September. I Forvejen havde han hos Boghandler Torell i Hälsingborg indhentet visse Oplysninger om, hvorledes Pakker, indeholdende Bøger og lignende, billigst og sikrest kunde sendes gennem Sverige til Norge, og han havde spurgt Torell, om han vilde være villig til at overtage den Kommission at viderebesørge saadanne Pakker fra Hälsingborg til Norge eller i alt Fald til Boghandler N. J. Gumpert i Göteborg, og paa hvilke Betingelser han vilde paatage

sig dette Hverv. Han havde pointeret, at det var af Vigtighed for Boghandlerforeningen at faa en Forbindelse over Land med Norge i Stand. I Mødet i Foreningen forelagde Steen de indhentede Oplysninger og foreslog, at man om Vinteren jævnlig skulde bruge Landtransporten og sende nyudkomne Bøger og Subskriptionsleveringer til Norge ad denne Vej. Udgifterne foreslog han dækket paa den Maade, at Afsenderne delte Transportomkostningerne til Göteborg mellem sig i Forhold til Sendelsernes Størrelse, medens Modtagerne, de norske Boghandlere, skulde afholde Udgifterne for Forsendelsen fra Göteborg og videre Nord paa. Paa Mødet vedtog man, at Steen skulde udarbejde et detaljeret skriftligt Forslag, som saa skulde sendes rundt til Medlemmerne til Paategning.

Steen arbejdede nu videre med Sagen. Han skrev til Gumpert i Göteborg og spurgte, om han vilde være villig til at modtage og videresende Pakkerne, og da paa hvilke Betingelser; han gjorde Gumpert opmærksom paa, at da Foreningens Medlemmer selv bar Omkostningerne for Transporten indtil Göteborg, vilde Gumpert selv faa de til ham bestemte Pakker fragt- og emballagefrit paa denne Maade. Det var Steens Mening, at Bøgerne fra Göteborg skulde sendes til Frederikshald; derfor skrev han ogsaa til Boghandler Glückstadt i Frederikshald, om han vilde modtage de Sendelser, der kom fra Gumpert. Endelig sendte han Skrivelser til de norske Boghandlere, hvori han bad om deres Tilslutning til Tanken. Da disse Skrivelser giver et godt Billede af Vanskelighederne og af Steens Forslag til deres Afhjælpning, meddeles deres Ordlyd her:

»Da det allerede i lang Tid har været erkendt, hvor ubehagelig og skadelig Indflydelse det har paa Handel og Vandel, naar i Vintermaanederne Samkvemmet mellem Danmark og Norge er spærret, synes Ønsket om at faa disse Ulejligheder hævet saa meget naturligere, som det fortrinlig (∴: fortrinnsvis) er om Vinteren, at Læsning søges, og at naar Trangen dertil ikke straks kan tilfredsstilles, Læselysten taber sig, foruden at naar endelig Skibsfarten igen vorder fri, de her udkomne Nyheder imidlertid har ophobet sig, saaledes at Valget bliver ligesom Anskaffelsen besværlig og bekostelig. Tidligere Forsøg af afhjælpe dette er mislykkedes; om det nu paa tænkte skal have bedre Skæbne, vil bero paa den Deltagelse, der

ydes det, og da Savnet af en jævnlig Kommunikation er ikke mindre følelig for Norge end for Danmark, indbydes herved til Deltagelse i følgende Plan:

Den herværende Boghandlerforening har nemlig i Sinde over Land gennem Sverige at etablere en saadan Forbindelse med Norge, om muligt een Gang maanedlig. Over Hälsingborg er det nemlig paatænkt at lade Sendingerne pr. Aksel afgaa til Göteborg som det Sted, der anses at kunne passende være en Mellestation, udgørende herfra 7 danske og $22\frac{3}{8}$ svenske Mil, og til hvilken sidstnævnte Stad Foreningen vilde afgive Sendingerne fragtfrit og uden Bekostning for Emballage imod, at de norske Boghandlere bar Bekostningerne for den øvrige Strækning, $19\frac{1}{2}$ svenske og 12 norske Mil til Kristiania. Det bemærkes derhos, at Sendingerne agtes foretaget fra Hälsingborg med Farebønder, der tager paa sin Vogn indtil 2 Skip-pund eller 640 Pund svensk imod en Betaling efter Aarstiden 12 til 15 Rbdlr., og da fra Göteborg til Frederikshald Vejen er 3 Mil kortere, vil sidstnævnte Vejlængde kunne gøres billigere. I Frederikshald haaber man at formaa Hr. Boghandler Glückstadt til at modtage Godset fra Göteborg og forsende det videre til Hr. Købmand Gjelstrup i Kristiania, der sørger for Udpakning, Sendingerne Fordelelse efter Adresserne og Bekostningernes Repartition, for saavidt d'Hr. norske Boghandlere ikke skulde foretrække at forene sig indbyrdes for at regulere dette, og hvad overhovedet Forsendelsen fra Göteborg til Kristiania angaar.

Det bliver i alt Fald en Selvfølge, at ikkun de norske Boghandlere, der tiltræder Planen og deltager i Bekostningerne, vil kunne nyde godt af denne Forsendelsesmaade eller ad denne Vej kan vente sig sendt de udkommende Nyheder etc. De øvrige faar vente, til Skibsfarten næste Foraar atter aabnes. Hvad nu d'Hr. Boghandlere i anførte Henseende maatte beslutte, bedes mig som Foreningens p. t. Formand med omgaaende meddelt.«

Sit detaljerede Forslag forelagde Steen i Mødet den 14. Oktober. Da var der indløbet Svar fra Torell og fra Glückstadt, at de var villige til at overtage Speditionen; derimod havde man endnu ikke hørt fra Gumpert. Paa Mødet blev Steens Forslag enstemmigt vedtaget med den Tilføjelse, at Forsendelsen skulde ske i Baller, ikke i

Kasser. I Mødet den 28. Oktober kunde Steen fremlægge en Del Svar fra Gumpert og de norske Boghandlere, der bifaldt Forslaget; Boghandler Hartmann i Kristiania vilde dog ikke være med. Yderligere Tilslutning forelaa ved Mødet den 2. December.

Steen maatte nu mene, at der var en Mulighed for allerede i den indeværende Vinter 1838—39 at sætte Landtransporten i Gang, og i Mødet den 7. Januar 1839 foreslog han, at man i Slutningen af Maaneden eller i Begyndelsen af Februar sendte den første Ladning Bøger til Norge ad den nye Vej; paa Mødet blev det imidlertid oplyst, at der netop samme Dag var anmeldt Skibslejlighed til Kristiania, og man besluttede derfor at oppebie, om Skibet virkelig vilde afsejle, hvad endnu var uvist. Imedens kunde man træffe de nødvendige Forberedelser til i modsat Fald at sende Landtransporten af Sted. Den nye Forsendelsesmaade fik ikke sin Debut i denne Vinter, for da Formanden omkring 1. Februar indhentede Medlemmernes Udtalelse om Muligheden deraf, viste det sig, at der ikke var Stemning derfor denne Vinter⁶⁹).

* * *

Den danske Boghandlerforenings *Afregningsmaade* bevirkede, at enkelte *norske Boghandlere* ved flere Lejligheder lod sig henrive til mindre heldige Udtalelser. I Juli 1841 oplyste Formanden, at J. W. Cappelen i Kristiania i Anledning af Paamindelsbrev om Afregning »havde skriftligt tilladt sig saa upassende og aldeles ubeføjede Udtryk imod Direktør Schultz, at den samlede Bestyrelse havde fundet sig foranlediget til derfor paa det alvorligste at irettesætte Cappelen«. Et Par Maaneder senere var det Holst & Søn i Drammen, der var paa Krigsstien. I en Skrivelse af 5. August krævede Firmaet Erstatning for et Havari og erklærede samtidig »een Gang for alle at have protesteret imod Anerkendelsen af vore rent urimelige Regler« samt paastod »ved Skrivelse fra Foreningen at være fritaget for det, de anser for ubilligt«; denne sidste Paastand var rigtig nok, naar man erindrer de Forsikringer, Foreningen havde givet Holst tre Aar tidligere. Imidlertid besluttede Foreningen nu at belære Firmaet om, at dets Mening var urigtig og stridende mod Billighed og Handelssædvane, og samtidig misbilligede man de upas-

sende Udtalelser, Holst & Søn var fremkommet med om Foreningen over for A. F. Høst. I November 1842 var der paany et Sammenstød mellem denne norske Boghandel og den københavnske Forening. Høst og Bing klagede over, at Holst & Søn vægrede sig ved at anerkende Boghandlerforeningen og dens Betingelser for Samhandelen af 28. Februar 1841; Foreningen afæskede derfor Firmaet en Erklæring i denne Anledning, og Holst & Søn synes at have bøjet af. Det samme var sikkert ogsaa Tilfældet, da Hartmann i Kristiania og Lange i Frederiksværn i 1844 havde protesteret mod Foreningens nye Betingelser fra dette Aar og mødt Afvisning. I 1845 maatte Foreningen atter reprimandere Cappelen, der havde brugt upassende Udtryk, blandt andet omtalt et Par af dens Medlemmer som »Miniature-Boghandlere«⁷⁰).

Medens den *norske Boghandlerforening* i Kristiania først daterer sig fra den 10. Januar 1851, var »*Svenska Bokförläggare-Föreningen*« blevet stiftet den 4. December 1843, og faa Aar efter fremkom der Forslag om en Forstaaelse mellem de nordiske Boghandlere. Gerhard Bonniers ældste Søn Adolf benyttede et Ophold i København i Vinteren 1845—46 til at aflægge gode gamle Venner, Reitzel, Philipsen og Høst, Besøg i deres Boglader. Sine Indtryk af sine gentagne Besøg hos de »så kallade stora Herrar Bokhandlare« sammenfatter han i følgende Dom: »Bokhandeln här är högst, högst lönande; men fastän så många här nu finnas, bedrifvas den uselt och jämmerligt af dem alla ihop«. Københavnernes store Boglader virkede paa den Tid ikke imponerende paa fremmede Kolleger. Fyrrerne var jo Skandinavismens store Tid, og ogsaa i Boghandlerforeningens Historie sætter den sig adskillige Spor. Netop ved ADOLF BONNIERS Besøg i Vinteren 1845—46 blev der gjort et første *Forsøg paa praktisk Boghandler-skandinavisme*. Han »bivaanede efter Indbydelse« Mødet den 14. Februar i Boghandlerforeningen, og her fandt han Lejlighed til at fremsætte tre Forslag; herom hedder det i Forhandlingsprotokollen:

»1. Et Andragende fra ham oplæstes, hvori han anmodede Foreningen om at indgaa til Postdirektionen med en Ansøgning om at kunne aflevere Bogpakker til Sveriges forskellige Byer. Det vedtoges at indgaa med en saadan Ansøgning, som Hr. Kancelliraad Deichmann lovede at koncipere.

2. Dernæst androg han paa en Overenskomst mellem svenske og danske Boghandlere imod Eftertryk og Oversættelse. Det vedtoges at gøre de fornødne foreløbige Skridt med Hensyn til Eftertryk.

3. Han androg endelig paa at afholde et Møde aarlig eller hvert andet Aar mellem de nordiske Boghandlere. Dette Andragende fandt almindelig Genklang hos Foreningens Medlemmer.«

Efter Protokollens Udsagn fandt altsaa Adolf Bonniers *Forslag om skandinaviske Boghandlermøder* almindelig Genklang. Der blev nedsat et Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet, og i Mødet den 22. April 1847 forelagde det en Betænkning om en skandinavisk Boghandlermesse, ledsaget af syv Medlemmers Modbemærkninger; efter nogle Udtalelser af Formanden Boghandler Chr. Steen vedtog man, at Bestyrelsen skulde raadslaa om, hvorvidt der skulde foretages videre i denne Sag og i saa Fald hvad. Imidlertid døde Tanken dermed hen for denne Gang⁷¹).

* * *

I Mødet den 19. November 1837 drøftede man det *Misbrug*, der ofte fandt Sted i *Bogtrykkerierne* ved, at ikke hele Oplaget af de trykte Værker blev afleveret til Forlæggeren, men at Trykkeripersonalet tilegnede sig enkelte Eksemplarer deraf. Man overvejede at tilstille Stadens Bogtrykkere et Cirkulære, og et Udvalg (Deichmann, Schultz og Høst) fik til Opgave at udforme denne Henvendelse; dets Forslag blev vedtaget i Mødet den 17. December, og Cirkulæret blev udsendt med denne Datering. I Mødet den 25. Februar 1838 forelaa der Svar fra en Del Bogtrykkere, at de gik ind paa at føre det af Foreningen fordrede Opsyn, og den 16. Juli lovede Formanden B. S. Langhoff at erindre dem, der endnu ikke havde svaret, om snarest at gøre det, saa Foreningen kunde tage sine Forholdsregler. Ved Mødet den 27. August manglede endnu kun Svar fra Bogtrykker J. C. Rostock, der hverken havde været til at træffe eller havde ladet høre fra sig; Fabritius de Tengnagel havde lovet Formanden Svar inden faa Dage. Ingen af de to nævnte Firmaer havde dog endnu den 26. September afgivet nogen Erklæring til Boghandlerforeningen, og denne saa sig derfor nødsaget til at udelukke dem af den »Fortegnelse over de Bogtrykkerier i København,

der har indgaaet de af Boghandlerforeningen ønskede Forpligtelser til god Ordens Overholdelse. Oktober 1838«, som Foreningen derpaa lod trykke⁷²).

I 1839 fik Boghandlerforeningen en Henvendelse om *Beskyttelse af Kunstnerrettigheder*. Juristen og Kobberstikkeren Søren Henrik Petersen sendte en Skrivelse til Foreningen, hvori han søgte at motivere, at Forordningen af 13. December 1837 om Forbud mod Eftergørelse af Kunstarbejder var utilstrækkelig. Han vilde henvende sig om denne Sag saavel til Kunstakademiet som til Stænderforsamlingen, men ønskede, at Boghandlerforeningens Medlemmer indtil videre vilde vedtage visse Forpligtelser, især til ikke at sælge de Kunstsager, der maatte betragtes som Efterstik, og ikke engang at effektuere udtrykkelige Bestillinger paa slige Sager. Skønt Foreningen i sit Møde den 7. Januar 1839 ikke mente, Sagen havde den Betydning, som Kobberstikkeren tillagde den, og ikke troede, at der fra dens Side kunde foretages noget, eller at gensidige Forpligtelser af den skitserede Art vilde føre til noget Resultat, besluttede man dog at nedsætte et Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet, da Kobberstikkeren havde ytret, at han vilde benytte Foreningens Svar som Bilag til sine Henvendelser til Kunstakademiet og Stænderforsamlingen. I Udvalget fik Chr. Steen, Høst og Bing Sæde, og efter dets Betænkning meddelte man en Maanedstid senere Kobberstikker Petersen, at Foreningen ikke kunde indlade sig paa at udtale sig om Sagen⁷³).

I Mødet den 3. Maj 1837 foreslog H. J. Bing, at man søgte at faa *ensartede Priser paa Kobberstik og Kunstsager*; Sagen blev imidlertid udsat til Mødet den 4. Juli. Her var den ældre Bing fraværende, men hans Søn M. H. Bing mødte i hans Sted og anmodede om, at den Bestemmelse om Prisansættelsen paa Kobberstik m. m., der af det nedsatte Udvalg var foreslaaet, maatte blive affattet tydeligere, saa intet Misbrug kunde ske, naar Køb i Partier med større Fordel fandt Sted. Samtlige tilstedeværende fandt imidlertid, at denne Utydelighed i intet Tilfælde kunde være større ved Kobbere end ved Bøger, hvor de samme Regler allerede gjaldt og havde staaet deres Prøve; naturligvis skulde Vedtægternes Bestemmelse om udenlandske Sagers Prisfastsættelse ogsaa gælde Kunstsager; man udsatte dog Sagen,

til den ældre Bing selv kunde møde. Imidlertid skrev H. J. Bing den 24. Juli til Foreningen et Andragende om, at man vilde bestemme, at Salget af Kobberstik, købt i Partier, ikke maatte sælges til en lavere Pris end den almindelige Bogladepris. Foreningen opfyldte for saavidt hans Ønske, som man i Mødet den 11. Oktober udtrykkelig vedtog, at Vedtægternes Bestemmelser om udenlandske Sager ogsaa skulde gælde i saadanne Tilfælde⁷⁴).

Filologen, Regensens Provst Professor Fr. Chr. Petersen udgav i Aarene 1839—42 et »Tidsskrift for Litteratur og Kritik«. Dette gav Anledning til en Drøftelse i Boghandlerforeningen vedrørende Spørgsmaalet om *Anmeldereksemplarer*. Til Tidsskriftets Forlægger var der omkring Nytaar 1841 indkommet en Ankeskrivelse over, at Bøger, der paa Forlæggerens Forlangende var blevet leveret til Tidsskriftet, ikke var blevet anmeldt deri. I en Skrivelse til Formanden C. A. Reitzel søgte Professoren at imødegaa Klagerne; hans Brev blev læst op ved Mødet den 16. Januar, og man besluttede at svare ham: Foreningen kunde ikke efter hans Ønske paalægge sine Medlemmer nogen Forpligtelse til at levere Anmeldereksemplarer, men fandt det rigtigst, at det som hidtil blev en frivillig Sag, og det var ønskeligt, naar Tidsskriftets Redaktion udtrykkelig forlangte et Skrift til Anmeldelse, at dette Skrift uopfordret efter en vis — af Professoren selv fastsat — Frist blev tilbageleveret, dersom det ikke forinden var anmeldt, eller en Recension inden føje Tid kunde ventes. Paa dette Brev ses Professoren at have svaret; men Indholdet af Brevet kendes ikke, da Brevet ikke mere eksisterer. En Skrivelse fra Januar 1842 viser dog, at Forholdet mellem Tidsskriftet og Foreningens Medlemmer i det forløbne Aar havde været det bedste, for Professor Petersen takkede for den Beredvillighed, hvormed Medlemmerne forrige Aar havde udleveret ham nye Bøger til Anmeldelse i Tidsskriftet⁷⁵).

Gennem Jacob Deichmann fremkom »Berlingske Tidende« i Efteraaret 1837 med Forslag om Nedsættelse af *Priserne for Bogavertissemønter*, og Boghandlerforeningen overlod til C. A. Reitzel at forhandle med J. C. E. Berling derom og til at formaa denne til at komme med et skriftligt Forslag. Et saadant indløb ogsaa og blev fundet tilfredsstillende; »Berlingske Tidende« fik derpaa en Forteg-

nelse over Foreningens Medlemmer og over de Boghandlere, den stod i Forbindelse med. Dette gav Foreningen Lyst til at forsøge sig andre Steder; i Decemberrødet samme Aar lovede Deichmann at forebringe Konferensraad Monrad Foreningens Ønske om en Nedsettelse af Annoncepriserne i »Adresseavisen«. I Februar 1838 behandlede man et Forslag fra Redaktøren af »Kjøbenhavnsposten«, fhv. Kommercesekretær Andreas Peter Liunge; han tilbød at udgive et litterært Følgeblad til sin Avis, baseret paa Spaltesubskription af Foreningens Medlemmer; men da Betingelserne ikke forekom Foreningen antagelige, svarede man ham, at man ikke for Tiden saa sig i Stand til at gaa ind paa Tanken. Paa omtrent samme Maade stillede man sig i September 1841, da »Corsaren«s Redaktion tilbød at lade Bladet ledsage af et Avertissementsblad, hvori Boghandlerforeningen eller dens Medlemmer skulde lade avertere for Betaling; man traf den Beslutning at overlade til Medlemmerne selv, om de vilde benytte sig af Tilbudet, naar Redaktionen iværksatte Planen⁷⁶).

I Mødet den 18. Marts 1842 fik Foreningen forelagt et Avertisningspørgsmaal af særlig Karakter. Boghandler, Bogtrykker og Redaktør Bernhard Rée i Aalborg spurgte, om det var ham tilladt at aftrykke forskellige af Foreningsmedlemmernes *Subskriptionsplaner* og forsyne dem med sit eget Firmanavn, og han fik dette Svar: Hvor ønskeligt det end var, at Kundskab om Litteraturen blev udbredt saa meget som muligt, kunde man dog ikke anse ham for berettiget til uden videre og i hvilkensomhelst Form at eftertrykke Subskriptionsplanerne; man henviste ham til at skaffe sig de paagældende Forlæggeres almindelige eller specielle Tilladelse⁷⁷).

Ogsaa *Postvæsenets Forhold* gav Anledning til forskellige Drøftelser i Foreningen. Formanden Chr. Steen foreslog den 7. Januar 1839, at man i Fællesskab søgte at faa Ret til at indlevere Pakker og Breve efter den ordinære Indleveringstid, og han lovede at indhente nærmere Oplysninger. Denne Tanke synes imidlertid ikke virkeliggjort; i alt Fald fortæller Protokollerne intet om, at Foreningen havde opnaaet en saadan Begunstigelse. Aaret efter foreslog Reitzel, at der blev fastslaaet visse Regler angaaende Medlemmernes Virksomhed som Speditører for Boghandlerne i Provinsen ved Afsendelse af Bogpakker. Forholdet mellem de københavnske Firmaer, der optraadte

som »Kommissionærer« for Provinsboghandlerne, havde fra Begyndelsen af mere Karakteren af at være en privat Overenskomst, der var saa lidet forretningsmæssigt anlagt, at det ikke før i Maj 1840 blev bestemt, at der skulde kræves Sælær for at være »Kommissionær«. Nogle af de københavnske Speditører havde imidlertid den Skik, at de paa Helligdage, der faldt paa »Postdage«, kun modtog »Bilag« — det vil formodentlig sige Følgesedler — om Formiddagen eller til en vis tidligere Tid end om Hverdagen. For Reitzel var dette ret ubejligt, da han var Forlægger af en Del Tidsskrifter, og han ønskede derfor denne Undtagelsestilstand ophævet. Meningerne var dog delt. Nogle Medlemmer fandt det »haardt at holde sine Folk bundet indtil den yderste Tid paa Helligdage« og anviste Reitzel den Udvej at sende sine Tidsskrifter direkte med Posten de faa Gange, der kunde være Tale om. Nogen Pligt for de københavnske Kommissionærer kunde der ikke være, da de intet fik for denne Side af deres Virksomhed. Reitzel tog sit Forslag tilbage, og Kommissionærerne lovede at opgive en bestemt Indleveringsfrist paa Hverdage; Helligdage skulde være undtaget, og man enedes om, at man vilde kræve Speditionsgebyrer, naar man paatog sig Kommission for nye Boghandlere i Provinsen⁷⁸).

Boghandler George Henrik Jæger, der i Juni 1842 havde aabnet en skandinavisk Boghandel paa Købmagergade, søgte i September samme Aar Boghandlerforeningens Assistance til at opnaa Fritagelse for *Øresundstold af især danske Remittender*. Toldvæsenet havde forlangt denne Told af ham; men han mente, det var med Urette. Foreningen svarede ham, at den ikke i sit eget Navn vilde indsende en Ansøgning om Fritagelsen; derimod vilde den gerne udtale sig om en af ham affattet Ansøgning, og man stillede i Udsigt, at Foreningens Medlemmer vilde medunderskrive Ansøgningen⁷⁹).

I 1844 beklagede en Boghandler i Aalborg sig over, at der i hans Postpakker jævnlige indlagt Breve, og at han af den Grund havde maattet betale Mulkt til Postvæsenet. Man overvejede, om man skulde henvende sig til Generalpostdirektionen for at faa ændret Bestemmelserne; men efter nogen Diskussion enedes man om for Tiden ikke at foretage sig noget »for ej at forværre det faktiske Forhold«⁸⁰).

Et Spørgsmaal, der aabenbart havde faaet en vis Betydning for de københavnske Forlæggere, blev behandlet i Mødet den 4. Juli 1837. I den senere Tid var der til Forlæggerne indløbet flere *Anmodninger om at faa Bøger foræret* til Grundlæggelse eller Udvidelse af offentlige eller halvtöffentlige Bogsamlinger, selv i Rigets fjerneste Egne. Man enedes derfor om, at Forlæggerne for Fremtiden skulde give Afslag paa den Slags Begæringer; i Tilfælde, hvor man mente, der var Motivering nok for at gøre en Undtagelse, skulde Generalforsamlingens Samtykke indhentes. Allerede i Mødet den 19. November samme Aar kom et Par Anmodninger af denne Art til Behandling og blev mødt med Afslag. Den ene var fra Direktionen for »Stiftelsen for gamle Haandværksmestre og deres Enker i trange Kaar«, den anden fra Dr. med. A. Fr. Bremer for 1. jydsk Infanteriregiments Sygestues Bogsamling. Et Par Maaneder senere, den 25. Februar 1838, gav man ligeledes Afslag paa en Anmodning fra Inspektøren for Grønlands nordre Del Carl Peter Hollbøll om Bøger til et Bibliotek, der var oprettet i den grønlandske Koloni Julianehaab. Ved samme Tid havde Pastor Jacob Jacobsen faaet stiftet et Laanebibliotek i sine Sogne Gelsted og Fjeldsø i Rind Herred, Viborg Stift; gennem en Provst Holm anmodede han de københavnske Forlæggere om Gaver af Bøger til dette Bibliotek; men hans Andragende led i Mødet den 27. August samme Skæbne som de tidligere nævnte⁸¹).

Ikke alle Begæringer af denne Art fik dog samme ublide Medfart. Det pædagogiske Selskab henstillede i 1840 til Boghandlerforeningens Medlemmer, at de forærede Selskabets Bibliotek Eksemplarer af nyudkomne Skolebøger, da det formentlig vilde være i begge Parter Interesse. Sagen blev drøftet paa Mødet den 6. August, og da man mente, Selskabet paa denne Maade kunde gavne Skolebogsforlæggerne, besluttede man, at det tidligere vedtagne Forbud mod Gaver ikke skulde gælde for dette Selskab; man overlod Spørgsmaalet til hvert Medlems egen Afgørelse, eftersom han maatte tro at fremme sin egen Interesse derved. Ved denne Afgørelse var man slaaet ind paa en Vej, som man fulgte i de følgende Aar. Nogle Eksempler skal nævnes:

Fra Amtmand Bjarni Thorsteinsson og Provst Peter Petersen forelaa i Mødet den 17. Maj 1842 en Opfordring til Foreningen til at understøtte Oprettelsen af et Almuebibliotek i Islands vestre Amt. Svaret lød, at flere lignende Begæringer var indkommet, og at man ikke her fandt nogen ekstraordinær Anledning til at afvige fra det vedtagne Princip: at overlade det til enhver især, hvorvidt han kunde føle sig opfordret til at yde Støtte i et saadant Øjemed. Samme Aar kom der en lignende Anmodning fra den gamle Boghandler Chr. M. Rottbøll Sadolin i Aalborg; han havde til Hensigt at oprette et Læseselskab i sin Fødeby og bad i den Anledning om Bog-gaver fra Foreningen; undtagelsesvis, som det hedder, besluttede man at give til denne gamle Kollega, idet det blev overladt enhver især at bestemme, hvad han vilde forære. Den 2. Januar 1844 skrev Bestyrelsen for det skandinaviske Selskab i København til Boghandlerforeningen, om denne vilde skænke Selskabet Frieksemplarer af de hos Medlemmerne udkommende Skrifter; Selskabet vilde da sende disse Bøger til det skandinaviske Selskab i Uppsala. Ogsaa i dette Tilfælde overlod Generalforsamlingen til den enkelte, hvad han vilde give. Samme Svar gav Foreningen samtidig til Justitsraad Edvard Collin, der i et Brev af 3. Februar 1844 havde anmodet om Bøger til et dansk Læseselskab i Rom; ligeledes i Oktober samme Aar til det skandinaviske Selskab i Hamburg, som havde ønsket Litteratur til sit Bibliotek. Da Matematikeren Professor Georg Fr. Krüger Ursin i 1845 var paa Studierejse i England, skrev han fra London hjem til Boghandler A. F. Høst og anmodede om Bøger til det skandinaviske Selskab, der var stiftet i den engelske Hovedstad. Høst lod Anmodningen gaa videre til Boghandlerforeningen; dennes Svar lød som de foregaaende. Paa samme Maade gik det, da en Kandidat Levinsen et Aarstid senere bad om Bøger til Viborg Tugthus; man overlod til det enkelte Medlem selv at tage Stilling til Spørgsmaalet⁸²).

En Ansøgning om *Understøttelse* af en noget anden Art fik Boghandlerforeningen til Behandling paa Mødet den 16. Januar 1841, idet forhenværende Boghandlersvend P. A. Cammers Enke bad om pekuniær Støtte; man bevilgede hende en Gratifikation paa 10

Rbdlr. een Gang for alle, og da Enken Aaret efter paany indsendte et Andragende, fik hun Afslag med den Motivering, at Foreningen ikke raadede over noget Fond⁸³).

* * *

En ejendommelig Henvendelse modtog Boghandlerforeningen i Midten af sit andet Leveaar, et Vidnesbyrd om, at man allerede paa dette Tidspunkt tillagde Foreningen en betydelig Indflydelse. Formanden for »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug«, Overlærer ved Metropolitan-skolen Frederik Chr. Olsen skrev den 25. Juni 1838 til B. S. Langhoff i dennes Egenskab af Formand for Boghandlerforeningen et Brev, hvori det bl. a. hedder:

»Det er en for den danske Litteratur meget sørgelig Kendsgerning, at det er blevet temmeligt almindeligt, at Personer, som ved Mangel paa Talent, paa Kundskaber, ofte paa moralsk Dygtighed er sunkne ned til Armod, griber til Pennen, for det meste som Oversættere, for at friste en Tilværelse, der ved dens slette Produkter faar en almindelig skadelig Indflydelse; der er endog dem, som ligefrem griber til Pennen som til en Bettelstav og tiltigger sig fra Hus til Hus en ussel Fordel for deres slette Frembringelser. Jeg ved, at disse sidste intet har at gøre med Boghandlerne; men de tjener til at fuldstændiggøre Billedet af vor Litteraturs Fornedrelse. Paa den anden Side frembyder Udlandet og især den franske Litteratur en Mængde frivole, sjælebesmittende Værker, der er opkomne under en Depravation af Sæderne og en Forvirring i de moralske Anskuelser, som vi til Lykke ikke kender i vort Fædreland. Sprogets Dæmning holdt den endnu tilbage fra at styrte sig ud over vore Egne; men hvor let kan ikke samvittighedsløs Vindesygge eller endog blot Hunger og Nød bringe en eller anden elendig til at gennemstikke Dæmningen? Maa ikke enhver, som ser elskede Børn opvokse omkring sig, føle Rædsel og Modbydelighed ved den blotte Tanke om Muligheden af, at en saadan Bog kunde falde dem i Hænderne? At en ussel Styverfænger skal kunne forstyrre den Helligdom, han stræber at opbygge i sine Børns Hjerter? Og dog er denne Fare saa nær; den kan kun afvendes ved store og alvorlige Bestræbelser. Saaledes er i disse Dage Oversættelsen af en fransk Roman blevet færdig fra Pres-

sen under Titel: »Henry Blémont eller Hanrejen af Ch. Paul de Kock, fra det franske ved G. Høst Sørensen. Trykt for Fabritius de Tengenagel« — efter at den, allerede desværre som den hæftevis udkom, har været til Fals siden Begyndelsen af dette Aar. Det er en Bog, der ikke blot indeholder flere uanstændige og anstødelige Enkeltheder, men hvis hele Grundanskuelse og Retning er ukysk og lastefuld, en Bog, der nødvendig maa blive fordærlig for enhver, der ikke er moden til at læse den med Foragt.«

»Det er da tydeligt, at det ikke mangler paa Folk, der har Lyst til at omplante disse Fordærvsens Affødninger paa dansk Grund, og som anser det for et lønnende Arbejde; men under saadanne Omstændigheder bliver det tillige indlysende, at en Medvirkning, der blot var beregnet paa de enkelte Tilfælde maatte blive højst vanskelig og til Dels umulig. Det gælder her at finde store og omfattende Forholdsregler, og en saadan Forholdsregel af afgørende Indflydelse tror jeg, det vil være, om alle D'Hr. Boghandlere og Bogtrykkere i København forpligtede sig indbyrdes til ikke at udgive, sælge eller trykke noget umoralsk og for Sæderne skadeligt Skrift i dansk Oversættelse. Naar De stiller Dem i Spidsen for Planens Udførelse, naar De selv beforder den ved det givne Eksempel og personlig Indvirkning, saa kan der ikke være Tvivl om, at der næppe vil findes endog kun een eneste, som jo af Agtelse for det gode og det sømmelige vil underkaste sig den samme Regel; og som det første Skrift, hvorpaa denne skulde anvendes, maatte jeg da nødvendigvis foreslaa den Roman, hvis Titel ovenfor er anført. Det er at antage, at Forlæggerne ved en saadan Forholdsregel vilde blive varsommere i Antagelsen af deres Forlagsartikler og saaledes hver for sig komme til at virke til det fælles Øjemed; men det forstaar sig, at i Tvivlstilfælde maatte det staa til D'Hr. Boghandlere selv i Følge fælles Overlæg at bestemme, hvorvidt et forekommende Skrift skulde holdes uden for vor Litteratur eller ikke. Det kunde blive et Spørgsmaal, hvorvidt en saadan Overenskomst skulde udstrækkes til Provinserne med. De mere ansete Boghandlere i Proviinstæderne vilde sikkerligen træde til paa den mindste Opfordring, og for de mindre anselige kunde man dog vel være rolig; men dette maa jeg for Øjeblikket henstille til Foreningens Overvejelse.«

Ogsaa til Forlæggeren af den famøse Roman Fabritius de Tengnagel skrev Overlærer Olsen i samme Aand den 24. Juni. I Boghandlerforeningens Møde den 26. Juni kom Spørgsmaalet til Forhandling. Man indsaa Vanskeligheden ved at besvare dette argumenterede Brev tilfredsstillende; de Forholdsregler, Foreningen kunde træffe, vilde næppe heller kunne føre til »det tilsigtede, vistnok ønskelige Resultat: aldeles at udelukke frivole og slibrige Skrifter af vor Litteratur«. Til at affatte et Svar blev der nedsat et Udvalg, bestaaende af Deichmann, Steen og Høst. Den 7. Juli meddelte Langhoff derpaa Overlæreren Foreningens Svar. Man forklarede, at Foreningen ikke kunde paalægge sine Medlemmer de foreslaaede Forpligtelser; men ingen af Medlemmerne vilde med Vidende og Vilje virke for usædelige Skrifers Udbredelse; man tog allerede det Hensyn, at Personligheden af den Forfatter, med hvem man indlod sig, skulde være en Garanti nok. Heller ikke med Hensyn til Salget kunde Foreningen paalægge Forpligtelser, og hvor var Maalestokken for, om en Bog var usædelig eller ikke? I sit Svar den 25. August var Overlærer Olsen vel skuffet over Foreningens Standpunkt, som han dog anerkendte, for saavidt som han deri saa en Mulighed for en ny Appel senere til Foreningen⁸⁴).

*   *   *

I Vedtægterne af 1837 fandtes den Bestemmelse, at *Prisnedsættelser* var tilladte, naar de ved Trykken bragtes til almindelig Kundskab, eller Fortegnelsen meddeltes ethvert af Medlemmerne. Kunde dette ikke ske, maatte Tilladelse til Nedsættelsen gives i et Møde i Boghandlerforeningen. Her blev der ogsaa givet Tilladelse til foruden Rabat og Frieksemplarer ved Salg af Forlagsskrifter at give *andre Fordele*, naar disse offentlig blev bekendtgjort eller endog meddelt Medlemmerne, og disse paa den billigere Pris fik den sædvanlige Rabat. Ved *Indrykkelse i Aviserne for fremmed Regning* maatte ikke nævnes et enkelt Firma, hos hvem de averterede Bøger kunde købes; enten skulde alle de Boghandlere anføres, som stod i Forbindelse med Udlandet og hørte til Boghandlerforeningen, eller ogsaa slet ingen. I 1840 klagede P. G. Philipsen over, at A. F. Høst havde overtraadt denne Bestemmelse ved en Annonce for en tysk Kemi. Hvis et Med-

lem *forbrød sig mod Vedtægterne*, skulde han første Gang straffes med en Bøde paa 20 Rdlr., anden Gang med en Bøde paa 50 Rdlr. og tredje Gang med Udelukkelse af Foreningen. Disse Bestemmelser findes dog kun i de første Vedtægter; fra 1844 er de forsvundet. De ses heller ikke at være blevet anvendt i et eneste Tilfælde⁸⁵).

Om Boghandelens Stilling i *Næringslovgivningen* udtalte Boghandlerforeningen sig ved en bestemt Lejlighed. Under Indflydelse af den liberale Bevægelses Syn paa det økonomiske Liv var det givet, at der maatte ske store Ændringer i Handelslovgivningen. Merkantilismens Lavs- og Monopolsynspunkter afløstes af Ideerne om den økonomiske Frihed. Ved kongelig Resolution af 3. April 1840 blev der nedsat en Komité af Københavns Kommunalbestyrelse til Undersøgelse af Hovedstadens Lavs- og Korporationsvæsen, der ikke længere passede til Tiden. Den 30. December 1843 underskrev denne Komité sin Betænkning, hvori Næringsfriheden forberedtes. Om Boghandelen hedder det heri:

»En ganske særegen Slags Handel er Boghandelen, og Komitéen anser det for overflødigt at udhæve de Grunde, hvorfor den har troet at burde udelukke nye Bøger fra de Butikhandelen i Almindelighed tilfaldende Artikler. Den antager nemlig, at der ikke kan være forskellige Meninger om, at det hverken vilde være i Boghandelens eller i det Offentliges Interesse, at hin gik ind under den almindelige Detailhandel. Ogsaa er dette næppe nogensteds Tilfældet. Den antager derfor, at der ogsaa fremtidig bør bestaa et eget Borgerskab paa Boghandelen, der berettiger til at falholde saavel nye som gamle Bøger, Kobbere, Litografier og desl. samt Musikalier. Omendskønt Adgangen til dette Slags Borgerskab hidtil har været saa godt som aldeles fri, skønner den dog ej rettere, end at det i Overensstemmelse med det i Almindelighed anbefalede System vil være at tilraade, at den, der vil tage dette Borgerskab, bør underkaste sig den almindelige Handelseksamen. Men paa den anden Side kan Komitéen ikke finde, at der er Grund til at paalægge Boghandlerne at gaa ind i nogen af de ovennævnte Handelskorporationer, da denne Handel maa betragtes som en særegen for sig bestaaende Art af Handel, saaledes som det faktisk i lang Tid har været Tilfældet med den.«

Denne Betænkning forelaa i Trykken i Begyndelsen af 1844 og blev straks gjort til Genstand for Drøftelse i Boghandlerforeningens Møde den 4. Maj samme Aar. Man nedsatte et Udvalg paa fem Medlemmer — Deichmann, Reitzel, Høst, Steen og Langhoff — til at overveje, om der fra Foreningens Side maatte være noget at foretage og i saa Fald hvad i Anledning af denne Betænkning om Organisation af de københavnske Handelsforhold. I Mødet den 13. Juni forelaa Udvalgets Forslag til *en Betænkning*, der skulde indsendes til Magistraten; Forslaget blev uden Ændringer vedtaget, og Betænkningen sendt til Magistraten til videre Foranstaltning den 24. Juni. Høst havde i Mødet spurgt, om Betænkningen skulde offentliggøres, og ved Afstemning vedtog man, at dette skulde ske, dog først en Maaned efter, at den var sendt til Magistraten.

Boghandlerforeningen gjorde opmærksom paa, at dansk Litteratur kun havde en ringe Læsekreds, og at Boghandelen paa Grund af den lange Kredit, der fordredes, krævede store Forskud, samt at dens Beholdninger i Tilfælde af pludselig Realisation mistede uforholdsmæssigt i Værdi; en Mængde let afsættelige Bøger var undtagne den egentlige Boghandel, for Eksempel Bibelen, Nye Testamente og Salmebogen. Foreningen fordrede Ret for Boghandlerne til at beskæftige sig med al anden Handel. »Naar alle andre Næringsveje løstes fra de Baand, der hidtil har hvilet paa dem, vilde det være ligesaa unødvendigt som uretfærdigt, om en Næringsvej, som ingen vil regne til de rigeligere, fremdeles skulde beholde dem«. Foreningen indstillede som sit Ønske, »at Boghandelen maa være og blive en fri Handel, hvortil ingen Eksamen, intet Borgerskab eller Tilladelse skal behøves, og som enhver, i hvad Stilling han end er og uden Opgivelse af denne Stilling, kan drive efter herom at have underrettet Stedets Øvrighed og herfor erholdt dennes Tilstaaelse«; skulde dette Forslag ikke gaa igennem, udtalte Foreningen som sit subsidiære Forslag, »at Boghandelen, naar den paatænkte nye Indretning med fri Adgang til Handelsberettigelse indtræder, maa indgaa under det almindelige Handelsborgerskab og ophøre at være en egen Handel«. Til Støtte for sine Indstillinger anførte Boghandlerforeningen, at den faktiske Tilstand hidtil omtrent havde været den, at enhver uden videre begyndte en Boghandel. »De ældre blandt

os,« hedder det, »erindrer endnu, at ikke længere tilbage i Tiden end for noget over 30 Aar siden ansaas det ikke nødvendigt for Boghandlere at løse Borgerbrev, og at Boghandelen i det Hele blev betragtet som en fri Handel. Vi skulde saaledes tvivle paa, at blandt andre de ældre Boghandlere Buch, Gyldendal eller Poulsen nogen- sinde har haft Borgerkab som Boghandlere, og endmindre har dette været Tilfældet med de afdøde Bogtrykkere Schultz og A. Seidelin, som begge tillige havde Boghandel⁸⁶).

Imidlertid kom det endelige Resultat af alle disse Overvejelser hverken i dette eller næste Tiaar; men da Næringsfrihedsloven endelig var færdig og underskrevet den 29. December 1857, var det for Boghandelens Vedkommende Foreningens subsidiære Forslag, der var blevet Lov.

Allerede Aaret efter Boghandlerforeningens Stiftelse, i Mødet den 27. August 1838, fremsatte Jacob Deichmann et Forslag om at oprette en *Forlagsforening*, dog at forstaa som en fælles Forlagsforretning. Man nedsatte et Femmandsudvalg med Reitzel som Formand og ellers bestaaende af Deichmann, Langhoff, Steen og Schultz. Den 17. September drøftedes Sagen videre. Deichmann havde udarbejdet et detaljeret Forslag, som Udvalget i sin Betænkning kun havde ændret meget lidt ved. Foretagendet skulde være et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 10.000 Rdlr., fordelt paa 100 Aktier à 100 Rdlr.; Boghandlerforeningens Medlemmer tegnede sig straks for 61 af disse Aktier, medens Resten skulde tilbydes Boghandlere i Provinsen; hvad der ikke blev afsat, paatog Udvalgets Medlemmer sig at overtage. Kun Halvdelen af Aktiekapitalen blev indbetalt straks; Resten blev først indkrævet i Juli 1844. Formaalet med Sammenslutningen var at fordele det Tab paa flere Forlæggere, som man kunde risikere paa Udgivelsen af større Værker. Deichmann selv spaaede dog ikke Forlagsforeningen nogen større Virksomhed; i 1841 skrev han: »Fordelagtige Forlag maa Foreningen ikke vente, da den enkelte nok vil beholde dem selv. Forresten tvivler jeg ogsaa om, at der ved denne Forening, som jeg iøvrigt meget har haft Del i at kalde frem, vil blive udrettet noget stort«, og hans Spaadom gik i Opfyldelse. Efter at have udsendt Erslews Forfatterleksikon, Arnesens latinske Ordbog, Fabricius' Forlagskataloger, Holbergs Komedier og S. L.

Tuxens Lærebog i Styrmandskunst besluttede man i Maj 1851 ikke at paatage sig noget nyt Forlag, og i 1869 ophævedes Foreningen; fra 1852 til 1869 var den Medlem af Boghandlerforeningen. Et pudsigt Vidnesbyrd om den nære Forbindelse mellem Boghandlerforeningen og Forlagsforeningen i de første Aar er følgende Passus i den førstnævnte Forenings Forhandlingsprotokol den 17. Maj 1842: »Under Forlagsforeningens ordinære Generalforsamling afholdtes efter Formandens Indbydelse ekstraordinær Generalforsamling i Boghandlerforeningen«⁸⁷).

St. Hansdag 1840 blev adskillige Steder Europa over fejret en *Mindefest for Bogtrykkerkunstens Opfindelse* fire Aarhundreder før. I København holdtes en smuk Fest i Universitetets Solennitetssal med Tale af Professor H. N. Clausen; om Aftenen samledes de fleste Boghandlere og Bogtrykkere med Medlemmer af Universitetet og Kunstakademiet til en Middag paa Skydebanen. I Leipzig fejredes Begivenheden i flere Dage, og Festerne her overværedes efter Indbydelse af Boghandlerforeningens Formand C. A. Reitzel⁸⁸).

* * *

Det første Tiaar af Boghandlerforeningen havde været præget af Arbejdet paa det, der i Vedtægterne af 1844 var angivet som Foreningens Formaal: »ved de Midler, som staar i dens Magt, at fremme Retlighed, Fasthed og Orden i Boghandelen; at sættes i Stand til ved en ordnet Organisation at tage Beslutninger efter fælles Overlæg, samt ved given Anledning at kunne ytre sig i Forening; endelig ved Samvirken til fælles Formaal og de hertil udfordrede Sammenkomster at stifte og befæste personlige Bekendtskaber og herved bidrage til at fremme og vedligeholde gensidig Velvilje og god Forstaaelse mellem Standens Medlemmer«. De første Tiaar var præget af, at dette *Organisationsarbejde* var begyndt saa at sige paa bar Bund. Stadig dukkede der Tilfælde op, som man ikke havde forudset og derfor maatte tage principielt Standpunkt til. Og der var adskillig ydre og indre Modstand at overvinde. O. H. Delbanco udtrykker det saaledes:

»Naar man ser hen til, at der hidtil i Boghandelen havde fundet en ubunden Frihed Sted, kan det ikke undre en, at der kom Ud-

talelser frem imod de over Handelen lagte Baand og Indskrænkninger. Allerede det, at man ikke saa at sige lige fra Gaden kunde etablere sig, hvor man havde vundet Borgerskab, afgav Besvælinger. Men ogsaa blandt dem, der havde underskrevet, at de indgik paa de affattede Betingelser, var der let Anledning til at beklage sig; man skulde overholde Vedtægter og havde ikke Lov til paa egen Haand at handle, naar man var misfornøjet med en eller anden Post i Bestemmelserne; der skulde man underkaste sig Forsamlingens Beslutning⁸⁹).

En Fordel havde det været for den nyskabte Forening, at Boghandlernes Antal var saa ringe, og at den danske Boghandels Forhold endnu var saa beskedne, at det var overskueligt, hvad der skulde gøres i første Omgang. Og *beskedne var den københavnske Boghandels Forhold*; det kan man blandt andet se af den kolossale Opsigt, det vakte i Hovedstaden, da Firmaet H. J. Bing & Søn i Aaret 1845 flyttede hen i de nye moderne Lokaler paa Hjørnet af Kronprinsensgade og Pilestræde. Etablissementet er storartet, siger »Berlingske Tidende«; Butikken er vistnok den største i København, et glædeligt Vidnesbyrd om Stadens voksende Velstand. Trods det daarlige Vejr var der paa Aabningsdagen meget talrigt Besøg. Men selve Indvielsen havde i al Hemmelighed fundet Sted Aftenen før: Skodderne var slaaet for, Dørene lukkede; men indenfor var der fuld Belysning og Chefen og Medhjælperne i fineste Puds. Saa lød tre dumpe Slag paa Døren. De meldte, at ingen ringere end selve Majestæten Kong Kristian VIII kom kørende! En saadan Begivenhed var det dengang, at en Boghandler indrettede sin Boglade tidsmæssigt med Udstillingsvinduer og Spejlglasruder⁹⁰).

TIAARET 1847–1856

Den københavnske Boghandlerforenings første Tiaar havde været optaget af Arbejdet paa at konsolidere den nye Sammenslutning. Mange Spørgsmaal var dukket op, som havde krævet principielle Afgørelser. Det drejede sig jo ikke blot om en Forenings indre Anliggender, men om *Organisationen af en hel Erhvervsgræn*. Da Foreningen gik ind i sit andet Tiaar, var der paa de allerfleste Punkter skabt en fast Forretningsorden inden for Boghandelen, hvor tidligere Usikkerhed og broget Mangfoldighed havde været det fremherskende Træk. Udviklingen krævede dog stadig nye Vedtagelser, nye Ændringer.

Foreningens Vedtægter var fra 1844; men allerede i Mødet den 8. Juni 1847 rejste Formanden Chr. Steen Spørgsmaalet om en Nyordning af Foreningens indre Væsen; det blev overdraget Bestyrelsen at udarbejde Udkast dertil; det drejede sig om Reglerne for Optagelse af Medlemmer. Midt i Februar 1848 foreslog Høst en *Revision af Vedtægterne*, især deres Bestemmelser vedrørende Handelen med udenlandske Bøger, og et Udvalg, bestaaende af Høst, Bing og Hegel, blev sat til at drøfte Sagen. Allerede i Mødet den 19. April samme Aar kunde Udvalget forelægge sin Betænkning, og med faa Ændringer vedtog Forsamlingen de nye Vedtægter, der blev fremlagt i Mødet den 29. Juni; ved denne Lejlighed drøftede man samtidig paa Edv. Skouboes Initiativ Reglerne for Rabatten til private¹).

Derefter gik der nogle Aar; men den 1. Juni 1854 skrev Hegel til Foreningen, at han fandt en Revision af Bestemmelserne betimelig. I Mødet den 15. Juni forelagde Formanden O. H. Delbanco Skrivelser og foreslog, at Sagen blev taget under Overvejelse af en Komité; det skete ogsaa, og Komitéen kom til at bestaa af Chr. Steen, B. S. Langhoff, F. V. Hegel, F. H. Eibe og O. H. Delbanco. Denne

Gang var der Tale om en mere gennemgribende Ændring af Vedtægterne end i 1848, og først i Mødet den 24. Januar 1855 afgav Komitéen sin Betænkning. I dette Møde og i Møderne den 6. og 11. Marts gennemdiskuterede Medlemmerne nu Forslagets Detaljer, og i det sidstnævnte Møde vedtog man saa de nye *Vedtægter*. Forskellighederne mellem de gamle og de nye Regler vil der i det følgende blive Lejlighed til at redegøre for²).

Boghandlerforeningen var gaaet ud af sit første Tiaar med et *Medlemstal* paa 13 imod 9 ved Foreningens Stiftelse. Ogsaa i det andet Tiaar fandt der Af- og Tilgang Sted paa Medlemslisten. Imidlertid steg Antallet; i 1848 var der 17, i 1855 20 Medlemmer af Boghandlerforeningen³).

I de oprindelige Vedtægter fandtes der ingen Bestemmelser om *Optagelse af nye Medlemmer*; men det synes, som om Enstemmighed var nødvendig. I Bestemmelserne af 1837 var der derimod sagt, at det Medlem, der for tredje Gang gjorde sig skyldig i Overtrædelse af Konventionen, skulde betragtes som udtraadt, og den saaledes udelukkede maatte ligesom ogsaa den frivilligt udtraadte give Afkald paa Rabat og skulde ikke længere anses for at være Boghandler.

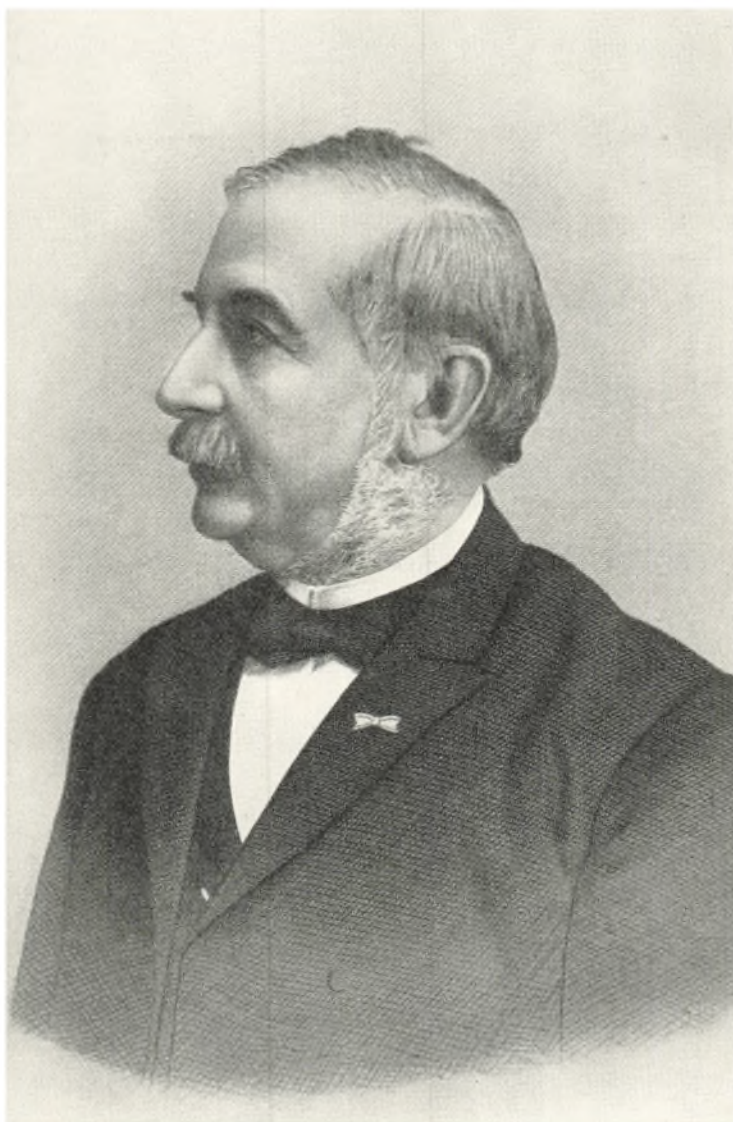
I Vedtægterne af 1844 udtaltes, at Boghandlerforeningen bestod og fremdeles skulde bestaa af københavnske Boghandlere, som hovedsagelig handlede med nye — i Modsætning til brugte — Bøger. Dog kunde ogsaa Forlæggere i København blive Medlemmer, naar Forlag var deres Hovedvirksomhed eller i alt Fald en betydelig Del deraf. Den, der ønskede Optagelse, skulde foreslaas af et Medlem og kom paa Valg i næste Generalforsamling; to Tredjedele af de mødte Medlemmers Stemmer krævedes til Optagelse. Naar en Boghandler var blevet Medlem, var han berettiget til at deltage i Møderne og stemme og var valgbar til Foreningens Embeder og Udvalg; desuden havde han den sædvanlige Ret til Rabat. Eksklusion kunde kun finde Sted i en Generalforsamling, naar to Tredjedele af samtlige Medlemmer var enige herom. Eksklusion og frivillig Udtræden medførte, at den paagældende uden Godtgørelse maatte give Afkald paa sin Andel i Foreningens Ejendom og Sikkerhed. I disse Regler skete der ingen Ændring ved Vedtægterne af 1848⁴).

Paa Chr. Steens Forslag blev der af Bestyrelsen udarbejdet nye

Betingelser for Medlemmers Optagelse i Boghandlerforeningen med Hensyn til Delagtighed i Kautitioner m. m., og disse Regler blev enstemmigt vedtaget i Mødet den 21. Juli 1847⁵).

Den 28. Januar 1847 optog Foreningen paa A. F. Høst's Forslag Indehaveren af den skandinaviske Boghandel paa Købmagergade G. H. JÆGER som Medlem med Delagtighed i den Sikkerhed, der var stillet Foreningen af Boghandlerne, fra Nytaar 1848 at regne. I Mødet den 19. Januar 1848 blev ikke mindre end tre Boghandlere optaget i Foreningen, nemlig: N. A. LUND i Skoubogade, J. H. BING af Firmaet H. J. Bing & Søn og H. CHR. FR. STEEN af Firmaet Chr. Steen & Søn; da de to sidste begge var Associéer i Firmaerne, vedtog man, at hvert af disse Firmaer i Foreningens Møder kun skulde have een Stemme, selvom begge Indehavere mødte. Den samme Bestemmelse blev truffet, da Firmaet C. C. Lose & Delbanco — C. C. LOSE JUN. og O. H. DELBANCO — den 24. August samme Aar blev Medlem af Foreningen. Den 23. November samme Aar optoges efter Høst's Forslag C. G. IVERSEN, Boghandler paa Købmagergade, som Medlem. I samme Møde blev der — ligeledes efter Forslag fra A. F. Høst — nedsat et Udvalg (Deichmann, Langhoff og Høst) til paany at behandle Spørgsmaalet om, hvilke *Rettigheder* nye Medlemmer burde have og navnlig, om de skulde have Andel i de stillede Kautitioner og da hvilken. Udvalget kunde ikke blive enige; det afgav i Mødet den 30. December en Flertals- og en Mindretalsbetænkning; Deichmann fremsatte da et Forslag paa selve Mødet: et nyt Medlem skulde for, hvad han fra selve Optagelsesdagen udkrediterede, have samme Andel i de stillede Kautitioner og Sikkerheder som de tidligere Medlemmer; dette vedtog man med en ringe Majoritet⁶).

Aaret 1848 bragte saaledes Boghandlerforeningen en Del nye Medlemmer; derimod synes der ikke at være optaget nogen i 1849. Den 2. Oktober 1850 blev OTTO SCHWARTZ Medlem efter F. H. Eibes Forslag, den 28. Maj Aaret efter J. H. SCHULTZ, der efter Faderen J. H. Schultz' Død 1849 havde overtaget Trykkeriet og Forlaget. Boghandler TH. LIND, der havde lært Boghandel hos A. F. Høst og senere været ansat i München, etablerede sig i Marts 1852 i København og blev allerede den 16. April samme Aar Medlem af Forenin-

O. H. DELBANCO

Formand for Den danske Boghandlerforening 1853-1854.

Redaktør af Dansk Boghandlertidende 1854-1890.

gen. Ved Deichmanns Medvirkning optoges den 14. Oktober samme Aar FORLAGSFORENINGEN i Boghandlerforeningen som Medlem med een Stemmes Ret, og den 6. Marts 1855 blev Boghandler JACOB LUND, der havde begyndt egen Forretning i Januar 1854, Medlem. Den 10. April 1855 blev Boghandler H. HAGERUP i Gothersgade, den 13. Juni samme Aar Boghandler IMMANUEL RÉE paa Vesterbro, og den 27. November Boghandlerne G. E. C. GAD og FR. WØLDIKE optaget i Boghandlerforeningen⁷).

I Vedtægterne af 11. Marts 1855 var der nedlagt nogle af de Erfaringer, man siden 1848 havde gjort vedrørende *Medlemmernes Forhold til Foreningen*. Der udtaltes nemlig, at et Firma, der bestod af flere Personer, kun kunde afgive een Stemme, at et nyt Medlem kun havde Andel i Kautionerne for det efter hans Optagelse krediterede, og at Bogkontoen var privilegeret frem for Papirkontoen; ekskluderede eller frivilligt udtraadte Medlemmer beholdt deres Ret til Andel i Kautionerne i de Tilfælde, hvor deres Fordring i Forening med de øvrige Medlemmers allerede var overgivet til retslig Inkassation⁸).

Dette sidste Spørgsmaal, om *udtraadte Medlemmers Ret til Kautionerne*, havde Foreningen været nødt til at tage op i Anledning af et Par *Udmeldelser*. Paa Grund af Uoverensstemmelser med sine Kolleger meddelte C. A. REITZEL i Juni 1848, at han traadte ud af Boghandlerforeningen, en Skrivelse, som man tog til Efterretning i Mødet den 29. Juni; han blev saa i Stedet opført blandt de rabatberettigede Boghandlere. Den 17. Maj 1850 meddelte A. F. HØST ligeledes, at han udmeldte sig af Foreningen, fra 30. Juni samme Aar at regne; men han skrev tillige, at han mente at have Andel i Kautioner og Sikkerhed for Kredit, han havde givet inden sin Udtræden. Herpaa svarede Foreningen den 4. November, at den ikke kunde give ham Ret i denne Anskuelse. Imidlertid hævdede ogsaa C. A. Reitzel i en Skrivelse af 2. Maj 1851, at han havde retsligt Krav paa sin Kvotapart af det, som var indkommet eller vilde indkomme fra Boghandlere, der forinden hans Udtræden i 1848 havde stillet Kaution eller Sikkerhed; han anmodede om, at et Udvalg maatte blive nedsat til Behandling af Spørgsmaalet. I Mødet den 28. Maj vedtog man at svare Reitzel, at man under Henvisning til Forenin-

gens Vedtægter maatte anse hans Fordring for ubegrundet og derfor ikke kunde anerkende den. Reglerne i Vedtægterne af 1855 maa antagelig betragtes som en lille Indrømmelse af, at der kunde være noget begrundet i Kravene. Forøvrigt traadte A. F. Høst paa Opfordring atter ind i Foreningen fra Nytaar 1855 og fik straks Hvervet som Formand; samtidig og ligeledes paa Opfordring blev C. A. Reitzels Søn TH. REITZEL Medlem⁹).

I 1850 fik Boghandlerforeningen sit første *Æresmedlem*. Den 15. August sendte Bestyrelsen et Cirkulære til Medlemmerne, hvori den meddelte, at den i sit sidste Bestyrelsesmøde havde vedtaget at foreslaa DEICHMANN optaget som *Æresmedlem* af Foreningen. Jacob Deichmann havde 1. Januar 1846 overdraget F. V. Hegel sin Sortimentboghandel og den 11. Maj 1850 sit Forlag, fordi Tillidshverv af politisk og kommunal Art lagde stærkt Beslag paa ham, medens hans Kræfter var i Aftagende. Han skulde altsaa nu egentlig udtræde af Boghandlerforeningen, da han ikke mere var Boghandler eller Forlægger; men det hedder i Bestyrelsens Cirkulære: »Vi er overbevist om, at vi ikkun derved har imødekommet D'Hr., der vistnok med os ønsker at bringe Hr. Deichmann Foreningens Tak for den Virksomhed, han har udfoldet i vor Midte, samt tillige at tolke ham Foreningens Ønske, at han ogsaa i Fremtiden vil yde den sine indsigtfulde Raad og erfarne og besindige Virksomhed; men dette kan kun ske derved, at han atter tager Sæde og faar Stemme i vor Midte«. Bestyrelsen spurgte derfor, om alle Medlemmerne var enige i, at Deichmann blev optaget som *Æresmedlem* i Boghandlerforeningen, og i at et Brev derom blev udfærdiget til ham og underskrevet af samtlige Foreningens Medlemmer. Bestyrelsens Forslag vandt Bifald, og i en Skrivelse blev Deichmann underrettet om, at han var valgt til *Æresmedlem*; den 31. August takkede han for denne Hædersbevisning og modtog Valget¹⁰).

Var der kommet adskillige nye Medlemmer i Boghandlerforeningen i dette Tiaar, var til Gengæld andre Navne forsvundet af Medlemsfortegnelsen, deriblandt et Par af Foreningens Stiftere og ivrige Medlemmer.

Som foran meddelt traadte C. A. REITZEL ud af Foreningen i 1848 paa Grund af Uoverensstemmelser med Kollegerne; Reitzel

var et meget heftigt Gemyt; men Heftigheden var dog i Regelen kortvarig; formodentlig var det i saadan et Øjeblikks Hidsighed, at han meldte sig ud af Foreningen, og han gik ikke senere ind i den igen. Skønt han allerede fra Sommeren 1851 led af en Leversygdом, der ofte voldte ham store Lidelser, arbejdede han ufortrødent med sit Forlag, indtil Sygdommen tvang ham til Sengs; det meste af Vinteren 1852—53 var han sengeliggende. Paa denne Tid skrev Carsten Hauch til Ingemann: »Vor fælles Forlægger Reitzel er syg. Han be-svimed forgangen Dag og har desuden Opkastelser; det er vel et Levertilfælde, hvoraf han lider. Symptomerne er de samme som i Oehlschlægers sidste Sygdom. De skal se, han lever ikke længe; jeg er overbevist om, at han inden et Aar ligger i Graven, ja maaske har han kun nogle Maaneder tilbage. Skade for os; han var en ret-skaffen Mand, hvis Lige i hans Sfære ikke saa let vil findes igen«. Hauch fik Ret; den 7. Juni 1853 døde C. A. Reitzel. I Oktober 1851 var han blevet udnævnt til Kancelliraad, den sædvanlige Udmær-kelse til fortjente Boghandlere. I Følge hans testamentariske Bestem-melse fortsattes hans Firma under Navnet »C. A. Reitzels Bo og Ar-vinger« i fem Aar fra Juni 1853 til 1. Juli 1858, da Forretningen blev overtaget af hans to Sønner THEODOR og CARL REITZEL; de kaldte atter Firmaet »C. A. Reitzel«. Efter Reitzels Død havde Hauch sun-get over ham:

»Med Kunstens Sønner har han aldrig tinget,
det var hans Fryd at se dem veltilfreds,
og mangen Aand, der svæver end bevinget
i den uendelige Digtning's Kreds,
den stod han bi, thi han forstod at ane,
hvad der sig rører i det unge Bryst,
han hjalp dem frem at bryde sig en Bane
til Landets Hæder og til Folkets Lyst.«

I sin Ligtale over den døde Forlægger sagde Præsten, Dr. Johannsen ved Petri Kirke: »Ham var Forretningerne ikke blot en Kilde til Erhverv; han drev dem med en Aand, der altid var modtagelig og virksom for højere Formaal. Langt mere end hans egen Fordel

laa Videnskabens Flor ham paa Hjærtet, og til dennes Opsving i hans Fædreland har hans Virksomhed bidraget væsentligt«. Et Blik paa Reitzels Forlagskataloger viser Sandheden af denne Udtalelse; ved hans Død beløb hans Forlagsartikler sig til ikke mindre end 1250¹¹).

G. H. JÆGER var kun Medlem af Boghandlerforeningen et Par Aar. Han var født i Arendal i Norge 1818; Faderen var dansk, Moderen norsk. I 1842 fik han Myndighedsbevilling og den 20. August samme Aar Borgerskab som Boghandler, efter at han i Juni havde aabnet en skandinavisk Boghandel paa Købmagergade Nr. 66. Den 2. Juni var han blevet kendt rabatberettiget af Foreningen, og den 28. Januar 1847 blev han Medlem. Hans Forretning gik imidlertid langtfra straalende; han gik fallit, og hans Ejendele blev solgt ved Tvangsauktion den 2. Juli 1849. Dermed forsvandt han ud af Boghandlerforeningen, for hvem hans Medlemsskab havde været uden Betydning¹²).

Den 12. September 1849 døde Forlagsboghandler, Universitetsbogtrykker og Direktør for det kgl. Bogtrykkeri J. H. SCHULTZ, der havde været Medlem af Boghandlerforeningen fra dens første Dage. J. H. Schultz var født 1782 i København som Søn af Brygger Jens Michelsen Hostrup; men han havde i 10-Aars Alderen faaet Universitetsbogtrykker Johan Frederik Schultz til Stedfader; hos ham lærte han Bogtrykkeri og Forlagsboghandel. Stedfaderen døde i 1817, og Moderen drev derefter Forretningen videre, til den ved hendes Død i 1821 gik over til J. H. Schultz. Han var Forlægger for Rahbek, bl. a. for hans Udgave af Holbergs Komedier, og udgav ogsaa en Del videnskabelige Lærebøger. I hans senere Aar gik Forretningen noget tilbage; en betydelig Indtægt mistede J. H. Schultz derved, at Universitetet fra og med Aaret 1843 selv overtog Almanakforlaget; Privilegiet havde hidtil været bortforpagtet til Schultz og havde givet ham et godt aarligt Overskud. I Københavns kommunale Anliggender var han stærkt interesseret; han var en Tid blandt Stadens »32 Mænd«. Ved hans Død gik Bogtrykkeriet og Forlaget over til hans Børn; Sønnen J. H. Schultz den Yngre købte sine Søskende ud og blev Eneindehaver¹³).

I April 1849 maatte H. C. KLEIN, der var blevet Hofboghandler

i 1846, ophæve sin Forretning; han var blevet Genstand for et Bedrageri, der tvang ham dertil. I de følgende Aar til 1. April 1852 assisterede han A. F. Høst i dennes Boglade; men efter denne Tid tilhørte han ikke længere Boghandelen. Han var blandt Boghandlerforeningens Stiftere, men synes dog ikke at have spillet nogen større Rolle for Foreningens Udvikling¹⁴).

Kun en meget kort Tid var Boghandler N. A. LUND Medlem af Foreningen. Han var født 1817 som Søn af en Strandingskommissær i Skagen, blev Student 1835 og cand. theol. 1845. Fra Maj 1845 til December 1847 gik han som Volontør hos F. H. Eibe; men han løste selv Borgerskab som Boghandler i Februar 1847 og etablerede sin egen Forretning næste Aar i Skovbogade. Medlem af Boghandlerforeningen blev han den 12. Januar 1848; men allerede den 2. Oktober 1850 ophævede han sin Forretning i Hovedstaden og blev Boghandler i Flensborg, og dermed ophørte hans Medlemsskab¹⁵).

Den 19. Juli 1853 meddelte J. H. BING, at han udmeldte sig af Boghandlerforeningen, da han havde taget Grossererborgerskab. Denne yngre Søn af H. J. Bing, født 8. Juni 1811, var saaledes kun Medlem i 5½ Aar. Han var først i Kræmmerlære, blev derefter Medhjælper hos Faderen og i 1839 Medejer af Firmaet H. J. Bing & Søn. I 1852 havde han sammen med sin Broder og Fr. V. Grøndahl anlagt en Porcellænsfabrik, og den 23. Juni 1853 tog han Grossererborgerskab som Medindehaver af Firmaet Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik; derfor laa Boghandelen ham fjernere, og han meldte sig ud af Foreningen, hvor hans Medlemsskab ikke fik mærkbar Betydning. Han døde den 20. Juni 1896 i København¹⁶).

JACOB DEICHMANN, den Mand, der med Rette kunde kaldes Boghandlerforeningens Fader, Organisatoren af dansk, ja nordisk Boghandel, døde den 23. August 1853 paa sit lille Landsted ved Lyngby. Han opnaaede saaledes i tre Aar at sidde i Foreningen som dens Æresmedlem. I Aarene siden Foreningens Stiftelse havde han gjort et stort og dygtigt Arbejde for at gøre Boghandelen til en sundt virkende Erhvervsgren. Det var ham, der skaffede dansk Boghandel Kredit i Udlandet, og det var ved væsentlig hans Indsats, at Sortimentshandelen med tyske Bøger her i Landet blev bragt under ordnede Forhold. Men mange Hverv uden for Boghandelen lagde Be-

slag paa hans Tid og Kræfter. I 1838 og 1839 var han Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, et Hverv, der laa hans Naturel og konservative Sindelag fjernere; i Nekrologen i »Dansk Boghandler-tidende« hedder det: »Den Indflydelse, som hans ualmindelige Indsigt og hans sunde Blik her kunde have forskaffet ham i de Stillinger, hvortil hans Medborgeres Agtelse kaldte ham, svækkedes i det sidstnævnte Forhold ved den mærkelige Beskedenhed og Tilbageholdenhed hos ham, der — et Særsyn i vor Tid — lod ham sky selv den mest berettigede offentlige Fremtræden og Gøren sig gældende; men ved skriftligt Arbejde og Privatmeddelelse var han alligevel en virksom Stænderdeputeret«. Han var en af Stændertidendes Redaktører. Eftersom Liberalismen tog Fart i Danmark, var der mange, der ikke kunde følge med Tiden i politisk Henseende, og til dem hørte Deichmann. Han var efter sin Natur intet Følelsesmenneske, der lod sig rive med af Begejstringen. I 1848 sagde hans Forstand ham, at Danmark under nationalliberalt Førerskab spillede højt Spil, efter hans Mening for højt i Forhold til Landets Betydning i den europæiske Sammenhæng. Og over for Skandinavismens Lyrik og Begejstring var han nøgtern: »Jeg har aldrig haft imod og kender adskillige Svenskere, som jeg lider meget godt, men den nærværende heftige Kærlighed er et Slags Raseri, som maa gaa over, og man vil da komme til at undres over, hvor man var henne«. Deichmann kom efterhaanden i Modsætning til Tidens hele Udvikling og følte sig trykket deraf, og samtidig følte han sig, da han blev ældre, trykket af sine Forretninger. »En Boghandler har aldrig nogen Tid, han kan kalde sin. Vidste jeg, hvorledes jeg kunde i det mindste for en Del trække mig ud af denne Uro, der med Aarene bliver mig mere og mere besværlig, saa gjorde jeg det«, skriver han i 1839. Han var Medlem af Borgervenneselskabet og Asylselskabet; han var Repræsentant i Trykkefrihedsselskabet og Medbestyrer af Samfundet for den danske Litteraturs Fremme; han var Administrator for det Brünichske Officin, Kurator for Vajsenhuset.

Alt dette sled paa hans Kræfter og paa hans Tid, og til sidst gjorde han Alvor af at trække sig tilbage fra sin Forretning. Da hans Ægteskab var barnløst, overdrog han Bogladen til Fr. V. Hegel, hans næreste Elev og mangeaarige Medarbejder, den 1. Januar 1846

og fra 11. Maj 1850 ogsaa Forlaget. Deichmann helligede sig nu i Stilhed helt eller næsten helt de sproglige og historiske Studier, han havde dyrket fra sin Ungdom; han var noget af en lærd Mand, læste Nye Testamente, Homer, Thukydid og Herodot paa Originalsproget, syslede med Historie og Matematik. Tidens Udvikling fik ham til at se Fremtiden i Møde med Uro, og hertil kom i hans sidste Aar legemlig Svaghed, der tiltog stadig mere; efter kun halvandet Døgn Sygeleje blev han indhentet af Døden. Molbech giver ham det Skudsmaal, at han ikke var nogen genial, iderig eller meget livfuld og bevægelig Aand; men han var en baade fra Karakterens og fra Evnernes Side mærkelig, agtværdig og ikke almindelig Personlighed. I Nekrologen i »Dansk Boghandlertidende« hedder det om ham, at »han i sin Tid og i sin Stand stod som en meget ualmindelig Personlighed, der med den grundigste teoretiske Dannelse forbandt stor praktisk Dygtighed og med dyb paa selvstændigt Studium grundet Indsigt i flere forskellige Grene af Videnskabeligheden, der ved hans Stilling som Boghandler blev ham af største Vigtighed, forenede de for den praktiske Handelsmand højstnødvendige Dyder: den strengeste Orden, Besindighed og Alvor, utrættelig Arbejdsomhed«¹⁷).

* * *

Ved Vedtægterne af 19. April 1848 var det bestemt, at Boghandlerforeningens *Embedsmænd* bestod af en Formand, tre Repræsentanter og en lønnet Sekretær. *Formanden* blev valgt af Generalforsamlingen paa eet Aar; han kunde genvælges een Gang, men derefter først igen efter yderligere et Aars Forløb. *Repræsentanterne* blev valgt paa tre Aar, men saaledes, at der hvert Aar afgik een, som ikke kunde genvælges før efter et Aars Forløb. Ingen fratrædende var pligtig til at modtage Valg. Formanden repræsenterede Foreningen uden for Møderne, og i alle Sager Foreningen vedrørende havde man at henvende sig til ham. Han berammede Møderne, forelagde Sagerne og ledede Forhandlingerne, samt sørgede for, at de i Generalforsamlingen tagne Beslutninger blev bragt til Udførelse. Han skulde overvaage, at Vedtægterne og Generalforsamlingsbeslutningerne virkelig blev overholdt. Han havde Foreningens Arkiv og

Ejendele i sin Varetægt og var ansvarlig for, at de til enhver Tid var i fuldkommen Orden. Han udfærdigede Listen over de rabatberettigede Boghandlere, indkasserede det aarlige Bidrag hos Medlemmerne og aflagde Regnskab herfor. Det var ogsaa ham, der skulde skaffe Lokale til Møderne og sørge for deres Opvarmning og Belysning. Han kunde tilkalde Repræsentanterne og Sekretæren til Bestyrelsesmøder, hvor Sagerne blev underkastet en foreløbig Overvejelse og forberedt til Generalforsamlingen. *Sekretæren* førte Protokollen i Bestyrelsesmøderne og paa Generalforsamlingen; paa denne sidste skulde Protokollen fra Bestyrelsesmøderne altid fremlægges¹⁸⁾.

Foreningen havde, som det fremgaar af ovenstaaende, faaet en lønnet Sekretær. Det begyndte med, at Foreningen havde fundet det nødvendigt at skaffe sig en *juridisk Konsulent*, og i Mødet den 10. Marts 1847 forelaa der en Skrivelse fra cand. jur. J. L. SIMONSEN, at han var villig til for et aarligt Honorar af 50 Rdlr. at paatage sig dette Hverv. J. L. Simonsen var født i København 1814 som Søn af Silke- og Klædehandler Levin Simonsen, blev Student fra Borgerdydskolen 1832 og juridisk Kandidat 1837, blev derefter Fuldmægtig først hos Lottoadvokat Damkier og fra 1. Januar 1838 hos Højesteretsadvokat Liebenberg til November 1849, da han blev Prøveprokurator. Han var altsaa endnu hos Liebenberg, da Boghandlerforeningen i 1847 kom i Forbindelse med ham. Ved de videre Forhandlinger herom foreslog Formanden Chr. Steen i Mødet den 4. November samme Aar, at man i Stedet for en juridisk Konsulent skulde antage en *juridisk Sekretær* (Protokolfører), der kunde have Møderne hos sig og opbevare Arkivet. Dette Forslag blev enstemmigt godkendt, og Steen fik Opfordring til at aftale det fornødne med Fuldmægtig Simonsen, hvis denne skulde vise sig villig til at indlade sig herpaa. Ved Mødet den 12. December kunde Steen meddele, at Simonsen var gaaet ind paa at være Foreningens Sekretær og Protokolfører mod et aarligt Honorar paa 150 Rdlr.; denne Overenskomst skulde kunne hæves ved tre Maaneders forudgaaende Opsigelse fra en af Siderne. Ordningen med den lønnede Sekretær traadte i Kraft fra 1. Januar 1848; i Slutningen af Juni samme Aar fik Bestyrelsen Bemyndigelse til for Fremtiden at afgøre Salærmel-

lemværender mellem Foreningen og Simonsen. Der forløb ikke lang Tid, før Fuldmægtig Simonsen »i den Grad satte sig ind i Boghandelens Væsen og voksede sammen med dens Repræsentanter, at han ofte tog Ordet, naar en Sag diskuteredes«, siger O. H. Delbanco¹⁹).

I 1854 foregik der det ganske ekstraordinære, at Bestyrelsen for 1855 ikke — som bestemt i Vedtægterne — blev valgt i sidste Kvartals ordinære Generalforsamling. I Mødet den 16. December blev der forelagt en Skrivelse fra F. H. Eibe og Fr. V. Hegel, og i Henhold til den vedtog man at udsætte Formandsvalget til det første Møde i 1855. Det hang aabenbart sammen med Opfordringen til A. F. Høst om paany at tiltræde Foreningen fra Nytaar 1855; i alt Fald blev A. F. Høst valgt til Formand i Mødet den 24. Januar 1855²⁰).

I Vedtægterne af 11. Marts 1855 var der sket nogle vigtige *Ændringer vedrørende Bestyrelsen*. Foreningens Anliggender bestyredes nu udelukkende af Formanden, der paa sidste Kvartals Møde valgtes for næste Aar. Ethvert Medlem var pligtigt til at modtage Valg; dog kunde den fratrædende Formand undslaa sig, hvis han ikke ønskede at modtage Genvalg. Formanden bestemte Medlemskontingentets Størrelse, og Sekretæren skulde have Foreningens Arkiv og Ejendele i Forvaring. Den vigtigste Ændring var, at Repræsentantinstitutionen helt var bortfaldet²¹).

Om *Moderne* var der ikke ved Vedtægterne af 1848 truffet nogen ny Bestemmelse; derimod indeholdt Reglerne fra 1855 et Par Ændringer: Formanden kunde indkalde til overordentlig Generalforsamling, saa ofte han ønskede det, og ethvert Medlem var forpligtet til at møde; i Tilfælde af lovligt Forfald skulde der ske skriftlig Meddelelse derom til Formanden inden Mødet; af flere Medlemmer, der hørte til samme Firma, var dog kun det ene forpligtet til at møde. Et Tilfælde af, at Ikke-Medlemmer har overværet et Møde i Boghandlerforeningen, kan nævnes: I Mødet den 14. Oktober 1852 forelaa der et Andragende fra Redaktør J. R. Dein i Maribo om at faa Rabatret; men »da der var to Boghandlere paa Mødet, kunde man ikke indgaa paa dette Andragende«, hedder det i Forhandlingsprotokollen²²).

Den kontante *Kassebeholdning* var ved Nytaar 1847 paa 138 Rdlr.

2 Mk. 13 Skill. foruden 1350 Rdlr., der med paaløbne Renter stod i Sparekassen paa den afgaaede Formand B. S. Langhoffs Navn; dette sidste Beløb var dog kun i uegentlig Forstand Boghandlerforeningens Penge, da de var indkommet ved en Boghandlers Fallit og blot ventede paa Repartition blandt Medlemmerne. Foreningens egne Midler hidrørte fra de indkasserede Kontingenter. Efter Vedtægterne af 1848 blev *Kontingentets* Størrelse bestemt af Generalforsamlingen, efter Vedtægterne af 1855 af Formanden. For 1848 var Kontingentet 12 Rdlr.; men Udgifterne synes at have været stigende, for Kassebeholdningen var ved Nytaar 1849 kun 50 Rdlr. 3 Mk. 11 Skill., og ved Udgangen af 1851 ser det ligefrem ud, som om Kassebeholdningen har været negativ, idet den afgaaede Formand Fr. V. Hegel havde 2 Rdlr. 42 Skill. til gode af Kassen. Ved Nytaar 1855 var Boghandlerforeningens Kapital paa 41 Rdlr. 4 Mk. 17 Skill. Formandens *Regnskaber* blev som sædvanlig revideret af to af Medlemmerne, valgt dertil af Generalforsamlingen²³).

I Mødet den 4. Juli 1856 antog Foreningen paa Formanden A. F. Høsts Forslag et *Bud* — han benævnes kun som: Jensen — med en Løn paa 12 Rdlr. 3 Skill. pr. Kvartal; med 6 Ugers Varsel kunde Tjenesteforholdet opsiges af en af Parterne. Ved Mødet den 7. August samme Aar blev man enige om, at Boghandlerforeningen med indtil 250 Rdlr. vilde bidrage til at afholde Omkostningerne ved en Lavsproces, som et af Medlemmerne vilde føre frem til Højesteret; Beløbet skulde fordeles paa Medlemmerne. Denne Beslutning gav Anledning til Kritik. I det næste Møde, den 2. Oktober, foreslog B. S. Langhoff, at der blev truffet den Bestemmelse, at Formanden ikke var berettiget til at sætte under Afstemning noget Forslag, hvorved der blev paalagt Foreningens Medlemmer *ekstraordinære Udgifter*, forinden en motiveret Fremstilling af Anledningen og det omtrentlige Beløb af Udgiften havde været Medlemmerne forkyndt paa sædvanlig Maade før Mødet. Under Forhandlingerne herom blev det oplyst, at Sagen i Forvejen og i god Tid var blevet meddelt Medlemmerne ved et Cirkulære, at Mødet den 7. August havde været talrigt — af 19 stemmeberettigede var de 12 mødt op — samt at ikke een af de mødte havde ytret sig mod Forslaget, ligesom ingen af de udeblevne havde erklæret sig derimod skriftligt. Ved Afstemning

blev derefter B. S. Langhoffs Forslag afvist som uforløst. I November samme Aar fik Formanden Bemyndigelse til at lade fhv. Boghandler Klein ordne de sidste Aargange af Foreningens Forhandlinger og forfatte et Register dertil; dette er forgæves eftersøgt²⁴).

Man naaede ikke i dette Tiaar at se Resultatet af de Overvejelser og Forhandlinger, der skulde føre til en Lov om *Næringsfriheden*; foreløbig var Stillingen den, at det var let at faa Borgerskab som Boghandler; medens der i 1849 til Papirhandel krævedes ministeriel Bevilling, hedder det om Boghandelen: »Den, som ønsker at etablere sig som Boghandler, har derom at henvende sig til Købstadens Magistrat, der ikke kan nægte ham Borgerskab paa denne Næringsvej, naar han godtgør, at han er bekendt med Boghandelen, og iøvrigt har de for at vinde Borgerskab sædvanlige Kvalifikationer«. I 1856 blev Boghandlerforeningen atter raadspurgt om dens Stilling til Spørgsmaalet om *Borgerskab som Boghandler*. Overretsassessor, Overauditør Otto Frederik Müller havde i 1855 faaet overdraget af Indenrigsminister P. G. Bang at udarbejde et Lovforslag til en Næringslovgivning. Som et lille Led i Forarbejderne hertil skrev O. Fr. Müller den 27. Juli 1856 til Boghandlerforeningen; han meddelte, at man i Lovforslaget vilde gaa ud fra den Grundregel, at der for Fremtiden kun skulde udstedes een Slags Borgerskab for al Detailhandel, og uden at der vilde blive fordret nogen Slags Eksamen. Han forespurgte derfor Boghandlerforeningen, om den ønskede, at Handelen med nye Bøger skulde betragtes som en egen Slags Handel, hvortil der skulde kræves et særligt Borgerskab. Sagen kom til Drøftelse paa Mødet den 7. August samme Aar, og efter en længere Diskussion vedtog man at svare, at det var Foreningens Ønske, at Boghandelen skulde ophøre med at være en egen Handel med særligt Borgerskab; Handelen skulde kunne drives paa det almindelige Detailhandlerborgerskab; dette meddelte man derefter Overauditøren den 11. August, idet man samtidig henviste til Foreningens Indstilling af 24. Juni 1844. Da Næringsloven kom den 29. December 1857, indeholdt den Bestemmelser i Overensstemmelse med Foreningens Ønske; Boghandler kunde man blive ved at løse almindeligt Detailhandlerborgerskab²⁵).

Med Spørgsmaalet om *den litterære Ejendomsret* fik Boghandlerfor-

eningen Lejlighed til at beskæftige sig et Par Gange i dette Tiaar. Den 17. Februar 1852 spurgte Indenrigsministeriet Foreningen om dens Mening angaaende en Konvention, som den franske Regering ønskede afsluttet med Danmark om Eftertryk af franske Bøger. I Mødet den 8. Marts lod man Sagen gaa i Udvalg (Deichmann, M. H. Bing og O. H. Delbanco); Svaret til Ministeriet kom til at lyde paa, at der ikke for Danmarks Vedkommende var noget at vinde ved at slutte en saadan Konvention med Frankrig; det maatte derfor fraraades Ministeriet²⁶).

Foreningen blev betragtet som en Autoritet, hvis Erklæringer man indhentede til Brug ved en eventuel Procedure, naar der opstod Strid om den litterære Ejendomsret. Den 16. Oktober 1855 forespurgte Præsten i Gladsaxe, Dr. theol. Chr. A. H. Kalkar, »om Foreningen anser det juridisk tilladeligt, eller i alt Fald hæderligt og sædvanemæssigt, at Forlæggere udgiver en Bog paany uden at underrette den endnu levende Forfatter derom, samt at de udgiver en endnu levende Forfatters Skrift i fornyet Oplag paa Grund af, at der aldeles ingen Aftale er truffet om den Sag«. Denne Skrivelse blev fremlagt i Mødet den 19. Oktober; men da den ikke havde kunnet cirkulere forinden, blev Sagen udsat til næste Møde den 27. November, hvor et Udvalg (Høst, Hegel og Delbanco) fik den til Overvejelse. Den 28. Februar 1856 afgav det sin Betænkning, som i Mødet den 18. Marts blev enstemmigt tiltraadt og derefter meddeltes Dr. Kalkar den 22. Marts. Hvad det første Spørgsmaal angik, udtalte Betænkningen, at Forfatteren fra Begyndelsen var i Besiddelse af Rettigheder, som det tilkom ham at varetage. Hvor en Forfatter altsaa ikke havde forbeholdt sig en Ret lige over for Forlæggeren, dér kunde man ikke paalægge denne sidste en Forpligtelse. Spørgsmaalet maatte imidlertid rettest forelægges en Domstol til Paakendelse; men en saadan vilde antagelig ikke falde ud til Forfatterens Fordel. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal mente Foreningen, at Forfatteren fuldt ud var berettiget til at gøre de nødvendige Ændringer i sit Værk, og at Forlæggeren endog var tjent med, at Forfatteren gennemsaa den nye Udgave og muligvis læste Korrektur paa den; Billighed talte desuden for, at der ved et originalt Arbejde ydedes Honorar for et nyt Oplag; men derfor vilde Foreningen dog

ikke stemple en Mands Fremgangsmaade som »uhæderlig«, fordi han handlede som af Dr. Kalkar supponeret²⁷).

Beskyttelsen af den litterære Ejendomsret var ogsaa et af de Spørgsmaal, som man drøftede paa det første skandinaviske Boghandlermøde den 22. Juli 1856, og en Ansøgning om en ny Eftertrykslov blev overrakt Kongen, som det senere skal vises.

Lige fra Foreningens første Dage havde det været en af dens Opgaver at skelne mellem Salget af nye Bøger og Salget af brugte. Paa en iøjnefaldende Maade vilde Foreningen have trukket en Grænse mellem Sortimentboghandelen og *Antikvarboghandelen*. Om dette Spørgsmaal udtalte O. H. Delbanco i Foreningens Festskrift af 1887: »Nu er det imidlertid givet, at Antikvarhandelen gaar i en dobbelt Retning. Vil man forklare den som et Køb og Salg af brugte Bøger, bliver man let færdig med dens Ejendommelighed; men den hviler væsentligt paa et langt højere videnskabeligt og til Dels merkantilt Grundlag. Medens der i Sortimentshandelen kræves Kundskab om, hvor en Bog er forlagt, hvem der er dens Forfatter, og hvad der er dens Ladepris, udfordres der i Antikvarhandelen et meget videregaaende Kendskab til Litteraturen. Her drejer det sig ikke alene om at være grundigt orienteret i den enkelte Retning, i hvilken Videnskabsmanden søger Oplysning, og i saa Henseende maa Antikvaren ofte supplere den Hjælp, der kan ydes paa de offentlige Biblioteker; men der forlanges ogsaa af ham, at han er saa godt hjemme i, hvad der forefindes paa Litteraturens Mark, at han tilfulde ved, hvilke Skud der endnu har Livskraft, hvoraf Aflæggere med Lethed kan skaffes tilveje, og hvilke der er udgaaede, saa at der hører stor Agtpaagivenhed til at opspore, hvor der endnu findes Eksemplarer af en saadan Plante. Imidlertid har denne Branche af Antikvarhandelen ikke givet Anledning til Konflikter med Foreningens Medlemmer; men desto oftere har Salget af nye Bøger under Bogladeprisen — som om det var en antikvarisk Handel, der foregik — været Genstand for Klager og Undersøgelser«²⁸).

I Mødet den 19. Oktober 1855 stillede Boghandler Immanuel Rée Forslag om, at der skulde træffes Foranstaltninger imod, at Antikvarboghandlere averterede og solgte nylig udkomne Bøger til nedsat Pris; Forslaget blev henvist til et Udvalg. Inden det afgav sit Vo-

tum, gjorde Formanden i Mødet den 27. November opmærksom paa Nr. 141 af »Börsenblatt für den deutschen Buchhandel« 1854; heri var aftrykt den i Leipzig udkomne Lov om Antikvarboghandlere; dette foranledigede det nedsatte Udvalg til at foreslaa, at Spørgsmaalet indtil videre blev stillet i Bero, da det var Udvalget bekendt, at mere omfattende Forslag med Hensyn til Antikvarboghandelen kunde ventes inden længere Tid. Heri indvilligede Medlemmerne²⁹).

For Beregningen af *Priserne paa udenlandske Bøger* ændredes Reglerne noget ved Vedtægterne af 1848 efter A. F. Høsts Forslag; vigtigst i Praksis var næsten, at der nu var udarbejdet en udførlig Omregningstabel (»Reduktionsskema«) til Lettelse af Prisansættelsen i dansk Mønt. Efter Vedtægterne af 1855 lød Reglerne omtrent saaledes:

1) Af Bøger trykt i Tyskland eller leveret over Leipzig var Forlæggerens Katalogpriser Bogladeprisen, og Bøgerne beregnedes da frit leveret i København. En Thaler ord. sattes til 1 Rdlr. 2 Mk., en Thaler netto til 1½ Rdlr. Naar mindre end 25 % Rabat blev givet, beregnedes Thaleren til 2 Rdlr. Der opstilledes nogle Undtagelser med Hensyn til Landkort, Leksika og Tauchnitz-Udgaver, hvor Priserne beregnedes noget lavere; Grunden var den, at Antikvarboghandler A. G. Salomon solgte disse Sager til de billigere Priser.

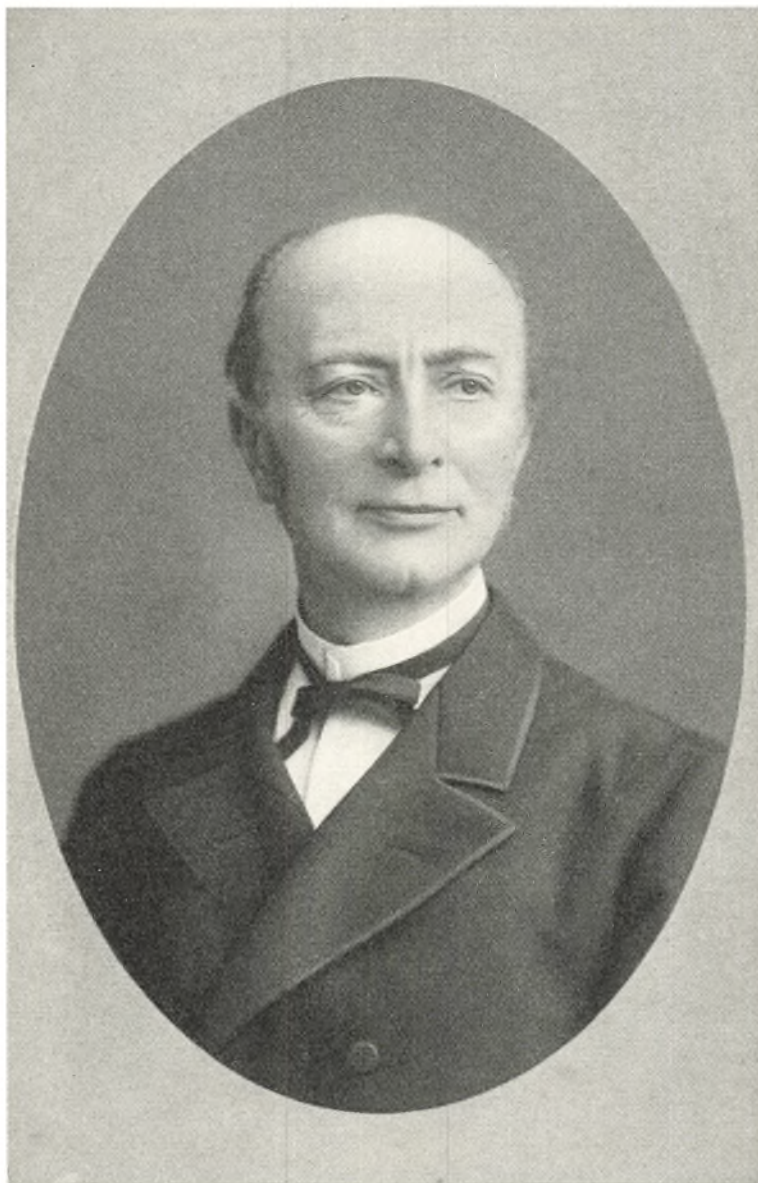
2) For franske Bøger lagdes Katalogpriserne til Grund; Franc'en i Bogladeprisen sattes til 42 Skilling, Nettofranc'en og ved Priser paa Journaler, Blade, Skrifter paa under 1 fr. til ½ Rdlr.

3) For engelske Bøger lagdes Londoner Katalogpriserne til Grund, og baade den ordinære Shilling og Nettoshilling'en sattes til ½ Rdlr.

4) For nordamerikanske Bøger sattes Dollar'en til 3 Rdlr.

5) For norske og svenske Bøger lagdes Katalogpriserne til Grund, og Mønten beregnedes til Parikurs³⁰).

I Mødet den 12. December 1847 blev der fremlagt og oplæst nogle »Momenter til en Ansøgning« til Kongen om Nedsættelse af *Papirtolden*; de var forfattet af Jacob Deichmann. Man vedtog at lade denne Ansøgning trykke som Manuskript og dernæst lade den cirkulere til Underskrift hos samtlige Papirhandlere og Papirforbrugere her i Hovedstaden, navnlig til Boghandlere, Papirhandlere, Bog-

FREDERIK HEGEL

Formand for Den danske Boghandlerforening 1850-1851.

Æresmedlem 1887.

trykkere og Bogbindere samt til de Deputerede og Suppleanterne i Stænderforsamlingerne. Man skulde søge at faa disse paaskrevne Cirkulærer inddragne inden næste Møde, i Midten af Januar Maa-
ned 1848. I Mødet den 19. Januar blev Ansøgningen til Kongen forevist, forsynet med en Del Underskrifter, og man bemyndigede Formanden Chr. Steen til personlig at overlevere Ansøgningen til Chefen for Generaltoldkammerets første Sektion (for Kongerigets Toldvæsen) Greve W. C. E. Sponneck. Dette skete ogsaa den 28. Januar. I det foregaaende Tidsrum var der truffet en Del Foranstaltninger til Beskyttelse af den indenlandske Papirfabrikation; paa Klude var der lagt en høj Udførselstold, paa udenlandsk Papir en ikke ringe Indførselstold. Boghandlerforeningen kom til at beskæftige sig med Spørgsmaalet endnu en Gang i Aaret 1848. I Mødet den 24. August oplyste Formanden Forsamlingen om en Skrivelse med Bilag, der var kommet fra Generaltoldkammeret; Firmaet »Drewsen & Sønner« havde foretaget en Henvendelse til denne Myn-
dighed for at hindre, at de beskyttende Foranstaltninger for deres Fabrikation af Papir blev ophævet under Indtrykket af de nye liberale økonomiske Idéer, og Generaltoldkammeret ønskede derfor at høre blandt andet Boghandlerforeningens Mening om Sagen. Man overdrog til Deichmann og M. H. Bing i Forening med Formanden Chr. Steen at affatte et Svar; Koncepten hertil blev forelagt Medlemmerne den 31. August og godkendt. Det første Resultat af Foreningens Overvejelser blev Toldloven af 26. Juli 1853, hvor Udførselstolden blev nedsat til Halvdelen³¹).

Bestræbelserne for at skaffe Boghandelen billigere *Averteringsforhold* spores nu og da i Foreningens Forhandlinger. I December 1847 foreslog M. H. Bing, at man skulde henvende sig til Udgiverne af Dagbladene for at udvirke en Nedsættelse i Annoncepriserne vedrørende »litterære Sager«; et Udvalg blev sammensat for at udarbejde Forslag i denne Retning; men der synes dog ikke at være sket mere i Sagen ved denne Lejlighed. I April 1850 drøftede man paa Chr. Steens Forslag Privilegiet for »Adresseavisen«, uden at Drøftelsernes Art og Indhold nærmere er angivet i Protokollerne. I Slutningen af Maj 1856 skrev Bestyrelsen for Aktieselskabet, der udgav »Avertissementstidende«, til Boghandlerforeningen om Annoncespørgsmaalet;

man svarede med at foreslaa en Overenskomst, hvorefter Foreningens Medlemmer forpligtede sig til i det første Halvaar af 1857 ikke at avertere Bøger i »Adresseavisen«, medens »Avertissementstidende« forpligtede sig til at sætte deres Bogannoncer paa Bladets første Side »ligeligen trykt for en Betaling af 2 Skill. pr. Linje, der ikke senere maa kunne forhøjes«³²).

Ogsaa *Posttaksterne* maatte man lejlighedsvis drøfte i Foreningen. B. S. Langhoff indgav et skriftligt Forslag af 14. September 1851 til Foreningen om, at man skulde henvende sig til Generalpostdirektøren for at faa ham til at bevirke en Nedsættelse i den da gældende Pakkeposttakst, saa Bøger billigere kunde forsendes med Posten. Langhoffs Forslag gik i Udvalg (Deichmann, Steen og Langhoff) i Mødet den 23. September, og den 3. December indsendtes et Andragende til Generalpostdirektøren om lavere Posttakster for trykte Sager og for de til Korrekturer hørende Manuskripter. I sit Svar af 21. Februar 1852 gav Postvæsenet Afslag med den Motivering, at Taksterne tidligere var sat op, fordi Portoer for Bøger og andre Tryksager havde været saa ringe, at den ikke engang dækkede de blotte Befordringsomkostninger; desuden stod det jo enhver frit for at lade sine Sager sende med billigere private Befordringsmidler, om de fandtes³³). I Mødet den 6. Marts 1855 meddelte Formanden — hvad han allerede ved Skrivelse af 15. Februar havde kommunikeret Medlemmerne — at han havde tilstillet Generaldirektøren et Andragende paa Grund af den faktisk indtraadte Standsning i Pakkepostforsendelsen under *Isbaadstransporterne*. I Marts det følgende Aar oplyste en Skrivelse fra Generaldirektoratet til Boghandlerforeningen, at Postvæsenet ikke mere modtog større *Bogpakker* til Forsendelse, naar de var emballeret i tykt Karduspapir, med mindre det skete paa Afsenderens eget Ansvar³⁴).

Igennem dette Tiaar møder man flere Gange Tanken om en bedre Ordning af *Speditionen af Bøger til Boghandlerne i Provinsen*. Det gældende System, hvor københavnske Boghandlere optraadte som Kommissionærer for deres Kolleger i Provinsen, var besværligt og ikke tidssvarende. Enhver større Boghandel i København stod i Forbindelse med flere Provinsboghandlere og fik ganske naturligt Kommissioner af forskellig Art at udføre for disse; Varer skulde hentes

i Byen; der skulde sørges for Indpakning og Afsendelse, og alt dette var som Regel uden Vederlag, hvorfor Udførelsen af de modtagne Ordre ikke altid blev tilfredsstillende. I 1847 meldte der sig ikke mindre end tre Firmaer, der vilde gøre Ende paa denne Tilstand; deraf kan man vel slutte, at Trangen dertil har været stor:

Den tidligere Boghandler i Nykøbing F. Henrik S. Berggreen havde i Skrivelser af 15. November 1846 og af 7. og 23. Januar 1847 fremsat Planer over for Boghandlerforeningen om Oprettelsen af et »*Centralkontor*« (d. v. s. en Kommissionsanstalt) i København. Hans Forslag blev behandlet paa Mødet den 28. Januar; men man vedtog at svare ham, at Foreningen vel for sin Part ikke kunde have noget imod Oprettelsen af et saadant Kontor, som det af ham paa-tænkte; men paa den anden Side maatte Foreningen dog aldeles betvivle, at Foretagendet vilde lykkes, og kunde derfor ikke befatte sig med at ledsage hans Cirkulære med sin Anbefaling. Berggreen begyndte dog senere paa Aaret sin Kommissionsforretning. Imidlertid havde i Marts 1847 ogsaa E. L. Thaarup meddelt, at han agtede at virkeliggøre sin gamle Plan om at oprette en *Speditionsvirksomhed* i København, og i April samme Aar udsendte Gutzon Hansen & Seidelin Indbydelse til Boghandlerne om at støtte deres *Ekspeditions-Boghandel*. Det viste sig imidlertid, at tre Firmaer i dette Fag var for meget; den dygtigste fortrængte de andre; E. L. THAARUP blev staaende tilbage som Sejrherre. Han fik efterhaanden Størstedelen af den danske Kommissions-Boghandel paa Provinsen; men han indskrænkede sig ikke hertil. Det var hans Plan ogsaa at have Oplag af udenbys Forlagsartikler, saa lysthavende ikke forgæves i København skulde søge en Bog, der var udkommet i Provinsen, og det lykkedes ham efterhaanden til Dels at virkeliggøre denne Plan. Og Forholdet mellem Boghandlerne blev ogsaa lettet paa anden Maade. Sidst i November 1849 bekendtgjorde C. C. Lose & Delbanco, at dette Firma for Fremtiden hver Torsdag vilde udgive et trykt Cirkulære under Navn af »*Forlangsedler*«, d. v. s. et Blad med Bogannoncer, hvor den enkelte Annonce kunde udklippes og som Rekvisitions-seddel sendes Forlæggeren eller Speditøren. Dette Foretagende affødte senere »Boghandlertidende«⁽³⁵⁾.

Paa det skandinaviske Boghandlermøde i 1856 drøftede man Tan-

ken om at faa oprettet *Hoveddepoter af skandinaviske Bøger* i hver af de tre nordiske Hovedstæder. Senere paa Aaret rejste Immanuel Rée paany Spørgsmaalet ved et Indlæg i »Boghandlertidende«; dette fremkaldte ogsaa en Artikel af E. L. Thaarup. Paa Mødet den 2. Oktober drøftede Boghandlerforeningen et Par Tilbud, der var kommet fra et Kristiania- og fra et Stockholmerfirma, om at de vilde være villige til at anlægge saadanne Depoter i deres By af danske, svenske og norske Bøger. Efter en længere Diskussion indtog Foreningen det Standpunkt, at den ikke vilde give sig af med at udnævne eller udvælge nogen Hovedkommissionær eller Depotforvalter i de andre Hovedstæder; den overlod til sine Medlemmer selv at søge realiseret, hvad man havde udtalt Ønsket om paa Sommerens Kongres: at der i Sverige og Norge oprettedes Lagre af dansk Litteratur, saa fuldstændige som muligt³⁶).

»*Dansk Boghandlertidende*« udgik med sit første Nummer den 1. Juli 1854 og udkom derefter regelmæssigt en Gang om Ugen. Paa det første Nummer staar der, at Bladet blev udgivet af »F. H. Eibe, Gyldendalske Boghandel, C. G. Iversen, C. C. Lose & Delbanco«; men dette skete kun for at give det større Anseelse straks; senere faldt det bort som unødvendigt; Udgiveren var fra første Færd O. H. DELBANCO. Bladet var en videre Udvikling af »Forlangsedlerne« og blev straks uundværligt for enhver dansk Boghandler. Allerede i Vedtægterne af 1855 nævnes »*Dansk Boghandlertidende*« som *Boghandlerforeningens officielle Organ*, ligesaa i Betingelserne for Samhandelen samme Aar; men det maa herved bemærkes, at skønt Foreningen benyttede Bladet, fastslog man dog ved en bestemt Lejlighed i 1856, at dette var et privat Foretagende: En Boghandler havde indsendt en Artikel; men Delbanco havde nægtet at optage den; Boghandleren klagede da til Foreningen, men fik til Svar, at »Boghandlertidende er en privat Entreprise og dens Redaktion uafhængig af Foreningen, der altsaa ikke har Kompetence til at indblande sig i Redaktionen af Tidenden«. Da Bladet havde lagt sin første Aargang bag sig, skænkede Delbanco et Eksemplar deraf til Foreningens Arkiv³⁷).

Et udmærket Hjælpemiddel fik Boghandlerne i »*Dansk Bogfortegnelse*«, oprindelig udgivet af Gyldendal, redigeret af G. E. C. GAD

i 5 Aar; fra Nytaar 1856 blev det Gads Ejendom, og fra »Boghandler-tidende« første Nummer blev disse ugentlige Oversigter over, hvad der fremkom af dansk Litteratur, trykt i Bladet. Allerede i September 1841 havde Boghandlerforeningens Sekretær A. F. Høst foreslaaet, at der blev udgivet *en dansk Bibliografi*; men hans Tanke havde ikke vundet Bifald. Imidlertid dukkede Idéen op igen i 1855. Bestyrelsen for »Nordisk Universitets Tidsskrift« skrev den 8. Oktober til Boghandlerforeningen, om den — for at fremme Kendskabet til den nye Litteratur — kvartalsvis vilde tilvejebringe en trykt alfabetisk Fortegnelse over samtlige i Danmark udkomne Skrifter og lade en saadan Fortegnelse følge med det næstudkommende Hæfte af Tidsskriftet. Lignende Henvendelser vilde blive foretaget i Sverige og Norge, og det var Tidsskriftets Hensigt, naar paa denne Maade et tilstrækkeligt Materiale forelaa, da at tilvejebringe en kortere systematisk Bogfortegnelse for 3 eller 5 Aar ad Gangen over den nordiske Litteratur. I Mødet den 19. Oktober diskuteredes Sagen i Foreningen. Man fremhævede, at Foreningen ikke selv raadede over Midler til dette Formaal, og en Repartition paa Forlæggerne i Forhold til deres Forlags Omfang var ikke gennemførlig. Desuden forelaa der jo i »Dansk Bogfortegnelse« Materiale nok for Tidsskriftet til Udarbejdelsen af en systematisk Oversigt. Der var dog saa stor Interesse for Planen, at Foreningen anmodede Formanden om inden næste Møde at forhandle mundtligt med Tidsskriftets Bestyrelse om Sagen og om Foreningens mulige Medvirkning. Den mundtlige Forhandling mellem Formanden og Bestyrelsen førte ikke til nogen tilfredsstillende Løsning, og i Mødet den 27. November vedtog man enstemmigt, at Foreningen skulde afvise Planen³⁸).

Et stort Arbejde for at udbrede Kendskab til den nordiske Litteratur i Tyskland gjorde den danske Boghandler C. B. Lorck i Leipzig. Han havde i 1853 grundlagt en skandinavisk Sortimentsboghandel i denne By, og han udarbejdede og udgav forskellige Kataloger, der gratis blev omdelt, en enkelt endda i et Oplag paa 7000 Eksemplarer³⁹).

Af stor Betydning blev *det skandinaviske Samarbejde* mellem de nordiske Boghandlere, som begyndte i dette Tiaar. Adolf Bonnier havde i 1846 slaaget til Lyd for, at der blev afholdt skandinaviske Boghand-

lermesser; men Sagen var dengang døet hen. Den 3. November 1855 stod der i »Boghandlertidende« en Artikel, hvori Spørgsmaalet paany blev rejst. Det hedder heri: »Det er allerede i den senere Tid, hvor Kommunikationen er blevet saa betydelig lettet, blevet mere og mere Skik, at en stor Del Boghandlere besøger deres respektive Hovedstæder for der personlig at forhandle de Sager, de har at afgøre med de betydeligere Forlæggere. Det vilde derfor være naturligt, om man enedes om at fastsætte en Tid, paa hvilken Boghandlere fra Nordens 3 Riger samledes og ved nogle Sammenkomster udtalte sig med deres Kolleger. Fra et af Landene maa Forslaget udgaa, og dette fremkommer derfor her og det saa tidligt, at en moden Overvejelse og en udførlig Drøftelse af denne Sag kan finde Sted«. »Efter vor Anskuelse burde Mødet første Gang afholdes i København i den første Halvdel af August 1856. I Forvejen burde der vælges en Komité, der skulde bestaa af 5 Medlemmer, hvoraf Boghandlerforeningen her valgte 3, Forlæggerforeningen i Stockholm eet og Boghandlerforeningen i Kristiania eet Medlem. Disse maatte det fuldstændige Arrangement overlades; dog vilde det gavne Sagen meget, om man i Forvejen vilde udtale sig om, hvorledes man tænkte, at Planen burde iværksættes, for at der kunde tages Hensyn til de forskellige Anskuelser«⁽⁴⁰⁾).

Hermed var Diskussionen aabnet, og i Boghandlerforeningens Møde den 27. November blev der nedsat et Udvalg (Høst, Eibe og Steen jun.), der foreløbig skulde overveje Sagen og fremkomme med Forslag. Den 31. Januar 1856 afgav Udvalget sin Betænkning: Det var ønskeligt, at der blev afholdt *nordiske Boghandlermøder*, for det vilde være nyttigt baade for Litteraturen i Almindelighed og for Boghandelen i Særdeleshed. Udvalget mente, det vilde være et vigtigt forberedende Skridt, hvis Foreningen i dette Aar udsendte Indbydelse til samtlige danske Boghandlere om at afholde et almindeligt Boghandlermøde i København; i denne Indbydelse skulde saa udtales, at Foreningen vilde finde det ønskeligt og glædeligt, om Kollegerne i Brødrigerne vilde give Møde, »idet denne Forsamlings Resultater, de ved den stiftede personlige Bekendtskaber og de i Mødet udtalte Anskuelser lettere vilde bane Vejen for et større Møde og sikre dette en talrigere Repræsentation af Brødre-

rigernes Boghandlere, uden hvilken saadanne Møder taber deres Betydning«. Efter Udvalgets Indstilling vedtog man da, at Foreningen skulde udstede Indbydelser til samtlige danske, norske og svenske Bog- og Musikhandlere til et almindeligt Boghandlermøde i København i Slutningen af Juli 1856. Mødets Varighed sattes til tre Dage. Der blev nedsat en Komité paa fem Medlemmer (Høst, Steen jun., Iversen, Lose, Eibe) med uindskrænket Fuldmagt til at planlægge Mødet og bestemme dets Karakter; Udvalget skulde selv vælge sig Formand og Sekretær og indbyrdes fordele Forretningerne mellem sig. Høst blev Formand, Steen Sekretær¹⁾.

Den 1. Marts offentligjordes Boghandlerforeningens *Indbydelse til Mødet*. Den indleddedes med følgende Ord: »Med Glæde har sikkert enhver Boghandler fulgt det Opsving, som Boghandelen i de nordiske Riger har taget i de sidste Decennier; dette Opsving har været saa stort, at ikke alene Boghandlernes Antal i en mærkelig Grad er forøget, men at vel endog de flestes Omsætning er steget. Dette Opsving er efter vor Formening ingenlunde alene at søge i den tiltagende almindelige Velstand og Dannelse, men sikkert for en stor Del i den Dygtighed, hvormed Forretningen nu drives; thi der er vistnok ingen Forretning, hvor Sælgeren har en saa overvejende Indflydelse paa, hvad og hvormeget der sælges, som netop i Boghandelen. Denne den nordiske Boghandels større Dimension har, i Forbindelse med de hurtige og billige Kommunikationsmidler, haft den for os behagelige Følge, at vi i de senere Aar stedse har glædet os ved at se et stort Antal af de danske Boghandlere og en Del svenske og norske Boghandlere besøge os i Sommerens Løb. Da det nu vil være af stor Nytte og Behagelighed for enhver Besøgende baade at træffe alle københavnske Boghandlere til Stede og tillige at samles med saa mange udenbys Kolleger som muligt, tror vi at imødekomme alles Ønske og Interesse ved at indbyde samtlige danske, norske og svenske Boghandlere til et almindeligt Boghandlermøde i København Tirsdagen den 22., Onsdagen den 23. og Torsdagen den 24. Juli dette Aar og haaber, at denne Tidsbestemmelse for Mødet vil være heldigt valgt«. Anmeldelse ønskedes snarest muligt, senest 8 Dage før Mødet, og det hed i Indbydelsen: »Det vil selvfølgelig være Komitéen en Glæde at assistere navnlig de Kolleger,

som savner personligt Bekendtskab her, til at arrangere det fornødne inden deres Ankomst, f. Eks. i Henseende til Logis etc., og den haaber, at enhver, der ønsker nogensomhelst Oplysning eller Assistance, frit vil disponere over den. Vi vil bestræbe os for at gøre Sammenkomsterne saa gensidig nyttige og behagelige som muligt og ved fuldt vel, at den Intelligens og Interesse for Standens gavnlige Virksomhed, som den nordiske Boghandlerstand nu er i Besiddelse af, heri vil være en af vore bedste Støtter⁽⁴²⁾).

Sidst i Marts meddelte Mødekomitéen, at man paatænkte at knytte en *Udstilling* til Mødet, omfattende alt, hvad der maatte interessere Bog- og Musikhandlere, »f. Eks. fortrinlige typografiske, xylografiske, litografiske og Bogbinderarbejder, Kort, Papir etc.«; desuden opfordredes alle Forlæggere til at lade nye Forlagskataloger fremstille til Lejligheden; den nordiske Boghandlerfortegnelse vilde ligeledes blive ført à jour til Juli⁽⁴³⁾).

Ialt kom der 112 *Deltagere* til dette første nordiske Boghandlermøde, nemlig 41 fra København, 37 fra det øvrige Danmark, 12 fra Norge, 18 fra Sverige, 3 fra Finland samt Lorck fra Leipzig. Mødernes Række aabnedes Tirsdag den 22. Juli Kl. 10 i Casinos lille Sal, hvor A. F. Høst bød Velkommen. M. H. Bing blev valgt til Dirigent og Emnet for *Forhandlingen* var i første Række en Ansøgning til Kongen om snarest at lade forelægge Rigsdagen Udkast til en Lov om *Beskyttelse af den litterære Ejendomsret*. Udkastet til denne Ansøgning stod trykt i »Boghandlertidende« samme Dag, og paa Mødet blev det med en enkelt mindre Ændring godkendt af Deltagerne. Den gik ud paa at vise, at medens den borgerlige Virksomhed her i Landet var beskyttet ved hensigtsmæssige Love, havde Boghandlerne længe følt Savnet af Lovbestemmelser, der kunde yde den litterære Ejendomsret den samme Beskyttelse, som al anden Ejendom her i Landet nød. Den paaviste, hvor lidet fyldestgørende Forordningen af 7. Januar 1741 var under de nuværende Forhold, og udtalte det sikre Haab, at Ordningen af disse mislige Tilstande maatte ske ved et Lovudkast, der blev forelagt den danske Rigsdag. Man ønskede, at der blev givet Boghandlerne Lejlighed til at udtale sig om et saadant Lovudkast, inden det blev til Lov. Denne Ansøgning blev senere, den 11. August samme Aar, overrakt Frederik VII ved en De-

putation og modtaget »med de naadigste Ytringer«, og den gav Stødet til, at der i 1857 blev vedtaget en Lov om Eftertryk.

De næste Punkter paa det første Mødes Dagsorden var: Diskussion om Forholdsregler til at opnaa *billigere Postforsendelser* i Danmark og bedre, billigere og hurtigere Postforbindelser mellem de tre nordiske Riger indbyrdes. Man vedtog, at der skulde nedsættes en svensk, en norsk og en dansk Komité, hver paa tre Medlemmer; de skulde hver for sig tage sig af Spørgsmaalet om deres Lands indre Samfærdselsforhold; men deres tre Formænd skulde udgøre en Komité, der skulde forhandle om det interskandinaviske Samkvems Forbedring. Derefter hedder det i Referatet i »Boghandlertidende«:

»Efter den første Dags Beskæftigelse i Casino samledes man hos Restauratør Vincent ved et table d'hôte, hvori den største Del af Forsamlingens Medlemmer deltog, og hvor Hr. Kancelliraad Høst foreslog en Lov (at udsætte alle festlige Taler til et forberedt egentligt Gilde), der kun skulde have een Undtagelse, den at bringe de fremmede en Velkomsthilsen. Om Middagen kørte en Række af 8 Vogne med 11 paa hver (NB. Frieksemplar gaves ikke) til Dyrehavsbakken, hvor man ikke forsmaaede Fornøjelserne der, end ikke Karussel, som bugnede under den litterære Vægt og bragte Boghandelen i Gyngen. Derfra kørte Toget igennem et af Dyrehavens smukkeste Partier, hvor en ny Udgave af »Hjortens Flugt« forevistes, til Klampenborg Vandanstalt, som var smagfuldt dekoreret, og hvor Kaptajn Carstensen modtog Selskabet med Kanonsalut. Efter endt Aftensmaaltid, der krydredes med ikke faa humoristiske Skaaler, improviseredes en lystig Svingom, til hvilken — som et af vore Dagblade udtrykte sig — »Musikhandlerne selvfølgelig musicerede, medens Boghandlerne dansede«. Den næste Dags Morgentimer benyttes til at bese Frue Kirke, Universitetet og de af vore offentlige Samlinger, der opbevares paa Prinsens Palæ«.

Forhandlingerne om Onsdagen drejede sig om Oprettelsen af »Hjælpekasse for Boghandlere i Danmark«, om »Told af Remittender i Sverige«, om »Regnskabsvæsenet mellem de tre nordiske Rigers Boghandlere — Forretningsorden — Afregninger«, om »et paatænkt nyt dansk Forlagskatalog« (der under Forhandlingerne ændredes til en skandinavisk Fortegnelse). Ved Middagstid hævedes Mødet. »Efter at have beset Rosen-

borg Slot mødtes man i Tivoli, hvor man under Nydelsen af de Fornøjelser, som dette Etablissement tilbyder, forblev samlet i selskabelig Munterhed til efter Midnat«.

Inden Mødet aabnedes den sidste Dag, »var Thorvaldsens Museum og Forevisningen af Regalierne paa Rosenborg Slot Genstand for de tilstedeværendes Beundring, og herfra gik man atter over til Dagsordenen«. I det tredje og sidste Møde — Torsdag Formiddag — fortsattes og afsluttedes Drøftelserne vedrørende Hjælpekassen. Et Par Skrivelser blev oplæst; de angik egentlig Boghandlerforeningen og blev derfor ikke gjort til Genstand for Behandling. Den ene af dem var Forslaget om at udvide Rammerne for Foreningen til, at den ogsaa skulde omfatte samtlige danske Boghandlere. Hovedemnerne for Dagens Forhandlinger var iøvrigt Spørgsmaalene om *Forslagsretten til Adam Oehlenschlägers Værker*, om Oprettelsen af et *Hoveddepot i de tre nordiske Hovedsteder*, om »international Ejendomsret og om Oversættelser fra Svensk til Dansk-Norsk og omvendt«. Sidste Spørgsmaal var det ganske naturlige: »*Om lignende fremtidige Møder maatte anses ønskelige, og paa hvilken Maade de burde søges realiserede?*« Det blev kraftigt udtalt, at man burde fortsætte ad den Vej, man nu var slaæet ind paa.

Ved Femtiden samledes 100 af Deltagerne til et *Festmaaltid paa Skydebanen*. Her var Salen prydet med Buster af de nordiske Konger og med skandinaviske Flag. Mødets Præsident A. F. Høst motive-rede en Skaal for den danske Konge, der »lige siden han besteg sine Fædres Trone ved en Række af betydningsfulde Foranstaltninger havde erhvervet sig et velbegrundet Krav paa hele sit Folks Taknemmelighed«. Kongen var »dansk«, »frisindet« og »nordisk«. Ogsaa Skaalen for Oscar I blev udbragt af Høst. Derefter blev der sunget en Sang af N. F. S. Grundtvig. Han var tillige med Professor M. J. Hammerich, Dr. Sturzenbecker og Redaktørerne af »Berlingske Tidende«, »Fædrelandet«, »Dagbladet« og »Flyveposten« Gæst ved Mid-dagen, og efter Sangen udbragte Grundtvig en Skaal for den nor-diske Boghandel, »idet han ved at fremvise en ganske lille Bog, som indeholdt 500 svenske Ordsprog, udtalte Ønsket om, at den næste Udstilling maatte fremvise en Samling af dansk-norsk-svenske Ord-sprog, der paa en fyndig Maade indeholdt mangan en god Kærne,

som lever sig ind i og udvikler sig i Folkebevidstheden. Taleren benyttede til Toasten det sidste Ordsprog i den lille Bog: Öst, väst, hemma bäst«. Eibe udbragte derefter en Skaal for de svenske og norske Boghandlere, der var mødt saa talrigt op. Taler og Skaaler vekslede i rigt Maal Aftenen igennem, alvorlige, lyriske og humoristiske imellem hinanden, indtil Høst til Slut udbragte en Skaal »for Fædrelandet, for det fælles Fædreland, Danmark, Norge, Sverige; thi i hvilket af disse Riger vi end færdedes, fandt vi os dog hjemme som blandt vore Landsmænd. Under Taflet, der frembød megen Rigdom af materielle Goder, musiceredes, og i Haven, hvor der serveredes med Kaffe, gik Konversationen meget livlig. Efter en Udflugt til Sommerlyst og Alleenberg samledes en ikke ringe Del af Selskabet endnu engang i Tivolis Bazar, hvor mangan god Prøve aflagdes paa retorisk Færdighed, og hvor Bollen fyldtes mere end een Gang. Ved Midnatstimens Frembrud sagde Boghandler Malling (fra Christiania) paa sine Landsmænds og paa de Svenskes Vegne i et begejstret Leve et Farvel til de danske Værter«. Den vellykkede Boghandlerkongres var sluttet⁴⁴).

* * *

I Vedtægterne skete der enkelte mindre Ændringer vedrørende *Forholdet mellem Medlemmerne indbyrdes*. I Bestemmelserne fra 1848 hedder det om Prisnedsættelserne, at Medlemmerne ikke maatte foretage Forandringer i Bogladepriserne uden Anmeldelse til Formanden eller ved trykte Prisnedsættelseskataloger eller Avertissementer i »Adresseavisen«; i Regelen skulde der gives samme Rabat af nedsatte Bøger som af andre. I Tilfælde af Misforstaaelse af, Brud paa eller Tilsidesættelse af Overenskomsten eller Dele deraf, skulde Sagen af Formanden forelægges Generalforsamlingen til Afgørelse enten umiddelbart eller efter, at denne havde indhentet Betænkning af en i samme Anledning nedsat Komité. Denne Bestemmelse gik over i Vedtægterne af 1855 med den Tilføjelse, at Medlemmerne ansaa Voldgift som en ønskelig Afgørelse paa indbyrdes Stridigheder; hver af Parterne skulde da vælge en Voldgiftsmand og Formanden en Opmand⁴⁵).

Fra O. H. Delbanco kom der i November 1849 Forslag om nogle

Forandringer i Føringen af Kontrabøgerne mellem Medlemmerne; hans Idéer vandt Tilslutning, og Medlemmerne lovede for Fremtiden at føre Bøgerne saaledes, som han havde foreslaaet⁴⁶).

I *Forholdet til Boghandlerne uden for Foreningen* fortsatte man ad den Vej, man var slaaet ind paa: ved at autorisere nogle enkelte i hver By — en eller flere efter Behovet — til Rabat vilde man skabe taalelige Kaar for Boghandlerstanden og hindre en uønsket og uforholdsmæssig Tilgang til Erhvervet. Eksempler derpaa kan nævnes. Da M. Chr. Mackeprang i 1847 overtog H. Berggreens Boghandel i Nykøbing F., gav Foreningen ham i Mødet den 25. Marts samme Aar det udtrykkelige Løfte, at man ikke vilde aabne Konto for eller give nogen Rabat til nogen anden Boghandler dér i Staden. Dette var dog et grelt og enestaaende Eksempel paa Foreningens Omsorg for Boghandelen og dens Udøvere; et lignende Løfte ses ikke at være givet nogen anden Boghandler, og i April 1856 gav Mackeprang efter Foreningens Ønske skriftlig Afkald paa denne sin Eneret⁴⁷). I Mødet den 4. November 1847 foreslog Eibe, at enhver, der havde lært Boghandelen i et vist Antal Aar, skulde have en positiv Ret til at ned sætte sig som Boghandler; men Forslaget fik ingen Tilslutning⁴⁸).

I April 1847 blev der affattet *nye Formularer til de Kautitioner og Deklarationer*, som de rabatberettigede Boghandlere skulde give Boghandlerforeningen. Spørgsmaalet, om Kautitionerne ogsaa dækkede for Fordringer for leveret Papir, blev taget op igen i 1852. I Mødet den 14. Oktober hedder det, at man paa Grund af en Indsigelse fandt det rigtigst, at »Papir« blev nævnt i Kautitionerne og Deklarationer; det skulde saa ske for Fremtiden, uden at der dog blev forrykket noget i de bestaaende Forhold; »intet Medlem af Foreningen kan erholde noget udbetalt af Kautitionerne for sit Tilgodehavende for Papir, forinden samtlige Medlemmer var blevet aldeles fyldestgjort for, hvad de havde tilgode for Bøger og andet til den egentlige Boghandel henhørende og udkrediterede Genstande«⁴⁹).

I Vedtægterne af 1855 var der sket følgende Ændringer: Bestemmelsen om, at der skulde gives *Rabat* til de udenlandske Boghandlere, der var opført paa Listerne, var bortfaldet. Slesvig nævnes jævnsides med de danske Provinser, hvor der altsaa kun maa leveres til de antagne Boghandlere. I København kunde for Fremtiden ingen

faa Adgang til Rabat, uden han mindst i fem Aar havde staaet i Lære eller arbejdet ved Boghandelen⁵⁰).

I Mødet den 22. August 1855 fremlagde Formanden A. F. Høst en alfabetisk Fortegnelse over de *Kautioner*, der var stillet af de forskellige Provinsboghandlere, tilsammen til et Beløb af ikke mindre end 70.000 Rdlr.⁵¹). En væsentlig Ændring skete paa Mødet den 7. August 1856 paa H. Chr. F. Steens Forslag, nemlig at man krævede Kaution af de københavnske Boghandlere, der blev antaget som rabatberettigede; man anerkendte, at Princippet var rigtigt; Boghandlerne i og udenfor Hovedstaden burde saavidt muligt stilles ens; derfor blev Steens Forslag enstemmigt vedtaget⁵²).

En Kritik af *den danske Boghandels Stilling i Hertugdømmet Slesvig* kom til Orde i 1855, og herunder blev ogsaa Boghandlerforeningen angrebet. Imidlertid var Formanden A. F. Høst rede til at klare de Misforstaaelser, der i Pressen maatte fremkomme herom. Et saadant Indlæg fandtes i »Dagbladet« for 11. Maj, og det blev samme Dag besvaret af ham; men hans Svar blev først optaget den 22. Maj. Hele Sagen fremgaar af dette Svar:

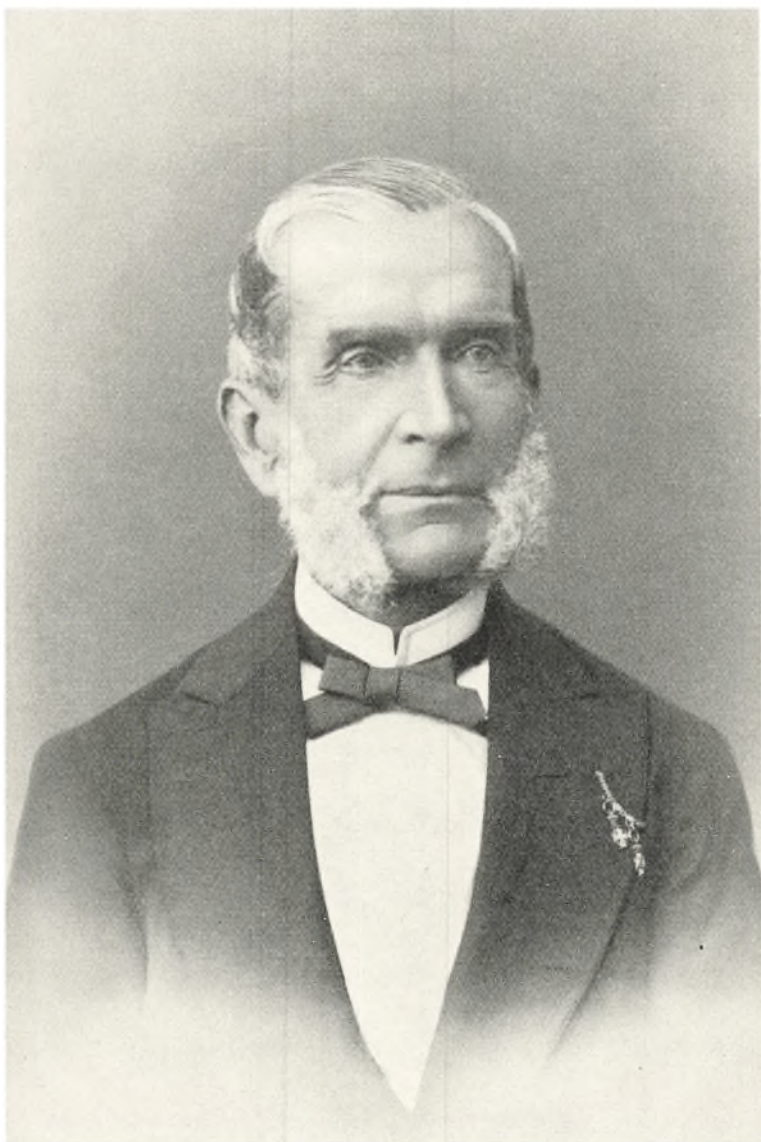
»En Korrespondent fra Flensborg har i »Dagbladet« for i Dag rørt op i Boghandlerforholdene i Slesvig, navnlig i Flensborg, og »hel­ ligt sine Linjer de københavnske Boghandlers Opmærksomhed«. Jeg agter ikke her at udtale mig om alle de i Artiklen fremførte Klager og Forslag; men jeg vil bringe Korrespondenten min oprig­ tige Tak for den Interesse, han viser en Sag, der er saa vigtig for den danske Litteratur, det danske Sprog og den danske Nationalitet i Slesvig. Dernæst føler jeg mig forpligtet til, som den herværende Forenings nuværende Formand, at imødegaa nogle af de Paastande, Korrespondenten fremsætter om og imod nævnte Forening. Det hed­ der saaledes, at »Boghandlerforeningen i København« har lovet Bog­ handler Sundby, »at han ene for Flensborgs Vedkommende skal nyde godt af den Kredit og Rabat, som Foreningens Medlemmer giver«; der tales om »særdeles Begunstigelser«, om et »Beskyttelses­ system, der udelukker enhver Konkurrence« o. a. desl. Sagen for­ holder sig ikke saaledes. Boghandler Sundby har ikke været ene­ berettiget paa Grund af et Beskyttelsessystem, der udelukker enhver Konkurrence. Det vil vistnok almindelig billiges, at Boghandlerfor-

eningen af al Evne opmuntrede og understøttede den danske Boghandler ved hans Etablering i Flensborg; men den gav ham intet udelukkende Privilegium; den nægtede ikke andre dertil kvalificerede Adgang til at konkurrere med ham; den indgik ikke andre Forpligtelser lige over for ham end dem, den paatager sig mod alle de øvrige af den erkendte Boghandlere uden for København. Boghandlerforeningen i København saa det ugerne, at Konkurrencen i Flensborg for en kort Tid ophørte ved Korte-Jessens Død; den havde gerne understøttet endnu en kvalificeret dansk Mands Etablering dér; men ingen meldte sig, og Foreningen har ikke Ret til at anvise nogen en Plads, han ikke ønsker. Medens Boghandlernes Antal i København uforholdsmæssigt tiltog, stod en god og lovende Virkekreds i Flensborg ubenyttet. Da Ventetiden blev for lang, kan det næppe misbilliges, at Foreningen satte sig i Forbindelse med to dygtige og velanbefalede tyskfødte Boghandlere, der etablerede sig i Flensborg, van der Smissen og Conrad Prall (Firma: Butnuh & Co.), hvilke tilbød at interessere sig ogsaa for den danske Litteratur. Det kan saaledes ikke siges, at der i Flensborg ingen Konkurrence er; men man kan derfor gerne samstemme i, at det havde været ønskeligere, om alle tre havde været danskfødte dygtige Boghandlere⁵³).

Endnu samme Efteraar udtalte Boghandlerforeningen officielt, at det ogsaa var ønskeligt, om en dansk Boghandler etablerede sig i Aabenraa⁵⁴).

Fra C. B. LORCK, der i 1845 var begyndt Forlagsvirksomhed i Leipzig, men paatænkte at udvide denne med en Sortimentshandel med skandinavisk Litteratur, fik Boghandlerforeningen den 17. Oktober 1851 en Henvendelse; han anmodede om, at de danske Forlæggere vilde oprette et *Kommissionslager* hos ham og alene debitere deres Ordre gennem ham, samt tilstaa ham en ekstraordinær Rabat. I Mødet den 9. December samme Aar vedtog Foreningen at opmuntre ham til at realisere sin Idé, men maatte samtidig meddele ham, at Foreningen ikke kunde bestemme over Rabatten; dette maatte blive hver enkelt Forlæggers Sag⁵⁵).

Fra *Boghandlerne paa Jyllands Vestkyst* forelaa der i Mødet den 10. Marts 1847 et Andragende om at faa *forhøjet Rabat* paa Grund af

ANDR. FRED. HØST

Formand for Den danske Boghandlerforening 1855- 1867 og 1870- 1887.

Direktør for Danske Boghandleres Hjelpekasse 1856- 1897.

Æresmedlem 1881.

de store Portoudgifter, der var forbundet med Forsendelsen til de fjerntliggende Steder; men det blev afslaaet, da Rabatten tidligere var blevet forhøjet fra $16\frac{2}{3}$ % til 20 %. Dermed havde de jyske Boghandlere dog ikke skrinlagt deres Ønsker. Omkring Nytaar 1853 og igen i Foraaret 1855 indkom der Anmodninger fra Boghandler J. L. W. Riemenschneider i Fredericia om at faa 25 % Rabat, begge Gange mødt med Afslag fra Foreningen. I Mødet den 19. Oktober 1855 forelaa der paany et Andragende fra en Del jyske Boghandlere om 25 % Rabat saavel paa Bestillinger i fast Regning som à Kondition; man nedsatte et Udvalg; dette kom imidlertid til det Resultat, at man maatte fraraade Rabatforhøjelsen, ligesom ogsaa den Rabat paa Bindene, som Immanuel Rée havde foreslaaet; derimod burde man for Fremtiden altid paa saavel ældre som nyere Forlagsartikler give et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer. I Mødet den 27. November tiltraadte Foreningen Udvalgets Standpunkt⁵⁶).

Ved Vedtægterne af Marts 1855 var det forøvrigt blevet udtalt, at Medlemmerne foruden Rabatten kunde give et *Frieksemplar* pr. 10 Eksemplarer, naar det drejede sig om Leveringer i fast Regning⁵⁷); men senere paa Aaret var der nogen Diskussion om Gyldendals Fremgangsmaade med denne Form for Rabat. I »Boghandlertidende« for 29. September offentliggjorde Otto B. Wroblewski, der dengang var Boghandler i Roskilde, en Brevveksling mellem ham og Fr. V. Hegel, hvoraf det fremgik, at Gyldendal indtog det Standpunkt, at Boghandlerforeningens Vedtægter vel gav Forlæggerne Ret til at give Frieksemplarer; men nogen Pligt paahvilede dem ikke, og for sit eget Vedkommende præciserede Hegel, at det maatte bero paa ham selv, om han vilde give Frieksemplarer og til hvem. Wroblewski sendte et Eksemplar af Bladet med sit Indlæg til Boghandlerforeningen og bad denne underkaste Sagen en Overvejelse; men i Mødet den 19. Oktober blev Sagen henlagt, da Gyldendal ikke i nogen Henseende havde gjort Brud paa Vedtægterne i dette Mellemværende. I anden Anledning traf man imidlertid i det næste Møde den 27. November den Beslutning, der fastslog, at man for Fremtiden altid skulde give et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer, saaledes som foran meddelt⁵⁸).

I 1848 foretog Boghandlerforeningen paa Forslag af Eibe og N. A.

Lund en Henvendelse til Direktionen for Vajsenhuset for at opnaa, at der blev givet Boghandlerne *Rabat paa Vajsenhusets Forlagsartikler*⁵⁹). Et andet Rabatsspørgsmaal blev rejst i 1856. En Indsender beklagede sig i Marts i »Boghandlertidende« over, at Etatsraad J. P. Trap gennem Præsterne tilbød sin Topografi til en billigere Subskriptionspris end den, Publikum kunde opnaa gennem Boghandlerne. I Boghandlerforeningens Møde den 18. Marts blev Sagen drøftet i Sammenhæng med en anden. Fra Boghandler Immanuel Rée forelaa nemlig et Forslag, der in abstracto gik ud paa, at der fra Foreningens Side blev vaaget over, at »de formentlig stedfindende *Misbrug fra private Forlæggeres Side*, at disse, skønt de lader de hos dem udkommende Bøger sælge gennem Boghandelen, ikke desto mindre ikke byder Boghandlerne de mellem disse sædvanlige Fordele, fremtidig forebygges«. Han ønskede derfor, at Foreningen skulde forlange af Etatsraad Trap og Justitsraad Mühlenstedt, at de ydede almindelig Boghandlerrabat paa Hof- og Statskalenderen og paa Landmilitæretatskalenderen. Under Diskussionen af dette Spørgsmaal fremlagde G. E. C. Gad en Skrivelse fra Trap med forskellige Bilag; heri svarede denne paa Anken vedrørende Topografien. Til at gennemgaa begge Forhold blev der nedsat et Udvalg (Høst, Rée og Gad). Udvalgets Betænkning i Mødet den 12. April gik ud paa, at Boghandlerforeningen ved sin Formand skulde henvende sig til de to Udgivere og formaa dem til i Fremtiden at yde den sædvanlige Boghandlerrabat under Henvisning til de Ulemper og Tab, der muligvis ellers kunde opstaa for Udgiverne selv ved Boghandlernes Uvilje imod at fremme Salget af deres Skrifter. Det andet Spørgsmaal, om Hæfteprisen paa Topografien, burde Foreningen lade ligge, da den billigere Pris gennem Præsterne drejede sig om en Ud gave paa billigere Papir, der ikke var i Boghandelen, men var beregnet paa Udbredelse i Landalmuen. Foreningen tiltraadte Udvalgets Indstilling, men udtrykte dog sin Beklagelse af, at en privat Forlægger afhændede sine Bøger til billigere Priser til private end til Boghandlerne; der kunde deraf let opstaa en uhyggelig Kollision mellem dem, der ellers efter Sagens Natur burde arbejde Haand i Haand⁶⁰).

Med *Afregningsspørgsmaalet* kom Boghandlerforeningen til at beskæftige sig adskillige Gange i dette Tiaar; det var jo ganske na-

turligt, da det var af fundamental Betydning for Forholdet mellem Forlæggere og Boghandlere og dermed for den hele Erhvervsgren.

I Decembermødet 1847 forelaa en Skrivelse fra A. F. Høst; han foreslog den Bestemmelse indført, at Provinsboghandlerne skulde indsende Afregning inden Udgangen af hvert Aars Januar Maaned; han mente, det vilde bevirke, at man med *større Strenghed* kunde fordrø Overholdelse af den for Betalingen fastsatte Frist. Hans Forslag blev enstemmigt vedtaget ligesom hans Koncept til en *ny Form for Kravsbrevene*. I Mødet den 29. Juni næste Aar diskuterede man et andet Forslag fra Høst, om at der skulde udskrives Regning til private Kunder hvert Halvaar; nogen Beslutning blev dog ikke truffet⁶¹). Efter Eibes Forslag besluttede Foreningen i Marts 1849 at fare frem med større Hurtighed og Bestemthed mod de forsømmelige Kommissionærer uden for København; det skulde opnaas ved, at Restancelisterne fra hver enkelt Forlægger skulde indsendes til Formanden i de første Dage af April, og at de Fordringer, der da ikke blev anmeldt, skulde udelukkes fra Foreningens Medvirkning; i Paamindelsesbrevene skulde der stipuleres en meget kort Frist, for Eksempel 1. Maj, for Mellemværenders Berigtigelse eller i modsat Fald Standsning i Forsendelserne⁶²). I Mødet den 23. Juni 1853 rejste Formanden O. H. Delbanco Diskussion om, i hvilket Omfang *Standsninger* gjaldt Blade og Tidsskrifter. Man fastslog, at forudbetalte Blade og Tidsskrifter ikke kunde standses; men blev de leveret i Aarsregning faldt de ind under de almindelige Regler⁶³).

I Betingelserne af 11. Marts 1855 fandtes *udførlige Regler om Fremgangsmaaden mod Restanterne*. Listen over dem skulde udfærdiges den 1. April, hvorefter Kravsbreve skulde udsendes. I Begyndelsen af Maj skulde Navnene paa de endnu resterende indrykkes i »Boghandlertidende«, og fra den 1. Juni vilde Fordringerne blive overgivet til Inkassation ad Rettens Vej. Alt dette blev forøvrigt udeladt i de senere Udgaver af Betingelserne; derimod bibeholdt man den her for første Gang opstillede Regel, at Debitor skulde svare 6 % Rente fra 1. Januar, indtil Betaling skete. Iøvrigt stod det enhver frit for at frabede sig mere end eet Eksemplar tilsendt af de Nyheder, der udkom hos Foreningens Medlemmer.

Bestemmelsen om *den offentlige Bekendtgørelse fremkaldte stor Uvilje,*

ja M. H. Bing underskrev ganske vist Vedtægterne af 1855, men ikke Betingelserne. Der indløb mange Skrivelser om dette Spørgsmaal til Foreningen, og de, der kom fra de norske Boghandlere, var just ikke affattede med Glacéhandsker, siger Delbanco. Dahl i Kristiania havde skrevet to Breve til Foreningen i saa usømmelig en Tone, at de i Følge Forhandlingsprotokollen ikke egnede sig til Diskussion eller Besvarelse, men blev henlagt. I Skrivelser fra flere danske Provinsboghandlere hed det, at de besluttede Forholdsregler var unødvendige; Sortimentboghandlerne behøvede ikke ved slige Trusler at blive tvunget til at opfylde deres Forpligtelser. Denne Opfattelse offentliggjorde Foreningen i »Boghandlertidende« samtidig med, at den ganske tørt meddelte, at 49 Boghandlere uden for København stod paa Restancelisten! Imidlertid kom Bestemmelsen aldrig til Udførelse, for i Mødet den 18. Maj 1855 vedtog man ikke at bringe den i Anvendelse i det Aar; det hedder i Forhandlingsprotokollen for Mødet:

»Restancelisten blev gennemgaaet. Foreningens Medlemmer overraskedes ved den paafaldende gunstige Status i Sammenligning med tidligere Aar paa samme Tid. De fleste, der endnu ved forrige Møde stod til Restance, havde i Mellemtiden affundet dem med deres Kreditorer, fra de øvrige var indløbet til Dels meget tilfredsstillende Svarskrivelser, og for saavidt der endnu var enkelte, der slet ikke havde ladet høre fra sig, vedtoges det, da man ikke havde Vished for, at Betingelserne, der først saa nylig var vedtagne, i rette Tid var kommet alle til Hænde, endnu i Aar ikke at bringe Paragraf 6 i sin Helhed i Anvendelse. Det gunstige Resultat maatte vel nu væsentlig tilskrives de skærpede Betingelser, og det viste sig saaledes, at disse var vel skikkede til at tilvejebringe den hidtil meget savnede Forretningsorden og Punktlighed, der kræves i al anden Handel, og som f. Eks. for de tyske Boghandlere finder sit bestemte Udtryk ved Messen i Leipzig«⁶⁴).

For at faa en Instans, der inden for Boghandelens egne Rammer kunde afgøre Modsætningsforhold mellem Provinsboghandlere og Foreningens Medlemmer, foreslog Formanden Fr. V. Hegel i Mødet den 14. August 1851, at der blev oprettet en *Voldgiftsdomstol*. Forslaget gik i Udvalg (Deichmann, Delbanco og M. H. Bing), og dettes

Betænkning af 2. April 1852 forelaa i Mødet den 16. April, hvorefter man den 2. Juni vedtog, at der skulde udsendes et Cirkulære til Boghandlerne om, at slige Modsætningsforhold for Fremtiden vilde blive afgjort ved Voldgift. I Oktober var Cirkulæret færdig til Udsendelse⁶⁵).

Midt i 1850'erne begyndte *Provinsboghandlerne* for Alvor at røre paa sig; blandt Aarsagerne maa sikkert søges nogen *Utilfredshed* med Boghandlerforeningens dominerende Stilling. Det faldt ikke altid de uden for staaende Boghandlere let at indse, hvorfor ikke enhver, der havde Borgerkab som Boghandler, erhvervede de samme Rettigheder. Paa den anden Side havde de københavnske Boghandlere unægtelig Magten i Hænde og maatte have Ret til at træffe Bestemmelser, hvorved de sikrede deres Ejendom; derved kom Boghandlerforeningen til at danne en Korporation, omgivet af et Gærde, som det ikke var enhver givet at komme indenfor. Det var i de forløbne Aar oftere hændt, at en eller anden var blevet foreslaaet til Optagelse i Foreningen, men ikke havde opnaaet det fornødne Antal Stemmer.

I Næstved samledes den 2. September 1855 en Del Provinsboghandlere og udstedte en Opfordring til, at der blev dannet en »*Forening for Boghandlere i Danmark*«; dennes Formaal skulde være at tilvejebringe en nøjere Samvirken mellem samtlige Landets Boghandlere, at stifte en almindelig Forlagsforening, grundet paa en Kapital, dannet ved Indskud af Foreningens Medlemmer, og endelig at virke for en aarlig Sammenkomst af Boghandlerne. Der blev indkaldt til et konstituerende Møde i København den 21. Juli 1856, Aftenen før det skandinaviske Boghandlermøde skulde begynde. Her kunde man imidlertid ikke komme til Enighed om andet end følgende *Henvendelse* til det skandinaviske Møde og til Boghandlerforeningens Formand:

»Vi undertegnede tillader os at anmode den ærede Formand for den nuværende Forsamling om ved Mødet i Morgen at fremkomme med det Forslag: At den nuværende københavnske Boghandlerforening udvides saaledes, at den optog samtlige danske Boghandlere i dens Midte, navnlig for at give disse den Garanti, Foreningens Vedtægter nu sikrer dens Medlemmer, og at der i den Anledning nedsættes en Komité til at ordne det fornødne i saa Henseende«.

Det skandinaviske Møde mente, at Sagen mere angik Boghandlerforeningen i København, og dennes Formand A. F. Høst foreslog, at en blandet Komité blev sat til at behandle den. Med dette Svar følte Provinsboghandlernes Repræsentanter sig tilfreds. I Boghandlerforeningens Møde den 7. August fremlagdes Andragendet af 23. Juli — saaledes var Aktstykket dateret — og blev sendt i Udvalg (Høst, M. H. Bing og Delbanco). Ved Meddelelsen herom foretog de interesserede Provinsboghandlere i September Skridt til at faa valgt tre Repræsentanter, der kunde indtræde i den kombinerede Komité, der var stillet i Udsigt af A. F. Høst. Imidlertid afgav Tremandsudvalget i Mødet den 2. Oktober den *Betænkning*, »at det foreliggende Andragende, der specielt kun fremhæver Delagtighed i den Garanti, Foreningens Vedtægter yder dens Medlemmer, ikke indeholder tilstrækkelige Motiver for at kunne gaa ind paa dette Forslag i den Skikkelse, som det her er fremkommet. For at nærværende Komité skulde finde sig foranlediget til at tilraade Boghandlerforeningen en Forandring i de for den gældende Vedtægter, maatte saadanne Forandringer være tilbørligt motiverede, og Komitéen tillader sig derfor at udtale det ønskelige i, at vedkommende Boghandlere, der har deltaget i det omtalte Andragende, ved en Komité, som den maatte udvælge, skriftlig maatte gøre nærværende Komité bekendt med de Forandringer, som man ønskede, at der til nævnte Øjemeds Opnaaelse maatte foretages, samt de Motiver, hvorpaa disse er begrundede. Efter Modtagelsen af saadanne Oplysninger vil Komitéen ikke unnlade paany at tage Sagen under Overvejelse og meddele Foreningen det Resultat, den maatte komme til«. Til dette Standpunkt sluttede Foreningen sig og meddelte det skriftligt til den Kreds af Boghandlere, der havde underskrevet Andragendet. Og dermed døde for denne Gang Spørgsmaalet om en almindelig dansk Boghandlerforening hen af sig selv⁶⁶).

En Boghandler paa Kristianshavn klagede i Foraaret 1855 over, at en anden københavnsk Boghandler lod Bøger kolportere til en Pris, der laa 8 % *under Bogladeprisen*; Foreningen svarede med at bede ham navngive vedkommende Boghandler og bevise Beskyldningen, saa Foreningen kraftigt kunde varetage Boghandelens og Boghandlernes Interesser. Der synes dog ikke at være sket mere i

Sagen. Umiddelbart efter fik Foreningen et andet Anliggende om Rabat til Behandling. I Anledning af en Artikel i »Boghandler-tidende« for 12. Maj 1855 henledte Formanden i Mødet seks Dage senere Foreningens Opmærksomhed paa den og henstillede, at et Udvalg undersøgte Sagen, en Klage over, at Skolebestyrere, Lærere og andre handlede med Bøger uden dertil at have Borgerskab. Det nedsatte Udvalg mente dog ikke, Foreningen kunde gøre noget med praktisk Resultat; den kunde ikke kontrollere, hvilken Brug de Købere, der fik sædvanlig Privatrabat ved Køb paa over 100 Rdlr., gjorde af de Bøger, de købte. Den Sortimentboghandler, som følte Trykket af en saadan uberettiget Konkurrence, var jo den eneste, som med Virkning kunde foretage Undersøgelse deraf og skaffe Bevisligheder mod dem, der gjorde Indgreb i hans Næring; med Beviserne i Hænde vilde han let ad den sædvanlige juridiske Vej skaffe sig al den Ret, Lovgivningen hjemlede ham. Til dette Standpunkt sluttede Foreningen sig⁶⁷).

I 1855 tog man fat paa Problemet: *Medlemmernes Forhold til de Boghandlere, der ikke var optaget blandt de rabatberettigede*. I Mødet den 13. Juni hedder det i Forhandlingsprotokollen: »Da nu Boghandlerfortegnelsen var revideret, men der fra gammel Tid havde indsneget sig den Uregelmæssighed, at enkelte Firmaer af Foreningen stod i Forbindelse med Mænd, der ikke var opført paa Listen, vedtoges det herved, at det fra i Dag af fast skulde overholdes, at ingen uden de paa Listen opførte Boghandlere kunde erholde Rabat som Boghandler, hvorimod man ligeledes vedtog, at det skulde være tilladt at vedligeholde de Forbindelser, hvori Medlemmerne for Tiden stod. Paa Grund heraf vilde Formanden lade udgaa et Cirkulære, hvorpaa enhver kunde antegne de Firmaer, med hvilke de forbeholdt sig herefter at vedligeholde deres Forretningsforbindelse. For Fremtiden forpligter ethvert Medlem sig til ikke at indrømme Rabat til andre Boghandlere end dem, der af Foreningen er antaget og erkendt, ene med Undtagelse af dem, der paa det ovennævnte Cirkulære vil blive forbeholdt«. I Mødet den 19. Oktober fremlagde Formanden den af samtlige Medlemmer underskrevne Forpligtelse til at overholde den trufne Bestemmelse⁶⁸).

I Anledning af, at Eibe i en Annonce havde opført en ikke rabat-

berettiget Boghandler blandt sine Kommittenter, drøftede man paa Mødet den 27. November samme Aar Spørgsmaalet om, *for hvem Medlemmerne maatte være Kommissionærer*, og man vedtog, at det maatte man kun være for de Boghandlere, der var rabatberettigede hos samtlige Foreningens Medlemmer. Gennemførelsen af denne Bestemmelse kunde dog nok volde Vanskeligheder. I Marts mødet 1856 anmodede G. E. C. Gad om, at nye Medlemmer, der optoges i Foreningen, fik Lov til at vedligeholde de Forbindelser med ikke rabatberettigede, som de havde ved deres Indtræden; men det blev afslaaet. Det viste sig nu, at flere af Medlemmerne stod i Forbindelse med ikke rabatberettigede Boghandlere; man gik da den Vej, at man enten antog de paagældende til Rabat eller afbrød Forbindelsen med dem⁶⁹).

* * *

Kort før det skandinaviske Boghandlermøde i Juli 1856 meddelte Mødekomitéen i »Boghandlertidende«, at den paa Mødet agtede at indbyde til Stiftelse af en *Boghandler-Hjælpekasse*, og den offentliggjorde i Bladet et Udkast til Love for en saadan Institution. Paa Mødets anden Dag, Onsdag den 23. Juli, begyndte Drøftelserne af Hjælpekassen og dens Love, og da den skandinaviske Kongres sluttede næste Dag, var Hjælpekassen en Kendsgerning. Den første Generalforsamling afholdtes den 7. Oktober samme Aar, og inden denne fandt Sted, var der indtegnet ialt 81 Medlemmer, nemlig 32 københavnske Boghandlere, 34 Provinsboghandlere og 15 Boghandlermedhjælpere. Ved Generalforsamlingen og det derpaa følgende Bestyrelsesmøde kom »De danske Boghandlers Hjælpekasse« Bestyrelse til at bestaa af: A. F. Høst, der blev Direktør, Fr. V. Hegel, Kasserer, Delbanco, Sekretær, Provinsboghandleren Helm Petersen og Boghandlermedhjælper Klentz, der var ansat hos C. C. Lose & Delbanco⁷⁰).

Eibe havde som tidligere nævnt i November 1847 foreslaaet, at *Boghandlermedhjælpere* skulde have en positiv Ret til at nedsætte sig som Boghandlere, hvor de vilde, naar de havde lært Boghandel hos en af Hovedstadens Boghandlere en vis Række Aar; men selvom Foreningen kun kunde billige de Grundsætninger, der laa bag hans

Forslag, vilde den dog ikke binde sine Hænder ved et saadant Lovbud⁷¹). I Foreningens Møde Nytaarsaftensdag 1849 forelaa der et Andragende fra en Del Boghandlerkommissar; de anmodede Foreningen om at træffe Foranstaltninger, hvorved deres Velfærd og fremtidige Stilling bedre kunde fremmes. Man sendte Sagen i Udvalg (Chr. Steen, B. S. Langhoff, A. F. Høst, Jacob Deichmann og P. G. Philipsen), og i Mødet den 17. April 1850 vedtog man at sende Kommissarerne en Genpart af Udvalgets Betænkning sammen med en Skrivelse, »hvori man tilkendegav dem, at Foreningen efter at have diskuteret Sagen i nærværende Møde havde været af den Anskuelse, at der ikke kunde antages nogen positiv Lovbestemmelse i den af Kommissarerne antydede Retning, navnlig med det Formaal at spærre Adgangen til Nydelsen af Rabat for enhver, der ikke var oplært til Boghandelen, men at Formanden iøvrigt var bemyndiget til at meddele dem, at Foreningen ved enhver Lejlighed skulde tage Hensyn til dem og deres Stilling, samt tilkendegive, at de kunde være forvissede om, at de, hvad enten de i Tiden søgte om Rabat eller om at erholde Foreningens Kommissarier i Provinsen, altid hos Foreningen og dens Medlemmer vilde møde Understøttelse, og at der stedse vilde blive taget særligt Hensyn til, at de havde helliget dem til Boghandelen«⁷²).

Ogsaa i dette Tiaar fik Boghandlerforeningen en Del Anmodninger om at yde Støtte til Biblioteker med *Gaver af Bøger*. I November 1847 fik Haandværkssvendenes Læseforening i Aarhus Afslag paa en saadan Anmodning, og i December samme Aar fik Pastor M. C. Rønne lignende Svar, da han bad om Bøger til Almindeligt Hospitals Bibliotek; men han var ihærdig, og efter en fornyet Henvendelse fik han i Januar 1848 til Svar, at Foreningen overlod det til Medlemmernes eget Forgødtbefindende. Samme Svar fik en Bogbindersvend, der vilde oprette et Lejebibliotek i 1850⁷³).

Professor Peder Hjort kom under sine Bestræbelser for Fredningen af det danske Sprog i Slesvig ogsaa til Boghandlerforeningen; i en Skrivelse af 18. Juni 1851 bad han om Bidrag til danske Bøgers Udbredelse i Sydslesvig. Man stillede sig imødekommende; Formanden lod et Cirkulære gaa rundt blandt Foreningens Medlemmer, for at enhver derpaa kunde tegne sig for saa meget, som han vilde bidrage;

men det var en fuldkommen frivillig Sag. I December 1853 fik Fur Sognebibliotek Afslag paa en Anmodning om Bøger; men da Kunst-historikeren, Professor N. L. Høyen i Foraaret 1855 bad om Bøger til et skandinavisk Bibliotek i Rom, blev det overladt til det enkelte Medlem, hvorvidt han vilde efterkomme Opfordringen eller ikke⁷⁴).

I Mødet den 22. August 1855 meddeltes det, at Studenterforeningens Senioriat ønskede at blive sat i Stand til at tilstille de andre nordiske Studenterforeninger Eksemplarer af de Bøger og Skrifter, som paa hvert Sted maatte udkomme. Foreningen vedtog at svare, at den vel samstemmede med Senioriatet om det ønskelige i den størst mulige Udveksling mellem de fire Universitetsstæder af Litteraturens Frembringelser, men at det ikke stod i dens Magt som For-ening at bidrage til dette Øjemeds Opnaaelse paa anden Maade end ved at gøre Senioriatets Skrivelse bekendt for Medlemmerne⁷⁵).

TIAARET 1857-1866

Da Boghandlerforeningen gik ind i sit tredje Tiaar, stod den med et *Medlemstal* paa en Snes københavnske Boghandlere og Forlæggere; i Marts 1858 var dette Tal steget til 25, i Februar 1861 til 27 og i 1865 til 28 Medlemmer. I Marts 1858 stod Foreningens Medlemmer i Forbindelse med ialt 207 rabatberettigede Boghandlere, nemlig 53 i København og 154 uden for Hovedstaden; af disse sidste havde de 104 hjemme i Danmark og Slesvig (i 71 Byer), 6 i Holsten (i 4 Byer), 28 i Norge (i 14 Byer), 15 i Sverige (i 7 Byer) og 1 i Finland. I København var der ialt 17 Boghandlere, der var Kommissionærer for udenbys Boghandlere; flest Kommittenter havde Edv. Ludv. Thaarup, nemlig ikke færre end 56! Disse Tal viser, i hvilken Grad den danske Boghandel nu var organiseret¹).

En ny Udgave af *Vedtægterne* udsendte Foreningen i 1865. I Decemberrmødet 1864 oplystes det, at man nu manglede Aftryk af baade Vedtægterne og *Betingelserne* for Samhandelen; der blev derfor nedsat et Udvalg (A. F. Høst, O. H. Delbanco og Th. Lind) til at revidere dem, inden de blev trykt op. Resultatet blev, at de med meget smaa Ændringer blev forelagt Forsamlingen og vedtaget i Mødet den 15. Februar 1865²).

En anselig Række nye Ansigter dukkede op i Medlemmernes Kreds i disse ti Aar. A. F. Høsts Prokurist MAX SAURBREY overtog fra Nytaar 1857 Høsts Sortimentboghandel, der blev udskilt af Forlaget; han blev derfor optaget i Boghandlerforeningen den 29. Januar samme Aar; under Forhandlingerne om hans Optagelse forlod Høst Mødet, da han som Garant for Saurbrey ikke fandt det anstændigt at overvære dem. I Oktober samme Aar blev »FORLAGS-BUREAUET«, der lededes af G. E. C. Gad, Medlem af Foreningen, samtidig ogsaa Forlagsboghandler KARL SCHØNBERG, der i Juli havde

etableret sig; Betingelsen for hans Optagelse var, at han tog Borger-
skab i København. I November blev endvidere Boghandler TH.
MICHAELSEN, der sammen med E. S. Tillge havde overtaget C. G.
Iversens Boghandel i Januar 1857, Medlem³).

I Oktober 1858 optoges den tidligere Roskildeboghandler OTTO
B. WROBLEWSKI i Foreningen, efter at han havde etableret sig i
Hovedstaden i Maj samme Aar. I Marts 1859 blev CARL REITZEL,
Medindehaver af Firmaet »C. A. Reitzel«, paa sin Broder og Kom-
pagnon Th. Reitzels Forslag Medlem; samme Dag traadte ogsaa
E. S. TILLGE ind efter Forslag af Michaelsen, hans Kompagnon. I
April 1860 optoges GEORG CHR. URSIN, i Februar 1861 C. H. BIELE-
FELDT og ANDREAS SCHOU, i Marts 1862 J. H. S. LANGHOFF og i
November samme Aar CHR. FALKENBERG⁴).

Med Udgangen af Aaret 1862 afstod M. H. og J. H. Bing deres
Firma til JACOB MARTIN BING og BENNY HENRIQUES, der var hen-
holdsvis Søn og Svigersøn af M. H. Bing. I den Anledning blev
de to nye Indehavere i Februar 1863 optaget i Foreningen. I April
samme Aar blev WILHELM PRIOR Medlem; han havde arbejdet ved
Boghandelen i München, Triest og Hamburg, før han i Maj 1859
begyndte en Boglade selv paa Købmagergade. I Marts 1866 traadte
VILHELM TRYDE og KRISTIAN VISSING ind i Foreningen⁵).

Ved Vedtægterne af 1865 lød Reglerne paa, at der krævedes $\frac{3}{4}$
af de tilstedeværende Stemmer mod tidligere $\frac{2}{3}$, for at et Medlem
kunde blive *optaget* eller *ekskluderet*; samtidig fastslog man nu, at lige-
som *Papirkontoen* saaledes traadte ogsaa *Kunstkontoen* tilbage for
Bogkontoen, naar der var Tale om den Sikkerhed, Kautionerne
ydede Medlemmerne⁶).

Medens der var kommet adskillige nye Boghandlere ind i Kred-
sen af Medlemmer i Løbet af Tiaaret, var andre *forsvundet* derfra.
Nogle af dem havde været af Betydning for Foreningens Liv og
Udvikling og blev savnet; andre havde ikke faaet større Værdi for
Foreningen.

I Mødet den 9. November 1857 vedtog man at slette C. G. IVER-
SEN af Medlemslisten. Han havde haft Boglade i København siden
1846 og havde været Medlem siden 1848. Hans Boghandel paa
Købmagergade havde været Tilholdssted for en hel Del litterære

Personligheder, især med Tilknytning til grundtvigske og skandinaviske Kredse. Han var den første Boghandler, der havde regelmæssig Forbindelse med de engelske Forlæggere. Fra Januar 1857 afstod han sin Forretning til Th. Michaelsen og E. S. Tillge og etablerede sig i Kolding, og dette var Grunden til, at han blev udslettet af Boghandlerforeningen⁷).

I 1858 forlod EDVARD SKOUBØE Boghandelen og dermed Foreningen. Han var født 1813 i Vignæs paa Laaland som Præstesøn, blev Student fra Nykøbing Katedralskole 1832, studerede i nogen Tid Teologi og var et Par Aar Regensianer; men i December 1841 købte han den Wahlske Boghandel af J. F. Milo og blev Medlem af Boghandlerforeningen i 1843. I 1847 forhandlede han om Overdragelse af Boghandelen til Immanuel Rée, men uden Resultat. Fra 1852 var han tillige Hovedagent for Danmark for Udvandringskontorer i Hamburg. I 1858 ophævede han sin Forretning, solgte sine Forlagsartikler til F. H. Eibe og fik selv Ansættelse som Lærer ved Blegdamsvejens Kommuneskole. Han døde Nytaarsdag 1860⁸).

MAX SAURBREYS Medlemsskab blev meget kortvarigt, for allerede fra Nytaar 1859 blev »A. F. Høsts Sortimentsboghandel« igen sluttet sammen med Forlaget; dermed endte Saurbreys Virksomhed som selvstændig Boghandler, og han traadte ud af Foreningen⁹).

Et Medlem, der havde været Foreningen en god Mand, forsvandt i 1859 af Medlemmernes Kreds. Den 16. Marts døde P. W. OLSEN, ramt af et »Nerveslag« paa Gaden i København. Peter Wilhelm Olsen var født i Hovedstaden 1791 som Søn af norsk Fader og dansk Moder og kom 1806 i Lære i Københavns eneste Musikhandel, C. C. Lose's. Her arbejdede han ogsaa som Medhjælper, til han i 1835 efter sin Principals Død overtog Ledelsen af Forretningen, der nu fik Firmanavnet »C. C. Lose & Olsen«; Loses Søn var nemlig endnu umyndig. Da C. C. Lose junior blev fuldmyndig overtog han selv fra Nytaar 1846 sammen med O. H. Delbanco Firmaet, der nu kom til at hedde »C. C. Lose & Delbanco«; P. W. Olsen grundlagde sit eget Firma i Vingaardsstræde. Han havde allerede i 1836 faaet Prædikat af Hofmusikhandler, og i 1840 var han blevet udnævnt til Kommerceraad. Efter Opfordring var han traadt ind i Boghandlerforeningen straks efter dens Stiftelse i 1837,

og han følte sig stærkt knyttet til Foreningen og dens Vedtægter, skønt hans Forretningsvirksomhed i mindre Grad ydede ham direkte Fordele af denne Forbindelse. I Foreningens Møder deltog han flittigt; i dens Arbejde var han et virksomt Medlem. I »Boghandlertidende« faar han det Eftermæle, at hans »aabne og venlige Væsen i Forening med hans Tjenstagtighed og Velvilje skaffede ham talrige Venner¹⁰⁾«.

Endnu et Medlem mistede Boghandlerforeningen ved Dødsfald i 1859. Det var IMMANUEL RÉE, der afgik ved Døden den 22. Oktober. Han var en Købmandssøn fra Aarhus, født i 1825 og Student fra Byens Katedralskole 1844. Den 12. September 1854 aabnede han den første Bog- og Musikhandel paa Vesterbro i København, og i Oktober næste Aar blev han Medlem af Boghandlerforeningen, hvor han viste Interesse og Initiativ; men desværre nød man ikke ret længe godt af hans rige Evner. Han paadrog sig, hvad Datiden kaldte »Brystsye«, og trods to Baderejser udviklede den sig, saa han efter svære Lidelser døde den 22. Oktober 1859¹¹⁾.

I 1861 døde en af Foreningens Stiftere, nemlig CHR. STEEN, der ialt i 5½ Aar havde været Foreningens Formand. Han havde fra Nytaar 1846 optaget sin Søn H. Chr. F. Steen som Kompagnon; men Firmanavnet ændredes først i 1848 til »Chr. Steen & Søn«. Chr. Steen havde taget Initiativet til Grundlæggelsen af Papirfabrikken »Valdemarshaab« i Køge 1844; den kongelige Bevilling dertil blev givet F. L. Culmsee; men han gik fallit i 1854, og Steen maatte overtage Fabrikken med store Tab. Han interesserede sig levende for Boghandlerforeningens almindelige og specielle Anliggender og deltog i Foreningens Møder, lige indtil hans Helbred afholdt ham derfra. Da Steen den 6. Oktober 1860 fyldte 74 Aar, og han samme Aar kunde fejre Halvtredsaars Jubilæum som Boghandler, besluttede hans Kolleger at hædre ham paa hans Fødselsdag; i »Boghandlertidende« skrev A. F. Høst: »Næsten alle Boghandlerforeningens Medlemmer tillige med flere Kolleger her fra Byen og fra nogle Provinsbyer samles i Dag til et Middagsmaaltid, hvortil de har indbudt Jubeloldingen. De vil bevidne ham deres Glæde over at se ham i hans høje Alder endnu kraftig og aandsfrisk iblandt sig; de vil ønske ham en glad Livets Aften efter en vel

tilendebragt virksom Dag; de vil udtale det Haab, at det Firma, han har grundlagt, endnu maa have en lang, hæderlig Fremtid«. Ved denne festlige Lejlighed blev Boghandlernes Hjælpekasse betænkt af baade Chr. Steen og andre. Et halvt Aar senere, den 25. April 1861, afgik den gamle Boghandler ved Døden¹²).

I 1861 havde Boghandler OTTO SCHWARTZ udmeldt sig af Foreningen, for hvem han ikke havde været noget særligt aktivt Medlem¹³). Med Udgangen af Aaret 1862 traadte ogsaa M. H. BING ud, da han havde afstaaet Forretningen til sin Søn og Svigersøn. Dermed forsvandt han ud af Boghandlernes Kreds, helligede sig helt sine andre Interesser, i snævrere Forstand Porcelænsfabrikken, men desuden Handels- og Industriforhold i Almindelighed. I den Tids offentlige Debat var hans Navn hyppigt fremme. Han var en af Hovedmændene i en beskyttelsesvenlig Forening af 58 Fabrikanter og Haandværkere; i Aarene 1858—77 var han Borgerrepræsentant i København, 1868—71 Formand for Industriforeningen. Man sagde spøgende, at naar en Opfordring eller Indbydelse til noget skulde slaa an, skulde Underskrivernes Navne begynde med Adler, Bille, Bing og Brix. Den 15. September 1883 døde han i Skovshoved¹⁴).

Den 20. Juni 1863 udmeldte FR. WØLDIKE sig af Boghandlerforeningen, og han blev ikke senere Medlem deraf. Han var født 1832 i København som Søn af en Kancellisekretær, var i Boghandlerlære hos C. A. Reitzel i Aarene 1848—55 og foretog saa en længere Udenlandsrejse. Ved Hjemkomsten begyndte han endnu i 1855 en Boglade i Nygade og blev straks Medlem af Foreningen. Det var først og fremmest hans Ønske at være Forlægger; derfor overdrog han allerede i 1857 sin Sortimentsboghandel til Andreas Schou og flyttede til Graabrødretorv med sin Forlagsboghandel. »Da han var en noget urolig Karakter,« siger Delbanco, »undgik han ikke Differencer med sine Kolleger; han vilde derfor aabne sig en ny Udvej for Salget af sine Skrifter gennem Skolelærerne, hvem han indrømmede høj Rabat, og det foranledigede, at han truedes med at miste Rabatten. Den 20. Juni 1863 meldte han sig ud af Boghandlerforeningen, fordi han nu var kommet i Uoverensstemmelse med dens Vedtægters Paragraf 8.« Han tilbød Skolelærerne i Landsognene

25 % Rabat og et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer. Forgæves opfordrede Foreningen ham til at tilbagekalde dette Tilbud; han slettedes da af Listen over de rabatberettigede Boghandlere den 1. December samme Aar. Efter flere Andragender blev han dog i 1865 paany admitteret til Rabat; men Medlem blev han ikke mere. Han døde den 12. Marts 1883¹⁵).

Endnu en af Boghandlerforeningens Stiftere døde i dette Tiaar, nemlig B. S. LANGHOFF, der i 4^{1/2} Aar havde været Foreningens Formand. Han var ogsaa Medstifter af Forlagsforeningen 1839 og var dens Kasserer i en Arrække, og han var med til at danne Selskabet for Udgivelsen af Oehlenschlägers Skrifter 1857. Han havde sin Forretning paa Børsen, indtil denne blev solgt til Grosserer-societetet i 1855; da købte han Ejendommen Nr. 17 i Badstuestræde og flyttede Aaret efter dertil. Langhoffs sidste Foretagende blev Edv. Lembckes Oversættelse af Shakespeare. Vedvarende Sygdom nødte Langhoff til fra Nytaar 1862 at afstaa Forretningen til sin eneste Søn J. H. S. Langhoff, og efter tiltagende Svaghed døde han den 4. Maj 1864. I »Boghandlertidende« fik han det Eftermæle, at »han besad en elskelig Karakter og nød en almindelig Agtelse for sin Humanitet, sit jævne Væsen og sin redelige Vandel¹⁶).«

* * *

Gennem hele Tiaaret beklædtes *Formandsposten* af A. F. HØST, der gjorde et stort Arbejde for Foreningen, ledede Forhandlingerne paa Møderne og skrev Indlæg og Besvarelser af Forespørgsler i »Boghandlertidende«. Ved en enkelt Lejlighed, den 11. April 1857, havde Formanden faaet Forfald, og Forsamlingen valgte derfor O. H. Delbanco til at lede Forhandlingerne. I Mødet den 26. Januar det følgende Aar aflagde Formanden for første Gang i Foreningens Historie en Beretning om Virksomheden i det foregaaende Aar¹⁷). Som *Revisorer* af Formandens Regnskaber fungerede i dette Tiaar Chr. Steen, Fr. V. Hegel og Th. Lind. Fra og med Aaret 1857 fik Foreningens *juridiske Konsulent*, Sekretær og Protokolfører Simonsen forhøjet sit aarlige Salær fra 150 Rdlr. til 200 Rdlr. Vedtægterne af 1865 nævnede for første Gang *Afregningsudvalget*, der vil blive

nærmere omtalt senere, men betegner ellers, hvad Reglerne om Bestyrelsen angaar, ikke nogen Ændring fra de tidligere Vedtægter¹⁸).

Medlemmerne synes ikke alle at have været lige flittige til at give *Møde* i Foreningen. Ved den førnævnte Aarsberetning i Januar 1858 oplyste A. F. Høst, at fire af Medlemmerne overhovedet ikke havde været til Stede ved noget af de seks Møder, der havde været holdt i Aaret 1857. I 1860 tog man det Spørgsmaal op til Debat i Mødet den 21. Januar, om der skulde træffes nogen Foranstaltning i Anledning af, at flere Medlemmer næsten aldrig opfyldte den dem paahvilende Medlemspligt til at deltage i Møderne. Det hed nemlig i Vedtægterne: »Ethvert Medlem er pligtigt at møde eller i Tilfælde af lovligt Forfald forinden Mødet skriftligt at anmelde det for Formanden.« Efter en længere Forhandling blev der nedsat et Udvalg om Sagen. I Mødet den 12. April forelaa dets Betænkning, som enstemmigt blev vedtaget i Form af en Tilføjelse til og Ændring af Vedtægterne: »En Gang om Aaret aflægger Formanden en Beretning om, hvorledes Medlemmerne har opfyldt deres Pligt at være til Stede i Møderne, og nævner dem, der ikke har været nærværende i fire Møder, og om de har haft lovligt Forfald eller ej, samt meddeler, at det i næste Møde vil blive sat under Afstemning, om nogen af de nævnte skal *ekskluderes*. Formanden sætter da i næste Møde Spørgsmaalet under Diskussion og lader hvert enkelt Medlems Udelukkelse for sig afstemme. Et Medlems Udelukkelse kan i dette Tilfælde afgøres med $\frac{2}{3}$ Majoritet af de tilstedeværende uden Hensyn til disses Antal, og har hans Udelukkelse samme Betydning og Følger, som om han var udelukket i Kraft af Vedtægternes Paragraf 14¹⁹).«

I Overensstemmelse med denne Beslutning gav Formanden i det første Møde i 1861 en Meddelelse om, hvilke Medlemmer der var *udeblevet* fra Møderne mere end fire Gange det foregaaende Aar; det drejede sig om fem; men af dem var B. S. Langhoff lovligt undskyldt ved sin Sygdom, medens Otto Schwartz udmeldte sig; om de øvrige tre, M. H. Bing, J. H. Schultz og Fr. Wøldike blev der stemt; men ingen af dem blev udelukket af Foreningen. Samme pauvre Resultat opviste Afstemningen i Marts 1862 om Bing og

Schultz, der hver var udeblevet fra 8 Møder i 1861, samt om P. G. Philipsen, der havde forsømt 5 Møder. I 1862 udeblev J. H. Schultz fra alle Møderne, i 1864 og 1866 ligeledes, uden at man dog ekskluderede ham af Foreningen. Værdien af Bestemmelsen var altsaa aldeles illusorisk²⁰).

Ved Vedtægterne af 1865 var det blevet bestemt, at Foreningen i Regelen skulde afholde Møde den anden Onsdag i hver Maaned; derved bortfaldt helt Talen om *overordentlige Møder*²¹). Af en bestemt Grund greb man i Maj 1859 til det gamle, nu ellers helt forladte Middel at sende Forhandlingsprotokollen rundt til Medlemmerne; en Tilførsel i Protokollen oplyser derom: »Da d' Hr. Bing, Eibe og Hegel har undladt at underskrive Protokollen, tilsendes den dem for en Ordens Skyld atter for at erholde deres behagelige Underskrift²²).« Ogsaa i dette Tiaar var lejlighedsvis en og anden Provinsboghandler efter Formandens Indbydelse *Gæst ved et Møde*, saaledes Boghandler Gutzon M. Hansen fra Roskilde den 15. April 1861 og Boghandler Jens J. Henriksen fra Rønne den 18. Oktober 1865. Den 29. Januar 1866 var Adolf Bonnier fra Stockholm til Stede ved Mødet og meddelte, at der vilde komme en Indbydelse til et skandinavisk Boghandlermøde i den svenske Hovedstad; det skulde holdes i den tilstundende Sommer samtidig med en skandinavisk Industriudstilling²³).

Lige fra »Boghandlertidende«s første Numre havde der i dette Blad jævnlig været indrykket saakaldte *Kollisionsbekendtgørelser*, d. v. s. Meddelelse fra en eller anden Forlægger om, at han agtede at lade oversætte og udgive en bestemt udenlandsk Bog; derved sikrede han sig en Slags moralsk Ret til paa dansk Grund at være Forlægger for Bogen og forebyggede, at en anden Forlægger begyndte paa samme Arbejde. En saadan »Kollision« kunde kun forekomme, fordi Oversættelsesretten til litterære Arbejder dengang ikke var beskyttet ved nogen Lov eller Konvention. Det maatte dog saa rent moralsk ogsaa medføre en Forpligtelse for Forlæggeren til virkelig inden for en overskuelig Fremtid at lade Bogen se Lyset eller i modsat Fald til at meddele sine Kolleger, at han opgav sit Forsæt. Ellers risikerede man en skønne Dag at se den Idé optaget, som K. H. Seidelin i »Læsendes Aarbog« for 1799 saa træffende har ud-

trykt: »Gøres hermed vitterligt, at alle Bøger, som er skrevne eller herefter skrives paa noget menneskeligt Sprog, udkommer oversatte paa undertegnedes Forlag. Dette bekendtgøres for at undgaa Kollision.« En Kritik, der i Juli 1858 kom frem i »Boghandlertidende«, tyder paa, at de københavnske Forlæggere ved denne Tid i Virkeligheden var kommet nogle Skridt hen ad denne Vej, medens man samtidig ikke synes altid at have taget en Kollegas Kollisionsbekendtgørelse alt for højtideligt. Forholdene var af samme Art i Sverige. I 1865 møder man paany Klager over Misbrug af Kollisionsbekendtgørelserne²⁴).

Vedtægterne indeholdt ikke længere nogen Bestemmelse om *Prisnedsættelse* paa Bøger, og i 1859 klagedes der i »Boghandlertidende« over, at Forlæggerne var for ivrige til at nedsætte Priserne paa deres Forlagsartikler: »Det forekommer os, at en Boghandler aldrig bør tabe af Sigte, at der i hans Virksomhed foruden det merkantile Element, som han har tilfælles med enhver anden Handlende, indeholdes et højere Formaal, som han ej bør forglemme, nemlig Befordring af Litteraturens Frembringelser. En Handlende forskriver Varer, fordi han mener, at der for Øjeblikket paa Markedet er Trang til dem; en Boghandler kan gøre det samme, for saavidt det angaar Forsyningen af hans Lager; men han bør tage et andet Hensyn, naar Talen er om at forlægge en Bog. Der bør være en indre Grund, der foranlediger, at han slutter en Kontrakt med en Forfatter, der bør være en mere levende Trang, som skal afhjælpes, end den blot øjeblikkelige, eller en Fortrinlighed i det tilbudte Manuskript, der berettiger dets Udgivelse. Mangler dette, da er Risikoen ved Forlaget endnu langt større end ellers; man forlægger, det gaar ikke, man ærgrer sig over det store Oplag, der henligger som en død Skat, og af denne Grund maa Prisen paa det nedsættes. Men man betænker ej, at naar man nedsætter Prisen paa en Bog, da nedsætter man ogsaa Boghandelen og Boghandlerne. Thi Boghandelen maa absolut lide, naar det bliver en fast Tro hos Publikum, at det ej behøver at forhaste sig med Anskaffelsen af en Bog; om et Aars Tid kan man købe den for det halve eller en Fjerdedel. Boghandlerne nedsættes i Publikums Øjne, naar man først kommer til den Anerkendelse, at der dog maa være noget, der ligner Be-

drageri, forbunden med denne Handel, siden den samme Vare om kortere eller længere Tid sælges til en langt lavere Pris end den, hvortil man hidtil har kunnet købe den. Kort sagt, Standpunktet forrykkes, den Fasthed med Hensyn til Priserne, der er Særkendet for Boghandelen, bliver rokket, og der indtræder en Vilkaarlighed, der er langt værre end i nogen anden Handel. Det er ikke alene Publikum, over hvilket denne Fremgangsmaade gaar ud, men ogsaa Sortimentshandlerne lider derunder; thi hvo vil forøge sit Lager med nye danske Skrifter, naar man risikerer, at disse om kort Tid endogsaa udbydes langt under den Pris, til hvilken man selv har subscriberet paa dem?»

Mere Tilbageholdenhed i Udgivervirksomheden var tilraadeligt, hvis man vilde undgaa de evindelige Prisnedsættelser; »Meningen er dog vel ikke at behandle forlagte Bøger paa samme Maade som aflagte Klæder!²⁵)« I Efteraaret 1865 blev Spørgsmaalet atter drøftet i Anledning af, at Fr. Wøldike foretog en stor midlertidig Prisnedsættelse paa en stor Del af sine Forlagsartikler²⁶).

I 1866 udsendte P. G. Philipsen et Cirkulære, hvori han erklærede, at han ikke vilde anerkende sine Rekvisitionssedler (»Forlangsedler«), naar de ikke straks blev indført i hans *Kontrabog* med vedkommende Kollega. I Mødet den 7. Maj rejste Formanden Spørgsmaalet, da han ansaa det for vigtigt, at Forretningsordenen var ens for alle, og at ikke en enkelt kunde erhverve sig en særlig Ret ved et Cirkulære, der snart glemtes. Der opstod en livlig Diskussion, og da Philipsen af denne indsaa, at hans Kolleger ønskede, at hans Cirkulære blev trukket tilbage, erklærede han sig villig dertil; men Forsamlingen vedtog, at man efter yderste Evne skulde overholde, at de respektive Kontrabøger fulgte med Forlangsedlerne, saaledes at disse straks kunde indføres; desuden skulde for Fremtiden de trykte Rekvisitioner altid være forsynet med en skrevet Underskrift²⁷). »Kontrabogen« var en for den indenbys Boghandel særlig Form for Regnskabsførelse Sortimenteren og Forlæggeren imellem. Boghandlerbudene skulde altid medbringe Kontrabogen, hvori Leveringerne indførtes; løse Fakturaer kendtes ikke, og der var ofte Divergenser, naar Budet havde glemt Kontrabogen, eller et andet Bud havde den med paa sin Tur, og Forlæggeren ikke vilde udlevere

de forlangte Bøger. Der skulde gaa mange Aar, før denne upraktiske Form for Mellemregnskabet ophørte.

Ved *Næringsloven* af 29. December 1857 gik Boghandelen ind under den almindelige Detailhandel; enhver, der i København løste *Borgerskab* som Detailhandler — det kostede 60 Rdlr. — kunde, hvis han vilde, begynde Handel med Bøger; Boghandlerforeningens subsidiære Ønske fra dets Betænkning af 24. Juni 1844 var blevet virkeliggjort. Alle Detailhandlere kunde altsaa optræde som Boghandlere, ja, *Næringslovens* Paragraf 20 udtalte, at *Borgerskab* eller *Næringsbevis* som Bogbinder i Købstæderne gav Ret til at forhandle Bøger, Landkort, Papir og Skrivematerialer. Og saa var der Antikvarboghandelen; til Handel med gamle Bøger blev der paa Forlangende givet særligt *Borgerskab*; men enhver, der havde Ret til at drive Marskandiserhandel, havde ogsaa Ret til at handle med brugte Bøger²⁸).

Et af Foreningens Medlemmer blev i 1855 af Bogbinderlavets Oldemand indklaget for Retten. Firmaet C. C. Lose & Delbanco havde ladet Chr. K. F. Molbechs Digtsamling »Dæmring« indbinde i Udlandet og havde derefter her i Landet solgt den saaledes indbundne Bog. Bogbinderlavet nedlagde Paastand om, at Firmaet blev idømt Bøder i Henhold til Lavets Artikler af 16. Maj 1685; men ved Kriminal- og Politirettens Dom af 11. Marts 1856 blev Firmaet frifundet. Bogbinderlavet appellerede imidlertid Dommen til Højesteret. Boghandlerne Immanuel Rée og C. G. Iversen foreslog i Boghandlerforeningen, at denne gjorde C. C. Lose & Delbanco's Sag til sin; men man valgte i Stedet at ville yde Firmaet et Bidrag paa indtil 250 Rdlr. til Sagens Omkostninger. Ved Højesterets Dom af 12. Maj 1857 stadfæstedes Underinstansens Kendelse, og Procesomkostningerne ophævedes. Firmaets Udgifter ved Sagens Behandling for Højesteret beløb sig til 176 Rdlr. 80 Skill., som blev fordelt paa Boghandlerforeningens Medlemmer²⁹).

Samme Dag som *Næringsloven* blev underskrevet, blev ogsaa en *Lov om Eftertryk* undertegnet af Kongen. Den var Svaret paa den Ansøgning, Boghandlerne Aaret før havde overrakt Frederik VII efter det skandinaviske Boghandlermøde; men Boghandlerernes Udtalelser om Udkastet til Loven var ikke i Forvejen blevet indhentet.

Forslaget var dog blevet aftrykt i »Boghandlertidende«, ligesom ogsaa selve Loven, da den var vedtaget og underskrevet. Ved denne Lov var der skabt et godt Værn for Indehaverne af den litterære og kunstneriske Ejendomsret, Kunstnere, Forfattere, Forlæggere; men det ligger uden for dette Arbejdes Rammer nærmere at gøre Rede for Lovens Indhold. En længere Redegørelse for Lovens formueretlige Betydning i Praksis fremkom forøvrigt ogsaa i »Boghandlertidende«, givet paa Grundlag af Professor Fr. T. J. Grams »Den danske Formueret«, hvis 2. Udgave udkom i 1858³⁰).

Denne Lov drejede sig jo kun om en Beskyttelse af den *litterære Ejendomsret* for danske Forfattere inden for Landets egne Grænser; men der var samtidig stærkt Liv i Tanken om at faa en *international Retsbeskyttelse*. I September 1858 blev der i Bruxelles holdt en Kongres om den litterære og kunstneriske Ejendomsret; Boghandlerforeningen fik Indbydelse til at lade sig repræsentere paa Kongressen, men fandt i Mødet den 26. August, at det var tilstrækkeligt, naar Formanden skriftligt tilkendegav de danske Boghandlers Sympati for Kongressens Forhandlinger og fremsendte en fransk Oversættelse af den nye danske Eftertrykslov, der indeholdt Løsningen af flere af de Spørgsmaal, man vilde drøfte paa Kongressen³¹). Den 6. November samme Aar blev Eftertryksloven gjort gyldig ogsaa over for franske Bøger under Forbehold af Gensidighed fra Frankrigs Side; den 30. August 1859 og den 13. Maj 1860 blev der ligeledes indført Gensidighed mellem Danmark og henholdsvis Holsten og Slesvig³²).

En *Forespørgsel vedrørende den litterære Ejendomsret* fik Boghandlerforeningen forelagt i Mødet den 10. Februar 1863 i Form af en Skrivelse fra Litterat J. C. Magnus. Han stillede Foreningen følgende Spørgsmaal: »1. Anses det af Boghandlere for tilladeligt, naar en Forlægger uden Forfatterens Vidende og Vilje og uden at faa Korrekturen at se tager Aftryk af et helt Værk eller en Del deraf — bevislig over hundrede trykte Ark — hvis første Oplag efter Kontrakten havde en bestemt Størrelse, under Foregivende af, at de først trykte Eksemplarer er bortkomne. 2. Naar en Forlægger har foretaget ovennævnte Skridt imod en Forfatter, har Forlæggeren da ikke gjort det umuligt for Forfatteren at føre Kontrol med Oplagets Størrelse, og er ikke i det Hele ved Forlæggerens egen Skyld

al Afregning paa en Maade gjort umulig derved, at Fundamentet for en saadan, nemlig det oprindelige Oplags Størrelse, paa uretlig Vis af Forlæggeren er tilintetgjort.«

Baggrunden for denne Forespørgsel var en Proces, som Magnus førte mod Kammerherre Berling, med hvem han paa fælles Forlag havde udgivet en Oversættelse af Thiers' »Konsulatets og Kejserdømmets Historie«. Striden drejede sig om, at Berling havde optrykt en Del af Værkets første Hæfter for derved at komplettere Oplaget. Foreningen nedsatte et Udvalg — Høst, Hegel, Lind, Steen, Th. Reitzel — til at overveje, hvad man skulde svare; dets Betænkning forelaa i Mødet den 13. April og blev enstemmigt godkendt, hvorefter den blev meddelt Litteraten den 20. April. Paa hans første Spørgsmaal svarede man: »Da det af Spørgsmaalet fremgaar, at der mellem de paagældende Parter er afsluttet en særlig Kontrakt, der altsaa maa være Rettesnor for Paadømmelsen, skal Foreningen saa meget mindre i Almindelighed udtale sig om Forholdet mellem Forlæggeren og Forfatteren, navnlig med Hensyn til nye Oplag, som en saadan Udtalelse for at være udtømmende maatte behandle dette Forhold i hele sin Detail, hvortil der ikke i det givne Tilfælde synes at være Anledning, da Domstolene maa fortolke Kontrakten, som den foreligger. Det kan imidlertid hænde, at en mindre eller større Del af et Værk bortkommer eller bliver ubrugeligt, og at en Forlægger foretrækker Udgiften ved at omtrykke det bortkomne eller ubrugelige for det Tab, som ellers vilde opstaa for ham ved defekte Eksemplarer, i hvilket Tilfælde det Spørgsmaal kan opstaa, om en Forlægger, der har kontraheret om et bestemt Oplag, hertil har Bemyndigelse. Foreningen udtaler det da som sin Anskuelse, at Forlæggeren ikke har Ret til uden Forfatterens Vidende at foranstalte sligt Optryk, idet Forfatteren dels maa have Ret til at foretage fornødne Forandringer, dels maa have Fordring paa selv at læse Korrekturen imod herfor at nyde et billigt Honorar. Men Forfatteren kan paa den anden Side ikke nægte Forlæggeren at tage de nævnte Aftryk; thi han er fyldestgjort for selve Oplaget, hvilket ikke er udsolgt, fordi det ved et Uheld er blevet defekt. Hvis en Oversætter ved Kontrakt har betinget sig Fordele, naar 1. Oplag er udsolgt, da vil Regelen ogsaa være anvendelig paa samme, uagtet

iøvrigt Oversætterens Forhold lige over for Forlæggeren ikke er saa lidt forskelligt fra Forfatterens«. Paa det andet Spørgsmaal svarede man: »Foreningen kan vel ikke udtale, at i det omhandlede Tilfælde al Afregning skulde være gjort umulig; men da Forlæggeren synes at have gjort et Brud paa det Tillidsforhold, der bør være til Stede mellem Forlægger og Forfatter, antages Bevisbyrden for, hvad og hvormeget af Værket, der er optrykt, at burde paahvile Forlæggeren«.

Dette Svar gav Anledning til, at Sagen blev forliget, og der blev ydet Litterat Magnus en Skadesgodtgørelse af Kammerherre Berling³³).

Fra Boghandler Jacob Erslev kom i 1866 en anden Forespørgsel om *Forholdet mellem Forlægger og Forfatter*. Hans Skrivelse blev behandlet i Mødet den 11. April og et Svar straks formuleret. Hans Henvendelse lød saaledes: »Naar en Boghandler har indgaaet Interessentskab med en Forfatter om paa fælles Regning og Risiko at udgive et Skrift og dele Nettoudbyttet, og Boghandleren har overtaget saavel Skriftets Forhandling som Udredelsen af Udgifterne, uden at der er sket nærmere Aftale desangaaende, maa da Boghandleren anses berettiget til et Vederlag for Forhandlingen? Hvorledes bliver i bekræftende Fald dette Vederlag at beregne? Kan det fornuftigvis formodes, at samme Vederlag kun bør beregnes Boghandleren i Følge en Specifikation af hans Udgifter i Anledning af Forhandlingen og i Følge en legitimeret Paavisning af de til Kommissionærer givne Procenter?« Foreningen svarede herpaa, at Forlæggeren var berettiget til et Vederlag paa i Regelen $33\frac{1}{3}$ % og ikke behøvede at dokumentere sine Udgifter. Endelig havde Jacob Erslev spurgt: »Maa Boghandleren anses berettiget til at beregne det af ham til Skriftet leverede Papir til de ordinære Salgspriser uden Hensyn til, om han personlig mod kontant Betaling har opnaaet Procenter af Papirfabrikanten?« Foreningen svarede, at de trykte Prislister over Fabrikspriserne vilde være at følge, og bemærkede iøvrigt, at den ved Besvarelsen af disse Spørgsmaal var gaaet ud fra, at Boghandleren har staaet del credere for hele Forhandlingen³⁴).

I 1860 gik der Rygter om, at *Postvæsenet* vilde »gøre Indskrænkninger i den hidtil brugte Forsendelse af Breve og Pakker«. I den

Anledning nedsatte Boghandlerforeningen i sit Møde den 6. Juni et Udvalg, bestaaende af M. H. Bing, A. F. Høst og Fr. H. Eibe, til at foretage de fornødne Skridt; efter en Undersøgelse afgav den sin Beretning i Mødet den 3. August; det meddeles ikke, hvilket Resultat den var kommet til; men sandsynligvis havde Rytterne vist sig grundløse³⁵).

I 1857 var en ny *Toldlov* under Udarbejdelse og ligesom tidligere var det Hensigten at lade Bøger være toldfri: »Bøger, Tidsskrifter og Noder, med trykt eller skrevet Tekst, med eller uden Billeder, som baade vedkommer Teksten og tillige enten er indlemmede i denne eller indbundne, indheftede eller paginerede med denne, er fri«³⁶). Tolden paa Bøger kunde saaledes ikke give Anledning til nogen Forhandling i Foreningen. Derimod tog Byens Bogtrykkere, Boghandlere og Bladudgivere i 1862 til Orde mod Forslaget om forhøjet Told paa Indførselen af Tryksværte, Typer, Trykmaskiner og Papir³⁷). Ved samme Tid gav Ændringer i de *engelske Toldtariffer* vanskeligere Forhold for Importen af engelske Bøger. De engelske Forlæggere saa sig nødsagede til at byde de danske Boghandlere daarlige Vilkaar. Spørgsmaalet blev af A. F. Høst fremdraget i Boghandlerforeningen den 17. Marts 1862: Handelen med engelske Originaludgaver var i Forvejen meget lidt lukrativ; men nu efter Nytaar vilde den slet ikke kunne betale sig, og Importørerne vilde ikke være i Stand til at yde Sortimentshandlerne nogensomhelst Rabat. Han henstillede, at man forhøjede Beregningen af de engelske Priser, saaledes at 1 £ sattes til 10 Rdlr. 80 Skill. Spørgsmaalet blev sendt i Udvalg, og efter dens Raad vedtog Boghandlerforeningen at gaa en anden Vej: den satte Vedtægternes Bestemmelse vedrørende Beregningen af Bogladeprisen paa engelske Bøger helt ud af Kraft, saaledes at der paa dette Punkt nu herskede fuldkommen Frihed³⁸).

I Juni 1864 vedtog Foreningen at sende et Andragende til Generaltolddirektoratet paa Grund af de hyppige *Klager over den Behandling*, Toldvæsenet lod Bøger, Værker med Kobberstik, Modejournaler og lignende blive til Del ved Fortoldningen; men man fik kun et efter Foreningens Mening meget utilfredsstillende Svar³⁹). En *ny Toldforordning* lagde i 1865 Told paa Kort og Atlas, og i For-

eningens Møde den 18. Oktober overlod man til en Tremandskomité at overveje, hvad man som Følge deraf skulde foretage sig med Priserne paa disse Bøger og Kort. Udvalget foreslog en højere Beregning for disse tyske Importvarer end tidligere, og dette vedtog man⁴⁰).

En Løjtnant Brion og Bogtrykker Sædder havde i 1858 overtaget »Avertissementstidende«s Annoncespalter for egen Regning og tilbød Foreningen, at de en bestemt Dag i Ugen vilde forbeholde Bladets 1. Side til *Bogavertissementer*, den Dag, som maatte passe Boghandlerforeningen bedst; samtidig meddelte de Annoncepriserne; men Foreningen ønskede ikke at paatage sig nogen Forpligtelse til at avertere i Bladet og vilde derfor ikke udtale sig om, hvilken Ugedag der maatte passe. Aaret i Forvejen havde iøvrigt en Boghandler i Varde anmodet om, at Forlæggerne vilde refundere ham Halvdelen af hans Udgifter til Avertissementer; Foreningen svarede, at den ikke saa nogen Grund til at ændre i de sædvanlige Vedtægter⁴¹).

En Regulering af *Ekspeditionen til de udenbys Boghandlere* fandt Sted i 1859. Den 18. Juni foreslog seks af Foreningens Medlemmer, at Bestillingerne skulde udføres Mandag, Onsdag og Fredag, naar Requisitionerne blev afleveret senest samme Dags Middag Kl. 1. Den norske Post skulde ekspederes Tirsdag Eftermiddag. Disse Forslag blev vedtaget⁴²).

Speditionsforholdene var dog stadig lidet tilfredsstillende for Provinsboghandlerne. Ikke alle Forlæggere var lige hurtige til at efterkomme Requisitionerne. I Maj 1866 klagede Boghandler H. J. Tørsleff i Slagelse over »den mangelfulde Ekspedition fra Størsteparten af vore Forlæggers Side«. Beviset for hans Paastand om, at det kunde være meget bedre, fandt han i P. G. Philipsens Ekspedition; »det, der navnlig for Provinsernes Vedkommende har og stedse vil have megen Indflydelse, er hans udmærkede Ekspedition, og at man der er fri for at møde Principper, der hæmmer Salget. Hos ham er det ingen Naadessag at blive ekspederet straks. En Bestilling paa en Bog af hans Forlag kan jeg altid love at ekspedere i rette Tid, hvad der desværre ikke er Tilfældet med Artikler fra de fleste andre Forlæggere«. »Jeg mindes heller ikke, at han nogensinde har afkor-

tet Sortimentshandleren hans vante Fordel«, og han gav Rabat paa Bindet af indbundne Bøger. »Den første Betingelse for en livlig Samhandel er gensidig Imødekommen. Forlæggeren maa være sikker paa, at Sortimentshandleren tager sig efter Evne af hans Skrifter; men denne maa ogsaa kunne stole paa hin; dog for manges Vedkommende kan han det ikke for Tiden. Det er dog ikke for meget forlangt, at naar en Forlangseddel er hos Forlæggeren Kl. 12, Pakken da er hos Kommissionæren Kl. 5 à 6. Det er ingen Undskyldning, at der er for meget Arbejde til en saa hurtig Ekspedition, thi da maa Grunden søges i et daarligt eller mangelfuldt Folkehold. Provinsboghandleren kender ogsaa lidt til det Slags Ekspedition, Jeg faar min Hovedbogpakke Lørdag Formiddag Kl. 10¹/₄ à 10¹/₂. Denne Pakke skal da være ekspederet og omdelt til omtrent 10 Landposter med omtrent 75 à 100 forskellige indpakkede Pakker inden Kl. 12 à 1. Det bliver besørget med een Kommis og Principalen, foruden at Butikken bliver passet paa en af Byens travleste Torvedage«. »Jeg kan ikke undlade at nære den Tro, at d' Hr. Medhjælpere ved Forlagene i København tager sig deres Gerning for let, hvilket dog selvfølgelig er en Anke, der maa rettes mod Principalerne«. Imidlertid blev noget af Brodden taget af Tørsleffs Angreb, da G. E. C. Gad kunde give Oplysning om, at Slægelseboghandlerens Rekvisitioner indgik langt senere end Kl. 12, i et Tilfælde først Kl. 4¹/₄, i et andet først næste Dag Kl. 10⁴³).

I Mødet den 7. Maj 1866 rejste A. F. Høst en Diskussion om »Boghandlertidende«'s Forhold til Boghandlerforeningen, »hvorved adskillige hidtil afvigende Anskuelser« kom til Orde. Fra 1. Juli samme Aar skiftede Bladet forøvrigt Titel fra »Dansk Boghandlertidende« til »Nordisk Boghandlertidende«, idet det paa det skandinaviske Boghandlermøde i Stockholm samme Sommer var blevet foreslaaet, at den nordiske Boghandel skulde have et Fællesorgan. Samtidig ændredes Navnet ogsaa paa de Steder i Foreningens Vedtægter, hvor Bladet var nævnt som dens officielle Organ⁴⁴).

Et godt Hjælpemiddel fik Boghandlerne i 1859 i Otto B. Wroblewskis »Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel«; det var »en med Kærlighed og Udholdenhed forfattet Udsigt over alt, hvad der vedrører den nordiske Boghandel«, siger Nyrop. Den indeholdt

ikke alene en Fortegnelse over alle Bog-, Kunst-, Musik- og Papirhandlere, Antikvarboghandlere og Lejebiblioteker i Norden, men foruden meget andet ogsaa en »Boghandlergeografi«, der gennemgik alle Byer i Danmark, Norge og Sverige og oplyste, hvormange Indbyggere, Blade, Bogtrykkere, Bogbindere, Boghandlere o. s. v. hver By havde⁴⁵).

I 1861 fremkom der i »Boghandlertidende« Forslag om, at der blev udarbejdet et *Julekatalog* over Bøger; den skulde fylde højst et Par Ark som Tillæg til Almanakken, og Udvalget af de Bøger, der skulde med deri, skulde ikke foretages af Forlæggerne, men af et Par Sortimentsboghandlere, da de bedre kendte Publikums Smag. Det viste sig imidlertid, at G. E. C. Gad og Th. Lind netop havde paatænkt at udarbejde et Julekatalog i Forening, og den havde saa stor Succes, at den — trykt i et Oplag paa 19.000 — udkom midt i November⁴⁶).

I Mødet den 29. Januar 1866 var Adolf Bonnier fra Stockholm til Stede og meddelte, at Boghandlerforeningen i Stockholm agtede at indbyde Boghandlerforeningerne i København, Kristiania og Helsingfors til *et Møde af de skandinaviske Boghandlere i Stockholm* under Industriudstillingen; Mødet agtedes holdt den 19.—21. Juni, og han formodede, at denne Indbydelse en af Dagene vilde komme til København; han gav ogsaa Oplysninger om dens Indhold. Foreningen tilkendegav, at den med stor Interesse havde hørt denne Meddelelse; det var dens Overbevisning, at Indbydelsen vilde møde stor Sympati og finde al ønskelig Genklang. Efter at have modtaget Indbydelsen valgte Boghandlerforeningen A. F. Høst og Th. Michaelsen til at sidde i Mødekomitéen. Kongressen skulde efter de senere Meddelelser finde Sted den 14.—16. Juni, men blev derefter paanyfikseret til den 19.—21. Juni. Fra dansk Side deltog ialt 20 Forlæggere, Boghandlere og andre interesserede. Et af Kongressens Resultater var Nedsættelsen af *en permanent skandinavisk Komité*; af den københavnske Boghandlerforening blev Høst og Michaelsen valgt ind i denne Komité, hvis Initiativ man snart mærkede⁴⁷).

* * *

Ved *Antagelsen af rabatberettigede Boghandlere* var Foreningen nu stærkt inde paa, at Uddannelse i Boghandel var en Betingelse eller i alt Fald gav en Fortrinsstilling; et Eksempel derpaa findes i Aalborg i Januar 1858. Hertil kom i 1861 endnu en Betingelse: i Mødet den 3. Juli vedtog man, at ingen dansk Boghandler for Fremtiden vilde blive anerkendt som rabatberettiget, før han over for Formanden havde dokumenteret, at han var indtraadt i »De danske Boghandleres Hjælpekasse« og forud havde betalt første Aars Kontingent⁴⁸). I Septembermødet 1862 fastslog man, at $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer var nødvendig til saavel at bevilge som at berøve en Boghandler Rabatretten. Ved samme Lejlighed opfordrede man dygtige og velanbefalede Boghandlermedhjælpere til at nedsætte sig i Silkeborg, hvor der var Plads for en Boghandler⁴⁹).

I et Indlæg i »Boghandlertidende« klargjorde Foreningens Formand A. F. Høst i Januar 1863, at »*Betingelserne*« var skrevet for Boghandlerne uden for København, medens de rabatberettigede københavnske Boghandlere ligesom Boghandlerforeningens Medlemmer var bundet af Vedtægternes Bestemmelser om, at der ikke maatte gives anden Rabat til Boghandlere, der ikke var antaget af Foreningen som rabatberettigede, end den for private Kunder fastsatte. Overtrædelse af Bestemmelserne kunde medføre Tab af Rabatretten⁵⁰).

Foranlediget af forskellige Skrivelser fra Rektoren ved Domskolens i Slesvig, Professor, Dr. phil. S. L. Povelsen og Kommandanten i Slesvig By, Kammerherre, Oberst E. H. C. Wilster udtalte Boghandlerforeningen i Marts 1862, at det var i høj Grad ønskeligt, at en dygtig *dansk Boghandler* vilde etablere sig i *Byen Slesvig*; det kunde formentlig ske paa meget gunstige Vilkaar. I Juni nedsatte Ole Peter Riis sig i Slesvig som den første danske Boghandler efter den første slesvigske Krig; trods mange og vægtige Opfordringer var det ikke lykkedes før at faa nogen til at tage Opgaven op. Riis var en glødende Fædrelandsven, vakte straks Modstand hos de tyske Boghandlere, men havde et svagt Helbred; efter en langvarig Brystlidelse døde han den 10. December endnu samme Aar, og Pladsen stod atter tom. Vilhelm Tryde overtog Riis' Forretning fra

1. Januar 1863 og blev straks anerkendt som rabatberettiget hos Boghandlerforeningens Medlemmer. Han blev her, indtil han den 6. Februar 1864 af de østrigske Tropper blev tvunget til at forlade Byen. Senere slog han sig ned i København⁵¹).

Et Indlæg fra Boghandler Charles Guldberg i Nykøbing F. i August 1863 gav Signalet til et Par Maaneders hidsig Debat i »Boghandlertidende« om *Provinsboghandlernes Kaar*. Guldberg ankede over mangt og meget og skrev blandt andet: »D'Hr. Boghandlere og Forlæggere har saa mange Vedtægter, Statutter, Beskyttelsesmidler for dem selv lige over for os, medens jeg ikke kender et eneste Beskyttelsesmiddel for os lige over for d'Hr. Forlæggere, der kunde værgе os for Overgreb og vilkaarlig Behandling«. Han foreslog Oprettelsen af en Jury til at undersøge, bilægge og dømme i Sager mellem Forlæggere og Provinsboghandlere. Af Diskussionen fremgaar det, at Spørgsmaalet om Rabattens Størrelse var Provinsboghandlerne meget magtpaaliggende, dernæst Speditionen, som var dem for langsom, og endelig Tilbagekaldelsen af Remittender, der efter deres Mening blev foretaget af Forlæggerne i Tide og Utide⁵²).

Den W. Bernhardt'ske Boghandel i Hamburg havde i 1863 tilskrevet Foreningen, at den agtede at grundlægge et skandinavisk Læseselskab og at interessere sig for Afsætningen af dansk Litteratur; den bad derfor om at blive kendt berettiget til Rabat af Foreningen. Man svarede i December, at Foreningen ikke indskrænkede sine Medlemmers Ret til at give eller nægte Rabat og Kredit til *Boghandlere i Udlandet*; en Anerkendelse fra Foreningens Side plejede at være betinget af en Kaution eller anden Sikkerhed for Foreningen, men medførte til Gengæld Ret til at fordre Rabat af dens Medlemmer. Man stillede foreløbig Sagen i Bero⁵³).

I Vedtægterne af 1865 skete der et Par mindre *Ændringer i Reglerne om Antagelse* af rabatberettigede: For det første regnedes Hertugdømmet Slesvig nu efter Wienerfreden atter til Udlandet som før Vedtægterne af 1855. Bestemmelsen fra 1862 om, at $\frac{3}{4}$ af Stemmerne krævedes for at opnaa Rabat, var nu optaget i Vedtægterne, og om Listerne over de rabatberettigede Boghandlere hed det, at Formanden kun var forpligtet til at udfærdige dem, naar han fandt det fornødent; forøvrigt var det i 1859 blevet vedtaget, at Forteg-

nelsen ikke det Aar — som det ellers var Sædvane — skulde trykkes⁵⁴).

Foreningens principielle Stilling til *Antikvarboghandelen* fremgaar af en Afgørelse i 1865. En Boghandlermedhjælper havde anmodet om at blive rabatberettiget, da han overtog en afdød københavnsk Antikvarboghandlers Forretning; men i Mødet den 31. Maj vedtog man at svare ham med Afslag, da Foreningen i Regelen ikke antog flere Antikvarboghandlere til Rabat⁵⁵).

Formanden A. F. Høst havde til Mødet den 12. April 1859 udarbejdet en alfabetisk *Fortegnelse over Kautitionerne*, der nu beløb sig til ialt 115,000 Rdlr.⁵⁶). Et Forslag fra Eibe og Reitzel vakte en livlig Diskussion paa Mødet den 7. Maj 1861. De mente, at de københavnske Boghandlere, der blev optaget i Boghandlerforeningen, fra den Dag, de blev optaget, burde være fritaget for Forpligtelsen til at stille Kaution. Under Diskussionen blev det modsatte Standpunkt hævdet, at Foreningens Medlemmer ikke burde unddrage sig den Byrde, der blev paalagt og vedblivende burde paalægges Boghandlerne uden for Foreningen. Efter at de i Spørgsmaalet direkte interesserede havde forladt Mødet, blev der foretaget Afstemning om Forslaget, der med stor Majoritet blev forkastet. Noget andet var, at Foreningen i Praksis ved indtrufne Dødsfald blandt Kautionisterne ofte fritog Medlemmerne for at stille ny Kaution⁵⁷).

I Mødet den 23. August 1861 besluttede Foreningen, at en Komité skulde gennemgaa hele Kautionsbeholdningen kritisk og undersøge, hvilken Sikkerhed de enkelte Kautioner i Virkeligheden frembød; Medlemmer af Komitéen blev Steen, Delbanco, Th. Reitzel, Hegel og Eibe. I Mødet den 4. December samme Aar forelaa Komitéens Betænkning, og paa Grundlag af den vedtog man: at Listen over Kautitionerne skulde trykkes og omdeles, affattet efter et foreslaaet Skema; at det skulde være Regnskabsudvalgets (d. v. s. Afregningsudvalgets) Pligt at have Listen under sin Varetægt, for at det kunde indstille til Foreningen, hvad der burde foretages, naar der var indtruffet Forandringer i den enkelte Kautions Sikkerhedsgrad; at der i de Referater af Møderne, som offentliggjordes i »Boghandler-tidende«, intet maatte indføres om nye Firmaers Antagelse, førend disse fuldstændig havde opfyldt den Forpligtelse til at stille Kaution,

som var Betingelsen for Antagelsen. Det havde vist sig ved Undersøgelsen, at adskillige Firmaer slet ikke havde opfyldt Forpligtelsen til at stille Kautions; de fik nu Ordre til at berigtige dette Forhold⁵⁸).

Den 3. September 1862 vedtog Foreningen, at ligesom der skulde kræves $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer til at give en Boghandler Rabatret, saaledes fordredes samme Stemmetal til Godkendelse af de Kautioner og Garantier, der blev tilbudt af dem, der blev antaget, og det blev paalagt Afregningsudvalget aarligt at foretage en Revision af Kautionsbeholdningen og afgive Beretning derom til Formanden. Kautionernes Størrelse var naturligvis altid fastsat i Forhold til den Omsætning, man ventede, at den paagældende Boghandler vilde faa⁵⁹). For at faa et Overblik over de betydelige Værdier, Kautionerne repræsenterede, og over Kautionisterne, havde O. H. Delbanco af egen Drift forfattet en »Fortegnelse over de til Boghandlerforeningen i København stillede Kautioner«, udgivet første Gang den 1. Januar 1863, men senere revideret i Udgaver 1868, 1871, 1875 og 1880⁶⁰).

I Foraaret 1865 ankede den københavnske rabatberettigede Boghandler David Rubin i en Skrivelse til Foreningen over, at et af dens Medlemmer, Wilhelm Prior, havde nægtet ham *Rabat*. Dette gav Anledning til, at Foreningen den 12. April — uden iøvrigt at indlade sig paa en Drøftelse af Skrivelsens Indhold — i Almindelighed svarede, at intet Medlem var berettiget til at nægte nogen, der var optaget paa Listen over de rabatberettigede Boghandlere, den i Vedtægten bestemte Rabat paa Sælgerens egne Forlagsartikler⁶¹).

Et andet Rabatsspørgsmaal stod paa Dagsordenen i Mødet den 29. Januar 1866. Formanden A. F. Høst meddelte, at han havde modtaget flere Klager over, at et af Foreningens Medlemmer, der var Forlægger for den nødvendige og meget udbredte Bog »Københavns Vejviser«, paa denne Forlagsartikel kun tilstod sine Kolleger $8\frac{1}{3}$ % Rabat mod kontant Betaling, medens han — endda inden Boghandlerne kunde faa de Eksemplarer, de paa saa ugunstige Vilkaar ønskede — falbød Bogen i vid Udstrækning ved Bybude. Høst fandt vel ikke, at der forelaa Brud paa Vedtægterne; men han ansaa det dog for ønskeligt, at Sagen kom under Forhandling, for at ikke

et for Boghandelen saa farligt Præcedens skulde gaa upaataalt hen og drage Efterlignere efter sig. Han kunde ikke erkende det for kollegial Optræden at overtage Forlag paa andre Vilkaar, end at man kunde yde Boghandlerne den sædvanlige Rabat. Ingen Boghandler kunde staa sig ved at købe Bøger kontant med $8\frac{1}{3}$ % Rabat og give sine Kunder et Aars Kredit derpaa. Forlæggeren H. Chr. Falkenberg gav derefter detaljerede Oplysninger om sit Forhold til Vejviseren, og Foreningen fandt »Retfærdiggørelse i de for ommeldte Forlag særlige Forhold«⁶²).

Senere paa Aaret, i August, rettede den københavnske Boghandler E. Jespersen et Angreb paa Systemet med den forskellige Rabat; han krævede *ens Rabat for alle rabatberettigede*, enten de boede i eller uden for København, og en saadan Rabat, at Sortimentsboghandlerne kunde eksistere. Motiveringen for den forskellige Rabat var jo, at der var Forskel paa Forsendelsesomkostningerne, om Boghandleren boede i København eller i Jylland; men Jespersen mente, at det var en daarlig Motivering og søgte at dokumentere det ved Eksempler. Den nuværende Rabat var ganske utilstrækkelig, fandt han: »Har det derfor nogen Interesse for Forlæggeren, at Sortimentsboghandleren udelukkende skal varetage hans Tarv, ofre al sin Tid og Kapital paa at forøge Afsætningen af Forlaget — maa Forlæggeren ogsaa finde sig i at tilstaa en saadan Rabat, at Forhandleren baade kan leve og med Lyst og Interesse ofre sine Kræfter til Sortimentsboghandelen. Den fuldstændigt utilstrækkelige Rabat har allerede affødt en Mislighed, nemlig den, at Forlags- og Sortimentsforretning her i Byen er saaledes filtrede i hinanden, at de modstridende Interesser er meget vanskelige at sondre. Hvor fornuftige Handelsprincipper gør sig gældende, gives der naturligvis en forhøjet Rabat pr. Kontant; det finder heller ikke Sted her hjemme i Boghandelen.« »Et Faktum bliver det, at ingen Sortimentsboghandel kan bestaa her i København med den antagne Rabat — et Resultat, som ogsaa bekræftes derved, at saa godt som alle Boghandlere maa søge Bierhverv ved Handel med andre Artikler end Bøger, eller som almindeligt tvinges af den haarde Nød ind paa Forlæggerbanen«⁶³).

Afregningsspørgsmaalet var stadig Genstand for Drøftelse; men i

dette Tiaar blev hele denne Side af Samhandelen underkastet en gennemgribende Organisation, saa faste Former endelig blev skabt.

I Mødet den 29. Januar 1857 gik Bølgerne højt i en lidenskabelig Diskussion om et Forslag, der var indbragt af fem Medlemmer; det gik ud paa, »at *Restancelisten* for Fremtiden ogsaa udvides til samtlige københavnske Firmaer, og at den for disses Vedkommende om-sendes den 15. Februar, samt at de samme Betingelser forøvrigt maa blive gjort gældende for dem, som for de udenbys«. P. G. Philipsen fandt Forslaget inhumant, medens Høst tværtimod fandt det ønskeligt og retfærdigt, at de samme Betingelser kom til at gælde for baade indenbys og udenbys Boghandlere. Adskillige udtalte sig for og imod Forslaget; Ændringsforslag fremsattes, og Afstemninger blev foretaget, da til Slut Foreningens juridiske Konsulent gjorde opmærksom paa, at de tagne Beslutninger ikke var af bindende Natur, da Forslaget ikke inden Mødet havde været Medlemmerne meddelt! I Mødet den 16. Juli samme Aar fremdrog Formanden Sagen paany; men Forsamlingen vedtog at henlægge den indtil videre⁶⁴).

Paa Foranledning af Immanuel Rée førtes i Sommeren 1857 i »Boghandlertidende« en Diskussion om *à Kondition-Spørgsmaalet*. Der herskede baade hos Boghandlere og Forlæggere noget divergerende Anskuelse om, hvad der rettelig burde forstaaes ved dette Udtryk. Debatten endte med, at Høst præciserede en Definition af Betegnelsen og iøvrigt raadede Forlæggerne til at være liberale med at sende *à Kondition* og ikke for rigoristiske med at kræve tilbage til bestemte Frister; det vilde sikkert være »baade smukt og — klogt«⁶⁵). I Marts næste Aar henstillede David Rubin til Foreningen, at de rabatberettigede Boghandlere, der ikke brugte Kredit, burde kunne rekvirere *à Kondition* pr. Kontant; Foreningen svarede, at der ikke i Vedtægterne var noget Forbud mod den Art Boghandel; men ligesom det maatte bero paa enhver Boghandlers Forgødtbefindende, om han vilde udlevere Bøger *à Kondition*, maatte det samme være Tilfældet, naar det drejede sig om Udlevering *à Kondition* pr. Kontant. Rubin var ikke tilfreds med dette Svar; han fremstillede Sagen i en Artikel i »Boghandlertidende« og sluttede med Ønsket om, at Spørgsmaalet endnu engang maatte blive taget op til

Drøftelse i Foreningen; men Formanden A. F. Høst svarede ham, at Foreningen ikke kunde bestemme over Medlemmerne i dette Forhold⁶⁶).

En Afregningsstrid af principiel Karakter fandt i Mødet den 28. Maj 1858 sin Afgørelse. En Boghandler i Randers havde stillet det Spørgsmaal til Foreningen: »Kan Beløbet for, hvad der er solgt af den til Nytaar efter Fortegnelse opstillede Beholdning tidligere eller nu med Ret og Billighed kræves som Restsaldo fra 1857?« Herpaa svarede Foreningen, at hvis Beholdningslisten var indsendt i rette Tid (før Udgangen af Januar Maaned), og der deri ikke havde været optaget andet, end man var berettiget til at disponere over, saa kunde der ikke allerede kræves Betaling for det, der siden Nytaar var solgt af den en Gang anerkendte Beholdning⁶⁷).

I Augustmødet samme Aar vedtog Foreningen efter Forslag af G. E. C. Gad at udsende et *Cirkulære*, hvori man indskærpede Boghandlerne Bestemmelsen i »Betingelserne« om, at »det omtrentlige Beløb af det i første Halvaar solgte indsendes inden ultimo September samme Aar«. Cirkulæret forelaa færdigtrykt til Udsendelse i Oktobermødet; men forinden havde Referatet i »Boghandlertidende« af Augustmødet vakt Uro hos Provinsboghandlerne. Der indløb flere Skrivelser til Foreningen i den Anledning, og i en anonym Artikel i »Boghandlertidende« hed det, at der vel fornuftigvis ikke kunde indvendes noget principielt mod Bestemmelsen i »Betingelserne«; men Cirkulæret kom »paa en for dets Efterkommelse lidet passende og sikkert for det store Flertal af Kommissionærer saare ubelejlig Tid, paa samme Tid nemlig, som den fordrede Indbetaling skulde ske. Den omhandlede Bestemmelse om à Konto-Betaling er nemlig paa en enkelt Undtagelse nær stiltiende sat ud af Kraft derved, at den i en Række af Aar — maaske ingensinde — ikke er blevet paaagtet fra nogen af Siderne. Følgen heraf er da blevet, at Kommissionærerne har gjort det til Skik kun at udstede Aarsregninger til deres Kunder, ja nærværende Indsender har endog i mange Tilfælde udsat Betalingsterminen til medio Marts og sikkert derved fremmet mangt et Salg; vist er det, at den forlængede Kredit giver forøget Afsætning. Skulde derfor Cirkulærets Fordringer opfyldes, da var der for de Kommissionærer, der ej ligger med

en fed Kasse, altsaa kun to Udveje, enten over Hals og Hoved at udsende Regninger eller optage et Laan. Det første vilde han maaske i mange Tilfælde være uberettiget til, ligesom det sikkert ikke faa Steder vilde vække Anstød, det sidste turde sikkert for mange møde sine store Vanskeligheder⁶⁸). Disse Betragtninger synes dog ikke at have rokket ved Foreningens Beslutning.

En Foranstaltning af stor Betydning for Afregningsspørgsmaalet blev truffet i 1859. Naar der nemlig var Anledning til at vedtage alvorlige Forholdsregler mod Debitorer, var det ikke saa let for den juridiske Konsulent blandt de forskellige Former at vælge den mest hensigtsmæssige. Et Udvalg af Boghandlere vilde have et langt større Kendskab til det enkelte Tilfælde og vilde meget hurtigere kunne træffe Beslutning om, hvad der i den foreliggende Sag burde foretages. Ideen til *Afregningsudvalget* udgik fra F. H. Eibe, der i Forening med fem Kolleger i Mødet den 15. December 1858 forelagde et Udkast til Hovedpunkterne i Organisationens af et saadant Udvalg. Det var nemlig erkendt, at skønt der i Vedtægterne og Betingelserne fandtes Bestemmelser om, hvornaar Afregningen burde være Forlæggerne i Hænde, og til hvilken Tid Saldoen skulde være betalt, var der dog ikke den Præcision i Samhandelen, som var nødvendig, naar der ikke skulde rokkes i Tillidsforholdet mellem Køber og Sælger af Forlagsartiklerne. Uregelmæssighed i Erlæggelse af Betalingerne havde en langt større indgribende Betydning, end den enkelte forsømmelige Skyldner tænkte sig; i de fleste Forretninger arbejdedes der i høj Grad fra Haanden i Munden, og den paapasselige Skyldner hindredes i at afgøre sine Mellemværender i rette Tid, fordi Indbetalingerne til ham selv udeblev⁶⁹).

Dette var Grunden til, at Eibe og hans fem Kolleger i Decembermødet 1858 foreslog nye Regler for Opgørelsen for de indenbys Boghandlere og Oprettelsen af en staaende Komité, der skulde have det ledende Tilsyn med Restancelisten og de Foranstaltninger, som denne nødvendiggjorde. Forslaget blev underkastet en livlig Diskussion; men af Hensyn til hele Sagens Vigtighed vedtog man, at Forslaget skulde tages under nøje Behandling af en særlig Komité, som saa skulde forelægge det til anden og sidste Behandling i næste Møde. Medlemmer af Komitéen blev Eibe, Gad, Høst,

Langhoff og H. Chr. F. Steen. I Mødet den 10. Januar 1859 ansaa man det bedst at udsætte Spørgsmaalet til næste Møde, der fandt Sted den 17. Januar. Komitéen havde indsendt sin Betænkning, og desuden havde G. E. C. Gad særskilt indleveret nogle Forbedringer af Forslaget. I Mødet blev Forslaget vedtaget med 13 Jastemmer mod ingen Nejstemmer; to undlod at stemme. I sin Helhed lød de nye Bestemmelser saaledes:

»a. Alle Opgørelser mellem de københavnske Boghandlere indbyrdes skal ske inden Februar Maanedes Udgang, og den 31. Marts skal være den yderste Betalingsdag for skyldige Saldi.

b. Der udnævnes en Afregningskomité, bestaaende af to Medlemmer, der har at overholde den Kontrol og at varetage de Forretninger, der vil være at udføre i Anledning af Udeblivelse af Afregning, Remittender og Saldi fra alle indenbys og udenbys Boghandlere, der er erkendt af Foreningen. Denne Komité har at raadføre sig med Formanden som tredje Medlem.

c. Ethvert Medlem er pligtigt til inden 1. Marts Aften at gennemse og tilbagesende til Udvalget det ham af dette i Midten af Februar tilstillede Skema, Afregningen vedkommende. Det Medlem, der ikke inden 4. Marts Aften har opfyldt denne Pligt, anses med en Mulkt af 5 Rdlr., der tilflyder Foreningens Kasse.

d. Ethvert Medlem er pligtigt til inden 1. April at udfylde og tilbagesende det af Udvalget i Midten af Marts udsendte Skema. De, der ikke inden den 10. April har opfyldt denne Pligt, kan ikke senere deltage i Inkassationen og taber deres Ret til Kautitionerne for det forløbne Aar. Efter at Skemaerne saaledes er indgaaede, vil Udvalget straks have at affatte Restancelisten, der omfatter saavel inden- som udenbys Boghandlere, og at udfærdige Kravsbreve til Restanterne.

e. Ethvert Medlem er pligtigt til inden den 1. Maj Aften at tilmelde Udvalget, om Forandringer maatte være at foretage i Skemaerne eller ikke. Undladelsen af en saadan Meddelelse anses med en Mulkt af 5 Rdlr., der tilfalder Foreningens Kasse. Udvalget forelægger derefter i Begyndelsen af Maj den reviderede Restanceliste for Foreningen og gør Indstilling til de yderligere Foranstaltninger, der maatte være at træffe, f. Eks. Standsning, Henvendelse

til Kautionisten, retslig Inddrivelse, Udslettelse af Listen over rabatberettigede etc. Udvalget har fremdeles Tilsyn med Restancelisten og i paafølgende Møder at meddele enhver Oplysning.

f. Vedtages Standsning i Forsendelsen til nogen Boghandler, da bliver det Medlem, der overtræder et saadant Forbud, efter Generalforsamlingens Kendelse anset med en Mulkt fra 1 til 25 Rdlr., der tilfalder Foreningens Kasse«.

Til Medlemmer af Afregningsudvalget valgtes i samme Møde G. E. C. Gad og Th. Lind⁷⁰). Kort efter finder vi Udvalget i Funktion, nemlig den 26. Februar samme Aar, da det i »Boghandlertidende« erindrede Medlemmerne om, at de tilsendte Skemaer skulde tilbage-sendes Udvalget inden den 4. Marts⁷¹).

Om den Institution, der saaledes nu var oprettet, skrev nogle Aar senere O. H. Delbanco: »At faa et sandt Overblik over Samhandelen mellem de forskellige Kolleger har været Afregningsudvalgets Opgave; ved de tvungne Indberetninger fra 1. April til Udgangen af Juni sættes dette i Stand til at bedømme Forholdet fra det Øjeblik af, da det er den reglementerede Betalingstermin, og indtil Mellemværendet efterhaanden er afviklet. Det ligger i Udvalgets Haand saavel at tale vedkommendes Sag som, hvor det gøres nødigt, at skride ind med alvorligere Forholdsregler. Man indvende ikke, at der derved aabnes Udvalget en mere udstrakt Adgang til at gøre Indblik i den betræffendes Omsætning, end der burde tilhøre Offentligheden; allerede ved Udfærdigelsen af de sædvanlige Betalingslister kan dette for den, der vil mærke sig de enkelte Poster, ikke undgaas. Men naar der i det Almenes Interesse kan udrettes noget baade for den, der staar til Rest med Betalingen, og for dem, der har Penge tilgode, bør et saadant uvæsentligere Hensyn vige for det betydningsfuldere. I Aarenes Løb har ogsaa denne Foranstaltning paa en uimodsigelig Maade vist sig at have stiftet stor Nytte; man kan ikke fragaa, at der er kommet langt større Regelmæssighed ind i Forretningslivet, og naar ikke netop Tiderne er meget ugunstige, er det kun et ringe Antal Kolleger, mod hvem der maa skrives ind med retslig Inkassation«⁷²).

Saa godt som man efter ovenstaaende skulde mene, blev Forholdet nu ikke de første Aar. I Sommeren 1862 indsendte nogle af

Boghandlerforeningens Medlemmer adskillige Forslag til Forholdsregler, som de mente skulde kunne forhindre »den aarlige Forøgelse af sene eller uordentlige og slette Betalere blandt de af Foreningen erkendte Boghandlere«. Forslagene fandt ganske vist ikke Bifald ved Mødet den 3. Juli, og flere af Medlemmerne udtalte sig mod nye bindende Bestemmelser, der kunde hindre Generalforsamlingens frie Afstemning og Afgørelse af hver enkelt Tilfælde; men paa den anden Side fandt man dog Spørgsmaalet saa vigtigt, at man nedsatte et Femmandsudvalg til at tage det under Overvejelse. Ved samme Lejlighed udtalte Foreningen paa given Foranledning, at det ikke stemte med de Hensyn, de enkelte Medlemmer skyldte hverandre indbyrdes, at paabegynde Søgmaal imod sine Debitorer, naar disse havde faaet Henstand af Foreningen ved Restancelistens Behandling, eller naar den retslige Inkassation var blevet opsat eller forkastet, uden at vedkommende Kreditor underrettede Foreningen eller dens Formand derom. Den nedsatte Komité fremlagde sin Betænkning i Mødet den 3. September; den kunde ikke anbefale noget af de foreslaaede Midler til at sikre Foreningen dygtige og solide Kommissionærer, men foreslog i Stedet selv de tidligere omtalte Bestemmelser om, at der skulde kræves $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer til at skaffe en Boghandler Rabatret og til at godkende en tilbudt Kaution eller Sikkerhed, et Forslag, som Foreningen godkendte⁷³).

Et tidligere berørt Afregningsspørgsmaal kom til Behandling igen i Maj 1863 i Anledning af en Meningsforskellighed mellem en Boghandler i Randers og Forlægger H. Hagerup. Boghandleren spurgte Foreningen, og af dennes Svar fremgaar det, hvad Sagen drejede sig om. Den mente nemlig, at Bøger, der bevislig var solgt efter Nytaar af Beholdningen fra forrige Aar, ikke skulde betales før ved Afregningen ved Aarets Slutning eller i alt Fald efter Betingelsernes Bestemmelse »inden ultimo September«; dog maatte man tage det særlige Tilfælde i Betragtning, om det i »Boghandlertidende« havde været bekendtgjort, at de paagældende Bøger ikke maatte stilles i Behold til det nye Aar; i saa Fald maatte Boghandleren straks betale, hvad der ikke inden den bekendtgjorte Frist var remitteret⁷⁴).

Efter at man i flere Aar havde gjort Erfaringer fra Afregnings-

udvalgets Virksomhed, undergik Bestemmelserne derom nogle Ændringer, som efter Forslag af syv Medlemmer blev vedtaget i Mødet den 12. November 1864. De vigtigste Forandringer var disse: Afregningsudvalget skulde for Fremtiden bestaa af Formanden og fire Medlemmer af Foreningen; hvert Aar udtraadte den først valgte, og en ny valgtes ind i hans Sted; Genvalg kunde dog finde Sted. Foruden de Forretninger, der paahvilede Udvalget efter Bestemmelserne af 1859, skulde det føre en Liste, »paa hvilken aarlig bemærkes for hvert Firmas Vedkommende Tiden, naar Afregning, Remittender og Saldi er aflagt«. Det skulde i det Hele varetage Foreningens Tarv, have sin Opmærksomhed henvendt paa, hvad der burde foretages ved Dødsfald, Fallit etc., enten det gjaldt Boghandlerne selv eller deres Kautionister. Foreningen blev sat i Stand til gennem Afregningsudvalget at følge, hvorledes det gik med Restanternes Afvikling, idet Foreningen skulde holde Møde den anden Onsdag i hver Maaned. Endelig vedtog man, at der i December samme Aar skulde udsendes et Cirkulære fra Foreningen til Boghandlerne, hvori man indskærpede dem deres Forpligtelser⁷⁵). Det var disse Bestemmelser, der indgik i Vedtægterne ved deres Revision i 1865⁷⁶).

Et Par Gange gav Spørgsmaalet om *Rabatten til private* Anledning til Forhandling i Boghandlerforeningen. En rabatberettiget Boghandler i Løgumkloster havde i en Annonce i »Den vestslesvigske Tidende« tilbudt Skolelærere 10 % Rabat uden Betingelser af nogen Art og andre private ligeledes 10 %, naar de købte for mindst 8 Rdlr. Foreningen opfordrede Boghandleren til at tilbagekalde sin Annonce, da den stred mod »Betingelserne«, og han ellers vilde miste sin Rabatret; han skyndte sig at efterkomme Foreningens Krav⁷⁷). I det andet Tilfælde var det den københavnske Boghandler Jacob Erslev, det var galt med. Han havde til nogle Skoleelever solgt Bøger under Bogladeprisen, og det blev indberettet til Foreningen. Høst afæskede ham en Erklæring; han søgte at undskylde sig »med nogle forhaandenværende særlige Omstændigheder, der dog ikke kunde diskulperere ham«, og lovede højtideligt, at han for Fremtiden vilde holde sig Vedtægterne efterrettelig⁷⁸).

Ogsaa til Spørgsmaalet om *Medlemmernes Ret til at være Kommis-*

sionærer for ikke rabatberettigede Boghandlere tog Foreningen Standpunkt i dette Tiaar. Anledningen var en Bekendtgørelse fra Advokat, Dr. Heibergs Boghandel i Slesvig By om, at F. H. Eibe var hans Kommissionær i København, og den medførte, at Foreningen i sit Møde den 15. April 1861 fastslog, at det var stridende mod det enkelte Medlems Pligter mod Foreningen at optræde som Kommissionær for Handlende i Danmark og Slesvig, der beskæftigede sig med at sælge Bøger, men ikke af Foreningen var kendt rabatberettigede; skete det, havde det paagældende Medlem gjort sig skyldig i Brud paa Foreningens Vedtægter⁷⁹).

Mange andre Spørgsmaal beskæftigede Foreningen sig med i Aarenes Løb. Kun et Par skal yderligere omtales. Den 11. Januar 1858 bad Boghandler Jacob Erslev i en Skrivelse om Foreningens Anbefaling af en Plan til et *Boglotteri*. Anmodningen blev diskuteret i Mødet den 26. Januar; men man nægtede at give den ønskede Anbefaling⁸⁰). Derimod viste Foreningen sig villig til at anbefale en Ansøgning fra Boghandler Dein i Maribo om at faa en Lotterikollektion overdraget⁸¹).

Med *Boghandlermedhjælpernes Stilling* havde Foreningen allerede tidligere beskæftiget sig, og i 1866 blev deres Forhold atter drøftet. Den 15. April 1862 havde nogle af Kommisserne stiftet en »Boghandler-Medhjælper-Forening«; dens Formaal var ved ugentlige Sammenkomster at bidrage til god Samvirken i fælles Interesser samt selskabelig Underholdning. Foreningen talte allerede i Maj 24 Medlemmer og havde en Bestyrelse, bestaaende af en Formand, en Næstformand og en Kasserer; man kunde blive Medlem, naar man var fyldt tyve Aar, og maatte udtræde, naar man etablerede sig som selvstændig Boghandler. I »Boghandlertidende«, Boghandlerforeningens officløse Organ, bød man den nye Forening Velkommen med disse Ord: »Det er glædeligt, at det Liv, der i de sidste Aartier har udviklet sig i Boghandelen, nu ogsaa begynder at røre sig hos dem, der forbereder sig til denne Livsstilling. Vi ønsker, at denne Forening maa udvikle sig efter sit store Forbillede i Leipzig, og at dens Medlemmer ved Overgang til Selvvirksomhed maa bringe nye og gode Kræfter ind i de etableredes Forening⁸²).« Imidlertid fik denne Sammenslutning ikke den Betydning, man havde

ventet; det var forbeholdt en senere Tid at se en livskraftig Boghandlermedhjælperorganisation. Den 4. Juli 1866 spurgte Overretsprokurator Seidelin Boghandlerforeningen, om det var Sædvane blandt Boghandlerne, at de fæstede deres Kommisser halvaarsvis, saaledes at de kun kunde opsiges med et Fjerdingaars Varsel til enten 1. Maj eller 1. November. I Mødet den 17. Juli vedtog Foreningen at svare, at der ikke i Boghandelen var nogen særlig Sædvane i den Henseende, men at Kommissernes Forhold til deres Principaler maatte behandles efter de samme Regler, som gjaldt i den øvrige Handelsverden⁸³).

Boghandlerforeningen fik stadig en Del Andragender om *Gaver af Bøger*, som den maatte tage Stilling til. I 1858 var det en Anmodning fra Redaktør C. St. A. Bille om Bøger til det skandinaviske Selskabs Bibliotek i Hamburg; den blev efter Afstemning mødt med Afslag. I Sommeren 1860 var det en Henvendelse fra den københavnske Arbejderforening; man overlod det til det enkelte Medlems Forgodtbefindende, om han vilde yde Foreningen Bøger som Gave. Samme Standpunkt indtog man i December samme Aar over for en Anmodning fra den frie Aftenskole i Kolding, medens man gav Afslag i Sommeren 1861 paa et lignende Andragende fra Foreningen for Almuens Vel, der bestod af nogle Sogne i Københavns Omegn med det Formaal at arbejde for en moralsk og materiel Forbedring i den lavere Klasse af Befolkningen⁸⁴).

Disse stadige Andragender og deres Behandling i Foreningens Møder fandt O. H. Delbanco i Længden meningsløse, og i Mødet den 17. Marts 1862 foreslog han, at man ophævede Vedtægternes Bestemmelse om, at ingen af Medlemmerne maatte skænke Bøger til Læseselskaber, Biblioteker o. s. v., uden at Andragendet først havde været behandlet og afgjort i Foreningen. Formanden A. F. Høst fandt det betænkeligt at afskaffe Bestemmelsen, der for faa Aar siden var vedtaget efter moden Overvejelse og dengang var blevet hilst med Glæde af Medlemmerne, som derved var blevet lettet for Trykket af den tiltagende Mængde Andragender fra Læseselskaber af den forskelligste Slags. Det blev imidlertid Delbancos Standpunkt, der sejrede; hans Forslag blev vedtaget med 8 Stemmer mod 7⁸⁵). Denne Bestemmelse forhindrede dog ikke, at For-

TIAARET 1867–1876

Nye Vedtægter fik Boghandlerforeningen ogsaa i dette Decennium. Midt i April 1873 havde man opdaget, at Oplaget af de trykte »Vedtægter« og »Betingelser« var sluppet op, og man traf derfor Beslutning om at lade dem optrykke med — som det hedder — de fornødne Forandringer. Optrykkene bærer Datoen den 15. Maj 1873, men er i Virkeligheden saa lidet ændrede fra de tidligere, at ikke engang alle virkelige Forandringer er kommet med¹).

Gennem Afregningsudvalgets Bekendtgørelser er det muligt at se, hvorledes *Medlemstallet* stod hvert Foraar; store Svingninger kan man ikke paastaa, det var underkastet. 1868, 1869 og 1870 var der 29 Medlemmer i Foreningen, 1871 kun 28, 1872 atter 29 og 1873—76 kun 26 Medlemmer²).

Otte *nye Medlemmer* blev optaget i Boghandlerforeningen i Løbet af Tiaaret. I 1867 var det EDVARD JESPERSEN, der havde været Boghandler i Flensborg, men efter Krigen i 1864 havde set sig nødsaget til at forlade Byen; han havde saa slaaet sig ned i Hovedstaden, hvor han havde overtaget Otto Schwartz' Sortimentsboghandel³). I December 1869 traadte JACOB ERSLEV ind i Foreningen; han var oprindelig bestemt for det teologiske Studium, men havde i 1854 startet en Musikhandel, kort efter i Forbindelse med en Boghandel. Allerede i 1858 havde F. H. Eibe foreslaaet ham optaget i Foreningen, men forgæves; det skete først nu, godt 11 Aar senere⁴). I November 1871 overtog CARL FERDINAND BROCHORST C. C. Loses Bog- og Musikhandel, og i Januarmødet 1872 vedtoges hans Optagelse i Foreningen. I December samme Aar blev RUDOLPH KLEIN Medlem; han havde tre Aar tidligere etableret sig med en Bog- og Papirhandel i Lille Købmagergade⁵). I Marts 1873 blev A. F. Høst's Søn CHR. HØST optaget; han var fra Nytaar blevet Kompagnon i

en yngre Kreds af Kolleger, der maatte være beredvillige til med dem at glæde sig over Tilværelsen af en Forening, der er af ikke ganske ringe Betydning, ej alene for Boghandlerne og Boghandelen, men ogsaa for Litteraturen og Publikum i Almindelighed!« I dette fromme Haab skulde Høst ikke blive beskæmmet⁹⁰).

At Foreningens Medlemmer kunde finde paa at tage paa *Skovtur*, derom vidner følgende Linjer i »Boghandlertidende« for 24. Juni 1865: »At forene det nyttige med det behagelige er en gammel Leve-regel, der saa godt som hver Dag fremtræder i en ny Skikkelse og ved ikke faa Lejligheder kommer til Anvendelse. Ogsaa inden for den lille Kreds, for hvem disse Linjer skrives, gør den sig gældende, og af og til finder derfor de Boghandlere, der er Medlemmer af Boghandlerforeningen, Anledning til for en Forandrings Skyld at 'forlægge' noget nyt, nemlig at forlægge de Møder, hvor alvorlige Materier forhandles inden for de fire Vægge, til Sammenkomster i det Fri under Skovens Kroner, hvor en gemytlig Passiar ved Bordet afbrydes af Skaaler i forskellig Retning. Paa en fornylig afholdt Skovtur blev ogsaa ved et Glas dette Blad mindet⁹¹).

havde indbudt Høst. »Efter Afsyngelsen af en Sang udbragtes Skaalen for Kancelliraad Høst, der paa en smuk Maade besvarede den med en Henvisen til, at Boghandleren har en dobbelt Retning for sin Virken, idet han ikke alene har et merkantilt, men ogsaa et litterært Formaal at stræbe hen imod. En Mængde Taler, hvis Indhold dels angik Personer eller Emner, som var nøje knyttede til Boghandelen, dels havde et mere almindeligt Indhold og ofte strejfede over paa det humoristiske Gebet, forhøjede i høj Grad den livlige Stemning, der herskede saavel ved Bordet som senere, da man samledes i det Fri. Først sent skiltes man ad i den overordentlig smukke Aften; thi at Festen begunstigedes af det skønneste Vejr, er noget, der ikke bør forbigaaes, idet vi tager Afsked med denne — rigtignok paa denne Aarstid ualmindelige — 'Høstfest'!« som det hedder i »Boghandler-tidende«⁸⁹).

Den 18. Januar 1862 kunde Boghandlerforeningen selv have fejret sin *25 Aars Bestaaen*. I Mødet den 4. December 1861 henledte Formanden A. F. Høst Medlemmernes Opmærksomhed paa, at Dagen nærmede sig, og alle var enige om, at den burde fejres paa en højtidelig Maade; Formanden lovede at sørge for Indbydelser til en Fest i den Anledning. Og straks tog Høst fat. I Forbindelse med F. H. Eibe udstedte han Indbydelse til et festligt Middagsgilde paa Skydebanen den 18. Januar 1862; foruden Foreningens egne Medlemmer kunde andre Boghandlere, Forfattere, Journalister, Bogtrykkere, Bogbindere og andre i Boghandel interesserede deltage, naar de ytrede Ønske derom eller blev indbudt af Foreningens Medlemmer. Det blev en sørgelig Skuffelse. Da Listen kom tilbage, havde to Medlemmer paategnet, at de ikke vilde deltage; adskillige havde ikke taget endelig Bestemmelse, og ikke en eneste med Undtagelse af de to Indbydere havde anmeldt, at de vilde tage Gæster med. Da Festen kun vilde have Værd og Betydning »som et Udtryk for de nærmest paagældendes Følelser og ved en almindelig og beredvillig Imødekommen hos Medlemmerne«, besluttede Høst og Eibe at tilbagekalde Indbydelsen. Den 18. Januar 1862 hengik ubemærket og spørløst. I Mødet den 17. Marts redegjorde Formanden derfor og udtalte det Ønske, »at de nuværende Medlemmer, som maatte opleve Foreningens 50 Aars Jubilæum, da maatte forefinde

eningen i Februar 1864, under den sidste slesvigske Krig, drøftede, om man skulde skænke danske Bøger til de danske Krigere, der som Krigsfanger befandt sig i Preussen; alle de tilstedeværende erklærede sig villige dertil, og Meningen var, at Boghandler Lorck, der nu beklædte Stillingen som dansk Generalkonsul i Leipzig, skulde sørge for Fordelingen af Boggaverne⁸⁶).

* * *

Naturligvis var det i første Række Forretningsanliggenderne, der gav Anledning til Foreningens Sammenkomster; men efterhaanden gik det mere og mere op for Medlemmerne, at en Tilnærmelse mellem dem af mere selskabelig Art vilde være i alles Interesse, »selv om man dengang ikke kendte Topsøes senere Udtalelse i »Dagbladet« om, hvad der overhovedet kan udrettes ved et lille Glas Sherry«. Som Følge heraf foreslog F. H. Eibe i Mødet den 15. December 1858, at man engang imellem skulde afholde *selskabelige Sammenkomster*; selv var han fra Studenterdagene selvskrevet til at være Foreningens magister bibendi eller Fornøjelsesraad. »At disse Middage paa Skydebanen, hvor man mødtes i al Gemytlighed, ogsaa har indvirket paa et endnu større kollegialt Forhold mellem Boghandelens Repræsentanter, lader sig ikke afdisputere«, siger O. H. Delbanco. I Forhandlingsprotokollen hedder det, at Forslaget kom fra Delbanco, Eibe, Gad, Hegel, Lind og Reitzel, og at man vedtog, »at der for Fremtiden afholdes regelmæssige selskabelige Sammenkomster paa et offentligt Sted«, og »at disse ledes af et særligt dertil udnævnt Medlem af Foreningen, der har at konferere med Formanden«, samt »at Omkostningerne ved hvert Møde udredes af de hver Gang deltagende. Til at forestaa disse selskabelige Sammenkomster valgtes Hr. F. H. Eibe«⁸⁷).

Af *mindre Festligheder* kan nævnes den Festmiddag, hvortil næsten alle Boghandlerforeningens Medlemmer, nogle københavnske og Provinsboghandlere havde indbudt Chr. Steen paa hans 74 Aars Fødselsdag den 6. Oktober 1860⁸⁸). Tirsdag den 4. Juni 1861 kunde A. F. Høst holde 25 Aars Jubilæum, og Dagen blev da ogsaa fejret. Saa godt som alle Boghandlerforeningens Medlemmer og flere udenbys Kolleger samledes paa Bellevue til et Festmaaltid, hvortil man

Faderens Forretning. Senere paa Aaret, i September, blev J. J. HOLM Medlem af Foreningen; han havde siden Nytaar ejet den afdøde Georg Chr. Ursins Forretning⁶). Endelig optog Boghandlerforeningen fra Nytaar 1876 M. HAAGENSEN og ANDREAS LIND, der i Fællesskab havde overtaget C. W. Stincks Bog-, Papir- og Kunsthandel fra April 1873⁷).

Ni *Medlemmer mistede* Boghandlerforeningen i Løbet af de ti Aar, deraf ved Dødsfald fire af Foreningens mere betydende Medlemmer: F. H. Eibe, Chr. Falkenberg, H. C. F. Steen og G. C. Ursin.

F. H. EIBE var en fynsk Proprietærsøn, født 1816, blev Student fra Aalborg 1836 og derefter Huslærer i Jylland et Par Aar. I 1839 kom han til København og begyndte at studere Teologi; men det gik kun smaat med Studierne; nok saa meget var han optaget af det muntre Studenterliv. En af hans Skolekammerater var begyndt at udleje teologiske Kollegiehefter til Studenterne, og da han døde, fik Eibe af den afdødes Familie Opfordring til at flytte ind paa Borchs Kollegium i den afdødes Værelse og fortsætte Forretningen. Eibe oprettede et saakaldt Kollegiehefte-Abonnement, et Foretagende, der viste sig at være saa indbringende, at han fortsatte dermed flere Aar efter, at han var blevet Boghandler. Han deltog i Regenslivet med Liv og Sjæl og var i fem Aar Senior i Studenterforeningen, men forlod saa Studeringerne, som ikke havde haft hans Interesse, og som han aldrig fik gjort saa meget ved. Han havde faaet Lyst til Boghandelen, og den 5. Maj 1845 etablerede han sig i Løvstræde. Jacob Deichmann tog ham under Armene i den første vanskelige Tid; ved hans Hjælp blev han rabatberettiget i Oktober samme Aar, og i Februar 1846 blev han Medlem af Boghandlerforeningen. Hans store Bekendtskabskreds blandt Akademikerne skaffede ham hurtig en anselig Sortimentshandel og et ikke ubetydeligt Forlag; blandt de første Værker, der kom paa hans Forlag, var Regenskammeraten Hostrups Komedier og Charles Dickens' Værker i Moltkes Oversættelse.

Vilde man imidlertid se Eibe i hans rette Omgivelser, skulde man opsøge ham i hans Kommissionsvirksomhed. I Maj 1855 startede han en Kommissionsforretning for Provinsboghandlere; den voksede hurtigt; i Oktober 1855 havde han 9 Kommittender, i 1860 51 og

i 1870 71. For Boghandlerforeningen blev Eibe et værdifuldt Medlem. Det var ham, der i 1858 gav Idéen til Afregningsudvalget; det var ham, der havde Blik for Sortimentsboghandlernes vanskelige Kaar og i 1867 fik nedsat en Komité til Drøftelse deraf. Ham var det ogsaa, der gjorde opmærksom paa, hvad selskabeligt Samvær kunde betyde for Forholdet mellem Foreningens Medlemmer, og selv var han fra 1858 til sin pludselige Død Paaskemorgen den 9. April 1871 den studentikose Leder af de selskabelige Sammenkomster. Kollegernes Anerkendelse og Hengivenhed for ham kom til Udtryk paa hans 25 Aars Jubilæumsdag den 5. Maj 1870, da han blev fejret i et muntret Lag. Ved hans Død mindedes han i Foreningens første Møde, og hans Kolleger satte et Monument paa hans Grav paa Søllerød Kirkegaard. I »Boghandlertidende« fik han dette Eftermæle:

»Grebet af en inderlig Higen efter organisatoriske Foranstaltninger var hans Bestræbelse, jævnsides med at bringe sin egen Forretning i Vejret, altid den at virke for, hvad der kunde udrettes til, at saavel den indenbys Samhandel som hele Samkvemmet med de udenbys Kolleger antog et saa forretningsmæssigt Sving som muligt. Om hans Idéer altid har været saa praktiske, som han selv ansaa dem for, har været forskellig Bedømmelse underkastet. Heller ikke kunde en Mand, der i den Grad som Eibe enten paa egne eller paa andres Vegne traadte frem i Livet, undgaa, at der undertiden kunde opstaa Rivninger, især naar hans Blod blev for varmt. Men ingen kunde ved saadanne Lejligheder harmes paa ham; thi det kan vistnok siges med Rette, at hans Død vil frembringe et meget føleligt Savn indenfor Boghandlersamfundet⁸⁾.

CHR. FALKENBERG var født i 1830 som Søn af Frederik VI's Livtjener og lærte Boghandel hos Gyldendal, hvor han var ansat fra 1846 til 1862, og hvor han tilegnede sig den Orden og Punktlighed, der blev Særpræget paa hans egen Forretning, da han i 1862 etablerede sig og samme Aar blev Medlem af Boghandlerforeningen. Han havde i 16 Aar været vant til at bevæge sig under store Forhold; det faldt ham derfor noget vanskeligt at slaa sig til Ro under de langt mindre Forhold i hans egen Forretning. Han kastede sig over Handel med Fotografier, udgav Kalendere — de endnu kendte med den

røde Bort à la grecque — og blev Kommissionær for »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme«; men han blev hurtigt lammet af en Brystsygdom, der den 30. August 1868 gjorde Ende paa hans Liv⁹).

H. C. F. STEEN var født i 1819, var kommet i Lære i Faderen Chr. Steens Forretning og i 1846 blevet optaget som Kompagnon i Firmaet, som dog først i 1848 ændrede Navn til Chr. Steen & Søn. Ved Faderens Død i 1861 blev han Eneejer af Forretningen. Det faldt i hans Lod at afvikle Forholdet til Papirfabrikken »Valdemarshaab« i Køge, som Chr. Steen havde sat mange Penge til paa, og han udviklede Forlaget med Landkort og Skønlitteratur samt Leksika. Han var et virksomt Medlem af Boghandlerforeningen; hans sunde, forstandige og klare Mening hørtes altid med Opmærksomhed, og han havde et udstrakt Kendskab til Provinsforholdene i Boghandelen. 1868—1870 var han Medlem af Afregningsudvalget og 1859—69 Kasserer for Boghandlernes Hjælpekasse. I 1867 blev Steen angrebet af en farlig Sygdom, der længe bandt ham til Sygesengen; men efter en heldig Operation kom han saa nogenlunde til Kræfter; dog svækkedes hans Syn mere og mere, og i Efteraaret 1870 blev han fuldstændig blind. »Med Gudhengivenhed og stor Sjælsstyrke bar han denne tunge Tilskikkelse og vedblev ufotrøden sin Virksomhed«. Da brød hans første Sygdom atter ud, og den 3. Januar 1871 afgik han ved Døden kun godt 51 Aar gammel¹⁰).

GEORG CHR. URSIN var født 1826 i København som Søn af Matematikeren og Astronomen G. Fr. K. Ursin, kom i 1843 i Lære hos A. F. Høst og blev her indtil 1855, bortset fra Soldatertiden i 1849. I November 1855 etablerede han sig i Pilestræde og blev i 1860 optaget i Boghandlerforeningen. Han havde knyttet Forbindelser i Tyskland og drev især udenlandsk Sortimentsboghandel; hans Forretning nød stort Ry i Hovedstaden, ikke mindst paa Grund af hans egen Dygtighed og Elskværdighed. Det hedder i »Boghandler-tidende« ved hans Død: »Naar man tager Hensyn til de mange vanskelige Forhold, som i denne Retning (d. v. s. det udenlandske Sortiment) gør sig gældende, af hvilke Konkurrencen ikke er den mindste, maa man indrømme, at Ursin forstod at føre denne sin Opgave ind i det rette Spor. Hans Udholdenhed til Arbejde, hans hurtige

Opfattelse og ypperlige Hukommelse gjorde ham særlig skikket til denne ofte trættende og besværlige Arbejdsbranche, og ved personlig at tage Del saa godt som i enhver Enkelthed i sin Forretning lykkedes det ham at tilfredsstille en større Kundekreds, saaledes at han nu efter 17 Aars Arbejde havde dannet sig en Forretning, i hvilken han følte sig veltilfreds. Thi ved Siden af al sin travle Virksomhed forstod han at bevare et jævnt, godt Humør, hvorved han med en vis Lethed kom hen over de mange daglige Trivialiteter, for hvilke en Sortimentshandel, og særlig en Handel som hans, stadig er udsat. Vi finder det meget betegnende for Ursins Karakter, at skønt vi har kendt ham i en lang Række af Aar, i hvilken vi jævnlig har haft Lejlighed til at samtale med ham, mindes vi dog aldrig at have hørt ham udtale sig beklagende over Forholdene, over Tiden eller over Forretningens Gang; men altid saa han med en vis mandig Frejdighed paa Forholdene, saaledes som de kom ham i Møde«. Efter i faa Dage at have været syg døde han den 19. September 1872¹¹⁾.

Fra 1. Januar 1868 overdrog J. H. SCHULTZ Forhandlingen af sit Forlag til Th. Lind; dermed forsvandt han ud af Foreningens Medlemmers Kreds, som han havde tilhørt siden 1851 af Navn; ligesaa lidt som sin Fader havde han været noget aktivt og interesseret Medlem. I 1869 ophævedes FORLAGSFORENINGEN, og dermed ophørte ogsaa den at være Medlem. KRISTIAN VISSING, der drev baade Sortiments- og Forlagsboghandel og var blevet optaget i Foreningen i 1866, blev fra 1. Januar 1872 tvunget til at overdrage sin Forretning til en anden paa Grund af Sygdom, og derved blev han slettet af Medlemsfortegnelsen. I 1875 traadte BENNY HENRIQUES ud af Foreningen, idet han meddelte, at han agtede at slaa ind paa en anden Levevej; han blev Klædegrosserer fra Nytaar 1876. Endelig meldte C. C. LOSE sig ud i 1875 fra Nytaar 1876 at regne¹²⁾.

* * *

Et Forslag af afgørende Betydning for Boghandlerforeningens hele Organisation blev fremsat af G. E. C. Gad i Mødet den 29. August 1867. Det var hans Hensigt, at Foreningen mere skulde nærme sig den svenske Bokförläggareförenings Indretning; hans Forslag gik

F. H. EIBE

CHR. FALKENBERG

HANS CHR. FR. STEEN

GEORG CHR. URSIN

derfor ud paa, at man burde overveje, om der ikke var Grund til at foretage Forandringer i Vedtægternes Bestemmelse om Stemmegivningen, saaledes at der blev tildelt de forskellige Firmaer en eller flere Stemmer efter deres Forlags Størrelse og Værdi, altsaa *indføre kvalificeret Stemmeret* i Foreningen. Sagen blev Genstand for en foreløbig Diskussion; men Meningerne var meget delt, og Spørgsmaalet blev udsat til det næste Møde den 26. September. Her førtes en ny vidtløftig Forhandling; i Forvejen havde to Indlæg i Sagen cirkuleret mellem Medlemmerne, nemlig et imod Forslaget af O. H. Delbanco og Otto Wroblewski og et yderligere Forsvar for Tanken af G. E. C. Gad. Med 13 Stemmer mod 9 vedtog man saa at nedsætte et Femmandsudvalg, bestaaende af Delbanco, Gad, Høst, Th. Reitzel og Steen, til at overveje Sagen. Deres Betænkning af 3. December blev forelagt i Mødet den 11. December; efter at have anført deres Grunde for og imod Forslaget kom de til det Resultat, at de fandt »det betænkeligt at rokke ved et Grundprincip, der nu har været gældende i Foreningens mere end 30-aarige Bestaaen; vi kan derfor ikke indrømme, at den almindelige og lige Stemmeret hidtil i Foreningen har haft nogen for de større Firmaer skadelig Indflydelse, og vi tvivler ikke paa, at det Hensyn til de ældre og større Firmaer, der hidtil har gjort sig gældende, den sunde Sans, gode Takt og Moderation, som Flertallet altid har vist, ogsaa fremdeles vil herske i Foreningens Beslutninger. Vi anser saaledes en Forandring med Hensyn til Medlemmernes Stemmeret for Øjeblikket ikke for nødvendig og indstiller, at det foreløbig har sit Forblivende ved de hidtil gældende Regler«. Dette Standpunkt blev enstemmigt tiltraadt af de i Mødet tilstedeværende 19 Medlemmer, og dermed var Sagen skrinlagt for denne Gang; men Tanken om den kvalificerede Stemmeret dukkede op igen nogle Aar senere¹³).

Endnu i 1867 beklædte A. F. Høst *Formandsposten*, som han var blevet valgt til siden 1855; men ved Valget for Aaret 1868 erklærede han, at han ikke kunde modtage Genvalg; han havde nu i 13 Aar sat en Ære i at være Foreningens Formand og havde udført sit Hverv med Iver og Kærlighed efter bedste Evne; han havde ogsaa haft rig Lejlighed til at glæde sig over Medlemmernes Overbærenhed og Paaskønnelse; de havde troligt staaet ham bi og understøttet

hans Bestræbelser. Nu mente han imidlertid, det var ønskeligt og tjenligt for Foreningen, at de mange gode yngre Kræfter, den var i Besiddelse af, kom paa Prøve; han tvivlede ikke om, at han let kunde erstattes. Til Formand valgtes derpaa TH. REITZEL; han blev ogsaa genvalgt for 1869; men ved Valget for 1870 frabad han sig Genvalg, og Forsamlingen gav da den fraværende A. F. HØST sine Stemmer. Han modtog Valget, takkede i »Boghandlertidende« derfor, men kunde ikke tilbageholde den Bemærkning, at det kun var tøvende og højst ugerne, han modtog Valget. Han havde ment, at han efter sin tidligere lange Formandstid kunde være fritaget for Stillingens Arbejde og Bryderier; men da han ikke havde været til Stede paa Mødet havde han ikke kunnet forhindre sit Valg. Og det blev ikke ved dette ene Aar; Resten af Tiaaret valgtes han Aar efter Aar til Formandsposten¹⁴).

Efter F. H. Eibes Forslag vedtog man i Mødet den 26. September 1867, at der for Fremtiden skulde vælges en *Næstformand* (Viceformand) samtidig med den øvrige Bestyrelse; ved Valgene i Slutningen af November samme Aar for 1868 blev TH. LIND udset til denne Post; men skønt der nu hvert Aar regelmæssigt fandt Valg af Næstformand Sted, nævnes han overhovedet ikke i Vedtægterne af 1873¹⁵). Th. Lind var Næstformand 1868 og 1869, OTTO B. WROBLEWSKI Resten af Tiaaret. Under Høst's Sygdom i April 1870 ledede O. H. Delbanco Mødet i Foreningen; under Formandens Fraværelse i April—Maj næste Aar var det Næstformanden Wroblewski, der dirigerede Møderne, ligesaa under Høst's Rejse i September 1874¹⁶).

Boghandlerforeningens *juridiske Konsulent*, Protokolfører og Sekretær, Overretsprokurator J. L. SIMONSEN kunde den 11. Marts 1872 fejre 25-Aarsdagen for sin Tilknytning til Foreningen. »Boghandlertidende« for den 8. Marts indeholdt en Bekendtgørelse om, at Foreningen holdt Møde paa Skydebanen Mandag den 11. Marts Kl. 5 præcis; ved denne festlige Sammenkomst overrakte man Jubilaren et Diplom som Æresmedlem af Foreningen — det andet i Foreningens Historie — som Udtryk for den »Højagtelse og Hengivenhed«, han havde erhvervet i sin Virksomhed for Foreningen¹⁷).

I Septembermødet 1867 havde F. H. Eibe ogsaa foreslaaet, at der skulde holdes *Generalforsamlinger* den 15. i hver Maaned; men hans

Forslag var blevet stemt ned. Ved Vedtægterne af 1873 bortfaldt dernæst enhver bindende Regel om Afholdelse af Møderne¹⁸).

I 1869 fik Boghandlerforeningen Anmodning om at erklære sig i en Sag, der angik *den litterære Ejendomsret*. I Mødet den 23. August fremlagdes en Skrivelse fra Otto B. Wroblewski, hvori han bad om at faa Foreningens sagkyndige Skøn til Brug under den Retssag, der verserede mellem ham og Digteren Meir Goldschmidt. I 1861 havde Wroblewski overtaget Forlaget af Goldschmidts dramatiske Digtning »Rabbi Elieser«; men Forfatteren havde derpaa i 1869 udgivet Værket i omarbejdet Skikkelse paa Chr. Steen & Søns Forlag som Dramaet »Rabbien og Ridderen«, og det uagtet Wroblewskis Udgave ikke var udsolgt. Foreningen nedsatte i denne Anledning et Tremandsudvalg; det afgav sin Betænkning i Mødet den 13. September 1869, og den var af et saadant Indhold, at G. E. C. Gad stillede det Forslag, at Boghandlerforeningen skulde erklære, at Forlæggernes Ret var blevet krænket ved Goldschmidts Fremgangsmaade, da Omarbejdelsen ikke kunde anses for at være af saa indgribende Karakter, at man kunde betragte »Rabbien og Ridderen« som et nyt Værk. Dette Standpunkt vedtoges enstemmigt, og Foreningens Responsum maa ogsaa have haft Indflydelse paa Hof- og Stadsrettens Dom, for Digteren blev dømt til at betale Wroblewski Erstatning efter uvildige Mænds Skøn og at godtgøre ham Sagens Omkostninger. Imidlertid frafaldt Wroblewski Erstatningskravet, og Dommen blev ikke appelleret¹⁹).

I 1867 drøftede man paany i Foreningen Spørgsmaalet om Forholdet til *Antikvarboghandlerne*. Anledningen var den, at Reitzel havde nægtet Boghandler David Rubin — der overvejende drev Antikvarboghandel — Rabat, og Rubin havde klaget derover til Foreningen. Klagen blev behandlet i Mødet den 18. Februar, og foranlediget deraf fremsatte to af Medlemmerne, Th. Michaelsen og Karl Schönberg, det Forslag, at »enhver Boghandler er berettiget til for sit Vedkommende at nægte den Forhandler af gamle Bøger Rabat, som overbevises om at have købt stjaalne Bøger«. Formanden henviste imidlertid straks til Vedtægternes Paragraf 10, hvori der var foreskrevet, hvorledes Rabatten kunde ophøre, men at det ikke stod den enkelte frit for paa egen Haand at foretage et saadant Skridt. Fra

flere Medlemmers Side blev der nu rejst Besværinger over de Tab, der blev paaført dem ved, at Antikvarboghandlerne var rabatberettigede; det blev derfor overdraget et Femmandsudvalg at tage under Overvejelse »det hele Forhold, hvori Antikvarer staar til Foreningen og Vedtægterne«. Udvalgets Betænkning forhandlede i Mødet den 17. Juli; den var delt i en Mindretalsbetænkning — fra Michaelsen og Schönberg — og en Flertalsbetænkning. Skønt Mindretallet indrømmede Antikvarboghandelens Berettigelse og særlige Karakter, vilde den dog paastaa, at man kunde paavise ikke faa Tilfælde, hvor de berettigede Krav fra dem, der handlede med nye Bøger alene, ikke blev fyldestgjort; der fandt Omsætninger Sted, som ikke kunde billiges; derfor fastholdt Michaelsen og Schönberg deres oprindelige Forslag: Ethvert Medlem af Foreningen skulde have Ret til for sit Vedkommende at nægte den Boghandler Rabat, som blev overbevist om at have købt stjaalne Bøger; Meddelelse herom til Formanden skulde ske samtidig med Rabatnægtelsen.

Flertallet havde ikke kunnet anerkende dette Standpunkt; det motiverede, at det ikke kunde erkende, at der i Præmisserne fandtes nogensomhelst virkelig Begrundelse for Nødvendigheden, Hensigtsmæssigheden eller Retfærdigheden af den Slutning, hvortil Mindretallet var kommet; det foreslog derfor, at der ikke skete nogen Ændring i Vedtægternes Paragraf 10. Dette Forslag blev vedtaget med 15 Stemmer mod 3; men desuden bemyndigede Forsamlingen Formanden til at konferere med Politidirektøren om Skridt til i København at indføre saadanne Foranstaltninger, som i Udlandet var truffet for at hæmme Misbrug ved Handelen med brugte Bøger. Om en saadan Konference med Politidirektøren aflagde Formanden Beretning i Mødet den 26. September 1867, og man vedtog at gøre de af Politidirektøren foreslaaede yderligere Skridt til Sagens Fremme, nemlig at indgive et Andragende til ham om en ny Lov i saa Henseende og anmode om hans formaaende Bistand²⁰).

I Mødet den 12. April 1872 rejste Høst Diskussion om et Par Forhold vedrørende *de københavnske Kommissionærers* Opræden overfor Forlæggerne. I Stedet for at tilsende Forlæggerne Afregningsbeløbene fra deres Kommittender gav Kommissionærerne dem Besked om at afhente Pengene. Foreningens Medlemmer var enige om, at ganske

vist havde Forlæggerne Krav paa at faa Pengene tilstillet; men den Praksis, der havde udviklet sig, var dog den mest hensigtsmæssige og bekvemme for alle Parter i de travle Betalingsdage i Slutningen af Marts. Derimod gav det andet fremdragne Forhold Anledning til Meningsforskel. Det skete, at Kommissionærerne nægtede at give Kvittering for Modtagelsen af Pakker til Afsendelse, medens de dog fordrede Kvittering for afleverede Remittender. Nogle Medlemmer holdt paa det gamle, at der blev givet Kvittering for Modtagelse af Pakker; det afgav en Garanti for rigtig Besørgelse, som mange Gange havde vist sig nødvendig. Andre forsvarede det nye, at man ikke fordrede Kvittering, da det var forbundet med mindre Ulejlighed. Alle var dog enige om, at Forlæggeren var i sin gode Ret, naar han krævede Kvittering for Pakkerne, der sidestilledes med enhver anden Værdigenstand. Nøjagtig fire Aar senere foreslog P. G. Philipsen, at man vedtog en Bestemmelse om, at intet blev udleveret, naar det blev rekvireret paa løse Sedler; det forlangte skulde kun afleveres, naar Kontrabog medfulgte, saa det straks kunde blive indført. Dette Forslag blev vedtaget²¹).

En længere Klage over Langsomheden i *Ekspeditionen af Provinsboghandlernes Ordre* fremkom i »Boghandlertidende« i Juni 1876. Indsenderen mente, Fejlen laa dels hos Boghandlerne, der ikke regnede med, at der nødvendigvis maatte gaa en Dag med til at faa Requisitionerne fordelt mellem Hovedstadens efterhaanden mange Forlæggere, men ogsaa hos Forlæggerne, der viste en vis Sendrægtighed, mindst forøvrigt de større Forlag²²).

Spørgsmaalet om *Kommissionærernes Retsstilling* blev aktuelt i dette Tiaar og indgaaende drøftet. I Anledning af at en Pakke til en Provinsboghandler ikke var kommet til sit Bestemmelsessted, medens Kommissionæren (F. H. Eibe) havde givet Kvittering for Modtagelsen fra Forlæggeren, rejste E. S. Tillge i Februardmødet 1871 det Spørgsmaal, om Provinsboghandleren eller Kommissionæren hæftede for den af Forlæggeren rigtigt afleverede Pakke. Foreningens Svar lød paa, at i Følge Boghandlervedtægt ansaas det Firma, der i »Boghandlertidende« eller i de officielle Lister er opført som Kommissionær for en Boghandler uden for København, som dennes Repræsentant her i Staden, saaledes at enhver Bogpakke, der blev af-

leveret til Kommissionæren, maatte betragtes som afleveret til den udenbys Boghandler, for hvis Regning og Risiko den beroede hos Kommissionæren²³).

Endnu skarpere blev Spørgsmaalet om Kommissionærernes Retsstilling præciseret i Løbet af Efteraaret 1876. Efter at have skrevet flere Indlæg i »Boghandlertidende« i Løbet af Foraaret og Sommeren om Emnet tilstillede Boghandler E. L. Thaarup, der havde en stor Kommissionsforretning i København, Boghandlerforeningen nogle Skrivelser derom, og i Mødet den 17. August vedtog Foreningen, at et Udvalg — Høst, Prior og Th. Lind — skulde overveje Sagen. Udvalgets Betænkning forelaa i Mødet den 18. Oktober og blev enstemmigt vedtaget og derefter meddelt Thaarup. Den lød saaledes: »Efter Paragraf 1 i Betingelserne for d'Hr. Boghandlere uden for København i deres Samhandel med den københavnske Boghandlerforenings Medlemmer er Kommissionærernes Retsforhold klart og tydeligt nok, idet det deri hedder, at Ordregiveren (Sortimentshandleren) har at bære al Skade og Forlis fra den Tid, Varerne er afleverede, og følgelig har Foreningens Medlemmer ikke Regres for mulige Tab til den herværende Kommissionær, der er Ordregiverens (Provinsboghandlerens) og ikke vor Kommissionær. Med Hensyn til Pakkernes Indhold kan vi i det Hele tiltræde den norske Boghandlerforenings Udtalelse i Skrivelse af 14. Juli 1876 til Hr. E. L. Thaarup, idet Kommissionæren ikke aabner Pakkerne og saaledes heller ikke kan være ansvarlig for, at Indholdet stemmer med Fakturaen«. Den sidste Ytring her viser, at Thaarup ogsaa havde indhentet Udtalelser andetsteds fra, fra baade den norske Boghandlerforening og den svenske Bokförläggareföreningen²⁴).

* * *

I dette Tiaar blev Boghandlerforeningen stillet over for Kravet om en *Forbedring af de Vilkaar*, hvorunder *Sortimentsboghandlerne* arbejdede. Kravet blev rejst fra forskellig Side og paa forskellig Maade.

I Juli 1867 indeholdt »Boghandlertidende« flere Indlæg, hvori der af Provinsboghandlere klagedes over den *Kolportagevirksomhed*, der udøvedes af Indre Mission til stor Skade for den lokale Boghandel; man ønskede, at Boghandlerforeningens Medlemmer vilde nægte

Indre Mission Rabat paa deres Forlagsartikler. Ved samme Tid indsendte syv fynske Boghandlere en Henvendelse til Foreningen; det var kommet til deres Kundskab, at man paa flere Steder paa Landet i Nærheden af den fynske Jærnbane agtede at aabne Forretninger med Bøger, og de bad derfor Foreningen værne dem mod en saadan Konkurrence. Baade Forholdet med Indre Missions Kolportører og den fynske Henvendelse kom til Behandling i Mødet den 17. Juli 1867 og blev henvist til Overvejelse i en Tremandskomité, bestaaende af Høst, Hegel og Eibe. Den 15. Oktober forelaa Komitéens Betænkning. Den erkendte Boghandlerforeningens Pligt til at beskytte og understøtte Provinsboghandlerne ved alle de Foranstaltninger, den fra et liberalt og fornuftigt Standpunkt kunde tage. »Vore Interesser er uadskilleligen og gensidigen knyttede til hinanden; men dels stilles der fra forskellige Sider undertiden stik modsatte Krav, saaledes fra de Boghandlere, der alt er etablerede, og fra de Medhjælpere, der har anvendt en lang Aarrække til at uddanne sig for Faget; dels er det hverken klogt eller nyttigt, at Foreningen udsteder Forbud, opstiller Regler og giver Love, som den ikke kan overholde«. Man burde takke de fynske Boghandlere, fordi de havde peget paa »en Fare, der dog endnu kun synes at true. Boghandlerforeningen har hidtil saa godt som aldrig antaget Boghandlere uden for Købstæderne, og vi er overbevist om, at Foreningen herefter yderligere vil have sin Opmærksomhed henvendt paa ikke at erkende Etablissementer paa Landet i Fyn eller i Nærheden af den fynske Jærnbane«. Hvad Indre Mission angik, kunde Komitéen »vel ikke billige, at den strækker sig uden for sin oprindelige, smukke Opgave; men den indser ikke, at Foreningen kan forhindre det«. Man kunde dog ikke nægte en Forlægger Ret til at sælge 100—200 Eksemplarer af en Bog mod kontant Betaling, fordi der af Indre Mission fordredes Rabat. Komitéen indstillede derfor til Foreningen, at den stadig havde sin Opmærksomhed henvendt paa alt, som kunde fremme de antagne Boghandlers Interesser, men at den ikke paa det nuværende Standpunkt tog nye eller indgribende Beslutninger. Uden nogen Diskussion tiltraadte Foreningen dette Forslag²⁵).

Samme Efteraar var der af F. H. Eibe i Mødet den 26. September

blevet fremsat et Forslag om, at der blev nedsat et Udvalg, som skulde tage under Overvejelse, hvad der kunde gøres for at faa *forbedret Sortimentsboghandlernes Stilling*. Udvalget blev ogsaa nedsat — Eibe, Th. Reitzel, E. Jespersen, Hegel og H. C. F. Steen — og afgav Betænkning den 27. November. Diskussionen herom blev meget livlig; tre Medlemmer foreslog derfor, at man straks skulde afslutte Diskussionen og skride til Afstemning; i Stedet vedtog man at udsætte Sagen til næste Møde, den 11. December. Foruden Udvalgsbetænkningen forelaa i dette Møde en Mængde Forslag, til Dels med meget udførlige Motiveringer. »Diskussionen herom var lang og meget udførlig, idet der imod hvert Forslag rejstes vægtige Grunde, og Paastande om eller Beviser for dets Udførlighed, i det mindste for Øjeblikket eller ved en Foreningsbeslutning, fremkom. Fra alle Sider udtaltes dog Ønsket om at udfinde Midler til at forbedre Boghandlernes Stilling i det Hele. Imidlertid kom hverken Komitébetænkningen eller noget enkelt Forslag til Afstemning, da saavel Komitéen som samtlige Forslagsstillere successive fandt sig foranledigede til at tage deres Forslag tilbage«¹²⁶)

I Mødet den 22. Januar 1868 var Spørgsmaalet om Midler til Forbedring af Boghandlernes Kaar atter paa Dagsordenen, idet flere af Foreningens Medlemmer havde forpligtet sig til at give 20 % Rabat paa deres Forlagsartikler; dette var jo i Strid med Vedtægterne. Der blev nu nedsat et Udvalg, der ogsaa skulde overveje et af Høst, C. C. Lose og Karl Schönberg fremsat Forslag om Ændring af den paagældende Paragraf i Vedtægterne; men intet af de Forslag, der stilledes af dette Udvalg, fik Flertal for sig, da de forelagdes i Mødet den 9. Marts²⁷).

Der var saaledes ikke kommet noget ud af Drøftelserne og Forslagene inden for Boghandlerforeningens egne Rækker; men nu *tog Provinsboghandlerne selv fat*. Forinden skal dog nævnes, at en Pastor emeritus Seidelin havde foreslaaet Boghandlerforeningen, at der blev stiftet en »Almindelig Boghandler- og Forlagsforening for Kongeriget Danmark«, et Forslag, som afvistes i Mødet i Juli 1868²⁸).

Utilfredse med de pauvre Resultater af Boghandlerforeningens Diskussionsindbød 6 Provinsboghandlere i Slutningen af Februar 1868 i et Cirkulære deres Kolleger til et almindeligt Provinsbog-

handlermøde i København, først fastsat til sidst i Marts, men senere skudt ud til Juli. Det blev udtrykkeligt pointeret, »at der her ikke sigtes til en Opposition mod Boghandlerforeningen«; men man antog, det vilde være Foreningen kært paa Sagens nuværende Standpunkt at høre en Udtalelse fra Provinsboghandlernes Side, og henstillede derfor til Foreningen, »om den antager, det vilde bringe noget Resultat, at der efter dette Møde afholdtes et Fællesmøde med d’Hr. Forlæggere«. I Boghandlerforeningens Møde den 9. Marts fremlagdes en Skrivelse fra Provinsboghandlermødets Indbydere om dette Fællesmøde; men Foreningen svarede, at et saadant Møde vel kunde finde Sted mellem dem, der ønskede at deltage; som Korporation kunde Foreningen ikke have noget dermed at gøre. I Dagene 27.—29. Juli holdtes saa Mødet i København; ikke færre end 42 Spørgsmaal underkastedes Drøftelse, og i det saakaldte Fællesmøde deltog kun et Par af Boghandlerforeningens Medlemmer! Man saa ikke i den københavnske Forlæggerverden med venlige Øjne paa Provinsboghandlernes Initiativ. Som et af Resultaterne fra Forhandlingerne sendtes et Andragende paa 17 Punkter til Boghandlerforeningen, der i Mødet den 21. September overgav det til Behandling i et Udvalg. En Maaned senere vedtog Foreningen efter Udvalgets Forslag enstemmigt et Svar, som med Undtagelse af et Par Indrømmelser af rent formel Natur var et i høflige Vendinger formuleret Afslag. Noget praktisk Resultat var der ikke kommet ud af Provinsboghandlernes Initiativ denne Gang; men spildt havde Anstrengelserne dog ikke været. Det havde vist sig muligt at samle Kolleger fra hele Landet til fælles Optræden, og der var anvist Vej for fremtidigt Organisationsarbejde. For Boghandlerforeningen havde Mødet været et Memento²⁹).

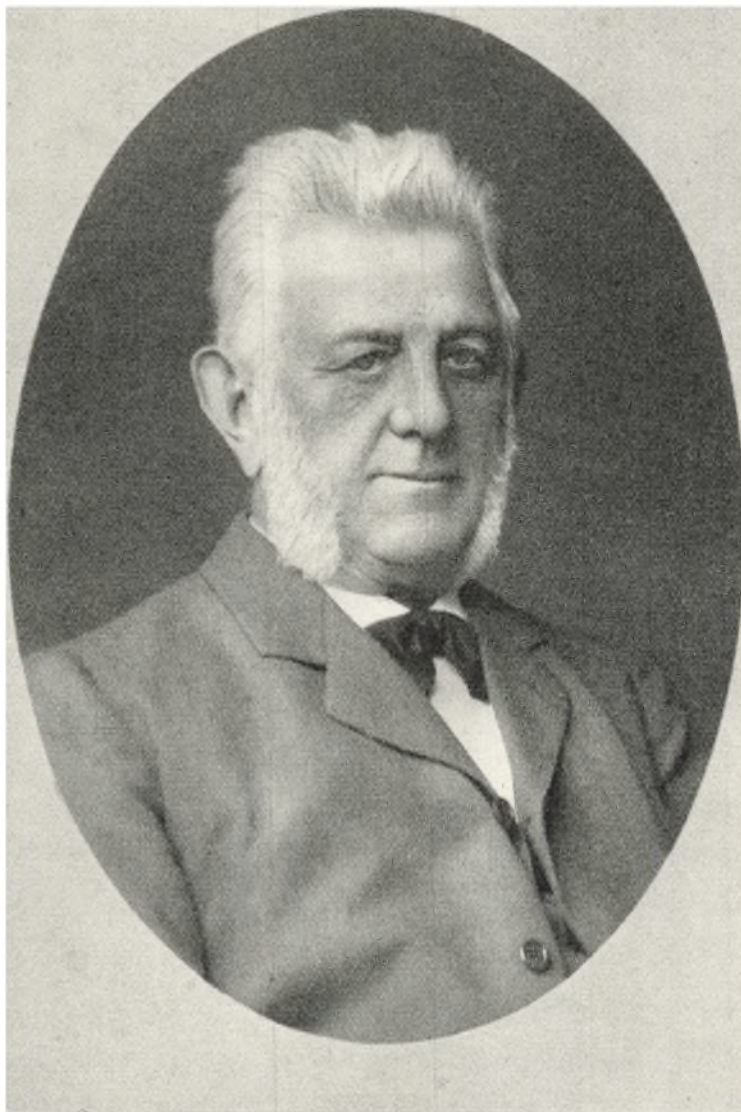
I Mødet den 10. Juni 1869 drøftede Boghandlerforeningen den betænkelige *Overflod paa Boghandlere* i København; det blev oplyst, at medens der i den danske Hovedstad til 180.000 Indbyggere var 123 Boghandlerfirmaer, var der i Stockholm til 130.000 Indbyggere kun 56 Boghandlere. Der hævdede sig derfor Røster for, at man skulde gøre de Medhjælpere, der ønskede at etablere sig, opmærksom paa dette Forhold og i Stedet opgive dem Provinsbyer, hvor man kunde ønske, at nye Forretninger blev oprettet. Nogen Beslut-

ning blev dog ikke taget i Mødet³⁰). Samme Aar indeholdt »Boghandlertidende« nogle statistiske Oplysninger vedrørende Boghandelen i Norden, hvoraf det blandt andet fremgaar, hvor langt foran Danmark stod:

Danmark. 700 □ Mil 1.700.000 Indb. 75 Byer 263 Boghandlere.
Norge . . . . 6000 □ Mil 1.724.000 Indb. 46 Byer 124 Boghandlere.
Sverige . . . 8000 □ Mil 4.160.697 Indb. 82 Byer 162 Boghandlere³¹)

Den Kendsgerning, at *nye Boghandlere* stadig etablerede sig og skaffede sig Kommissionærer, uden at de var antaget af Boghandlerforeningen, fremkaldte i Mødet den 4. Oktober 1872 det Spørgsmaal, hvad der kunde gøres for at *værne de antagne Boghandlere*, der havde stillet Kautions, mod de Konkurrenter, der ingen Garantier havde ydet. Et Udvalg blev nedsat og en udførlig Udvalgsbetænkning med overvejende Stemmeflertal vedtaget i Mødet den 4. December. Det hed heri, at trods Vedtægternes klare og tydelige Forskrifter havde »den Uskik indsneget sig, at desuagtet Boghandlere erholder Rabat og tager Del i de andre Fordele, der er tilstaaet de Boghandlere, der er antaget af Foreningen og har stillet Kautions, idet Tilladelsen i Paragraf 13 er blevet givet en saadan Fortolkning, at det ansaas tilladt at give de uautoriserede Boghandlere den der nævnte Rabat. Det forekommer os, at de nuværende Forhold er uholdbare. Enten maa Foreningen statuere, at enhver Købmand, der erhverver Borgerskab som Boghandler, kan erholde Rabat — og da er Fordelen ved at være antaget til Foreningens Kommissionær indskrænket til den lettere Adgang til Kredit og til at faa nye Bøger à Kondition straks ved den første Udsendelse og til at holde Lager af de fleste Forlæggeres Artikler — eller ogsaa maa Foreningen konsekvent overholde Vedtægterne, der i og for sig ikke lader Tvivl tilbage om, at Meningen har været, at kun de Boghandlere havde Ret til Rabat, der var antaget af Foreningen«. Udvalget foreslog derfor en Omredigering af Vedtægternes Paragraf 13, og det blev billiget af Foreningen; Bestemmelsen fik derefter følgende Ordlyd: 1) Enhver rabatberettiget Boghandler er forpligtet til at indrømme de af Foreningen antagne Boghandlere Rabat. Andre Boghandlere, Bogbindere og Købere af Bøger til videre Forhandling er det ikke til-

THEODOR REITZEL

Formand for Den danske Boghandlerforening 1868-1869, 1888-1897.
Æresmedlem 1897.

ladt at give nogensomhelst Rabat. 2) Private Købere og de Biblioteker, fra hvilke Udlaanet sker gratis, kan der paa Forlangende og ved prompte Betaling godtgøres 6 % af et Beløb af 200 Kr. og derover, samt 10 % paa Beløb af 1000 Kr. og derover. 3) Overtrædelse af disse Bestemmelser har til Følge, at den skyldige efter erholdt Advarsel kan miste Retten til Rabat.

For ikke at gribe alt for forstyrrende ind i Forhold, der allerede havde udviklet sig, skulde der kunne erhverves Ret til at vedligeholde Forbindelser, indtil disse var blevet afviklet; men de fornødne Oplysninger herom maatte inden Midten af Januar 1873 være Formanden i Hænde. Dette havde til Følge, at Formanden i Mødet den 5. Marts foreslog Nedsættelse af et Udvalg, der skulde gennemgaa Listerne over de Boghandlere og andre i København og Provinsen, der injuria temporum havde nydt Rabat hos enkelte eller flere Boghandlere uden at være antaget af Foreningen. Dette skete, og i Mødet den 21. Maj afgav Udvalget en Betænkning; man vedtog at skrive til de Boghandlere, der havde Forbindelse af denne ulovlige Art med de ikke antagne Boghandlere, og indtrængende anmode dem om i Sagens Interesse at hæve disse Forbindelser. Hvor et Forhold paa Grund af løbende Subskriptioner eller af humane Hensyn ikke øjeblikkelig kunde bringes til Ophør, blev vedkommende rabatgivende Boghandler anmodet om at angive den Termin, hvor Forholdet vilde kunne hæves. Et Svar skulde under alle Omstændigheder affordres, og det skulde paases, at det kom til Stede og blev forelagt Foreningen i et Møde³²).

Et større Møde af danske Provinsboghandlere holdtes i Odense den 30. Maj 1874, og her stiftedes *Provinsboghandlerforeningen* med det Formaal at varetage Provinsboghandlernes Tarv, særlig ved at holde Møder, naar det skønnedes gavnligt, at være et korresponderende Mellemed mellem Provinsboghandlerne indbyrdes og mellem dem og Boghandlerforeningen og andre københavnske Forlæggere. Desuden blev der nedsat et Udvalg, der skulde udarbejde Forslag til en Forlagsforening, og endelig blev der affattet en *Henvendelse til Boghandlerforeningen*, hvori man anmodede om, at Foreningen ved den Overgang fra den gamle Mønt til Kronemønt den 1. Januar 1875, som alligevel vilde medføre en Omregning af alle Priser, vilde for-

høje *Rabatten* til Sortimentsboghandlerne fra 20 til 25 %. Man ønskede ogsaa at faa en Begrænsning af Uskikken med *Tilbagekaldelser* uden for den sædvanlige Remitteringstid; i alt Fald maatte man have mindst 6 Ugers Varsel ved de ekstraordinære Tilbagekaldelser. Endelig ønskede Provinsboghandlerne, at Boghandlerforeningens Bestemmelser om, at *Uddannelse som Boghandler* skulde være en Betingelse for at faa Rabatret, ogsaa blev bragt i Anvendelse uden for København. Denne Henvendelse blev behandlet i Møderne den 30. Juli og den 18. November og afstedkom livlige Diskussioner; Resultatet blev, at Rabatten ikke blev forhøjet, og at Bestemmelsen om Boghandleruddannelse ikke blev udstrakt til Provinsen; om Tilbagekaldelserne svarede man, at de kun skete, naar det var nødvendigt, og at der da altid vilde blive givet en rimelig Frist³³).

Det følgende Aar, den 20. Juni 1875, holdt Provinsboghandlerne atter Møde, denne Gang i Aarhus; enkelte københavnske Boghandlere overværede det. Kun et Punkt af Forhandlingerne berørte direkte Boghandlerforeningen, nemlig Diskussionen om Forstaaelsen af Vedtægternes Paragraf 13 — om *Forholdet til de ikke rabatberettigede* — der affødte følgende Resolution: »Under Anerkendelse af Boghandlerforeningens Bestræbelser for at betrygge Sortimentsboghandlerne mod uberettiget Konkurrence udtaler de tilstedeværende Sortimentsboghandlere deres Misbilligelse af ethvert Forhold, som strider mod Vedtægternes Paragraf 13«³⁴).

Boghandlerforeningen kom i dette Tiaar til at tage Standpunkt til Spørgsmaalet om *Kvindes Adgang til Erhvervet*. I første Række gjaldt det, hvad der skulde gøres for at sikre Fremtiden for de Kvinder, som ved Tab af Forsørger stod med en Forretning, af hvis Fortsættelse deres og deres Børns Eksistens var afhængig. Det var Foreningen magtpaaliggende først og fremmest at sikre Enkernes Stilling saa meget som muligt, hvad enten det drejede sig om Enker efter Foreningens Medlemmer eller efter Boghandlerne, der stod i Forbindelse med Foreningen.

Emnet havde allerede været Genstand for Undersøgelser i Mødet den 21. September 1868, idet et Udvalg (Høst, Eibe og Th. Reitzel) blev nedsat for at overveje, i hvilket Forhold *et Medlems Enke* stod til Foreningen, naar hun fortsatte sin afdøde Mands Forretning og hen-

sad i uskiftet Bo efter ham. Udvalget forelagde sin Betænkning i Mødet den 20. Oktober; det fremgik deraf, at man ikke vilde give Enken Ret til at møde i Foreningens Forsamlinger — saa meget mindre som Krav derom heller ikke nogensinde var blevet rejst — og hun blev i den Henseende sat paa lige Fod med to andre af Foreningens Medlemmer: Forlagsforeningen og Forlagsbureauet. Man henstillede derfor, at Enken vedblev at betale Kontingent til Foreningen, at hun, naar hendes afdøde Mand havde stillet Kaution, lod denne forsyne med fornøden Paategning for hendes Vedkommende, at hun gennem Foreningens Portefølje blev sat i Stand til at følge Forhandlingsgenstandene, og at hun deltog i Foreningens Kautioner, men at hun ikke kunde give Møde i Generalforsamlingerne eller afgive Stemme i Foreningens Anliggender. Dette Forslag fra Udvalget blev enstemmigt tiltraadt af Medlemmerne³⁵).

I Anledning af Boghandler David Rubins Død rejstes der i Mødet den 17. Januar 1872 Diskussion om, hvilke Rettigheder *en rabatberettiget Boghandlers Enke* havde, og til at overveje Sagen dannede E. Jespersen, Th. Lind og O. H. Delbanco et Udvalg. Deres Betænkning forelaa i Mødet den 12. April; men da den først var indkommet samme Dag, udsattes Behandlingen deraf til Mødet den 12. Juni. Her vedtog man saa følgende:

Naar en rabatberettiget Boghandler, der havde stillet Sikkerhed til Foreningen, afgik ved Døden, og hans Enke forblev siddende i uskiftet Bo, burde hun snarest muligt gøre Anmeldelse herom, for at hun kunde indtræde i sin afdøde Mands Rettigheder. Dette vilde finde Sted, saasnart Kautionen var blevet overført paa hendes Navn, eller hun havde stillet ny og betryggende Kaution. Havde den afdøde derimod ikke stillet Sikkerhed, vilde det være nødvendigt at sætte under Afstemning, om der skulde affordres Enken Kaution, eller om hun i Henhold til den tidligere Samhandel skulde være fritaget for denne til enhver ny Antagelse knyttet Forpligtelse. Hvis den afdøde havde været Medlem af Foreningen, skulde Enken, hvis hun fortsatte Forretningen, være berettiget til for sin Forretning at være Medlem af Foreningen, hvad enten hendes Mand havde stillet Kaution eller ikke. Hvis Enken efter et af Foreningens Medlemmer agtede at afhænde sin Forretning til en anden, da kunde denne

andens Antagelse til at være rabatberettiget Boghandler mod Kautions sættes under Afstemning, uanset om vedkommende havde været beskæftiget ved Boghandelen i 5 Aar³⁶).

I Forbindelse hermed kan nævnes en Skrivelse fra Styrelsen for Dansk Kvindesamfund, som i Mødet den 4. Marts 1874 blev bragt under Forhandling; Samfundet havde til Foreningen rettet det Spørgsmaal, om der i Følge Foreningens Vedtægter var noget til Hinder for, at *Kvinder* kunde blive antaget *som rabatberettigede Boghandlere*; dette besvarede Foreningen med et Nej³⁷).

*   *   *

I 1862 var det jo — som i forrige Afsnit fortalt — blevet paalagt Afregningsudvalget at foretage en aarlig *Revision af Foreningens Kautitioner* for at give Foreningen Meddelelse om Resultatet. Formodentlig var dette Paabud ikke blevet overholdt, siden Hegel i Augustmødet 1867 foreslog, at et Udvalg blev nedsat til kritisk at gennemgaa Kautionsbeholdningen. Fem af Medlemmerne blev da ogsaa sat til at revidere de stillede Sikkerheder, og i Mødet den 11. December gav de Beretning derom. Man besluttede paa Grundlag deraf at affordre forskellige Boghandlere nye Kautitioner, da deres Kautionister var døde eller ikke længere kunde anses for at være betryggende nok; nogle Kautioner var over 20 Aar gamle og maatte af den Grund fornys³⁸).

En lignende Revision fandt Sted i 1874; syv Medlemmer blev efter Beslutning i Septembermødet dette Aar sat til at gaa Kautionsbeholdningen igennem, og de afgav Beretning i Mødet den 10. April 1875; paa Grundlag af denne Revision var det O. H. Delbanco udgav en trykt Fortegnelse over Kautionerne den 1. Juli 1875; deres samlede Sum var da 650.000 Kr. Siden 1876 blev Kautionernes Størrelse fastsat til 8000 Kr. som ufravigelig Norm for Hovedstadens Boghandlere, medens den for Provinsboghandlere varierede fra 1000 til 8000 Kr.³⁹)

I Mødet den 12. April 1867 meddelte Afregningsudvalget, at en Boghandler havde *nægtet at modtage Udvalgets Kravs brev*; han havde sendt det tilbage med en Paategning om, at han havde afsendt Penge til Afregning den 31. Marts, hvorfor Paamindelsen maatte være ham

uvedkommende. Foreningen besluttede, at man i »Boghandler-tidende« vilde paatale Boghandlerens usømmelige Optræden; det var nemlig ikke tilstrækkeligt, at Pengene var afsendt til hans Kommissionær; men det kom an paa, om Betaling i rette Tid var blevet ydet Forlæggeren⁴⁰).

F. H. Eibe foreslog den 26. September samme Aar, at Vedtægterne for Afregningsudvalget blev revideret, og at der blev gjort noget for at hindre den Ulempe for Forlæggerne, at enkelte Boghandlere i Naborigerne først gjorde op ved Midsommertid. Man anmodede Afregningsudvalget om at udtale sig om Eibes Forslag og at gøre de fornødne Indstillinger derom til Foreningen, saa denne i et senere Møde kunde træffe sine Beslutninger. Udvalgets Betænkning forelaa i Novembermødet i Form af et Forslag til *en ny Vedtægt for Afregningsudvalget*; det fandt Forsamlingens Billigelse og var af følgende Indhold:

1) Afregningsudvalget skulde for Fremtiden bestaa af Formanden og to valgte Medlemmer; af disse sidste skulde hvert Aar den først valgte udtræde, men kunde genvælges. 2) Inden den 1. April Aften burde Restancelisten indsendes til Udvalget. Denne Restanceliste blev Fundamentet for de enkelte Medlemmers Fordringer paa de forskellige Firmaer i Hovedstaden, i Provinsen og i Udlandet, saaledes at intet Medlem kunde deltage i Inkassationen og faa Del i dennes Provenu hos Debitorerne eller Kautionisterne uden for de Fordringer, der fandtes opført paa Restancelisten. 3) Hvis alligevel noget Medlem fordrede Deltagelse lige over for et Firma, der ikke fandtes paa hans Restanceliste, afgjorde Afregningsudvalget, om han kunde deltage, enten fordi hans Fordring stammede fra Handelen i det forløbne Aar, eller fordi der var særlige undskyldende Grunde. Var Medlemmet ikke tilfreds med Afregningsudvalgets Afgørelse, skulde Sagen forelægges Generalforsamlingen til endelig Afgørelse. 4) For Maanederne April til Juni inklusive udsendtes Blanketter til Medlemmerne, for at de derpaa kunde indføre de Forandringer, der fandt Sted i Løbet af hver Uge. Under Mulkt af 50 Øre, der tilfaldt Hjælpekassen, var hvert Medlem pligtig til hver Lørdag at tilbagesende en Blanket til Afregningsudvalget, selvom ingen Forandring maatte være sket. 5) Man vedtog at sende et Cirkulære til

gens Vedtægter maatte anse hans Fordring for ubegrundet og derfor ikke kunde anerkende den. Reglerne i Vedtægterne af 1855 maa antagelig betragtes som en lille Indrømmelse af, at der kunde være noget begrundet i Kravene. Forøvrigt traadte A. F. Høst paa Opfordring atter ind i Foreningen fra Nytaar 1855 og fik straks Hvervet som Formand; samtidig og ligeledes paa Opfordring blev C. A. Reitzels Søn TH. REITZEL Medlem⁹).

I 1850 fik Boghandlerforeningen sit første *Æresmedlem*. Den 15. August sendte Bestyrelsen et Cirkulære til Medlemmerne, hvori den meddelte, at den i sit sidste Bestyrelsesmøde havde vedtaget at foreslaa DEICHMANN optaget som *Æresmedlem* af Foreningen. Jacob Deichmann havde 1. Januar 1846 overdraget F. V. Hegel sin Sortimentboghandel og den 11. Maj 1850 sit Forlag, fordi Tillidshverv af politisk og kommunal Art lagde stærkt Beslag paa ham, medens hans Kræfter var i Aftagende. Han skulde altsaa nu egentlig udtræde af Boghandlerforeningen, da han ikke mere var Boghandler eller Forlægger; men det hedder i Bestyrelsens Cirkulære: »Vi er overbevist om, at vi ikkun derved har imødekommet D'Hr., der vistnok med os ønsker at bringe Hr. Deichmann Foreningens Tak for den Virksomhed, han har udfoldet i vor Midte, samt tillige at tolke ham Foreningens Ønske, at han ogsaa i Fremtiden vil yde den sine indsigtfulde Raad og erfarne og besindige Virksomhed; men dette kan kun ske derved, at han atter tager Sæde og faar Stemme i vor Midte«. Bestyrelsen spurgte derfor, om alle Medlemmerne var enige i, at Deichmann blev optaget som *Æresmedlem* i Boghandlerforeningen, og i at et Brev derom blev udfærdiget til ham og underskrevet af samtlige Foreningens Medlemmer. Bestyrelsens Forslag vandt Bifald, og i en Skrivelse blev Deichmann underrettet om, at han var valgt til *Æresmedlem*; den 31. August takkede han for denne Hædersbevisning og modtog Valget¹⁰).

Var der kommet adskillige nye Medlemmer i Boghandlerforeningen i dette Tiaar, var til Gengæld andre Navne forsvundet af Medlemsfortegnelsen, deriblandt et Par af Foreningens Stiftere og ivrige Medlemmer.

Som foran meddelt traadte C. A. REITZEL ud af Foreningen i 1848 paa Grund af Uoverensstemmelser med Kollegerne; Reitzel

var et meget heftigt Gemyt; men Heftigheden var dog i Regelen kortvarig; formodentlig var det i saadan et Øjeblikks Hidsighed, at han meldte sig ud af Foreningen, og han gik ikke senere ind i den igen. Skønt han allerede fra Sommeren 1851 led af en Leversygdom, der ofte voldte ham store Lidelser, arbejdede han ufortrødent med sit Forlag, indtil Sygdommen tvang ham til Sengs; det meste af Vinteren 1852—53 var han sengeliggende. Paa denne Tid skrev Carsten Hauch til Ingemann: »Vor fælles Forlægger Reitzel er syg. Han be-svimed forgangen Dag og har desuden Opkastelser; det er vel et Levertilfælde, hvoraf han lider. Symptomerne er de samme som i Oehlschlægers sidste Sygdom. De skal se, han lever ikke længe; jeg er overbevist om, at han inden et Aar ligger i Graven, ja maaske har han kun nogle Maaneder tilbage. Skade for os; han var en ret-skaffen Mand, hvis Lige i hans Sfære ikke saa let vil findes igen«. Hauch fik Ret; den 7. Juni 1853 døde C. A. Reitzel. I Oktober 1851 var han blevet udnævnt til Kancelliraad, den sædvanlige Udmær-kelse til fortjente Boghandlere. I Følge hans testamentariske Bestem-melse fortsattes hans Firma under Navnet »C. A. Reitzels Bo og Ar-vinger« i fem Aar fra Juni 1853 til 1. Juli 1858, da Forretningen blev overtaget af hans to Sønner THEODOR og CARL REITZEL; de kaldte atter Firmaet »C. A. Reitzel«. Efter Reitzels Død havde Hauch sun-get over ham:

»Med Kunstens Sønner har han aldrig tinget,
det var hans Fryd at se dem veltilfreds,
og mangen Aand, der svæver end bevinget
i den uendelige Digtning's Kreds,
den stod han bi, thi han forstod at ane,
hvad der sig rører i det unge Bryst,
han hjalp dem frem at bryde sig en Bane
til Landets Hæder og til Folkets Lyst.«

I sin Ligtale over den døde Forlægger sagde Præsten, Dr. Johannsen ved Petri Kirke: »Ham var Forretningerne ikke blot en Kilde til Erhverv; han drev dem med en Aand, der altid var modtagelig og virksom for højere Formaal. Langt mere end hans egen Fordel

laa Videnskabens Flor ham paa Hjærtet, og til dennes Opsving i hans Fædreland har hans Virksomhed bidraget væsentligt«. Et Blik paa Reitzels Forlagskataloger viser Sandheden af denne Udtalelse; ved hans Død beløb hans Forlagsartikler sig til ikke mindre end 1250¹¹).

G. H. JÆGER var kun Medlem af Boghandlerforeningen et Par Aar. Han var født i Arendal i Norge 1818; Faderen var dansk, Moderen norsk. I 1842 fik han Myndighedsbevilling og den 20. August samme Aar Borgerskab som Boghandler, efter at han i Juni havde aabnet en skandinavisk Boghandel paa Købmagergade Nr. 66. Den 2. Juni var han blevet kendt rabatberettiget af Foreningen, og den 28. Januar 1847 blev han Medlem. Hans Forretning gik imidlertid langtfra straalende; han gik fallit, og hans Ejendele blev solgt ved Tvangsauktion den 2. Juli 1849. Dermed forsvandt han ud af Boghandlerforeningen, for hvem hans Medlemsskab havde været uden Betydning¹²).

Den 12. September 1849 døde Forlagsboghandler, Universitetsbogtrykker og Direktør for det kgl. Bogtrykkeri J. H. SCHULTZ, der havde været Medlem af Boghandlerforeningen fra dens første Dage. J. H. Schultz var født 1782 i København som Søn af Brygger Jens Michelsen Hostrup; men han havde i 10-Aars Alderen faaet Universitetsbogtrykker Johan Frederik Schultz til Stedfader; hos ham lærte han Bogtrykkeri og Forlagsboghandel. Stedfaderen døde i 1817, og Moderen drev derefter Forretningen videre, til den ved hendes Død i 1821 gik over til J. H. Schultz. Han var Forlægger for Rahbek, bl. a. for hans Udgave af Holbergs Komedier, og udgav ogsaa en Del videnskabelige Lærebøger. I hans senere Aar gik Forretningen noget tilbage; en betydelig Indtægt mistede J. H. Schultz derved, at Universitetet fra og med Aaret 1843 selv overtog Almanakforlaget; Privilegiet havde hidtil været bortforpagtet til Schultz og havde givet ham et godt aarligt Overskud. I Københavns kommunale Anliggender var han stærkt interesseret; han var en Tid blandt Stadens »32 Mænd«. Ved hans Død gik Bogtrykkeriet og Forlaget over til hans Børn; Sønnen J. H. Schultz den Yngre købte sine Søskende ud og blev Eneindehaver¹³).

I April 1849 maatte H. C. KLEIN, der var blevet Hofboghandler

i 1846, ophæve sin Forretning; han var blevet Genstand for et Bedrageri, der tvang ham dertil. I de følgende Aar til 1. April 1852 assisterede han A. F. Høst i dennes Boglade; men efter denne Tid tilhørte han ikke længere Boghandelen. Han var blandt Boghandlerforeningens Stiftere, men synes dog ikke at have spillet nogen større Rolle for Foreningens Udvikling¹⁴).

Kun en meget kort Tid var Boghandler N. A. LUND Medlem af Foreningen. Han var født 1817 som Søn af en Strandingskommissær i Skagen, blev Student 1835 og cand. theol. 1845. Fra Maj 1845 til December 1847 gik han som Volontør hos F. H. Eibe; men han løste selv Borgerskab som Boghandler i Februar 1847 og etablerede sin egen Forretning næste Aar i Skovbogade. Medlem af Boghandlerforeningen blev han den 12. Januar 1848; men allerede den 2. Oktober 1850 ophævede han sin Forretning i Hovedstaden og blev Boghandler i Flensborg, og dermed ophørte hans Medlemsskab¹⁵).

Den 19. Juli 1853 meddelte J. H. BING, at han udmeldte sig af Boghandlerforeningen, da han havde taget Grossererborgerskab. Denne yngre Søn af H. J. Bing, født 8. Juni 1811, var saaledes kun Medlem i 5½ Aar. Han var først i Kræmmerlære, blev derefter Medhjælper hos Faderen og i 1839 Medejer af Firmaet H. J. Bing & Søn. I 1852 havde han sammen med sin Broder og Fr. V. Grøndahl anlagt en Porcellænsfabrik, og den 23. Juni 1853 tog han Grossererborgerskab som Medindehaver af Firmaet Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik; derfor laa Boghandelen ham fjernere, og han meldte sig ud af Foreningen, hvor hans Medlemsskab ikke fik mærkbar Betydning. Han døde den 20. Juni 1896 i København¹⁶).

JACOB DEICHMANN, den Mand, der med Rette kunde kaldes Boghandlerforeningens Fader, Organisatoren af dansk, ja nordisk Boghandel, døde den 23. August 1853 paa sit lille Landsted ved Lyngby. Han opnaaede saaledes i tre Aar at sidde i Foreningen som dens Æresmedlem. I Aarene siden Foreningens Stiftelse havde han gjort et stort og dygtigt Arbejde for at gøre Boghandelen til en sundt virkende Erhvervsgren. Det var ham, der skaffede dansk Boghandel Kredit i Udlandet, og det var ved væsentlig hans Indsats, at Sortimentshandelen med tyske Bøger her i Landet blev bragt under ordnede Forhold. Men mange Hverv uden for Boghandelen lagde Be-

slag paa hans Tid og Kræfter. I 1838 og 1839 var han Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, et Hverv, der laa hans Naturel og konservative Sindelag fjernere; i Nekrologen i »Dansk Boghandler-tidende« hedder det: »Den Indflydelse, som hans ualmindelige Indsigt og hans sunde Blik her kunde have forskaffet ham i de Stillinger, hvortil hans Medborgeres Agtelse kaldte ham, svækkedes i det sidstnævnte Forhold ved den mærkelige Beskedenhed og Tilbageholdenhed hos ham, der — et Særsyn i vor Tid — lod ham sky selv den mest berettigede offentlige Fremtræden og Gøren sig gældende; men ved skriftligt Arbejde og Privatmeddelelse var han alligevel en virksom Stænderdeputeret«. Han var en af Stændertidendes Redaktører. Eftersom Liberalismen tog Fart i Danmark, var der mange, der ikke kunde følge med Tiden i politisk Henseende, og til dem hørte Deichmann. Han var efter sin Natur intet Følelsesmenneske, der lod sig rive med af Begejstringen. I 1848 sagde hans Forstand ham, at Danmark under nationalliberalt Førerskab spillede højt Spil, efter hans Mening for højt i Forhold til Landets Betydning i den europæiske Sammenhæng. Og over for Skandinavismens Lyrik og Begejstring var han nøgtern: »Jeg har aldrig haft imod og kender adskillige Svenskere, som jeg lider meget godt, men den nærværende heftige Kærlighed er et Slags Raseri, som maa gaa over, og man vil da komme til at undres over, hvor man var henne«. Deichmann kom efterhaanden i Modsætning til Tidens hele Udvikling og følte sig trykket deraf, og samtidig følte han sig, da han blev ældre, trykket af sine Forretninger. »En Boghandler har aldrig nogen Tid, han kan kalde sin. Vidste jeg, hvorledes jeg kunde i det mindste for en Del trække mig ud af denne Uro, der med Aarene bliver mig mere og mere besværlig, saa gjorde jeg det«, skriver han i 1839. Han var Medlem af Borgervenneselskabet og Asylselskabet; han var Repræsentant i Trykkefrihedsselskabet og Medbestyrer af Samfundet for den danske Litteraturs Fremme; han var Administrator for det Brünichske Officin, Kurator for Vajsenhuset.

Alt dette sled paa hans Kræfter og paa hans Tid, og til sidst gjorde han Alvor af at trække sig tilbage fra sin Forretning. Da hans Ægteskab var barnløst, overdrog han Bogladen til Fr. V. Hegel, hans næreste Elev og mangeaarige Medarbejder, den 1. Januar 1846

og fra 11. Maj 1850 ogsaa Forlaget. Deichmann helligede sig nu i Stilhed helt eller næsten helt de sproglige og historiske Studier, han havde dyrket fra sin Ungdom; han var noget af en lærd Mand, læste Nye Testamente, Homer, Thukydid og Herodot paa Originalsproget, syslede med Historie og Matematik. Tidens Udvikling fik ham til at se Fremtiden i Møde med Uro, og hertil kom i hans sidste Aar legemlig Svaghed, der tiltog stadig mere; efter kun halvandet Døgns Sygeleje blev han indhentet af Døden. Molbech giver ham det Skudsmaal, at han ikke var nogen genial, iderig eller meget livfuld og bevægelig Aand; men han var en baade fra Karakterens og fra Evnernes Side mærkelig, agtværdig og ikke almindelig Personlighed. I Nekrologen i »Dansk Boghandlertidende« hedder det om ham, at »han i sin Tid og i sin Stand stod som en meget ualmindelig Personlighed, der med den grundigste teoretiske Dannelsesforbandt stor praktisk Dygtighed og med dyb paa selvstændigt Studium grundet Indsigt i flere forskellige Grene af Videnskabeligheden, der ved hans Stilling som Boghandler blev ham af største Vigtighed, forenede de for den praktiske Handelsmand højstnødvendige Dyder: den strengeste Orden, Besindighed og Alvor, utrættelig Arbejdsomhed«¹⁷).

* * *

Ved Vedtægterne af 19. April 1848 var det bestemt, at Boghandlerforeningens *Embedsmænd* bestod af en Formand, tre Repræsentanter og en lønnet Sekretær. *Formanden* blev valgt af Generalforsamlingen paa eet Aar; han kunde genvælges een Gang, men derefter først igen efter yderligere et Aars Forløb. *Repræsentanterne* blev valgt paa tre Aar, men saaledes, at der hvert Aar afgik een, som ikke kunde genvælges før efter et Aars Forløb. Ingen fratrædende var pligtig til at modtage Valg. Formanden repræsenterede Foreningen uden for Møderne, og i alle Sager Foreningen vedrørende havde man at henvende sig til ham. Han berammede Møderne, forelagde Sagerne og ledede Forhandlingerne, samt sørgede for, at de i Generalforsamlingen tagne Beslutninger blev bragt til Udførelse. Han skulde overvaage, at Vedtægterne og Generalforsamlingsbeslutningerne virkelig blev overholdt. Han havde Foreningens Arkiv og

Ejendele i sin Varetægt og var ansvarlig for, at de til enhver Tid var i fuldkommen Orden. Han udfærdigede Listen over de rabatberettigede Boghandlere, indkasserede det aarlige Bidrag hos Medlemmerne og aflagde Regnskab herfor. Det var ogsaa ham, der skulde skaffe Lokale til Møderne og sørge for deres Opvarmning og Belysning. Han kunde tilkalde Repræsentanterne og Sekretæren til Bestyrelsesmøder, hvor Sagerne blev underkastet en foreløbig Overvejelse og forberedt til Generalforsamlingen. *Sekretæren* førte Protokollen i Bestyrelsesmøderne og paa Generalforsamlingen; paa denne sidste skulde Protokollen fra Bestyrelsesmøderne altid fremlægges¹⁸⁾.

Foreningen havde, som det fremgaar af ovenstaaende, faaet en lønnet Sekretær. Det begyndte med, at Foreningen havde fundet det nødvendigt at skaffe sig en *juridisk Konsulent*, og i Mødet den 10. Marts 1847 forelaa der en Skrivelse fra cand. jur. J. L. SIMONSEN, at han var villig til for et aarligt Honorar af 50 Rdlr. at paatage sig dette Hverv. J. L. Simonsen var født i København 1814 som Søn af Silke- og Klædehandler Levin Simonsen, blev Student fra Borgerdydskolen 1832 og juridisk Kandidat 1837, blev derefter Fuldmægtig først hos Lottoadvokat Damkier og fra 1. Januar 1838 hos Højesteretsadvokat Liebenberg til November 1849, da han blev Prøveprokurator. Han var altsaa endnu hos Liebenberg, da Boghandlerforeningen i 1847 kom i Forbindelse med ham. Ved de videre Forhandlinger herom foreslog Formanden Chr. Steen i Mødet den 4. November samme Aar, at man i Stedet for en juridisk Konsulent skulde antage en *juridisk Sekretær* (Protokolfører), der kunde have Møderne hos sig og opbevare Arkivet. Dette Forslag blev enstemmigt godkendt, og Steen fik Opfordring til at aftale det fornødne med Fuldmægtig Simonsen, hvis denne skulde vise sig villig til at indlade sig herpaa. Ved Mødet den 12. December kunde Steen meddele, at Simonsen var gaaet ind paa at være Foreningens Sekretær og Protokolfører mod et aarligt Honorar paa 150 Rdlr.; denne Overenskomst skulde kunne hæves ved tre Maaneders forudgaaende Opsigelse fra en af Siderne. Ordningen med den lønnede Sekretær traadte i Kraft fra 1. Januar 1848; i Slutningen af Juni samme Aar fik Bestyrelsen Bemyndigelse til for Fremtiden at afgøre Salærmel-

lemværender mellem Foreningen og Simonsen. Der forløb ikke lang Tid, før Fuldmægtig Simonsen »i den Grad satte sig ind i Boghandelens Væsen og voksede sammen med dens Repræsentanter, at han ofte tog Ordet, naar en Sag diskuteredes«, siger O. H. Delbanco¹⁹).

I 1854 foregik der det ganske ekstraordinære, at Bestyrelsen for 1855 ikke — som bestemt i Vedtægterne — blev valgt i sidste Kvartals ordinære Generalforsamling. I Mødet den 16. December blev der forelagt en Skrivelse fra F. H. Eibe og Fr. V. Hegel, og i Henhold til den vedtog man at udsætte Formandsvalget til det første Møde i 1855. Det hang aabenbart sammen med Opfordringen til A. F. Høst om paany at tiltræde Foreningen fra Nytaar 1855; i alt Fald blev A. F. Høst valgt til Formand i Mødet den 24. Januar 1855²⁰).

I Vedtægterne af 11. Marts 1855 var der sket nogle vigtige *Ændringer vedrørende Bestyrelsen*. Foreningens Anliggender bestyredes nu udelukkende af Formanden, der paa sidste Kvartals Møde valgtes for næste Aar. Ethvert Medlem var pligtigt til at modtage Valg; dog kunde den fratrædende Formand undslaa sig, hvis han ikke ønskede at modtage Genvalg. Formanden bestemte Medlemskontingentets Størrelse, og Sekretæren skulde have Foreningens Arkiv og Ejendele i Forvaring. Den vigtigste Ændring var, at Repræsentantinstitutionen helt var bortfaldet²¹).

Om *Moderne* var der ikke ved Vedtægterne af 1848 truffet nogen ny Bestemmelse; derimod indeholdt Reglerne fra 1855 et Par Ændringer: Formanden kunde indkalde til overordentlig Generalforsamling, saa ofte han ønskede det, og ethvert Medlem var forpligtet til at møde; i Tilfælde af lovligt Forfald skulde der ske skriftlig Meddelelse derom til Formanden inden Mødet; af flere Medlemmer, der hørte til samme Firma, var dog kun det ene forpligtet til at møde. Et Tilfælde af, at Ikke-Medlemmer har overværet et Møde i Boghandlerforeningen, kan nævnes: I Mødet den 14. Oktober 1852 forelaa der et Andragende fra Redaktør J. R. Dein i Maribo om at faa Rabatret; men »da der var to Boghandlere paa Mødet, kunde man ikke indgaa paa dette Andragende«, hedder det i Forhandlingsprotokollen²²).

Den kontante *Kassebeholdning* var ved Nytaar 1847 paa 138 Rdlr.

2 Mk. 13 Skill. foruden 1350 Rdlr., der med paaløbne Renter stod i Sparekassen paa den afgaaede Formand B. S. Langhoffs Navn; dette sidste Beløb var dog kun i uegentlig Forstand Boghandlerforeningens Penge, da de var indkommet ved en Boghandlers Fallit og blot ventede paa Repartition blandt Medlemmerne. Foreningens egne Midler hidrørte fra de indkasserede Kontingenter. Efter Vedtægterne af 1848 blev *Kontingentets* Størrelse bestemt af Generalforsamlingen, efter Vedtægterne af 1855 af Formanden. For 1848 var Kontingentet 12 Rdlr.; men Udgifterne synes at have været stigende, for Kassebeholdningen var ved Nytaar 1849 kun 50 Rdlr. 3 Mk. 11 Skill., og ved Udgangen af 1851 ser det ligefrem ud, som om Kassebeholdningen har været negativ, idet den afgaaede Formand Fr. V. Hegel havde 2 Rdlr. 42 Skill. til gode af Kassen. Ved Nytaar 1855 var Boghandlerforeningens Kapital paa 41 Rdlr. 4 Mk. 17 Skill. Formandens *Regnskaber* blev som sædvanlig revideret af to af Medlemmerne, valgt dertil af Generalforsamlingen²³).

I Mødet den 4. Juli 1856 antog Foreningen paa Formanden A. F. Høsts Forslag et *Bud* — han benævnes kun som: Jensen — med en Løn paa 12 Rdlr. 3 Skill. pr. Kvartal; med 6 Ugers Varsel kunde Tjenesteforholdet opsiges af en af Parterne. Ved Mødet den 7. August samme Aar blev man enige om, at Boghandlerforeningen med indtil 250 Rdlr. vilde bidrage til at afholde Omkostningerne ved en Lavsproces, som et af Medlemmerne vilde føre frem til Højesteret; Beløbet skulde fordeles paa Medlemmerne. Denne Beslutning gav Anledning til Kritik. I det næste Møde, den 2. Oktober, foreslog B. S. Langhoff, at der blev truffet den Bestemmelse, at Formanden ikke var berettiget til at sætte under Afstemning noget Forslag, hvorved der blev paalagt Foreningens Medlemmer *ekstraordinære Udgifter*, forinden en motiveret Fremstilling af Anledningen og det omtrentlige Beløb af Udgiften havde været Medlemmerne forkyndt paa sædvanlig Maade før Mødet. Under Forhandlingerne herom blev det oplyst, at Sagen i Forvejen og i god Tid var blevet meddelt Medlemmerne ved et Cirkulære, at Mødet den 7. August havde været talrigt — af 19 stemmeberettigede var de 12 mødt op — samt at ikke een af de mødte havde ytret sig mod Forslaget, ligesom ingen af de udeblevne havde erklæret sig derimod skriftligt. Ved Afstemning

blev derefter B. S. Langhoffs Forslag afvist som uforløst. I November samme Aar fik Formanden Bemyndigelse til at lade fhv. Boghandler Klein ordne de sidste Aargange af Foreningens Forhandlinger og forfatte et Register dertil; dette er forgæves eftersøgt²⁴).

Man naaede ikke i dette Tiaar at se Resultatet af de Overvejelser og Forhandlinger, der skulde føre til en Lov om *Næringsfriheden*; foreløbig var Stillingen den, at det var let at faa Borgerskab som Boghandler; medens der i 1849 til Papirhandel krævedes ministeriel Bevilling, hedder det om Boghandelen: »Den, som ønsker at etablere sig som Boghandler, har derom at henvende sig til Købstadens Magistrat, der ikke kan nægte ham Borgerskab paa denne Næringsvej, naar han godtgør, at han er bekendt med Boghandelen, og iøvrigt har de for at vinde Borgerskab sædvanlige Kvalifikationer«. I 1856 blev Boghandlerforeningen atter raadspurgt om dens Stilling til Spørgsmaalet om *Borgerskab som Boghandler*. Overretsassessor, Overauditør Otto Frederik Müller havde i 1855 faaet overdraget af Indenrigsminister P. G. Bang at udarbejde et Lovforslag til en Næringslovgivning. Som et lille Led i Forarbejderne hertil skrev O. Fr. Müller den 27. Juli 1856 til Boghandlerforeningen; han meddelte, at man i Lovforslaget vilde gaa ud fra den Grundregel, at der for Fremtiden kun skulde udstedes een Slags Borgerskab for al Detailhandel, og uden at der vilde blive fordret nogen Slags Eksamen. Han forespurgte derfor Boghandlerforeningen, om den ønskede, at Handelen med nye Bøger skulde betragtes som en egen Slags Handel, hvortil der skulde kræves et særligt Borgerskab. Sagen kom til Drøftelse paa Mødet den 7. August samme Aar, og efter en længere Diskussion vedtog man at svare, at det var Foreningens Ønske, at Boghandelen skulde ophøre med at være en egen Handel med særligt Borgerskab; Handelen skulde kunne drives paa det almindelige Detailhandlerborgerskab; dette meddelte man derefter Overauditøren den 11. August, idet man samtidig henviste til Foreningens Indstilling af 24. Juni 1844. Da Næringsloven kom den 29. December 1857, indeholdt den Bestemmelser i Overensstemmelse med Foreningens Ønske; Boghandler kunde man blive ved at løse almindeligt Detailhandlerborgerskab²⁵).

Med Spørgsmaalet om *den litterære Ejendomsret* fik Boghandlerfor-

eningen Lejlighed til at beskæftige sig et Par Gange i dette Tiaar. Den 17. Februar 1852 spurgte Indenrigsministeriet Foreningen om dens Mening angaaende en Konvention, som den franske Regering ønskede afsluttet med Danmark om Eftertryk af franske Bøger. I Mødet den 8. Marts lod man Sagen gaa i Udvalg (Deichmann, M. H. Bing og O. H. Delbanco); Svaret til Ministeriet kom til at lyde paa, at der ikke for Danmarks Vedkommende var noget at vinde ved at slutte en saadan Konvention med Frankrig; det maatte derfor fraraades Ministeriet²⁶).

Foreningen blev betragtet som en Autoritet, hvis Erklæringer man indhentede til Brug ved en eventuel Procedure, naar der opstod Strid om den litterære Ejendomsret. Den 16. Oktober 1855 forespurgte Præsten i Gladsaxe, Dr. theol. Chr. A. H. Kalkar, »om Foreningen anser det juridisk tilladeligt, eller i alt Fald hæderligt og sædvanemæssigt, at Forlæggere udgiver en Bog paany uden at underrette den endnu levende Forfatter derom, samt at de udgiver en endnu levende Forfatters Skrift i fornyet Oplag paa Grund af, at der aldeles ingen Aftale er truffet om den Sag«. Denne Skrivelse blev fremlagt i Mødet den 19. Oktober; men da den ikke havde kunnet cirkulere forinden, blev Sagen udsat til næste Møde den 27. November, hvor et Udvalg (Høst, Hegel og Delbanco) fik den til Overvejelse. Den 28. Februar 1856 afgav det sin Betænkning, som i Mødet den 18. Marts blev enstemmigt tiltraadt og derefter meddeltes Dr. Kalkar den 22. Marts. Hvad det første Spørgsmaal angik, udtalte Betænkningen, at Forfatteren fra Begyndelsen var i Besiddelse af Rettigheder, som det tilkom ham at varetage. Hvor en Forfatter altsaa ikke havde forbeholdt sig en Ret lige over for Forlæggeren, dér kunde man ikke paalægge denne sidste en Forpligtelse. Spørgsmaalet maatte imidlertid rettest forelægges en Domstol til Paakendelse; men en saadan vilde antagelig ikke falde ud til Forfatterens Fordel. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal mente Foreningen, at Forfatteren fuldt ud var berettiget til at gøre de nødvendige Ændringer i sit Værk, og at Forlæggeren endog var tjent med, at Forfatteren gennemsaa den nye Udgave og muligvis læste Korrektur paa den; Billighed talte desuden for, at der ved et originalt Arbejde ydedes Honorar for et nyt Oplag; men derfor vilde Foreningen dog

ikke stemple en Mands Fremgangsmaade som »uhæderlig«, fordi han handlede som af Dr. Kalkar supponeret²⁷).

Beskyttelsen af den litterære Ejendomsret var ogsaa et af de Spørgsmaal, som man drøftede paa det første skandinaviske Boghandlermøde den 22. Juli 1856, og en Ansøgning om en ny Eftertrykslov blev overrakt Kongen, som det senere skal vises.

Lige fra Foreningens første Dage havde det været en af dens Opgaver at skelne mellem Salget af nye Bøger og Salget af brugte. Paa en iøjnefaldende Maade vilde Foreningen have trukket en Grænse mellem Sortimentboghandelen og *Antikvarboghandelen*. Om dette Spørgsmaal udtalte O. H. Delbanco i Foreningens Festskrift af 1887: »Nu er det imidlertid givet, at Antikvarhandelen gaar i en dobbelt Retning. Vil man forklare den som et Køb og Salg af brugte Bøger, bliver man let færdig med dens Ejendommelighed; men den hviler væsentligt paa et langt højere videnskabeligt og til Dels merkantilt Grundlag. Medens der i Sortimentshandelen kræves Kundskab om, hvor en Bog er forlagt, hvem der er dens Forfatter, og hvad der er dens Ladepris, udfordres der i Antikvarhandelen et meget videregaaende Kendskab til Litteraturen. Her drejer det sig ikke alene om at være grundigt orienteret i den enkelte Retning, i hvilken Videnskabsmanden søger Oplysning, og i saa Henseende maa Antikvaren ofte supplere den Hjælp, der kan ydes paa de offentlige Biblioteker; men der forlanges ogsaa af ham, at han er saa godt hjemme i, hvad der forefindes paa Litteraturens Mark, at han tilfulde ved, hvilke Skud der endnu har Livskraft, hvoraf Aflæggere med Lethed kan skaffes tilveje, og hvilke der er udgaaede, saa at der hører stor Agtpaagivenhed til at opspore, hvor der endnu findes Eksemplarer af en saadan Plante. Imidlertid har denne Branche af Antikvarhandelen ikke givet Anledning til Konflikter med Foreningens Medlemmer; men desto oftere har Salget af nye Bøger under Bogladeprisen — som om det var en antikvarisk Handel, der foregik — været Genstand for Klager og Undersøgelser«²⁸).

I Mødet den 19. Oktober 1855 stillede Boghandler Immanuel Rée Forslag om, at der skulde træffes Foranstaltninger imod, at Antikvarboghandlere averterede og solgte nylig udkomne Bøger til nedsat Pris; Forslaget blev henvist til et Udvalg. Inden det afgav sit Vo-

tum, gjorde Formanden i Mødet den 27. November opmærksom paa Nr. 141 af »Börsenblatt für den deutschen Buchhandel« 1854; heri var aftrykt den i Leipzig udkomne Lov om Antikvarboghandlere; dette foranledigede det nedsatte Udvalg til at foreslaa, at Spørgsmaalet indtil videre blev stillet i Bero, da det var Udvalget bekendt, at mere omfattende Forslag med Hensyn til Antikvarboghandelen kunde ventes inden længere Tid. Heri indvilligede Medlemmerne²⁹).

For Beregningen af *Priserne paa udenlandske Bøger* ændredes Reglerne noget ved Vedtægterne af 1848 efter A. F. Høsts Forslag; vigtigst i Praksis var næsten, at der nu var udarbejdet en udførlig Omregningstabel (»Reduktionsskema«) til Lettelse af Prisansættelsen i dansk Mønt. Efter Vedtægterne af 1855 lød Reglerne omtrent saaledes:

1) Af Bøger trykt i Tyskland eller leveret over Leipzig var Forlæggerens Katalogpriser Bogladeprisen, og Bøgerne beregnedes da frit leveret i København. En Thaler ord. sattes til 1 Rdlr. 2 Mk., en Thaler netto til 1½ Rdlr. Naar mindre end 25 % Rabat blev givet, beregnedes Thaleren til 2 Rdlr. Der opstilledes nogle Undtagelser med Hensyn til Landkort, Leksika og Tauchnitz-Udgaver, hvor Priserne beregnedes noget lavere; Grunden var den, at Antikvarboghandler A. G. Salomon solgte disse Sager til de billigere Priser.

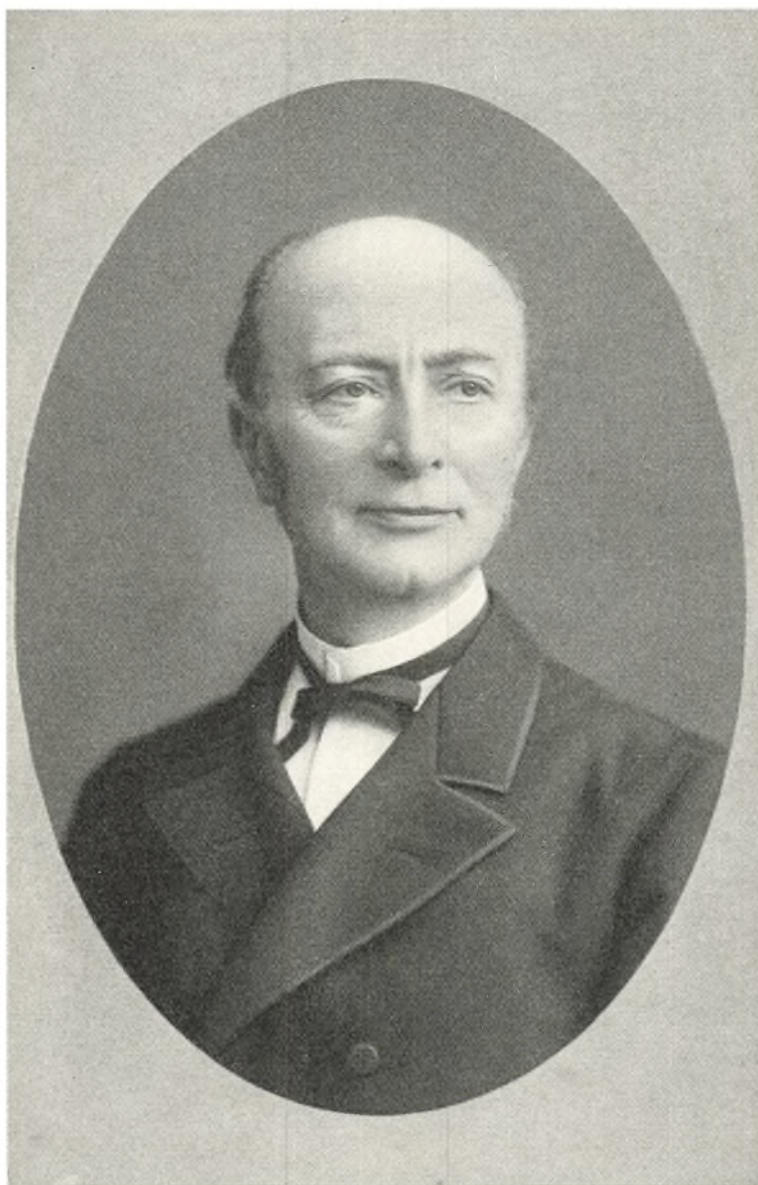
2) For franske Bøger lagdes Katalogpriserne til Grund; Franc'en i Bogladeprisen sattes til 42 Skilling, Nettofranc'en og ved Priser paa Journaler, Blade, Skrifter paa under 1 fr. til ½ Rdlr.

3) For engelske Bøger lagdes Londoner Katalogpriserne til Grund, og baade den ordinære Shilling og Nettoshilling'en sattes til ½ Rdlr.

4) For nordamerikanske Bøger sattes Dollar'en til 3 Rdlr.

5) For norske og svenske Bøger lagdes Katalogpriserne til Grund, og Mønten beregnedes til Parikurs³⁰).

I Mødet den 12. December 1847 blev der fremlagt og oplæst nogle »Momenter til en Ansøgning« til Kongen om Nedsættelse af *Papirtolden*; de var forfattet af Jacob Deichmann. Man vedtog at lade denne Ansøgning trykke som Manuskript og dernæst lade den cirkulere til Underskrift hos samtlige Papirhandlere og Papirforbrugere her i Hovedstaden, navnlig til Boghandlere, Papirhandlere, Bog-

FREDERIK HEGEL

Formand for Den danske Boghandlerforening 1850-1851.

Æresmedlem 1887.

trykkere og Bogbindere samt til de Deputerede og Suppleanterne i Stænderforsamlingerne. Man skulde søge at faa disse paaskrevne Cirkulærer inddragne inden næste Møde, i Midten af Januar Maaned 1848. I Mødet den 19. Januar blev Ansøgningen til Kongen forevist, forsynet med en Del Underskrifter, og man bemyndigede Formanden Chr. Steen til personlig at overlevere Ansøgningen til Chefen for Generaltoldkammerets første Sektion (for Kongerigets Toldvæsen) Greve W. C. E. Sponneck. Dette skete ogsaa den 28. Januar. I det foregaaende Tidsrum var der truffet en Del Foranstaltninger til Beskyttelse af den indenlandske Papirfabrikation; paa Klude var der lagt en høj Udførselstold, paa udenlandsk Papir en ikke ringe Indførselstold. Boghandlerforeningen kom til at beskæftige sig med Spørgsmaalet endnu en Gang i Aaret 1848. I Mødet den 24. August oplyste Formanden Forsamlingen om en Skrivelse med Bilag, der var kommet fra Generaltoldkammeret; Firmaet »Drewsen & Sønner« havde foretaget en Henvendelse til denne Myn- dighed for at hindre, at de beskyttende Foranstaltninger for deres Fabrikation af Papir blev ophævet under Indtrykket af de nye libe- rale økonomiske Idéer, og Generaltoldkammeret ønskede derfor at høre blandt andet Boghandlerforeningens Mening om Sagen. Man overdrog til Deichmann og M. H. Bing i Forening med Formanden Chr. Steen at affatte et Svar; Koncepten hertil blev forelagt Med- lemmerne den 31. August og godkendt. Det første Resultat af For- eningens Overvejelser blev Toldloven af 26. Juli 1853, hvor Udfør- selstolden blev nedsat til Halvdelen³¹).

Bestræbelserne for at skaffe Boghandelen billigere *Averteringsforhold* spores nu og da i Foreningens Forhandlinger. I December 1847 fore- slog M. H. Bing, at man skulde henvende sig til Udgiverne af Dag- bladene for at udvirke en Nedsættelse i Annoncepriserne vedrørende »litterære Sager«; et Udvalg blev sammensat for at udarbejde For- slag i denne Retning; men der synes dog ikke at være sket mere i Sagen ved denne Lejlighed. I April 1850 drøftede man paa Chr. Steens Forslag Privilegiet for »Adresseavisen«, uden at Drøftelsernes Art og Indhold nærmere er angivet i Protokollerne. I Slutningen af Maj 1856 skrev Bestyrelsen for Aktieselskabet, der udgav »Avertisse- mentstidende«, til Boghandlerforeningen om Annoncespørgsmaalet;

man svarede med at foreslaa en Overenskomst, hvorefter Foreningens Medlemmer forpligtede sig til i det første Halvaar af 1857 ikke at avertere Bøger i »Adresseavisen«, medens »Avertissementstidende« forpligtede sig til at sætte deres Bogannoncer paa Bladets første Side »ligeligen trykt for en Betaling af 2 Skill. pr. Linje, der ikke senere maa kunne forhøjes«³²).

Ogsaa *Posttaksterne* maatte man lejlighedsvis drøfte i Foreningen. B. S. Langhoff indgav et skriftligt Forslag af 14. September 1851 til Foreningen om, at man skulde henvende sig til Generalpostdirektøren for at faa ham til at bevirke en Nedsættelse i den da gældende Pakkeposttakst, saa Bøger billigere kunde forsendes med Posten. Langhoffs Forslag gik i Udvalg (Deichmann, Steen og Langhoff) i Mødet den 23. September, og den 3. December indsendtes et Andragende til Generalpostdirektøren om lavere Posttakster for trykte Sager og for de til Korrekturer hørende Manuskripter. I sit Svar af 21. Februar 1852 gav Postvæsenet Afslag med den Motivering, at Taksterne tidligere var sat op, fordi Portoer for Bøger og andre Tryksager havde været saa ringe, at den ikke engang dækkede de blotte Befordringsomkostninger; desuden stod det jo enhver frit for at lade sine Sager sende med billigere private Befordringsmidler, om de fandtes³³). I Mødet den 6. Marts 1855 meddelte Formanden — hvad han allerede ved Skrivelse af 15. Februar havde kommunikeret Medlemmerne — at han havde tilstillet Generaldirektøren et Andragende paa Grund af den faktisk indtraadte Standsning i Pakkepostforsendelsen under *Isbaadstransporterne*. I Marts det følgende Aar oplyste en Skrivelse fra Generaldirektoratet til Boghandlerforeningen, at Postvæsenet ikke mere modtog større *Bogpakker* til Forsendelse, naar de var emballeret i tykt Karduspapir, med mindre det skete paa Afsenderens eget Ansvar³⁴).

Igennem dette Tiaar møder man flere Gange Tanken om en bedre Ordning af *Speditionen af Bøger til Boghandlerne i Provinsen*. Det gældende System, hvor københavnske Boghandlere optraadte som Kommissionærer for deres Kolleger i Provinsen, var besværligt og ikke tidssvarende. Enhver større Boghandel i København stod i Forbindelse med flere Provinsboghandlere og fik ganske naturligt Kommissioner af forskellig Art at udføre for disse; Varer skulde hentes

i Byen; der skulde sørges for Indpakning og Afsendelse, og alt dette var som Regel uden Vederlag, hvorfor Udførelsen af de modtagne Ordre ikke altid blev tilfredsstillende. I 1847 meldte der sig ikke mindre end tre Firmaer, der vilde gøre Ende paa denne Tilstand; deraf kan man vel slutte, at Trangen dertil har været stor:

Den tidligere Boghandler i Nykøbing F. Henrik S. Berggreen havde i Skrivelser af 15. November 1846 og af 7. og 23. Januar 1847 fremsat Planer over for Boghandlerforeningen om Oprettelsen af et »*Centralkontor*« (d. v. s. en Kommissionsanstalt) i København. Hans Forslag blev behandlet paa Mødet den 28. Januar; men man vedtog at svare ham, at Foreningen vel for sin Part ikke kunde have noget imod Oprettelsen af et saadant Kontor, som det af ham paa-tænkte; men paa den anden Side maatte Foreningen dog aldeles betvivle, at Foretagendet vilde lykkes, og kunde derfor ikke befatte sig med at ledsage hans Cirkulære med sin Anbefaling. Berggreen begyndte dog senere paa Aaret sin Kommissionsforretning. Imidlertid havde i Marts 1847 ogsaa E. L. Thaarup meddelt, at han agtede at virkeliggøre sin gamle Plan om at oprette en *Speditivsvirk-somhed* i København, og i April samme Aar udsendte Gutzon Hansen & Seidelin Indbydelse til Boghandlerne om at støtte deres *Ekspeditivs-Boghandel*. Det viste sig imidlertid, at tre Firmaer i dette Fag var for meget; den dygtigste fortrængte de andre; E. L. THAARUP blev staaende tilbage som Sejrherre. Han fik efterhaanden Størstedelen af den danske Kommissions-Boghandel paa Provinsen; men han indskrænkede sig ikke hertil. Det var hans Plan ogsaa at have Oplag af udenbys Forlagsartikler, saa lysthavende ikke forgæves i København skulde søge en Bog, der var udkommet i Provinsen, og det lykkedes ham efterhaanden til Dels at virkeliggøre denne Plan. Og Forholdet mellem Boghandlerne blev ogsaa lettet paa anden Maade. Sidst i November 1849 bekendtgjorde C. C. Lose & Delbanco, at dette Firma for Fremtiden hver Torsdag vilde udgive et trykt Cirkulære under Navn af »*Forlangsedler*«, d. v. s. et Blad med Bogannoncer, hvor den enkelte Annonce kunde udklippes og som Rekvisitions-seddel sendes Forlæggeren eller Speditøren. Dette Foretagende affødte senere »Boghandlertidende«⁽³⁵⁾.

Paa det skandinaviske Boghandlermøde i 1856 drøftede man Tan-

ken om at faa oprettet *Hoveddepoter af skandinaviske Bøger* i hver af de tre nordiske Hovedstæder. Senere paa Aaret rejste Immanuel Rée paany Spørgsmaalet ved et Indlæg i »Boghandlertidende«; dette fremkaldte ogsaa en Artikel af E. L. Thaarup. Paa Mødet den 2. Oktober drøftede Boghandlerforeningen et Par Tilbud, der var kommet fra et Kristiania- og fra et Stockholmerfirma, om at de vilde være villige til at anlægge saadanne Depoter i deres By af danske, svenske og norske Bøger. Efter en længere Diskussion indtog Foreningen det Standpunkt, at den ikke vilde give sig af med at udnævne eller udvælge nogen Hovedkommissionær eller Depotforvalter i de andre Hovedstæder; den overlod til sine Medlemmer selv at søge realiseret, hvad man havde udtalt Ønsket om paa Sommerens Kongres: at der i Sverige og Norge oprettedes Lagre af dansk Litteratur, saa fuldstændige som muligt³⁶).

»*Dansk Boghandlertidende*« udgik med sit første Nummer den 1. Juli 1854 og udkom derefter regelmæssigt en Gang om Ugen. Paa det første Nummer staar der, at Bladet blev udgivet af »F. H. Eibe, Gyldendalske Boghandel, C. G. Iversen, C. C. Lose & Delbanco«; men dette skete kun for at give det større Anseelse straks; senere faldt det bort som unødvendigt; Udgiveren var fra første Færd O. H. DELBANCO. Bladet var en videre Udvikling af »Forlangsedlerne« og blev straks uundværligt for enhver dansk Boghandler. Allerede i Vedtægterne af 1855 nævnes »*Dansk Boghandlertidende*« som *Boghandlerforeningens officielle Organ*, ligesaa i Betingelserne for Samhandelen samme Aar; men det maa herved bemærkes, at skønt Foreningen benyttede Bladet, fastslog man dog ved en bestemt Lejlighed i 1856, at dette var et privat Foretagende: En Boghandler havde indsendt en Artikel; men Delbanco havde nægtet at optage den; Boghandleren klagede da til Foreningen, men fik til Svar, at »Boghandlertidende er en privat Entreprise og dens Redaktion uafhængig af Foreningen, der altsaa ikke har Kompetence til at indblande sig i Redaktionen af Tidenden«. Da Bladet havde lagt sin første Aargang bag sig, skænkede Delbanco et Eksemplar deraf til Foreningens Arkiv³⁷).

Et udmærket Hjælpemiddel fik Boghandlerne i »*Dansk Bogfortegnelse*«, oprindelig udgivet af Gyldendal, redigeret af G. E. C. GAD

i 5 Aar; fra Nytaar 1856 blev det Gads Ejendom, og fra »Boghandler-tidende« første Nummer blev disse ugentlige Oversigter over, hvad der fremkom af dansk Litteratur, trykt i Bladet. Allerede i September 1841 havde Boghandlerforeningens Sekretær A. F. Høst foreslaaet, at der blev udgivet *en dansk Bibliografi*; men hans Tanke havde ikke vundet Bifald. Imidlertid dukkede Idéen op igen i 1855. Bestyrelsen for »Nordisk Universitets Tidsskrift« skrev den 8. Oktober til Boghandlerforeningen, om den — for at fremme Kendskabet til den nye Litteratur — kvartalsvis vilde tilvejebringe en trykt alfabetisk Fortegnelse over samtlige i Danmark udkomne Skrifter og lade en saadan Fortegnelse følge med det næstudkommende Hæfte af Tidsskriftet. Lignende Henvendelser vilde blive foretaget i Sverige og Norge, og det var Tidsskriftets Hensigt, naar paa denne Maade et tilstrækkeligt Materiale forelaa, da at tilvejebringe en kortere systematisk Bogfortegnelse for 3 eller 5 Aar ad Gangen over den nordiske Litteratur. I Mødet den 19. Oktober diskuteredes Sagen i Foreningen. Man fremhævede, at Foreningen ikke selv raadede over Midler til dette Formaal, og en Repartition paa Forlæggerne i Forhold til deres Forlags Omfang var ikke gennemførlig. Desuden forelaa der jo i »Dansk Bogfortegnelse« Materiale nok for Tidsskriftet til Udarbejdelsen af en systematisk Oversigt. Der var dog saa stor Interesse for Planen, at Foreningen anmodede Formanden om inden næste Møde at forhandle mundtligt med Tidsskriftets Bestyrelse om Sagen og om Foreningens mulige Medvirkning. Den mundtlige Forhandling mellem Formanden og Bestyrelsen førte ikke til nogen tilfredsstillende Løsning, og i Mødet den 27. November vedtog man enstemmigt, at Foreningen skulde afvise Planen³⁸).

Et stort Arbejde for at udbrede Kendskab til den nordiske Litteratur i Tyskland gjorde den danske Boghandler C. B. Lorck i Leipzig. Han havde i 1853 grundlagt en skandinavisk Sortimentsboghandel i denne By, og han udarbejdede og udgav forskellige Kataloger, der gratis blev omdelt, en enkelt endda i et Oplag paa 7000 Eksemplarer³⁹).

Af stor Betydning blev *det skandinaviske Samarbejde* mellem de nordiske Boghandlere, som begyndte i dette Tiaar. Adolf Bonnier havde i 1846 slaaget til Lyd for, at der blev afholdt skandinaviske Boghand-

lermesser; men Sagen var dengang døet hen. Den 3. November 1855 stod der i »Boghandlertidende« en Artikel, hvori Spørgsmaalet paany blev rejst. Det hedder heri: »Det er allerede i den senere Tid, hvor Kommunikationen er blevet saa betydelig lettet, blevet mere og mere Skik, at en stor Del Boghandlere besøger deres respektive Hovedstæder for der personlig at forhandle de Sager, de har at afgøre med de betydeligere Forlæggere. Det vilde derfor være naturligt, om man enedes om at fastsætte en Tid, paa hvilken Boghandlere fra Nordens 3 Riger samledes og ved nogle Sammenkomster udtalte sig med deres Kolleger. Fra et af Landene maa Forslaget udgaa, og dette fremkommer derfor her og det saa tidligt, at en moden Overvejelse og en udførlig Drøftelse af denne Sag kan finde Sted«. »Efter vor Anskuelse burde Mødet første Gang afholdes i København i den første Halvdel af August 1856. I Forvejen burde der vælges en Komité, der skulde bestaa af 5 Medlemmer, hvoraf Boghandlerforeningen her valgte 3, Forlæggerforeningen i Stockholm eet og Boghandlerforeningen i Kristiania eet Medlem. Disse maatte det fuldstændige Arrangement overlades; dog vilde det gavne Sagen meget, om man i Forvejen vilde udtale sig om, hvorledes man tænkte, at Planen burde iværksættes, for at der kunde tages Hensyn til de forskellige Anskuelser«⁴⁰).

Hermed var Diskussionen aabnet, og i Boghandlerforeningens Møde den 27. November blev der nedsat et Udvalg (Høst, Eibe og Steen jun.), der foreløbig skulde overveje Sagen og fremkomme med Forslag. Den 31. Januar 1856 afgav Udvalget sin Betænkning: Det var ønskeligt, at der blev afholdt *nordiske Boghandlermøder*, for det vilde være nyttigt baade for Litteraturen i Almindelighed og for Boghandelen i Særdeleshed. Udvalget mente, det vilde være et vigtigt forberedende Skridt, hvis Foreningen i dette Aar udsendte Indbydelse til samtlige danske Boghandlere om at afholde et almindeligt Boghandlermøde i København; i denne Indbydelse skulde saa udtales, at Foreningen vilde finde det ønskeligt og glædeligt, om Kollegerne i Brødrigerne vilde give Møde, »idet denne Forsamlings Resultater, de ved den stiftede personlige Bekendtskaber og de i Mødet udtalte Anskuelser lettere vilde bane Vejen for et større Møde og sikre dette en talrigere Repræsentation af Brødre-

rigernes Boghandlere, uden hvilken saadanne Møder taber deres Betydning«. Efter Udvalgets Indstilling vedtog man da, at Foreningen skulde udstede Indbydelser til samtlige danske, norske og svenske Bog- og Musikhandlere til et almindeligt Boghandlermøde i København i Slutningen af Juli 1856. Mødets Varighed sattes til tre Dage. Der blev nedsat en Komité paa fem Medlemmer (Høst, Steen jun., Iversen, Lose, Eibe) med uindskrænket Fuldmagt til at planlægge Mødet og bestemme dets Karakter; Udvalget skulde selv vælge sig Formand og Sekretær og indbyrdes fordele Forretningerne mellem sig. Høst blev Formand, Steen Sekretær¹⁾.

Den 1. Marts offentligjordes Boghandlerforeningens *Indbydelse til Mødet*. Den indleddedes med følgende Ord: »Med Glæde har sikkert enhver Boghandler fulgt det Opsving, som Boghandelen i de nordiske Riger har taget i de sidste Decennier; dette Opsving har været saa stort, at ikke alene Boghandlernes Antal i en mærkelig Grad er forøget, men at vel endog de flestes Omsætning er steget. Dette Opsving er efter vor Formening ingenlunde alene at søge i den tiltagende almindelige Velstand og Dannelse, men sikkert for en stor Del i den Dygtighed, hvormed Forretningen nu drives; thi der er vistnok ingen Forretning, hvor Sælgeren har en saa overvejende Indflydelse paa, hvad og hvormeget der sælges, som netop i Boghandelen. Denne den nordiske Boghandels større Dimension har, i Forbindelse med de hurtige og billige Kommunikationsmidler, haft den for os behagelige Følge, at vi i de senere Aar stedse har glædet os ved at se et stort Antal af de danske Boghandlere og en Del svenske og norske Boghandlere besøge os i Sommerens Løb. Da det nu vil være af stor Nytte og Behagelighed for enhver Besøgende baade at træffe alle københavnske Boghandlere til Stede og tillige at samles med saa mange udenbys Kolleger som muligt, tror vi at imødekomme alles Ønske og Interesse ved at indbyde samtlige danske, norske og svenske Boghandlere til et almindeligt Boghandlermøde i København Tirsdagen den 22., Onsdagen den 23. og Torsdagen den 24. Juli dette Aar og haaber, at denne Tidsbestemmelse for Mødet vil være heldigt valgt«. Anmeldelse ønskedes snarest muligt, senest 8 Dage før Mødet, og det hed i Indbydelsen: »Det vil selvfølgelig være Komitéen en Glæde at assistere navnlig de Kolleger,

som savner personligt Bekendtskab her, til at arrangere det fornødne inden deres Ankomst, f. Eks. i Henseende til Logis etc., og den haaber, at enhver, der ønsker nogensomhelst Oplysning eller Assistance, frit vil disponere over den. Vi vil bestræbe os for at gøre Sammenkomsterne saa gensidig nyttige og behagelige som muligt og ved fuldt vel, at den Intelligens og Interesse for Standens gavnlige Virksomhed, som den nordiske Boghandlerstand nu er i Besiddelse af, heri vil være en af vore bedste Støtter⁽⁴²⁾).

Sidst i Marts meddelte Mødekomitéen, at man paatænkte at knytte en *Udstilling* til Mødet, omfattende alt, hvad der maatte interessere Bog- og Musikhandlere, »f. Eks. fortrinlige typografiske, xylografiske, litografiske og Bogbinderarbejder, Kort, Papir etc.«; desuden opfordredes alle Forlæggere til at lade nye Forlagskataloger fremstille til Lejligheden; den nordiske Boghandlerfortegnelse vilde ligeledes blive ført à jour til Juli⁽⁴³⁾).

Ialt kom der 112 *Deltagere* til dette første nordiske Boghandlermøde, nemlig 41 fra København, 37 fra det øvrige Danmark, 12 fra Norge, 18 fra Sverige, 3 fra Finland samt Lorck fra Leipzig. Mødernes Række aabnedes Tirsdag den 22. Juli Kl. 10 i Casinos lille Sal, hvor A. F. Høst bød Velkommen. M. H. Bing blev valgt til Dirigent og Emnet for *Forhandlingen* var i første Række en Ansøgning til Kongen om snarest at lade forelægge Rigsdagen Udkast til en Lov om *Beskyttelse af den litterære Ejendomsret*. Udkastet til denne Ansøgning stod trykt i »Boghandlertidende« samme Dag, og paa Mødet blev det med en enkelt mindre Ændring godkendt af Deltagerne. Den gik ud paa at vise, at medens den borgerlige Virksomhed her i Landet var beskyttet ved hensigtsmæssige Love, havde Boghandlerne længe følt Savnet af Lovbestemmelser, der kunde yde den litterære Ejendomsret den samme Beskyttelse, som al anden Ejendom her i Landet nød. Den paaviste, hvor lidet fyldestgørende Forordningen af 7. Januar 1741 var under de nuværende Forhold, og udtalte det sikre Haab, at Ordningen af disse mislige Tilstande maatte ske ved et Lovudkast, der blev forelagt den danske Rigsdag. Man ønskede, at der blev givet Boghandlerne Lejlighed til at udtale sig om et saadant Lovudkast, inden det blev til Lov. Denne Ansøgning blev senere, den 11. August samme Aar, overrakt Frederik VII ved en De-

putation og modtaget »med de naadigste Ytringer«, og den gav Stødet til, at der i 1857 blev vedtaget en Lov om Eftertryk.

De næste Punkter paa det første Mødes Dagsorden var: Diskussion om Forholdsregler til at opnaa *billigere Postforsendelser* i Danmark og bedre, billigere og hurtigere Postforbindelser mellem de tre nordiske Riger indbyrdes. Man vedtog, at der skulde nedsættes en svensk, en norsk og en dansk Komité, hver paa tre Medlemmer; de skulde hver for sig tage sig af Spørgsmaalet om deres Lands indre Samfærdselsforhold; men deres tre Formænd skulde udgøre en Komité, der skulde forhandle om det interskandinaviske Samkvems Forbedring. Derefter hedder det i Referatet i »Boghandlertidende«:

»Efter den første Dags Beskæftigelse i Casino samledes man hos Restauratør Vincent ved et table d'hôte, hvori den største Del af Forsamlingens Medlemmer deltog, og hvor Hr. Kancelliraad Høst foreslog en Lov (at udsætte alle festlige Taler til et forberedt egentligt Gilde), der kun skulde have een Undtagelse, den at bringe de fremmede en Velkomsthilsen. Om Middagen kørte en Række af 8 Vogne med 11 paa hver (NB. Frieksemplar gaves ikke) til Dyrehavsbakken, hvor man ikke forsmaaede Fornøjelserne der, end ikke Karussel, som bugnede under den litterære Vægt og bragte Boghandelen i Gyngen. Derfra kørte Toget igennem et af Dyrehavens smukkeste Partier, hvor en ny Udgave af »Hjortens Flugt« forevistes, til Klampenborg Vandanstalt, som var smagfuldt dekoreret, og hvor Kaptajn Carstensen modtog Selskabet med Kanonsalut. Efter endt Aftensmaaltid, der krydredes med ikke faa humoristiske Skaaler, improviseredes en lystig Svingom, til hvilken — som et af vore Dagblade udtrykte sig — »Musikhandlerne selvfølgelig musicerede, medens Boghandlerne dansede«. Den næste Dags Morgentimer benyttes til at bese Frue Kirke, Universitetet og de af vore offentlige Samlinger, der opbevares paa Prinsens Palæ«.

Forhandlingerne om Onsdagen drejede sig om Oprettelsen af »Hjælpekasse for Boghandlere i Danmark«, om »Told af Remittender i Sverige«, om »Regnskabsvæsenet mellem de tre nordiske Rigers Boghandlere — Forretningsorden — Afregninger«, om »et paatænkt nyt dansk Forlagskatalog« (der under Forhandlingerne ændredes til en skandinavisk Fortegnelse). Ved Middagstid hævedes Mødet. »Efter at have beset Rosen-

borg Slot mødtes man i Tivoli, hvor man under Nydelsen af de Fornøjelser, som dette Etablissement tilbyder, forblev samlet i selskabelig Munterhed til efter Midnat«.

Inden Mødet aabnedes den sidste Dag, »var Thorvaldsens Museum og Forevisningen af Regalierne paa Rosenborg Slot Genstand for de tilstedeværendes Beundring, og herfra gik man atter over til Dagsordenen«. I det tredje og sidste Møde — Torsdag Formiddag — fortsattes og afsluttedes Drøftelserne vedrørende Hjælpekassen. Et Par Skrivelser blev oplæst; de angik egentlig Boghandlerforeningen og blev derfor ikke gjort til Genstand for Behandling. Den ene af dem var Forslaget om at udvide Rammerne for Foreningen til, at den ogsaa skulde omfatte samtlige danske Boghandlere. Hovedemnerne for Dagens Forhandlinger var iøvrigt Spørgsmaalene om *Forslagsretten til Adam Oehlenschlägers Værker*, om Oprettelsen af et *Hoveddepot i de tre nordiske Hovedsteder*, om »international Ejendomsret og om Oversættelser fra Svensk til Dansk-Norsk og omvendt«. Sidste Spørgsmaal var det ganske naturlige: »Om lignende fremtidige Møder maatte anses ønskelige, og paa hvilken Maade de burde søges realiserede?« Det blev kraftigt udtalt, at man burde fortsætte ad den Vej, man nu var slaæet ind paa.

Ved Femtiden samledes 100 af Deltagerne til et *Festmaaltid paa Skydebanen*. Her var Salen prydet med Buster af de nordiske Konger og med skandinaviske Flag. Mødets Præsident A. F. Høst motive-rede en Skaal for den danske Konge, der »lige siden han besteg sine Fædres Trone ved en Række af betydningsfulde Foranstaltninger havde erhvervet sig et velbegrundet Krav paa hele sit Folks Taknemmelighed«. Kongen var »dansk«, »frisindet« og »nordisk«. Ogsaa Skaalen for Oscar I blev udbragt af Høst. Derefter blev der sunget en Sang af N. F. S. Grundtvig. Han var tillige med Professor M. J. Hammerich, Dr. Sturzenbecker og Redaktørerne af »Berlingske Tidende«, »Fædrelandet«, »Dagbladet« og »Flyveposten« Gæst ved Mid-dagen, og efter Sangen udbragte Grundtvig en Skaal for den nor-diske Boghandel, »idet han ved at fremvise en ganske lille Bog, som indeholdt 500 svenske Ordsprog, udtalte Ønsket om, at den næste Udstilling maatte fremvise en Samling af dansk-norsk-svenske Ord-sprog, der paa en fyndig Maade indeholdt mangen en god Kærne,

som lever sig ind i og udvikler sig i Folkebevidstheden. Taleren benyttede til Toasten det sidste Ordsprog i den lille Bog: Öst, väst, hemma bäst«. Eibe udbragte derefter en Skaal for de svenske og norske Boghandlere, der var mødt saa talrigt op. Taler og Skaaler vekslede i rigt Maal Aftenen igennem, alvorlige, lyriske og humoristiske imellem hinanden, indtil Høst til Slut udbragte en Skaal »for Fædrelandet, for det fælles Fædreland, Danmark, Norge, Sverige; thi i hvilket af disse Riger vi end færdedes, fandt vi os dog hjemme som blandt vore Landsmænd. Under Taflet, der frembød megen Rigdom af materielle Goder, musiceredes, og i Haven, hvor der serveredes med Kaffe, gik Konversationen meget livlig. Efter en Udflugt til Sommerlyst og Alleenberg samledes en ikke ringe Del af Selskabet endnu engang i Tivolis Bazar, hvor mangan god Prøve aflagdes paa retorisk Færdighed, og hvor Bollen fyldtes mere end een Gang. Ved Midnatstimens Frembrud sagde Boghandler Malling (fra Christiania) paa sine Landsmænds og paa de Svenskes Vegne i et begejstret Leve et Farvel til de danske Værter«. Den vellykkede Boghandlerkongres var sluttet⁴⁴).

* * *

I Vedtægterne skete der enkelte mindre Ændringer vedrørende *Forholdet mellem Medlemmerne indbyrdes*. I Bestemmelserne fra 1848 hedder det om Prisnedsættelserne, at Medlemmerne ikke maatte foretage Forandringer i Bogladepriserne uden Anmeldelse til Formanden eller ved trykte Prisnedsættelseskataloger eller Avertissementer i »Adresseavisen«; i Regelen skulde der gives samme Rabat af nedsatte Bøger som af andre. I Tilfælde af Misforstaaelse af, Brud paa eller Tilsidesættelse af Overenskomsten eller Dele deraf, skulde Sagen af Formanden forelægges Generalforsamlingen til Afgørelse enten umiddelbart eller efter, at denne havde indhentet Betænkning af en i samme Anledning nedsat Komité. Denne Bestemmelse gik over i Vedtægterne af 1855 med den Tilføjelse, at Medlemmerne ansaa Voldgift som en ønskelig Afgørelse paa indbyrdes Stridigheder; hver af Parterne skulde da vælge en Voldgiftsmand og Formanden en Opmand⁴⁵).

Fra O. H. Delbanco kom der i November 1849 Forslag om nogle

Forandringer i Føringen af Kontrabøgerne mellem Medlemmerne; hans Idéer vandt Tilslutning, og Medlemmerne lovede for Fremtiden at føre Bøgerne saaledes, som han havde foreslaaet⁴⁶).

I *Forholdet til Boghandlerne uden for Foreningen* fortsatte man ad den Vej, man var slaaet ind paa: ved at autorisere nogle enkelte i hver By — en eller flere efter Behovet — til Rabat vilde man skabe taalelige Kaar for Boghandlerstanden og hindre en uønsket og uforholdsmæssig Tilgang til Erhvervet. Eksempler derpaa kan nævnes. Da M. Chr. Mackeprang i 1847 overtog H. Berggreens Boghandel i Nykøbing F., gav Foreningen ham i Mødet den 25. Marts samme Aar det udtrykkelige Løfte, at man ikke vilde aabne Konto for eller give nogen Rabat til nogen anden Boghandler dér i Staden. Dette var dog et grelt og enestaaende Eksempel paa Foreningens Omsorg for Boghandelen og dens Udøvere; et lignende Løfte ses ikke at være givet nogen anden Boghandler, og i April 1856 gav Mackeprang efter Foreningens Ønske skriftlig Afkald paa denne sin Eneret⁴⁷). I Mødet den 4. November 1847 foreslog Eibe, at enhver, der havde lært Boghandelen i et vist Antal Aar, skulde have en positiv Ret til at ned sætte sig som Boghandler; men Forslaget fik ingen Tilslutning⁴⁸).

I April 1847 blev der affattet *nye Formularer til de Kautitioner og Deklarationer*, som de rabatberettigede Boghandlere skulde give Boghandlerforeningen. Spørgsmaalet, om Kautitionerne ogsaa dækkede for Fordringer for leveret Papir, blev taget op igen i 1852. I Mødet den 14. Oktober hedder det, at man paa Grund af en Indsigelse fandt det rigtigst, at »Papir« blev nævnt i Kautitionerne og Deklarationer; det skulde saa ske for Fremtiden, uden at der dog blev forrykket noget i de bestaaende Forhold; »intet Medlem af Foreningen kan erholde noget udbetalt af Kautitionerne for sit Tilgodehavende for Papir, forinden samtlige Medlemmer var blevet aldeles fyldestgjort for, hvad de havde tilgode for Bøger og andet til den egentlige Boghandel henhørende og udkrediterede Genstande«⁴⁹).

I Vedtægterne af 1855 var der sket følgende Ændringer: Bestemmelsen om, at der skulde gives *Rabat* til de udenlandske Boghandlere, der var opført paa Listerne, var bortfaldet. Slesvig nævnes jævnsides med de danske Provinser, hvor der altsaa kun maa leveres til de antagne Boghandlere. I København kunde for Fremtiden ingen

faa Adgang til Rabat, uden han mindst i fem Aar havde staaet i Lære eller arbejdet ved Boghandelen⁵⁰).

I Mødet den 22. August 1855 fremlagde Formanden A. F. Høst en alfabetisk Fortegnelse over de *Kautioner*, der var stillet af de forskellige Provinsboghandlere, tilsammen til et Beløb af ikke mindre end 70.000 Rdlr.⁵¹). En væsentlig Ændring skete paa Mødet den 7. August 1856 paa H. Chr. F. Steens Forslag, nemlig at man krævede Kaution af de københavnske Boghandlere, der blev antaget som rabatberettigede; man anerkendte, at Princippet var rigtigt; Boghandlerne i og udenfor Hovedstaden burde saavidt muligt stilles ens; derfor blev Steens Forslag enstemmigt vedtaget⁵²).

En Kritik af *den danske Boghandels Stilling i Hertugdømmet Slesvig* kom til Orde i 1855, og herunder blev ogsaa Boghandlerforeningen angrebet. Imidlertid var Formanden A. F. Høst rede til at klare de Misforstaaelser, der i Pressen maatte fremkomme herom. Et saadant Indlæg fandtes i »Dagbladet« for 11. Maj, og det blev samme Dag besvaret af ham; men hans Svar blev først optaget den 22. Maj. Hele Sagen fremgaar af dette Svar:

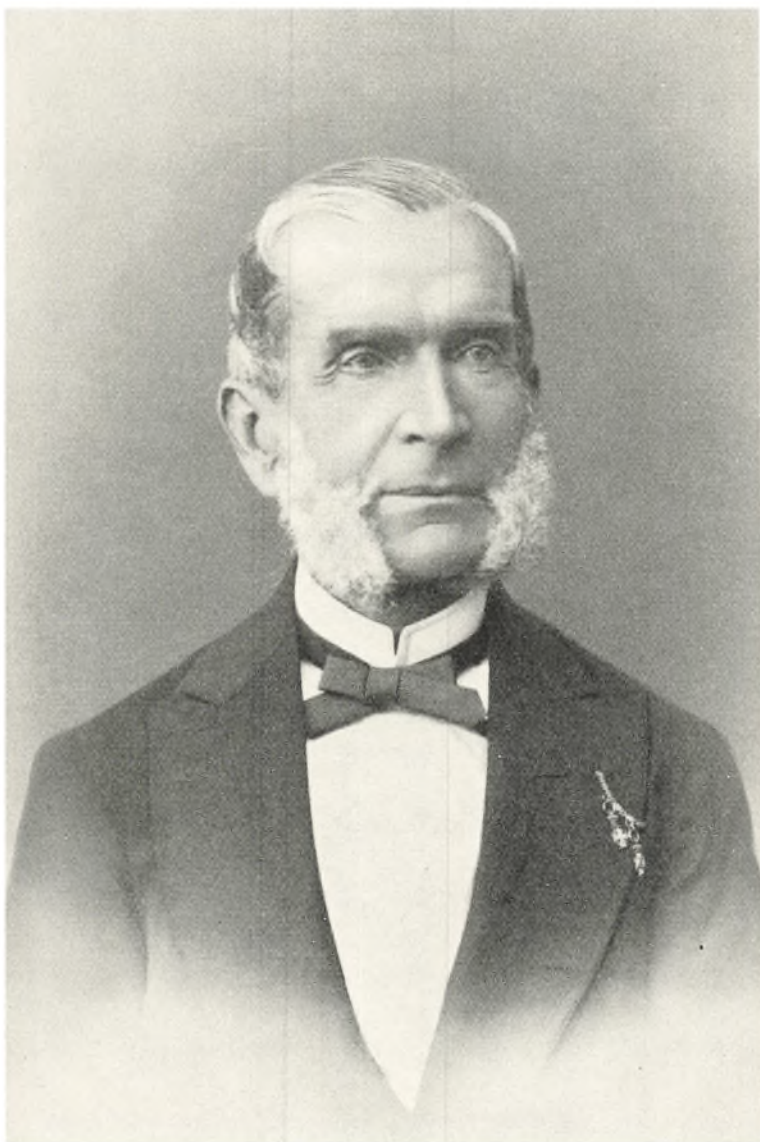
»En Korrespondent fra Flensborg har i »Dagbladet« for i Dag rørt op i Boghandlerforholdene i Slesvig, navnlig i Flensborg, og »hel­ ligt sine Linjer de københavnske Boghandlers Opmærksomhed«. Jeg agter ikke her at udtale mig om alle de i Artiklen fremførte Klager og Forslag; men jeg vil bringe Korrespondenten min oprig­ tige Tak for den Interesse, han viser en Sag, der er saa vigtig for den danske Litteratur, det danske Sprog og den danske Nationalitet i Slesvig. Dernæst føler jeg mig forpligtet til, som den herværende Forenings nuværende Formand, at imødegaa nogle af de Paastande, Korrespondenten fremsætter om og imod nævnte Forening. Det hed­ der saaledes, at »Boghandlerforeningen i København« har lovet Bog­ handler Sundby, »at han ene for Flensborgs Vedkommende skal nyde godt af den Kredit og Rabat, som Foreningens Medlemmer giver«; der tales om »særdeles Begunstigelser«, om et »Beskyttelses­ system, der udelukker enhver Konkurrence« o. a. desl. Sagen for­ holder sig ikke saaledes. Boghandler Sundby har ikke været ene­ berettiget paa Grund af et Beskyttelsessystem, der udelukker enhver Konkurrence. Det vil vistnok almindelig billiges, at Boghandlerfor-

eningen af al Evne opmuntrede og understøttede den danske Boghandler ved hans Etablering i Flensborg; men den gav ham intet udelukkende Privilegium; den nægtede ikke andre dertil kvalificerede Adgang til at konkurrere med ham; den indgik ikke andre Forpligtelser lige over for ham end dem, den paatager sig mod alle de øvrige af den erkendte Boghandlere uden for København. Boghandlerforeningen i København saa det ugerne, at Konkurrencen i Flensborg for en kort Tid ophørte ved Korte-Jessens Død; den havde gerne understøttet endnu en kvalificeret dansk Mands Etablering dér; men ingen meldte sig, og Foreningen har ikke Ret til at anvise nogen en Plads, han ikke ønsker. Medens Boghandlernes Antal i København uforholdsmæssigt tiltog, stod en god og lovende Virkekreds i Flensborg ubenyttet. Da Ventetiden blev for lang, kan det næppe misbilliges, at Foreningen satte sig i Forbindelse med to dygtige og velanbefalede tyskfødte Boghandlere, der etablerede sig i Flensborg, van der Smissen og Conrad Prall (Firma: Butnuh & Co.), hvilke tilbød at interessere sig ogsaa for den danske Litteratur. Det kan saaledes ikke siges, at der i Flensborg ingen Konkurrence er; men man kan derfor gerne samstemme i, at det havde været ønskeligere, om alle tre havde været danskfødte dygtige Boghandlere⁵³).

Endnu samme Efteraar udtalte Boghandlerforeningen officielt, at det ogsaa var ønskeligt, om en dansk Boghandler etablerede sig i Aabenraa⁵⁴).

Fra C. B. LORCK, der i 1845 var begyndt Forlagsvirksomhed i Leipzig, men paatænkte at udvide denne med en Sortimentshandel med skandinavisk Litteratur, fik Boghandlerforeningen den 17. Oktober 1851 en Henvendelse; han anmodede om, at de danske Forlæggere vilde oprette et *Kommissionslager* hos ham og alene debitere deres Ordre gennem ham, samt tilstaa ham en ekstraordinær Rabat. I Mødet den 9. December samme Aar vedtog Foreningen at opmuntre ham til at realisere sin Idé, men maatte samtidig meddele ham, at Foreningen ikke kunde bestemme over Rabatten; dette maatte blive hver enkelt Forlæggers Sag⁵⁵).

Fra *Boghandlerne paa Jyllands Vestkyst* forelaa der i Mødet den 10. Marts 1847 et Andragende om at faa *forhøjet Rabat* paa Grund af

ANDR. FRED. HØST

Formand for Den danske Boghandlerforening 1855- 1867 og 1870- 1887.

Direktør for Danske Boghandleres Hjelpekasse 1856- 1897.

Æresmedlem 1881.

de store Portoudgifter, der var forbundet med Forsendelsen til de fjerntliggende Steder; men det blev afslaaet, da Rabatten tidligere var blevet forhøjet fra 16 $\frac{2}{3}$ % til 20 %. Dermed havde de jyske Boghandlere dog ikke skrinlagt deres Ønsker. Omkring Nytaar 1853 og igen i Foraaret 1855 indkom der Anmodninger fra Boghandler J. L. W. Riemenschneider i Fredericia om at faa 25 % Rabat, begge Gange mødt med Afslag fra Foreningen. I Mødet den 19. Oktober 1855 forelaa der paany et Andragende fra en Del jyske Boghandlere om 25 % Rabat saavel paa Bestillinger i fast Regning som à Kondition; man nedsatte et Udvalg; dette kom imidlertid til det Resultat, at man maatte fraraade Rabatforhøjelsen, ligesom ogsaa den Rabat paa Bindene, som Immanuel Rée havde foreslaaet; derimod burde man for Fremtiden altid paa saavel ældre som nyere Forlagsartikler give et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer. I Mødet den 27. November tiltraadte Foreningen Udvalgets Standpunkt⁵⁶).

Ved Vedtægterne af Marts 1855 var det forøvrigt blevet udtalt, at Medlemmerne foruden Rabatten kunde give et *Frieksemplar* pr. 10 Eksemplarer, naar det drejede sig om Leveringer i fast Regning⁵⁷); men senere paa Aaret var der nogen Diskussion om Gyldendals Fremgangsmaade med denne Form for Rabat. I »Boghandlertidende« for 29. September offentliggjorde Otto B. Wroblewski, der dengang var Boghandler i Roskilde, en Brevveksling mellem ham og Fr. V. Hegel, hvoraf det fremgik, at Gyldendal indtog det Standpunkt, at Boghandlerforeningens Vedtægter vel gav Forlæggerne Ret til at give Frieksemplarer; men nogen Pligt paahvilede dem ikke, og for sit eget Vedkommende præciserede Hegel, at det maatte bero paa ham selv, om han vilde give Frieksemplarer og til hvem. Wroblewski sendte et Eksemplar af Bladet med sit Indlæg til Boghandlerforeningen og bad denne underkaste Sagen en Overvejelse; men i Mødet den 19. Oktober blev Sagen henlagt, da Gyldendal ikke i nogen Henseende havde gjort Brud paa Vedtægterne i dette Mellemværende. I anden Anledning traf man imidlertid i det næste Møde den 27. November den Beslutning, der fastslog, at man for Fremtiden altid skulde give et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer, saaledes som foran meddelt⁵⁸).

I 1848 foretog Boghandlerforeningen paa Forslag af Eibe og N. A.

Lund en Henvendelse til Direktionen for Vajsenhuset for at opnaa, at der blev givet Boghandlerne *Rabat paa Vajsenhusets Forlagsartikler*⁵⁹). Et andet Rabatsspørgsmaal blev rejst i 1856. En Indsender beklagede sig i Marts i »Boghandlertidende« over, at Etatsraad J. P. Trap gennem Præsterne tilbød sin Topografi til en billigere Subskriptionspris end den, Publikum kunde opnaa gennem Boghandlerne. I Boghandlerforeningens Møde den 18. Marts blev Sagen drøftet i Sammenhæng med en anden. Fra Boghandler Immanuel Rée forelaa nemlig et Forslag, der in abstracto gik ud paa, at der fra Foreningens Side blev vaaget over, at »de formentlig stedfindende *Misbrug fra private Forlæggeres Side*, at disse, skønt de lader de hos dem udkommende Bøger sælge gennem Boghandelen, ikke desto mindre ikke byder Boghandlerne de mellem disse sædvanlige Fordele, fremtidig forebygges«. Han ønskede derfor, at Foreningen skulde forlange af Etatsraad Trap og Justitsraad Mühlenstedt, at de ydede almindelig Boghandlerrabat paa Hof- og Statskalenderen og paa Landmilitæretatskalenderen. Under Diskussionen af dette Spørgsmaal fremlagde G. E. C. Gad en Skrivelse fra Trap med forskellige Bilag; heri svarede denne paa Anken vedrørende Topografien. Til at gennemgaa begge Forhold blev der nedsat et Udvalg (Høst, Rée og Gad). Udvalgets Betænkning i Mødet den 12. April gik ud paa, at Boghandlerforeningen ved sin Formand skulde henvende sig til de to Udgivere og formaa dem til i Fremtiden at yde den sædvanlige Boghandlerrabat under Henvisning til de Ulemper og Tab, der muligvis ellers kunde opstaa for Udgiverne selv ved Boghandlernes Uvilje imod at fremme Salget af deres Skrifter. Det andet Spørgsmaal, om Hæfteprisen paa Topografien, burde Foreningen lade ligge, da den billigere Pris gennem Præsterne drejede sig om en Ud gave paa billigere Papir, der ikke var i Boghandelen, men var beregnet paa Udbredelse i Landalmuen. Foreningen tiltraadte Udvalgets Indstilling, men udtrykte dog sin Beklagelse af, at en privat Forlægger afhændede sine Bøger til billigere Priser til private end til Boghandlerne; der kunde deraf let opstaa en uhyggelig Kollision mellem dem, der ellers efter Sagens Natur burde arbejde Haand i Haand⁶⁰).

Med *Afregningsspørgsmaalet* kom Boghandlerforeningen til at beskæftige sig adskillige Gange i dette Tiaar; det var jo ganske na-

turligt, da det var af fundamental Betydning for Forholdet mellem Forlæggere og Boghandlere og dermed for den hele Erhvervsgren.

I Decembermødet 1847 forelaa en Skrivelse fra A. F. Høst; han foreslog den Bestemmelse indført, at Provinsboghandlerne skulde indsende Afregning inden Udgangen af hvert Aars Januar Maaned; han mente, det vilde bevirke, at man med *større Strenghed* kunde fordrø Overholdelse af den for Betalingen fastsatte Frist. Hans Forslag blev enstemmigt vedtaget ligesom hans Koncept til en *ny Form for Kravsbrevene*. I Mødet den 29. Juni næste Aar diskuterede man et andet Forslag fra Høst, om at der skulde udskrives Regning til private Kunder hvert Halvaar; nogen Beslutning blev dog ikke truffet⁶¹). Efter Eibes Forslag besluttede Foreningen i Marts 1849 at fare frem med større Hurtighed og Bestemthed mod de forsømmelige Kommissionærer uden for København; det skulde opnaas ved, at Restancelisterne fra hver enkelt Forlægger skulde indsendes til Formanden i de første Dage af April, og at de Fordringer, der da ikke blev anmeldt, skulde udelukkes fra Foreningens Medvirkning; i Paamindelsesbrevene skulde der stipuleres en meget kort Frist, for Eksempel 1. Maj, for Mellemværenders Berigtigelse eller i modsat Fald Standsning i Forsendelserne⁶²). I Mødet den 23. Juni 1853 rejste Formanden O. H. Delbanco Diskussion om, i hvilket Omfang *Standsninger* gjaldt Blade og Tidsskrifter. Man fastslog, at forudbetalte Blade og Tidsskrifter ikke kunde standses; men blev de leveret i Aarsregning faldt de ind under de almindelige Regler⁶³).

I Betingelserne af 11. Marts 1855 fandtes *udførlige Regler om Fremgangsmaaden mod Restanterne*. Listen over dem skulde udfærdiges den 1. April, hvorefter Kravsbreve skulde udsendes. I Begyndelsen af Maj skulde Navnene paa de endnu resterende indrykkes i »Boghandlertidende«, og fra den 1. Juni vilde Fordringerne blive overgivet til Inkassation ad Rettens Vej. Alt dette blev forøvrigt udeladt i de senere Udgaver af Betingelserne; derimod bibeholdt man den her for første Gang opstillede Regel, at Debitor skulde svare 6 % Rente fra 1. Januar, indtil Betaling skete. Iøvrigt stod det enhver frit for at frabede sig mere end eet Eksemplar tilsendt af de Nyheder, der udkom hos Foreningens Medlemmer.

Bestemmelsen om *den offentlige Bekendtgørelse fremkaldte stor Uvilje,*

ja M. H. Bing underskrev ganske vist Vedtægterne af 1855, men ikke Betingelserne. Der indløb mange Skrivelser om dette Spørgsmaal til Foreningen, og de, der kom fra de norske Boghandlere, var just ikke affattede med Glacéhandsker, siger Delbanco. Dahl i Kristiania havde skrevet to Breve til Foreningen i saa usømmelig en Tone, at de i Følge Forhandlingsprotokollen ikke egnede sig til Diskussion eller Besvarelse, men blev henlagt. I Skrivelser fra flere danske Provinsboghandlere hed det, at de besluttede Forholdsregler var unødvendige; Sortimentboghandlerne behøvede ikke ved slige Trusler at blive tvunget til at opfylde deres Forpligtelser. Denne Opfattelse offentliggjorde Foreningen i »Boghandlertidende« samtidig med, at den ganske tørt meddelte, at 49 Boghandlere uden for København stod paa Restancelisten! Imidlertid kom Bestemmelsen aldrig til Udførelse, for i Mødet den 18. Maj 1855 vedtog man ikke at bringe den i Anvendelse i det Aar; det hedder i Forhandlingsprotokollen for Mødet:

»Restancelisten blev gennemgaaet. Foreningens Medlemmer overraskedes ved den paafaldende gunstige Status i Sammenligning med tidligere Aar paa samme Tid. De fleste, der endnu ved forrige Møde stod til Restance, havde i Mellemtiden affundet dem med deres Kreditorer, fra de øvrige var indløbet til Dels meget tilfredsstillende Svarskrivelser, og for saavidt der endnu var enkelte, der slet ikke havde ladet høre fra sig, vedtoges det, da man ikke havde Vished for, at Betingelserne, der først saa nylig var vedtagne, i rette Tid var kommet alle til Hænde, endnu i Aar ikke at bringe Paragraf 6 i sin Helhed i Anvendelse. Det gunstige Resultat maatte vel nu væsentlig tilskrives de skærpede Betingelser, og det viste sig saaledes, at disse var vel skikkede til at tilvejebringe den hidtil meget savnede Forretningsorden og Punktlighed, der kræves i al anden Handel, og som f. Eks. for de tyske Boghandlere finder sit bestemte Udtryk ved Messen i Leipzig«⁶⁴).

For at faa en Instans, der inden for Boghandelens egne Rammer kunde afgøre Modsætningsforhold mellem Provinsboghandlere og Foreningens Medlemmer, foreslog Formanden Fr. V. Hegel i Mødet den 14. August 1851, at der blev oprettet en *Voldgiftsdomstol*. Forslaget gik i Udvalg (Deichmann, Delbanco og M. H. Bing), og dettes

Betænkning af 2. April 1852 forelaa i Mødet den 16. April, hvorefter man den 2. Juni vedtog, at der skulde udsendes et Cirkulære til Boghandlerne om, at slige Modsætningsforhold for Fremtiden vilde blive afgjort ved Voldgift. I Oktober var Cirkulæret færdig til Udsendelse⁶⁵).

Midt i 1850'erne begyndte *Provinsboghandlerne* for Alvor at røre paa sig; blandt Aarsagerne maa sikkert søges nogen *Utilfredshed* med Boghandlerforeningens dominerende Stilling. Det faldt ikke altid de uden for staaende Boghandlere let at indse, hvorfor ikke enhver, der havde Borgerskab som Boghandler, erhvervede de samme Rettigheder. Paa den anden Side havde de københavnske Boghandlere unægtelig Magten i Hænde og maatte have Ret til at træffe Bestemmelser, hvorved de sikrede deres Ejendom; derved kom Boghandlerforeningen til at danne en Korporation, omgivet af et Gærde, som det ikke var enhver givet at komme indenfor. Det var i de forløbne Aar oftere hændt, at en eller anden var blevet foreslaaet til Optagelse i Foreningen, men ikke havde opnaaet det fornødne Antal Stemmer.

I Næstved samledes den 2. September 1855 en Del Provinsboghandlere og udstedte en Opfordring til, at der blev dannet en »*Forening for Boghandlere i Danmark*«; dennes Formaal skulde være at tilvejebringe en nøjere Samvirken mellem samtlige Landets Boghandlere, at stifte en almindelig Forlagsforening, grundet paa en Kapital, dannet ved Indskud af Foreningens Medlemmer, og endelig at virke for en aarlig Sammenkomst af Boghandlerne. Der blev indkaldt til et konstituerende Møde i København den 21. Juli 1856, Aftenen før det skandinaviske Boghandlermøde skulde begynde. Her kunde man imidlertid ikke komme til Enighed om andet end følgende *Henvendelse* til det skandinaviske Møde og til Boghandlerforeningens Formand:

»Vi undertegnede tillader os at anmode den ærede Formand for den nuværende Forsamling om ved Mødet i Morgen at fremkomme med det Forslag: At den nuværende københavnske Boghandlerforening udvides saaledes, at den optog samtlige danske Boghandlere i dens Midte, navnlig for at give disse den Garanti, Foreningens Vedtægter nu sikrer dens Medlemmer, og at der i den Anledning nedsættes en Komité til at ordne det fornødne i saa Henseende«.

Det skandinaviske Møde mente, at Sagen mere angik Boghandlerforeningen i København, og dennes Formand A. F. Høst foreslog, at en blandet Komité blev sat til at behandle den. Med dette Svar følte Provinsboghandlernes Repræsentanter sig tilfreds. I Boghandlerforeningens Møde den 7. August fremlagdes Andragendet af 23. Juli — saaledes var Aktstykket dateret — og blev sendt i Udvalg (Høst, M. H. Bing og Delbanco). Ved Meddelelsen herom foretog de interesserede Provinsboghandlere i September Skridt til at faa valgt tre Repræsentanter, der kunde indtræde i den kombinerede Komité, der var stillet i Udsigt af A. F. Høst. Imidlertid afgav Tremandsudvalget i Mødet den 2. Oktober den *Betænkning*, »at det foreliggende Andragende, der specielt kun fremhæver Delagtighed i den Garanti, Foreningens Vedtægter yder dens Medlemmer, ikke indeholder tilstrækkelige Motiver for at kunne gaa ind paa dette Forslag i den Skikkelse, som det her er fremkommet. For at nærværende Komité skulde finde sig foranlediget til at tilraade Boghandlerforeningen en Forandring i de for den gældende Vedtægter, maatte saadanne Forandringer være tilbørligt motiverede, og Komitéen tillader sig derfor at udtale det ønskelige i, at vedkommende Boghandlere, der har deltaget i det omtalte Andragende, ved en Komité, som den maatte udvælge, skriftlig maatte gøre nærværende Komité bekendt med de Forandringer, som man ønskede, at der til nævnte Øjemeds Opnaaelse maatte foretages, samt de Motiver, hvorpaa disse er begrundede. Efter Modtagelsen af saadanne Oplysninger vil Komitéen ikke undlade paany at tage Sagen under Overvejelse og meddele Foreningen det Resultat, den maatte komme til«. Til dette Standpunkt sluttede Foreningen sig og meddelte det skriftligt til den Kreds af Boghandlere, der havde underskrevet Andragendet. Og dermed døde for denne Gang Spørgsmaalet om en almindelig dansk Boghandlerforening hen af sig selv⁶⁶).

En Boghandler paa Kristianshavn klagede i Foraaret 1855 over, at en anden københavnsk Boghandler lod Bøger kolportere til en Pris, der laa 8 % *under Bogladeprisen*; Foreningen svarede med at bede ham navngive vedkommende Boghandler og bevise Beskyldningen, saa Foreningen kraftigt kunde varetage Boghandelens og Boghandlernes Interesser. Der synes dog ikke at være sket mere i

Sagen. Umiddelbart efter fik Foreningen et andet Anliggende om Rabat til Behandling. I Anledning af en Artikel i »Boghandler-tidende« for 12. Maj 1855 henledte Formanden i Mødet seks Dage senere Foreningens Opmærksomhed paa den og henstillede, at et Udvalg undersøgte Sagen, en Klage over, at Skolebestyrere, Lærere og andre handlede med Bøger uden dertil at have Borgerskab. Det nedsatte Udvalg mente dog ikke, Foreningen kunde gøre noget med praktisk Resultat; den kunde ikke kontrollere, hvilken Brug de Købere, der fik sædvanlig Privatrabat ved Køb paa over 100 Rdlr., gjorde af de Bøger, de købte. Den Sortimentsboghandler, som følte Trykket af en saadan uberettiget Konkurrence, var jo den eneste, som med Virkning kunde foretage Undersøgelse deraf og skaffe Bevisligheder mod dem, der gjorde Indgreb i hans Næring; med Beviserne i Hænde vilde han let ad den sædvanlige juridiske Vej skaffe sig al den Ret, Lovgivningen hjemlede ham. Til dette Standpunkt sluttede Foreningen sig⁶⁷).

I 1855 tog man fat paa Problemet: *Medlemmernes Forhold til de Boghandlere, der ikke var optaget blandt de rabatberettigede*. I Mødet den 13. Juni hedder det i Forhandlingsprotokollen: »Da nu Boghandlerfortegnelsen var revideret, men der fra gammel Tid havde indsneget sig den Uregelmæssighed, at enkelte Firmaer af Foreningen stod i Forbindelse med Mænd, der ikke var opført paa Listen, vedtoges det herved, at det fra i Dag af fast skulde overholdes, at ingen uden de paa Listen opførte Boghandlere kunde erholde Rabat som Boghandler, hvorimod man ligeledes vedtog, at det skulde være tilladt at vedligeholde de Forbindelser, hvori Medlemmerne for Tiden stod. Paa Grund heraf vilde Formanden lade udgaa et Cirkulære, hvorpaa enhver kunde antegne de Firmaer, med hvilke de forbeholdt sig herefter at vedligeholde deres Forretningsforbindelse. For Fremtiden forpligter ethvert Medlem sig til ikke at indrømme Rabat til andre Boghandlere end dem, der af Foreningen er antaget og erkendt, ene med Undtagelse af dem, der paa det ovennævnte Cirkulære vil blive forbeholdt«. I Mødet den 19. Oktober fremlagde Formanden den af samtlige Medlemmer underskrevne Forpligtelse til at overholde den trufne Bestemmelse⁶⁸).

I Anledning af, at Eibe i en Annonce havde opført en ikke rabat-

berettiget Boghandler blandt sine Kommittenter, drøftede man paa Mødet den 27. November samme Aar Spørgsmaalet om, *for hvem Medlemmerne maatte være Kommissionærer*, og man vedtog, at det maatte man kun være for de Boghandlere, der var rabatberettigede hos samtlige Foreningens Medlemmer. Gennemførelsen af denne Bestemmelse kunde dog nok volde Vanskeligheder. I Marts mødet 1856 anmodede G. E. C. Gad om, at nye Medlemmer, der optoges i Foreningen, fik Lov til at vedligeholde de Forbindelser med ikke rabatberettigede, som de havde ved deres Indtræden; men det blev afslaaet. Det viste sig nu, at flere af Medlemmerne stod i Forbindelse med ikke rabatberettigede Boghandlere; man gik da den Vej, at man enten antog de paagældende til Rabat eller afbrød Forbindelsen med dem⁶⁹).

* * *

Kort før det skandinaviske Boghandlermøde i Juli 1856 meddelte Mødekomitéen i »Boghandlertidende«, at den paa Mødet agtede at indbyde til Stiftelse af en *Boghandler-Hjælpekasse*, og den offentliggjorde i Bladet et Udkast til Love for en saadan Institution. Paa Mødets anden Dag, Onsdag den 23. Juli, begyndte Drøftelserne af Hjælpekassen og dens Love, og da den skandinaviske Kongres sluttede næste Dag, var Hjælpekassen en Kendsgerning. Den første Generalforsamling afholdtes den 7. Oktober samme Aar, og inden denne fandt Sted, var der indtegnet ialt 81 Medlemmer, nemlig 32 københavnske Boghandlere, 34 Provinsboghandlere og 15 Boghandlermedhjælpere. Ved Generalforsamlingen og det derpaa følgende Bestyrelsesmøde kom »De danske Boghandlers Hjælpekasse« Bestyrelse til at bestaa af: A. F. Høst, der blev Direktør, Fr. V. Hegel, Kasserer, Delbanco, Sekretær, Provinsboghandleren Helm Petersen og Boghandlermedhjælper Klentz, der var ansat hos C. C. Lose & Delbanco⁷⁰).

Eibe havde som tidligere nævnt i November 1847 foreslaaet, at *Boghandlermedhjælpere* skulde have en positiv Ret til at nedsætte sig som Boghandlere, hvor de vilde, naar de havde lært Boghandel hos en af Hovedstadens Boghandlere en vis Række Aar; men selvom Foreningen kun kunde billige de Grundsætninger, der laa bag hans

Forslag, vilde den dog ikke binde sine Hænder ved et saadant Lovbud⁷¹). I Foreningens Møde Nytaarsaftensdag 1849 forelaa der et Andragende fra en Del Boghandlerkommissar; de anmodede Foreningen om at træffe Foranstaltninger, hvorved deres Velfærd og fremtidige Stilling bedre kunde fremmes. Man sendte Sagen i Udvalg (Chr. Steen, B. S. Langhoff, A. F. Høst, Jacob Deichmann og P. G. Philipsen), og i Mødet den 17. April 1850 vedtog man at sende Kommissarerne en Genpart af Udvalgets Betænkning sammen med en Skrivelse, »hvori man tilkendegav dem, at Foreningen efter at have diskuteret Sagen i nærværende Møde havde været af den Anskuelse, at der ikke kunde antages nogen positiv Lovbestemmelse i den af Kommissarerne antydede Retning, navnlig med det Formaal at spærre Adgangen til Nydelsen af Rabat for enhver, der ikke var oplært til Boghandelen, men at Formanden iøvrigt var bemyndiget til at meddele dem, at Foreningen ved enhver Lejlighed skulde tage Hensyn til dem og deres Stilling, samt tilkendegive, at de kunde være forvissede om, at de, hvad enten de i Tiden søgte om Rabat eller om at erholde Foreningens Kommissarier i Provinsen, altid hos Foreningen og dens Medlemmer vilde møde Understøttelse, og at der stedse vilde blive taget særligt Hensyn til, at de havde helliget dem til Boghandelen«⁷²).

Ogsaa i dette Tiaar fik Boghandlerforeningen en Del Anmodninger om at yde Støtte til Biblioteker med *Gaver af Bøger*. I November 1847 fik Haandværkssvendenes Læseforening i Aarhus Afslag paa en saadan Anmodning, og i December samme Aar fik Pastor M. C. Rønne lignende Svar, da han bad om Bøger til Almindeligt Hospitals Bibliotek; men han var ihærdig, og efter en fornyet Henvendelse fik han i Januar 1848 til Svar, at Foreningen overlod det til Medlemmernes eget Forgødtbefindende. Samme Svar fik en Bogbindersvend, der vilde oprette et Lejebibliotek i 1850⁷³).

Professor Peder Hjort kom under sine Bestræbelser for Fredningen af det danske Sprog i Slesvig ogsaa til Boghandlerforeningen; i en Skrivelse af 18. Juni 1851 bad han om Bidrag til danske Bøgers Udbredelse i Sydslesvig. Man stillede sig imødekommende; Formanden lod et Cirkulære gaa rundt blandt Foreningens Medlemmer, for at enhver derpaa kunde tegne sig for saa meget, som han vilde bidrage;

men det var en fuldkommen frivillig Sag. I December 1853 fik Fur Sognebibliotek Afslag paa en Anmodning om Bøger; men da Kunst-historikeren, Professor N. L. Høyen i Foraaret 1855 bad om Bøger til et skandinavisk Bibliotek i Rom, blev det overladt til det enkelte Medlem, hvorvidt han vilde efterkomme Opfordringen eller ikke⁷⁴).

I Mødet den 22. August 1855 meddeltes det, at Studenterforeningens Senioriat ønskede at blive sat i Stand til at tilstille de andre nordiske Studenterforeninger Eksemplarer af de Bøger og Skrifter, som paa hvert Sted maatte udkomme. Foreningen vedtog at svare, at den vel samstemmede med Senioriatet om det ønskelige i den størst mulige Udveksling mellem de fire Universitetsstæder af Litteraturens Frembringelser, men at det ikke stod i dens Magt som For-ening at bidrage til dette Øjemeds Opnaaelse paa anden Maade end ved at gøre Senioriatets Skrivelse bekendt for Medlemmerne⁷⁵).

TIAARET 1857-1866

Da Boghandlerforeningen gik ind i sit tredje Tiaar, stod den med et *Medlemstal* paa en Snes københavnske Boghandlere og Forlæggere; i Marts 1858 var dette Tal steget til 25, i Februar 1861 til 27 og i 1865 til 28 Medlemmer. I Marts 1858 stod Foreningens Medlemmer i Forbindelse med ialt 207 rabatberettigede Boghandlere, nemlig 53 i København og 154 uden for Hovedstaden; af disse sidste havde de 104 hjemme i Danmark og Slesvig (i 71 Byer), 6 i Holsten (i 4 Byer), 28 i Norge (i 14 Byer), 15 i Sverige (i 7 Byer) og 1 i Finland. I København var der ialt 17 Boghandlere, der var Kommissionærer for udenbys Boghandlere; flest Kommittenter havde Edv. Ludv. Thaarup, nemlig ikke færre end 56! Disse Tal viser, i hvilken Grad den danske Boghandel nu var organiseret¹).

En ny Udgave af *Vedtægterne* udsendte Foreningen i 1865. I Decemberrmødet 1864 oplystes det, at man nu manglede Aftryk af baade Vedtægterne og *Betingelserne* for Samhandelen; der blev derfor nedsat et Udvalg (A. F. Høst, O. H. Delbanco og Th. Lind) til at revidere dem, inden de blev trykt op. Resultatet blev, at de med meget smaa Ændringer blev forelagt Forsamlingen og vedtaget i Mødet den 15. Februar 1865²).

En anselig Række nye Ansigter dukkede op i Medlemmernes Kreds i disse ti Aar. A. F. Høsts Prokurist MAX SAURBREY overtog fra Nytaar 1857 Høsts Sortimentboghandel, der blev udskilt af Forlaget; han blev derfor optaget i Boghandlerforeningen den 29. Januar samme Aar; under Forhandlingerne om hans Optagelse forlod Høst Mødet, da han som Garant for Saurbrey ikke fandt det anstændigt at overvære dem. I Oktober samme Aar blev »FORLAGS-BUREAUET«, der lededes af G. E. C. Gad, Medlem af Foreningen, samtidig ogsaa Forlagsboghandler KARL SCHØNBERG, der i Juli havde

etableret sig; Betingelsen for hans Optagelse var, at han tog Borger-
skab i København. I November blev endvidere Boghandler TH.
MICHAELSEN, der sammen med E. S. Tillge havde overtaget C. G.
Iversens Boghandel i Januar 1857, Medlem³).

I Oktober 1858 optoges den tidligere Roskildeboghandler OTTO
B. WROBLEWSKI i Foreningen, efter at han havde etableret sig i
Hovedstaden i Maj samme Aar. I Marts 1859 blev CARL REITZEL,
Medindehaver af Firmaet »C. A. Reitzel«, paa sin Broder og Kom-
pagnon Th. Reitzels Forslag Medlem; samme Dag traadte ogsaa
E. S. TILLGE ind efter Forslag af Michaelsen, hans Kompagnon. I
April 1860 optoges GEORG CHR. URSIN, i Februar 1861 C. H. BIELE-
FELDT og ANDREAS SCHOU, i Marts 1862 J. H. S. LANGHOFF og i
November samme Aar CHR. FALKENBERG⁴).

Med Udgangen af Aaret 1862 afstod M. H. og J. H. Bing deres
Firma til JACOB MARTIN BING og BENNY HENRIQUES, der var hen-
holdsvis Søn og Svigersøn af M. H. Bing. I den Anledning blev
de to nye Indehavere i Februar 1863 optaget i Foreningen. I April
samme Aar blev WILHELM PRIOR Medlem; han havde arbejdet ved
Boghandelen i München, Triest og Hamburg, før han i Maj 1859
begyndte en Boglade selv paa Købmagergade. I Marts 1866 traadte
VILHELM TRYDE og KRISTIAN VISSING ind i Foreningen⁵).

Ved Vedtægterne af 1865 lød Reglerne paa, at der krævedes $\frac{3}{4}$
af de tilstedeværende Stemmer mod tidligere $\frac{2}{3}$, for at et Medlem
kunde blive *optaget* eller *ekskluderet*; samtidig fastslog man nu, at lige-
som *Papirkontoen* saaledes traadte ogsaa *Kunstkontoen* tilbage for
Bogkontoen, naar der var Tale om den Sikkerhed, Kautionerne
ydede Medlemmerne⁶).

Medens der var kommet adskillige nye Boghandlere ind i Kred-
sen af Medlemmer i Løbet af Tiaaret, var andre *forsvundet* derfra.
Nogle af dem havde været af Betydning for Foreningens Liv og
Udvikling og blev savnet; andre havde ikke faaet større Værdi for
Foreningen.

I Mødet den 9. November 1857 vedtog man at slette C. G. IVER-
SEN af Medlemslisten. Han havde haft Boglade i København siden
1846 og havde været Medlem siden 1848. Hans Boghandel paa
Købmagergade havde været Tilholdssted for en hel Del litterære

Personligheder, især med Tilknytning til grundtvigske og skandinaviske Kredse. Han var den første Boghandler, der havde regelmæssig Forbindelse med de engelske Forlæggere. Fra Januar 1857 afstod han sin Forretning til Th. Michaelsen og E. S. Tillge og etablerede sig i Kolding, og dette var Grunden til, at han blev udsløttet af Boghandlerforeningen⁷).

I 1858 forlod EDVARD SKOUBØE Boghandelen og dermed Foreningen. Han var født 1813 i Vignæs paa Laaland som Præstesøn, blev Student fra Nykøbing Katedralskole 1832, studerede i nogen Tid Teologi og var et Par Aar Regensianer; men i December 1841 købte han den Wahlske Boghandel af J. F. Milo og blev Medlem af Boghandlerforeningen i 1843. I 1847 forhandlede han om Overdragelse af Boghandelen til Immanuel Rée, men uden Resultat. Fra 1852 var han tillige Hovedagent for Danmark for Udvandringskontorer i Hamburg. I 1858 ophævede han sin Forretning, solgte sine Forlagsartikler til F. H. Eibe og fik selv Ansættelse som Lærer ved Blegdamsvejens Kommuneskole. Han døde Nytaarsdag 1860⁸).

MAX SAURBREYS Medlemsskab blev meget kortvarigt, for allerede fra Nytaar 1859 blev »A. F. Høsts Sortimentboghandel« igen sluttet sammen med Forlaget; dermed endte Saurbreys Virksomhed som selvstændig Boghandler, og han traadte ud af Foreningen⁹).

Et Medlem, der havde været Foreningen en god Mand, forsvandt i 1859 af Medlemmernes Kreds. Den 16. Marts døde P. W. OLSEN, ramt af et »Nerveslag« paa Gaden i København. Peter Wilhelm Olsen var født i Hovedstaden 1791 som Søn af norsk Fader og dansk Moder og kom 1806 i Lære i Københavns eneste Musikhandel, C. C. Lose's. Her arbejdede han ogsaa som Medhjælper, til han i 1835 efter sin Principals Død overtog Ledelsen af Forretningen, der nu fik Firmanavnet »C. C. Lose & Olsen«; Loses Søn var nemlig endnu umyndig. Da C. C. Lose junior blev fuldmyndig overtog han selv fra Nytaar 1846 sammen med O. H. Delbanco Firmaet, der nu kom til at hedde »C. C. Lose & Delbanco«; P. W. Olsen grundlagde sit eget Firma i Vingaardsstræde. Han havde allerede i 1836 faaet Prædikat af Hofmusikhandler, og i 1840 var han blevet udnævnt til Kommerceraad. Efter Opfordring var han traadt ind i Boghandlerforeningen straks efter dens Stiftelse i 1837,

og han følte sig stærkt knyttet til Foreningen og dens Vedtægter, skønt hans Forretningsvirksomhed i mindre Grad ydede ham direkte Fordele af denne Forbindelse. I Foreningens Møder deltog han flittigt; i dens Arbejde var han et virksomt Medlem. I »Boghandlertidende« faar han det Eftermæle, at hans »aabne og venlige Væsen i Forening med hans Tjenstagtighed og Velvilje skaffede ham talrige Venner¹⁰⁾«.

Endnu et Medlem mistede Boghandlerforeningen ved Dødsfald i 1859. Det var IMMANUEL RÉE, der afgik ved Døden den 22. Oktober. Han var en Købmandssøn fra Aarhus, født i 1825 og Student fra Byens Katedralskole 1844. Den 12. September 1854 aabnede han den første Bog- og Musikhandel paa Vesterbro i København, og i Oktober næste Aar blev han Medlem af Boghandlerforeningen, hvor han viste Interesse og Initiativ; men desværre nød man ikke ret længe godt af hans rige Evner. Han paadrog sig, hvad Datiden kaldte »Brystsye«, og trods to Baderejser udviklede den sig, saa han efter svære Lidelser døde den 22. Oktober 1859¹¹⁾.

I 1861 døde en af Foreningens Stiftere, nemlig CHR. STEEN, der ialt i 5½ Aar havde været Foreningens Formand. Han havde fra Nytaar 1846 optaget sin Søn H. Chr. F. Steen som Kompagnon; men Firmanavnet ændredes først i 1848 til »Chr. Steen & Søn«. Chr. Steen havde taget Initiativet til Grundlæggelsen af Papirfabrikken »Valdemarshaab« i Køge 1844; den kongelige Bevilling dertil blev givet F. L. Culmsee; men han gik fallit i 1854, og Steen maatte overtage Fabrikken med store Tab. Han interesserede sig levende for Boghandlerforeningens almindelige og specielle Anliggender og deltog i Foreningens Møder, lige indtil hans Helbred afholdt ham derfra. Da Steen den 6. Oktober 1860 fyldte 74 Aar, og han samme Aar kunde fejre Halvtredsaars Jubilæum som Boghandler, besluttede hans Kolleger at hædre ham paa hans Fødselsdag; i »Boghandlertidende« skrev A. F. Høst: »Næsten alle Boghandlerforeningens Medlemmer tillige med flere Kolleger her fra Byen og fra nogle Provinsbyer samles i Dag til et Middagsmaaltid, hvortil de har indbudt Jubeloldingen. De vil bevidne ham deres Glæde over at se ham i hans høje Alder endnu kraftig og aandsfrisk iblandt sig; de vil ønske ham en glad Livets Aften efter en vel

tilendebragt virksom Dag; de vil udtale det Haab, at det Firma, han har grundlagt, endnu maa have en lang, hæderlig Fremtid«. Ved denne festlige Lejlighed blev Boghandlernes Hjælpekasse betænkt af baade Chr. Steen og andre. Et halvt Aar senere, den 25. April 1861, afgik den gamle Boghandler ved Døden¹²).

I 1861 havde Boghandler OTTO SCHWARTZ udmeldt sig af Foreningen, for hvem han ikke havde været noget særligt aktivt Medlem¹³). Med Udgangen af Aaret 1862 traadte ogsaa M. H. BING ud, da han havde afstaaet Forretningen til sin Søn og Svigersøn. Dermed forsvandt han ud af Boghandlernes Kreds, helligede sig helt sine andre Interesser, i snævrere Forstand Porcelænsfabrikken, men desuden Handels- og Industriforhold i Almindelighed. I den Tids offentlige Debat var hans Navn hyppigt fremme. Han var en af Hovedmændene i en beskyttelsesvenlig Forening af 58 Fabrikanter og Haandværkere; i Aarene 1858—77 var han Borgerrepræsentant i København, 1868—71 Formand for Industriforeningen. Man sagde spøgende, at naar en Opfordring eller Indbydelse til noget skulde slaa an, skulde Underskrivernes Navne begynde med Adler, Bille, Bing og Brix. Den 15. September 1883 døde han i Skovshoved¹⁴).

Den 20. Juni 1863 udmeldte FR. WØLDIKE sig af Boghandlerforeningen, og han blev ikke senere Medlem deraf. Han var født 1832 i København som Søn af en Kancellisekretær, var i Boghandlerlære hos C. A. Reitzel i Aarene 1848—55 og foretog saa en længere Udenlandsrejse. Ved Hjemkomsten begyndte han endnu i 1855 en Boglade i Nygade og blev straks Medlem af Foreningen. Det var først og fremmest hans Ønske at være Forlægger; derfor overdrog han allerede i 1857 sin Sortimentsboghandel til Andreas Schou og flyttede til Graabrødretorv med sin Forlagsboghandel. »Da han var en noget urolig Karakter,« siger Delbanco, »undgik han ikke Differencer med sine Kolleger; han vilde derfor aabne sig en ny Udvej for Salget af sine Skrifter gennem Skolelærerne, hvem han indrømmede høj Rabat, og det foranledigede, at han truedes med at miste Rabatten. Den 20. Juni 1863 meldte han sig ud af Boghandlerforeningen, fordi han nu var kommet i Uoverensstemmelse med dens Vedtægters Paragraf 8.« Han tilbød Skolelærerne i Landsognene

25 % Rabat og et Frieksemplar for hver ti Eksemplarer. Forgæves opfordrede Foreningen ham til at tilbagekalde dette Tilbud; han slettedes da af Listen over de rabatberettigede Boghandlere den 1. December samme Aar. Efter flere Andragender blev han dog i 1865 paany admitteret til Rabat; men Medlem blev han ikke mere. Han døde den 12. Marts 1883¹⁵).

Endnu en af Boghandlerforeningens Stiftere døde i dette Tiaar, nemlig B. S. LANGHOFF, der i 4^{1/2} Aar havde været Foreningens Formand. Han var ogsaa Medstifter af Forlagsforeningen 1839 og var dens Kasserer i en Arrække, og han var med til at danne Selskabet for Udgivelsen af Oehlenschlägers Skrifter 1857. Han havde sin Forretning paa Børsen, indtil denne blev solgt til Grosserer-societetet i 1855; da købte han Ejendommen Nr. 17 i Badstuestræde og flyttede Aaret efter dertil. Langhoffs sidste Foretagende blev Edv. Lembckes Oversættelse af Shakespeare. Vedvarende Sygdom nødte Langhoff til fra Nytaar 1862 at afstaa Forretningen til sin eneste Søn J. H. S. Langhoff, og efter tiltagende Svaghed døde han den 4. Maj 1864. I »Boghandlertidende« fik han det Eftermæle, at »han besad en elskelig Karakter og nød en almindelig Agtelse for sin Humanitet, sit jævne Væsen og sin redelige Vandel¹⁶).«

* * *

Gennem hele Tiaaret beklædtes *Formandsposten* af A. F. HØST, der gjorde et stort Arbejde for Foreningen, ledede Forhandlingerne paa Møderne og skrev Indlæg og Besvarelser af Forespørgsler i »Boghandlertidende«. Ved en enkelt Lejlighed, den 11. April 1857, havde Formanden faaet Forfald, og Forsamlingen valgte derfor O. H. Delbanco til at lede Forhandlingerne. I Mødet den 26. Januar det følgende Aar aflagde Formanden for første Gang i Foreningens Historie en Beretning om Virksomheden i det foregaaende Aar¹⁷). Som *Revisorer* af Formandens Regnskaber fungerede i dette Tiaar Chr. Steen, Fr. V. Hegel og Th. Lind. Fra og med Aaret 1857 fik Foreningens *juridiske Konsulent*, Sekretær og Protokolfører Simonsen forhøjet sit aarlige Salær fra 150 Rdlr. til 200 Rdlr. Vedtægterne af 1865 nævnede for første Gang *Afregningsudvalget*, der vil blive

nærmere omtalt senere, men betegner ellers, hvad Reglerne om Bestyrelsen angaar, ikke nogen Ændring fra de tidligere Vedtægter¹⁸).

Medlemmerne synes ikke alle at have været lige flittige til at give *Møde* i Foreningen. Ved den førnævnte Aarsberetning i Januar 1858 oplyste A. F. Høst, at fire af Medlemmerne overhovedet ikke havde været til Stede ved noget af de seks Møder, der havde været holdt i Aaret 1857. I 1860 tog man det Spørgsmaal op til Debat i Mødet den 21. Januar, om der skulde træffes nogen Foranstaltning i Anledning af, at flere Medlemmer næsten aldrig opfyldte den dem paahvilende Medlemspligt til at deltage i Møderne. Det hed nemlig i Vedtægterne: »Ethvert Medlem er pligtigt at møde eller i Tilfælde af lovligt Forfald forinden Mødet skriftligt at anmelde det for Formanden.« Efter en længere Forhandling blev der nedsat et Udvalg om Sagen. I Mødet den 12. April forelaa dets Betænkning, som enstemmigt blev vedtaget i Form af en Tilføjelse til og Ændring af Vedtægterne: »En Gang om Aaret aflægger Formanden en Beretning om, hvorledes Medlemmerne har opfyldt deres Pligt at være til Stede i Møderne, og nævner dem, der ikke har været nærværende i fire Møder, og om de har haft lovligt Forfald eller ej, samt meddeler, at det i næste Møde vil blive sat under Afstemning, om nogen af de nævnte skal *ekskluderes*. Formanden sætter da i næste Møde Spørgsmaalet under Diskussion og lader hvert enkelt Medlems Udelukkelse for sig afstemme. Et Medlems Udelukkelse kan i dette Tilfælde afgøres med $\frac{2}{3}$ Majoritet af de tilstedeværende uden Hensyn til disses Antal, og har hans Udelukkelse samme Betydning og Følger, som om han var udelukket i Kraft af Vedtægternes Paragraf 14¹⁹).«

I Overensstemmelse med denne Beslutning gav Formanden i det første Møde i 1861 en Meddelelse om, hvilke Medlemmer der var *udeblevet* fra Møderne mere end fire Gange det foregaaende Aar; det drejede sig om fem; men af dem var B. S. Langhoff lovligt undskyldt ved sin Sygdom, medens Otto Schwartz udmeldte sig; om de øvrige tre, M. H. Bing, J. H. Schultz og Fr. Wøldike blev der stemt; men ingen af dem blev udelukket af Foreningen. Samme pauvre Resultat opviste Afstemningen i Marts 1862 om Bing og

Schultz, der hver var udeblevet fra 8 Møder i 1861, samt om P. G. Philipsen, der havde forsømt 5 Møder. I 1862 udeblev J. H. Schultz fra alle Møderne, i 1864 og 1866 ligeledes, uden at man dog ekskluderede ham af Foreningen. Værdien af Bestemmelsen var altsaa aldeles illusorisk²⁰).

Ved Vedtægterne af 1865 var det blevet bestemt, at Foreningen i Regelen skulde afholde Møde den anden Onsdag i hver Maaned; derved bortfaldt helt Talen om *overordentlige Møder*²¹). Af en bestemt Grund greb man i Maj 1859 til det gamle, nu ellers helt forladte Middel at sende Forhandlingsprotokollen rundt til Medlemmerne; en Tilførsel i Protokollen oplyser derom: »Da d' Hr. Bing, Eibe og Hegel har undladt at underskrive Protokollen, tilsendes den dem for en Ordens Skyld atter for at erholde deres behagelige Underskrift²²).« Ogsaa i dette Tiaar var lejlighedsvis en og anden Provinsboghandler efter Formandens Indbydelse *Gæst ved et Møde*, saaledes Boghandler Gutzon M. Hansen fra Roskilde den 15. April 1861 og Boghandler Jens J. Henriksen fra Rønne den 18. Oktober 1865. Den 29. Januar 1866 var Adolf Bonnier fra Stockholm til Stede ved Mødet og meddelte, at der vilde komme en Indbydelse til et skandinavisk Boghandlermøde i den svenske Hovedstad; det skulde holdes i den tilstundende Sommer samtidig med en skandinavisk Industriudstilling²³).

Lige fra »Boghandlertidende«s første Numre havde der i dette Blad jævnlig været indrykket saakaldte *Kollisionsbekendtgørelser*, d. v. s. Meddelelse fra en eller anden Forlægger om, at han agtede at lade oversætte og udgive en bestemt udenlandsk Bog; derved sikrede han sig en Slags moralsk Ret til paa dansk Grund at være Forlægger for Bogen og forebyggede, at en anden Forlægger begyndte paa samme Arbejde. En saadan »Kollision« kunde kun forekomme, fordi Oversættelsesretten til litterære Arbejder dengang ikke var beskyttet ved nogen Lov eller Konvention. Det maatte dog saa rent moralsk ogsaa medføre en Forpligtelse for Forlæggeren til virkelig inden for en overskuelig Fremtid at lade Bogen se Lyset eller i modsat Fald til at meddele sine Kolleger, at han opgav sit Forsæt. Ellers risikerede man en skønne Dag at se den Idé optaget, som K. H. Seidelin i »Læsendes Aarbog« for 1799 saa træffende har ud-

trykt: »Gøres hermed vitterligt, at alle Bøger, som er skrevne eller herefter skrives paa noget menneskeligt Sprog, udkommer oversatte paa undertegnedes Forlag. Dette bekendtgøres for at undgaa Kollision.« En Kritik, der i Juli 1858 kom frem i »Boghandlertidende«, tyder paa, at de københavnske Forlæggere ved denne Tid i Virkeligheden var kommet nogle Skridt hen ad denne Vej, medens man samtidig ikke synes altid at have taget en Kollegas Kollisionsbekendtgørelse alt for højtideligt. Forholdene var af samme Art i Sverige. I 1865 møder man paany Klager over Misbrug af Kollisionsbekendtgørelserne²⁴).

Vedtægterne indeholdt ikke længere nogen Bestemmelse om *Prisnedsættelse* paa Bøger, og i 1859 klagedes der i »Boghandlertidende« over, at Forlæggerne var for ivrige til at nedsætte Priserne paa deres Forlagsartikler: »Det forekommer os, at en Boghandler aldrig bør tabe af Sigte, at der i hans Virksomhed foruden det merkantile Element, som han har tilfælles med enhver anden Handlende, indeholdes et højere Formaal, som han ej bør forglemme, nemlig Befordring af Litteraturens Frembringelser. En Handlende forskriver Varer, fordi han mener, at der for Øjeblikket paa Markedet er Trang til dem; en Boghandler kan gøre det samme, for saavidt det angaar Forsyningen af hans Lager; men han bør tage et andet Hensyn, naar Talen er om at forlægge en Bog. Der bør være en indre Grund, der foranlediger, at han slutter en Kontrakt med en Forfatter, der bør være en mere levende Trang, som skal afhjælpes, end den blot øjeblikkelige, eller en Fortrinlighed i det tilbudte Manuskrift, der berettiger dets Udgivelse. Mangler dette, da er Risikoen ved Forlaget endnu langt større end ellers; man forlægger, det gaar ikke, man ærgrer sig over det store Oplag, der henligger som en død Skat, og af denne Grund maa Prisen paa det nedsættes. Men man betænker ej, at naar man nedsætter Prisen paa en Bog, da nedsætter man ogsaa Boghandelen og Boghandlerne. Thi Boghandelen maa absolut lide, naar det bliver en fast Tro hos Publikum, at det ej behøver at forhaste sig med Anskaffelsen af en Bog; om et Aars Tid kan man købe den for det halve eller en Fjerdedel. Boghandlerne nedsættes i Publikums Øjne, naar man først kommer til den Anerkendelse, at der dog maa være noget, der ligner Be-

drageri, forbunden med denne Handel, siden den samme Vare om kortere eller længere Tid sælges til en langt lavere Pris end den, hvortil man hidtil har kunnet købe den. Kort sagt, Standpunktet forrykkes, den Fasthed med Hensyn til Priserne, der er Særkendet for Boghandelen, bliver rokket, og der indtræder en Vilkaarlighed, der er langt værre end i nogen anden Handel. Det er ikke alene Publikum, over hvilket denne Fremgangsmaade gaar ud, men ogsaa Sortimentshandlerne lider derunder; thi hvo vil forøge sit Lager med nye danske Skrifter, naar man risikerer, at disse om kort Tid endogsaa udbydes langt under den Pris, til hvilken man selv har subscriberet paa dem?»

Mere Tilbageholdenhed i Udgivervirksomheden var tilraadeligt, hvis man vilde undgaa de evindelige Prisnedsættelser; »Meningen er dog vel ikke at behandle forlagte Bøger paa samme Maade som aflagte Klæder!²⁵)« I Efteraaret 1865 blev Spørgsmaalet atter drøftet i Anledning af, at Fr. Wøldike foretog en stor midlertidig Prisnedsættelse paa en stor Del af sine Forlagsartikler²⁶).

I 1866 udsendte P. G. Philipsen et Cirkulære, hvori han erklærede, at han ikke vilde anerkende sine Rekvisitionssedler (»Forlangsedler«), naar de ikke straks blev indført i hans *Kontrabog* med vedkommende Kollega. I Mødet den 7. Maj rejste Formanden Spørgsmaalet, da han ansaa det for vigtigt, at Forretningsordenen var ens for alle, og at ikke en enkelt kunde erhverve sig en særlig Ret ved et Cirkulære, der snart glemtes. Der opstod en livlig Diskussion, og da Philipsen af denne indsaa, at hans Kolleger ønskede, at hans Cirkulære blev trukket tilbage, erklærede han sig villig dertil; men Forsamlingen vedtog, at man efter yderste Evne skulde overholde, at de respektive Kontrabøger fulgte med Forlangsedlerne, saaledes at disse straks kunde indføres; desuden skulde for Fremtiden de trykte Rekvisitioner altid være forsynet med en skrevet Underskrift²⁷). »Kontrabogen« var en for den indenbys Boghandel særlig Form for Regnskabsførelse Sortimenteren og Forlæggeren imellem. Boghandlerbudene skulde altid medbringe Kontrabogen, hvori Leveringerne indførtes; løse Fakturaer kendtes ikke, og der var ofte Divergenser, naar Budet havde glemt Kontrabogen, eller et andet Bud havde den med paa sin Tur, og Forlæggeren ikke vilde udlevere

de forlangte Bøger. Der skulde gaa mange Aar, før denne upraktiske Form for Mellemregnskabet ophørte.

Ved *Næringsloven* af 29. December 1857 gik Boghandelen ind under den almindelige Detailhandel; enhver, der i København løste *Borgerskab* som Detailhandler — det kostede 60 Rdlr. — kunde, hvis han vilde, begynde Handel med Bøger; Boghandlerforeningens subsidiære Ønske fra dets Betænkning af 24. Juni 1844 var blevet virkeliggjort. Alle Detailhandlere kunde altsaa optræde som Boghandlere, ja, Næringslovens Paragraf 20 udtalte, at Borgerskab eller Næringsbevis som Bogbinder i Købstæderne gav Ret til at forhandle Bøger, Landkort, Papir og Skrivematerialer. Og saa var der Antikvarboghandelen; til Handel med gamle Bøger blev der paa Forlangende givet særligt Borgerskab; men enhver, der havde Ret til at drive Marskandiserhandel, havde ogsaa Ret til at handle med brugte Bøger²⁸).

Et af Foreningens Medlemmer blev i 1855 af Bogbinderlavets Oldemand indklaget for Retten. Firmaet C. C. Lose & Delbanco havde ladet Chr. K. F. Molbechs Digtsamling »Dæmring« indbinde i Udlandet og havde derefter her i Landet solgt den saaledes indbundne Bog. Bogbinderlavet nedlagde Paastand om, at Firmaet blev idømt Bøder i Henhold til Lavets Artikler af 16. Maj 1685; men ved Kriminal- og Politirettens Dom af 11. Marts 1856 blev Firmaet frifundet. Bogbinderlavet appellerede imidlertid Dommen til Højesteret. Boghandlerne Immanuel Rée og C. G. Iversen foreslog i Boghandlerforeningen, at denne gjorde C. C. Lose & Delbanco's Sag til sin; men man valgte i Stedet at ville yde Firmaet et Bidrag paa indtil 250 Rdlr. til Sagens Omkostninger. Ved Højesterets Dom af 12. Maj 1857 stadfæstedes Underinstansens Kendelse, og Procesomkostningerne ophævedes. Firmaets Udgifter ved Sagens Behandling for Højesteret beløb sig til 176 Rdlr. 80 Skill., som blev fordelt paa Boghandlerforeningens Medlemmer²⁹).

Samme Dag som Næringsloven blev underskrevet, blev ogsaa en *Lov om Eftertryk* undertegnet af Kongen. Den var Svaret paa den Ansøgning, Boghandlerne Aaret før havde overrakt Frederik VII efter det skandinaviske Boghandlermøde; men Boghandlerernes Udtalelser om Udkastet til Loven var ikke i Forvejen blevet indhentet.

Forslaget var dog blevet aftrykt i »Boghandlertidende«, ligesom ogsaa selve Loven, da den var vedtaget og underskrevet. Ved denne Lov var der skabt et godt Værn for Indehaverne af den litterære og kunstneriske Ejendomsret, Kunstnere, Forfattere, Forlæggere; men det ligger uden for dette Arbejdes Rammer nærmere at gøre Rede for Lovens Indhold. En længere Redegørelse for Lovens formueretlige Betydning i Praksis fremkom forøvrigt ogsaa i »Boghandlertidende«, givet paa Grundlag af Professor Fr. T. J. Grams »Den danske Formueret«, hvis 2. Udgave udkom i 1858³⁰).

Denne Lov drejede sig jo kun om en Beskyttelse af den *litterære Ejendomsret* for danske Forfattere inden for Landets egne Grænser; men der var samtidig stærkt Liv i Tanken om at faa en *international Retsbeskyttelse*. I September 1858 blev der i Bruxelles holdt en Kongres om den litterære og kunstneriske Ejendomsret; Boghandlerforeningen fik Indbydelse til at lade sig repræsentere paa Kongressen, men fandt i Mødet den 26. August, at det var tilstrækkeligt, naar Formanden skriftligt tilkendegav de danske Boghandlers Sympati for Kongressens Forhandlinger og fremsendte en fransk Oversættelse af den nye danske Eftertrykslov, der indeholdt Løsningen af flere af de Spørgsmaal, man vilde drøfte paa Kongressen³¹). Den 6. November samme Aar blev Eftertryksloven gjort gyldig ogsaa over for franske Bøger under Forbehold af Gensidighed fra Frankrigs Side; den 30. August 1859 og den 13. Maj 1860 blev der ligeledes indført Gensidighed mellem Danmark og henholdsvis Holsten og Slesvig³²).

En *Forespørgsel vedrørende den litterære Ejendomsret* fik Boghandlerforeningen forelagt i Mødet den 10. Februar 1863 i Form af en Skrivelse fra Litterat J. C. Magnus. Han stillede Foreningen følgende Spørgsmaal: »1. Anses det af Boghandlere for tilladeligt, naar en Forlægger uden Forfatterens Vidende og Vilje og uden at faa Korrekturen at se tager Aftryk af et helt Værk eller en Del deraf — bevislig over hundrede trykte Ark — hvis første Oplag efter Kontrakten havde en bestemt Størrelse, under Foregivende af, at de først trykte Eksemplarer er bortkomne. 2. Naar en Forlægger har foretaget ovennævnte Skridt imod en Forfatter, har Forlæggeren da ikke gjort det umuligt for Forfatteren at føre Kontrol med Oplagets Størrelse, og er ikke i det Hele ved Forlæggerens egen Skyld

al Afregning paa en Maade gjort umulig derved, at Fundamentet for en saadan, nemlig det oprindelige Oplags Størrelse, paa uretlig Vis af Forlæggeren er tilintetgjort.«

Baggrunden for denne Forespørgsel var en Proces, som Magnus førte mod Kammerherre Berling, med hvem han paa fælles Forlag havde udgivet en Oversættelse af Thiers' »Konsulatets og Kejserdømmets Historie«. Striden drejede sig om, at Berling havde optrykt en Del af Værkets første Hæfter for derved at komplettere Oplaget. Foreningen nedsatte et Udvalg — Høst, Hegel, Lind, Steen, Th. Reitzel — til at overveje, hvad man skulde svare; dets Betænkning forelaa i Mødet den 13. April og blev enstemmigt godkendt, hvorefter den blev meddelt Litteraten den 20. April. Paa hans første Spørgsmaal svarede man: »Da det af Spørgsmaalet fremgaar, at der mellem de paagældende Parter er afsluttet en særlig Kontrakt, der altsaa maa være Rettesnor for Paadømmelsen, skal Foreningen saa meget mindre i Almindelighed udtale sig om Forholdet mellem Forlæggeren og Forfatteren, navnlig med Hensyn til nye Oplag, som en saadan Udtalelse for at være udtømmende maatte behandle dette Forhold i hele sin Detail, hvortil der ikke i det givne Tilfælde synes at være Anledning, da Domstolene maa fortolke Kontrakten, som den foreligger. Det kan imidlertid hænde, at en mindre eller større Del af et Værk bortkommer eller bliver ubrugeligt, og at en Forlægger foretrækker Udgiften ved at omtrykke det bortkomne eller ubrugelige for det Tab, som ellers vilde opstaa for ham ved defekte Eksemplarer, i hvilket Tilfælde det Spørgsmaal kan opstaa, om en Forlægger, der har kontraheret om et bestemt Oplag, hertil har Bemyndigelse. Foreningen udtaler det da som sin Anskuelse, at Forlæggeren ikke har Ret til uden Forfatterens Vidende at foranstalte sligt Optryk, idet Forfatteren dels maa have Ret til at foretage fornødne Forandringer, dels maa have Fordring paa selv at læse Korrekturen imod herfor at nyde et billigt Honorar. Men Forfatteren kan paa den anden Side ikke nægte Forlæggeren at tage de nævnte Aftryk; thi han er fyldestgjort for selve Oplaget, hvilket ikke er udsolgt, fordi det ved et Uheld er blevet defekt. Hvis en Oversætter ved Kontrakt har betinget sig Fordele, naar 1. Oplag er udsolgt, da vil Regelen ogsaa være anvendelig paa samme, uagtet

iøvrigt Oversætterens Forhold lige over for Forlæggeren ikke er saa lidt forskelligt fra Forfatterens«. Paa det andet Spørgsmaal svarede man: »Foreningen kan vel ikke udtale, at i det omhandlede Tilfælde al Afregning skulde være gjort umulig; men da Forlæggeren synes at have gjort et Brud paa det Tillidsforhold, der bør være til Stede mellem Forlægger og Forfatter, antages Bevisbyrden for, hvad og hvormeget af Værket, der er optrykt, at burde paahvile Forlæggeren«.

Dette Svar gav Anledning til, at Sagen blev forliget, og der blev ydet Litterat Magnus en Skadesgodtgørelse af Kammerherre Berling³³).

Fra Boghandler Jacob Erslev kom i 1866 en anden Forespørgsel om *Forholdet mellem Forlægger og Forfatter*. Hans Skrivelse blev behandlet i Mødet den 11. April og et Svar straks formuleret. Hans Henvendelse lød saaledes: »Naar en Boghandler har indgaaet Interessentskab med en Forfatter om paa fælles Regning og Risiko at udgive et Skrift og dele Nettoudbyttet, og Boghandleren har overtaget saavel Skriftets Forhandling som Udredelsen af Udgifterne, uden at der er sket nærmere Aftale desangaaende, maa da Boghandleren anses berettiget til et Vederlag for Forhandlingen? Hvorledes bliver i bekræftende Fald dette Vederlag at beregne? Kan det fornuftigvis formodes, at samme Vederlag kun bør beregnes Boghandleren i Følge en Specifikation af hans Udgifter i Anledning af Forhandlingen og i Følge en legitimeret Paavisning af de til Kommissionærer givne Procenter?« Foreningen svarede herpaa, at Forlæggeren var berettiget til et Vederlag paa i Regelen $33\frac{1}{3}\%$ og ikke behøvede at dokumentere sine Udgifter. Endelig havde Jacob Erslev spurgt: »Maa Boghandleren anses berettiget til at beregne det af ham til Skriftet leverede Papir til de ordinære Salgspriser uden Hensyn til, om han personlig mod kontant Betaling har opnaaet Procenter af Papirfabrikanten?« Foreningen svarede, at de trykte Prislister over Fabrikspriserne vilde være at følge, og bemærkede iøvrigt, at den ved Besvarelsen af disse Spørgsmaal var gaaet ud fra, at Boghandleren har staaet del credere for hele Forhandlingen³⁴).

I 1860 gik der Rygter om, at *Postvæsenet* vilde »gøre Indskrænkninger i den hidtil brugte Forsendelse af Breve og Pakker«. I den

Anledning nedsatte Boghandlerforeningen i sit Møde den 6. Juni et Udvalg, bestaaende af M. H. Bing, A. F. Høst og Fr. H. Eibe, til at foretage de fornødne Skridt; efter en Undersøgelse afgav den sin Beretning i Mødet den 3. August; det meddeles ikke, hvilket Resultat den var kommet til; men sandsynligvis havde Rygterne vist sig grundløse³⁵).

I 1857 var en ny *Toldlov* under Udarbejdelse og ligesom tidligere var det Hensigten at lade Bøger være toldfri: »Bøger, Tidsskrifter og Noder, med trykt eller skrevet Tekst, med eller uden Billeder, som baade vedkommer Teksten og tillige enten er indlemmede i denne eller indbundne, indheftede eller paginerede med denne, er fri«³⁶). Tolden paa Bøger kunde saaledes ikke give Anledning til nogen Forhandling i Foreningen. Derimod tog Byens Bogtrykkere, Boghandlere og Bladudgivere i 1862 til Orde mod Forslaget om forhøjet Told paa Indførselen af Tryksværte, Typer, Trykmaskiner og Papir³⁷). Ved samme Tid gav Ændringer i de *engelske Toldtariffer* vanskeligere Forhold for Importen af engelske Bøger. De engelske Forlæggere saa sig nødsagede til at byde de danske Boghandlere daarlige Vilkaar. Spørgsmaalet blev af A. F. Høst fremdraget i Boghandlerforeningen den 17. Marts 1862: Handelen med engelske Originaludgaver var i Forvejen meget lidt lukrativ; men nu efter Nytaar vilde den slet ikke kunne betale sig, og Importørerne vilde ikke være i Stand til at yde Sortimentshandlerne nogensomhelst Rabat. Han henstillede, at man forhøjede Beregningen af de engelske Priser, saaledes at 1 £ sattes til 10 Rdlr. 80 Skill. Spørgsmaalet blev sendt i Udvalg, og efter dens Raad vedtog Boghandlerforeningen at gaa en anden Vej: den satte Vedtægternes Bestemmelse vedrørende Beregningen af Bogladeprisen paa engelske Bøger helt ud af Kraft, saaledes at der paa dette Punkt nu herskede fuldkommen Frihed³⁸).

I Juni 1864 vedtog Foreningen at sende et Andragende til Generaltolddirektoratet paa Grund af de hyppige *Klager over den Behandling*, Toldvæsenet lod Bøger, Værker med Kobberstik, Modejournaler og lignende blive til Del ved Fortoldningen; men man fik kun et efter Foreningens Mening meget utilfredsstillende Svar³⁹). En *ny Toldforordning* lagde i 1865 Told paa Kort og Atlas, og i For-

eningens Møde den 18. Oktober overlod man til en Tremandskomité at overveje, hvad man som Følge deraf skulde foretage sig med Priserne paa disse Bøger og Kort. Udvalget foreslog en højere Beregning for disse tyske Importvarer end tidligere, og dette vedtog man⁴⁰).

En Løjtnant Brion og Bogtrykker Sædder havde i 1858 overtaget »Avertissementstidende«s Annoncespalter for egen Regning og tilbød Foreningen, at de en bestemt Dag i Ugen vilde forbeholde Bladets 1. Side til *Bogavertissementer*, den Dag, som maatte passe Boghandlerforeningen bedst; samtidig meddelte de Annoncepriserne; men Foreningen ønskede ikke at paatage sig nogen Forpligtelse til at avertere i Bladet og vilde derfor ikke udtale sig om, hvilken Ugedag der maatte passe. Aaret i Forvejen havde iøvrigt en Boghandler i Varde anmodet om, at Forlæggerne vilde refundere ham Halvdelen af hans Udgifter til Avertissementer; Foreningen svarede, at den ikke saa nogen Grund til at ændre i de sædvanlige Vedtægter⁴¹).

En Regulering af *Ekspeditionen til de udenbys Boghandlere* fandt Sted i 1859. Den 18. Juni foreslog seks af Foreningens Medlemmer, at Bestillingerne skulde udføres Mandag, Onsdag og Fredag, naar Requisitionerne blev afleveret senest samme Dags Middag Kl. 1. Den norske Post skulde ekspederes Tirsdag Eftermiddag. Disse Forslag blev vedtaget⁴²).

Speditionsforholdene var dog stadig lidet tilfredsstillende for Provinsboghandlerne. Ikke alle Forlæggere var lige hurtige til at efterkomme Requisitionerne. I Maj 1866 klagede Boghandler H. J. Tørsleff i Slagelse over »den mangelfulde Ekspedition fra Størsteparten af vore Forlæggers Side«. Beviset for hans Paastand om, at det kunde være meget bedre, fandt han i P. G. Philipsens Ekspedition; »det, der navnlig for Provinsernes Vedkommende har og stedse vil have megen Indflydelse, er hans udmærkede Ekspedition, og at man der er fri for at møde Principper, der hæmmer Salget. Hos ham er det ingen Naadessag at blive ekspederet straks. En Bestilling paa en Bog af hans Forlag kan jeg altid love at ekspedere i rette Tid, hvad der desværre ikke er Tilfældet med Artikler fra de fleste andre Forlæggere«. »Jeg mindes heller ikke, at han nogensinde har afkor-

tet Sortimentshandleren hans vante Fordel«, og han gav Rabat paa Bindet af indbundne Bøger. »Den første Betingelse for en livlig Samhandel er gensidig Imødekommen. Forlæggeren maa være sikker paa, at Sortimentshandleren tager sig efter Evne af hans Skrifter; men denne maa ogsaa kunne stole paa hin; dog for manges Vedkommende kan han det ikke for Tiden. Det er dog ikke for meget forlangt, at naar en Forlangseddel er hos Forlæggeren Kl. 12, Pakken da er hos Kommissionæren Kl. 5 à 6. Det er ingen Undskyldning, at der er for meget Arbejde til en saa hurtig Ekspedition, thi da maa Grunden søges i et daarligt eller mangelfuldt Folkehold. Provinsboghandleren kender ogsaa lidt til det Slags Ekspedition, Jeg faar min Hovedbogpakke Lørdag Formiddag Kl. 10¹/₄ à 10¹/₂. Denne Pakke skal da være ekspederet og omdelt til omtrent 10 Landposter med omtrent 75 à 100 forskellige indpakkede Pakker inden Kl. 12 à 1. Det bliver besørget med een Kommis og Principalen, foruden at Butikken bliver passet paa en af Byens travleste Torvedage«. »Jeg kan ikke undlade at nære den Tro, at d' Hr. Medhjælpere ved Forlagene i København tager sig deres Gerning for let, hvilket dog selvfølgelig er en Anke, der maa rettes mod Principalerne«. Imidlertid blev noget af Brodden taget af Tørsleffs Angreb, da G. E. C. Gad kunde give Oplysning om, at Slægelseboghandlerens Rekvisitioner indgik langt senere end Kl. 12, i et Tilfælde først Kl. 4¹/₄, i et andet først næste Dag Kl. 10⁴³).

I Mødet den 7. Maj 1866 rejste A. F. Høst en Diskussion om »Boghandlertidende«s Forhold til Boghandlerforeningen, »hvorved adskillige hidtil afvigende Anskuelser« kom til Orde. Fra 1. Juli samme Aar skiftede Bladet forøvrigt Titel fra »Dansk Boghandlertidende« til »Nordisk Boghandlertidende«, idet det paa det skandinaviske Boghandlermøde i Stockholm samme Sommer var blevet foreslaaet, at den nordiske Boghandel skulde have et Fællesorgan. Samtidig ændredes Navnet ogsaa paa de Steder i Foreningens Vedtægter, hvor Bladet var nævnt som dens officielle Organ⁴⁴).

Et godt Hjælpemiddel fik Boghandlerne i 1859 i Otto B. Wroblewskis »Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel«; det var »en med Kærlighed og Udholdenhed forfattet Udsigt over alt, hvad der vedrører den nordiske Boghandel«, siger Nyrop. Den indeholdt

ikke alene en Fortegnelse over alle Bog-, Kunst-, Musik- og Papirhandlere, Antikvarboghandlere og Lejebiblioteker i Norden, men foruden meget andet ogsaa en »Boghandlergeografi«, der gennemgik alle Byer i Danmark, Norge og Sverige og oplyste, hvormange Indbyggere, Blade, Bogtrykkere, Bogbindere, Boghandlere o. s. v. hver By havde⁴⁵).

I 1861 fremkom der i »Boghandlertidende« Forslag om, at der blev udarbejdet et *Julekatalog* over Bøger; den skulde fylde højst et Par Ark som Tillæg til Almanakken, og Udvalget af de Bøger, der skulde med deri, skulde ikke foretages af Forlæggerne, men af et Par Sortimentsboghandlere, da de bedre kendte Publikums Smag. Det viste sig imidlertid, at G. E. C. Gad og Th. Lind netop havde paatænkt at udarbejde et Julekatalog i Forening, og den havde saa stor Succes, at den — trykt i et Oplag paa 19.000 — udkom midt i November⁴⁶).

I Mødet den 29. Januar 1866 var Adolf Bonnier fra Stockholm til Stede og meddelte, at Boghandlerforeningen i Stockholm agtede at indbyde Boghandlerforeningerne i København, Kristiania og Helsingfors til *et Møde af de skandinaviske Boghandlere i Stockholm* under Industriudstillingen; Mødet agtedes holdt den 19.—21. Juni, og han formodede, at denne Indbydelse en af Dagene vilde komme til København; han gav ogsaa Oplysninger om dens Indhold. Foreningen tilkendegav, at den med stor Interesse havde hørt denne Meddelelse; det var dens Overbevisning, at Indbydelsen vilde møde stor Sympati og finde al ønskelig Genklang. Efter at have modtaget Indbydelsen valgte Boghandlerforeningen A. F. Høst og Th. Michaelsen til at sidde i Mødekomitéen. Kongressen skulde efter de senere Meddelelser finde Sted den 14.—16. Juni, men blev derefter paanyfikseret til den 19.—21. Juni. Fra dansk Side deltog ialt 20 Forlæggere, Boghandlere og andre interesserede. Et af Kongressens Resultater var Nedsættelsen af *en permanent skandinavisk Komité*; af den københavnske Boghandlerforening blev Høst og Michaelsen valgt ind i denne Komité, hvis Initiativ man snart mærkede⁴⁷).

* * *

Ved *Antagelsen af rabatberettigede Boghandlere* var Foreningen nu stærkt inde paa, at Uddannelse i Boghandel var en Betingelse eller i alt Fald gav en Fortrinsstilling; et Eksempel derpaa findes i Aalborg i Januar 1858. Hertil kom i 1861 endnu en Betingelse: i Mødet den 3. Juli vedtog man, at ingen dansk Boghandler for Fremtiden vilde blive anerkendt som rabatberettiget, før han over for Formanden havde dokumenteret, at han var indtraadt i »De danske Boghandleres Hjælpekasse« og forud havde betalt første Aars Kontingent⁴⁸). I Septembermødet 1862 fastslog man, at $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer var nødvendig til saavel at bevilge som at berøve en Boghandler Rabatretten. Ved samme Lejlighed opfordrede man dygtige og velanbefalede Boghandlermedhjælpere til at nedsætte sig i Silkeborg, hvor der var Plads for en Boghandler⁴⁹).

I et Indlæg i »Boghandlertidende« klargjorde Foreningens Formand A. F. Høst i Januar 1863, at »*Betingelserne*« var skrevet for Boghandlerne uden for København, medens de rabatberettigede københavnske Boghandlere ligesom Boghandlerforeningens Medlemmer var bundet af Vedtægternes Bestemmelser om, at der ikke maatte gives anden Rabat til Boghandlere, der ikke var antaget af Foreningen som rabatberettigede, end den for private Kunder fastsatte. Overtrædelse af Bestemmelserne kunde medføre Tab af Rabatretten⁵⁰).

Foranlediget af forskellige Skrivelser fra Rektoren ved Domskolens i Slesvig, Professor, Dr. phil. S. L. Povelsen og Kommandanten i Slesvig By, Kammerherre, Oberst E. H. C. Wilster udtalte Boghandlerforeningen i Marts 1862, at det var i høj Grad ønskeligt, at en dygtig *dansk Boghandler* vilde etablere sig i *Byen Slesvig*; det kunde formentlig ske paa meget gunstige Vilkaar. I Juni nedsatte Ole Peter Riis sig i Slesvig som den første danske Boghandler efter den første slesvigske Krig; trods mange og vægtige Opfordringer var det ikke lykkedes før at faa nogen til at tage Opgaven op. Riis var en glødende Fædrelandsven, vakte straks Modstand hos de tyske Boghandlere, men havde et svagt Helbred; efter en langvarig Brystlidelse døde han den 10. December endnu samme Aar, og Pladsen stod atter tom. Vilhelm Tryde overtog Riis' Forretning fra

1. Januar 1863 og blev straks anerkendt som rabatberettiget hos Boghandlerforeningens Medlemmer. Han blev her, indtil han den 6. Februar 1864 af de østrigske Tropper blev tvunget til at forlade Byen. Senere slog han sig ned i København⁵¹).

Et Indlæg fra Boghandler Charles Guldberg i Nykøbing F. i August 1863 gav Signalet til et Par Maaneders hidsig Debat i »Boghandlertidende« om *Provinsboghandlernes Kaar*. Guldberg ankede over mangt og meget og skrev blandt andet: »D’Hr. Boghandlere og Forlæggere har saa mange Vedtægter, Statutter, Beskyttelsesmidler for dem selv lige over for os, medens jeg ikke kender et eneste Beskyttelsesmiddel for os lige over for d’Hr. Forlæggere, der kunde værgе os for Overgreb og vilkaarlig Behandling«. Han foreslog Oprettelsen af en Jury til at undersøge, bilægge og dømme i Sager mellem Forlæggere og Provinsboghandlere. Af Diskussionen fremgaar det, at Spørgsmaalet om Rabattens Størrelse var Provinsboghandlerne meget magtpaaliggende, dernæst Speditionen, som var dem for langsom, og endelig Tilbagekaldelsen af Remittender, der efter deres Mening blev foretaget af Forlæggerne i Tide og Utide⁵²).

Den W. Bernhardt’ske Boghandel i Hamburg havde i 1863 tilskrevet Foreningen, at den agtede at grundlægge et skandinavisk Læseselskab og at interessere sig for Afsætningen af dansk Litteratur; den bad derfor om at blive kendt berettiget til Rabat af Foreningen. Man svarede i December, at Foreningen ikke indskrænkede sine Medlemmers Ret til at give eller nægte Rabat og Kredit til *Boghandlere i Udlandet*; en Anerkendelse fra Foreningens Side plejede at være betinget af en Kaution eller anden Sikkerhed for Foreningen, men medførte til Gengæld Ret til at fordre Rabat af dens Medlemmer. Man stillede foreløbig Sagen i Bero⁵³).

I Vedtægterne af 1865 skete der et Par mindre *Ændringer i Reglerne om Antagelse* af rabatberettigede: For det første regnedes Hertugdømmet Slesvig nu efter Wienerfreden atter til Udlandet som før Vedtægterne af 1855. Bestemmelsen fra 1862 om, at $\frac{3}{4}$ af Stemmerne krævedes for at opnaa Rabat, var nu optaget i Vedtægterne, og om Listerne over de rabatberettigede Boghandlere hed det, at Formanden kun var forpligtet til at udfærdige dem, naar han fandt det fornødent; forøvrigt var det i 1859 blevet vedtaget, at Forteg-

nelsen ikke det Aar — som det ellers var Sædvane — skulde trykkes⁵⁴).

Foreningens principielle Stilling til *Antikvarboghhandelen* fremgaar af en Afgørelse i 1865. En Boghandlermedhjælper havde anmodet om at blive rabatberettiget, da han overtog en afdød københavnsk Antikvarboghhandlers Forretning; men i Mødet den 31. Maj vedtog man at svare ham med Afslag, da Foreningen i Regelen ikke antog flere Antikvarboghhandlere til Rabat⁵⁵).

Formanden A. F. Høst havde til Mødet den 12. April 1859 udarbejdet en alfabetisk *Fortegnelse over Kautitionerne*, der nu beløb sig til ialt 115,000 Rdlr.⁵⁶). Et Forslag fra Eibe og Reitzel vakte en livlig Diskussion paa Mødet den 7. Maj 1861. De mente, at de københavnske Boghandlere, der blev optaget i Boghandlerforeningen, fra den Dag, de blev optaget, burde være fritaget for Forpligtelsen til at stille Kaution. Under Diskussionen blev det modsatte Standpunkt hævdet, at Foreningens Medlemmer ikke burde unddrage sig den Byrde, der blev paalagt og vedblivende burde paalægges Boghandlerne uden for Foreningen. Efter at de i Spørgsmaalet direkte interesserede havde forladt Mødet, blev der foretaget Afstemning om Forslaget, der med stor Majoritet blev forkastet. Noget andet var, at Foreningen i Praksis ved indtrufne Dødsfald blandt Kautionisterne ofte fritog Medlemmerne for at stille ny Kaution⁵⁷).

I Mødet den 23. August 1861 besluttede Foreningen, at en Komité skulde gennemgaa hele Kautionsbeholdningen kritisk og undersøge, hvilken Sikkerhed de enkelte Kautioner i Virkeligheden frembød; Medlemmer af Komitéen blev Steen, Delbanco, Th. Reitzel, Hegel og Eibe. I Mødet den 4. December samme Aar forelaa Komitéens Betænkning, og paa Grundlag af den vedtog man: at Listen over Kautitionerne skulde trykkes og omdeles, affattet efter et foreslaaet Skema; at det skulde være Regnskabsudvalgets (d. v. s. Afregningsudvalgets) Pligt at have Listen under sin Varetægt, for at det kunde indstille til Foreningen, hvad der burde foretages, naar der var indtruffet Forandringer i den enkelte Kautions Sikkerhedsgrad; at der i de Referater af Møderne, som offentliggjordes i »Boghandler-tidende«, intet maatte indføres om nye Firmaers Antagelse, førend disse fuldstændig havde opfyldt den Forpligtelse til at stille Kaution,

som var Betingelsen for Antagelsen. Det havde vist sig ved Undersøgelsen, at adskillige Firmaer slet ikke havde opfyldt Forpligtelsen til at stille Kautions; de fik nu Ordre til at berigtige dette Forhold⁵⁸).

Den 3. September 1862 vedtog Foreningen, at ligesom der skulde kræves $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer til at give en Boghandler Rabatret, saaledes fordredes samme Stemmetal til Godkendelse af de Kautions og Garantier, der blev tilbudt af dem, der blev antaget, og det blev paalagt Afregningsudvalget aarligt at foretage en Revision af Kautionsbeholdningen og afgive Beretning derom til Formanden. Kautionernes Størrelse var naturligvis altid fastsat i Forhold til den Omsætning, man ventede, at den paagældende Boghandler vilde faa⁵⁹). For at faa et Overblik over de betydelige Værdier, Kautionerne repræsenterede, og over Kautionisterne, havde O. H. Delbanco af egen Drift forfattet en »Fortegnelse over de til Boghandlerforeningen i København stillede Kautions«, udgivet første Gang den 1. Januar 1863, men senere revideret i Udgaver 1868, 1871, 1875 og 1880⁶⁰).

I Foraaret 1865 ankede den københavnske rabatberettigede Boghandler David Rubin i en Skrivelse til Foreningen over, at et af dens Medlemmer, Wilhelm Prior, havde nægtet ham *Rabat*. Dette gav Anledning til, at Foreningen den 12. April — uden iøvrigt at indlade sig paa en Drøftelse af Skrivelsens Indhold — i Almindelighed svarede, at intet Medlem var berettiget til at nægte nogen, der var optaget paa Listen over de rabatberettigede Boghandlere, den i Vedtægten bestemte Rabat paa Sælgerens egne Forlagsartikler⁶¹).

Et andet Rabatsspørgsmaal stod paa Dagsordenen i Mødet den 29. Januar 1866. Formanden A. F. Høst meddelte, at han havde modtaget flere Klager over, at et af Foreningens Medlemmer, der var Forlægger for den nødvendige og meget udbredte Bog »Københavns Vejviser«, paa denne Forlagsartikel kun tilstod sine Kolleger $8\frac{1}{3}$ % Rabat mod kontant Betaling, medens han — endda inden Boghandlerne kunde faa de Eksemplarer, de paa saa ugunstige Vilkaar ønskede — falbød Bogen i vid Udstrækning ved Bybude. Høst fandt vel ikke, at der forelaa Brud paa Vedtægterne; men han ansaa det dog for ønskeligt, at Sagen kom under Forhandling, for at ikke

et for Boghandelen saa farligt Præcedens skulde gaa upaataalt hen og drage Efterlignere efter sig. Han kunde ikke erkende det for kollegial Optræden at overtage Forlag paa andre Vilkaar, end at man kunde yde Boghandlerne den sædvanlige Rabat. Ingen Boghandler kunde staa sig ved at købe Bøger kontant med $8\frac{1}{3}$ % Rabat og give sine Kunder et Aars Kredit derpaa. Forlæggeren H. Chr. Falkenberg gav derefter detaljerede Oplysninger om sit Forhold til Vejviseren, og Foreningen fandt »Retfærdiggørelse i de for ommeldte Forlag særlige Forhold«⁶²).

Senere paa Aaret, i August, rettede den københavnske Boghandler E. Jespersen et Angreb paa Systemet med den forskellige Rabat; han krævede *ens Rabat for alle rabatberettigede*, enten de boede i eller uden for København, og en saadan Rabat, at Sortimentsboghandlerne kunde eksistere. Motiveringen for den forskellige Rabat var jo, at der var Forskel paa Forsendelsesomkostningerne, om Boghandleren boede i København eller i Jylland; men Jespersen mente, at det var en daarlig Motivering og søgte at dokumentere det ved Eksempler. Den nuværende Rabat var ganske utilstrækkelig, fandt han: »Har det derfor nogen Interesse for Forlæggeren, at Sortimentsboghandleren udelukkende skal varetage hans Tarv, ofre al sin Tid og Kapital paa at forøge Afsætningen af Forlaget — maa Forlæggeren ogsaa finde sig i at tilstaa en saadan Rabat, at Forhandleren baade kan leve og med Lyst og Interesse ofre sine Kræfter til Sortimentsboghandelen. Den fuldstændigt utilstrækkelige Rabat har allerede affødt en Mislighed, nemlig den, at Forlags- og Sortimentsforretning her i Byen er saaledes filtrede i hinanden, at de modstridende Interesser er meget vanskelige at sondre. Hvor fornuftige Handelsprincipper gør sig gældende, gives der naturligvis en forhøjet Rabat pr. Kontant; det finder heller ikke Sted her hjemme i Boghandelen.« »Et Faktum bliver det, at ingen Sortimentsboghandel kan bestaa her i København med den antagne Rabat — et Resultat, som ogsaa bekræftes derved, at saa godt som alle Boghandlere maa søge Bierhverv ved Handel med andre Artikler end Bøger, eller som almindeligt tvinges af den haarde Nød ind paa Forlæggerbanen«⁶³).

Afregningsspørgsmaalet var stadig Genstand for Drøftelse; men i

dette Tiaar blev hele denne Side af Samhandelen underkastet en gennemgribende Organisation, saa faste Former endelig blev skabt.

I Mødet den 29. Januar 1857 gik Bølgerne højt i en lidenskabelig Diskussion om et Forslag, der var indbragt af fem Medlemmer; det gik ud paa, »at *Restancelisten* for Fremtiden ogsaa udvides til samtlige københavnske Firmaer, og at den for disses Vedkommende om-sendes den 15. Februar, samt at de samme Betingelser forøvrigt maa blive gjort gældende for dem, som for de udenbys«. P. G. Philipsen fandt Forslaget inhumant, medens Høst tværtimod fandt det ønskeligt og retfærdigt, at de samme Betingelser kom til at gælde for baade indenbys og udenbys Boghandlere. Adskillige udtalte sig for og imod Forslaget; Ændringsforslag fremsattes, og Afstemninger blev foretaget, da til Slut Foreningens juridiske Konsulent gjorde opmærksom paa, at de tagne Beslutninger ikke var af bindende Natur, da Forslaget ikke inden Mødet havde været Medlemmerne meddelt! I Mødet den 16. Juli samme Aar fremdrog Formanden Sagen paany; men Forsamlingen vedtog at henlægge den indtil videre⁶⁴).

Paa Foranledning af Immanuel Rée førtes i Sommeren 1857 i »Boghandlertidende« en Diskussion om *à Kondition-Spørgsmaalet*. Der herskede baade hos Boghandlere og Forlæggere noget divergerende Anskuelse om, hvad der rettelig burde forstaas ved dette Udtryk. Debatten endte med, at Høst præciserede en Definition af Betegnelsen og iøvrigt raadede Forlæggerne til at være liberale med at sende *à Kondition* og ikke for rigoristiske med at kræve tilbage til bestemte Frister; det vilde sikkert være »baade smukt og — klogt«⁶⁵). I Marts næste Aar henstillede David Rubin til Foreningen, at de rabatberettigede Boghandlere, der ikke brugte Kredit, burde kunne rekvirere *à Kondition* pr. Kontant; Foreningen svarede, at der ikke i Vedtægterne var noget Forbud mod den Art Boghandel; men ligesom det maatte bero paa enhver Boghandlers Forgodtbefindende, om han vilde udlevere Bøger *à Kondition*, maatte det samme være Tilfældet, naar det drejede sig om Udlevering *à Kondition* pr. Kontant. Rubin var ikke tilfreds med dette Svar; han fremstillede Sagen i en Artikel i »Boghandlertidende« og sluttede med Ønsket om, at Spørgsmaalet endnu engang maatte blive taget op til

Drøftelse i Foreningen; men Formanden A. F. Høst svarede ham, at Foreningen ikke kunde bestemme over Medlemmerne i dette Forhold⁶⁶).

En Afregningsstrid af principiel Karakter fandt i Mødet den 28. Maj 1858 sin Afgørelse. En Boghandler i Randers havde stillet det Spørgsmaal til Foreningen: »Kan Beløbet for, hvad der er solgt af den til Nytaar efter Fortegnelse opstillede Beholdning tidligere eller nu med Ret og Billighed kræves som Restsaldo fra 1857?« Herpaa svarede Foreningen, at hvis Beholdningslisten var indsendt i rette Tid (før Udgangen af Januar Maaned), og der deri ikke havde været optaget andet, end man var berettiget til at disponere over, saa kunde der ikke allerede kræves Betaling for det, der siden Nytaar var solgt af den en Gang anerkendte Beholdning⁶⁷).

I Augustmødet samme Aar vedtog Foreningen efter Forslag af G. E. C. Gad at udsende et *Cirkulære*, hvori man indskærpede Boghandlerne Bestemmelsen i »Betingelserne« om, at »det omtrentlige Beløb af det i første Halvaar solgte indsendes inden ultimo September samme Aar«. Cirkulæret forelaa færdigtrykt til Udsendelse i Oktobermødet; men forinden havde Referatet i »Boghandlertidende« af Augustmødet vakt Uro hos Provinsboghandlerne. Der indløb flere Skrivelser til Foreningen i den Anledning, og i en anonym Artikel i »Boghandlertidende« hed det, at der vel fornuftigvis ikke kunde indvendes noget principielt mod Bestemmelsen i »Betingelserne«; men Cirkulæret kom »paa en for dets Efterkommelse lidet passende og sikkert for det store Flertal af Kommissionærer saare ubelejlig Tid, paa samme Tid nemlig, som den fordrede Indbetaling skulde ske. Den omhandlede Bestemmelse om à Konto-Betaling er nemlig paa en enkelt Undtagelse nær stiltiende sat ud af Kraft derved, at den i en Række af Aar — maaske ingensinde — ikke er blevet paaagtet fra nogen af Siderne. Følgen heraf er da blevet, at Kommissionærerne har gjort det til Skik kun at udstede Aarsregninger til deres Kunder, ja nærværende Indsender har endog i mange Tilfælde udsat Betalingsterminen til medio Marts og sikkert derved fremmet mangt et Salg; vist er det, at den forlængede Kredit giver forøget Afsætning. Skulde derfor Cirkulærets Fordringer opfyldes, da var der for de Kommissionærer, der ej ligger med

en fed Kasse, altsaa kun to Udveje, enten over Hals og Hoved at udsende Regninger eller optage et Laan. Det første vilde han maaske i mange Tilfælde være uberettiget til, ligesom det sikkert ikke faa Steder vilde vække Anstød, det sidste turde sikkert for mange møde sine store Vanskeligheder⁶⁸). Disse Betragtninger synes dog ikke at have rokket ved Foreningens Beslutning.

En Foranstaltning af stor Betydning for Afregningsspørgsmaalet blev truffet i 1859. Naar der nemlig var Anledning til at vedtage alvorlige Forholdsregler mod Debitorer, var det ikke saa let for den juridiske Konsulent blandt de forskellige Former at vælge den mest hensigtsmæssige. Et Udvalg af Boghandlere vilde have et langt større Kendskab til det enkelte Tilfælde og vilde meget hurtigere kunne træffe Beslutning om, hvad der i den foreliggende Sag burde foretages. Ideen til *Afregningsudvalget* udgik fra F. H. Eibe, der i Forening med fem Kolleger i Mødet den 15. December 1858 forelagde et Udkast til Hovedpunkterne i Organisationens af et saadant Udvalg. Det var nemlig erkendt, at skønt der i Vedtægterne og Betingelserne fandtes Bestemmelser om, hvornaar Afregningen burde være Forlæggerne i Hænde, og til hvilken Tid Saldoen skulde være betalt, var der dog ikke den Præcision i Samhandelen, som var nødvendig, naar der ikke skulde rokkes i Tillidsforholdet mellem Køber og Sælger af Forlagsartiklerne. Uregelmæssighed i Erlæggelse af Betalingerne havde en langt større indgribende Betydning, end den enkelte forsømmelige Skyldner tænkte sig; i de fleste Forretninger arbejdedes der i høj Grad fra Haanden i Munden, og den paapasselige Skyldner hindredes i at afgøre sine Mellemværender i rette Tid, fordi Indbetalingerne til ham selv udeblev⁶⁹).

Dette var Grunden til, at Eibe og hans fem Kolleger i Decembermødet 1858 foreslog nye Regler for Opgørelsen for de indenbys Boghandlere og Oprettelsen af en staaende Komité, der skulde have det ledende Tilsyn med Restancelisten og de Foranstaltninger, som denne nødvendiggjorde. Forslaget blev underkastet en livlig Diskussion; men af Hensyn til hele Sagens Vigtighed vedtog man, at Forslaget skulde tages under nøje Behandling af en særlig Komité, som saa skulde forelægge det til anden og sidste Behandling i næste Møde. Medlemmer af Komitéen blev Eibe, Gad, Høst,

Langhoff og H. Chr. F. Steen. I Mødet den 10. Januar 1859 ansaa man det bedst at udsætte Spørgsmaalet til næste Møde, der fandt Sted den 17. Januar. Komitéen havde indsendt sin Betænkning, og desuden havde G. E. C. Gad særskilt indleveret nogle Forbedringer af Forslaget. I Mødet blev Forslaget vedtaget med 13 Jastemmer mod ingen Nejstemmer; to undlod at stemme. I sin Helhed lød de nye Bestemmelser saaledes:

»a. Alle Opgørelser mellem de københavnske Boghandlere indbyrdes skal ske inden Februar Maanedes Udgang, og den 31. Marts skal være den yderste Betalingsdag for skyldige Saldi.

b. Der udnævnes en Afregningskomité, bestaaende af to Medlemmer, der har at overholde den Kontrol og at varetage de Forretninger, der vil være at udføre i Anledning af Udeblivelse af Afregning, Remittender og Saldi fra alle indenbys og udenbys Boghandlere, der er erkendt af Foreningen. Denne Komité har at raadføre sig med Formanden som tredje Medlem.

c. Ethvert Medlem er pligtigt til inden 1. Marts Aften at gennemse og tilbagesende til Udvalget det ham af dette i Midten af Februar tilstillede Skema, Afregningen vedkommende. Det Medlem, der ikke inden 4. Marts Aften har opfyldt denne Pligt, anses med en Mulkt af 5 Rdlr., der tilflyder Foreningens Kasse.

d. Ethvert Medlem er pligtigt til inden 1. April at udfylde og tilbagesende det af Udvalget i Midten af Marts udsendte Skema. De, der ikke inden den 10. April har opfyldt denne Pligt, kan ikke senere deltage i Inkassationen og taber deres Ret til Kautitionerne for det forløbne Aar. Efter at Skemaerne saaledes er indgaaede, vil Udvalget straks have at affatte Restancelisten, der omfatter saavel inden- som udenbys Boghandlere, og at udfærdige Kravsbreve til Restanterne.

e. Ethvert Medlem er pligtigt til inden den 1. Maj Aften at tilmelde Udvalget, om Forandringer maatte være at foretage i Skemaerne eller ikke. Undladelsen af en saadan Meddelelse anses med en Mulkt af 5 Rdlr., der tilfalder Foreningens Kasse. Udvalget forelægger derefter i Begyndelsen af Maj den reviderede Restanceliste for Foreningen og gør Indstilling til de yderligere Foranstaltninger, der maatte være at træffe, f. Eks. Standsning, Henvendelse

til Kautionisten, retslig Inddrivelse, Udslettelse af Listen over rabatberettigede etc. Udvalget har fremdeles Tilsyn med Restancelisten og i paafølgende Møder at meddele enhver Oplysning.

f. Vedtages Standsning i Forsendelsen til nogen Boghandler, da bliver det Medlem, der overtræder et saadant Forbud, efter Generalforsamlingens Kendelse anset med en Mulkt fra 1 til 25 Rdlr., der tilfalder Foreningens Kasse«.

Til Medlemmer af Afregningsudvalget valgtes i samme Møde G. E. C. Gad og Th. Lind⁷⁰). Kort efter finder vi Udvalget i Funktion, nemlig den 26. Februar samme Aar, da det i »Boghandlertidende« erindrede Medlemmerne om, at de tilsendte Skemaer skulde tilbage-sendes Udvalget inden den 4. Marts⁷¹).

Om den Institution, der saaledes nu var oprettet, skrev nogle Aar senere O. H. Delbanco: »At faa et sandt Overblik over Samhandelen mellem de forskellige Kolleger har været Afregningsudvalgets Opgave; ved de tvungne Indberetninger fra 1. April til Udgangen af Juni sættes dette i Stand til at bedømme Forholdet fra det Øjeblik af, da det er den reglementerede Betalingstermin, og indtil Mellemværendet efterhaanden er afviklet. Det ligger i Udvalgets Haand saavel at tale vedkommendes Sag som, hvor det gøres nødigt, at skride ind med alvorligere Forholdsregler. Man indvende ikke, at der derved aabnes Udvalget en mere udstrakt Adgang til at gøre Indblik i den betræffendes Omsætning, end der burde tilhøre Offentligheden; allerede ved Udfærdigelsen af de sædvanlige Betalingslister kan dette for den, der vil mærke sig de enkelte Poster, ikke undgaas. Men naar der i det Almenes Interesse kan udrettes noget baade for den, der staar til Rest med Betalingen, og for dem, der har Penge tilgode, bør et saadant uvæsentligere Hensyn vige for det betydningsfuldere. I Aarenes Løb har ogsaa denne Foranstaltning paa en uimodsigelig Maade vist sig at have stiftet stor Nytte; man kan ikke fragaa, at der er kommet langt større Regelmæssighed ind i Forretningslivet, og naar ikke netop Tiderne er meget ugunstige, er det kun et ringe Antal Kolleger, mod hvem der maa skrives ind med retslig Inkassation«⁷²).

Saa godt som man efter ovenstaaende skulde mene, blev Forholdet nu ikke de første Aar. I Sommeren 1862 indsendte nogle af

Boghandlerforeningens Medlemmer adskillige Forslag til Forholdsregler, som de mente skulde kunne forhindre »den aarlige Forøgelse af sene eller uordentlige og slette Betalere blandt de af Foreningen erkendte Boghandlere«. Forslagene fandt ganske vist ikke Bifald ved Mødet den 3. Juli, og flere af Medlemmerne udtalte sig mod nye bindende Bestemmelser, der kunde hindre Generalforsamlingens frie Afstemning og Afgørelse af hver enkelt Tilfælde; men paa den anden Side fandt man dog Spørgsmaalet saa vigtigt, at man nedsatte et Femmandsudvalg til at tage det under Overvejelse. Ved samme Lejlighed udtalte Foreningen paa given Foranledning, at det ikke stemte med de Hensyn, de enkelte Medlemmer skyldte hverandre indbyrdes, at paabegynde Søgmaal imod sine Debitorer, naar disse havde faaet Henstand af Foreningen ved Restancelistens Behandling, eller naar den retslige Inkassation var blevet opsat eller forkastet, uden at vedkommende Kreditor underrettede Foreningen eller dens Formand derom. Den nedsatte Komité fremlagde sin Betænkning i Mødet den 3. September; den kunde ikke anbefale noget af de foreslaaede Midler til at sikre Foreningen dygtige og solide Kommissionærer, men foreslog i Stedet selv de tidligere omtalte Bestemmelser om, at der skulde kræves $\frac{3}{4}$ af de tilstedeværende Medlemmers Stemmer til at skaffe en Boghandler Rabatret og til at godkende en tilbudt Kaution eller Sikkerhed, et Forslag, som Foreningen godkendte⁷³).

Et tidligere berørt Afregningsspørgsmaal kom til Behandling igen i Maj 1863 i Anledning af en Meningsforskellighed mellem en Boghandler i Randers og Forlægger H. Hagerup. Boghandleren spurgte Foreningen, og af dennes Svar fremgaar det, hvad Sagen drejede sig om. Den mente nemlig, at Bøger, der bevislig var solgt efter Nytaar af Beholdningen fra forrige Aar, ikke skulde betales før ved Afregningen ved Aarets Slutning eller i alt Fald efter Betingelsernes Bestemmelse »inden ultimo September«; dog maatte man tage det særlige Tilfælde i Betragtning, om det i »Boghandlertidende« havde været bekendtgjort, at de paagældende Bøger ikke maatte stilles i Behold til det nye Aar; i saa Fald maatte Boghandleren straks betale, hvad der ikke inden den bekendtgjorte Frist var remitteret⁷⁴).

Efter at man i flere Aar havde gjort Erfaringer fra Afregnings-

udvalgets Virksomhed, undergik Bestemmelserne derom nogle Ændringer, som efter Forslag af syv Medlemmer blev vedtaget i Mødet den 12. November 1864. De vigtigste Forandringer var disse: Afregningsudvalget skulde for Fremtiden bestaa af Formanden og fire Medlemmer af Foreningen; hvert Aar udtraadte den først valgte, og en ny valgtes ind i hans Sted; Genvalg kunde dog finde Sted. Foruden de Forretninger, der paahvilede Udvalget efter Bestemmelserne af 1859, skulde det føre en Liste, »paa hvilken aarlig bemærkes for hvert Firmas Vedkommende Tiden, naar Afregning, Remittender og Saldi er aflagt«. Det skulde i det Hele varetage Foreningens Tarv, have sin Opmærksomhed henvendt paa, hvad der burde foretages ved Dødsfald, Fallit etc., enten det gjaldt Boghandlerne selv eller deres Kautionister. Foreningen blev sat i Stand til gennem Afregningsudvalget at følge, hvorledes det gik med Restanternes Afvikling, idet Foreningen skulde holde Møde den anden Onsdag i hver Maaned. Endelig vedtog man, at der i December samme Aar skulde udsendes et Cirkulære fra Foreningen til Boghandlerne, hvori man indskærpede dem deres Forpligtelser⁷⁵). Det var disse Bestemmelser, der indgik i Vedtægterne ved deres Revision i 1865⁷⁶).

Et Par Gange gav Spørgsmaalet om *Rabatten til private* Anledning til Forhandling i Boghandlerforeningen. En rabatberettiget Boghandler i Løgumkloster havde i en Annonce i »Den vestslesvigske Tidende« tilbudt Skolelærere 10 % Rabat uden Betingelser af nogen Art og andre private ligeledes 10 %, naar de købte for mindst 8 Rdlr. Foreningen opfordrede Boghandleren til at tilbagekalde sin Annonce, da den stred mod »Betingelserne«, og han ellers vilde miste sin Rabatret; han skyndte sig at efterkomme Foreningens Krav⁷⁷). I det andet Tilfælde var det den københavnske Boghandler Jacob Erslev, det var galt med. Han havde til nogle Skoleelever solgt Bøger under Bogladeprisen, og det blev indberettet til Foreningen. Høst afæskede ham en Erklæring; han søgte at undskylde sig »med nogle forhaandenværende særlige Omstændigheder, der dog ikke kunde diskulperere ham«, og lovede højtideligt, at han for Fremtiden vilde holde sig Vedtægterne efterrettelig⁷⁸).

Ogsaa til Spørgsmaalet om *Medlemmernes Ret til at være Kommis-*

sionærer for ikke rabatberettigede Boghandlere tog Foreningen Standpunkt i dette Tiaar. Anledningen var en Bekendtgørelse fra Advokat, Dr. Heibergs Boghandel i Slesvig By om, at F. H. Eibe var hans Kommissionær i København, og den medførte, at Foreningen i sit Møde den 15. April 1861 fastslog, at det var stridende mod det enkelte Medlems Pligter mod Foreningen at optræde som Kommissionær for Handlende i Danmark og Slesvig, der beskæftigede sig med at sælge Bøger, men ikke af Foreningen var kendt rabatberettigede; skete det, havde det paagældende Medlem gjort sig skyldig i Brud paa Foreningens Vedtægter⁷⁹).

Mange andre Spørgsmaal beskæftigede Foreningen sig med i Aarenes Løb. Kun et Par skal yderligere omtales. Den 11. Januar 1858 bad Boghandler Jacob Erslev i en Skrivelse om Foreningens Anbefaling af en Plan til et *Boglotteri*. Anmodningen blev diskuteret i Mødet den 26. Januar; men man nægtede at give den ønskede Anbefaling⁸⁰). Derimod viste Foreningen sig villig til at anbefale en Ansøgning fra Boghandler Dein i Maribo om at faa en Lotterikollektion overdraget⁸¹).

Med *Boghandlermedhjælpernes Stilling* havde Foreningen allerede tidligere beskæftiget sig, og i 1866 blev deres Forhold atter drøftet. Den 15. April 1862 havde nogle af Kommisserne stiftet en »Boghandler-Medhjælper-Forening«; dens Formaal var ved ugentlige Sammenkomster at bidrage til god Samvirken i fælles Interesser samt selskabelig Underholdning. Foreningen talte allerede i Maj 24 Medlemmer og havde en Bestyrelse, bestaaende af en Formand, en Næstformand og en Kasserer; man kunde blive Medlem, naar man var fyldt tyve Aar, og maatte udtræde, naar man etablerede sig som selvstændig Boghandler. I »Boghandlertidende«, Boghandlerforeningens officløse Organ, bød man den nye Forening Velkommen med disse Ord: »Det er glædeligt, at det Liv, der i de sidste Aartier har udviklet sig i Boghandelen, nu ogsaa begynder at røre sig hos dem, der forbereder sig til denne Livsstilling. Vi ønsker, at denne Forening maa udvikle sig efter sit store Forbillede i Leipzig, og at dens Medlemmer ved Overgang til Selvvirksomhed maa bringe nye og gode Kræfter ind i de etableredes Forening⁸²).« Imidlertid fik denne Sammenslutning ikke den Betydning, man havde

ventet; det var forbeholdt en senere Tid at se en livskraftig Boghandlermedhjælperorganisation. Den 4. Juli 1866 spurgte Overretsprokurator Seidelin Boghandlerforeningen, om det var Sædvane blandt Boghandlerne, at de fæstede deres Kommisser halvaarsvis, saaledes at de kun kunde opsiges med et Fjerdingaars Varsel til enten 1. Maj eller 1. November. I Mødet den 17. Juli vedtog Foreningen at svare, at der ikke i Boghandelen var nogen særlig Sædvane i den Henseende, men at Kommissernes Forhold til deres Principaler maatte behandles efter de samme Regler, som gjaldt i den øvrige Handelsverden⁸³).

Boghandlerforeningen fik stadig en Del Andragender om *Gaver af Bøger*, som den maatte tage Stilling til. I 1858 var det en Anmodning fra Redaktør C. St. A. Bille om Bøger til det skandinaviske Selskabs Bibliotek i Hamburg; den blev efter Afstemning mødt med Afslag. I Sommeren 1860 var det en Henvendelse fra den københavnske Arbejderforening; man overlod det til det enkelte Medlems Forgodtbefindende, om han vilde yde Foreningen Bøger som Gave. Samme Standpunkt indtog man i December samme Aar over for en Anmodning fra den frie Aftenskole i Kolding, medens man gav Afslag i Sommeren 1861 paa et lignende Andragende fra Foreningen for Almuens Vel, der bestod af nogle Sogne i Københavns Omegn med det Formaal at arbejde for en moralsk og materiel Forbedring i den lavere Klasse af Befolkningen⁸⁴).

Disse stadige Andragender og deres Behandling i Foreningens Møder fandt O. H. Delbanco i Længden meningsløse, og i Mødet den 17. Marts 1862 foreslog han, at man ophævede Vedtægternes Bestemmelse om, at ingen af Medlemmerne maatte skænke Bøger til Læseselskaber, Biblioteker o. s. v., uden at Andragendet først havde været behandlet og afgjort i Foreningen. Formanden A. F. Høst fandt det betænkeligt at afskaffe Bestemmelsen, der for faa Aar siden var vedtaget efter moden Overvejelse og dengang var blevet hilst med Glæde af Medlemmerne, som derved var blevet lettet for Trykket af den tiltagende Mængde Andragender fra Læseselskaber af den forskelligste Slags. Det blev imidlertid Delbancos Standpunkt, der sejrede; hans Forslag blev vedtaget med 8 Stemmer mod 7⁸⁵). Denne Bestemmelse forhindrede dog ikke, at For-

TIAARET 1867–1876

Nye Vedtægter fik Boghandlerforeningen ogsaa i dette Decennium. Midt i April 1873 havde man opdaget, at Oplaget af de trykte »Vedtægter« og »Betingelser« var sluppet op, og man traf derfor Beslutning om at lade dem optrykke med — som det hedder — de fornødne Forandringer. Optrykkene bærer Datoen den 15. Maj 1873, men er i Virkeligheden saa lidet ændrede fra de tidligere, at ikke engang alle virkelige Forandringer er kommet med¹).

Gennem Afregningsudvalgets Bekendtgørelser er det muligt at se, hvorledes *Medlemstallet* stod hvert Foraar; store Svingninger kan man ikke paastaa, det var underkastet. 1868, 1869 og 1870 var der 29 Medlemmer i Foreningen, 1871 kun 28, 1872 atter 29 og 1873—76 kun 26 Medlemmer²).

Otte nye Medlemmer blev optaget i Boghandlerforeningen i Løbet af Tiaaret. I 1867 var det EDVARD JESPERSEN, der havde været Boghandler i Flensborg, men efter Krigen i 1864 havde set sig nødsaget til at forlade Byen; han havde saa slaaet sig ned i Hovedstaden, hvor han havde overtaget Otto Schwartz' Sortimentsboghandel³). I December 1869 traadte JACOB ERSLEV ind i Foreningen; han var oprindelig bestemt for det teologiske Studium, men havde i 1854 startet en Musikhandel, kort efter i Forbindelse med en Boghandel. Allerede i 1858 havde F. H. Eibe foreslaaet ham optaget i Foreningen, men forgæves; det skete først nu, godt 11 Aar senere⁴). I November 1871 overtog CARL FERDINAND BROCHORST C. C. Loses Bog- og Musikhandel, og i Januarmødet 1872 vedtoges hans Optagelse i Foreningen. I December samme Aar blev RUDOLPH KLEIN Medlem; han havde tre Aar tidligere etableret sig med en Bog- og Papirhandel i Lille Købmagergade⁵). I Marts 1873 blev A. F. Høst's Søn CHR. HØST optaget; han var fra Nytaar blevet Kompagnon i

en yngre Kreds af Kolleger, der maatte være beredvillige til med dem at glæde sig over Tilværelsen af en Forening, der er af ikke ganske ringe Betydning, ej alene for Boghandlerne og Boghandelen, men ogsaa for Litteraturen og Publikum i Almindelighed!« I dette fromme Haab skulde Høst ikke blive beskæmmet⁹⁰).

At Foreningens Medlemmer kunde finde paa at tage paa *Skovtur*, derom vidner følgende Linjer i »Boghandlertidende« for 24. Juni 1865: »At forene det nyttige med det behagelige er en gammel Leve-regel, der saa godt som hver Dag fremtræder i en ny Skikkelse og ved ikke faa Lejligheder kommer til Anvendelse. Ogsaa inden for den lille Kreds, for hvem disse Linjer skrives, gør den sig gældende, og af og til finder derfor de Boghandlere, der er Medlemmer af Boghandlerforeningen, Anledning til for en Forandrings Skyld at 'forlægge' noget nyt, nemlig at forlægge de Møder, hvor alvorlige Materier forhandles inden for de fire Vægge, til Sammenkomster i det Fri under Skovens Kroner, hvor en gemytlig Passiar ved Bordet afbrydes af Skaaler i forskellig Retning. Paa en fornylig afholdt Skovtur blev ogsaa ved et Glas dette Blad mindet⁹¹).

havde indbudt Høst. »Efter Afsyngelsen af en Sang udbragtes Skaalen for Kancelliraad Høst, der paa en smuk Maade besvarede den med en Henvisen til, at Boghandleren har en dobbelt Retning for sin Virken, idet han ikke alene har et merkantilt, men ogsaa et litterært Formaal at stræbe hen imod. En Mængde Taler, hvis Indhold dels angik Personer eller Emner, som var nøje knyttede til Boghandelen, dels havde et mere almindeligt Indhold og ofte strejfede over paa det humoristiske Gebet, forhøjede i høj Grad den livlige Stemning, der herskede saavel ved Bordet som senere, da man samledes i det Fri. Først sent skiltes man ad i den overordentlig smukke Aften; thi at Festen begunstigedes af det skønneste Vejr, er noget, der ikke bør forbigaaes, idet vi tager Afsked med denne — rigtignok paa denne Aarstid ualmindelige — 'Høstfest'!« som det hedder i »Boghandler-tidende«⁸⁹).

Den 18. Januar 1862 kunde Boghandlerforeningen selv have fejret sin *25 Aars Bestaaen*. I Mødet den 4. December 1861 henledte Formanden A. F. Høst Medlemmernes Opmærksomhed paa, at Dagen nærmede sig, og alle var enige om, at den burde fejres paa en højtidelig Maade; Formanden lovede at sørge for Indbydelser til en Fest i den Anledning. Og straks tog Høst fat. I Forbindelse med F. H. Eibe udstedte han Indbydelse til et festligt Middagsgilde paa Skydebanen den 18. Januar 1862; foruden Foreningens egne Medlemmer kunde andre Boghandlere, Forfattere, Journalister, Bogtrykkere, Bogbindere og andre i Boghandel interesserede deltage, naar de ytrede Ønske derom eller blev indbudt af Foreningens Medlemmer. Det blev en sørgelig Skuffelse. Da Listen kom tilbage, havde to Medlemmer paategnet, at de ikke vilde deltage; adskillige havde ikke taget endelig Bestemmelse, og ikke en eneste med Undtagelse af de to Indbydere havde anmeldt, at de vilde tage Gæster med. Da Festen kun vilde have Værd og Betydning »som et Udtryk for de nærmest paagældendes Følelser og ved en almindelig og beredvillig Imødekommen hos Medlemmerne«, besluttede Høst og Eibe at tilbagekalde Indbydelsen. Den 18. Januar 1862 hengik ubemærket og spørløst. I Mødet den 17. Marts redegjorde Formanden derfor og udtalte det Ønske, »at de nuværende Medlemmer, som maatte opleve Foreningens 50 Aars Jubilæum, da maatte forefinde

eningen i Februar 1864, under den sidste slesvigske Krig, drøftede, om man skulde skænke danske Bøger til de danske Krigere, der som Krigsfanger befandt sig i Preussen; alle de tilstedeværende erklærede sig villige dertil, og Meningen var, at Boghandler Lorck, der nu beklædte Stillingen som dansk Generalkonsul i Leipzig, skulde sørge for Fordelingen af Boggaverne⁸⁶).

* * *

Naturligvis var det i første Række Forretningsanliggenderne, der gav Anledning til Foreningens Sammenkomster; men efterhaanden gik det mere og mere op for Medlemmerne, at en Tilnærmelse mellem dem af mere selskabelig Art vilde være i alles Interesse, »selv om man dengang ikke kendte Topsøes senere Udtalelse i »Dagbladet« om, hvad der overhovedet kan udrettes ved et lille Glas Sherry«. Som Følge heraf foreslog F. H. Eibe i Mødet den 15. December 1858, at man engang imellem skulde afholde *selskabelige Sammenkomster*; selv var han fra Studenterdagene selvskrevet til at være Foreningens magister bibendi eller Fornøjelsesraad. »At disse Middage paa Skydebanen, hvor man mødtes i al Gemytlighed, ogsaa har indvirket paa et endnu større kollegialt Forhold mellem Boghandelens Repræsentanter, lader sig ikke afdisputere«, siger O. H. Delbanco. I Forhandlingsprotokollen hedder det, at Forslaget kom fra Delbanco, Eibe, Gad, Hegel, Lind og Reitzel, og at man vedtog, »at der for Fremtiden afholdes regelmæssige selskabelige Sammenkomster paa et offentligt Sted«, og »at disse ledes af et særligt dertil udnævnt Medlem af Foreningen, der har at konferere med Formanden«, samt »at Omkostningerne ved hvert Møde udredes af de hver Gang deltagende. Til at forestaa disse selskabelige Sammenkomster valgtes Hr. F. H. Eibe«⁸⁷).

Af *mindre Festligheder* kan nævnes den Festmiddag, hvortil næsten alle Boghandlerforeningens Medlemmer, nogle københavnske og Provinsboghandlere havde indbudt Chr. Steen paa hans 74 Aars Fødselsdag den 6. Oktober 1860⁸⁸). Tirsdag den 4. Juni 1861 kunde A. F. Høst holde 25 Aars Jubilæum, og Dagen blev da ogsaa fejret. Saa godt som alle Boghandlerforeningens Medlemmer og flere udenbys Kolleger samledes paa Bellevue til et Festmaaltid, hvortil man

Faderens Forretning. Senere paa Aaret, i September, blev J. J. HOLM Medlem af Foreningen; han havde siden Nytaar ejet den afdøde Georg Chr. Ursins Forretning⁶). Endelig optog Boghandlerforeningen fra Nytaar 1876 M. HAAGENSEN og ANDREAS LIND, der i Fællesskab havde overtaget C. W. Stincks Bog-, Papir- og Kunsthandel fra April 1873⁷).

Ni *Medlemmer mistede* Boghandlerforeningen i Løbet af de ti Aar, deraf ved Dødsfald fire af Foreningens mere betydende Medlemmer: F. H. Eibe, Chr. Falkenberg, H. C. F. Steen og G. C. Ursin.

F. H. EIBE var en fynsk Proprietærsøn, født 1816, blev Student fra Aalborg 1836 og derefter Huslærer i Jylland et Par Aar. I 1839 kom han til København og begyndte at studere Teologi; men det gik kun smaat med Studierne; nok saa meget var han optaget af det muntre Studenterliv. En af hans Skolekammerater var begyndt at udleje teologiske Kollegiehefter til Studenterne, og da han døde, fik Eibe af den afdødes Familie Opfordring til at flytte ind paa Borchs Kollegium i den afdødes Værelse og fortsætte Forretningen. Eibe oprettede et saakaldt Kollegiehefte-Abonnement, et Foretagende, der viste sig at være saa indbringende, at han fortsatte dermed flere Aar efter, at han var blevet Boghandler. Han deltog i Regenslivet med Liv og Sjæl og var i fem Aar Senior i Studenterforeningen, men forlod saa Studeringerne, som ikke havde haft hans Interesse, og som han aldrig fik gjort saa meget ved. Han havde faaet Lyst til Boghandelen, og den 5. Maj 1845 etablerede han sig i Løvstræde. Jacob Deichmann tog ham under Armene i den første vanskelige Tid; ved hans Hjælp blev han rabatberettiget i Oktober samme Aar, og i Februar 1846 blev han Medlem af Boghandlerforeningen. Hans store Bekendtskabskreds blandt Akademikerne skaffede ham hurtig en anselig Sortimentshandel og et ikke ubetydeligt Forlag; blandt de første Værker, der kom paa hans Forlag, var Regenskammeraten Hostrups Komedier og Charles Dickens' Værker i Moltkes Oversættelse.

Vilde man imidlertid se Eibe i hans rette Omgivelser, skulde man opsøge ham i hans Kommissionsvirksomhed. I Maj 1855 startede han en Kommissionsforretning for Provinsboghandlere; den voksede hurtigt; i Oktober 1855 havde han 9 Kommittender, i 1860 51 og

i 1870 71. For Boghandlerforeningen blev Eibe et værdifuldt Medlem. Det var ham, der i 1858 gav Idéen til Afregningsudvalget; det var ham, der havde Blik for Sortimentsboghandlernes vanskelige Kaar og i 1867 fik nedsat en Komité til Drøftelse deraf. Ham var det ogsaa, der gjorde opmærksom paa, hvad selskabeligt Samvær kunde betyde for Forholdet mellem Foreningens Medlemmer, og selv var han fra 1858 til sin pludselige Død Paaskemorgen den 9. April 1871 den studentikose Leder af de selskabelige Sammenkomster. Kollegernes Anerkendelse og Hengivenhed for ham kom til Udtryk paa hans 25 Aars Jubilæumsdag den 5. Maj 1870, da han blev fejret i et muntret Lag. Ved hans Død mindedes han i Foreningens første Møde, og hans Kolleger satte et Monument paa hans Grav paa Søllerød Kirkegaard. I »Boghandlertidende« fik han dette Eftermæle:

»Grebet af en inderlig Higen efter organisatoriske Foranstaltninger var hans Bestræbelse, jævnsides med at bringe sin egen Forretning i Vejret, altid den at virke for, hvad der kunde udrettes til, at saavel den indenbys Samhandel som hele Samkvemmet med de udenbys Kolleger antog et saa forretningsmæssigt Sving som muligt. Om hans Idéer altid har været saa praktiske, som han selv ansaa dem for, har været forskellig Bedømmelse underkastet. Heller ikke kunde en Mand, der i den Grad som Eibe enten paa egne eller paa andres Vegne traadte frem i Livet, undgaa, at der undertiden kunde opstaa Rivninger, især naar hans Blod blev for varmt. Men ingen kunde ved saadanne Lejligheder harmes paa ham; thi det kan vistnok siges med Rette, at hans Død vil frembringe et meget føleligt Savn indenfor Boghandlersamfundet⁸⁾.

CHR. FALKENBERG var født i 1830 som Søn af Frederik VI's Livtjener og lærte Boghandel hos Gyldendal, hvor han var ansat fra 1846 til 1862, og hvor han tilegnede sig den Orden og Punktlighed, der blev Særpræget paa hans egen Forretning, da han i 1862 etablerede sig og samme Aar blev Medlem af Boghandlerforeningen. Han havde i 16 Aar været vant til at bevæge sig under store Forhold; det faldt ham derfor noget vanskeligt at slaa sig til Ro under de langt mindre Forhold i hans egen Forretning. Han kastede sig over Handel med Fotografier, udgav Kalendere — de endnu kendte med den

røde Bort à la grecque — og blev Kommissionær for »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme«; men han blev hurtigt lammet af en Brystsygdom, der den 30. August 1868 gjorde Ende paa hans Liv⁹).

H. C. F. STEEN var født i 1819, var kommet i Lære i Faderen Chr. Steens Forretning og i 1846 blevet optaget som Kompagnon i Firmaet, som dog først i 1848 ændrede Navn til Chr. Steen & Søn. Ved Faderens Død i 1861 blev han Eneejer af Forretningen. Det faldt i hans Lod at afvikle Forholdet til Papirfabrikken »Valdemarshaab« i Køge, som Chr. Steen havde sat mange Penge til paa, og han udviklede Forlaget med Landkort og Skønlitteratur samt Leksika. Han var et virksomt Medlem af Boghandlerforeningen; hans sunde, forstandige og klare Mening hørtes altid med Opmærksomhed, og han havde et udstrakt Kendskab til Provinsforholdene i Boghandelen. 1868—1870 var han Medlem af Afregningsudvalget og 1859—69 Kasserer for Boghandlernes Hjælpekasse. I 1867 blev Steen angrebet af en farlig Sygdom, der længe bandt ham til Sygesengen; men efter en heldig Operation kom han saa nogenlunde til Kræfter; dog svækkedes hans Syn mere og mere, og i Efteraaret 1870 blev han fuldstændig blind. »Med Gudhengivenhed og stor Sjælsstyrke bar han denne tunge Tilskikkelse og vedblev ufortrøden sin Virksomhed«. Da brød hans første Sygdom atter ud, og den 3. Januar 1871 afgik han ved Døden kun godt 51 Aar gammel¹⁰).

GEORG CHR. URSIN var født 1826 i København som Søn af Matematikeren og Astronomen G. Fr. K. Ursin, kom i 1843 i Lære hos A. F. Høst og blev her indtil 1855, bortset fra Soldatertiden i 1849. I November 1855 etablerede han sig i Pilestræde og blev i 1860 optaget i Boghandlerforeningen. Han havde knyttet Forbindelser i Tyskland og drev især udenlandsk Sortimentsboghandel; hans Forretning nød stort Ry i Hovedstaden, ikke mindst paa Grund af hans egen Dygtighed og Elskværdighed. Det hedder i »Boghandler-tidende« ved hans Død: »Naar man tager Hensyn til de mange vanskelige Forhold, som i denne Retning (d. v. s. det udenlandske Sortiment) gør sig gældende, af hvilke Konkurrencen ikke er den mindste, maa man indrømme, at Ursin forstod at føre denne sin Opgave ind i det rette Spor. Hans Udholdenhed til Arbejde, hans hurtige

Opfattelse og ypperlige Hukommelse gjorde ham særlig skikket til denne ofte trættende og besværlige Arbejdsbranche, og ved personlig at tage Del saa godt som i enhver Enkelthed i sin Forretning lykkedes det ham at tilfredsstille en større Kundekreds, saaledes at han nu efter 17 Aars Arbejde havde dannet sig en Forretning, i hvilken han følte sig veltilfreds. Thi ved Siden af al sin travle Virksomhed forstod han at bevare et jævnt, godt Humør, hvorved han med en vis Lethed kom hen over de mange daglige Trivialiteter, for hvilke en Sortimentshandel, og særlig en Handel som hans, stadig er udsat. Vi finder det meget betegnende for Ursins Karakter, at skønt vi har kendt ham i en lang Række af Aar, i hvilken vi jævnlig har haft Lejlighed til at samtale med ham, mindes vi dog aldrig at have hørt ham udtale sig beklagende over Forholdene, over Tiden eller over Forretningens Gang; men altid saa han med en vis mandig Frejdighed paa Forholdene, saaledes som de kom ham i Møde«. Efter i faa Dage at have været syg døde han den 19. September 1872¹¹⁾.

Fra 1. Januar 1868 overdrog J. H. SCHULTZ Forhandlingen af sit Forlag til Th. Lind; dermed forsvandt han ud af Foreningens Medlemmers Kreds, som han havde tilhørt siden 1851 af Navn; ligesaa lidt som sin Fader havde han været noget aktivt og interesseret Medlem. I 1869 ophævedes FORLAGSFORENINGEN, og dermed ophørte ogsaa den at være Medlem. KRISTIAN VISSING, der drev baade Sortiments- og Forlagsboghandel og var blevet optaget i Foreningen i 1866, blev fra 1. Januar 1872 tvunget til at overdrage sin Forretning til en anden paa Grund af Sygdom, og derved blev han slettet af Medlemsfortegnelsen. I 1875 traadte BENNY HENRIQUES ud af Foreningen, idet han meddelte, at han agtede at slaa ind paa en anden Levevej; han blev Klædegrosserer fra Nytaar 1876. Endelig meldte C. C. LOSE sig ud i 1875 fra Nytaar 1876 at regne¹²⁾.

* * *

Et Forslag af afgørende Betydning for Boghandlerforeningens hele Organisation blev fremsat af G. E. C. Gad i Mødet den 29. August 1867. Det var hans Hensigt, at Foreningen mere skulde nærme sig den svenske Bokförläggareförenings Indretning; hans Forslag gik

F. H. EIBE

CHR. FALKENBERG

HANS CHR. FR. STEEN

GEORG CHR. URSIN

derfor ud paa, at man burde overveje, om der ikke var Grund til at foretage Forandringer i Vedtægternes Bestemmelse om Stemmegivningen, saaledes at der blev tildelt de forskellige Firmaer en eller flere Stemmer efter deres Forlags Størrelse og Værdi, altsaa *indføre kvalificeret Stemmeret* i Foreningen. Sagen blev Genstand for en foreløbig Diskussion; men Meningerne var meget delt, og Spørgsmaalet blev udsat til det næste Møde den 26. September. Her førtes en ny vidtløftig Forhandling; i Forvejen havde to Indlæg i Sagen cirkuleret mellem Medlemmerne, nemlig et imod Forslaget af O. H. Delbanco og Otto Wroblewski og et yderligere Forsvar for Tanken af G. E. C. Gad. Med 13 Stemmer mod 9 vedtog man saa at nedsætte et Femmandsudvalg, bestaaende af Delbanco, Gad, Høst, Th. Reitzel og Steen, til at overveje Sagen. Deres Betænkning af 3. December blev forelagt i Mødet den 11. December; efter at have anført deres Grunde for og imod Forslaget kom de til det Resultat, at de fandt »det betænkeligt at rokke ved et Grundprincip, der nu har været gældende i Foreningens mere end 30-aarige Bestaaen; vi kan derfor ikke indrømme, at den almindelige og lige Stemmeret hidtil i Foreningen har haft nogen for de større Firmaer skadelig Indflydelse, og vi tvivler ikke paa, at det Hensyn til de ældre og større Firmaer, der hidtil har gjort sig gældende, den sunde Sans, gode Takt og Moderation, som Flertallet altid har vist, ogsaa fremdeles vil herske i Foreningens Beslutninger. Vi anser saaledes en Forandring med Hensyn til Medlemmernes Stemmeret for Øjeblikket ikke for nødvendig og indstiller, at det foreløbig har sit Forblivende ved de hidtil gældende Regler«. Dette Standpunkt blev enstemmigt tiltraadt af de i Mødet tilstedeværende 19 Medlemmer, og dermed var Sagen skrinlagt for denne Gang; men Tanken om den kvalificerede Stemmeret dukkede op igen nogle Aar senere¹³).

Endnu i 1867 beklædte A. F. Høst *Formandsposten*, som han var blevet valgt til siden 1855; men ved Valget for Aaret 1868 erklærede han, at han ikke kunde modtage Genvalg; han havde nu i 13 Aar sat en Ære i at være Foreningens Formand og havde udført sit Hverv med Iver og Kærlighed efter bedste Evne; han havde ogsaa haft rig Lejlighed til at glæde sig over Medlemmernes Overbærenhed og Paaskønnelse; de havde troligt staaet ham bi og understøttet

hans Bestræbelser. Nu mente han imidlertid, det var ønskeligt og tjenligt for Foreningen, at de mange gode yngre Kræfter, den var i Besiddelse af, kom paa Prøve; han tvivlede ikke om, at han let kunde erstattes. Til Formand valgtes derpaa TH. REITZEL; han blev ogsaa genvalgt for 1869; men ved Valget for 1870 frabad han sig Genvalg, og Forsamlingen gav da den fraværende A. F. HØST sine Stemmer. Han modtog Valget, takkede i »Boghandlertidende« derfor, men kunde ikke tilbageholde den Bemærkning, at det kun var tøvende og højst ugerne, han modtog Valget. Han havde ment, at han efter sin tidligere lange Formandstid kunde være fritaget for Stillingens Arbejde og Bryderier; men da han ikke havde været til Stede paa Mødet havde han ikke kunnet forhindre sit Valg. Og det blev ikke ved dette ene Aar; Resten af Tiaaret valgtes han Aar efter Aar til Formandsposten¹⁴).

Efter F. H. Eibes Forslag vedtog man i Mødet den 26. September 1867, at der for Fremtiden skulde vælges en *Næstformand* (Viceformand) samtidig med den øvrige Bestyrelse; ved Valgene i Slutningen af November samme Aar for 1868 blev TH. LIND udset til denne Post; men skønt der nu hvert Aar regelmæssigt fandt Valg af Næstformand Sted, nævnes han overhovedet ikke i Vedtægterne af 1873¹⁵). Th. Lind var Næstformand 1868 og 1869, OTTO B. WROBLEWSKI Resten af Tiaaret. Under Høst's Sygdom i April 1870 ledede O. H. Delbanco Mødet i Foreningen; under Formandens Fraværelse i April—Maj næste Aar var det Næstformanden Wroblewski, der dirigerede Møderne, ligesaa under Høst's Rejse i September 1874¹⁶).

Boghandlerforeningens *juridiske Konsulent*, Protokolfører og Sekretær, Overretsprokurator J. L. SIMONSEN kunde den 11. Marts 1872 fejre 25-Aarsdagen for sin Tilknytning til Foreningen. »Boghandlertidende« for den 8. Marts indeholdt en Bekendtgørelse om, at Foreningen holdt Møde paa Skydebanen Mandag den 11. Marts Kl. 5 præcis; ved denne festlige Sammenkomst overrakte man Jubilaren et Diplom som Æresmedlem af Foreningen — det andet i Foreningens Historie — som Udtryk for den »Højagtelse og Hengivenhed«, han havde erhvervet i sin Virksomhed for Foreningen¹⁷).

I Septembermødet 1867 havde F. H. Eibe ogsaa foreslaaet, at der skulde holdes *Generalforsamlinger* den 15. i hver Maaned; men hans

Forslag var blevet stemt ned. Ved Vedtægterne af 1873 bortfaldt dernæst enhver bindende Regel om Afholdelse af Møderne¹⁸).

I 1869 fik Boghandlerforeningen Anmodning om at erklære sig i en Sag, der angik *den litterære Ejendomsret*. I Mødet den 23. August fremlagdes en Skrivelse fra Otto B. Wroblewski, hvori han bad om at faa Foreningens sagkyndige Skøn til Brug under den Retssag, der verserede mellem ham og Digteren Meir Goldschmidt. I 1861 havde Wroblewski overtaget Forlaget af Goldschmidts dramatiske Digtning »Rabbi Elieser«; men Forfatteren havde derpaa i 1869 udgivet Værket i omarbejdet Skikkelse paa Chr. Steen & Søns Forlag som Dramaet »Rabbien og Ridderen«, og det uagtet Wroblewskis Udgave ikke var udsolgt. Foreningen nedsatte i denne Anledning et Tremandsudvalg; det afgav sin Betænkning i Mødet den 13. September 1869, og den var af et saadant Indhold, at G. E. C. Gad stillede det Forslag, at Boghandlerforeningen skulde erklære, at Forlæggernes Ret var blevet krænket ved Goldschmidts Fremgangsmaade, da Omarbejdelsen ikke kunde anses for at være af saa indgribende Karakter, at man kunde betragte »Rabbien og Ridderen« som et nyt Værk. Dette Standpunkt vedtoges enstemmigt, og Foreningens Responsum maa ogsaa have haft Indflydelse paa Hof- og Stadsrettens Dom, for Digteren blev dømt til at betale Wroblewski Erstatning efter uvildige Mænds Skøn og at godtgøre ham Sagens Omkostninger. Imidlertid frafaldt Wroblewski Erstatningskravet, og Dommen blev ikke appelleret¹⁹).

I 1867 drøftede man paany i Foreningen Spørgsmaalet om Forholdet til *Antikvarboghandlerne*. Anledningen var den, at Reitzel havde nægtet Boghandler David Rubin — der overvejende drev Antikvarboghandel — Rabat, og Rubin havde klaget derover til Foreningen. Klagen blev behandlet i Mødet den 18. Februar, og foranlediget deraf fremsatte to af Medlemmerne, Th. Michaelsen og Karl Schønberg, det Forslag, at »enhver Boghandler er berettiget til for sit Vedkommende at nægte den Forhandler af gamle Bøger Rabat, som overbevises om at have købt stjaalne Bøger«. Formanden henviste imidlertid straks til Vedtægternes Paragraf 10, hvori der var foreskrevet, hvorledes Rabatten kunde ophøre, men at det ikke stod den enkelte frit for paa egen Haand at foretage et saadant Skridt. Fra

flere Medlemmers Side blev der nu rejst Besværinger over de Tab, der blev paaført dem ved, at Antikvarboghandlerne var rabatberettigede; det blev derfor overdraget et Femmandsudvalg at tage under Overvejelse »det hele Forhold, hvori Antikvarer staar til Foreningen og Vedtægterne«. Udvalgets Betænkning forhandlede i Mødet den 17. Juli; den var delt i en Mindretalsbetænkning — fra Michaelsen og Schönberg — og en Flertalsbetænkning. Skønt Mindretallet indrømmede Antikvarboghandelens Berettigelse og særlige Karakter, vilde den dog paastaa, at man kunde paavise ikke faa Tilfælde, hvor de berettigede Krav fra dem, der handlede med nye Bøger alene, ikke blev fyldestgjort; der fandt Omsætninger Sted, som ikke kunde billiges; derfor fastholdt Michaelsen og Schönberg deres oprindelige Forslag: Ethvert Medlem af Foreningen skulde have Ret til for sit Vedkommende at nægte den Boghandler Rabat, som blev overbevist om at have købt stjaalne Bøger; Meddelelse herom til Formanden skulde ske samtidig med Rabatnægtelsen.

Flertallet havde ikke kunnet anerkende dette Standpunkt; det motiverede, at det ikke kunde erkende, at der i Præmisserne fandtes nogensomhelst virkelig Begrundelse for Nødvendigheden, Hensigtsmæssigheden eller Retfærdigheden af den Slutning, hvortil Mindretallet var kommet; det foreslog derfor, at der ikke skete nogen Ændring i Vedtægternes Paragraf 10. Dette Forslag blev vedtaget med 15 Stemmer mod 3; men desuden bemyndigede Forsamlingen Formanden til at konferere med Politidirektøren om Skridt til i København at indføre saadanne Foranstaltninger, som i Udlandet var truffet for at hæmme Misbrug ved Handelen med brugte Bøger. Om en saadan Konference med Politidirektøren aflagde Formanden Beretning i Mødet den 26. September 1867, og man vedtog at gøre de af Politidirektøren foreslaaede yderligere Skridt til Sagens Fremme, nemlig at indgive et Andragende til ham om en ny Lov i saa Henseende og anmode om hans formaaende Bistand²⁰).

I Mødet den 12. April 1872 rejste Høst Diskussion om et Par Forhold vedrørende *de københavnske Kommissionærers* Opræden overfor Forlæggerne. I Stedet for at tilsende Forlæggerne Afregningsbeløbene fra deres Kommittender gav Kommissionærerne dem Besked om at afhente Pengene. Foreningens Medlemmer var enige om, at ganske

vist havde Forlæggerne Krav paa at faa Pengene tilstillet; men den Praksis, der havde udviklet sig, var dog den mest hensigtsmæssige og bekvemme for alle Parter i de travle Betalingsdage i Slutningen af Marts. Derimod gav det andet fremdragne Forhold Anledning til Meningsforskel. Det skete, at Kommissionærerne nægtede at give Kvittering for Modtagelsen af Pakker til Afsendelse, medens de dog fordrede Kvittering for afleverede Remittender. Nogle Medlemmer holdt paa det gamle, at der blev givet Kvittering for Modtagelse af Pakker; det afgav en Garanti for rigtig Besørgelse, som mange Gange havde vist sig nødvendig. Andre forsvarede det nye, at man ikke fordrede Kvittering, da det var forbundet med mindre Ulejlighed. Alle var dog enige om, at Forlæggeren var i sin gode Ret, naar han krævede Kvittering for Pakkerne, der sidestilledes med enhver anden Værdigenstand. Nøjagtig fire Aar senere foreslog P. G. Philipsen, at man vedtog en Bestemmelse om, at intet blev udleveret, naar det blev rekvireret paa løse Sedler; det forlangte skulde kun afleveres, naar Kontrabog medfulgte, saa det straks kunde blive indført. Dette Forslag blev vedtaget²¹).

En længere Klage over Langsomheden i *Ekspeditionen af Provinsboghandlernes Ordre* fremkom i »Boghandlertidende« i Juni 1876. Indsenderen mente, Fejlen laa dels hos Boghandlerne, der ikke regnede med, at der nødvendigvis maatte gaa en Dag med til at faa Requisitionerne fordelt mellem Hovedstadens efterhaanden mange Forlæggere, men ogsaa hos Forlæggerne, der viste en vis Sendrægtighed, mindst forøvrigt de større Forlag²²).

Spørgsmaalet om *Kommissionærernes Retsstilling* blev aktuelt i dette Tiaar og indgaaende drøftet. I Anledning af at en Pakke til en Provinsboghandler ikke var kommet til sit Bestemmelsessted, medens Kommissionæren (F. H. Eibe) havde givet Kvittering for Modtagelsen fra Forlæggeren, rejste E. S. Tillge i Februardmødet 1871 det Spørgsmaal, om Provinsboghandleren eller Kommissionæren hæftede for den af Forlæggeren rigtigt afleverede Pakke. Foreningens Svar lød paa, at i Følge Boghandlervedtægt ansaas det Firma, der i »Boghandlertidende« eller i de officielle Lister er opført som Kommissionær for en Boghandler uden for København, som dennes Repræsentant her i Staden, saaledes at enhver Bogpakke, der blev af-

leveret til Kommissionæren, maatte betragtes som afleveret til den udenbys Boghandler, for hvis Regning og Risiko den beroede hos Kommissionæren²³).

Endnu skarpere blev Spørgsmaalet om Kommissionærernes Retsstilling præciseret i Løbet af Efteraaret 1876. Efter at have skrevet flere Indlæg i »Boghandlertidende« i Løbet af Foraaret og Sommeren om Emnet tilstillede Boghandler E. L. Thaarup, der havde en stor Kommissionsforretning i København, Boghandlerforeningen nogle Skrivelser derom, og i Mødet den 17. August vedtog Foreningen, at et Udvalg — Høst, Prior og Th. Lind — skulde overveje Sagen. Udvalgets Betænkning forelaa i Mødet den 18. Oktober og blev enstemmigt vedtaget og derefter meddelt Thaarup. Den lød saaledes: »Efter Paragraf 1 i Betingelserne for d'Hr. Boghandlere uden for København i deres Samhandel med den københavnske Boghandlerforenings Medlemmer er Kommissionærernes Retsforhold klart og tydeligt nok, idet det deri hedder, at Ordregiveren (Sortimentshandleren) har at bære al Skade og Forlis fra den Tid, Varerne er afleverede, og følgelig har Foreningens Medlemmer ikke Regres for mulige Tab til den herværende Kommissionær, der er Ordregiverens (Provinsboghandlerens) og ikke vor Kommissionær. Med Hensyn til Pakkernes Indhold kan vi i det Hele tiltræde den norske Boghandlerforenings Udtalelse i Skrivelse af 14. Juli 1876 til Hr. E. L. Thaarup, idet Kommissionæren ikke aabner Pakkerne og saaledes heller ikke kan være ansvarlig for, at Indholdet stemmer med Fakturaen«. Den sidste Ytring her viser, at Thaarup ogsaa havde indhentet Udtalelser andetsteds fra, fra baade den norske Boghandlerforening og den svenske Bokförläggareföreningen²⁴).

* * *

I dette Tiaar blev Boghandlerforeningen stillet over for Kravet om en *Forbedring af de Vilkaar*, hvorunder *Sortimentsboghandlerne* arbejdede. Kravet blev rejst fra forskellig Side og paa forskellig Maade.

I Juli 1867 indeholdt »Boghandlertidende« flere Indlæg, hvori der af Provinsboghandlere klagedes over den *Kolportagevirksomhed*, der udøvedes af Indre Mission til stor Skade for den lokale Boghandel; man ønskede, at Boghandlerforeningens Medlemmer vilde nægte

Indre Mission Rabat paa deres Forlagsartikler. Ved samme Tid indsendte syv fynske Boghandlere en Henvendelse til Foreningen; det var kommet til deres Kundskab, at man paa flere Steder paa Landet i Nærheden af den fynske Jærnbane agtede at aabne Forretninger med Bøger, og de bad derfor Foreningen værne dem mod en saadan Konkurrence. Baade Forholdet med Indre Missions Kolportører og den fynske Henvendelse kom til Behandling i Mødet den 17. Juli 1867 og blev henvist til Overvejelse i en Tremandskomité, bestaaende af Høst, Hegel og Eibe. Den 15. Oktober forelaa Komitéens Betænkning. Den erkendte Boghandlerforeningens Pligt til at beskytte og understøtte Provinsboghandlerne ved alle de Foranstaltninger, den fra et liberalt og fornuftigt Standpunkt kunde tage. »Vore Interesser er uadskilleligen og gensidigen knyttede til hinanden; men dels stilles der fra forskellige Sider undertiden stik modsatte Krav, saaledes fra de Boghandlere, der alt er etablerede, og fra de Medhjælpere, der har anvendt en lang Aarrække til at uddanne sig for Faget; dels er det hverken klogt eller nyttigt, at Foreningen udsteder Forbud, opstiller Regler og giver Love, som den ikke kan overholde«. Man burde takke de fynske Boghandlere, fordi de havde peget paa »en Fare, der dog endnu kun synes at true. Boghandlerforeningen har hidtil saa godt som aldrig antaget Boghandlere uden for Købstæderne, og vi er overbevist om, at Foreningen herefter yderligere vil have sin Opmærksomhed henvendt paa ikke at erkende Etablissementer paa Landet i Fyn eller i Nærheden af den fynske Jærnbane«. Hvad Indre Mission angik, kunde Komitéen »vel ikke billige, at den strækker sig uden for sin oprindelige, smukke Opgave; men den indser ikke, at Foreningen kan forhindre det«. Man kunde dog ikke nægte en Forlægger Ret til at sælge 100—200 Eksemplarer af en Bog mod kontant Betaling, fordi der af Indre Mission fordredes Rabat. Komitéen indstillede derfor til Foreningen, at den stadig havde sin Opmærksomhed henvendt paa alt, som kunde fremme de antagne Boghandlers Interesser, men at den ikke paa det nuværende Standpunkt tog nye eller indgribende Beslutninger. Uden nogen Diskussion tiltraadte Foreningen dette Forslag²⁵).

Samme Efteraar var der af F. H. Eibe i Mødet den 26. September

blevet fremsat et Forslag om, at der blev nedsat et Udvalg, som skulde tage under Overvejelse, hvad der kunde gøres for at faa *forbedret Sortimentsboghandlernes Stilling*. Udvalget blev ogsaa nedsat — Eibe, Th. Reitzel, E. Jespersen, Hegel og H. C. F. Steen — og afgav Betænkning den 27. November. Diskussionen herom blev meget livlig; tre Medlemmer foreslog derfor, at man straks skulde afslutte Diskussionen og skride til Afstemning; i Stedet vedtog man at udsætte Sagen til næste Møde, den 11. December. Foruden Udvalgsbetænkningen forelaa i dette Møde en Mængde Forslag, til Dels med meget udførlige Motiveringer. »Diskussionen herom var lang og meget udførlig, idet der imod hvert Forslag rejstes vægtige Grunde, og Paastande om eller Beviser for dets Udførlighed, i det mindste for Øjeblikket eller ved en Foreningsbeslutning, fremkom. Fra alle Sider udtaltes dog Ønsket om at udfinde Midler til at forbedre Boghandlernes Stilling i det Hele. Imidlertid kom hverken Komitébetænkningen eller noget enkelt Forslag til Afstemning, da saavel Komitéen som samtlige Forslagsstillere successive fandt sig foranledigede til at tage deres Forslag tilbage«¹²⁶⁾

I Mødet den 22. Januar 1868 var Spørgsmaalet om Midler til Forbedring af Boghandlernes Kaar atter paa Dagsordenen, idet flere af Foreningens Medlemmer havde forpligtet sig til at give 20 % Rabat paa deres Forlagsartikler; dette var jo i Strid med Vedtægterne. Der blev nu nedsat et Udvalg, der ogsaa skulde overveje et af Høst, C. C. Lose og Karl Schönberg fremsat Forslag om Ændring af den paagældende Paragraf i Vedtægterne; men intet af de Forslag, der stilledes af dette Udvalg, fik Flertal for sig, da de forelagdes i Mødet den 9. Marts²⁷⁾.

Der var saaledes ikke kommet noget ud af Drøftelserne og Forslagene inden for Boghandlerforeningens egne Rækker; men nu *tog Provinsboghandlerne selv fat*. Forinden skal dog nævnes, at en Pastor emeritus Seidelin havde foreslaaet Boghandlerforeningen, at der blev stiftet en »Almindelig Boghandler- og Forlagsforening for Kongeriget Danmark«, et Forslag, som afvistes i Mødet i Juli 1868²⁸⁾.

Utilfredse med de pauvre Resultater af Boghandlerforeningens Diskussionsindbød 6 Provinsboghandlere i Slutningen af Februar 1868 i et Cirkulære deres Kolleger til et almindeligt Provinsbog-

handlermøde i København, først fastsat til sidst i Marts, men senere skudt ud til Juli. Det blev udtrykkeligt pointeret, »at der her ikke sigtes til en Opposition mod Boghandlerforeningen«; men man antog, det vilde være Foreningen kært paa Sagens nuværende Standpunkt at høre en Udtalelse fra Provinsboghandlernes Side, og henstillede derfor til Foreningen, »om den antager, det vilde bringe noget Resultat, at der efter dette Møde afholdtes et Fællesmøde med d’Hr. Forlæggere«. I Boghandlerforeningens Møde den 9. Marts fremlagdes en Skrivelse fra Provinsboghandlermødets Indbydere om dette Fællesmøde; men Foreningen svarede, at et saadant Møde vel kunde finde Sted mellem dem, der ønskede at deltage; som Korporation kunde Foreningen ikke have noget dermed at gøre. I Dagene 27.—29. Juli holdtes saa Mødet i København; ikke færre end 42 Spørgsmaal underkastedes Drøftelse, og i det saakaldte Fællesmøde deltog kun et Par af Boghandlerforeningens Medlemmer! Man saa ikke i den københavnske Forlæggerverden med venlige Øjne paa Provinsboghandlernes Initiativ. Som et af Resultaterne fra Forhandlingerne sendtes et Andragende paa 17 Punkter til Boghandlerforeningen, der i Mødet den 21. September overgav det til Behandling i et Udvalg. En Maaned senere vedtog Foreningen efter Udvalgets Forslag enstemmigt et Svar, som med Undtagelse af et Par Indrømmelser af rent formel Natur var et i høflige Vendinger formuleret Afslag. Noget praktisk Resultat var der ikke kommet ud af Provinsboghandlernes Initiativ denne Gang; men spildt havde Anstrengelserne dog ikke været. Det havde vist sig muligt at samle Kolleger fra hele Landet til fælles Optræden, og der var anvist Vej for fremtidigt Organisationsarbejde. For Boghandlerforeningen havde Mødet været et Memento²⁹).

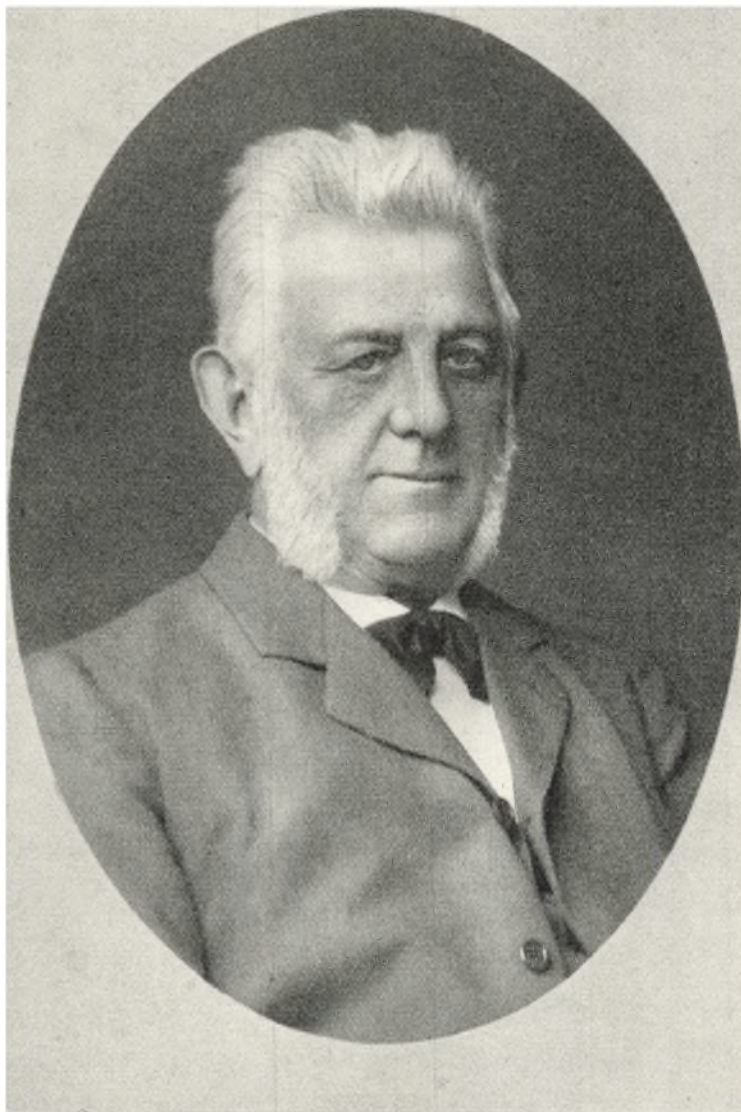
I Mødet den 10. Juni 1869 drøftede Boghandlerforeningen den betænkelige *Overflod paa Boghandlere* i København; det blev oplyst, at medens der i den danske Hovedstad til 180.000 Indbyggere var 123 Boghandlerfirmaer, var der i Stockholm til 130.000 Indbyggere kun 56 Boghandlere. Der hævdede sig derfor Røster for, at man skulde gøre de Medhjælpere, der ønskede at etablere sig, opmærksom paa dette Forhold og i Stedet opgive dem Provinsbyer, hvor man kunde ønske, at nye Forretninger blev oprettet. Nogen Beslut-

ning blev dog ikke taget i Mødet³⁰). Samme Aar indeholdt »Boghandlertidende« nogle statistiske Oplysninger vedrørende Boghandelen i Norden, hvoraf det blandt andet fremgaar, hvor langt foran Danmark stod:

Danmark. 700 □ Mil 1.700.000 Indb. 75 Byer 263 Boghandlere.
Norge . . . . 6000 □ Mil 1.724.000 Indb. 46 Byer 124 Boghandlere.
Sverige . . . 8000 □ Mil 4.160.697 Indb. 82 Byer 162 Boghandlere³¹)

Den Kendsgerning, at *nye Boghandlere* stadig etablerede sig og skaffede sig Kommissionærer, uden at de var antaget af Boghandlerforeningen, fremkaldte i Mødet den 4. Oktober 1872 det Spørgsmaal, hvad der kunde gøres for at *værne de antagne Boghandlere*, der havde stillet Kautions, mod de Konkurrenter, der ingen Garantier havde ydet. Et Udvalg blev nedsat og en udførlig Udvalgsbetænkning med overvejende Stemmeflertal vedtaget i Mødet den 4. December. Det hed heri, at trods Vedtægternes klare og tydelige Forskrifter havde »den Uskik indsneget sig, at desuagtet Boghandlere erholder Rabat og tager Del i de andre Fordele, der er tilstaaet de Boghandlere, der er antaget af Foreningen og har stillet Kautions, idet Tilladelsen i Paragraf 13 er blevet givet en saadan Fortolkning, at det ansaas tilladt at give de uautoriserede Boghandlere den der nævnte Rabat. Det forekommer os, at de nuværende Forhold er uholdbare. Enten maa Foreningen statuere, at enhver Købmand, der erhverver Borgerskab som Boghandler, kan erholde Rabat — og da er Fordelen ved at være antaget til Foreningens Kommissionær indskrænket til den lettere Adgang til Kredit og til at faa nye Bøger à Kondition straks ved den første Udsendelse og til at holde Lager af de fleste Forlæggeres Artikler — eller ogsaa maa Foreningen konsekvent overholde Vedtægterne, der i og for sig ikke lader Tvivl tilbage om, at Meningen har været, at kun de Boghandlere havde Ret til Rabat, der var antaget af Foreningen«. Udvalget foreslog derfor en Omredigering af Vedtægternes Paragraf 13, og det blev billiget af Foreningen; Bestemmelsen fik derefter følgende Ordlyd: 1) Enhver rabatberettiget Boghandler er forpligtet til at indrømme de af Foreningen antagne Boghandlere Rabat. Andre Boghandlere, Bogbindere og Købere af Bøger til videre Forhandling er det ikke til-

THEODOR REITZEL

Formand for Den danske Boghandlerforening 1868-1869, 1888-1897.
Æresmedlem 1897.

ladt at give nogensomhelst Rabat. 2) Private Købere og de Biblioteker, fra hvilke Udlaanet sker gratis, kan der paa Forlangende og ved prompte Betaling godtgøres 6 % af et Beløb af 200 Kr. og derover, samt 10 % paa Beløb af 1000 Kr. og derover. 3) Overtrædelse af disse Bestemmelser har til Følge, at den skyldige efter erholdt Advarsel kan miste Retten til Rabat.

For ikke at gribe alt for forstyrrende ind i Forhold, der allerede havde udviklet sig, skulde der kunne erhverves Ret til at vedligeholde Forbindelser, indtil disse var blevet afviklet; men de fornødne Oplysninger herom maatte inden Midten af Januar 1873 være Formanden i Hænde. Dette havde til Følge, at Formanden i Mødet den 5. Marts foreslog Nedsættelse af et Udvalg, der skulde gennemgaa Listerne over de Boghandlere og andre i København og Provinsen, der injuria temporum havde nydt Rabat hos enkelte eller flere Boghandlere uden at være antaget af Foreningen. Dette skete, og i Mødet den 21. Maj afgav Udvalget en Betænkning; man vedtog at skrive til de Boghandlere, der havde Forbindelse af denne ulovlige Art med de ikke antagne Boghandlere, og indtrængende anmode dem om i Sagens Interesse at hæve disse Forbindelser. Hvor et Forhold paa Grund af løbende Subskriptioner eller af humane Hensyn ikke øjeblikkelig kunde bringes til Ophør, blev vedkommende rabatgivende Boghandler anmodet om at angive den Termin, hvor Forholdet vilde kunne hæves. Et Svar skulde under alle Omstændigheder affordres, og det skulde paases, at det kom til Stede og blev forelagt Foreningen i et Møde³²).

Et større Møde af danske Provinsboghandlere holdtes i Odense den 30. Maj 1874, og her stiftedes *Provinsboghandlerforeningen* med det Formaal at varetage Provinsboghandlernes Tarv, særlig ved at holde Møder, naar det skønnedes gavnligt, at være et korresponderende Mellemed mellem Provinsboghandlerne indbyrdes og mellem dem og Boghandlerforeningen og andre københavnske Forlæggere. Desuden blev der nedsat et Udvalg, der skulde udarbejde Forslag til en Forlagsforening, og endelig blev der affattet en *Henvendelse til Boghandlerforeningen*, hvori man anmodede om, at Foreningen ved den Overgang fra den gamle Mønt til Kronemønt den 1. Januar 1875, som alligevel vilde medføre en Omregning af alle Priser, vilde for-

høje *Rabatten* til Sortimentsboghandlerne fra 20 til 25 %. Man ønskede ogsaa at faa en Begrænsning af Uskikken med *Tilbagekaldelser* uden for den sædvanlige Remitteringstid; i alt Fald maatte man have mindst 6 Ugers Varsel ved de ekstraordinære Tilbagekaldelser. Endelig ønskede Provinsboghandlerne, at Boghandlerforeningens Bestemmelser om, at *Uddannelse som Boghandler* skulde være en Betingelse for at faa Rabatret, ogsaa blev bragt i Anvendelse uden for København. Denne Henvendelse blev behandlet i Møderne den 30. Juli og den 18. November og afstedkom livlige Diskussioner; Resultatet blev, at Rabatten ikke blev forhøjet, og at Bestemmelsen om Boghandleruddannelse ikke blev udstrakt til Provinsen; om Tilbagekaldelserne svarede man, at de kun skete, naar det var nødvendigt, og at der da altid vilde blive givet en rimelig Frist³³).

Det følgende Aar, den 20. Juni 1875, holdt Provinsboghandlerne atter Møde, denne Gang i Aarhus; enkelte københavnske Boghandlere overværede det. Kun et Punkt af Forhandlingerne berørte direkte Boghandlerforeningen, nemlig Diskussionen om Forstaaelsen af Vedtægternes Paragraf 13 — om *Forholdet til de ikke rabatberettigede* — der affødte følgende Resolution: »Under Anerkendelse af Boghandlerforeningens Bestræbelser for at betrygge Sortimentsboghandlerne mod uberettiget Konkurrence udtaler de tilstedeværende Sortimentsboghandlere deres Misbilligelse af ethvert Forhold, som strider mod Vedtægternes Paragraf 13«³⁴).

Boghandlerforeningen kom i dette Tiaar til at tage Standpunkt til Spørgsmaalet om *Kvindes Adgang til Erhvervet*. I første Række gjaldt det, hvad der skulde gøres for at sikre Fremtiden for de Kvinder, som ved Tab af Forsørger stod med en Forretning, af hvis Fortsættelse deres og deres Børns Eksistens var afhængig. Det var Foreningen magtpaaliggende først og fremmest at sikre Enkernes Stilling saa meget som muligt, hvad enten det drejede sig om Enker efter Foreningens Medlemmer eller efter Boghandlerne, der stod i Forbindelse med Foreningen.

Emnet havde allerede været Genstand for Undersøgelser i Mødet den 21. September 1868, idet et Udvalg (Høst, Eibe og Th. Reitzel) blev nedsat for at overveje, i hvilket Forhold *et Medlems Enke* stod til Foreningen, naar hun fortsatte sin afdøde Mands Forretning og hen-

sad i uskiftet Bo efter ham. Udvalget forelagde sin Betænkning i Mødet den 20. Oktober; det fremgik deraf, at man ikke vilde give Enken Ret til at møde i Foreningens Forsamlinger — saa meget mindre som Krav derom heller ikke nogensinde var blevet rejst — og hun blev i den Henseende sat paa lige Fod med to andre af Foreningens Medlemmer: Forlagsforeningen og Forlagsbureauet. Man henstillede derfor, at Enken vedblev at betale Kontingent til Foreningen, at hun, naar hendes afdøde Mand havde stillet Kaution, lod denne forsyne med fornøden Paategning for hendes Vedkommende, at hun gennem Foreningens Portefølje blev sat i Stand til at følge Forhandlingsgenstandene, og at hun deltog i Foreningens Kautioner, men at hun ikke kunde give Møde i Generalforsamlingerne eller afgive Stemme i Foreningens Anliggender. Dette Forslag fra Udvalget blev enstemmigt tiltraadt af Medlemmerne³⁵).

I Anledning af Boghandler David Rubins Død rejstes der i Mødet den 17. Januar 1872 Diskussion om, hvilke Rettigheder *en rabatberettiget Boghandlers Enke* havde, og til at overveje Sagen dannede E. Jespersen, Th. Lind og O. H. Delbanco et Udvalg. Deres Betænkning forelaa i Mødet den 12. April; men da den først var indkommet samme Dag, udsattes Behandlingen deraf til Mødet den 12. Juni. Her vedtog man saa følgende:

Naar en rabatberettiget Boghandler, der havde stillet Sikkerhed til Foreningen, afgik ved Døden, og hans Enke forblev siddende i uskiftet Bo, burde hun snarest muligt gøre Anmeldelse herom, for at hun kunde indtræde i sin afdøde Mands Rettigheder. Dette vilde finde Sted, saasnart Kautionen var blevet overført paa hendes Navn, eller hun havde stillet ny og betryggende Kaution. Havde den afdøde derimod ikke stillet Sikkerhed, vilde det være nødvendigt at sætte under Afstemning, om der skulde affordres Enken Kaution, eller om hun i Henhold til den tidligere Samhandel skulde være fritaget for denne til enhver ny Antagelse knyttet Forpligtelse. Hvis den afdøde havde været Medlem af Foreningen, skulde Enken, hvis hun fortsatte Forretningen, være berettiget til for sin Forretning at være Medlem af Foreningen, hvad enten hendes Mand havde stillet Kaution eller ikke. Hvis Enken efter et af Foreningens Medlemmer agtede at afhænde sin Forretning til en anden, da kunde denne

andens Antagelse til at være rabatberettiget Boghandler mod Kautions sættes under Afstemning, uanset om vedkommende havde været beskæftiget ved Boghandelen i 5 Aar³⁶).

I Forbindelse hermed kan nævnes en Skrivelse fra Styrelsen for Dansk Kvindesamfund, som i Mødet den 4. Marts 1874 blev bragt under Forhandling; Samfundet havde til Foreningen rettet det Spørgsmaal, om der i Følge Foreningens Vedtægter var noget til Hinder for, at *Kvinder* kunde blive antaget *som rabatberettigede Boghandlere*; dette besvarede Foreningen med et Nej³⁷).

*   *   *

I 1862 var det jo — som i forrige Afsnit fortalt — blevet paalagt Afregningsudvalget at foretage en aarlig *Revision af Foreningens Kautitioner* for at give Foreningen Meddelelse om Resultatet. Formodentlig var dette Paabud ikke blevet overholdt, siden Hegel i Augustmødet 1867 foreslog, at et Udvalg blev nedsat til kritisk at gennemgaa Kautionsbeholdningen. Fem af Medlemmerne blev da ogsaa sat til at revidere de stillede Sikkerheder, og i Mødet den 11. December gav de Beretning derom. Man besluttede paa Grundlag deraf at affordre forskellige Boghandlere nye Kautitioner, da deres Kautionister var døde eller ikke længere kunde anses for at være betryggende nok; nogle Kautioner var over 20 Aar gamle og maatte af den Grund fornys³⁸).

En lignende Revision fandt Sted i 1874; syv Medlemmer blev efter Beslutning i Septembermødet dette Aar sat til at gaa Kautionsbeholdningen igennem, og de afgav Beretning i Mødet den 10. April 1875; paa Grundlag af denne Revision var det O. H. Delbanco udgav en trykt Fortegnelse over Kautionerne den 1. Juli 1875; deres samlede Sum var da 650.000 Kr. Siden 1876 blev Kautionernes Størrelse fastsat til 8000 Kr. som ufravigelig Norm for Hovedstadens Boghandlere, medens den for Provinsboghandlere varierede fra 1000 til 8000 Kr.³⁹)

I Mødet den 12. April 1867 meddelte Afregningsudvalget, at en Boghandler havde *nægtet at modtage Udvalgets Kravs brev*; han havde sendt det tilbage med en Paategning om, at han havde afsendt Penge til Afregning den 31. Marts, hvorfor Paamindelsen maatte være ham

uvedkommende. Foreningen besluttede, at man i »Boghandler-tidende« vilde paatale Boghandlerens usømmelige Optræden; det var nemlig ikke tilstrækkeligt, at Pengene var afsendt til hans Kommissionær; men det kom an paa, om Betaling i rette Tid var blevet ydet Forlæggeren⁴⁰).

F. H. Eibe foreslog den 26. September samme Aar, at Vedtægterne for Afregningsudvalget blev revideret, og at der blev gjort noget for at hindre den Ulempe for Forlæggerne, at enkelte Boghandlere i Naborigerne først gjorde op ved Midsommertid. Man anmodede Afregningsudvalget om at udtale sig om Eibes Forslag og at gøre de fornødne Indstillinger derom til Foreningen, saa denne i et senere Møde kunde træffe sine Beslutninger. Udvalgets Betænkning forelaa i Novembermødet i Form af et Forslag til *en ny Vedtægt for Afregningsudvalget*; det fandt Forsamlingens Billigelse og var af følgende Indhold:

1) Afregningsudvalget skulde for Fremtiden bestaa af Formanden og to valgte Medlemmer; af disse sidste skulde hvert Aar den først valgte udtræde, men kunde genvælges. 2) Inden den 1. April Aften burde Restancelisten indsendes til Udvalget. Denne Restanceliste blev Fundamentet for de enkelte Medlemmers Fordringer paa de forskellige Firmaer i Hovedstaden, i Provinsen og i Udlandet, saaledes at intet Medlem kunde deltage i Inkassationen og faa Del i dennes Provenu hos Debitorerne eller Kautionisterne uden for de Fordringer, der fandtes opført paa Restancelisten. 3) Hvis alligevel noget Medlem fordrede Deltagelse lige over for et Firma, der ikke fandtes paa hans Restanceliste, afgjorde Afregningsudvalget, om han kunde deltage, enten fordi hans Fordring stammede fra Handelen i det forløbne Aar, eller fordi der var særlige undskyldende Grunde. Var Medlemmet ikke tilfreds med Afregningsudvalgets Afgørelse, skulde Sagen forelægges Generalforsamlingen til endelig Afgørelse. 4) For Maanederne April til Juni inklusive udsendtes Blanketter til Medlemmerne, for at de derpaa kunde indføre de Forandringer, der fandt Sted i Løbet af hver Uge. Under Mulkt af 50 Øre, der tilfaldt Hjælpekassen, var hvert Medlem pligtig til hver Lørdag at tilbagesende en Blanket til Afregningsudvalget, selvom ingen Forandring maatte være sket. 5) Man vedtog at sende et Cirkulære til

Boghandlerne i Norge og Sverige, hvori man indskærpede, at Afregning og Betaling maatte ske til den foreskrevne Tid, saaledes at man for Fremtiden kunde faa afskaffet den Uskik, at enkelte udsatte det lige til Midsommer⁴¹).

I Mødet den 4. December 1868 foreslog Afregningsudvalget, at man vedtog et *Tillæg til Foreningens Vedtægter og til Betingelserne* for Samhandelen. Det hed i Forslaget: Samtlige de i Betingelserne indeholdte Regler skulde udvides til at gælde alle Boghandlere og de deri indeholdte Forpligtelser saaledes *gælde for alle Boghandlere* uden Hensyn til Opholdssted. Naar Foreningen vedtog, at Inkassation skulde finde Sted hos nogen Boghandler i eller uden for Hovedstaden, da skulde hele det Beløb, som vedkommende Boghandler skyldte Foreningens Medlemmer, straks paa een Gang være forfaldet til Betaling uden Hensyn til, hvornaar Varerne var krediterede; i saadanne Tilfælde bortfaldt altsaa den i Betingelserne givne Kredit for det i Aarets Løb leverede. Den samme Bestemmelse skulde indtræde, naar en Boghandler gik fallit eller afgik ved Døden. Efter nogen Debat blev Forslaget vedtaget. Forøvrigt gjorde Høst i Martsmødet 1870 opmærksom paa et Par mindre Unøjagtigheder i Affattelsen af dette Tillæg⁴²).

Fra den 14. Februar 1869 begyndte Afregningsudvalget paa en ny Praksis i sine *Bekendtgørelser*, idet nemlig for Fremtiden samtlige Foreningens Medlemmer blev nævnt ved Firmanavn deri, for at ingen Boghandler af Uagtsomhed skulde komme til at springe et Firma over ved sin Afregning. I Augustmødet samme Aar vedtog Foreningen et Forslag af den altid ivrige og aarvaagne F. H. Eibe; man bemyndigede Afregningsudvalget til, naar Regninger blev indkaldt, at forlange Erklæring om, hvad der var Bogsaldi, og hvad der var Skyld for andre Varer; Formanden skulde ved Fordelingen af de indkasserede Beløb drage Omsorg for, at man overholdt Regelen om, at Bogkontoen gik forud for Gæld for andre Varer⁴³).

Et principielt Afregningsspørgsmaal — omend af de mindre vigtige — fandt sin Afgørelse i 1870. Af en Kollega blev A. F. Høst ganske privat stillet over for Spørgsmaalet, om han modtog *remitterede Sager*, der viste sig at være *skaaret op* og altsaa ikke blot gennemset, men sandsynligvis ogsaa gennemlæst. Høst fandt Sagen af saa stor

Vigtighed, at han foretrak at give sit Svar i Form af et Indlæg i »Boghandlertidende«; det lød paa, at han betragtede opskaarne Bøger som brugte eller makulerede Bøger og derfor ikke vilde modtage dem som Remittender. Det viste sig, at der her var rørt ved et ømt Sted; Høst fik Tak fra en Provinsboghandler, fordi han rejste Spørgsmaalet om Publikums Uvane med at forveksle Gennemsyn med Gennemlæsning. Sagen blev ogsaa behandlet i Boghandlerforeningen paa dens Møder den 9. Marts og 13. April 1870, og man vedtog den Resolution, »at opskaarne og beskadigede Bøger ikke kunde remitteres Forlæggerne«⁴⁴).

Et andet ømt Punkt blev der rørt ved den 5. Marts 1873. I Anledning af en Meningsforskel rettede H. Hagerup det Spørgsmaal til Foreningen, »om det fremtidig skal anses for god Forretningsgang ved i de Regnskaber, der fordres indsendt til Forlæggerne inden Udgangen af Februar, i Disponendelisterne at optage de Bøger, der er solgt paa Kredit fra den 31. December indtil den Dag, Disponendelisterne afleveres?« Foreningen besvarede dette Spørgsmaal benægtende⁴⁵).

I Anledning af et Forslag fra Hegel om, at man skulde forandre *Rabatten* til de københavnske Boghandlere, vedtog Foreningen i sit Møde den 27. September 1873 at nedsætte et Udvalg til at overveje denne Sag og i det Hele taget alt, hvad der maatte staa i Forbindelse med den Forandring, der skulde indtræde i de danske Møntforhold fra 1. Januar 1875, naar Kronemønt skulde indføres; til Udvalget valgtes A. F. Høst, F. V. Hegel, Th. Reitzel, E. Jespersen og Gad. I Mødet i Slutningen af Oktober meddelte Høst, at Udvalget havde holdt Møde, men endnu ikke var færdig med sine Forhandlinger; man agtede at forsøge paa at udnytte denne Lejlighed til at opnaa en *ensartet Beregning af fremmede Bøgers Pris i de tre skandinaviske Lande*. Endelig i Mødet den 14. April 1874 afgav Udvalget sin Betænkning, og der blev paa Grundlag deraf vedtaget følgende: 1) Fra 1. Januar 1875 vilde man beregne 1 Thaler til 3 Kr., altsaa 1 Mark Tysk til 1 Kr.; derimod vilde man afskaffe den højere Beregning paa Landkort, som man hidtil paa Grund af Tolden havde brugt. 2) Fra samme Tid vilde man sætte 1 Franc til 90 Øre og Nettofrancen og Francprisen paa Journaler til 1 Kr. 3) 1 Shilling

satte man til 1,10 Kr. 4) Fra samme Tid skulde de københavnske Boghandlere nyde 20 % Rabat, medens den Agio paa 2 %, de i de senere Aar havde faaet for prompte Betaling, skulde bortfalde. Til denne Bestemmelse føjedes denne Passus: »idet Foreningen vil med streng Overholdelse af Betingelsernes Paragraf 6 i Slutningen (om Optrækning af 6 % p. a. i Rente fra den egentlige Forfaldstid — den 1. Januar — til Betalingsdagen) værne om den prompte Indbetaling af Saldi til rette Forfaldstid.« 5) Foreningen udtalte det som ønskeligt, at Forlæggerne udgav nye Forlagskataloger til 1. Januar 1875⁴⁶).

I Vedtægterne af 1873 fandtes en Bestemmelse, som var gaaet igen fra de tidligere Vedtægter: paa Grund af de Vilkaar, hvorpaa inden- og udenlandske Skrifter af andres Forlag indkøbes eller haves til Forhandling, kunde der ikke fastsættes nogen almindelig Boghandlerrabat for dem; derfor maatte det blive enhver især overladt at give den Rabat paa disse Skrifter, som han mente uden Skade at kunne tilstaa. Denne Bestemmelse foranledigede i Mødet den 27. Maj 1876, at otte Medlemmer lod et Forslag til en ny Affattelse komme under Debat, den skulde have denne Ordlyd: Ved Videreforhandling af svensk, norsk, tysk, fransk og engelsk Litteratur tilstaaes der Boghandlerne følgende Rabat: paa Bøger, udkommet i det tyske Rige og Østrig, 20 %, paa norske Bøger 15 %, paa franske og svenske Bøger 12½ % og paa engelske Bøger 10 %. Sagen blev henvist til yderligere Behandling i et Udvalg; efter dettes Forslag vedtog Foreningen derefter i Mødet den 18. Oktober 1876, at Vedtægternes Bestemmelse ikke skulde forandres⁴⁷).

Forholdet til de ikke rabatberettigede Boghandlere gav gentagne Gange Anledning til Forhandling i Boghandlerforeningens Møder. I Februarmødet 1867 udtalte et Medlem paa given Foranledning, at han ansaa sig for berettiget til at sende sine Subskriptionsplaner ogsaa til de ikke antagne Boghandlere, og Foreningen maatte indrømme, han havde Ret, forudsat at han ikke gav vedkommende Boghandler Rabat paa de Subskriptioner, denne tegnede. Denne Afgørelse blev der i »Boghandlertidende« protesteret imod af en rabatberettiget Boghandler, der mente, den stred mod Aanden i Boghandlerforeningens Vedtægter. A. F. Høst gav ham delvis Ret i

hans Besværinger, men viste, at Foreningen ikke kunde træffe anden Beslutning, saalænge der ikke forelaa bevislig Overtrædelse af dens Vedtægter⁴⁸).

I Juni samme Aar udtalte en Boghandler i »Boghandlertidende« Ønsket om, at Boghandlerforeningen vilde indføre en Bestemmelse saalydende: »det er ikke tilladt nogen af Foreningen antaget Bogkommissionær at give Rabat paa Bøger.« Der eksisterede vistnok i de fleste, om ikke i alle, Byer en eller flere karakteriserede Boghandlere, saasom Bogbindere, mislykkede Kontorfolk, Lærere m. fl., »og disse selvvalgte Kolleger bliver forsynet med alt fra Kommissionærer i København eller Nabobyerne.« Spørgsmaalet ses dog ikke at være behandlet i Boghandlerforeningen ved denne Lejlighed⁴⁹).

Formanden opkastede i Mødet den 12. Maj 1868 det Spørgsmaal: »Kan Foreningen nægte Anerkendelse af en ikke rabatberettiget Boghandler som Kommissionær for en rabatberettiget Provinzboghandler?« Dette Spørgsmaal blev omhyggeligt diskuteret og derefter stillet i Bero for nærmere at blive behandlet i et andet Møde. Sagen blev dog ikke foreløbig taget op⁵⁰).

I Septembermødet 1871 behandlede Foreningen en Skrivelse fra en Boghandler i Odder; den gav Anledning til, at det Spørgsmaal blev rejst, om et Medlem af Foreningen med Rette kunde være Kommissionær for en Boghandler, der ikke var antaget af Foreningen, og som boede paa et Sted, hvor der fandtes en rabatberettiget Boghandler. »Efter en vidtløftig Diskussion om forskellige herunder hørende Spørgsmaal« vedtog Foreningen at paalægge Formanden, at han i Mødereferatet i »Boghandlertidende« skulde navngive de Personer og Firmaer, der uden at være antaget af Boghandlerforeningen dog fandtes optaget paa en af F. H. Eibes Boghandel udgivet Fortegnelse. Inden næste Møde skulde der desuden udgives en officiel Liste over de rabatberettigede. Det viste sig, at der paa Eibes Liste var ikke færre end 28 ikke rabatberettigede Boghandlere. I Mødet midt i November blev den officielle »Fortegnelse over Boghandlerforeningens Medlemmer samt over Boghandlere og Firmaer, der staar i Forbindelse med Boghandlerforeningen i København«, revideret til Dato, fremlagt og approberet⁵¹).

I April 1872 klagede Boghandlerne i Odense over, at forskellige

Forlæggere gav Rabat til dertil uberettigede Personer dér i Byen. Foreningen svarede, at hvis det var sandt, var de paagældende Forlæggere paa gale Veje; men den kunde intet foretage sig, før den fik bestemte Angivelser og Beviser⁵²). Fra nogle af Boghandlerne var i September 1873 indkommet Klage over, at andre af de rabatberettigede Boghandlere solgte med Rabat til Bogbindere eller Forhandlere, der ikke var antaget af Foreningen. De skyldige fik Paalæg om, at holde sig Vedtægternes Bestemmelser efterrettelig⁵³). I Anledning af en fra Prior forelagt Besværing over, at en ikke rabatberettiget Musikhandler havde tilbudt et Læseselskab Rabat paa fire navngivne Forlæggers Forlagsartikler, maatte Foreningen tage Affære, for det fremgik jo deraf, at de paagældende Forlæggere maatte yde Musikhandleren Rabat. Formanden foretog en Undersøgelse, der resulterede i, at den ene Forlægger bestemt benægtede at have overtraadt Vedtægterne, medens de tre andre indrømmede, at de ved en Fejltagelse havde givet Musikhandleren Rabat; de maatte forpligte sig til ikke mere at gøre det. Et Andragende fra Musikhandleren om at blive rabatberettiget blev mødt med et Afslag⁵⁴).

I Novembermødet 1875 forelaa atter en Klage fra Boghandlerne i Odense. En Bogbinder dér i Staden fik Bøger fra københavnske Boghandlere, blandt andet fra en navngivet rabatberettiget Boghandler. Foreningen skrev til denne sidste og foreholdt ham hans Overtrædelse af Vedtægterne; en Gentagelse vilde berøve ham hans Rettigheder som rabatberettiget. Den odenseanske Bogbinder søgte forgæves Foreningens Anerkendelse⁵⁵). I April 1876 var det en Boghandler i Nyborg, der klagede over, at en Boghandler i Odense forsynede en ikke rabatberettiget Forhandler i Nyborg med Bøger. Foreningen skrev til den skyldige og udbad sig ved samme Lejlighed hans Erklæring om, hvorledes han forstod den Passus i sit Katalog, at »enhver, som paa een Gang køber for 20 Kr. af de i Fortegnelsen anførte Bøger til nedsatte Priser, erholder 10 % Rabat«, en Passus, der syntes at være i Strid med Vedtægterne. Et Svar fra Boghandleren forelaa i Majmødet, og man enedes om intet yderligere at foretage⁵⁶).

Sidst i Marts 1867 indeholdt »Boghandlertidende« en Klage over,

at G. E. C. Gad som Hovedkommissionær for »Skrifter til Folkeoplysningens Fremme« lovede Skolelærere paa Landet, som samlede Subskribenter, et Frieksemplar pr. 10 Subskribenter og 25 Eksemplarer til $\frac{3}{4}$ Bogladepris; Gad tilbageviste Klagens Berettigelse⁵⁷). I December samme Aar behandlede Boghandlerforeningen i sit Møde en Klage fra Prior over, at Musikhandler C. Plenge havde tilbudt en Kunde 8 % Rabat, naar han i Aarets Løb tog udenlandske Bøger til et Beløb af 100 Rdlr. Foreningen understregede i en Skrivelse til Plenge det vedtægtsstridige i dette Tilbud⁵⁸).

* * *

Det tredje skandinaviske Boghandlermøde blev holdt i Kristiania den 7.—9. Juli 1873. Indbydelsen fra den norske Boghandlerforening af 17. Februar blev modtaget i Mødet den 5. Marts, og efter Opfordring valgtes to danske Medlemmer til Mødekomitéen, nemlig A. F. Høst og G. E. C. Gad. Af de 116 Deltagere var de 21 fra Danmark. Paa Mødets første Dag indledte O. H. Delbanco Diskussion om Emnet »Fast Regning og à Kondition«, medens A. F. Høst talte om Misforholdet mellem Norges Beregning af Priserne paa danske Bøger og Danmarks paa norske Bøger⁵⁹). I Anledning af de forskellige Forhandlinger paa dette skandinaviske Møde vedtog man i Boghandlerforeningens Møde den 27. September samme Aar at ned sætte et Udvalg til at overveje, om der i den Anledning kunde være noget at foretage fra Foreningens Side; i Udvalget sad Høst, Gad og C. Reitzel. I Martsmødet 1874 hed det, at Udvalget havde holdt Møde og haabede at kunne aflægge Beretning næste Gang; men først i Mødet den 18. November blev Betænkningen forelagt Medlemmerne og vedtaget⁶⁰).

I Oktober 1873 vedtog Foreningen at støtte Udgivelsen af 5. Aargang af *Boghandler-Adressebogen* med 50 Rdlr.; Udgiveren var Boghandler Rudolph Klein. Forøvrigt gav Overgangen 1875 fra det gamle Møntsystem til Kronemønt Anledning til, at nye *Forlagskataloger* blev trykt. Allerede i Februar 1874 havde Otto B. Wroblewski foreslaaet dette, at Forlagene selv i nye Kataloger fastsatte Bøgernes Priser i Kroner og Ører, da man ellers let vilde faa haabløs Forvirring med Omregning fra den gamle til den nye Mønt. Der fremkom

ogsaa Forslag om at lade Katalogerne trykke i ensartet Udstyr og Format, saa de tilsammen kunde danne *et Fælleskatalog* efter amerikansk Mønster. Ogsaa Boghandlerforeningen drøftede Sagen. I Mødet den 14. April 1874 udtalte Foreningen det ønskelige i, at Forlæggerne havde nye Forlagskataloger færdige til Nytaar 1875, »samt at disse trykkes og udstyres ens, i hvilken Henseende det antages for hensigtsmæssigt, at Katalogerne trykkes i Postilleformat, helst med Korpus, dels Fraktur, dels Antikva, eftersom Værkerne selv er trykt, samt at Firmaet anbringes over hver Side, idet derved Samlingen af alle Kataloger i eet Bind lettes, og Afbenyttelsen bliver bekvemmere«. Et Forslag om, at Katalogerne skulde trykkes helt igennem med Antikva, fik ikke tilstrækkelig Tilslutning⁶¹).

Allerede i 1868 havde en Provinsboghandler henledt Boghandlerforeningens Opmærksomhed paa, at de københavnske Forlæggere ofte sendte *Anmeldereksemplarer* ud til Redaktører af Provinsaviser, som ikke havde nogen større Læsekreds; baade Bøger og Bogannoncer blev fordelt uden Kendskab til de virkelige lokale Forhold. Efter Forslag af O. H. Delbanco vedtog Foreningen i Mødet den 30. Juli 1875 at henvende sig til Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse med Anmodning om, at den for de enkelte Byers Vedkommende lod udarbejde en Liste over de Blade i hver By, som det efter de dér etablerede Boghandlers Mening vilde være mest hensigtsmæssigt for Boghandlerforeningens Medlemmer at træde i Forbindelse med, baade hvad angik Anmeldereksemplarer og Avertering og Tilsendelse af Subskriptionsplaner til Fordeling. Provinsboghandlerforeningen efterkom Opfordringen, og en Fortegnelse med de ønskede Oplysninger blev fremlagt i Mødet den 24. November 1875. I Aprilmødet næste Aar vedtog Boghandlerforeningen at takke for Oplysningerne, men samtidig at bede om nogle supplerende Meddelelser⁶²).

En Sag, som har haft en ikke ringe Betydning i Boghandelen, var en Bestemmelse i *Loven om Postvæsenet* af 1871. Det hed deri, at fra at medfølge som Tillæg til Tidender og Tidsskrifter var udelukket Subskriptionsplaner, industrielle og lignende Reklamer, Priskuranter, Romanark, der ikke indeholdt Fortsættelser af Romaner i det Nummer, hvormed de fulgte, og lignende. Loven havde passeret

Landstinget, uden at der var gjort nogen Bemærkning mod denne Foranstaltning; men medens den var under Behandling i Folketinget, henvendte Boghandlerforeningens Formand A. F. Høst sig i en Skrivelse af 14. December 1870 til dette Ting for at faa Bestemmelsen taget ud af Lovforslaget, saa det blev tilladt at sende de omtalte Tryksager som Tillæg med Aviser og Tidsskrifter. Motiveringen for hans Henvendelse var, at der med Bestemmelsen blev truffet en ny og indgribende Forandring i de Regler, der faktisk havde bestaaet i over 16 Aar; han paaviste, i hvor høj Grad det havde Interesse, at man skaffede Kundskab den størst mulige Udbredelse, hvilket næppe behøvede nogen Godtgørelse, da Boghandelens Tarv for saavidt faldt sammen med almen Interesse. Resultatet blev imidlertid, at Bestemmelsen ikke udgik af Lovforslaget, da det blev Lov, og — siger Delbanco — »ved mange Lejligheder har Boghandlerne følt sig trykket ved denne Indskrænkning i Udbredelsen af Subskriptionsplaner paa nye Forlagsskrifter«⁶³).

Da Rigsdagen i 1871 ved Revisionen af *Toldloven* havde foreslaaet en Nedsættelse af Tolden med 40 %, blev der i den Anledning sammenkaldt et Møde i Boghandlerforeningen den 18. April, og her blev der oplæst et Udkast til en Adresse til Rigsdagen om Toldfrihed for Indførsel af Papir. Sagen blev drøftet frem og tilbage; men Diskussionen førte dog til det Resultat, at man denne Gang ikke vilde foretage noget Skridt for at paavirke Rigsdagens Afgørelse af dette Spørgsmaal. Ikke desto mindre drøftedes Sagen videre af flere Indsendere i »Boghandlertidende«⁶⁴).

I Anledning af en Skrivelse fra et større Antal Bogbindere om, at de var nødsagede til at forhøje *Priserne paa Indbindinger*, forhandlede Foreningen i Mødet den 17. Januar 1872 om Tarifferne for Bogbinderarbejde. Et Udvalg, bestaaende af 3 Boghandlere og 3 Bogbindere, blev nedsat og kom hinanden i Møde i en Overenskomst, hvis Indhold blev meddelt i Mødet den 12. April. Anderledes stillede Boghandlerforeningen sig i November 1874. I en Skrivelse havde Oldemanden for Bogbinderlavet foreslaaet Forhøjelse af Priserne; men Foreningen svarede, at den intet kunde bestemme; Afgørelsen maatte bero paa en fri Forhandling mellem Bogbinderne og de enkelte Medlemmer af Foreningen⁶⁵).

Advarsler fra Politimyndighederne mod at forhandle *forbudte Bøger* blev i Regelen tilstillet Boghandlerforeningen. Det gjaldt saaledes, da Crébillon: »Le sofa«, der i Oversættelse var udkommet hos Boghandler Israel i Begyndelse af Aaret 1875, blev konfiskeret i Henhold til Kriminal- og Politirettens Dom af 27. Februar samme Aar⁶⁶). I et andet Forhold udsendte Foreningens Formand A. F. Høst i Slutningen af 1876 en Advarsel; det drejede sig om Universitetets Almanakprivilegium, der blev krænket ved Indførsel af udenlandske Almanakker og Kalendere; Høst fik i den Anledning en Skrivelse fra Universitetskvæsturen, og han lod Advarslen publicere i »Boghandlertidende«⁶⁷).

Af *Festligheder*, fremkaldt af Begivenheder inden for Foreningens egen Kreds, kan nævnes flere. Firmaet C. A. Reitzels Bestaaen i 50 Aar fejredes den 1. Maj 1869 ved en smuk Fest. En endnu mere storstilet Højtidelighed fandt Sted den 30. December 1870, da den Gyldendalske Boghandel havde virket i 100 Aar; ved denne Lejlighed var det, at Forlaget udgav C. Nyrops »Bidrag til den danske Boghandels Historie« i to Bind. Dagen markeredes ved Ordensdekorationer og Oprettelse af Legater; Klokkerne 5 samledes henved 200 Personer, »iblandt hvilke Videnskaben og de boglige Sysler var rigt repræsenterede, til et Festmaal hos Vincent, og under en særdeles munter Stemning, der forhøjedes ved humoristiske Taler og Sange, hengik Dagen til Deltagernes almindelige Tilfredshed«⁶⁸). Men hertil kom de festlige Sammenkomster, hvortil Foreningens Medlemmer nu og da samledes uden nogen særlig Anledning. I Mødet den 23. August 1869 vedtog man et Forslag af Eibe om, at der skulde holdes to aarlige Møder, i Februar og Oktober, indvarslet af Formanden; her skulde man først diskutere Emner, der i Forvejen var opgivet, og derefter skulde man fortsætte med selskabeligt Samvær. F. H. Eibe var stadig lige til sin Død i 1871 Foreningens selvskrevne »Fornøjelsesraad«; derefter blev Hvervet overtaget af Carl Reitzel⁶⁹).

J. L. SIMONSEN

Sekretær og juridisk Konsulent 1847-1886.

Æresmedlem 1872.

TIAARET 1877–1886

For Boghandlerforeningen blev det femte Tiaar paa flere Maader *et bevæget Decennium*. Foreningens Vedtægter blev i 1884 underkastet gennemgribende Ændringer. Samme Sommer holdtes det fjerde skandinaviske Boghandlermøde i København. Endelig rykkede adskillige nye Medlemmer ind i Foreningen, medens Døden bortrev flere af de ældre; hvad dette sidste betød, har O. H. Delbanco i sit Festskrift fra 1887 givet Udtryk i disse forsigtige Vendinger: »Efterhaanden som Foreningen er blevet rekruteret med nye og yngre Kræfter — en Foranstaltning, som vist enhver maa hilse med Bifald — kan det ikke undgaas, at det i Aarenes Løb stillede Formaal at samle de københavnske Forlæggere derved er blevet noget forrykket. Vel var Foreningen stiftet for Sortimentshandelens Skyld; men den repræsenteredes dog af Byens største Forlæggere. Thi blandt de yngre gives der dem, for hvem Sortimentet spiller en langt større Rolle end Forlaget, og naar man alene ser, hvor varmlodigt Spørgsmaalet om Beregning af tysk Rigsmark i Kronemønt er ført fra begge de stridende Parters Side, er det klart, at Medlemmernes Interesser ikke i den Grad falder sammen, som dengang Foreningen stiftedes«¹).

Den 19. Februar 1879 fik Boghandlerforeningen *nye Vedtægter*; men det drejede sig denne Gang blot om et næsten uændret Optryk af dem fra 15. Maj 1873²). I Mødet den 22. November 1882 fremsatte syv Medlemmer — Prior, Hegel, Th. Lind, A. Schou, Bielefeldt, Tryde og J. J. Holm — Forslag til et Tillæg til Vedtægterne og fik det vedtaget. Det indeholdt Bestemmelse om, at Forandringer i Vedtægterne kun kunde foretages i en Forsamling, hvor Halvdelen af Foreningens stemmeberettigede Medlemmer var til Stede og deltog i Afstemningen; den, som ikke deltog i Afstemningen, betrag-

tedes som ikke værende til Stede; til Vedtagelse krævedes dernæst tre Fjerdedele af de afgivne Stemmer³).

I Foreningens Møde den 12. December 1883 vedtog man en længere Række vigtige Ændringer i Vedtægterne, og det blev da bestemt, at disse Ændringer skulde arbejdes sammen med de ældre endnu gældende Bestemmelser til nye Vedtægter for Foreningen. Endnu en Ændring tilføjedes i Mødet den 9. April 1884 (om Kontingentet), og den 23. Juni 1884 kunde den nedsatte Komité forelægge de nye Love, og med enkelte uvæsentlige redaktionelle Ændringer blev de enstemmigt vedtaget. Ved Antagelsen af disse Vedtægter blev alle tidligere Vedtægter og Regler udtrykkeligt sat ud af Kraft⁴). De enkelte nye Bestemmelser vil der i det følgende blive Lejlighed til at gøre Rede for.

Medlemmernes Tal var stadig ikke undergivet større Ændringer. 26 Firmaer var i Marts 1877 Medlem af Foreningen; i 1878 og 1879 var Tallet 27, i 1880 og 1881 28, i 1882 30 og 1883—86 31. Disse Tal angiver dog ikke Antallet af de Personer, der stod i Foreningen, da hvert Firma jo kunde være repræsenteret deri ved flere Indehavere; saaledes var det virkelige Medlemstal i 1882 38 og i 1886 40⁵).

Fjorten nye Medlemmer blev i Løbet af Tiaaret optaget i Boghandlerforeningen, nemlig JACOB HEGEL (1877), D. LEHMANN (1878), C. STAGE (1878), GUSTAV PHILIPSEN (1879), LUDVIG PHILIPSEN (1879), CARL EIBE (1881), LAURITZ CHR. APPEL (1881), VILHELM THANING (1881), I. SALMONSEN (1881), P. HAUBERG (1882), EILER H. HAGERUP (1883), AUG. BANG (1884), PAUL LANGHOFF (1885) og H. H. J. LYNGE (1885)⁶).

Otte Medlemmer mistede Foreningen i det samme Tidsrum, hvoraf flere havde en væsentlig Andel i Foreningens Udvikling i den Tid, de havde været Medlemmer.

Den 15. April 1877 døde P. G. PHILIPSEN, og derved mistede Foreningen et værdifuldt Medlem, en af Stifterne fra 1837. Dengang var hans Forretning endnu ikke tre Aar gammel, og kun i Ny og Næ optraadte han som Forlægger. I Aarenes Løb var det blevet anderledes; uden at tabe Interessen for Sortimentsboghandelen udviklede han sit Forlag til at blive et af Nordens betydeligste; i de første

fem Aar udgav han 8 Bøger paa ialt 71½ Ark; i det ene Aar 1876 var Tallene: 28 Bøger paa ialt 559 Ark. Det var fortrinsvis Oversættelser af udenlandske populærvidenskabelige Værker og religiøse Skrifter, og han havde et fint Instinkt for, hvad der passede for danske Læsekredse. Men ogsaa en Kreds af ansete danske Forfattere fik deres Bøger ud paa P. G. Philipsens Forlag. Han var altid omhyggelig med sine Bøgers Udstyrelse, rundhaandet i Anvendelsen af Illustrationer og meget imødekommende over for de Sortimentboghandlere, der viste Interesse for hans Forlagsartikler. »Philipsens Boglade var i sin Tid Samlingsstedet for en Del litterære Personligheder, som i Regelen hver Eftermiddag satte hverandre Stævne dér«, skrev Isaac Salmonsens i 1884. »Selv bidrog han da gerne sit til den livlige Underholdning, der ofte gav sig Udslag i Vittigheder og Brandere, som ad forskellige Veje gik ud i Publikum. Sortimentboghandleren fandt i Philipsen en tjenstvillig og liberal Mand. Han søgte altid at optræde imødekommende lige over for ethvert Krav, der stilledes til ham — ogsaa et Træk af den Forretningssaand, der besjælede ham. Ved hans Bortgang var sikkert ogsaa alle enige i, at Boghandelen i ham havde mistet en væsentlig Støtte«. For Boghandlerforeningen bevarede han op igennem Tiden en usvækket Interesse, og i Aarene fra 1868 til sin Død var han den ene af Foreningens to Revisorer⁷⁾).

Samme Aar som P. G. Philipsen, den 18. Oktober 1877, døde J. H. S. LANGHOFF, kun 44 Aar gammel. Han havde overtaget Faderens Forretning i 1862 og var straks blevet optaget i Boghandlerforeningen; men tidligere, end det var at forudse, kom han til at afslutte sin Virksomhed; hans svage Helbred hindrede ham i selv at lede Forretningen til sin Død; han fik dog forberedt og paabegyndt Udgivelsen af Edv. Lembckes Oversættelse af Shakespeares Værker. I »Boghandlertidende« hed det ved hans Død: »Det tilbagetrukne Liv, Langhoff dels paa Grund af Sygelighed i de senere Aar, dels efter sin hele Tilbøjelighed førte, bevirkede, at han ikke traadte i videre udstrakt personligt Forhold til sine Kolleger; men de, der kendte ham, vidste at skatte hans stille bramfri Væsen, hans grundhæderlige, uegennyttige Karakter og hans kærlige, deltagende Hjerte⁸⁾).

Endnu et tredje Medlem mistede Foreningen i 1877, nemlig TH. L. MICHAELSEN, der i Slutningen af Aaret udmeldte sig, da han havde ophævet sin Forretning. Han havde været Medlem siden 1857 og havde været Medindehaver af Firmaet Th. Michaelsen & Tillge 1857—69 og derefter Eneindehaver af et nyt Firma, der bar hans eget Navn alene; i 1874 havde han desuden overtaget Jul. Hoffensbergs Papirhandel. Han ejede og udgav »Illustreret Folkeblad«, var stærkt med i den skandinaviske Bevægelse og stod i Forbindelse med O. P. Sturzenbecker og andre af Skandinavismens Mænd. Ved det 2. skandinaviske Boghandlermøde i Stockholm 1866 holdt han et Indledningsforedrag om Betingelserne for Samhandelen i de nordiske Riger. 1865—67 var han Medlem af Boghandlerforeningens Afregningsudvalg. Nu ophævede han sit Firma og indgav i den Anledning en skriftlig Udmeldelse af Foreningen; den forelaa i Mødet den 7. December 1877. »Saavel i Foreningen som ved de selskabelige Sammenkomster har man savnet ham, hvis Begavelse var almen anerkendt«, skriver O. H. Delbanco. Michaelsen havde valgt en anden Livsstilling; den 21. September 1881 blev han udnævnt til Rodemester i København; men han vedblev at følge sit gamle Fag med Interesse: paa det 4. skandinaviske Boghandlermøde i København 1884 holdt han et Indledningsforedrag med nogle statistiske Oplysninger om dansk Boghandels Udvikling. I Januar 1907 afgik han ved Døden^o).

I en Alder af 60 Aar døde H. HAGERUP den 4. Oktober 1883. Han var Søn af Godsforvalteren paa Nysø og havde som Lærling og Medhjælper faaet en god Uddannelse hos C. A. Reitzel 1839—46. Sparsomt udstyret med Penge, men drevet af Lyst og Vilje til at lære Udlandets Boghandlerforhold at kende, drog han derefter Syd paa, tjente som Volontør i Leipzig og som Medhjælper i Kassel; men under de for en Dansker utaaelige Forhold i 1848 forlod han Tyskland og var derpaa hos F. H. Eibe 1848—51 og hos Otto Schwartz 1851—52. Han etablerede sig i Gothersgade, blev rabatberettiget allerede i 1852 og Medlem af Boghandlerforeningen i 1855. I 1870 fik han Krigsministeriets og i 1875 det Hempelske Forlags Skrifter i Kommission. 1880—81 sad han i Boghandlerforeningens Afregningsudvalg. Ved hans 25-Aars Jubilæum i 1877, hvor

han blev fejret af sine Kolleger, hed det i »Boghandlertidende« om ham: »En lille Boglade og et endnu mindre Kontor var Begyndelsen; men efterhaanden voksede Virksomheden og med den Trangen til Udvidelse, saa at Lokalet nu indtager den største Del af Stueetagen i dette Sted. Som det var at vente, var det især Sortimentshandelen, han viede sin Kraft, og i denne Gren af Boghandelen har han ogsaa udfoldet en smuk og betydelig Virksomhed; men han medbringer ogsaa gode Betingelser for at hævde sin Stilling paa en fyldestgørende Maade; med en varm Interesse for Litteraturen — hans med megen Flid samlede store Katalogsamling er et Vidne herom — et udstrakt Kendskab til dens Frembringelser i Ind- og Udland og en usædvanlig god Hukommelse forbinder han en opofrende Tjenstvillighed, en utrættelig Flid og en ren, uplettet og hæderlig Karakter«¹⁰).

Fra 1. Januar 1884 afstod P. HAUBERG sin Boghandel, og derefter udmeldte han sig af Boghandlerforeningen, hvori han var blevet optaget i Efteraaret 1882. Hans Interesser laa paa et helt andet Omraade; han er nemlig identisk med den kendte Numismatiker. I Boghandlerforeningen har han ikke sat sig noget nævneværdigt Spor¹¹).

JACOB MARTIN BING, den ældste af M. H. Bings Søner, var Medlem af Boghandlerforeningen fra 1863 til Udgangen af 1885, da han havde ophævet sin Forretning, Firmaet J. H. Bing & Søn, og derfor udmeldte sig fra 1. Januar 1886 at regne. Heller ikke han har sat sig varige Spor i Boghandlerforeningens Historie¹²).

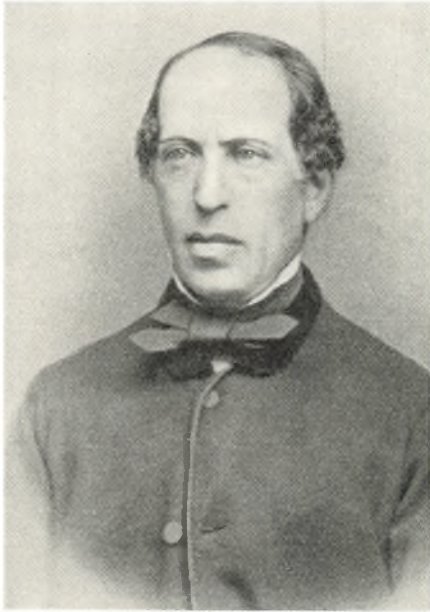
En anden Udmeldelse modtog Foreningen i 1886. F. BORCHORST, en Svigersøn af A. F. Høst, havde i 1885 overdraget sit Forlag til V. Pio og meldte sig derfor ud af Foreningen. Han var Søn af en Kunstdrejer i København, født 1847, havde 1862—67 været Lærling hos C. C. Lose & Delbanco, arbejdet i Prag, Wien og Leipzig og atter hos C. C. Lose; dette Firma overtog han i November 1871, blev straks rabatberettiget og i Januar 1872 Medlem af Foreningen. Han købte 1879 Oscar Risoms og Hornemann & Erslevs Forlag, men solgte ti Dage senere hele sit Musikforlag og Musiksortiment til Wilhelm Hansen. Derimod fortsatte han under eget Navn sin Forlagsboghandel. Hans svage Helbred tvang ham imidlertid oftere til

at tage Ophold i Syden; derfor afhændede han i 1885 Forlaget. I 1877—78 havde han været Medlem af Afregningsudvalget¹³).

Den 21. Juni 1886 afgik det ene af Foreningens Æresmedlemmer ved Døden. Det var Foreningens *juridiske Konsulent, Overrettsprokurator* J. L. SIMONSEN, der da var 71½ Aar gammel. Han var Formand for Prokuratorforeningen og Næstformand i den danske Sagførerforenings Hovedbestyrelse og havde i 39 Aar tjent Boghandlerforeningen. O. H. Delbanco har givet ham dette Eftermæle: »Hans Udtalelser var altid prægede af sandt Retsind og stor Humanitet. Man kunde være uenig med ham i hans Anskuelser; men det gav ikke Anledning til Ordstrid; thi man følte Vægten af hans Ord, og disse foranledigede kun, at man endnu omhyggeligere satte sig ind i det Spørgsmaal, som blev drøftet. Mangen Boghandler uden for Foreningen vil vide ham Tak for, at naar Gemytterne maaske var blevet lidt for varme, saa at det kunde give sig Udslag i Affattelsen af en strengere Bestemmelse, han ved sit milde Væsen kunde lægge en Dæmper paa de bevægede Sind. I Boghandlerforeningen gik — som det jo er Naturens Orden — i Aarenes Løb de gamle bort, og nye Medlemmer optoges efterhaanden; men det gjorde ingen Forandring i Forholdet til Simonsen; hans Imødekommenhed og Interesse forblev usvækket lige over for Foreningens Anliggender. Derfor udnævnte Foreningen ham paa Femogtyveaarsdagen for dens Samliv med ham til dens Æresmedlem, lige saa meget for at hædre ham som for at antyde, at man betragtede ham som en af sine egne. Med oprigtig Deltagelse modtoges Budskabet om hans Bortgang den 21. Juni 1886; Formanden mindede i Mødet den 14. Juli derefter i varme Ord om hans mangeaarige betydningsfulde Virksomhed. Til hans Efterfølger valgtes samme Dag hans Søn, Overretssagfører Ludvig Simonsen, der af og til havde fungeret for ham«¹⁴).

* * *

Ved Boghandlerforeningens nye Vedtægter af 1884 blev dens *Formaal* endnu engang fastslaaet saaledes: »Boghandlerforeningens Formaal er at fremme Fasthed og Orden i Boghandelen, at sætte dens Medlemmer i Stand til at tage Beslutninger efter fælles Overlæg,

P. G. PHILIPSEN

Medstifter af Foreningen. Revisor 1868 - 1877.

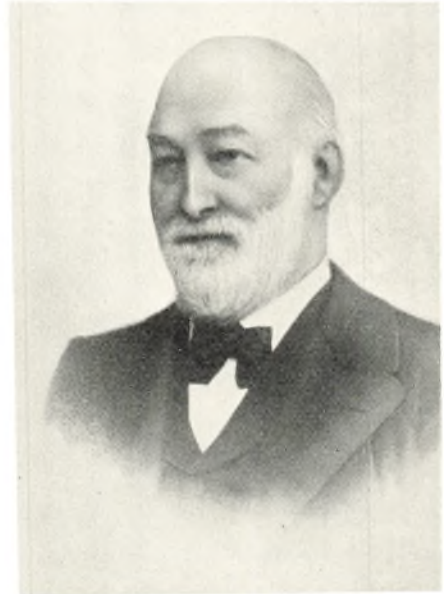
H. HAGERUP

Medlem af Afregningsudvalget 1880 - 1881.

TH. I. MICHAELSEN

Medlem af Afregningsudvalget 1865 - 1867.

OTTO WROBLEWSKI

Næstformand for Boghandlerforeningen 1870 - 1887.

endelig ved Samvirken til fælles Opgaver og ved de dertil nødvendige Sammenkomster at stifte og befæste personlige Bekendtskaber og herved bidrage til at fremme og vedligeholde gensidig Velvilje og god Forstaaelse mellem Medlemmerne.«

Ved Revisionen af Vedtægterne i Mødet den 12. December 1883 fastslog man, at *ethvert Medlem af Foreningen havde Boghandlerrabat og Andel i Foreningens Kautioner*; nye Medlemmer havde dog kun Del i Kautionerne for det, der blev udkrediteret fra den første Nytaarsdag efter deres Optagelse. Bogkontoen var stadig privilegeret fremfor Papir- og Kunstkontoen. Disse Bestemmelser indgik i Vedtægterne af 1884; heri hed det om *Optagelse i Foreningen*: »Den, der ønsker at optages i Foreningen, maa bringes i Forslag af et Medlem ved skriftligt Andragende, og Spørgsmaalet afgøres derefter i Foreningens næste Møde. Til Optagelsen udkræves $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer.« *Medlemsretten ophørte* i følgende Tilfælde: 1) Ved Døden; dog kunde Enken indtræde i sin afdøde Mands Rettigheder, hvis hun ønskede at føre Forretningen videre; denne Særret ophørte, hvis hun indgik nyt Ægteskab. 2) Ved Forretningens Ophør, Udlejning, Overdragelse til et Ikke-Medlem eller Optagelse af et saadant som aktiv Deltager i Forretningen. 3) Ved Konkurs. 4) Ved Udtrædelse af Foreningen. 5) Ved Udelukkelse; dette kunde kun ske efter Forslag af Formanden eller fem Medlemmer og kunde kun vedtages i et Møde, hvor mindst Halvdelen af Foreningens Medlemmer var til Stede og deltog i Afstemningen, og kun med $\frac{3}{4}$ Majoritet¹⁵).

I Mødet den 13. Oktober 1883 dukkede paany Spørgsmaalet om *den kvalificerede Stemmeret* op, idet nogle Medlemmer fremsatte Forslag derom. Formaalet var at give de betydeligere Forlæggere en Fortrinsstilling fremfor Sortimentsboghandlerne og de mindre Forlæggere; Stemmefordelingen skulde skønsmæssigt ske paa Grundlag af de paagældendes Omsætning. Sagen blev overgivet til Overvejelse i et Syvmandsudvalg. Dettes Betænkning blev forelagt til Diskussion i Mødet den 7. November, og her fik Sagen et ejendommeligt Forløb. J. J. Holm foreslog hele Spørgsmaalet standset og henvist til Behandling af en Komité, der skulde tage en generel Revision af Foreningens Vedtægter og Betingelser under Overvejelse; hans Forslag blev vedtaget. Da tog G. E. C. Gad paa deres Vegne, der

havde foreslaaet den kvalificerede Stemmeret, hele dette Forslag tilbage, hvorefter Holm ogsaa trak sit Forslag tilbage. Imidlertid tog Wroblewski Holms Forslag op som sit eget; men efter en hid-sig Debat lod han det dog atter falde. Resultatet blev saaledes, at Formanden kunde konstatere, at hele Sagen var gaaet af Dags-ordenen, fordi samtlige Forslagsstillere havde trukket deres For-slag tilbage!¹⁶⁾

Under den *almindelige Revision af Foreningens Vedtægter* i Mødet den 12. December samme Aar blev dog ogsaa dette Spørgsmaal taget op, og man vedtog da følgende: »Ethvert Medlem er berettiget til at deltage og stemme i Møderne, dog saaledes at Firmaer, der bestaar af flere Personer, afgiver deres Stemme under eet. Ved Udfindelsen af Stemmegivningens Udfald medregnes kun de virkelig afgivne Stemmer. I alle Sager med Undtagelse af de i Vedtægternes Para-graffer 3 til 6 omtalte Valg (d. v. s. Valg af Bestyrelse og Afregnings-udvalg), samt ved Spørgsmaal om Forandringer i Vedtægterne har de enkelte Firmaer følgende Stemmetal:

Bielefeldt	1	Philipsen	4
Bing	1	Prior	2
Borchorst	1	Reitzel	4
Delbanco	1	Salmonsens	1
Eibe	2	Schou	3
Erslev	3	Schubothé	3
Forlagsbureauet og Gad	4	Schultz	1
Gyldendal	5	Schönberg	3
Hagerup	2	Simonsen	1
Hauberg	1	Steen & Søn	2
A. F. Høst	1	Stinck	1
Høst & Søn	3	Thaning & Appel	1
Jespersen	1	Tillge	1
Klein	1	Tryde	1
Lehmann & Stage	1	Ursins Efterflg.	1
Lind	2	Wroblewski	1
Lund	1	Tilsammen for Tiden 61 Stemmer.	

Fremtidig Tilføjelse eller Forandring i Medlemmernes Stemmetal betragtes ikke som Vedtægtsforandring. Ved Optagelse af nye Medlemmer fastsættes samtidig deres Stemmetal. Listen over Stemme-

tallene skal revideres i hvert Aars sidste Møde, første Gang i 1884; det paahviler Formanden og Afregningsudvalget i Forening at gøre Indstilling herom«. Disse Bestemmelser gik ind i de nye Vedtægter af 23. Juni 1884¹⁷).

Der ses dog ikke at være foretaget nogen Revision af Medlemmernes Stemmetal i 1884, saaledes som bestemt; men i Mødet den 9. December 1885 forhøjedes efter Formandens og Afregningsudvalgets Forslag Schuboths Boghandels Stemmetal fra 3 til 4 Stemmer. Forklaringen findes i Vedtægternes Ordlyd, som ikke helt svarer til det i December 1883 vedtagne: »Stemmelisten skal revideres i hvert andet Aars sidste Møde, første Gang i December 1885«; endvidere hedder det: »Ligeledes kan enkelte Medlemmer stille Forslag herom (d. v. s. Forandringer i Listen), der imidlertid maa have været behandlet af Formanden og Udvalget forinden Mødet. I dette selv kan intet nyt Forslag fremkomme«¹⁸).

I Mødet den 12. December 1883 vedtog man at ændre Vedtægterne saaledes, at for Fremtiden kun de *Sager* kunde komme *til Forhandling og Afstemning*, som havde cirkuleret mellem Foreningens Medlemmer. Afgivelser herfra kunde kun finde Sted med enstemmigt udtrykkeligt Samtykke af de paa Mødet tilstedeværende (Vedtægten 1884: med $\frac{3}{4}$ Majoritet). *Gyldig Beslutning* — undtagen Vedtægtsforandringer — kunde kun tages, naar mindst 9 Medlemmer var til Stede og deltog i Afstemningen, og disse 9 skulde vel at mærke repræsentere mindst en Tredjedel af Foreningens samlede Stemmetal. I Tilfælde af, at Stemmerne for og imod var lige mange, gjorde Formandens Stemme Udslaget. Disse Regler gik ind i Vedtægterne af 1884, og her siges det yderligere, at *Stemmeafgivningen* i Regelen skulde foregaa skriftligt, men kunde, naar ingen modsatte sig det, ske ved mundtlig Afstemning; dog skulde Valgene af Bestyrelsesmedlemmer altid ske skriftligt; ved skriftlig Afstemning afgav de Firmaer, der havde flere Stemmer, lige saa mange Sedler, som de havde Stemmer¹⁹).

Iøvrigt var det om *Foreningens Møder* bestemt, at alle Foreningens Sager skulde afgøres i dens rettelig indvarslede Møder, og kun i disse kunde der tages gyldige og for alle bindende Beslutninger. I Regelen skulde der afholdes Møder den anden Onsdag i Februar,

April, Maj, Juli, Oktober og December. Formanden var berettiget til i særlige Tilfælde at sammenkalde hyppigere Møder, og han kunde udsætte eller overspringe de sædvanlige Møder, naar manglende Forhandlingsstof eller andre Aarsager gjorde det hensigtsmæssigt. Møde skulde indkaldes, naar det skriftligt forlangtes af 6 Medlemmer. Møderne skulde indvarsles senest i et Ugen før Mødet udgaaende Nummer af »Boghandlertidende«. Samtlige Medlemmer var berettigede til at møde og stemme; dog skulde Firmaer, der bestod af flere Personer, afgive deres Stemme under eet. Kun ved personligt Møde kunde man afgive Stemme.

Forhandlinger paa et Møde kunde afbrydes og fortsættes i det næste Møde; et Eksempel herpaa foreligger netop med Mødet den 23. Juni 1884, hvor de nye Vedtægter blev endeligt vedtaget. Her trak Forhandlingerne saa længe ud, at Formanden saa sig nødt til at udsætte en Del andre Sager til næste Møde, da flere af Medlemmerne skulde paa Landet med Jernbanen!²⁰⁾

Formand for Foreningen var gennem hele dette Tidsrum stadig ANDR. FRED. HØST; men nu og da lod han sig repræsentere ved *Næstformanden*, en Post, som OTTO B. WRÓBLEWSKI beklædte gennem alle de ti Aar. I Marts 1881 konstituerede Formanden Næstformanden til at lede Foreningen under hans Udenlandsrejse. Dette gentog sig i Marts 1883; men i April 1884 blev Th. Reitzel konstitueret, da muligvis baade Formanden og Næstformanden vilde være fraværende²¹⁾). Ved Valget af Bestyrelse i Mødet den 8. December 1886 bad Høst sig fritaget for Genvalg, da han nu havde været Formand i 30 Aar og paa Grund af sin fremrykkede Alder — han var over 75 Aar gammel — ansaa det for rigtigt at blive afløst af yngre Kræfter. Forsamlingen vilde genvælge ham med Akklamation; men han forlangte skriftlig Afstemning. Ved denne blev han genvalgt med alle Stemmer; saa modtog han Valget, dog kun indtil videre og med Forbehold om at kunne trække sig tilbage, naar han maatte ønske det²²⁾). Der kan vel næppe være nogen Tvivl om, at der ved dette Genvalg laa det Ønske fra Medlemmerne bag, at Foreningen ved sit 50-Aars Jubilæum en Maanedstid senere skulde have den Mand som Formand, som gennem saa mange Aar havde ledet Foreningen.

I det vigtige Decembermøde 1883 var man enedes om, at For-

manden skulde aflastes for en Del af sine Forretninger ved, at der blev oprettet et nyt Embede, *Kassereren*; ved samme Lejlighed blev TH. REITZEL valgt til denne Post, og i Følge en Bekendtgørelse fra A. F. Høst overtog han Hvervet den 25. April 1884. I Vedtægterne af 1884 var der truffet følgende Bestemmelser om Kassereren: Han skulde opbevare Foreningens kontante Beholdning og dens Kautationer, opkræve dens Medlemskontingenter, udbetale dens Udgiftsposter, modtage og fordele de ved Inkassationer indkomne Beløb, alt efter Formandens nærmere Anvisning. Desuden nævnes i Vedtægterne udtrykkelig de siden 1859 eksisterende *to Revisorer og en Director*; alle disse Embedsmænd saavel som Formanden var pligtige til at modtage Valg tre Aar i Træk; men derefter kunde de i et lige saa langt Tidsrum nægte at modtage Valg. Formandens Kompetence bestemtes i det Hele som tidligere, bortset fra, at han nu var fritaget for Kassererforretningerne og ikke længere var Medlem af Afregningsudvalget. Om dette Udvalg skal oplyses senere. For *Sekretærens* Vedkommende var nu bortfaldet Pligten til at opbevare Foreningens Ejendele; intetsteds i Vedtægterne siges der noget om, hvor Arkivet nu blev opbevaret. Om Revisorernes Hverv udtalte Foreningen sig i Mødet den 8. December 1886; Boghandler Erslev havde indgivet et Forslag om, at Foreningens Regnskaber blev underkastet en kritisk Revision, ikke blot en Talrevision; Forsamlingen vedtog at gaa over til næste Sag paa Dagsordenen, idet den udtalte, at det ikke laa uden for Revisorernes Opgave at gøre kritiske Realitetsbemærkninger til Regnskabet²³).

I Mødet den 9. April 1884 foreslog flere Medlemmer, at Bestemmelsen vedrørende *Kontingentet* blev ændret; et Udkast blev forelagt, men Drøftelsen deraf udsat til senere. I Vedtægterne af 23. Juni 1884 kom Bestemmelsen til at lyde saadan: »Som fast Kontingent betaler hvert Medlem 10 Kr. aarlig. Det Beløb, der efter Formandens Skøn yderligere er fornødent til Bestridelse af Foreningens Udgifter, paa-lignes hvert Firma i Portioner, der svarer til det Antal Stemmer, som det har i det paagældende Aar«²⁴).

I Decemberrmødet 1883 vedtog man, at intet Medlem skulde være berettiget til at *ned sætte Prisen* paa nogen af sine Forlagsartikler i et Tidsrum af fem Aar efter Udgivelsen, med mindre der forinden

var givet Foreningens Formand Meddelelse derom; Bestemmelsen gik ind i Vedtægterne af 1884 uden væsentlig Ændring²⁵).

Beregningen af *Priserne paa udenlandske Bøger* gav Anledning til nogen Uro Tiaaret igennem. Reglerne, der var blevet vedtaget i Aprilmødet 1874, fandt Optagelse i Vedtægterne af 1879 og gik ogsaa uændret over i Vedtægterne af 1884, trods forskellige Forsøg paa at faa dem ændret²⁶).

Da et Medlem i 1878 mente, at Beregningen af Franc'en var blevet ændret i December 1874, saaledes at Nettoprisen 1 Franc lig 1 Kr. kun skulde gælde Journaler, fastslog Foreningen i Mødet den 14. August, at Brochurer, Pjecer, Almanakker og andre selvstændige Skrifter fremdeles skulde beregnes til Nettopris; dette gjaldt dog som hidtil ikke om Bøger, der udkom i Hæfter²⁷). I Mødet den 8. Marts 1882 forelaa en Skrivelse fra Prior, Gad, Jacob Lund, Th. Reitzel og H. Hagerup, hvori de forlangte det Spørgsmaal sat under Diskussion, om den gældende Beregning af udenlandsk Litteratur kunde eller burde fastholdes. De tilstedeværende enedes om, at Sagen skulde betragtes som forhandlet for lukkede Døre, hvorefter man drøftede Sagen selv. Fra de fem Medlemmer forelaa der et Forslag til Ændring af Vedtægternes Bestemmelse; men flere Medlemmer forlangte udtrykkelig tilført Protokollen et Forbehold, da de ikke mente, at det paagældende Punkt i Vedtægterne kunde ændres mod deres Protest, selvom det blev vedtaget med Stemmefflerhed. Der blev da nedsat et Udvalg paa 7 Medlemmer til at tage Spørgsmaalet under Overvejelse. Udvalget delte sig imidlertid i et Flertal og et Mindretal, og i Mødet den 22. November sejrede Mindretallets Anskuelse, at Vedtægterne ikke skulde ændres²⁸). I Efteraaret 1884 fremsatte en Kreds af Medlemmer i tre paa hinanden følgende Møder Forslag om Ændring af Beregningen for tyske Bøger; men ingen af Gangene opnaaede Forslaget den fornødne Majoritet; Debat-terne derom synes at have været ret hidsige; men man vedtog, at Forhandlingerne ikke skulde omtales i »Boghandlertidende«²⁹).

Endelig i Mødet den 22. September 1886 vedtog man enstemmigt med 24 Stemmer et Forslag fra syv Firmaer om Ændring i Beregningen fra Nytaar 1887; fra dette Tidspunkt skulde Beregningen ske saaledes: 1) For tysk Litteratur skulde 1 Rmk. i Regelen om-

regnes til 90 Øre; til 1 Kr. skulde den dog omregnes, naar det drejede sig om Bøger og Subskriptionsværker til under 5 Rmk. Bogladepris for heftede Eksemplarer, om periodiske Skrifter, der udkom maanedlig og hyppigere og til en Abonnementspris paa højst 20 Rmk. om Aaret, om alle Bind, hvad enten de var løse eller sad om Bøger, samt om antikvariske og toldpligtige Sager. 2) For fransk Litteratur beregnes som Regel 1 Franc til 85 Øre; dog beregnedes Franc'en til 90 Øre for Bøger og Subskriptionsværker, hvis Bogladepris laa mellem 1 og 3½ Francs incl.; til 1 Kr. beregnedes Franc'en, naar det drejede sig om Smaaskrifter under 1 Franc, om periodiske Skrifter, om alle Bind og om antikvariske og toldpligtige Sager. 3) Ved Omregningen skulde alle Priser rundes opad til Tal, delelige med 5 Øre³⁰).

I November 1886 paatalte Hagerup det urigtige og vildledende i, at der ofte i Bladenes Anmeldelser af udenlandske Bøger stod tilføjet, at Bogen var i Hovedkommission hos en bestemt Boghandler, naar den paagældende Bog fandtes i Kommission hos alle de Boghandlere, der stod i Forbindelse med Udlandet. Foreningen tog sig af denne Anke og sendte Skrivelser derom til alle Hovedstadsbladene³¹).

I Februarmødet 1877 vedtog Foreningen, at enhver Boghandler i »Frederiksberg By« var underkastet de samme Betingelser for *Antagelse til Rabat*, som gjaldt i København, og for Fremtiden blev nu *de to Hovedstadskommuner* af Foreningen regnet for een By. Denne Bestemmelse ses ikke at være blevet optaget i Vedtægterne af 1879; derimod blev den fastslaaet under Revisionen af Vedtægter og Betingelser i Mødet den 12. December 1883; ved samme Lejlighed vedtog man ogsaa andre Bestemmelser om Antagelsen af Boghandlere til Rabat; de er alle optaget i Vedtægterne af 1884:

Norske og svenske Boghandlere kunde i Regelen kun antages til Rabat, naar de var Medlemmer af den norske Boghandlerforening eller Kommissionærer for den svenske Bokförläggareforeningen. *Boghandlermedhjælperne*, der i 12 Aar havde været beskæftiget hos rabatberettigede Boghandlere, kunde man ikke nægte Antagelse. Alle de efterhaanden vedtagne Betingelser for at faa Rabat blev opregnet: Kommissionær i København, Underskrift paa Betingelserne, Kau-

tionsstilling og for danske Boghandlere Borgerskab og Indtrædelse i de danske Boghandlers Hjelpekasse. Antagelse gjaldt kun for en enkelt Kommune; dog blev København og Frederiksberg regnet under eet. Afslaaede Ansøgninger om Rabatberettigelse kunde tidligst paany forebringes Foreningen i det tredje Møde efter Afslaget, med mindre Formanden paa Grund af fremkomne Oplysninger fandt Anledning til forinden at forelægge Sagen. Der blev givet nøjagtige Regler for *Rabatberettigelsens Ophør* i Overensstemmelse med det tidligere gældende; men en ny vigtig Bestemmelse var kommet til: Ethvert Medlem havde efter forudgaaende Meddelelse til Formanden Ret til at nægte de Boghandlere Rabat, der ikke havde betalt Saldoen eller den ubestridte Del deraf for det foregaaende Regnskabsaar. Efterlod en rabatberettiget Boghandler sig *Enke*, der fortsatte Forretningen, indtraadte hun i sin afdøde Mands Rettigheder. Indgik hun nyt Ægteskab, maatte hendes nye Ægtefælle søge om Rabatberettigelse for sin egen Person. I begge Tilfælde skulde man paase, at Foreningen vedblivende havde fyldestgørende Sikkerhed for sit Tilgodehavende³²).

I Februar 1884 *nægtede* Foreningen at give *Rabatret* til en Antikvarboghandler og en Ansøger, der ikke havde lært Boghandelen, og haandhævede saaledes endnu en Gang de hævdvundne Principper, som dog ikke var blevet optaget i Vedtægterne³³). I Sommeren 1886 blev der paany trykt Fortegnelser over Boghandlerforeningens Medlemmer og de rabatberettigede Boghandlere³⁴).

I Efteraaret 1877 klagede Boghandler C. Myhre paa Kristianshavn over, at et Medlem af Foreningen, Rudolph Klein, *nægtede* ham *Rabat*, endog mod kontant Betaling, paa Grund af en ubetydelig Divergens mellem dem. Foreningen vedtog at skrive til Klein, der ikke var til Stede i Decemberrødet, hvor Sagen blev behandlet, at hvis han fremdeles ønskede at faa Rabat hos Foreningens Medlemmer, maatte han selv give Rabat til alle de Boghandlere og Firmaer, der af Foreningen var erklæret rabatberettigede. Forøvrigt blev det i November 1882 Rudolph Kleins Tur til at klage over, at et Medlem havde *nægtet* ham *Rabat*³⁵). I Februar 1878 klagede Hagerup over, at Prior solgte en Skolebog til Københavns Skoledirektion med 33 Frieksemplarer pr. 100, men *nægtede* sine Kolleger

de samme Vilkaar. I Mødet den 20. Februar diskuteredes Sagen, og Prior lovede at nedsætte Bogladeprisen og sælge Bøgerne paa sædvanlig Maade; dermed bortfaldt saa Hagerups Klage³⁶).

Ved Vedtægterne af 1879 blev Rabatten ogsaa for indenbys Boghandlere sat til 20 %. Derimod vedtog Foreningen i Mødet den 14. Juli 1880, at man ikke vilde give Rabat paa løse Bind fra Udlandet, da der maatte betales Told af dem³⁷).

I Mødet den 20. Oktober 1880 meddelte O. H. Delbanco, at Boghandler Helm Petersen i Odense havde udtalt Ønsket om, at Rabatforholdene ikke i Fremtiden blev omtalt i »Boghandlertidende«, i alt Fald kun saaledes, at de ikke blev forstaaelige for det større Publikum; han havde bedt om, at Foreningen vilde drøfte Sagen i sit Møde. Dette skete ogsaa; men man kom til det Resultat, at der ikke var Grund til at foretage Skridt til Ændring i den hidtidige Fremgangsmaade³⁸).

I Følge Vedtægterne var det fastsat, at Rabatten skulde være ens for alle de rabatberettigede Boghandlere paa samme Sted; derfor blev det i Aprilmødet 1882 betydet Firmaet P. G. Philipsen, at naar det havde tilbudt 5 % Ekstrarabat til de Boghandlere, der afsatte for 1250 Kr. (Bogladepris) aarlig af dets Forlagsartikler, var det ikke tilladeligt, med mindre Fordelen blev ens for alle paa samme Sted³⁹). Ved Vedtægterne af 1884 skete der ingen Ændring i Rabatreglerne for de rabatberettigede Boghandlere.

En ny trykt *Fortegnelse over de Kautjoner og andre Sikkerheder*, der af Boghandlerne var stillet Foreningen, blev af O. H. Delbanco udarbejdet pr. 1. Juli 1880 og forelagt i Oktobermødet samme Aar⁴⁰). Kautionsvæsenets og Afregningsudvalgets Forhold blev taget op til Drøftelse i Decembermødet 1883, da man var i Gang med at revidere Foreningens Love; Resultatet af Overvejelserne blev nedfældet i Vedtægterne af 1884, der betød en omfattende Ændring af disse Forhold. Afregningsudvalget blev udvidet til at være *et Afregnings- og Kautionsudvalg*; det bestod af tre Medlemmer, valgt for tre Aar, saaledes at et af dem — det først valgte — efter Tur fra traadte hvert Aar og kunde nægte at modtage Valg de næste tre Aar. Valget skete sammen med de øvrige Bestyrelsesvalg i hvert Aars sidste Møde. Udvalgets Opgave var at varetage alt vedrørende

Afregning, Remittender, Saldi, Inkassationer m. v. Det skulde have sin Opmærksomhed henvendt paa de ældre Kautiønisters Forhold, paase, at nye Kautiøner blev stillet, naar ældre blev opsagt, udløb eller ikke gav tilstrækkelig Sikkerhed, og bistaa Formanden ved Undersøgelsen af hver ny Kautiønists Soliditet og øvrige Forhold. Udvalget var berettiget til at antage lønnet Hjælp. Til Støtte for Udvalget havde Medlemmerne stadig de ældre Pligter, der nu atter opregnedes; men desuden havde de rabatberettigede Boghandlere Pligt til at indberette de Forandringer i deres Kautiønsforhold, som kunde indtræde ved deres Kautiønists Død, Konkurs eller Opsigelse. Kautiønistslisten var da ogsaa ganske naturligt henlagt under Udvalget¹⁾).

G. E. C. GAD havde Fortjenesten af at have ført disse Bestemmelser ud i Livet. I 1885, hvor han — som O. H. Delbanco skriver — med sædvanlig Forretningsdygtighed var den ledende i Afregnings- og Kautiønsudvalget og havde truffet forskellige gavnlige Foranstaltninger, f. Eks. de hektograferede Meddelelser til Medlemmerne, blev den trykte Liste over Kautiønerne fra 1880 undergivet en kritisk Revision. En Række ældre Kautiøner, der af forskellige Grunde havde tabt deres Betydning, blev kasseret, ialt 27. Paa Grundlag af Erklæringer, indhentet fra de paagældende, blev en ny og mere simplificeret Udgave af Kautiønsfortegnelsen udarbejdet i April 1886. Gads Arbejde blev i 1886 fortsat af Erslev »med en aldrig svigtende Ufortrødenhed og stor Omsigt«. Ved Nytaarstid 1887 repræsenterede Kautiønerne et Beløb paa ialt 1.162.300 Kr. Erslev ønskede, at Forlæggerne altid skulde kræve Rente af Saldi, der ikke var indbetalt i rette Tid, og i December 1886 foreslog han, Gad og Wroblewski, at der skulde udarbejdes en udførlig Instruks for Udvalget, et Forslag, som de dog under Diskussionen tog tilbage igen²⁾).

Ogsaa i de til Vedtægterne knyttede *Betingelser af 1884* var der flere, men dog mindre Ændringer. Boghandlerne havde faaet Ret til at frabede sig uforlangte Tilsendelser. Det blev udtrykkeligt fremhævet, at Forlæggeren var Separatist i Skyldnerens Bo med Hensyn til det à Kondition leverede. Ogsaa det i et nyt Aar inden Regnskabsopgørelsen solgte af det, der i det foregaaende Aar var leveret eller disponeret, skulde betales sammen med det foregaaende

Aars Saldo. Skyldnerne skulde foruden de tidligere omtalte 6 % Rente fra 1. Januar ogsaa betale de i Lovgivningen fastsatte Forhalingsrenter samt alle med retslig Inkassation forbundne Udgifter⁴³).

* * *

Ved Nytaarstid 1887 stod den københavnske Boghandlerforening i Forbindelse med 55 rabatberettigede Firmaer i København og 215 uden for København⁴⁴).

Den 3.—4. August 1879 holdt *Provinsboghandlerforeningen* paany Møde, denne Gang i Roskilde. Af de godt 50 Deltagere var en Tredjedel fra København. Et af Mødets Resultater blev en Skrivelse til Boghandlerforeningen; heri ønskede man Afgørelse paa forskellige Indstillinger. Henvendelsen kom til Behandling i Boghandlerforeningens Møde den 8. Oktober, og et af Spørgsmaalene kunde straks besvares, medens et Par andre blev afvist, da Afgørelsen deraf maatte ligge hos de enkelte Medlemmer. De fire resterende Spørgsmaal blev underkastet Overvejelse i et Udvalg, som afgav Betænkning den 26. November; samme Dag blev en Skrivelse med alle Svarene afsendt til *Provinsboghandlerforeningen*. Spørgsmaalene og Svarene var disse:

Man ønskede det indført som Betingelse for at *opnaa Rabatret*, at den paagældende skulde løse et saadant *Næringsbevis*, at det forpligtede til at føre autoriserede Handelsbøger, altsaa enten som Boghandler, Detailhandler eller Købmand. Det var dette, som Boghandlerforeningen straks kunde svare paa; Bestemmelsen blev enstemmigt vedtaget.

Man ønskede, at det med Navns Nævnelser og mindst 14 Dages Varsel skulde *offentliggøres* i »Boghandlertidende«, naar nogen *søgte at blive antaget* som rabatberettiget Boghandler et eller andet Sted. Herpaa svarede, at Foreningen ikke kunde vedtage en saadan Bestemmelse, da det ofte var nødvendigt at behandle de indkomne Andragender uden Hensyn til, at de først indløb i sidste Øjeblik, og det vilde være ubilligt, at nogle Andragender blev bekendtgjort med længere Varsel og andre uden. Spørgsmaalet kunde heller ikke have saa stor Betydning; Boghandlerne vidste altid, naar andre agtede

at slaa sig ned i deres By eller dens Nærhed, og var saaledes i Stand til at fremsætte deres Indvendinger derimod. Forøvrigt bøjede Foreningen sig ofte mod sine egne Interesser for Boghandlernes ubeføjede Frygt for en mulig Konkurrence.

Man anmodede Boghandlerforeningen om saavidt muligt at tage et passende Hensyn til Publikums Forlangende om en *Nedsættelse i de nuværende Priser for fremmed Litteratur*, selvom Rabatten derved skulde blive noget mindre for Sortimentboghandlerne. Her overfor fastholdt Foreningen dog, at der ikke kunde og ikke burde ske nogen Nedsættelse i Priserne.

Man ønskede *Rabatten forhøjet* til 25 % ved kontant Betaling; men Svaret lød, at Bøgenes Pris antagelig var fastsat med den nu gældende Rabat for Øje; en Ekstrarabat vilde derfor ikke kunne paalægges Forlæggerne, der hver især maatte have Frihed til at tage Bestemmelse efter, hvad han ansaa for tjenligst.

Man henledte Foreningens Opmærksomhed paa det uheldige Forhold, at f. Eks. det Raben-Levetzauseke Fond havde faaet tilstaaet en Rabat af samme Størrelse som Sortimentboghandlerne, og ønskede, at den Slags blev undgaaet for Fremtiden. Foreningen henviste til, at Ordningen med det nævnte Fond udløb ved det indeværende Aars Udgang.

De to Spørgsmaal, som Foreningen maatte afvise, var disse: Man ønskede den Regel indført, at 1. Hæfte af en Bog, der blev udgivet i *Subskription*, maatte blive taget tilbage af Forlæggeren, selvom det skulde være makuleret eller glemt at blive stillet i Behold ved sidste Aars Afregning, samt at Beregning ikke fandt Sted for enkelte Eksemplarer, som maatte gaa tabt ved Udsendelse, naar Fortsættelse ikke blev tegnet. Man ansaa det for ønskeligt, at der ikke som nu blev beregnet noget for Subskriptionsplaner. Disse Spørgsmaal maatte afgøres af den enkelte Forlægger⁴⁵).

Justitsministeriet henledte i et Cirkulære af 31. August 1877 alle Landets Politimestre paa, at *Forbudet mod Bissekramhandel* ogsaa omfattede al Handel med Bøger, Tidsskrifter, Litografier og lignende af omrejsende, naar der ikke — i sjældne Tilfælde — var givet disse en særlig Bevilling. Ved *Subskribentsamling* gjaldt forskellige Regler for, om det skete for indenlandsk eller for udenlandsk Regning; i

første Tilfælde var det uden videre tilladt, naar der ikke medførtes Prøver af de falbudte Varer; i sidste Tilfælde maatte Subskribentsamling kun ske i Købstæderne. Paa det skandinaviske Møde i 1884 behandlede man ogsaa Kolportagespørgsmaalet og det derfra forskellige Spørgsmaal om Subskribentsamling; Indlederen var Gustav Philipsen, og Anledningen til Diskussionen det ovenfor omtalte Cirkulære. Man vedtog en Resolution, hvori man udtalte, at man ansaa en saa fri Ret til Bogsalg ved Ombæring som muligt for at være i Boghandelens og Litteraturens Interesse, og man opfordrede den danske Boghandlerforening til at indgive et Andragende til Rigsdagen om, at Lovgivningen ændredes i Overensstemmelse hermed. I Mødet den 20. August 1884 nedsatte Foreningen derfor efter Gustav Philipsens Opfordring en Femmandskomité til at tage sig af Sagen⁴⁶).

Stadig dukkede der Klager op over, at rabatberettigede Boghandlere leverede Bøger til *Boghandlere, der ikke havde Rabatret*; i saadanne Tilfælde greb Boghandlerforeningen da ind og fik afbrudt den vedtægtsstridige Forretningsforbindelse. Det var saaledes Tilfældet i 1877 med Firmaet Thomsen & Bojesen, der havde leveret Bøger til en Boghandler Carl Larsen. Senere paa Aaret var det galt med Firmaet Bergmann & Hansen, der havde givet Rabat til Boghandler Chr. Schmidt; Firmaet maatte love, »at det ulovligt forefaldne ikke vilde finde Sted i Fremtiden«, og give Formanden sit Æresord derpaa⁴⁷).

I Mødet den 19. Juni 1882 foreslog Gustav Philipsen, at det skulde anses for stridende mod Foreningens Vedtægter, at et Medlem eller en rabatberettiget Boghandler optraadte som Kommissionær for Personer, der ikke var antaget af Foreningen, og med hvem de altsaa ikke kunde staa i Forretningsforbindelse. Efter nogen Diskussion blev Afgørelsen skudt ud til næste Møde. Dette blev holdt den 19. September, og her vedtog man, at en rabatberettiget Boghandler i København ikke burde være Kommissionær for Personer eller Firmaer, der ikke var antaget af Foreningen; i Overtrædelsestilfælde vilde vedkommende være at udslette af Listen over rabatberettigede Boghandlere. Bestemmelsen gik ind i Vedtægterne af 1884⁴⁸). Ved disse Vedtægter blev forøvrigt den Bestemmelse ophævet, at Med-

lemmerne havde Ret til at give Rabat til ikke antagne Boghandlere paa Steder, hvor der ikke fandtes nogen rabatberettiget Boghandler⁴⁹).

I Sommeren 1885 fremkom der Klager over, at Firmaet Ridter & Møller gav Rabat til en ikke rabatberettiget Boghandler Wm. L. Wulff i København; Firmaet maatte give en Undskyldning og paa Æresord love at afholde sig fra sligt for Fremtiden⁵⁰).

Ogsaa Spørgsmaalet om *Rabat til Kunder helt uden for Boghandlernes Kreds* gav Anledning til forskellige Forhandlinger. I Efteraaret 1877 klagede en Boghandler i Marstal over, at hans Kollega Creutz i Ærøskøbing gav en Skolelærer i Marstal Rabat paa Bøger til Forhandling; i sit Decembermøde vedtog Foreningen at sende Creutz en Advarsel. Et Aarstid senere klagede Haldkjær i Sorø over, at Torst i København leverede Bøger til en cand. phil. i Sorø, der averterede, at han solgte Bøger og modtog Subskriptioner. Torst forklarede paa Forlangende, at han kun gav den paagældende den Rabat, han havde Ret til at give alle private paa større Køb; men da det var in confesso, at han ikke købte Bøgerne til sig selv, men konkurrerede med Haldkjær, forlangte Foreningen i sit Møde den 16. November 1878, at Torst helt hævdede denne Forbindelse⁵¹).

I Begyndelsen af 1883 anmodede »Foreningen af 5. Juni 1864 for Handelsbetjente« om at faa bevilget »den sædvanlige Boghandler-rabat« paa de Bøger, den for Overskudet af en Bazar — ca. 600 Kr. — vilde købe; Svaret blev et Afslag. I Februar 1884 behandlede Foreningen en Klage fra en Boghandler i Aarhus over, at en af hans Kolleger dér i Staden averterede i 5 Blade under Bogladeprisen; den skyldige blev opfordret til at berigtige Fejlen og rettede sig klogeligt efter Opfordringen⁵²).

De tidligere Bestemmelser om disse Anliggender blev gentaget i Vedtægterne af 1884; dog siges det, Rabatreglerne ikke gjaldt Aviser, Tidsskrifter, der udgik mindst een Gang ugentlig, Bibler, Salmebøger, Almanakker, Musikalier, Tegnehæfter og lignende, og det blev fastslaaet, at Overtrædelser af Reglerne om Rabatten til private ikke blot »kunde have«, men »vilde have« Tab af Rabatretten til Følge⁵³).

I Foraaret 1885 indkom der til Foreningen et Andragende fra

Københavns Raadstuearkivar, Overbibliotekar for Kommunens Folkebiblioteker, Dr. phil. O. Nielsen; han ønskede sædvanlig *Boghandlerrabat* paa de Bøger, som blev indkøbt *til de seks Folkebiblioteker*, der skulde oprettes i København; Foreningen svarede, at den i Følge sine Vedtægter ikke kunde opfylde dette Ønske. I 1886 blev man stillet over for tilsvarende Ønsker fra anden Side. Foranlediget af flere Forespørgsler og paa Grund af indløbne Meddelelser saa Formanden A. F. Høst sig den 30. Juni dette Aar nødsaget til i »Boghandlertidende« at gøre opmærksom paa, at det vilde stride mod Vedtægterne at yde *Forbrugsforeninger* Rabat og medføre Tab af Rabatretten, et Standpunkt, hvortil Medlemmerne i Mødet den 14. Juli sluttede sig med 36 Stemmer af 38. Foranlediget heraf meddelte »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« Boghandlerforeningen, at den havde gjort Skridt til at afslutte Kontrakter baade for inden- og udenlandsk Litteratures Vedkommende, men dog, inden den afsluttede disse Kontrakter, vilde forespørge, om Boghandlerforeningens tidligere tagne Beslutning var endelig. Boghandlerne vedtog at svare, at Beslutningen var endelig, og at der ikke paa lovlig Maade kunde sluttes Kontrakter om indenlandsk Litteratur; desuden vilde man ikke gøre Forskel paa Kunder eller forurette Størstedelen af sine Kolleger til Fordel for den enkelte. Imidlertid bekendtgjorde nu den omtalte Forbrugsforening, at den til Forhandler af dansk og fremmed Litteratur havde antaget den ikke rabatberettigede Wm. L. Wulff; da han jo ikke selv fik nogen Rabat ad legal Vej, men skulde yde Forbrugsforeningen Rabat, kunde det kun ske ved, at der paa en eller anden Maade fandt Overtrædelse af Vedtægterne Sted, og i sit Møde den 8. December opfordrede Boghandlerforeningen sine Medlemmer til at have deres Opmærksomhed henvendt herpaa. I et ekstraordinært Møde den 14. December kom Sammenhængen for Dagens Lys. Den rabatberettigede Boghandler Charles Weisel paa Nørregade havde forsynet Wm. L. Wulff med Bøger; han maatte gøre Afbigt, afbryde enhver Forbindelse med Wulff og betale en »frivillig« Bøde paa 200 Kr. til de danske Boghandlers Hjelpekasse⁵⁴).

Paa Andragende fra Boghandler Rudolph Klein besluttede Foreningen i December 1877 at yde ham et Bidrag til Udgivelsen af en

ny Aargang af *Adressebogen for Boghandlere* i Lighed med, hvad der skete ved forrige Aargang, men da Klein i 1880 paany søgte om Støtte — 100 Kr. — til den næste Aargang, fik han Afslag; Foreningen foretrak nu en anden Form for Bidrag til Adressebogens Udgivelse: den bemyndigede Formanden til at subscribere paa 30 Eksemplarer af Bogen, forudsat, at den leveredes til samme Pris som forrige Udgave⁵⁵).

I Anledning af »*Boghandlertidende*«s 25-Aars Jubileum den 1. Juli 1879 blev Udgifveren O. H. Delbanco af sine Kolleger fejret ved en Fest i Skodsborg, og han blev udnævnt til Æresmedlem af »Boghandler-Medhjælper-Biblioteket« som en Anerkendelse for den Interesse og Velvilje, han havde vist Biblioteket, lige siden det blev stiftet i November 1872. I Vedtægterne af 1884 hed det om Delbancos Blad: »Nordisk Boghandlertidende anses som Foreningens officielle Organ, saaledes at Bekendtgørelser fra Formanden til Medlemmerne eller mellem disse indbyrdes ved Indrykkelse heri bliver lige saa forbindende, som om de var meddelt hver især«⁵⁶).

Ved en dansk-norsk-svensk Deklaration af 27. November 1879 blev *den litterære Ejendomsret* underkastet gensidig Beskyttelse i de tre nordiske Riger fra Nytaar 1880. Men stadig kneb det med at faa Folk til at forstaa, at denne Ejendomsret ikke maatte krænkes. I 1884 maatte Boghandler og Redaktør i Næstved A. C. Bang betale Forfatteren, Dr. Vilhelm Bergsøe en Skadeserstatning, fordi han havde eftertrykt hans »*Bruden fra Rørvig*« (1872); Bergsøe skrev i den Anledning til Boghandlerforeningen og henstillede til den, at den foretog noget, saa saadanne Eftertryk kunde forhindres for Fremtiden; det drejede sig om det Misbrug, der fandt Sted ved, at smaa Provinsaviser uden Tilladelse aftrykte Forfatteres Værker som Føljeton. I sit Møde den 8. Oktober vedtog Boghandlerforeningen at overveje Sagen, og i Mødet den 11. Februar 1885 forelaa Resultatet deraf: Formanden skulde i Foreningens Navn lade indrykke en Advarsel i »*Berlingske Tidende*« mod den ulovlige Trafik⁵⁷).

»*Boghandlertidende*« indeholdt den 24. November 1882 følgende Bekendtgørelse fra Boghandlerforeningens Formand A. F. Høst: »Efter Anmodning af Københavns Politi bringes herved til Boghandlernes Kundskab, at da der er udkommet en svensk Oversættelse af

Romanen »Haabløse Slægter« af H. J. Bang, hvilket Skrift er konfiskeret i Følge Højesteretsdom af 2. Marts d. A., antages Konfiskationen ogsaa at ramme Oversættelsen af bemeldte Skrift«⁵⁸).

* * *

I Mødet den 13. Februar 1884 bad Formanden A. F. Høst Medlemmerne overveje, om der ikke i den tilstundende Sommer burde afholdes *et skandinavisk Boghandlermøde i København*, og der blev nedsat et Femmandsudvalg, bestaaende af Gad, Carl Reitzel, Høst, Gustav Philipsen og Lehmann, til at forberede Sagen. Den 7. Marts sendte denne Komité foreløbige Indbydelser til den norske Boghandlerforening og Svenska Bokförläggareföreningen og bad dem hver udnævne to Medlemmer til at indtræde i Mødekomitéen. Det blev bestemt, at Mødet skulde finde Sted i Dagene den 16.—18. Juli i Industriforeningens Lokale, og der skulde knyttes en Udstilling dertil af Genstande af nordisk Oprindelse, »der paa en eller anden Maa-
de træder i Boghandelens Tjeneste«; Udstillingens Arrangør skulde C. F. Eibe være. Komitéen opnaede Løfter om stærkt nedsatte Biletpriser paa Jernbaner og Dampskibe. Til Mødet kom ialt 263 Deltagere, nemlig 170 fra Danmark, 37 fra Norge, 52 fra Sverige, 3 fra Finland og 1 svensk fra Paris⁵⁹).

Mødet aabnedes den 16. Juli Kl. 11 i Universitetets Solennitets-sal af A. F. Høst, der valgtes til Mødets Præsident. Derefter holdt det forhenværende Medlem af Boghandlerforeningen Th. Michaelsen et Indledningsforedrag »*Gammelt og nyt, lidt Statistik til Indledning*«; Gustav Philipsen indledte en Diskussion om *Kolportageforholdene*, og en Resolution blev vedtaget derom, som foran meddelt. Næste Dag holdtes Mødet i Industriforeningens Foredragssal. Skriftstøber Simmelkjær holdt et Foredrag om de *nyere Reproduktionsmetoder*, hvorefter Eiler Hagerup indledede en Diskussion om de nordiske Boghand-
leres *Kommissionærer i Udlandet*, og O. H. Delbanco en Forhandling om *Frieksemplarer*. Mødet den tredje Dag holdtes samme Sted. Oscar Lamm fra Stockholm indledede om *Oversættelser* og E. Jespersen om ensartet *Retskrivning* i de nordiske Litteraturer, om Indførelse af *Antikva* i Stedet for Fraktur og om *Korrekturlæsning*, Korrekturgodtgørelse og Huskorrekturer. Dermed var den alvorligere Del af Mø-

det forbi. Men ved Siden deraf havde der været Tid til fornøjeligt Samvær. Der var Udflugter til Zoologisk Have og Tivoli den 16. Juli om Eftermiddagen; næste Dag fulgte en Tur til Skodsborg og Raavad; den 18. Juli var der om Aftenen stort Festmaaltid og Dagen efter Udflugt til Frederiksborg og Helsingør og derefter Middag hos Hegel. »Boghandlertidende« skriver:

»Det er vist ikke for meget sagt, at det nu sluttede 4. skandinaviske Boghandlermøde har efterladt Minder, som ikke saa snart vil udviskes af Erindringen; thi lige fra den storartede Festaften hos Justitsraad Hegel indtil Afskedsstunden under den elektriske Belysning i Havnegaden herskede der et uopslideligt godt Humør og en gemytlig Stemning«. Mødet var en Succes, hvad Boghandlerforeningens Formand kunde konstatere i Foreningens Møde den 20. August; Takkeskrivelser var indløbet fra forskellige Sider. I Mødet den 8. Oktober overleveredes der til Foreningen en Gave fra Deltagerne, et overordentlig smukt udstyret Album med Titel: »Til Boghandlerforeningen i København med Tak for Julidagene 1884«. Det indeholdt Fotografier af Deltagerne med Randtegninger og Prospekter fra de festlige Dage i Akvarel. Albummet er stadig i Foreningens Eje⁶⁰).

* * *

En ny Boghandlermedhjælperforening blev dannet i 1883; det konstituerende Møde blev holdt den 29. Maj, og den 13. Juni valgtes Bestyrelsen. Den gamle Forening var forlængst afgaaet ved Døden efter en meget kortvarig Levetid. I 1886 afæskedes Boghandlerforeningens Mening om, med hvilken Opsigelsesfrist en Boghandlerkommiss i Almindelighed blev antaget. Det var Overretsprokurator Mundt, der rettede denne Forespørgsel til Foreningen, og han ønskede ogsaa at vide, om der i Tilfælde af, at der ikke forelaa nogen Aftale derom, da herskede nogen Sædvane med Hensyn til Opsigelsesfristen og hvilken. I sit Møde den 22. September vedtog Foreningen at svare, at egentlige Kommisser, hvortil Dreng og Lærlinge ikke henregnedes, sædvanligvis blev antaget med 3 Maaneders Opsigelse. Foranlediget af dette Svar ønskede dernæst Overretssagfører Jacobi at vide, om Svaret ogsaa gjaldt for københavnske For-

hold, og ogsaa om det gjaldt for baade Bog- og Papirhandlere og for Papirhandlere. Herpaa vedtog Foreningen i Mødet den 10. November at svare, at man havde sigtet til københavnske Forhold, men at man ikke kunde udtale sig om Forholdene hos saadanne Papirhandlere, der ikke tillige var Boghandlere⁶¹).

Et Par Gange i Løbet af Tiaaret blev der *appelleret til Foreningens Støtte*. I Mødet den 4. Oktober 1880 blev til Kundskab for Medlemmerne to saadanne Henvendelser læst op; den ene var fra Præsidenten for den skandinaviske Forening i Berlin, der ønskede Boggaver til sit Bibliotek; den anden var fra Formanden for Foreningen til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig Jens Peter Junggreen; han anmodede om Foreningens Støtte for den danske Sag⁶²).

Forstanderen for Blindeinstituttet Johs. Moldenhawer skrev den 4. Marts 1882 til Boghandlerforeningen og anmodede om dens Støtte til Udgivelse af Bøger med Reliefskrift for de Blinde. Fire Dage senere behandlede Foreningen Andragendet; da den ikke havde nogen Formue og ikke førte Kasse udover de Beløb, som krævedes til Foreningens Udgifter, maatte Støtten ydes paa den Maade, at Medlemmerne tegnede sig paa Lister for de Bidrag, de vilde give, hvorefter Formanden vilde levere Listerne videre til Moldenhawer. Senere paa Aaret fik man en Henvendelse fra Professor Goos om at støtte Stockholms Högskola med Boggaver; hans Skrivelse cirkulerede mellem Medlemmerne, og i Mødet den 19. September anbefalede Formanden, at man ydede sin Støtte til Sagen⁶³).

I 1881 fik Boghandlerforeningen endnu et *Æresmedlem*. Den 20. Marts fyldte A. F. HøST 70 Aar, og hans Kolleger fejrede ham ved en festlig Sammenkomst. Under den meget livlige Fest, hvor der ogsaa indløb Lykønskninger fra Norge og Sverige, blev der overrakt Hædersgæsten et Diplom, hvorved han blev udnævnt til Foreningens Æresmedlem; han var netop det Aar for 25. Gang valgt til Foreningens Formand. I Mødet i Boghandlerforeningen fem Dage senere takkede HøST for den smukke Fest paa Skydebanen og lovede fremdeles at vie sine Kræfter og Evner »til Boghandelens, Foreningens og alle Boghandlers velforstaaede Tarv og Gavn«⁶⁴).

I dette Tiaar var Carl Reitzel fortsat Foreningens »Fornøjelsesraad« undtagen i 1883, da C. F. Eibe havde faaet Hvervet, og i 1884,

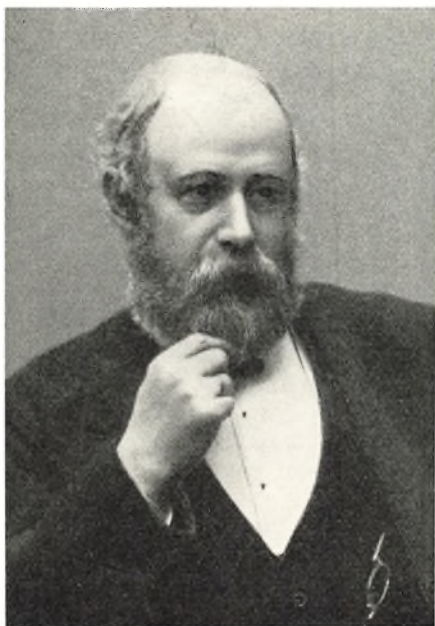
da Chr. Høst ledede *Festerne*, bl. a. en festlig Sammenkomst i Dagmarrestauranten i November. Den 20. Juni 1885 holdt Foreningen Skovtur; pr. Vogn gik Turen til Fortunen, hvor Kaffen blev drukket om Eftermiddagen, derfra over Lyngby til Frederiksdal, hvor Punchen ventede. Den 15. April 1886 fejrede man A. F. Høsts 50-Aars Jubilæum⁶⁵).

TIAARET 1887–1896

Boghandlerforeningens Jubilæum i 1862 var til A. F. Høsts store Skuffelse ikke blevet markeret ved nogen Fest. Han havde da udtalt Haabet om, at man ved *Foreningens 50 Aars Fødselsdag* den 18. Januar 1887 bedre vilde forstaa at fejre Dagen. Han opnaaede som den eneste overlevende af Foreningens Stiftere at se dette Ønske gaa i Opfyldelse. I god Tid var der Kræfter i Gang for at faa understreget Dagens Betydning paa højtidelig Vis. I Mødet den 13. Maj 1886 meddelte O. H. Delbanco, at han agtede at skrive et Festskrift, og Foreningen besluttede at afholde alle Udgifterne i den Anledning. I Septembersmødet samme Aar henledte Formanden — A. F. Høst — Opmærksomheden paa, at Jubilæet nærmede sig, og foreslog en Komité nedsat til at overveje, hvorledes Dagen burde festligholdes. Efter nogen Drøftelse vedtog man at anmode Foreningens »Fornøjelsesraad« Carl Reitzel om at overveje Sagen med andre Medlemmer og fremsætte Forslag. Dette skete. I Novembermødet forelaa der ikke mindre end tre forskellige Forslag: et fra Carl Reitzel, et fra Formanden og et fra ni af Foreningens øvrige Medlemmer. Da man efter en vidtløftig Debat »ikke kunde enes om den større eller mindre Grad af Festlighed«, maatte Afgørelsen udsættes. Endelig i Decembersmødet vedtog man, at Dagen skulde fejres ved en Festmiddag paa Skydebanen; Adgangen hertil skulde staa aaben for nuværende eller forhenværende rabatberettigede Boghandlere i og uden for København, for Foreningens Medlemmer og for andre, der maatte interessere sig for Boghandelen; seks Æresgæster skulde indbydes, og Arrangementet forestaas af Carl Reitzel. Delbancos Festskrift skulde trykkes i 750 Eksemplarer, der skulde uddeles gratis efter Formandens Bestemmelse; i Honorar fik Forfatteren anvist 500 Kr.¹).

Paa selve Festdagen mødtes Kl. 5¹/₂ et Selskab paa henved 150 Deltagere til Festmiddagen paa Skydebanen. Som Gæster saas den norske Boghandlerforenings Formand Albert Cammermeyer, Universitetsbibliotekar Birket-Smith, Bibliotekar J. Vahl, den danske Boghandels Historiker Camillus Nyrop, tidligere Medlem af Foreningen Kancellisekretær H. C. Klein og Overretssagfører L. Simonsen; derimod var tre andre af de indbudte forhindret i at deltage: den svenske Bogforlæggerforenings Formand Albert Bonnier, det kongelige Biblioteks Chef Chr. Bruun og Litteraturhistorikeren Professor P. Hansen. Salen var smykket med Flag og Portrætter af ansete Boghandlere. Carl Reitzel bød Velkommen, og Formanden motiverede en Skaal for Kongen og foreslog, at et Telegram blev sendt med Hilsen til Majestæten. Overretssagfører Simonsen holdt den egentlige Festtale; heri redegjorde han for Foreningens Op-gaver og for Arbejdet paa at røgte dem, fremhævede Foreningens Betydning for den danske Boghandels Udvikling og nævnte de Fir-maer, der havde baaret denne Udvikling frem. Th. Reitzel talte for den gamle Formand, Justitsraaden, der altid havde forstaaet at me-diære de forskellige Anskuelser. Nu fulgte Taler Slag i Slag, humo-ristiske og begejstrede mellem hinanden; G. E. C. Gad talte for Cammermeyer, der havde trodset Vinterens Is og Sne for at være til Stede; Cammermeyer svarede med en Sang og en Lovprisning af dansk Boghandels og Forlæggervirksomheds Egenskaber. Talerne, Taffelmusikken og otte Sange satte Stemningen i Vejret, saa da man endelig Kl. 10¹/₄ rejste sig fra Bordet, var Deltagerne saa animerede, »at adskillige først skiltes næste Dag; men hos alle var det vistnok den Mening, som toges med hjem, at Festen havde været særdeles vellykket«. I Dagens Anledning var der naturligvis indløbet en Mængde Hilsener og Telegrammer; fra de laaland-falsterske Bog-handlere kom Hyldesten i Form af en elegant udstyret Adresse. Og-saa i Kristiania mindedes Dagen; de norske Boghandlere samledes om Aftenen i et festligt Lag, hvor Jacob Dybwad holdt Festtalen²).

Af *Delbancos Festskrift* blev der ialt i de to første Aar efter Jubilæet uddelt henved 650 Eksemplarer; over de resterende 100 Eksemplarer kunde Formanden disponere efter Forgodtbefindende. Jubilæums-middagen kostede Foreningens Kasse 933.25 Kr.³).

C. H. BIELEFELDT

Medlem af Afregnings- og Kautionsudv. 1874 - 1875.

ANDR. SCHOU

Medlem af Afregnings- og Kautionsudv. 1879 - 1880.
1885.

RUD. KLEIN

Udg. af Boghandler Adressebogen 5. - 11. Aarg.

JACOB LUND

Revisor 1878 - 1891.

Boghandlerforeningens første Tiaar efter Jubilæet blev præget af en stærk Udvikling, af en Nyskabelse af Institutioner, som Boghandelen efterhaanden krævede. *Medlemstallet* var ikke udsat for større Ændringer. Ved Jubilæet havde 37 Personer været Medlemmer af Foreningen; i 1895 var der 45 Medlemmer med et Stemmetailt 68, Nytaar 1897 41 Personer med tilsammen 63 Stemmer. Antallet af Firmaer, der stod i Foreningen, var i 1887—89 29, i 1890 33, i 1891—92 32, i 1893 34, i 1894 36 og i 1895—96 35. Som det vil ses: ingen større Svingninger⁴).

En Række nye Medlemmer blev i Tiaarets Løb optaget i Boghandlerforeningen: TH. KAPEL, J. H. MANSA i 1888; EMIL BERGMANN, J. FRIMODT, J. L. LYBECKER, V. PLO og TH. C. BRANNER i 1889; CAMILLA KLEIN i 1890; CHR. SCHOU, OTTO WROBLEWSKI, BALDUR BORGEN i 1891; JOHAN MØLLER, C. A. REITZEL, AXEL ANDERSEN, HOLLGER TILLGE i 1892; GEORGE C. GRØN, MARCUS LORENZEN, THOMAS SØRENSEN, AAGE HIRSCHSPRUNG i 1893; MARTIN NORDENTOFT i 1894⁵). Et Forslag i Mødet den 5. Februar 1896 om at optage Aktieselskabet »Det nordiske Forlag« i Foreningen strandede, fordi der ikke kunde skabes Enighed om de Lovændringer, der nødvendigjordes af et Aktieselskabs Optagelse⁶).

Ved *Dødsfald* mistede Boghandlerforeningen en Del Medlemmer i Løbet af Tiaaret; andre forsvandt derfra, fordi de ophævede eller afhændede deres Firmaer. Flere af disse Medlemmer havde spillet en betydelig Rolle for Foreningens Udvikling, og de skal derfor nævnes i det følgende.

Den 11. Maj 1887 fyldte F. V. HEGEL 70 Aar og et halvt Aar senere, den 27. December, afgik han ved Døden. Han var født i Fredensborg, havde et Par Aar gaaet i Borgerdydskolen paa Kristianshavn og var i 1832 kommet i Lære i det Brünnichske Trykkeri, der lededes af Jacob Deichmann og havde til Huse i den Gyldendalske Gaard i Klareboderne. 1833 blev han Lærling i den Gyldendalske Boghandel, og Jacob Deichmann, der selv var barnløs, fik stærk Interesse for den fattige unge Mand, betragtede ham til sidst som en Søn. »Hver Morgen tidlig«, fortæller L. C. Nielsen i sit Mindekrift om Hegel, »før Bogladen aabnedes, gik Deichmann og Hegel Tur paa Volden sammen, Sommer og Vinter, regelmæssigt og med

den Punktlighed, som de begge iagttog ... Under disse fortrolige Vandringer erhvervede Deichmann sig et indgaaende Kendskab til Hegels sande, paalidelige Sind, ligesom han i Bogladen forlængst havde vurderet hans praktiske Blik, hans stilfærdige, taktfulde Op-træden«. Paa disse Morgenvandringer er antagelig den Tanke dukket op for Deichmann at gøre denne unge Mand til sin Efterfølger. Hegel var i Forlagsforeningens første ti Aar 1838—48 dens Forretningsfører. Den 1. Januar 1846 overtog han den Gyldendalske Sortimentsboghandel, og paa hans 33-Aars Fødselsdag i 1850 overdrog Deichmann ham selve Forlaget paa saa gunstige Vilkaar, at det næsten fik Karakter af Gave. Allerede i 1845 var Hegel blevet Medlem af Boghandlerforeningen. I 1854 var han Medstifter af Forlagsbureauet, i 1857 med til at oprette Selskabet til Udgivelse af Oehenschlægers Skrifter. »Under Fr. Hegels Ledelse«, skriver Koppel, »skulde Gyldendals Forlag faa en Betydning for dansk og norsk Aandsliv, som Deichmann aldrig havde drømt om. Hegels overordentlig vindende Personlighed bevirkede, at alt flere af Datidens Forfattere søgte til Klareboderne; han forstod at knytte de rette Forbindelser og at knytte dem paa en saadan Maade, at de som Regel holdt Livet ud. Gennem Bjørnson kom han saaledes i Forbindelse med den unge norske Litteratur, med Ibsen, Kielland og Lie for blot at nævne de største, og da saa det litterære Gennembrud skete herhjemme, søgte mange af Gennembruddets Mænd i Georg Brandes' og J. P. Jacobsens Fodspor til Hegel. Gyldendalske Boghandel indtog da ogsaa en fuldstændig dominerende Plads i dansk-norsk Boghandel, da Frederik Hegel døde i 1887«. I 1877 optog Hegel sin Søn Jacob Hegel som Kompagnon i Forlaget, samtidig med at han overdrog Sortimentsboghandelen til D. Lehmann og C. Stage.

En Mængde Tillidshverv fik han Tid efter anden overdraget, og han blev hædret med Udnævnelse til Kancelliraad (1861), Justitsraad (1879) og Etatsraad (1887). 1850—51 havde Hegel været Boghandlerforeningens Formand; i 1866—67 havde han siddet i Afregningsudvalget, og fra 1859 til sin Død var han den ene af Foreningens to Revisorer. Hans 70-Aars Fødselsdag i 1887 blev en Mærkedag. I et privat indkaldt Møde i Boghandlerforeningen den 14. April

vedtog man enstemmigt, at han den 11. Maj skulde udnævnes til Æresmedlem for sine Fortjenester af Foreningen og som et Udtryk for den Højagtelse, Medlemmerne nærrede for ham. Paa Fødselsdagen blev Diplomet overrakt ham af en Deputation, bestaaende af Næstformanden Otto B. Wroblewski, Kassereren Th. Reitzel og Sekretæren Overretssagfører Ludvig Simonsen. Han blev ogsaa hædret fra mange andre Sider, og selv oprettede han Legater i Dagens Anledning. Ikke et Aar efter ydede Boghandlerforeningen atter sin Hædersbevisning: den Sølv-Palmegren, den lagde paa hans Kiste ved hans Begravelse fra Holmens Kirke. I Nekrologen i »Boghandler-tidende« fremhævedes hans store Arbejdskraft, hans Samvittighedsfuldhed og gode Hjerte; »der var ikke en Sag, der havde et velgørende Formaal eller stiledede mod et patriotisk eller et videnskabeligt Øjemed eller overhovedet havde det almene Vel til Opgave, uden at man hos Hegel straks fandt et villigt Øre. Hans Godgørenhed, der laa aaben for alles Øjne, saavel som den, der ydedes i det skjulte, var en stedse flydende Kilde, hvorfra han lod enhver værdig trængende øse. Thi det var en uvurderlig Gave for ham ikke alene at være i Besiddelse af Evne og Vilje til at hjælpe, men at der ogsaa i hele hans Person var optaget en fin Takt, saa at han altid paa den rette Maade delte med andre af sin Overflod. Som han var human i sin Færd, mild i sin Dom og velvillig imod enhver, der i nogetsomhelst Anliggende i Forretningslivet henvendte sig til ham, saaledes var han en Ven i Ordets sande Betydning for dem, der nød den Glæde, at han sluttede sig til dem. Hørte man til den Kreds, for hvem Familielivets Døre aabnedes, blev man Vidne til den Elskværdighed, der lyste ud af hans Øje; i lige høj Grad flokkedes derfor unge og gamle om ham, ikke at tale om de alleryngste. Her vil han blive smertelig savnet; thi enhver Vandring i det gamle Hus i Klareboderne eller i det yndige Landsted i Ordrup vil fremkalde Mindet om hans blide Skikkelse«⁷).

Den 23. Juli 1888 døde C. H. BIELEFELDT i en Alder af 53 Aar efter lange og smertefulde Lidelser. Han var født i København som Søn af en Rugbrødsbager, Mel- og Grynhandler fra Mecklenburg, kom i Boghandlerlære i 1849 og etablerede sig den 28. Maj 1857 i København; han blev straks rabatberettiget og i 1861 desuden Med-

lem af Boghandlerforeningen. Fra 1874 var han Forretningsfører for Maglemølles Papirfabrik, fra 1885 Nytaar for Maglemølles og Silkeborg Papirfabriks forenede Drift; derfor ophævede han i 1884 sin Sortimentsboghandel og beholdt kun sit Forlag. Allerede i November 1885 maatte han af Helbredshensyn opgive Stillingen ved Papirfabrikkerne. I Boghandlerforeningen sad han i Afregningsudvalget i 1874—75, og ved hans Død mistede Foreningen et Medlem, »man gerne saa i dens Møder«⁸).

ANDREAS SCHOU døde den 26. Oktober 1889 uden nogen forudgaaende Sygdom eller Svækkelse, godt 60 Aar gammel. Han var en Klasseotterikollektor-Søn fra København, havde 1844 taget Afgangseksamen fra det v. Westenske Institut og derefter valgt Boghandelen. Han kom i Lære hos Chr. Steen & Søn og blev i dette Firma som Medhjælper, indtil han i 1857 overtog Fr. Wøldikes Forretning, der da skiftede Navn til »Andr. Schou«. Han var straks blevet rabatberettiget og blev i 1861 Medlem af Boghandlerforeningen. Fra o. 1870 blev han en meget virksom Forlægger, men ejendommeligt nok udgav han aldrig Bøger i Subskription. Ansete Forfattere som Herman Bang, Holger Drachmann og Henrik Pontoppidan udkom paa hans Forlag, og berømte udenlandske Værker saa i Oversættelse Lyset hos ham. 1882 afstod han sin Sortimentsboghandel til sin mangeaarige Medarbejder Alexander Brandt og beholdt selv Forlaget, til han fra Nytaar 1889 afhændede det til Th. Kapel og Jacob H. Mansa; selv vedblev han at være Medlem af Boghandlerforeningen til sin Død. Han havde i 1879—80 og 1887 siddet i Afregningsudvalget. I »Boghandlertidende« hedder det ved hans Død, at han i Foreningen »ofte havde givet sin Skærv med til Diskussionen, fornemlig om Emner, om hvilke han særlig besad Sagskundskab. Schou var afholdt af sine Kolleger; det var just ikke det første Indtryk, der tiltalte; men kom man ham nærmere, lærte man snart hans Elskværdighed og noble Karakter at kende. Ogsaa lige over for sine underordnede var han skattet, idet han altid viste sig imødekommende mod dem; uddanner man sig i et Fag, gør det saa godt at blive vejledet af en Principal, som selv er besjælet af Arbejdslyst og Kærlighed til sin Gerning, og det var Schou i høj Grad«⁹).

Efter en Hjerneoperation døde RUDOLPH KLEIN den 6. Maj 1890.

Han var en Justitsraadsøn fra København, havde gaaet i Metropolitanskolen og var derefter kommet i Lære hos G. E. C. Gad i 1861. Her blev han, til han efter en Udenlandsrejse i 1869 selv etablerede en Forretning i København. Han fik straks Rabatret og blev i 1872 optaget i Boghandlerforeningen. Han var en ualmindelig flittig, driftig og dygtig Mand, havde et stort Bogkendskab, især paa det videnskabelige Omraade. Hans Forretning blev meget søgt af Historikere, og han blev Kommissionær for flere historiske Selskaber. Af Udlandet brugtes han ofte, naar det drejede sig om Fremskaffelse af ældre værdifulde Bøger eller om Supplering af større Biblioteker; disse Hverv skaffede ham flere udenlandske Ordensdekorationer. Stor Betydning fik han for Boghandelens Praksis som Udgiver af 5.—11. Aargang af »Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel«. Da han kun 45 Aar gammel afgik ved Døden, skrev D. Lehmann i »Boghandlertidende« om ham: »Som Forretningsmand var han yderst punktlig og forlangte det samme af andre, hvad der til Tider kunde gøre ham noget pertentlig i Smaating og af og til kunde foraarsage smaa Rivninger med hans Kolleger. Fra 1873 var han Medlem af Boghandlerforeningen; dog deltog han ikke meget i Arbejdet og Samlivet dér; derimod mødte han altid og gerne til de private Sammenkomster, som i Aarenes Løb har fundet Sted mellem hans jævnaldrende Kolleger. Af disse var han meget afholdt paa Grund af sin Retsindighed, Tjenstagtighed og sit elskværdige og glade Sind. Overhovedet var han en af de Naturer, som man ved nærmere Bekendtskab lærte at sætte stor Pris paa«⁽¹⁰⁾).

Den 2. August 1890 døde »Boghandlertidende«s Redaktør O. H. DELBANCO, hvis Virksomhed gennem mange Aar havde været af den største Betydning for den danske Boghandel. Han var født i København 1821 som Søn af en Overretsprokurator; 1839 var han blevet Student fra Borgerdydskolen, havde taget juridisk Embeds-eksamen 1844. Først derefter bestemte han sig for den Vej, han skulde følge Resten af sit Liv. Han begav sig til Leipzig for at ud-danne sig til Bog- og Musikhandelen, og efter sin Hjemkomst til København 1846 overtog han sammen med den unge C. C. Lose den Musikhandel, der havde tilhørt Loses Fader; Firmaets Navn

blev C. C. Lose & Delbanco, og i 1848 knyttedes ogsaa en Boghandel dertil. Fra Nytaar 1865 opløstes Firmaet, og Delbanco begyndte selv en Forlagsvirksomhed. 1848 var han blevet Medlem af Boghandlerforeningen, og han viste fra første Færd den største og mest uselviske Interesse for Standens Trivsel og gode Forhold. Han var Foreningens Formand i 1853—54 og dens Revisor 1888—90. Ved de fire skandinaviske Boghandlermøder 1856, 1866, 1873 og 1884 var han Sekretær. Som den første fremsatte han i 1856 Tanken om Oprettelse af de danske Boghandlers Hjelpekasse, og han sad i Ledelsen af denne Institution lige til sin Død. Hans Interesse for Boghandlermedhjælper-Biblioteket bevirkede, at han blev dettes Æresmedlem 1886. Sin største Indsats for Boghandelens Udvikling gjorde han dog som Redaktør af »Boghandlertidende«, som han havde grundlagt i 1854. Bladet blev hurtigt Boghandlerforeningens officielle Organ, fra 1866 ogsaa de svenske og norske Søsterforeningers, og lige til sin Død redigerede han det med retsindig Upartiskhed. I 1887 var han Boghandlerforeningens og dens Medlemmers Skildrer for de forløbne 50 Aar. Han havde ogsaa andre Interesser. 1859—80 var han »Illustreret Tidende«s anonyme Tekstredaktør; selve Bladets Tilblivelse skyldtes hans Initiativ, og med sin Evne til at omgaas Folk, sit elskværdige Væsen og sin Punktlighed i Forretningssager blev han en fortræffelig Redaktør. Ogsaa af Musikforeningen var han et virksomt og levende interesseret Medlem, og han deltog i dens Ledelse. Ved hans Død drog Otto B. Wroblewski dette lille Træk frem af Erindringer: »Til de lyseste Erindringer, som Deltagerne i det skandinaviske Boghandlermøde i Sommeren 1884 tog hjem med sig, hører utvivlsomt hin lille Episode, da det anselige Tog svingede ind ad Delbanco's Havelaage i hans venlige Sommerbolig paa Fredensborg, et Besøg, der saa ganske gav Indtrykket af en improviseret Visit, afklædt alt officielt Præg, og hvor de trætte Vandrere i desværre kun alt for korte Øjeblikke nød godt af hans og hans Hustrus Gæstfrihed; den gav i korte Træk et tro Billede af den hjertelige Elskværdighed, der var hans hele Personligheds Kendemærke, og skabte et Minde, der sent vil gaa i Glemme«. Til hans Kiste sendte Foreningen en Egekrans af Sølv¹¹).

Ved en pludselig Død den 1. Marts 1891 mistede Boghandler-

foreningen atter et af sine ældste Medlemmer, nemlig JACOB LUND, som da var lige ved 60 Aar gammel. Han var Søn af en Kontorchef under Universitetsdirektionen og var egentlig bestemt for Studierne, men satte sin Vilje igennem, saa han 17 Aar gammel kom i Lærehos Gyldendal. 1850 blev han Medhjælper hos F. H. Eibe, og 1854 etablerede han sig i København; allerede Aaret efter blev han Medlem af Boghandlerforeningen, sad i Afregningsudvalget 1875—76 og var Revisor 1878—90. Han var først og fremmest Sortimentsboghandler, men blev dog Forlægger for Digteren Kaalund og for Fritz Jürgensens Tegninger. Jacob Lund var ganske blottet for Forfængelighed og erkendte, at han ikke havde Evner som Forlægger; han havde især sine Kunder i Hovedstadens Lægekredse. Følgende Karakteristik gav Wroblewski af ham ved hans Død: »Jacob Lund var i sit Inderste en fintfølende Personlighed, der under en djærv, undertiden noget hensynsløs Form skjulte en nobel Karakter, med aaben Sans for alt skønt i Livet, i den fri Natur, i Litteraturen, Kunsten, Musikken og den sceniske Kunst; han var en trofast Ven og paa-lidelig Raadgiver, og var derhos udrustet med en lys Forstand og en lykkelig Sindets Ligevægt, forenet med en Humor og et vist sarkastisk, dog godmodigt Lune, der, aldrig saarende, stedse vidste at ramme Sømmet paa Hovedet. I Boghandlerforeningen tog han ikke megen Del i Debatten, men formaaede dog ofte ved en træffende, for det meste i en spøgende Form fremsat Bemærkning at sige det befriende Ord«⁽¹²⁾).

I 1893 døde LAURITZ CHR. APPEL, i 1894 PAUL LANGHOFF og i 1895 E. S. TILLGE; ingen af dem havde spillet nogen større Rolle i Boghandlerforeningen⁽¹³⁾). Derimod led Foreningen et føleligt Tab, da LUDVIG PHILIPSEN, den ene af P. G. Philipsens Sønner, døde af en Hjertelidelse den 23. August 1895, kun godt 40 Aar gammel. Han var i 15 Aars Alderen blevet Lærling i Faderens Forretning, og da P. G. Philipsen døde syv Aar senere, havde Sønnerne Ludvig og Gustav for Moderens Regning ledet Firmaet videre, til de selv overtog det i 1880. Under deres Styre var Forretningen i stadig Udvikling. »Medens Gustav Philipsen nærmest repræsenterede udadtil, var Ludvig den, der varetog den daglige Gerning; der skete intet, uden at det først var passeret gennem hans Hænder; med stor Hur-

tighed og en forbavsende Flid udførte han et meget betydeligt dagligt Arbejde. Han var et godt Hovede og besad en Hukommelse, der var rent ud forbavsende, og som kom ham ypperligt til Gode ikke alene ved hans daglige Gerning, men ogsaa i hans Virksomhed i Boghandlerforeningen. Selv ganske uvæsentlige Datoer og Tal, som andre hørte for straks atter at glemme, erindrede han, naar de een Gang var nævnet for ham«. Om hans Virksomhed inden for Boghandlerforeningens Rammer — han var blevet Medlem i 1879 — skrev J. L. Lybecker ved hans Død:

»I Boghandlerforeningen . . . var han en betydelig Kraft; han var ikke alene den, der som Medlem af Afregningsudvalget i en Aarrække (1885—95) mønsterværdigt ledede alt vedrørende Kautionsvæsenet, men han var tillige en af dem, der hyppigst tog Del i Diskussionen ved Foreningens Møder. Han talte som Følge af sit svage Organ meget utydeligt, men hans Taler var fortrinligt formede og vidnede om megen Sagkundskab. Kunde han end undertiden med en vis Ensidighed hænge sig i Enkeltheder, havde han dog altid Krav paa at høres med Interesse. Det er sagt andetsteds, at han blandt Kolleger var en af de mest afholdte i Boghandlerverdenen og ikke med Urette; man behøvede kun at være til Stede nogle Gange i Boghandlerklubben eller ved Boghandlerforeningens selskabelige Sammenkomster for at mærke, hvor populær Ludvig Philipsen var. Af mange kaldtes han i Spøg slet og ret »Ludvig«, en Familiaritet, hvorimod han ofte protesterede, men hvorpaa han dog sikkert satte Pris som et Vidnesbyrd om den Popularitet, hans mange gode Egenskaber havde skaffet ham«⁽¹⁴⁾).

Den 9. Juni 1896 døde TH. LIND, omtrent 73 Aar gammel, uden nogen forudgaaende Sygdom, en af Standens mest agtede og ansete ældste Repræsentanter. Han var en Farversøn fra København og havde 1838—44 været Lærling og Medhjælper hos A. F. Høst. Fra Nytaar 1845 fik han Plads i den Cottaske Filial i München, og i Begyndelsen af 1852 rejste han hjem for at etablere sig i København. Endnu samme Aar var han blevet Medlem af Boghandlerforeningen; 1868—69 var han Foreningens Næstformand; 1859—60 og 1878—79 sad han i Afregningsudvalget; 1859—67 var han den ene af de to Revisorer og 1888—95 Decisor. Otto B. Wroblewski giver

LUDVIG PHILIPSEN
Leder af Kautionsudvalget 1885 - 1895.

GUSTAV PHILIPSEN

TH. LIND
Næstformand for Boghandlerforeningen 1868 - 1869.

VALDEMAR PIO

ved hans Død dette Billede af Th. Lind: »Han indtog ikke nogen fremskudt Stilling i den officielle Boghandlerverden, ligesom han heller ikke beklædte nogen fremragende Post i Boghandlerforeningen, hvortil hans hele Personlighed gjorde ham selvskreven; hans store Beskedenhed forbød ham at modtage Valg hertil; men han maa sikkert selv have følt, hvilken stille Magt han ubevidst udøvede i vor Kreds ved sin Besindighed, fine, medfødte Takt og altid humane Optræden. I Foreningens Møder hørte han ikke til de meget talende; men naar Bølgerne stundom kunde gaa højt i Diskussionens Hede, var ofte mangt et Blik vendt mod gamle Lind i Forventning om, at han skulde sige det forløsende Ord, og saa kom det stilfærdigt og roligt; men rammende Sømmet lige paa Hovedet uden Skarphed eller Bitterhed mod nogen gjorde det sin Virkning, og Stormen lagde sig ... Og hvor ofte tyede ikke ældre og yngre Kolleger til ham for at faa et godt Raad! Beredvilligt gav han det, og godt og fornuftigt var det; »Hvad siger gamle Lind?« var ofte det afgørende Løsen for os; bag ham stod der, det vidste vi, Overbevisningen om det rette«. I 1854 havde Th. Lind faaet overdraget Salget af Vajsenhusets Forlag efter C. A. Reitzels Død; senere fik han Salget af Lovtidende og Ministerialtidende, og han udviklede en ret betydelig Forlagsvirksomhed. Hans fine, udviklede Kunstsans førte ham ind paa Handelen med Kopperstik; paa Grund af sit grundige Kendskab og sin store Uegennyttighed indtog han i en lang Aarrække en førende Stilling som Kender af disse Sager. Han var desuden Medlem af Direktionen for Bibelselskabet og var dets Bibliotekar¹⁵).

* * *

Vedtægterne af 1884 blev optrykt i 1890 med de Ændringer, der var vedtaget i Mellemtiden (8. December 1886, 8. Februar 1888 og 12. December 1888). Den 11. April 1894 nedsattes paa Gustav Philipsens Forslag et Udvalg til at revidere Lovene. Udvalget dannedes af G. E. C. Gad, Eiler H. Hagerup, J. L. Lybecker, Gustav Philipsen, Th. Reitzel, Ludvig Simonsen og V. Tryde, og først i Mødet den 16. Januar 1895 kunde det forelægge sit Forslag; i det paafølgende Møde den 30. Januar blev de nye Vedtægter derpaa god-

kendt enstemmigt med 23 Stemmer. Den 27. Juni næste Aar foreslog Jacob Erslev, Eiler H. Hagerup og J. L. Lybecker forskellige Ændringer og Tilføjelser og fik dem vedtaget¹⁶). Det væsentligste af alle disse Forandringer i Lovene vil der blive gjort Rede for i den følgende Fremstilling¹⁷).

Bestemmelsen om *Foreningens Formaal* blev i Vedtægterne af 1895 kort og godt formuleret saaledes: »Boghandlerforeningens Formaal er at fremme Orden, Fasthed og Sammenhold i Boghandelen«.

En ny Betingelse for at blive Medlem af Foreningen indførtes i 1895: Det krævedes, at vedkommende betalte et Indskud paa 50 Kr. til Foreningen. I 1896 tilføjedes, at naar et *Aktieselskab* eller andet uansvarligt Selskab blev foreslaaet optaget, skulde Forslaget nævne, hvilket Medlem af Selskabets Bestyrelse man tænkte sig som Selskabets Repræsentant i Foreningen; for et saadant Selskab var Indskuddet 250 Kr. I 1895 fastsattes som en *ny Aarsag til Medlemsrettens Ophør*: Optagelse af en ikke rabatberettiget Person som Deltager i Forretningen, og i 1896 føjedes hertil yderligere: naar den Person, af hvis Forbliven i den paagældende Forretning som Indehaver eller Bestyrer Antagelsen har været betinget, fratræder denne Stilling; Aktieselskaber kunde udelukkes, naar de drev Sortimentforretning med andres Forlagsartikler. *Udelukkelse* (Eksklusion) kunde fra 1895 kun finde Sted efter Forslag af det da oprettede Voldgiftsudvalg; Sagen blev da afgjort i et Møde, hvor mindst Halvdelen af Foreningens Medlemmers Stemmetal var til Stede og afgav Stemme; til Eksklusionens Vedtagelse krævedes $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer.

Om *Foreningens Møder* hedder det i Vedtægterne fra 1895: »Foreningen er en privat Forening. De i Møderne forhandlede Sager maa ikke omtales offentlig, og Medlemmerne er pligtige at bevare Tavshed om dem. Formanden meddeler et Referat af Mødets Forhandlinger i »Nordisk Boghandlertidende««. Møderne kunde nu ogsaa varsles paa saa kort Tid som 24 Timer ved direkte skriftlig (eller trykt) Indkaldelse af hvert enkelt Medlem. Ønskede man en Sag behandlet, som ikke havde cirkuleret mellem Medlemmerne i Forvejen, krævedes nu ikke blot $\frac{3}{4}$ af de paa Mødet repræsenterede Stemmers Samtykke, men ogsaa Formandens; Forslag til Eksklusion

skulde dog altid have cirkuleret, ligesaa Forslag til Lovændringer, derimod ikke Ændringsforslag til disse sidste. Formanden burde som Regel tilsende hvert Medlem en Dagsorden for Mødet samme Dags Morgen, som Mødet skulde holdes.

Medens man altid hidtil havde krævet personligt Møde af Medlemmerne, var der ved Vedtægterne af 1895 givet Formanden Bemyndigelse til at tillade, at et Medlem gav Møde ved sin Prokurist; i Følge 1896-Ændringen kunde Aktieselskaber dog kun give Møde ved den Person, der ved Optagelsen var udpeget til at repræsentere Selskabet. Naar der til Foreningen var indløbet Tilbud om Akkord, skulde dette efter Vedtægterne af 1890 og senere behandles i et Møde; var dette paa sædvanlig Vis beslutningsdygtigt, kunde Tilbudet med $\frac{5}{6}$ af de afgivne Stemmer antages som bindende for alle Medlemmerne.

Som foran nævnt var A. F. HØST endnu ved Jubilæet 1887 *Foreningens Formand*. I Mødet den 23. Marts derefter meddelte han, at han om nogle Dage agtede at tiltræde en længere Udenlandsrejse, og han overdog derfor Ledelsen af Foreningen til *Næstformanden* OTTO B. WROBLEWSKI. Da Valgene for 1888 skulde finde Sted i Mødet den 14. December, erindrede Høst om sin tidligere definitive Beslutning om at træde tilbage, hvad hans fremrykkede Alder og det ønskelige i, at han blev afløst af yngre Kræfter, maatte berettigge ham til, og han takkede for al udvist Velvilje og Overbærenhed i de 31 Aar, han havde beklædt Formandsposten. TH. REITZEL blev hans Afløser. Han havde tidligere i to Aar, 1868—69 været Formand og kom nu til at beklæde Stillingen Tiaaret ud¹⁸).

Et Udvalg, der i Februar 1888 var blevet nedsat til at overveje en enkelt Vedtægtsændring, fremkom i Mødet den 12. December samme Aar ogsaa med Forslag om, at *Kassererstillingen blev ophævet*; denne Embedsmands Funktioner skulde atter henlægges til Formanden. Forslaget blev vedtaget, og fik i Vedtægterne af 1890 sit Udtryk saaledes: »Han er berettiget til paa Foreningens Vegne og med bindende Virkning for samme at modtage og kvittere ogsaa til Udslettelse af Pantebøger for ethvert Foreningen tilkommende Beløb eller Aktiv, hvorhos han fører Tilsyn med Foreningens kontante Beholdning, der opbevares i en solid Sparekasse, og med de som

Kaution stillede Værdipapirer, der deponeres i Nationalbanken. Han opkræver Medlemskontingenterne, udbetaler Foreningens Udgiftsposter, modtager og fordeler de ved Inkassationer indkomne Beløb. I Formandens Forfald træder Næstformanden i hans Sted. Til Kassererforretningerne er Formanden berettiget til at antage lønnet Bistand¹⁹). Ved Vedtægterne 1896 udvidedes hans Kompetence til, at han maatte anlægge og modtage Søgmaal og give Møde for Forligskommissioner.

I en Skrivelse af 24. Juni 1892 udtalte Formanden Th. Reitzel Ønsket om at fratræde — det ses ikke, hvad Grunden har været, men der har antagelig været en eller anden Divergens til Stede — og dette fremkaldte en Diskussion om, hvorvidt han kunde fratræde midt i Aaret; man vedtog, at det godt kunde ske, men valgte ham umiddelbart efter i samme Møde paany til Formand²⁰). Imidlertid kunde der dog ved Dødsfald opstaa *Vakance i Foreningens Embeder* midt i det løbende Aar, og efter at Spørgsmaalet et Par Gange havde været aktuelt, foreslog Formanden i Mødet den 9. December 1895, at man vedtog en Tilføjelse til Vedtægterne: Naar en af Posterne som Embedsmand eller Medlem af Udvalgene blev vakant midt i Valgperioden, skulde der i det første Møde derefter vælges en Stedfortræder for den resterende Del af Valgperioden; det blev billiget, og Bestemmelsen findes optaget i Vedtægterne af 1896²¹).

Den juridiske Konsulent og Sekretær fik i Maj 1894 sit Honorar forhøjet til 800 Kr. aarligt. Ved Vedtægterne 1895 indførtes Bestemmelsen om, at Forbindelsen kunde opsiges fra en af Siderne med tre Maaneders Varsel til Ophør ved Udløbet af et Kvartal²²).

Et nyt Hverv oprettedes i Løbet af dette Tiaar. Anledningen var O. H. Delbancos Død den 2. August 1890, hvorved Foreningens officielle Organ »*Boghandlertidende*« mistede sin Udgiver og Redaktør. For de følgende Numre til og med Bladet for 17. Oktober stod Th. Reitzel som ansvarshavende *Redaktør* i sin Egenskab af Foreningens Formand; han havde nemlig efter Enkefru Delbancos Ønske og paa hendes Vegne paataget sig Ledelsen af Bladet, indtil Redaktionsforholdene var ordnet. O. H. Delbanco havde selv inden sin Død syslet med Tanken om, hvad der skulde ske med »*Boghandlertidende*«, hvis han døde, og han havde den 19. Januar 1889 opsat

en Skrivelse derom. Den blev tilstillet Foreningen efter hans Død og indeholdt et Tilbud til Foreningen om at overtage Udgivelsen paa nærmere angivne Vilkaar, der skulde sikre hans Enke visse økonomiske Fordele. I Mødet den 12. September 1890 vedtog Foreningen paa G. E. C. Gads varme anbefaling uden Diskussion at modtage Tilbudet fra 1. Oktober at regne. Efter en livlig Forhandling om Bladets fremtidige Ordning enedes man om at nedsætte et Udvalg, der tog Sagen under Overvejelse. Bladet blev afkøbt Fru Delbanco for 10.000 Kr., og i Mødet den 22. Oktober forelagde Udvalget sin detaljerede Betænkning, der blev vedtaget. Den øverste Ledelse af Bladet skulde ligge hos Formanden, og Udgivelsen skulde i det store Hele ske efter samme Linjer som i Delbancos Tid, saalænge Gældsforholdet til hans Enke ikke var afviklet. Den daglige Ledelse af Bladet skulde være hos en for tre Aar valgt Redaktør, der skulde lønnes med 1000 Kr. om Aaret; men han skulde stille en Kaution paa mindst 1000 Kr. Med tre Maaneders Varsel kunde dog baade Redaktøren og Foreningen opsige Forholdet til Ophør fra et Kvartals Begyndelse. Til Redaktør valgtes E. Jespersen, der derpaa i de følgende tre Aar ledede Bladet²³).

»Boghandlertidende«s Aargang havde hidtil siden dets Begyndelse strakt sig fra 1. Juli til 30. Juni; men Aargangen 1891—92 blev nu forlænget med et halvt Aar, da man fandt det mere praktisk, at Bladets Aargange fulgte Kalenderaaret. Da Tiden nærmede sig, hvor E. Jespersens Redaktionsperiode udløb, fik Formanden i April 1893 Bemyndigelse til at tilbyde J. L. Lybecker Redaktørposten; i Maj blev Sagen bragt i Orden, og fra 1. Juli tiltraadte Lybecker; han beklædte Stillingen Tiaaret ud, stadig valgt for tre Aar ad Gangen²⁴).

I September 1894 henstillede Provinsboghandlerforeningen til Boghandlerforeningen, at »Boghandlertidende« om muligt fra næste Nytaar ophørte at være et offentligt Organ og blev gjort til *et specielt Fagorgan* udelukkende for Boghandlerforeningen og de rabatberettigede Boghandlere; Foreningen svarede, at Spørgsmaalet ikke kunde tages under Overvejelse, før Forholdet til Enkefru Delbanco var afviklet, hvilket først vilde være Tilfældet ved næste Aars Slutning. Et Aar senere, den 14. Oktober 1895, skrev Provinsboghand-

lerforeningen atter til Foreningen om Sagen; da Bladet ikke endnu kunde gøres til udelukkende Fagblad, og Ulemperne ved, at det var alment tilgængeligt, blev større og større, fordi Oplysninger om ekstraordinære Rabatforhold fandt Vej derfra til Dagspressen og dér blev ledsaget af Kommentarer, der bibragte Publikum falske Forestillinger om Boghandlernes Avance, foreslog man, at det skulde paabydes Redaktøren af »Boghandlertidende« at nægte Optagelse af alle Annoncer, hvori der blev tilbudt Boghandlerne ualmindelig høj Rabat. Boghandlerforeningen nedsatte et Udvalg (J. L. Lybecker, I. Salmonsens og Vilhelm Tryde), og paa dets Forslag vedtog man i Mødet den 9. December 1895, at Redaktøren skulde afvise alle Annoncer om Rabat paa Bøger ud over $33\frac{1}{3}$ %, Frieksemplarer dog ikke medregnet heri. Samtidig forhøjede man Avertierungsprisen for alle uden for Foreningens og de rabatberettigedes Kreds, og man vedtog, at der som Regel ikke i Bladet maatte optages et personligt Angreb paa et Medlem, uden at der blev givet vedkommende angrebne Part Lejlighed til at svare i samme Nummer²⁵).

Først i Vedtægterne af 1895 blev Bestemmelsen om Boghandlertidendes redaktionelle Forhold optaget.

I Mødet den 12. Januar 1887 foreslog Jacob Erslev et Tillæg til Vedtægterne af 1884 om, at Medlemmerne paa skriftlig Opfordring fra *Afregningsudvalget* ogsaa uden for Maanederne April, Maj, Juni skulde være pligtige til at give Meddelelse om de siden den sidst indsendte Opgørelse skete Forandringer i Forholdet til Boghandlerne. Erslev trak dog sit Forslag tilbage, da Afregningsudvalget vilde ordne Spørgsmaalet rent administrativt²⁶). I Mødet den 15. November samme Aar drøftede man forskellige Forholdsregler, der kunde forhindre, at et enkelt Medlem kunde kuldkastrere Modtagelsen af et *Akkordtilbud*; Anledningen var den, at et Akkordforslag fra en ældre Boghandler i Provinsen var blevet tiltraadt af samtlige Medlemmer paa en enkelt Undtagelse nær. I Decembermødet fremsatte Ludvig Philipsen Forslag til en Vedtægtsbestemmelse derom; men Sagen blev udsat til næste Møde i Februar 1888. Her gav G. E. C. Gad Forslaget en anden Form, som havde faaet Ludvig Philipsens Billigelse, og i denne Skikkelse blev det vedtaget; det er den ovenfor

omtalte Bestemmelse om, at Akkordtilbud kunde antages med $\frac{5}{6}$ af de afgivne Stemmer som bindende for alle Medlemmerne²⁷).

I samme Møde den 8. Februar 1888 foreslog Brødrene Philipsen en ny Affattelse af Vedtægternes Bestemmelse (Paragraf 12) om *Afregnings- og Kautionsudvalget*. Et Udvalg — Th. Reitzel, G. E. C. Gad, A. F. Høst, Gustav Philipsen og Ludvig Simonsen — blev nedsat; dets Betænkning af 2. November blev fremlagt i Mødet den 12. December, og Simonsen motiverede dets Forslag. Det gik ud paa, at der ved de aarlige Valg skulde vælges to Medlemmer til Afregnings- og Kautionsudvalget i Stedet for som hidtil eet; de valgte kunde genvælges; men naar de havde fungeret uafbrudt i to Aar, havde de Ret til at nægte at modtage Genvalg i de næste to Aar; hidtil havde det her heddet: tre Aar. Ny var Bestemmelsen om, at Udvalgets Arbejde skulde deles mellem de to valgte Medlemmer under Ledelse af Formanden, under hvis Tilsyn Udvalgets Anliggender som alle Foreningens øvrige Anliggender sorterede. Det ene Udvalgs-medlem skulde varetage alt vedrørende Afregning, Remittender, Saldi, Inkassationer m. v., medens det var den andens Pligt at have sin Opmærksomhed henvendt paa de ældre Kautionisters Forhold, at paase, at nye Kautioner blev stillet, naar de ældre opsagdes, udløb eller ikke gav tilstrækkelig Sikkerhed, samt at indhente Oplysninger om hver ny Kautionists Soliditet og øvrige Forhold. Under dette Medlems Tilsyn skulde de til Foreningen stillede Selvskyldnerkautioner opbevares i Landmandsbankens Boks eller et andet Sted efter Formandens Bestemmelse. Udvalget skulde være berettiget til at tage lønnet Hjælp til Assistance. Forslaget blev underkastet en omhyggelig Diskussion og derefter enstemmigt vedtaget. Det fandt Optagelse i Vedtægterne af 1890²⁸).

Senere ændredes Valgene til atter at være for tre Aar ad Gangen, og om den lønnede Hjælp hedder det i Vedtægterne fra 1895: »Til Bistand ved Inkassationer antages en lønnet Fuldmægtig, der, naar Formanden maatte finde det formaalstjenligt, kan tilkaldes for at afgive Beretning i Møderne«.

* * *

En ny Institution af uvurdérlig Betydning for hele Samhandelen med Provinsboghandlerne blev skabt i dette Tiaar ved Boghandlerforeningens Initiativ: *Kommissionsanstalten*.

De højst brogede og uensartede Kommissionsforhold var stadig lidet tilfredsstillende for Provinsboghandlerne, var for kostbart og virkede for sendrægtigt. Det var ikke underligt, at Tanken dukkede op om Oprettelsen af en fælles Kommissionsanstalt. Den blev allerede fremsat i Sommeren 1890 i det forberedende Møde, som Stifterne af Provinsboghandlerforeningen af 1891 holdt i Skyttehuset ved Vejle. I Boghandlerforeningens Møde den 8. December 1893 fremsatte Jacob Erslev og Eiler H. Hagerup uafhængigt af hinanden Forslag til Overvejelse af en anden Ordning af Kommissionær-Forholdet og opnaede, at der blev nedsat et Udvalg paa 5 Medlemmer til at tage sig af Spørgsmaalet. I Udvalget sad foruden de to Forslagsstillere G. E. C. Gad, Ludvig Philipsen og Prior. Den 3. April 1894 afholdtes et ekstraordinært Møde i Foreningen, hvor 23 Medlemmer var tilstede; her besluttede man under visse Betingelser at oprette en Kommissionsanstalt, og til at ordne alle de foreløbige Skridt og afslutte de nødvendige Kontrakter m. v. bemyndigede man Formanden Th. Reitzel og de tre Medlemmer G. E. C. Gad, Eiler H. Hagerup og Ludvig Philipsen. Det blev paalagt dette Udvalg at henvende sig til Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse og gøre denne bekendt med Planen, og i Dagene den 7.—10. April blev der ført Underhandlinger derom. Den 11. April holdt Udvalget Møde med Provinsboghandlerforeningens samlede Bestyrelse, og samme Dag udsendte Boghandlerforeningen derefter følgende Cirkulære til Boghandlerne:

»At det er absolut uheldigt for Boghandlerstanden i sin Helhed, naar den Institution, der skal danne Mellemlid mellem Forlæggerne i København og deres udenbys Forbindelser, ikke arbejder paa fuldt tilfredsstillende Maade, har Erfaringen sikkert tilstrækkeligt godtgjort. De herværende Kommissionærforhold har derfor givet Boghandlerforeningen Anledning til at nedsætte et Udvalg, dels for at undersøge Forholdene og dels for at søge disse ændrede til det bedre. Efter indgaaende Undersøgelse og nøje Drøftelse er Udvalget kommet til det Resultat, at saafremt man een Gang for alle skal opnaa

en tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet, kan det næppe ske bedre end ved at hele Kommissionsvirksomheden bliver organiseret derigennem, at Boghandlerforeningen tager Sagen i sin Haand. Udvalget har derfor indstillet til Foreningen at oprette en Kommissionsanstalt, der skal søge at vinde og bevare ubetinget Tillid og at drage saa vidt muligt alle bestaaende Boghandlere til sig samt tilvejebringe ordnede Forhold.

Paa et den 3. April afholdt Møde har Boghandlerforeningen, der har følt sig kaldet til at handle paa hele Standens Vegne, besluttet at realisere denne Tanke, idet man har haft for Øje de smukke Resultater, der andetsteds er naaet, f. Eks. i Holland ved den derværende Kommissionsanstalt og i Leipzig ved »Bestellanstalt«. Det er ikke uden betydelige Ofre, at Boghandlerforeningen ser sig i Stand til at oprette en saadan Anstalt. Det kan saaledes nævnes, at selve Foreningen indtil videre yder et aarligt kontant Tilskud, og at en Del af Foreningens Medlemmer af Interesse for Sagen har erklæret sig rede til uegennyttigt at garantere den til Sagens Iværksættelse fornødne meget betydelige Kapital; dog vil Foreningen eller dens Medlemmer ikke paa nogen Maade drage pekuniær Fordel af Anstalten; Foreningen søger kun at opnaa en tidssvarende Ordning derved, at Ekspeditionerne til og fra Forlæggerne i København centraliseres«.

Cirkulæret fremhævede de Fordele, Provinsboghandlerne kunde have af Anstalten: Udsigt til Nedsættelse af Kommissionsalærer og Udgifter til Emballage, hurtigere og bedre Speditioner, da Anstaltens eneste Virksomhed skulde være Kommissionsforretningerne. En saadan Institution vilde ogsaa bedre kunne røgte Sortimentsboghandlernes Tarv end den private Kommissionær, da den vilde komme til at staa med større Autoritet over for den enkelte Forlægger, og den skulde være forpligtet til aldrig at paatage sig Kommissioner for ikke rabatberettigede Boghandlere. Paa Boghandlerforeningens Vegne skulde Anstalten ledes af en Bestyrelse paa 4 Medlemmer; det ene Medlem af dette Kommissionsudvalg skulde dog vælges af den danske Provinsboghandlerforenings Bestyrelse. Naar den Gæld, Foreningen paadrog sig ved Oprettelsen af Anstalten, var tilbagebetalt, skulde Nettooverskudet derefter anvendes til Gavn

for Kommittenderne, især til Nedsættelse af Taksterne, og samtidig skulde Kommissionsudvalget udvides til 6 Medlemmer, hvoraf Boghandlerforeningen og Provinsboghandlerforeningen hver valgte 3.

Den daglige Ledelse skulde overdrages til Boghandler Martin Nordentoft som *Direktør*; han skulde stille en til Stillingen passende Kaution og vilde faa Assistance af et kyndigt Personale. En Række Kommissionsforretninger havde givet Tilsagn om, at de mod et passende Vederlag vilde ophøre og ikke genoptage Virksomheden, saalænge Anstalten eksisterede. Det drejede sig om Eibes, Hagerups, Nordentofts, Schmidts og Thaarups Kommissionsvirksomheder. Cirkulæret sluttede med disse Ord:

»Foreningen nærer det Haab, at De modtager denne Meddelelse med Sympati, og at det erkendes, at det er i fælles Interesse, naar Foreningen herved anmoder Dem om at overdrage Deres Kommissioner til Anstalten. For at kunne begynde dennes Virksomhed snarest muligt, og da Opsigelse af de tidligere Forretningslokaler delvis skal finde Sted endnu i April Maaned, anmodes De om snarest muligt at tilbagesende omstaaende Erklæring, forsynet med Deres Underskrift, til Boghandlerforeningens Formand«.

Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse havde givet Cirkulæret en Paategning om, at den ikke tog i Betænkning varmt at anbefale alle Kolleger at overføre deres Kommissioner til den projekterede Anstalt²⁹).

Nu strømmede det ind med underskrevne Erklæringer fra Provinsboghandlerne; den 26. April var man naaet op paa 153 Firmaer, den 4. Maj paa 175, den 25. Maj paa 197, den 20. Juli paa 227 Firmaer³⁰). Allerede den 29. April meddelte Udvalget, at det havde lejet F. H. Eibes Lokaler paa Graabrødretorv 16, og at Anstalten paa Grund af C. F. Eibes vedvarende Sygdom fra samme Dag begyndte sin Virksomhed med Eibes Kommittender. I Boghandlerforeningens Møde den 9. Maj blev Anstaltens Direktør M. Nordentoft optaget i Foreningen som Medlem, saalænge han var Direktør; han var dog ikke stemmeberettiget i Anliggender, der angik hans eget Forhold til Anstalten. I samme Møde fratraadte det foreløbige Kommissionsudvalg, og i Stedet valgtes som de tre Medmer, der skulde udpeges af Boghandlerforeningen til Kommissions-

udvalget for de næste tre Aar, Erslev, Gad og Hagerup; til det fjerde Medlem havde Provinsboghandlerforeningen udpeget Jens Møller i Helsingør. Til Revisor ved Anstalten valgtes C. L. Rasmussen³¹).

I Juni udarbejdedes et foreløbigt *Regulativ for Kommissionsanstalten*, og den 1. Juli traadte Virksomheden i fuld Aktivitet med 160 danske, 3 islandske, 5 sønderjydske, 40 norske, 18 svenske, 1 tysk og 1 amerikansk Kommittend. Dens officielle Betegnelse blev »Boghandlerforeningens Kommissionsanstalt«, men maatte jo efter sin Karakter betegnes som en selvejende Institution. Direktør Nordentofts Kontrakt gjaldt fra 1. Juli, og han havde maattet stille en Kaution paa 20.000 Kr. I Vedtægterne af 30. Januar 1895 var Bestemmelserne om Kommissionsanstaltens Forhold optaget. Det hed heri, at Direktøren havde Ret til at kvittere for Aarssaldo til Foreningens Medlemmer med bindende Virkning for disse; dog skulde en saadan Kvittering, som først maatte afgives, naar Betalingen til Forlæggerne havde fundet Sted, være medunderskrevet af en af Kommissionsudvalgets Medlemmer. Kommissionsudvalget skulde forelægge Foreningen alle vigtige Spørgsmaal vedrørende Kommissionsanstalten til Forhandling og Afgørelse, og opstod der Uenighed mellem Udvalg og Direktør, kunde denne sidste kræve Sagen indanket for Foreningen; men han skulde rette sig efter Udvalgets Bestemmelse, til Foreningen havde truffet Afgørelse i Spørgsmaalet. Antagelse og Opsigelse af Direktør og Revisor fandt Sted i Foreningens Møder. I 1895 oprettedes en Distributions-Afdeling, efter at Lokalerne var blevet udvidet; den paatog sig: at fordele Blade og Cirkulærer samt Forlæggeres Fakturasendelser efter bestemte Takster. I Mødet den 9. December 1895 vedtog man efter Indstilling fra Kommissionsudvalget at inddrage Revisorposten ved Anstalten, og de fornødne Ændringer i Vedtægterne blev optaget³²).

I Vedtægterne af 1894 havde man faaet optaget en Bestemmelse om, at det efter 1. Maj 1894 skulde være en Betingelse for at blive antaget til Rabat, at den paagældende paa lovformelig Maade forpligtede sig til aldrig at være Kommissionær i Danmark for andre Boghandlere, og var han udenbys Boghandler, maatte han forpligte sig til at benytte Kommissionsanstalten som sin Kommissionær i København. Ved Kommissionær forstod man dog ikke — som det direkte

blev udtrykt i Vedtægterne af 1895 — Hovedforhandler (Hovedkommissionær) af Skrifter, der var udkommet paa andet Forlag.

* * *

Det faste *Kontingent*, som hvert Aar maatte udredes af det enkelte Medlem til Foreningens Kasse, var stadig 10 Kr., og hvad der ellers maatte blive Brug for, blev af Formanden paalignet de enkelte i Forhold til deres Stemmetal; for denne Paaligning blev der dog i Vedtægterne i 1894 sat den Begrænsning, at Maximum for det ubestemte Kontingent var 50 Kr. pr. Stemme. I Vedtægterne af 1896 indførtes Regelen om, at det faste Kontingent for Aktieselskaber og andre uansvarlige Selskaber var 50 Kr. aarlig.

Om *Prisnedsættelser* gjaldt Bestemmelsen om, at de i Forvejen skulde meddeles Formanden, naar der ikke var forløbet fem Aar fra de paagældende Skrifters Udgivelse. I Vedtægterne 1895 ændredes det til, at Prisnedsættelser i saadant Fald overhovedet ikke kunde ske uden Foreningens Samtykke.

I *Forholdet mellem Medlemmerne* kom der i 1890 en mindre Mislyd, der dog ikke førte til nogen større Konflikt. I Mødet den 14. Februar forelaa der skriftlige Klager fra Rudolph Klein og Eiler H. Hagerup over Firmaet Andr. Fredr. Høst & Søn for dettes Optræden over for dem i Forretningsanliggender. Boghandlerforeningen vedtog at udtale, at man ikke i denne Sag kunde afgive nogen Voldgiftskendelse, med mindre begge Parter anmodede derom og vilde underkaste sig Kendelsen. Klagerne erklærede sig tilfreds dermed, at deres Klager dog havde cirkuleret; men Eiler H. Hagerup bebudede, at han i et senere Møde vilde komme med Forslag til en almindelig Udtalelse om disse Forhold. Det skete den 9. April, hvor han foreslog, at Foreningen skulde udtale: »1) Det kan ikke anses for god Forretningsgang, at en Forlægger fra sin egen Sortimentsforretning udsender eller sælger en ny Bog (Hæfte eller Levering), før den er udsendt til Størstedelen af Byens øvrige Boghandlere, eller, naar den ikke omsendes, før der ved Avertissement i »Boghandlertidende« er givet Sortimentsboghandlerne Lejlighed til at forlange og modtage Eksemplarer (i fast Regning eller à Kondition) til samme Tid, som Forlæggerens Sortimentsforretning selv udsender

eller sælger den. 2) Det kan ikke anses for rigtigt, at en Forlægger averterer en ny Bog som udkommen, førend den er udsendt til Størstedelen af Byens Boghandlere. 3) Det kan ikke anses for god Forretningsgang at nægte en Boghandler at købe en tilstedeværende Bog til samme Pris, som enhver fra Gaden kan købe den (altsaa pr. Kontant og uden Rabat)«. Sagen blev udsat til næste Møde, og her stillede Gustav Philipsen Forslag til følgende Udtalelse og fik den vedtaget: »Idet Foreningen i det Hele tiltræder Hr. Hagerups Forslag til Udtalelsen, vedtages det at lade Hr. Hagerups Forslag til Udtalelse atter cirkulere imellem Foreningens Medlemmer til Efterretning for disse⁽³³⁾).

I Efteraaret 1895 fik Boghandlerforeningen en Skrivelse fra Provinsboghandlerforeningen om den for Sortimentsboghandlerne ubehagelige Fremgangsmaade, at Bøger blev *anmeldt i Dagspressen* som udkomne, inden dette var Tilfældet; Spørgsmaalet var blevet draget frem paa Provinsboghandlernes Møde i Aalborg den 30. Juli, og man formodede, at denne Uskik ikke skyldtes Forlæggerne, men Oversættere og Forfattere; man mente, at der kunde sættes en Stopper for den ved Affattelsen af Forlagskontrakterne, og man henvendte sig derfor til Boghandlerforeningen, da den havde de betydeligste Forlæggere som sine Medlemmer. Boghandlerforeningen henvendte sine Medlemmers Opmærksomhed paa det ønskelige i, at en Bog ikke blev omsendt, førend dens Udgivelse havde været bekendtgjort i »Boghandlertidende⁽³⁴⁾).

I *Medlemmernes Forhold til Afregningsudvalget* skete der i Vedtægterne af 1895 et Par mindre Ændringer. Man fik nu udvidet Medlemmernes Forpligtelse til at give Udvalget Meddelelse om Forandringer i Restancelisten til at gælde hver Lørdag i Maanederne April—Juli og den første Lørdag i hver af Maanederne August—December. Hidtil havde det kun været hver Lørdag i Maanederne April—Juni. Uenighed mellem et Medlem i Egenskab af Kreditor og Udvalget var hidtil blevet afgjort af Foreningen; nu fik Formanden Afgørelsen.

Ved *Antagelse af rabatberettigede Boghandlere* fastholdt Boghandlerforeningen de Linjer, der nu havde været gældende i adskillige Aar. Paa et Andragende fra en Bogbinder, der drev Antikvariat og tillige havde Lejebibliotek i en Købstad, om at blive rabatberettiget, gav

man i Juli 1887 pure Afslag³⁵). I Oktobermødet 1890 foreslog Jacob Erslev, at man i Vedtægterne skulde forandre den Passus om Boghandlermedhjælpernes Ret til at blive antaget til Rabat, naar de i 12 Aar havde tjent hos en rabatberettiget Boghandler; han ønskede Udtrykket »kan Antagelse ikke nægtes« ændret til »vil Antagelse i Regelen ikke nægtes«. Hans Forslag blev imidlertid forkastet³⁶).

Netop denne *Boghandlermedhjælpernes Ret* gav i den følgende Tid Anledning til Diskussion. Bestemmelsen var jo oprindelig tænkt som en Indrømmelse af de fuldt uddannede Boghandlermedhjælperes Fortrinsret fremfor ikke uddannede til at komme i Betragtning ved Adgangen til at faa Rabat; men i Praksis virkede den til, at alt for mange etablerede sig som selvstændige Boghandlere, mange flere end den rene Boghandel havde Brug for. Dette fremhæves i en Provinsboghandlers Indlæg i »Boghandlertidende« for 1. Maj 1891, og paa Provinsboghandlerforeningens Møde i Odense samme Sommer vedtog man en Henvendelse til Boghandlerforeningen for at faa den farlige Paragraf 21 forandret; Provinsboghandlerne vilde selv begrænse Adgangen til deres Handelsfag ved at antage og oplære det mindst mulige Antal Lærlinge. Inden Provinsboghandlernes Henvendelse endnu var naaet til Behandling i Boghandlerforeningen, modtog denne en Skrivelse fra Boghandlermedhjælperforeningen. Denne Organisation hævdede, at man ikke kunde gøre noget Indgreb i Medhjælpernes Ret til at blive selvstændige, medmindre man samtidig og i lovbundne Regler begrænsede Adgangen til at blive Lærlinge i Faget. Man vedføjede en statistisk Undersøgelse for Tiden Nytaar 1884—Oktober 1891; heraf fremgik, at af 85 nyantagne Boghandlere i dette Tidsrum var de 44 Ejere af ældre Forretninger, der var kommet dem i Hænde ved Salg eller Arv, medens altsaa ikke engang Halvdelen var Nyetableringer. For Købstædernes Vedkommende var Tilvæksten af Forretninger 14,5 %, i København 11,11 %, medens Befolkningstilvæksten havde været henholdsvis 18,8 og 25,73 %; hertil kom, at Bogsalget antagelig var stærkere stigende end Befolkningstallet. Det kunde derfor ikke siges, at den famøse Paragraf havde fremkaldt nogen uforholdsmæssig Tilvækst i Etableringerne. Medhjælperforeningen henstillede derfor til Boghandlerforeningen, at Paragraffen ikke blev ændret, og at den, hvis den

blev forandret, ikke vilde faa tilbagevirkende Kraft, men i sin nye Skikkelse kun skulde gælde for Medhjælpere eller Lærlinge, der var kommet ind i Boghandelen efter 1. Oktober 1891; i sidste Fald maatte ogsaa Lærlingeforholdet reguleres ved Vedtægterne³⁷).

I Boghandlerforeningens Møde den 14. Oktober blev begge Henvendelserne henvist til Overvejelse i et Udvalg, bestaaende af Næstformanden August Bang, Haagensen, Hagerup, Langhoff og Tryde. I Mødet den 9. December fremkom Udvalget med en længere Betænkning, hvori det enstemmigt fraraadede enhver Ændring af Paragraffen, eller at den eventuelt blev afskaffet. Det hed i Motiveringen derfor, at Bestemmelsen i 1884 var blevet truffet med en dobbelt Hensigt: man vilde sætte en Stopper for de hyppige Anmodninger om Rabatberettigelse fra Folk, der uden nogen faglig Uddannelse vilde nedsætte sig som Boghandlere; deres Ansøgninger var i Regelen ledsaget af Anbefalinger fra indflydelsesrige Personer, saa det var vanskeligt at afslaa dem, naar man ikke havde en bestemt Regel at henvise til; paa den anden Side virkede Bestemmelsen om de 12 Aars Uddannelse regulerende, saa ikke unge og uprøvede Medhjælpere nedsatte sig som Boghandlere. I begge Henseender havde Paragraffen nu i de forløbne Aar virket efter sin Hensigt, og Udvalget fandt det forkasteligt at udlette eller ændre Bestemmelsen. Til dette Standpunkt sluttede Foreningen sig enstemmigt³⁸).

En Begrænsning kom der alligevel ved de nye Vedtægter af 1895, for det hed heri: »*Medhjælper*, der i mindst 12 Aar har været beskæftigede hos rabatberettigede Boghandlere, kan Antagelse ikke nægtes, med mindre $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer modsætter sig det«. Ved samme Lejlighed indførtes en Bestemmelse om, at der til Oprettelse af *Filialer* krævedes Foreningens Samtykke, givet ved simpelt Flertal. I Vedtægterne af 1896 kom en Tilføjelse om *Aktieselskaber*: »Rabatberettigelse kan dog aldrig tilstaaes noget Aktieselskab eller andet uansvarligt Selskab, hvilken Bestemmelse imidlertid ikke berører den et Aktieselskab, der maatte være Medlem af Foreningen, i Følge Paragraf 3 tilkommende Ret til Rabat«.

En Ændring af *Rabattens Størrelse* fandt endelig Sted i 1893. Ønsker derom havde saa ofte været fremsat, men var hidtil blevet afvist af Boghandlerforeningen. Denne Gang var det Provinsboghandlerfor-

eningen, der tog Initiativet; den indsendte et Andragende om, at Rabatten for Provinsboghandlernes Vedkommende maatte blive forhøjet til 25 %, og det blev behandlet i Boghandlerforeningens Møde den 10. Maj 1893. Efter en indgaaende Diskussion nedsattes paa Gustav Philipsens Forslag et Udvalg paa 7 Medlemmer (G. E. C. Gad, Eiler H. Hagerup, Hegel, Lorenzen, Gustav Philipsen og Pio) til at behandle Spørgsmaalet. I Mødet den 11. Oktober forelagde Udvalget sin Betænkning, hvori det foreslog en Ændring fra 1. Januar 1894 at regne; den almindelige Boghandlerrabat paa Forlagskrifter til Boghandlere i Danmark, Bilandene undtaget, skulde stadig være 20 % af Bogladeprisen, men ved skønlitterære og andre populære Bøger, Subskriptionsværker og Tidsskrifter i Regelen 25 %. Til Boghandlere i danske Bilande og i Udlandet skulde Rabatten være 25 %. Foruden denne Rabat blev der af egentlige Forlagskrifter givet 1 Frieksemplar pr. 10 Eksemplarer, taget paa een Gang og i fast Regning. Imidlertid kunde enhver paa hele sit Forlag eller paa enkelte Artikler deraf tilstaa større eller mindre Rabat eller Antal Frieksemplarer; dog skulde Vilkaarene være ens for alle paa samme Sted, og disse Afgivelser fra den sædvanlige Rabat skulde tydeligt kundgøres i »Boghandlertidende« eller ved direkte Meddelelse i Cirkulærer, paa Nyhedsfaktura, i Forlagskatalog eller paa anden ligesaa betryggende Maade. Med 21 Stemmer mod 1 vedtog Foreningen dette Forslag, og Bestemmelsen blev i sin ændrede Skikkelse optaget i Vedtægterne af 1894. Den 14. Oktober 1893 takkede Provinsboghandlerforeningens Formand i en Skrivelse Boghandlerforeningen for Rabatforhøjelsen og lovede, at Vedtægternes Overholdelse skulde blive indskærpet³⁹).

Spørgsmaalet om *Beregning af udenlandsk Litteratur* gav i 1891 Anledning til en Bestemmelse om, at en Forlægger eller Hovedkommissionær ikke paa samme Tid maatte have mere end een Bogladepris paa sine Bøger, medmindre han fik Foreningens Samtykke dertil. I 1893—94 førtes gentagne Gange Forhandlinger og Diskussioner om Ændring af Beregningen. Referater heraf fremkom ikke i *Boghandlertidende*; derimod offentliggjordes i Februar 1894 Resultatet deraf, en Del mindre Ændringer⁴⁰).

Spørgsmaalet om *Rabatten til private Kunder* var jo blevet vakt til

Live i Slutningen af forrige Tiaar i Anledning af Oprettelsen af »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger«. I Mødet den 14. December 1886 var der blevet nedsat et Udvalg til at overveje Rabatforholdene til større Forbrugere i Anledning af den indtrædende Prisnedsættelse paa fremmed Litteratur, og Episoden med »Forbrugsforeningen« var sikkert ikke uden Indflydelse paa dette Skridt. Medlemmer af Udvalget blev Karl Schönberg, Chr. Høst, Th. Reitzel, J. J. Holm og Th. Lind. Deres Betænkning forelaa i Mødet den 12. Januar 1887, og heri blev der foreslaaet, at Privatrabatten paa større Køb blev afskaffet; dog skulde Boghandlerne have Lov til at fortsætte med at give Rabat til de Kunder, de allerede stod i Forbindelse med. Forslaget blev imidlertid stemt ned i Mødet⁴¹).

I en Skrivelse af 14. Februar 1887 indbød Urtekræmmerforeningen Boghandlerforeningen til et Møde, hvor man kunde vedtage Skridt mod *Forbrugsforeningerne*. Imidlertid svarede Boghandlerne, at man ganske vist sympatiserede med Tanken, men paa Grund af Foreningens Særstilling kunde den ikke deltage i Mødet. Senere paa Aaret modtog Foreningen en Skrivelse fra Forretningsudvalget for 30 Foreninger og Næringsdrivende i København; heri opfordredes Foreningen til at intervenere for at formaa Bog- og Papirhandler E. S. Tillge til at ophøre med at være Leverandør af Papir til Embedsmændenes Forbrugsforening. Efter Mødet den 15. November kunde Foreningen meddele, at Tillge, som jo i Forevejen var forpligtet som Boghandler til ikke at give Privatrabat paa Bøger, nu ogsaa havde tiltraadt samtlige Papirhandlers Forpligtelse til heller ikke at give Rabat paa Papir⁴²).

I Foreningens Forhandlingsprotokol og Kopibog træffer man stadig Klager over Kolleger, der gav *uretmæssig Rabat*. En Boghandler klagede i Januar 1887 over, at V. Pio solgte nye Skolebøger med 10% Rabat til et Skolebibliotek for et Beløb paa godt 50 Kr.; V. Pio svarede, at han nu havde indskærpet sit Personale Vedtægternes Regler. I Mødet den 27. Maj samme Aar behandledes en Sag med en Boghandler, der havde givet Rabat til et københavnsk »Sprog-selskab«; Boghandleren afbrød straks Forbindelsen med Selskabet. I samme Møde forelaa Klage fra et Medlem over, at en københavnsk

rabatberettiget Boghandler stadig averterede et tysk Værk til Salg 20 % under Bogladeprisen, og over at et andet Firma jævnlig udbød ældre Sortiment til Salg langt under Bogladeprisen. Samtidig havde Prior rejst Spørgsmaalet om den stadig stigende Handel med brugte Skolebøger, og til Behandling af disse Spørgsmaal nedsatte man derfor et Udvalg, bestaaende af Hagerup, Prior og Carl Reitzel. Komitébetænkningen forelaa i Mødet den 6. Juli og indeholdt Forslag til en Tilføjelse til Vedtægterne; men efter en længere Diskussion nøjedes man efter Karl Schönbergs Forslag med at vedtage en Udtalelse om, »at der ikke i noget Tilfælde bør afviges fra den af Forlæggeren ansatte Pris paa Bøger«⁴³).

Paa given Foranledning fastslog Boghandlerforeningen i sit Aprilmøde 1888, at dens Vedtægter og Betingelser ogsaa gjaldt for Island, saaledes at der ikke til private Kunder paa Island maatte gives anden Rabat end den, der var tilladt i Danmark⁴⁴). I Foraaret 1889 bad en københavnsk Boghandler Foreningen om Tilladelse til i Anledning af Ombygning at holde Udsalg af Firmaets ældre Lager til nedsat Pris; Svaret blev et Afslag. I Begyndelsen af 1890 havde en jysk Boghandler averteret Tilbud om Rabat til Lærere og Kommuner ved Salg af større Partier Skolebøger og fik derfor en Tilrettevisning fra Foreningen. I Mødet den 22. Oktober samme Aar spurgte Otto B. Wroblewski, om det var tilladt at indrømme private Købere Rabat uanset, at Beløbet for disses Køb ikke naaede henholdsvis 200 Kr. og 1000 Kr., naar det drejede sig om Bøger til nedsat Pris; Sagen blev udsat til et senere Møde, men synes ikke senere at være behandlet⁴⁵).

I 1891 averterede V. Schönemann i Nyborg, at et Værk om Kri-gen i 1864 kunde rekvireres af Officerer til nedsat Pris; Sagen blev draget frem i Boghandlerforeningens Oktobermøde, og Schönemann fik Ordre til at bringe sit Forhold til Vedtægterne i Orden. Næste Aar gjorde en Indsender i »Boghandlertidende« opmærksom paa, at et Konversationsleksikon i Varelotteriets Gevinstfortegnelse opførtes til en Værdi af 50 Kr., skønt Bogladeprisen var 63 Kr.; det maatte altsaa af Lotteriet være erhvervet til en lavere Pris end Bogladeprisen, og Forlaget fralagde sig Skylden. Spørgsmaalet kom for i Boghandlerforeningens Møde den 6. April 1892 og undergivet Ud-

valgsbehandling; Resultatet blev, at man den 8. November vedtog en Tilføjelse til Vedtægterne om, at under Forudsætning af, at Lotteriet overholdt Bogladeprisen, var det tilladt at give 8 % Rabat uden Hensyn til Beløbets Størrelse paa Gevinster til Varelotteriet. Bestemmelsen findes optaget i Vedtægterne af 1894⁴⁶).

I Efteraaret 1892 anklagede Prior en københavnsk Boghandler for at have solgt indbundne Bøger til Studenterhjemmet til samme Pris som hæftede Eksemplarer, og Prior foreslog derfor, at man slettede den paagældende Boghandler af Listen over de rabatberettigede Boghandlere; hans Forslag blev sat under Afstemning, men blev forkastet med stor Majoritet⁴⁷).

I Vedtægterne af 1895 havde *Bestemmelserne om Rabat til private* faaet en Tilføjelse; den lød saaledes: »Naar en Forlægger foruden Rabat tilstaaer Frieksemplar eller har Partipris paa en Forlagsartikel, er det saavel Forlæggeren som Sortimentboghandleren tilladt at indrømme private saadan uden for Rabatten tilstaaet Begunstigelse, hvad Frieksemplar angaar, dog ikke ud over eet paa ti Eksemplarer«.

Forbudet mod *Forretningsforbindelse med ikke rabatberettigede Boghandlere* blev adskillige Gange overtraadt, hvilket naturligvis gav Anledning til Klager. Walsteds Boghandel i Herning besværede sig omkring Nytaar 1887 over, at en københavnsk Boghandler forsynede en ikke rabatberettiget Kollega i Herning med Bøger; Boghandlerforeningen forlangte, at denne Trafik skulde ophøre, da det københavnske Firma ellers vilde miste sin Rabatret; Firmaet bøjede sig for denne Beslutning efter at have erkendt, at det var Kommissionær for den ikke rabatberettigede Boghandler. Kort efter klagede to Slagelseboghandlere over, at en tredje Boghandler dér i Byen leverede Bøger med Rabat til en ikke antaget Forhandler i Fuglebjerg; den angrebne Part svarede, at han kun havde leveret saadanne Sager, som det i Følge Vedtægterne ikke var forbudt at sælge, nemlig Aviser, Tidsskrifter, der udgik mindst hver 14. Dag, Bibler, Salmebøger, Almanakker, Musikalier, Kort, Kobberstik og andre Kunstblade, Tegnehæfter, Regnskabsbøger, Billedbøger uden Tekst og lignende; Foreningen lod det bero ved denne Forklaring. Samme Aar havde Eibe paataget sig at være Kommissionær for en ikke antaget Boghandel, men maatte ved Foreningens Indgriben hæve denne

Forbindelse. Sidst paa Aaret klagede en Boghandler i Hobro; hans ikke rabatberettigede Kollega dér i Byen fik leveret Bøger fra Chr. Winthers Boghandel i Aalborg; paa Foreningens Forespørgsel svarede Chr. Winther, at han ikke havde overtraadt Vedtægterne. Foreningen benyttede Lejligheden til en alvorlig Advarsel til de Boghandlere, der — efter hvad der var kommet til Foreningens Kundskab — formentlig gav Bogbindere Rabat⁴⁸).

I Foraaret 1888 kom der tilsvarende Klager fra Ribe over et Firma i Kolding, der leverede Bøger til en Sagførerfuldmægtig i Holsted; Firmaet nægtede imidlertid at have givet Rabat paa Bøger til Fuldmægtigen. Nu begyndte det iøvrigt at ebbe ud med disse Klager over Kollegers uretmæssige Forbindelse med ikke rabatberettigede. I Mødet i November 1892 angav Prior, at et københavnsk Firma havde Forbindelse med et ikke rabatberettiget Firma sammesteds, og han foreslog, at man skulde fratage det førstnævnte Firma dets Ret til Rabat. Saavidt kom det dog ikke. Paa Gustav Philipsens Forslag vedtog man enstemmig følgende Udtalelse: »Idet Foreningen udtaler, at der i det af Hr. Prior fremdragne Tilfælde ikke er oplyst noget Brud paa Foreningens Vedtægter, udtaler den samtidig en Tak til Hr. Prior, fordi han i hele den danske Boghandels Interesse har søgt at opdage og hæmme flagrante Overtrædelser af Vedtægterne⁴⁹).

George Grøn og Prior foreslog i December 1895 en Tilføjelse til Vedtægterne, som kunde fastsætte *Forholdet til de private Forlæggere*, der ikke var Medlemmer af Foreningen; efter Forslaget maatte hverken Medlemmerne eller de rabatberettigede Boghandlere udsende til Gennemsyn, skilte med eller paa anden Maade virke for Salget af Forlagsartikler, udgivet af Forlæggere, der ikke var knyttet til Foreningen, eller som ikke havde forpligtet sig til at overholde de mellem Foreningen og de rabatberettigede Boghandlere fastsatte Samhandelsbetingelser. Forslaget blev overgivet til Udvalgsbehandling, men ses ikke siden at have været til Forhandling i Foreningen⁵⁰).

Retten til *Rabat mistede* i Følge Vedtægterne af 1894 de Boghandlere, der enten drev Virksomhed som *Kommissionær for andre Boghandlere* eller ikke benyttede Kommissionsanstalten som Kommissionær i København; denne Bestemmelse gjaldt dog kun for Boghandlere,

der var antaget til Rabat efter 1. Maj 1894. Efter Vedtægterne af 1895 kunde Rabatten ekstraordinært frakendes en Boghandler efter Indstilling af Voldgiftsudvalget i et Møde i Boghandlerforeningen, hvor mindst Halvdelen af Foreningens Medlemmers Stemmetal var repræsenteret og deltog i Afstemningen; til Vedtagelse krævedes $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer.

Der var her nævnt den nye Institution, som var oprettet ved Vedtægterne af 1895, *Voldgiftsudvalget*. Det bestod af Formanden, Sekretæren og tre Medlemmer, som i det ordinære Aprilmøde var valgt dertil; dette Valg gjaldt for tre Aar, men saaledes at der hvert Aar afgik et Medlem. Ved samme Lejlighed valgtes to Suppleanter for et Aar ad Gangen; de skulde træde til, hvis et Medlem af Udvalget var forhindret i at give Møde eller paa Grund af sit Forhold til den foreliggende Sag eller Stilling til de paagældende Personer var inhabil; alle Spørgsmaal om Medlemmernes eller Suppleanternes Habilitet blev afgjort af Formanden. Udvalgets Funktion var at afgive Kendelse i Spørgsmaal om Overtrædelse af Foreningens Love og Betingelser for Samhandelen, naar saadanne Spørgsmaal blev henvist til Udvalget. Medlemmer af Foreningen og rabatberettigede Boghandlere var pligtige til at underkaste sig Voldgiftsudvalgets Kendelser i disse Spørgsmaal. Udvalget var berettiget til at tildele Advarsler eller Irettesættelser, samt — naar Overtrædelsen var af betydeligere Grad — idømme Bøder paa indtil 200 Kr., der tilfaldt Boghandlernes Hjælpekasse. I særlig graverende Tilfælde kunde Udvalget indstille den skyldige til Eksklusion af Foreningen eller — hvis det var en rabatberettiget Boghandler — til Udslettelse af Listen over de rabatberettigede. Eksklusion eller Udslettelse kunde uden videre foretages af Formanden, hvis den paagældende ikke inden fire Uger betalte en idømt Bøde. Endelig var det Voldgiftsudvalgets Funktion at paakende Tvistigheder mellem Foreningens Medlemmer indbyrdes eller mellem disse og de rabatberettigede Boghandlere, naar begge Parter gennem Foreningen anmodede derom, og Foreningen fandt Anledning til at henvise Sagen til Udvalget. I Vedtægterne af 1896 blev ogsaa Spørgsmaal om Medlemmernes Andel i Kautitionerne henvist til Udvalgets Afgørelse, og der blev i det Hele givet Udvalget Ret til paa eget Initiativ at indstille et Medlem

til Udelukkelse af Foreningen eller en Boghandler til Udslettelse af Listen over de rabatberettigede, selvom det ikke kunde motiveres med Overtrædelse af Vedtægter eller Betingelser.

* * *

Med en Række vigtige Spørgsmaal kom Boghandlerforeningen som Repræsentant for den samlede danske Forlægger- og Boghandlerstand til at beskæftige sig i dette Tiaar.

For det første var der jo stadig Vanskelighederne med *den litterære Ejendomsret*, der ganske vist var beskyttet ved Lovgivningen, men som dog ofte blev krænket, i mange Tilfælde som Følge af Uvidenhed om Lovbestemmelserne. O. H. Delbanco foreslog i Decembermødet 1887, at der blev udarbejdet en Haandbog i den litterære Ejendomsret i de nordiske Lande; i Februar mødet 1888 udviklede han Planen udførligere, og i Aprilmødet samme Aar vedtog man hans Forslag. Det gik ud paa, at man skulde overdrage Professor J. H. Deuntzer at udarbejde Bogen, hvad han var villig til; Universitetsboghandler G. E. C. Gad skulde overtage Forlaget og Boghandlerforeningens Kasse tilskyde 500 Kr. til Udgivelsen³¹). Ved samme Tid ønskede Prior, at Foreningen skulde foretage sig et eller andet for at værne danske Forlæggere imod Forlæggeren af »Bibliothek for de tusen hjem«, som i denne Samling optog Oversættelser, der allerede forelaa i den danske Litteratur; Sagen maatte dog opgives, da Foreningen beklagede, at den manglede Competence til at skride ind³²).

I Anledning af, at der paa Rigsdagen var forelagt Udkast til en ny Lov om den litterære og kunstneriske Ejendomsret, nedsatte Boghandlerforeningen i Slutningen af 1890 et Udvalg, der bl. a. skulde følge denne Sags Forløb og havde Fuldmagt til at henvende sig derom til de to Ting og deres Udvalg; hertil valgte man Th. Reitzel, G. E. C. Gad, Ludvig Simonsen, Gustav Philipsen, Chr. Høst, Fridt og Prior. Imidlertid trak det ud med Lovens Behandling; det var jo i de vanskelige Provisorieaar; men i Løbet af Foraaret 1891 naaede Lovforslaget dog gennem 2. og 3. Behandling i Landstinget, saa man kunde vente, det i Efteraarets nye Rigsdagssamling vilde

blive forelagt Folketinget. Derfor arbejdede Udvalget med Sagen i Løbet af Sommeren, udarbejdede en Betænkning om Lovforslaget, som blev tilstillet Kultusministeren Professor Goos; han svarede med at indbyde to af Udvalgets Medlemmer til en mundtlig Konference i Ministeriet med ham selv og Lovforslagets Koncipist Professor Torp. Th. Reitzel og Gustav Philipsen begav sig til denne Konference; »men Resultatet af denne Forhandling havde alene været, at der var stillet saa uvæsentlige Ændringer i Udsigt, endda paa Betingelse af, at Foreningen afholdt sig fra Henvendelse til Rigsdagen og Offentliggørelse af Betænkningen, at Udvalget havde ment, at man ikke for at opnaa disse burde afskære sig Ret til Henvendelse til Lovgivningsmagts andre Faktorer med Andragende om Ændring, hvorfor Formanden havde tilskrevet Professor Torp, at man ikke havde fundet en saadan Imødekommenhed, at man vilde opgive sin fulde Handlefrihed i denne Sag«. Formanden redegjorde i Boghandlerforeningens Møde i Oktober for dette Mellemspil og bebudede, at Betænkningen efter en fornyet Gennemgang vilde blive offentliggjort i »Boghandlertidende« og tilstillet Rigsdagen, naar Lovforslaget atter kom for⁵³).

Betænkningen, der er dateret den 29. Oktober 1891, blev offentliggjort i »Boghandlertidende« for 6. November. Af den fremgaar Boghandlerforeningens Standpunkt: man saa nok den Fordel, det ogsaa for dansk Boghandel kunde være, at Danmark tiltraadte Bernerkonventionen, men mente dog, at det vilde blive til større Gavn for de udenlandske Forfattere; der blev oversat mere til Dansk end fra Dansk. Den anden Side af Lovforslaget, om den kunstneriske Ejendomsret, sagde man, at det endnu var altfor tidligt at fæstne den i bestemte Lovregler, da Mangfoldiggørelse af Kunstværker maatte siges at være en saa ung, uprøvet Foreteelse, at man ikke kunde beregne Virkningerne af Lovens Ord. Betænkningen indeholdt en lang Række Bemærkninger til de enkelte Paragraffer i Lovforslaget. Dette blev imidlertid heller ikke til Lov i Rigsdagssamlingen 1891—92. I Aprilmødet 1892 redegjorde Gustav Philipsen for en ny Forhandling, man havde haft med Kultusministeren, og i Oktobermødet samme Aar genvalgte Boghandlerforeningen enstemmigt det nedsatte Udvalg til med samme Kompetence fortsat

at følge Sagen. Hele Spørgsmaalet var imidlertid gaaet ganske i Staa, og der forløb nu fire Aar, før Sagen igen dukkede op⁵⁴).

Et andet Spørgsmaal, som Boghandlerforeningen kom til at beskæftige sig med, var *Retskrivningsreformen*. Et ekstraordinært Møde blev sammenkaldt den 13. Marts 1889, for at man kunde overveje, om der fra Foreningens Side var Grund til at foretage noget for at opnaa en Udsættelse af Terminen for de nye Retskrivningsreglers Ikrafttræden eller for at opnaa en bestemt Udtalelse fra Myndighederne om Tidspunktet. Efter nogen Diskussion blev der nedsat et Femmandsudvalg, som i næste Møde den 10. April forelagde Udkast til en Skrivelse til Ministeriet; det blev godkendt af Forsamlingen, og man vedtog, at Formanden skulde overrække Ministeren den. Dens Indhold var en Henstilling til Ministeriet om en rummelig Tidsfrist til Ændring af Skolebøgernes Retskrivning; to Aar efter Udgivelsen af den Ordbog, Docent Saaby udarbejdede for Ministeriet, vilde være en passende Tidsgrænse. Den 13. April overrakte Th. Reitzel denne Henstilling til Ministeren, og et Svar herpaa indeholdt den ministerielle Bekendtgørelse af 7. Juni samme Aar; den satte Grænsen ved Skoleaarets Begyndelse efter Sommerferien 1890, da Saabys Ordbog til den Tid vilde ligge færdigtrykt; Læsebøger med den gamle Retskrivning kunde dog benyttes til Sommerferien 1891⁵⁵).

Forholdet til Pressen og især til dens Behandling af de udkommende Bøger foranledigede Boghandlerforeningen til at foretage et Forsøg paa selv at være Tidsskriftudgiver. I Mødet den 11. December 1889 forespurgte Prior: »Kan og bør der fra Boghandlerforeningens Side gøres noget for at formaa Pressen til at anmelde særlig æstetiske Bøger paa en Maade, der er mindre skadelig for Afsætningen?« Sagen blev først behandlet i Februardmødet 1890, og et Udvalg blev nedsat (G. E. C. Gad, Gustav Philipsen, Prior, Th. Reitzel og Schønberg) med Ret til at supplere sig. I Mødet den 9. April var Udvalget kommet til det Resultat, at der for Øjeblikket intet kunde gøres vedrørende Pressens Anmeldelser af nyere Litteratur; men det udtalte, at det vilde være ønskeligt, om man fik et nyt Tidsskrift for litterær Kritik. Derefter laa Sagen stille et Par Aar⁵⁶).

I Decemberrmødet 1892 tog Eiler H. Hagerup fat paa Spørgs-

maalet; han foreslog, at Foreningen skulde udgive en *Litteraturtidende*. Besluttede man sig hertil, vilde Gad, Hagerup, Hegel, Philipsen og Reitzel stille til Raadighed dertil det kontante Overskud, som Udgivelsen af de to Julekataloger havde givet. Et Udvalg — Hagerup, Langhoff, Lybecker, Gustav Philipsen og Thaning — blev valgt til Drøftelse af Forslaget; Gad traadte senere ind i Stedet for Langhoff. I Udvalgsbetænkningen, som forelaa i Mødet den 1. Marts 1893, anbefaledes Udgivelsen af »Litteraturtidende«; i et nærmere angivet Format burde det udgaa med 10 Numre om Aaret, nemlig ikke noget i Sommermaanederne, derimod to Numre i November og et Dobbeltnummer i December. Hvert Nummer skulde mindst være paa 8 trespaltede Sider og med Indhold efter en nærmere angivet Plan; der maatte kun averteres dansk og norsk Litteratur og kun af danske og norske Forlæggere; et Prøvenummer burde udgives straks, og Udvalget vilde paatage sig at redigere det. Efter nogen Debat vedtog man at bemyndige Udvalget til at udsende et Prøvenummer og — hvis det fandt Indpas — en hel Aargang for Foreningens Regning efter den meddelte Plan, men dog under Formandens Kontrol. I Løbet af en Maanedstid lykkedes det ogsaa at faa et Prøvenummer ud, og en regelmæssig Udgivelse tog sin Begyndelse i September⁵⁷).

Hensigten med »Litteraturtidende« var at virke for Bogsalget i det store Publikum. Da 1. Aargang var sluttet, sluttede Foreningen Overenskomst med en Boghandlermedhjælper C. Wasmann, der skulde udgive Tidsskriftet uden Ansvar for Foreningen, men saaledes at denne dog havde Kontrol med dets Indhold. Saaledes gik et Par Aar, indtil Wasmann i 1896 opsagde Overenskomsten, hvorefter »Litteraturtidende« gik ind⁵⁸).

I 1887 var der blevet forelagt Rigsdagen Udkast til en ny *Lov om Postvæsenet*, og i Decemberrødet i Boghandlerforeningen gjorde Gustav Philipsen opmærksom paa, at der i den hidtil gældende Lov af 7. Januar 1871 var adskillige Punkter, som Boghandlerne kunde ønske at faa ændret. Der blev derefter givet et Udvalg — Th. Reitzel, Gustav Philipsen og Chr. Høst — en vidtgaende Bemyndigelse til skriftligt og mundtligt at forhandle med Rigsdagsudvalgene. Alle-rede i Januar 1888 fandt en saadan skriftlig Henvendelse Sted til

Folketingsudvalget. Resultatet blev temmelig pauvert. Den 1. Oktober traadte den nye Postlov af 5. April 1888 i Kraft, og den karakteriseredes i »Boghandlertidende« som »en Lussing fra Regeringens Side« til Bog- og Papirhandelen⁵⁹).

Generaldirektoratet for Postvæsenet meddelte den 17. Juni 1890 Boghandlerforeningen, at det stred mod Postloven, naar Boghandlere i Provinsen til deres Kommissionær i København under fælles Omslag og Adresse sendte flere til forskellige Adressater bestemte Ordresedler eller lignende, og Kommissionæren fik Honorar for at fordele dem; Boghandlerforeningen tog Skrivelsen til Efterretning. Den 23. November samme Aar opfordrede forskellige Boghandlere i Laaland-Falsters Stift i en Skrivelse Foreningen til at indlede Forhandlinger med Postvæsenet om dette Spørgsmaal og beklagede sig over, at der intet var foretaget; men Boghandlerforeningen svarede i December, at Sagen havde været og stadig var under Overvejelse; i Sagens Interesse havde man dog intet offentliggjort derom. Spørgsmaalet blev ordnet ved, at Generaldirektoratet godkendte en ny Form for Ordresedler, saaledes at disse alle var stiledede til vedkommende Kommissionær for den enkelte Provinsboghandler⁶⁰).

I Anledning af det paa Rigsdagen forelagte Udkast til *en ny Toldlov* nedsatte Boghandlerforeningen sidst paa Aaret 1890 et Udvalg, der bl. a. skulde følge denne Sags Forløb og havde Bemyndigelse til at henvende sig til de to Ting og deres Udvalg om Lovudkastet; hertil valgtes Th. Reitzel, G. E. C. Gad, Ludvig Simonsen, Gustav Philipsen, Chr. Høst, Frimodt og Prior. Udvalget gjorde Udkast til en fælles Henvendelse til Regeringen og Rigsdagen, men holdt det tilbage, da Loven ikke vilde blive færdig i denne Rigsdagssamling; senere hørte man ikke mere dertil⁶¹).

Provinsboghandlerforeningen spurgte i Begyndelsen af Oktober 1892, om Boghandlerforeningen vilde være villig til i Fællesskab med den at foretage en Henvendelse til Ministeriet for at udvirke, at der ikke mere blev givet det danske Bibelselskab Ret til at *kolportere* Salmebøger. I sit Møde den 12. Oktober vedtog Boghandlerforeningen at svare, at saavidt det var den bekendt, havde Bibelselskabet faaet Afslag, men Foreningen for indre Mission og Diakonissestiftelsen faaet Ret til at kolportere Salmebøger, foreløbig for

et Aar; derfor vilde Foreningen gerne deltage i en saadan samlet Henvendelse og imødesaa Udkast dertil fra Provinsboghandlerforeningen. Der kom imidlertid intet ud af Henvendelsen til Ministeriet⁶²).

I Mødet den 14. Juni 1890 henstillede Eiler H. Hagerup i Anledning af den forestaaende *Revision af Næringsloven*, at Foreningen nedsatte et Udvalg til at tage under Overvejelse, hvad der burde foretages for at faa skærpet Politiets Tilsyn med Handelen med brugte Bøger, og eventuelt indgive Andragende til Indenrigsministeriet herom. Sagen blev udsat baade i dette Møde og i det næste den 12. September, og derefter omtales den ikke mere⁶³).

I April 1890 havde Boghandlerforeningen faaet en Opfordring fra Foreningen for Boghaandværk til at deltage i Oprettelsen af *en Fagskole for Boghaandværk*. Under Indtryk af den Tilbagegang, der især i Halvfjerdserne havde præget Boghaandværket, havde Xylograf F. Hendriksen i Firserne taget Kampen op mod denne Nedgang og skabt Foreningen for Boghaandværk, der nu ønskede at faa oprettet en Fagskole for Boghaandværkets Udøvere. Boghandlerforeningens Svar var negativt; man havde al mulig Interesse og Sympati for Sagen, men beklagede, at man ikke som Forening kunde støtte den, da Opgaven laa uden for dens Kompetence⁶⁴).

* * *

I det foregaaende er flere Gange omtalt en *Provinsboghandlerforening*. Den Forening, Provinsboghandlerne havde stiftet i Odense i 1874, fik en temmelig krank Skæbne: dens Bestyrelse opløste ved et Cirkulære af 1. August 1890 Foreningen og indsatte Kassebeholdningen paa en Sparekassebog til Raadighed for en eventuelt senere dannet Sammenslutning af Provinsboghandlere. Bestyrelsens Motivering for dette Skridt var en mismodig Erkendelse af, at ingen væsentlige Resultater var naaet. Allerede Aaret efter, den 4. August 1891, stiftede 60 Provinsboghandlere ved et Møde i Odense en Afløser af den afdøde Forening, og den beviste i de følgende Aartier sin Livskraft; det var »Den danske Provinsboghandlerforening«, der er nævnt adskillige Gange i den foregaaende Fremstilling, hvor den har søgt Boghandlerforeningens Medvirkning eller paa anden Maade

har talt Provinsboghandlernes Sag hos Foreningen. De københavnske Sortimentsboghandlere stiftede den 15. Marts 1893 ogsaa deres Forening, og »der var saaledes nu skabt to nye Magtfaktorer i dansk Boghandel«, siger Koppel, »og medens tidligere alle Stridsspørgsmaal patriarkalsk var blevet afgjort af den danske Boghandlerforening alene, kendetegnes den nye Periode af, at de nye Organisationer krævede og paa visse Punkter ogsaa opnaaede en vis Medbestemmelsesret. Men lige fra Begyndelsen bestod der en vis Spænding mellem disse og »Den danske Boghandlerforening«. Hurtigt blev det klart, hvorom Striden vilde komme til at staa. I 1894 nægtede Boghandlerforeningen »af formelle Grunde« Provinsboghandlerforeningen at blive repræsenteret ved »Vedtægternes« Revision; men privat havde man dog henvendt sig til Provinsboghandlerforeningens Formand for at høre hans Mening om Revisionen. Aaret efter sker en Henvendelse til Den danske Boghandlerforening om at samle alle danske Boghandlere i en Fællesforening, bestaaende af tre Sektioner. Forslaget forkastedes; men i 1896 enedes man om at oprette et Fællesudvalg, hvorved der blev givet de i Boghandlerforeningen ikke forud repræsenterede Sortimentsgrupper en vis Indflydelse dels af raadgivende dels af dømmende Art i Sager vedrørende Sortimentsforhold⁶⁵). Herfor vil der blive gjort Rede for i det følgende Afsnit.

I Martsmødet 1887 blev der paa Gustav Philipsens Initiativ nedsat et Udvalg, bestaaende af ham selv, Lyng og Otto B. Wroblewski, til nærmere at undersøge Vilkaarene for at deltage i *Udstillingen* næste Aar, Omkostningerne derved o. s. v. Først i Oktobermødet kunde Wroblewski paa Udvalgets Vegne give de indhentede Oplysninger; han meddelte, at Udstillingskomitéen ikke kunde give noget-somhelst Tilsagn om Plads før 1. Januar, og at Fristen for Anmeldelser ikke kunde forlænges ud over 1. Oktober, der jo nu var passeret. Under disse Omstændigheder maatte Sagen betragtes som opgivet af Boghandlerforeningen⁶⁶). Derimod deltog Foreningen i Udgifterne ved den danske Deltagelse i den internationale *Bogudstilling i Paris* 1894; Foreningens Repræsentanter i Udstillingskomitéen var Chr. Høst og Gustav Philipsen⁶⁷). I Februar mødet 1895 rejste Formanden det Spørgsmaal, om der ikke samme Som-

mer burde afholdes et almindeligt dansk *Boghandlermøde*; Foreningen besvarede Spørgsmaalet benægtende, og i et ekstraordinært Møde i Begyndelsen af Marts forkastedes ogsaa Forslag om Afholdelse af et skandinavisk Boghandlermøde 1895⁶⁸).

Stadig forekom det, at Anmodninger om *Gaver af Bøger* indløb til Boghandlerforeningen; de blev i Regelen læst op for Medlemmerne og bekendtgjort i »Boghandlertidende« i Mødereferaterne; Afgørelsen blev altid henvist til den enkeltes Forgodtbefindende. Nævnes kan af saadanne Anmodninger: fra Ministeriet for Island om Boggaver til Landsbiblioteket i Reykjavik (1887), fra Det danske Missionsselskab og en mere privat Missionsforening om Bøger til Læsning for den danske Hedningemissions Udsendinge i Forindien (1889), fra Udvalget for Biblioteket i Den typografiske Forening om Bøger til Biblioteket (1890), samt fra Redaktør M. Andresen, der var Lokalredaktør i Aabenraa for »Freja«, om Frieksemplarer af alle, navnlig skønlitterære Bøger; denne sidste Anmodning vedtog Boghandlerforeningen at anbefale til alle Forlæggere i og uden for Foreningen (1892)⁶⁹).

TIAARET 1897–1906

Ved Nytaarstid 1897 stod Boghandlerforeningen med et *Medlems-tal* paa 41 Medlemmer, repræsenterende ialt 63 Stemmer; den 1. Maj 1898 var disse Tal ændret til 43 Medlemmer og 69 Stemmer, den 8. December 1899 til 47 Medlemmer og 75 Stemmer, medens Tallene baade den 1. Marts 1904 og den 1. Marts 1906 var 51 Medlemmer og 71 Stemmer. Disse Angivelser stammer fra de forskellige Udgaver af Foreningens trykte Love.

En Række *nye Medlemmer* fandt Optagelse i Foreningen i dette Tiaar. I 1897 blev G. E. C. Gads to Sønner OSCAR og FREDERIK GAD Medlemmer, senere paa Aaret LOUIS NYROP og GARTNER PRIOR. I 1898 blev Aktieselskabet »DET NORDISKE FORLAG, BOGFORLAGET«, repræsenteret ved dets Direktør ERNST BOJESEN, Medlem og fik tildelt 8 Stemmer; endnu samme Aar optog man Forlagsboghandler CHR. MILO fra Odense som den første Provinsforlægger, der blev Medlem af Boghandlerforeningen; han fik tildelt 2 Stemmer. I 1898 optoges JUL. GJELLERUP, E. Jespersens Søn HALFDAN JESPERSEN og ALEXANDER BRANDT samt efter M. HAAGSENS Død hans Enke PETRA MARGRETHE, f. Schönberg¹).

I Decembermødet 1898 foreslog Jacob Hegel og »Det nordiske Forlag« at man skulde optage HANS FRANDSEN, N. C. ROM og ANTON CHRISTIANSEN, alle ansete Forlæggere og Sortimentshandlere i København, medens Chr. Milo foreslog »JYDSK FORLAGSFORRETNING«, repræsenteret ved Boghandleren, Digteren og Boghandlerhistorikeren ANDREAS DOLLERIS fra Vejle. Sagen blev underkastet en omfattende Diskussion, men derefter udsat til det næste Møde i 1899. Her blev da alle de foreslaaede optaget; N. C. Rom fik tildelt 2 Stemmer, de øvrige hver 1 Stemme²).

I Aaret 1900 blev efter CHR. HØST's Død hans Enke MARIE, f.

G. E. C. GAD

Næstformand for Den danske Boghandlerforening 1880-1890, 1895-1896.

Formand 1897-1902. Æresmedlem 1900.

Puistienne, Medlem; senere paa Aaret blev AAGE PRIOR og OVE TRYDE valgt ind i Foreningen; om dem begge gjaldt det, at Anledningen var, at de var blevet optaget i den fædrene Forretning. I 1901 optoges FRANS BIELEFELDT, efter at hans Moder havde optaget ham som Kompagnon i sin Forretning. I 1902 blev Professor, Dr. phil. KR. ERSLEV optaget efter Faderens, Jacob Erslevs Død, idet han var den eneste ansvarlige Deltager i Firmaet, der var blevet Kommanditselskab. I 1903 blev to Medlemmer optaget: HERMAN LYNGE, der havde været Indehaver af Antikvarboghandelen Herman H. J. Lynge & Søn siden Faderens Død i 1897, og AUGUST BAGGE, som var blevet Medejer af Gyldendal. I 1904 blev Gyldendals to Direktører ERNST BOJESEN og PETER NANSEN optaget som Medlemmer med hver 1 personlig Stemme; deres Stemmeret var dog hvilende, saalænge de var Direktører for Forlaget og i den Anledning kunde udøve Stemmeret. I 1905 blev ERNST BIERBERG og MICHAEL H. JENSEN optaget; de havde fra Nytaar samme Aar overtaget Det Schönbergske Forlag³).

Da Chr. Milo i 1898 blev ordinært Medlem af Boghandlerforeningen, havde han allerede i nogen Tid deltaget i Foreningens Møder i sin Egenskab af Formand for Provinsboghandlerforeningen; men ved hans Optagelse opstod det Spørgsmaal, om han vedblivende kunde give Møde og *afgive Stemme* qua Formand for Provinsboghandlerforeningen. I Oktobermødet 1898 fastslog man, at der ikke var noget til Hinder herfor; han kunde afgive Stemme baade i denne Egenskab og som ordinært Medlem. I Novembermødet gav han Møde første Gang efter Optagelsen og blev af Formanden hilst velkommen som den første Provinsboghandler, der var blevet Medlem af Foreningen⁴).

Tre *Æresmedlemmer* fik Foreningen i dette Tiaar. Fra Nytaar 1897 var TH. REITZEL fratraadt som Foreningens Formand, og i et ekstraordinært Møde den 17. Februar 1897 vedtog man enstemmigt, at han skulde udnævnes til Foreningens Æresmedlem; en Deputation, bestaaende af Formanden G. E. C. Gad, Næstformanden og Sekretæren overbragte straks efter Mødet Th. Reitzel Meddelelsen derom. Den 24. April 1897 fejredes han ved en større Festmiddag paa Skydebanen og fik her Diplomet som Æresmedlem overrakt, en kalligra-

feret Adresse i Mappe med Monogram⁵). Da Foreningens Formand G. E. C. GAD den 25. September 1900 fyldte 70 Aar indfandt der sig hos ham en Deputation — Næstformanden Karl Schönberg, Æresmedlemmet Th. Reitzel og Sekretæren Ludvig Simonsen — med Meddelelse om, at han var blevet udnævnt til Foreningens Æresmedlem, og de overrakte ham Diplomet, der var kunstnerisk udført og indlagt i en smagfuld Mappe. Den 20. Oktober blev han desuden fejret ved en større Fest paa Skydebanen, hvortil ogsaa hans to Sønner var indbudt⁶). Det tredje Æresmedlem blev KARL SCHÖNBERG, og det synes knapt at være gaaet saa højtideligt til som ved de to foregaaende Udnævnelser. Det skete i det ordinære Møde den 7. December 1904; paa Forslag af Ernst Bojesen, Eiler H. Hagerup, G. E. C. Gad, Lybecker, Salmonsens og Tryde blev Karl Schönberg enstemmigt udnævnt til Æresmedlem. Han var selv til Stede i Mødet og bragte sin Tak for Æren. Den ydre Anledning til Udnævnelsen var, at han fra Nytaar 1905 havde afstaaet sit Forlag til Ernst Bierberg og Michael H. Jensen, saaledes at Decemberrmødet 1904 ellers vilde have været blevet det sidste Møde, han kunde have deltaget i⁷).

En Række *Medlemmer udtraadte* Tid efter anden af Boghandlerforeningen paa Grund af Forretningsoverdragelser, saaledes i 1897 J. J. Holm, da han afstod sin Forretning til Louis K. Nyrop og Gartner Prior, i 1898 Chr. Schou, da han solgte Firmaet Andr. Schou til Alexander Brandt, samme Aar E. Jespersen, da han overdrog sit Firma til Sønnen Halfdan Jespersen, og Johan Møller, der ogsaa afstod sin Forretning. I 1899 traadte Th. Sørensen ud af Foreningen af samme Grund; i 1902 ophørte »Jydsk Forlagsforretning« med at være Medlem, da Firmaet fra Nytaar var gaaet op i Gyldendal; samme Aar ophævede Emil Bergmann sin Forretning og traadte ud af Foreningen. I 1904 udmeldte Anton Christiansen sig, da han vilde gennemføre andre Afsætningsformer end dem, der var tilladt efter Foreningens Love⁸).

Ved *Dødsfald* mistede Foreningen andre af sine Medlemmer; nogle af disse havde gjort en stor og værdifuld Indsats, og de skal derfor omtales udførligere her.

Den 8. April 1897 døde efter et langt smertefuldt Sygeleje den

sidste af de københavnske Boghandlere, som 60 Aar tidligere havde stiftet Boghandlerforeningen, den danske Boghandels Nestor ANDR. FRED. HØST, 86 Aar gammel. At skildre hans Indsats i Foreningen vilde være at skrive dens Historie gennem en Aarrække, og det er gjort i de foregaaende Afsnit. Han var Foreningens Sekretær i de første fem Aar efter dens Grundlæggelse. Formandsposten beklædte han i omkring 30 Aar (1855—67 og 1870—87). I 55 Aar var han Medlem af Foreningen (1837—50 og 1855—97) og deraf de sidste 16 Aar som Æresmedlem (1881—97). Ved hans Død skrev Otto B. Wroblewski i »Boghandlertidende« som den af de dalevende Boghandlere, der længst havde kendt A. F. Høst:

»Aar for Aar valgtes og genvalgtes han til Formand, et slaaende Bevis paa, at han var den rette Mand til at beklæde denne ansvarsfulde, ofte besværlige Post, hvortil hans store Forretningsdygtighed, hurtige Opfattelse, varme Interesse for Foreningen og altid humane, elskværdige og kollegiale Optræden lige over for dens Medlemmer gjorde ham fortrinsvis skikket. . . . Men var han en dygtig Leder i vore Forretningsmøder, saa var han ved Siden deraf en fornøjelig Præses ved vore selskabelige Sammenkomster, glad med de glade gav han sig fuldkommen hen i Øjeblikket og taalte godt en drøj Skæmt, rettet mod ham; men han var tillige en ærgerrig Mand, glad ved sin Stilling som den første paa Skansen og taknemmelig for enhver anerkendende Ytring; ja, der fortælles endog, at han en Gang i et muntert Lag i Foreningen i løftet Stemning har udbragt en Skaal for — sig selv; selvfølgelig ikke for Andr. Fred. Høst, men for Formanden (hvad han netop var), motiverende den med, at ved en saadan Lejlighed var det altid god Skik, at dennes Skaal blev udbragt; relata refero; selv har jeg ikke hørt det. For Resten kunde han i sine Velmagtsdage, før Alderen havde sat sine Spor, være en ypperlig slagfærdig Bordtaler, hvad de ældre blandt os som Deltagere i hine fornøjelige, gammeldags Sammenkomster, med Glæde vistnok mindes. . . . Han havde sine Fejl og Skrøbeligheder, som alle vi Mennesker, og hvo vilde nu vove at gaa i Rette med ham derom; i saa Henseende vil jeg henvise til ham selv og trøstigt spørge: hvem har nogensinde hørt Andreas Frederik Høst sige et ondt Ord om et andet Menneske, nærværende eller fraværende, levende eller død?«

Fra 1856 til sin Død var Høst Direktør for »De danske Boghand-
leres Hjælpekasse«. Ved de skandinaviske Boghandlermøder var han
Præsident i København og Vicepræsident i Stockholm og Kristiania.
I 1873 optog han sin Søn Chr. Høst som Kompagnon i Firmaet,
der derefter fik Navnet »Andr. Fred. Høst & Søn«; i 1882 overtog
Sønnen det helt for egen Regning. Ved sin Død var A. F. Høst en
af Landets kendte Personligheder, højt hædret, bl. a. med Etatsraads-
titlen. Dagen efter Dødsfaldet besluttede Boghandlerforeningen, at
den vilde lægge en Sølvkrans paa hans Kiste, og in pleno overværede
Medlemmerne Jordefærden fra Helligaandskirken⁹).

Den 5. December 1897 døde Antikvarboghandler H. H. J. LYNGE,
som havde været Medlem af Boghandlerforeningen i 12 Aar, og den
25. November Aaret efter Boghandler M. HAAGENSEN, som var ble-
vet Medlem i 1875, men ikke kom til at spille nogen Rolle i Forenin-
gens Historie¹⁰). Den 25. Februar 1900 døde CHR. HØST. Han var
blevet Medlem i 1873, men fik ikke som Faderen nogen større Ind-
flydelse paa Foreningens Udvikling og Forhold; derimod gik han
helt op i sin Forretning. »Boghandlertidende« skrev ved hans Død:
»Christian Høst færdedes, navnlig i de senere Aar, ikke meget blandt
sine Kolleger; svigtende Helbred i Forening med en vis Sky for Sel-
skabelighed gjorde ham til en noget indesluttet og lidt tilknapet
Mand, der af mange fik Ord for at være pirrelig og umedgørlig. I
Virkeligheden var Høst dog ikke vanskelig at omgaas; hans store
Personale, der med ganske faa Undtagelser har arbejdet under Fir-
maet i en lang Aarrække, vil bedst kunne tale med herom; men ogsaa
andre, der i Tidens Løb kom i Berøring med ham, vil vidne
om de gode Egenskaber, der skjulte sig bag hans ordknappe Væsen,
og om den Trofasthed, hvormed han holdt fast ved de Mennesker,
han een Gang havde knyttet sig til«¹¹).

Den 25. September 1902 døde JACOB ERSLEV i Jægersborg efter
faa Dages Sygeleje, 83 Aar gammel. Han havde været Medlem af
Boghandlerforeningen siden 1869, og foruden en omfattende For-
lagsvirksomhed havde han ogsaa inden for Foreningen gjort et stort
Arbejde. I Afregningsudvalget var han gentagne Gange den ledende;
han sad i Udvalget 1872—73 og 1884—86. I Aarenes Løb valgtes
han ind i mange af de Udvalg, Foreningen nedsatte i forskellige

specielle Anledninger, og i et Par Aar beklædte han Stillingen som Formand for Udvalget for Kommissionsanstalten; i 1898—99 var han Medlem af Fællesudvalget, og Formand for Forlæggerraaet var han i 1897—99. »Erslev var noget af et Fænomen,« skrev »Boghandlertidende« ved hans Død; »selv i sin høje Alder deltog han med Iver og Lyst i den daglige Gerning, og der var en Fart og Ungdommelighed over hans Bevægelser, som var aldeles forbløffende. Aandsfrisk lige til det sidste omfattede han sin Virksomhed og sit Fag med en levende Interesse, og selv om han ikke mere direkte deltog i Arbejdet udadtil, fulgte han nøje med i alt, hvad der rørte sig indenfor Boghandelens Rammer«¹²). Faa Dage efter, den 9. Oktober 1902 afgik ogsaa den gamle Boghandler V. Pto ved Døden; han havde været selvstændig Boghandler siden 1852; men først i 1889 var han blevet optaget i Boghandlerforeningen, hvor han dog ikke kom til at indtage nogen fremtrædende Stilling¹³).

E. JESPERSEN, der fra Nytaar 1898 havde overdraget sit Firma »E. Jespersens Forlag« til sin Søn Halfdan Jespersen, afgik ved Døden den 12. Juni 1904 i København, 73 Aar gammel. Sine sidste Aar havde han henlevet i stille Tilbagetrukkethed, lidet kendt uden for de ældre Boghandleres Kreds, skønt hans Navn havde været knyttet til adskillige Foretagender inden for Boghandelens Verden. Han havde ført en meget omskiftelig Tilværelse. Han var født 1831 som Søn af Godsejer, cand. theol. Justitsraad Kaptajn Niels Fr. Jespersen, blev exam. polyt. og fik 1853 Bestalling som Landmaaler. Medens han var ansat som Revisor i Matrikulkontoret, uddannede han sig i sin Fritid hos F. H. Eibe til Boghandler og etablerede sig som saadan i Husum 1856; to Aar efter flyttede han til Flensborg, men maatte i 1864 forlade Byen og slog sig saa ned i København, hvor han 1865 overtog Otto Schwartz' Sortimentboghandel. Hans Forretning sammenmeldedes med Hoffensbergs Etablissement og Fr. C. H. Traps Firma; men 1878 udtraadte Jespersen af Firmaet, grundlagde sit eget Forlag i København, samtidig med at han købte en Boghandel i Nakskov. Denne sidste overdrog han sin ældste Søn Einar Jespersen 1889 og helligede sig derefter Forlagets Ledelse. I 1867 blev han Medlem af Boghandlerforeningen, og da »Boghandlertidende« efter Delbancos Død i 1890 overgik til Foreningen, blev Jespersen valgt til Bla-

dets Redaktør 1890—93. Ved hans Død skrev Bladet i sin Mindeartikel: »Personlig var han en stille og beskednen Mand, der kun lidet satte Pris paa Fester og Ovationer og var en bestemt Modstander af alt Snobberi. Hans Artikel »Jubilæums-Snobberiet«, der for en Del Aar siden stod i nærværende Blad og endnu vil være i frisk Minde, var et talende Vidnesbyrd herom, og hans udtrykkelig udtalte Ønske, at hans Begravelse skulde ske i dybeste Stilhed, og at Dødsfaldet først maatte bekendtgøres, efter at Bisættelsen havde fundet Sted, vidnede for sidste Gang om hans Beskedenhed og hans Uvilje over for al ydre Hædersbevisning«⁽¹⁾).

Det ene af Foreningens Æresmedlemmer G. E. C. GAD afgik ved Døden den 21. Juni 1906 i Espergærde, omtrent 76 Aar gammel, og et langt virksomt Liv blev dermed afsluttet. Det gælder om ham som om A. F. Høst, at en Skildring af hans Indsats i Boghandlerforeningen vilde blive en Fremstilling af vigtige Sider af dens Historie; hans Navn vil man finde paa mange Sider i denne Bog. Han var født i 1830 som Søn af den senere Biskop P. Chr. Stenersen Gad. I Aarene 1845—55 var han Lærling og Medhjælper i Gyldendal, indtil han i Efteraaret 1855 etablerede sig og straks blev Medlem af Boghandlerforeningen. 1848—69 var han Forretningsfører for Forlagsforeningen. 1856 blev han Deltager i og Forretningsfører for »Forlagsbureauet«, som han blev Eneejer af i 1893. I 1897 havde han optaget sine to Sønner Oscar og Frederik Gad i Firmaet. Blandt Gads store Fortjenester maa nævnes »Dansk Bogfortegnelse«, som Uge efter Uge udkom fra 1851, et værdifuldt bibliografisk Hjælpe-middel for baade Boghandlere og Videnskabsmænd. Han deltog i alle de skandinaviske Boghandlermøder, og i Stockholm 1866 forelagde han Forslaget om at gøre »Boghandlertidende« til fælles Organ for Norden. Inden for Boghandlerforeningens Rammer gjorde han et stort Arbejde. Han havde været Medlem i 51 Aar (1855—1906), deraf som Æresmedlem i 6 Aar (1900—06). Han havde haft Sæde i talrige af de Udvalg, Foreningen havde nedsat til Drøftelse af særlige Anliggender. Af Afregningsudvalget var han Medlem 1859—60 og 1884—85. Han sad i Voldgiftsudvalget i den første Tid. I 1894 deltog han med megen Energi i Arbejdet for at faa tilvejebragt en samlet Ordning af Speditionsforholdene til Provinsen; det resultere-

rede i Oprettelsen af Kommissionsanstalten, hvor en af hans tidligere Medarbejdere, Nordentoft, blev Direktør. 1888—90 og 1895—96 var han Foreningens Næstformand, og 1897—1902 ledede han som Formand med Held Foreningen i nogle vanskelige Aar, hvor Sortimentsboghandlernes Organisationer følte sig stærke nok til at fremsætte Krav over for Boghandlerforeningen. Det heldige Forløb skyldtes ikke mindst hans Forhandlingsevne og Smidighed, hans Evne til — skønt han hørte til den gamle Skole — at forstaa, at man maatte imødekomme den nye Tids Krav. Det var saaledes paa hans Foranledning, at Boghandlerforeningen gav sin Tilslutning til Oprettelsen af det Fællesudvalg, der blev Bindeleddet mellem Foreningerne. 1902 nedlagde Gad Formandshvervet; plaget af Gigtsmerter og noget hæmmet af en tiltagende Svækkelse af Hørelsen ønskede han ikke Genvalg. 1903—04 var han dog Medlem af Forlæggerraadet og 1904—06 af Fællesudvalget. Til Mindet om Gads Virksomhed som Formand for Foreningen knytter sig en Samling Portrætter af daværende danske Boghandlere; han lod alle disse Fotografier indsamle ved Aarhundredskiftet og skænkede dem i Efteraaret 1904 til Foreningen. I 1882 blev Gad udnævnt til Universitetsboghandler, og efter hans Død er ingen anden blevet forlenet med denne Titel. Hans Begravelse fandt Sted fra Frue Kirke den 26. Juni 1906, og i det store Følge deltog talrige af Universitetets Professorer, samtlige Boghandlerforeningens Medlemmer med Vilhelm Tryde i Spidsen og Gads Boghandlerkolleger¹⁵).

Faa Maaneder senere, den 22. September 1906, afgang et andet af Foreningens Æresmedlemmer ved Døden, nemlig TH. REITZEL, der naaede at blive 78 Aar gammel. Han var født i 1828, havde fra 1845 faaet sin Uddannelse i Faderen C. A. Reitzels Forretning, som han i 1858 overtog sammen med sin Broder Carl, fem Aar efter Faderens Død. Th. Reitzel havde været Medlem af Boghandlerforeningen i 51 Aar (1855—1906), deraf de sidste 9 Aar som Æresmedlem (1897—1906). I Afregningsudvalget gjorde han et stort Arbejde i Aarene 1862—69. Han var Foreningens Formand i 1868—69 og igen 1888—96. Han var dens Kasserer 1884—87, og i Aarene 1871—89 var han ogsaa Kasserer for »De danske Boghandlers Hjelpekasse«. Utallige var de Udvalg, som Boghandlerforeningen valgte ham ind i, og det

var som en Paaskønnelse for hans Arbejde, at man i 1897 udnævnte ham til Foreningens Æresmedlem, efter at han paa Grund af sin Alder havde frabedt sig Genvalg til Formandsposten. Han sad dog i Voldgiftsudvalget fra dets Oprettelse og til sin Døcl. Ogsaa hans Begravelse i Frue Kirke foregik under den største Deltagelse fra Boghandelens Side¹⁶).

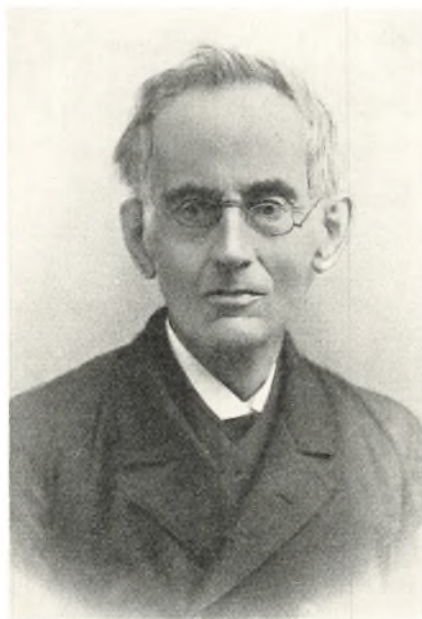
* * *

Hidtil havde *Boghandlerforeningen været enebestemmende*, saaledes at dens Medlemmer — faa i Tal, men stærke i Kraft af deres Organisation — havde kunnet diktere deres Forretningsforbindelser de Vilkaar, som man til enhver Tid fandt stemmende med egne Interesser. Det maatte dog indrømmes, at Boghandlerforeningen gennem de forløbne 60 Aar havde truffet mangfoldige Afgørelser, der i særlig Grad var til Gavn for de rabatberettigede Boghandlere; men der var dog adskillig Erfaring for, at de enkelte Medlemmer af Foreningen ved Fortolkning af Vedtægterne kunde træffe vilkaarlige Afgørelser, som de rabatberettigede Boghandlere maatte bøje sig for. Det er indlysende, at Ønsket om at faa Indflydelse paa Forholdet mellem Foreningens Medlemmer og Boghandlerne maatte blive stærkt, efter at disse sidste havde faaet deres Organisationer: »*Den danske Provinsboghandlerforening*« og »*Sortimentsboghandlerforeningen i København*«. Lige saa indlysende er det, at adskillige af Boghandlerforeningens Medlemmer var højst utilbøjelige til at give noget fra sig af den Magt og Myndighed, som man sad inde med, ikke mindst, fordi Indrømmelser kunde udlægges som Tegn paa Svaghed.

I 1895 blev der fra Boghandlernes Side udarbejdet et *Forslag til en Omorganisation af Boghandlerforholdene*; det gik ud paa, at man skulde samle alle Boghandlere og Forlæggere i en fælles Hovedforening, »*Den danske Boghandlerforening*«. Under denne skulde de tre eksisterende Foreninger bestaa som Afdelinger, der hver for sig afgjorde sine specielle Affærer. Hovedforeningen skulde optræde repræsentativt paa Standens Vegne, skulde være Domstol, hvortil Tvistspørgsmaal kunde henvises til Afgørelse, og det var blandt andet vistnok Meningen at søge fremtidige Antagelser af rabatberettigede henlagt hertil. Dette Forslag til en Omorganisation blev i

LUDVIG SIMONSEN
Sekretær og juridisk Konsulent 1886-1905.

E. JESPERSEN
Redaktør af Boghandlertidende 1890-1893.

JACOB ERSLEV
Formand for Forlæggeraadet 1897-1899.

CHRISTIAN HØST

Efteraaret 1895 i trykt Form indleveret til Boghandlerforeningen. I dennes Møde den 5. Februar 1896 besluttede man at udsætte Behandlingen af Sagen til et senere Møde, hvor denne alene skulde drøftes, og hvortil man vilde indbyde Bestyrelserne for Provinsboghandlerforeningen og for Sortimentsboghandlerforeningen. Dette skete den 4. November samme Aar. For Provinsboghandlerne deltog Chr. Milo (Odense), Niels Christensen (Viborg), F. Jensen (Sakskøbing) og Jens Møller (Helsingør), fra Sortimentsboghandlerforeningen S. Bonfils, P. E. Bluhme, H. Christensen, Jul. Gjellerup og Jul. Schlichtkrull (alle fra København). Man diskuterede det indleverede Forslag, og Boghandlerforeningen vedtog derefter følgende Resolution: »Foreningen vedtog at undergive denne vigtige Sag en Udvalgsdrøftelse, idet Foreningen nærmere forbeholdt sig i næste Møde at tage Bestemmelse om et saadant Udvalgs Størrelse, Sammensætning og Virkemaade«.

I sit Møde den 25. November vedtog Boghandlerforeningen at meddele de to andre Foreninger, at man var villig til at drøfte det fremkomne Forslag i et *Fallesudvalg*, bestaaende af 5 Medlemmer fra Boghandlerforeningen og 5 valgt af de to andre Foreninger. Yderligere skulde som 11. Medlem og Formand for Udvalget Boghandlerforeningens Formand tiltræde. De to andre Foreninger gik ind paa dette Tilbud, saaledes at Provinsboghandlerforeningen valgte 3 Medlemmer — Chr. Milo, Niels Christensen og Jens Møller — og Sortimentsboghandlerforeningen 2 — Jul. Gjellerup og Jul. Schlichtkrull — medens Boghandlerforeningens Repræsentanter blev Jacob Erslev, Eiler H. Hagerup, Jacob Hegel, J. L. Lybecker og Vilhelm Tryde samt Formanden Th. Reitzel. Paa Forslag af G. E. C. Gad, Hegel og Tryde *optog* Boghandlerforeningen samtidig de respektive *Formænd for de to andre Foreninger* som Medlemmer fra Nytaar 1897 at regne, hver med 1 Stemme. Under Reitzels Forsæde mødtes Udvalgets Medlemmer til en Drøftelse af Sagen i April 1897. Det viste sig da, at Boghandlerforeningen havde forkastet Planen om en Omordning. I Stedet forelagde dens Repræsentanter i Udvalget et Forslag til visse Ændringer i Boghandlerforeningens Love, et imødekommende Skridt henimod Boghandlernes Ønsker. Repræsentanterne for de to andre Foreninger kunde ikke med det samme tage

Stilling til dette Tilbud, men i et nyt Møde enedes man om den endelige Form for Udkastet til Vedtægtsændringerne, og det var saa Meningen, at dette Udkast skulde forelægges i hver af de tre Foreninger til Vedtagelse eller Forkastelse. Provinsboghandlerne vedtog Udkastet paa deres Møde i Helsingør den 4. August, og ogsaa Sortimentsboghandlerforeningen godkendte Forslaget. I Boghandlerforeningen kom Forslaget til endelig Behandling i Mødet den 25. Oktober. Det gik kort fortalt ud paa at skabe *et permanent Fællesudvalg* paa 10 Medlemmer. Ingen Forandring i Lovenes Bestemmelser om Foreningens Forhold til de rabatberettigede Boghandlere eller i Samhandelsbetingelserne kunde for Fremtiden ske, før Forslag dertil havde været forelagt Fællesudvalget til Erklæring. Fællesudvalget skulde paakende Spørgsmaal om Overtrædelse af Betingelserne for Samhandelen mellem Medlemmerne af Foreningen og de rabatberettigede Boghandlere, naar en af de tre Foreninger forlangte saadanne Spørgsmaal paakendt af Udvalget. Endelig skulde Fællesudvalget ved visse Lejligheder repræsentere Boghandlerstanden. Paa Formanden G. E. C. Gads Forslag vedtog Boghandlerforeningen Udkastet med den Klausul, at Vedtagelsen kun skulde være gyldig, saafremt der inden 6 Maaneder forelaa et af alle tre Foreninger eller disses Bestyrelser vedtaget Regulativ for Fællesudvalgets Virksomhed. Under Forudsætning heraf valgte Boghandlerforeningen derefter som sine Repræsentanter i Fællesudvalget: Jacob Erslev, Hagerup, Lybecker, Schönberg og Tryde.

I Mødet den 8. December 1897 forelaa der Forslag til det krævede *Regulativ for Fællesudvalget*, og det blev efter en længere Diskussion enstemmigt vedtaget. I Februarmødet 1898 meddeltes det, at ogsaa de to andre Foreninger havde vedtaget Regulativet, og dermed var Spørgsmaalet bragt i Orden; de tre Foreninger havde faaet et fælles Organ. Regulativet bestemte, at Fællesudvalget skulde bestaa af 10 Medlemmer, 5 valgt af Boghandlerforeningen, 3 valgt af Provinsboghandlerforeningen og 2 valgt af den københavnske Sortimentsboghandlerforening. Udvalget skulde desuden tiltrædes af Boghandlerforeningens Formand, som skulde være Fællesudvalgets Formand og havde Stemmeret lige med de andre 10 Medlemmer. Sekretæren og den juridiske Konsulent for Boghandlerforeningen

skulde fungere som Udvalgets Sekretær, havde Ret til at overvære Udvalgets Forhandlinger, men havde ikke Stemmeret. Udvalget valgte af sin Midte en Næstformand, der i Formandens Forfald fungerede som hans Stedfortræder. Havde et Medlem af Udvalget Forfald, indtraadte i hans Sted den Suppleant, der ved Suppleantvalget i sin respektive Forening havde faaet det højeste Stemmetal. Til et Medlems Forfald regnedes det ogsaa, naar han nedlagde sit Mandat, traadte ud af sin Forening eller efter Formandens Skøn paa Grund af sin Stilling til en Sag ikke burde deltage i Sagens Behandling. Formanden ledede Udvalgets Virksomhed, bestemte Tid og Sted for Møderne og indkaldte skriftligt til disse med mindst 8 Dages Varsel; han modtog og besørgede Udvalgets Korrespondance, altsammen med Hjælp af Sekretæren. Sekretæren skulde føre en Mødeprotokol, der ved Mødets Slutning skulde underskrives af de tilstedeværende. Ingen Sag kunde komme til Afstemning i Udvalget, naar der ikke var mindst 5 Medlemmer til Stede foruden Formanden. Alle Sager blev afgjort ved almindelig Stemmefflerhed; dog krævedes der til Vedtagelse af Bøder paa 200 Kr., til Beslutning om Indstilling til Boghandlerforeningen om Eksklusion eller Udslettelse af Listen over rabatberettigede Boghandlere, at mindst 7 Medlemmer foruden Formanden deltog i Afstemningen, og at $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer var for Forslaget. I Tilfælde af Stemmelighed gjorde Formandens Stemme Udslaget. Stemmeafgivning kunde kun finde Sted ved personlig Nærværelse, og om Udvalgets Forhandlinger havde dets Medlemmer streng Diskretionspligt. Dette Regulativ, der saaledes var vedtaget af alle tre Foreninger, kunde kun ændres, for saavidt alle tre Foreninger eller deres Bestyrelser var enige derom¹⁷⁾.

Ved Oprettelsen af Fællesudvalget var der saaledes givet Sortimentsboghandlerne uden for Boghandlerforeningen en vis *Indflydelse paa Udviklingen af Samhandelsforholdet* mellem Forlæggere og Boghandlere, og Udvalgets Arbejde har været af den største Betydning for den rolige Udvikling af dette Forhold.

* * *

Nye Udgaver af Foreningens *Love* blev trykt i Maj 1898, i December 1899, i Marts 1904 og i Marts 1906, og hver Gang optoges i

Lovene de Ændringer, der i Tidens Løb var blevet vedtaget siden forrige Udgave. Efter Forslag af Ernst Bojesen, G. E. C. Gad, Hagerup, Lybecker, Prior og Tryde *ændrede* Boghandlerforeningen i Mødet den 6. December 1905 *Navn*. Den havde siden sin Stiftelse i 1837 baaret Benævnelsen »Boghandlerforeningen i København«; men nu kom den til at hedde »*Den danske Boghandlerforening*«. Foreningens *Formaal* var stadig at fremme Orden, Fasthed og Sammenhold i Boghandelen¹⁸).

I Mødet den 9. Februar 1898 forelaa der en Skrivelse fra Provinzboghandlerforeningen med Anmodning om, at man søgte at faa Ernst Bojesens »*Det nordiske Forlag*« ind i Boghandlerforeningen. I samme Møde forelaa ogsaa Forslag fra Forlæggerraadet om dette Aktieselskabs Optagelse og Tildeling af 8 Stemmer, men vel at mærke under Forudsætning af, at der først blev vedtaget visse Ændringer i Boghandlerforeningens Love; bl. a. vilde man have strøget Bestemmelsen om, at et *Aktieselskab* skulde betale det ekstraordinært store Indskud paa 250 Kr. (for andre Medlemmer kun 50 Kr.), at det skulde yde det ekstraordinært høje faste Kontingent paa 50 Kr. (for andre Medlemmer kun 10 Kr.), og at det udtrykkeligt skulde nævne den Person, der skulde repræsentere Selskabet i Foreningen. Forlæggerraadets Forslag blev vedtaget trods voldsom Protest fra Prior, og den særlige Bestemmelse om Aktieselskabers Optagelse er forsvundet i Udgaven af Lovene fra Maj 1898. I Mødet den 8. Februar 1899 føjede man til Optagelsesreglerne den Bestemmelse, at Medlemmer, der drev Sortimentsboghandel, som Regel skulde stille Kaution, og i Mødet den 6. December 1905 forandredes Indskudets Størrelse for alle Medlemmer fra 50 Kr. til 100 Kr.¹⁹)

Ved samme Lejlighed i Februarmødet 1898, hvor Særbestemmelsen om Aktieselskabers Optagelse blev strøget, forsvandt ogsaa Regelen om, at et saadant Selskabs Medlemsret ophørte, naar det drev Sortimentsboghandel med andres Forlagsartikler; ligesaa den tidligere Bestemmelse om, at en Forretnings Medlemsret ophørte, naar den Person, til hvem Retten var knyttet, fratraadte sin Stilling i Forretningen. Ogsaa mod Vedtagelsen af disse Slettelser i Lovene protesterede Prior ved Protokoltilførsler. I Decemberrmødet 1897 havde Erslev og Lybecker forøvrigt foreslaaet en Tilføjelse til Lo-

vene angaaende *Medlemmers Eksklusion*, nemlig at en saadan paa Forslag af to Medlemmer kunde udsættes indtil videre, naar det vedtoges med $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer; Sagen blev imidlertid udsat og synes ikke senere at være taget op. Derimod indeholdt Lovene fra 1898 Bestemmelse om, at ikke blot som hidtil Voldgiftsudvalget, men ogsaa Fællesudvalget havde Ret til at indstille til Eksklusion af Medlemmer²⁰⁾.

Om *Møderne i Foreningen* skete der et Par Vedtægtsændringer i dette Tiaar. Den særlige Bestemmelse om, at Aktieselskaber i Møderne kun kunde lade sig repræsentere ved den Person, der ved Optagelsen i Foreningen var blevet udpeget dertil, fik i det flere Gange omtalte Februardmøde 1898 — ogsaa mod Priors Protest — en Tilføjelse om, at Formanden dog kunde tillade en anden at møde og stemme i Repræsentantens Sted, naar denne anmodede derom. Efter at »Det nordiske Forlag« var blevet Medlem af Foreningen vedtog man i Decemberrmødet 1898 følgende Form for Bestemmelsen: »Aktieselskaber og andre uansvarlige Selskaber giver Møde ved et Medlem af Selskabets Bestyrelse eller Direktion eller ved en af Selskabets overordnede Funktionærer. Ved Selskabets Optagelse som Medlem af Foreningen bliver det for denne at opgive, ved hvem Selskabet ønsker at lade sig repræsentere i Foreningen. Forandring heri kan uden Tilladelse af Foreningens Formand kun ske, naar Repræsentanten udtræder af Bestyrelsen, Direktionen eller af Selskabets Tjeneste, og Meddelelse om, hvem der derefter skal repræsentere Selskabet, bliver uopholdeligt at give Foreningens Formand. Formanden kan give et andet Medlem af Selskabets Bestyrelse eller Direktion eller en anden af dets overordnede Funktionærer Tilladelse til at møde og stemme i Repræsentantens Sted, naar denne anmoder derom«. I Mødet den 28. Oktober 1903 forenkledes denne Bestemmelse stærkt; den fik denne Form, som optoges i Udgaven af Lovene 1904: »Aktieselskaber og andre uansvarlige Selskaber giver Møde ved det eller de Medlemmer af Selskabets Direktion eller Bestyrelse, som dertil bemyndiges⁽²¹⁾).

To Medlemmer, nemlig Sortimentboghandlerforeningens Formand P. E. Bluhme og Provinsboghandlerforeningens Formand Chr. Milo foreslog i Martismødet 1899 en Tilføjelse til Lovene, gaaende

ud paa, at naar *Formanden for en anden Boghandlerforenings Bestyrelse* som saadan var Medlem af Boghandlerforeningen i København, kunde dennes Formand give ham Ret til at møde og stemme ved et dertil befuldmægtiget andet Medlem af den paagældende For- enings Bestyrelse. Forslaget blev enstemmigt vedtaget²²).

En bevæget Diskussion om *Afstemning og Forretningsorden* fandt Sted i Mødet den 2. Marts 1898. Anledningen var det foran omtalte Februarmøde, hvor »Det nordiske Forlag« var blevet optaget, efter at de krævede Lovændringer havde fundet Sted. For det første prote- sterede Wilhelm Prior, Holger Tillge og Vilhelm Tryde mod de efter deres Mening ulovlige Vedtagelser og krævede Protesten til- ført Protokollen. Dernæst nedlagde de ogsaa en højtidelig Protest mod, at man havde afskaaret dem fra at føre Diskussionen i Februar- mødet til Ende; det hedder herom i deres Diktat til Protokollen: »Vi nedlægger endvidere Protest imod den Afstemning, der fandt Sted i samme Møde, hvorved Forhandlingerne om det vigtigste og alvorligste Lovændringsforslag, der nogensinde har foreligget For- eningen til Afgørelse, blev afsluttet, før Forslaget var fuldt ud drøftet, og endogsaa før de anmeldte Talere havde haft Ordet. Denne Af- stemning maa vi erklære ganske uhjemlet, dels fordi den foregik med »Røster« (d. v. s. kvalificeret Stemmeret), hvad aldrig før har fundet Sted ved Afgørelse af Spørgsmaal om Forretningsordenen, dels og særlig fordi den frie, ethvert Medlem tilkommende Ret til at udtale sig om Foreningens Anliggender for første Gang i For- eningens Historie er blevet tilsidesat. Vi knytter disse to Protester sammen, fordi der er en stærk Sandsynlighed for, at Lovændrings- forslaget vilde være blevet forkastet og derved Forslaget om Aktie- selskabets Optagelse bortfaldet, saafremt Mindretallet ikke var ble- vet afskaaret fra at udtale sig«²³).

* * *

Formandsposten beklædtes i dette Tiaar af G. E. C. Gad 1897—1902 og derefter af Vilhelm Tryde. *Næstformand* var først Jacob Hegel (1897—98), derefter Karl Schönberg (1899—1904) og sluttelig Eiler H. Hagerup. Da Gad gik af som Formand i Decemberrmødet 1902, foreslog seks Medlemmer, at man for Fremtiden skulde vælge et

Medlem til Kasserer, saaledes at Formanden kunde blive fritaget for Kassererforretningerne. Sagen blev dog udsat til næste Møde, og her trak Forslagsstillerne Forslaget tilbage²⁴).

I 1903 forhøjede man *den juridiske Konsulent* og Sekretærs Honorar til 1200 Kr. aarlig. Overretssagfører, Etatsraad LUDVIG SIMONSEN afgik efter længere Tids Svagelighed ved Døden den 12. Juli 1905 efter i 19 Aar at have arbejdet for Boghandlerforeningen. »Boghandlertidende« skrev om ham ved hans Død: »Som Foreningens mangeaarige Sekretær og juridiske Konsulent besad han et indgaaende Kendskab til danske Boghandlerforhold, og det Arbejde, han har udrettet for Standen, vil sent blive glemmt. Der var for nogle Aar siden en Lejlighed, ved hvilken Simonsen spøgende sagde: »Jeg tør jo nok smigre mig med at være ikke saa lidt af en Boghandler,« og det var netop Sagen; Simonsen var i Aarens Løb vokset saa fuldstændig sammen med sit Arbejde, havde i den Grad levet sig ind i Boghandlernes Virken og Tænkemaade, at han fuldt ud forstod deres Anskuelser og stedse havde et aabent Blik for de Rørelser, der gjorde sig gældende inden for Fagets Rammer. . . . Det var hos Simonsen, at Boghandlerforeningens Møder afholdtes, og man behøvede kun at være til Stede een Gang ved et saadant Møde for at faa en klar Forestilling om, hvilken Kraft Ludvig Simonsen var. Han havde den sjældne Evne at kunne klarlægge en Sag saaledes, at ingen var i Tvivl om, hvorledes den forholdt sig, og han besad tillige den Myndighed, som giver Fremstillingens Vægt, og som i mange Tilfælde forhindrer en lang og ørkesløs Debat om en Sag, der i Virkeligheden har fundet sin Løsning.« Til hans Kiste sendte Foreningen en Sølv-Egeløvskrans. I et ekstraordinært Møde den 26. Juli mindedes man den afdøde Medarbejder og valgte til hans Efterfølger hans Søn Overretssagfører AXEL SIMONSEN, den tredje af »Dynastiet Simonsen«, som det spøgende er blevet sagt²⁵).

Som *Redaktør af »Boghandlertidende«* virkede gennem hele Tiaaret J. L. LYBECKER. I Decembarmødet 1897 forelaa en Skrivelse fra Provinsboghandlerforeningen, der paany fremsatte Ønsket om, at Bladet blev gjort til et snævert Fagorgan, udelukkende for Boghandlerforeningens Medlemmer og de rabatberettigede Boghandlere. Denne Henstilling blev behandlet i Februarmødet 1898, og et Ud-

valg blev nedsat til at overveje Sagen; der synes dog ikke at være sket videre denne Gang. I 1904 ændredes efter Redaktørens Forslag Bladets Udgivelsesdag fra Fredag til Torsdag; Motiveringens var Postvæsenets nye Forsendelsesmaade af Blade og Tidsskrifter. Samtidig, den 1. Juli 1904, kunde »Boghandlertidende« fejre sit 50-Aars Jubilæum, og Bladet benyttede Lejligheden til at give et Tilbageblik over sin egen Historie. Heraf fremgaar, at Oplagets Størrelse i 1855 var 246, i 1860 375, i 1870 475, i 1880 575, i 1890 690, i 1900 760 og i 1904 800²⁶).

Arbejdet i *Afregnings- og Kautionsudvalget* blev i dette Tiaar udført af Salmonsens (1895—1903), Tryde (1895—1901), Prior (1901 og Tiaaret ud) og August Bagge (1904—06). I Oktober 1904 foreslog Provinsboghandlerforeningen, da Statens Regnskabsaar løb fra 1. April til 31. Marts, at man tog under Overvejelse, om det ikke vilde være rigtigt at udskyde *Afregnings- og Salderingstiden* til henholdsvis Udgangen af Maj og Juni. Boghandlerforeningen henviste i sit Novembermøde Sagen til Forlæggerraaet; men i sin Betænkning af 10. April 1905 fraraadede Raadet dette Skridt med den Motivering, at man ikke ansaa det for stemmende med solide Handelsforhold yderligere at udvide den udstrakte Kredit, der i Forvejen var gældende i Boghandelen. Boghandlerforeningen stillede sig paa samme Standpunkt i Mødet i Maj og fastholdt det i November, da Provinsboghandlerforeningen i en ny Skrivelse mente, at dens Hensætning om en Omlægning af Regnskabsaaaret var blevet misforstået²⁷).

* * *

I 1894 var Beslutningen om Oprettelsen af *Kommissionsanstalten* taget, og det havde i første Omgang kostet Boghandlerforeningen 60.000 Kr. at realisere denne Tanke; men det var jo Meningen, at Anstalten efterhaanden skulde afvikle denne Gæld til Foreningen; Midlerne dertil skulde man have i Overskudet paa Anstaltens Driftsregnskab. I Mødet den 8. December 1897 foreslog Udvalget for Kommissionsanstalten, at man gav Foreningens Love denne Tilføjelse: »Naar den Sum af 60.000 Kr., som Anstaltens Oprettelse har kostet Foreningen, med Renter var amortiseret igennem An-

staltens aarlige Overskud, vil Nettooverskudet af Anstaltens Drift være at anvende i Kommittendernes Interesse, særlig til Nedsættelse af Taksterne«. Dette var jo en yderligere Understregning af, at Kommissionsanstalten skulde være en selvejende Institution; Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse havde naturligvis ikke haft noget mod denne Tilføjelse til Lovene, og i selve Boghandlerforeningen blev den vedtaget af langt over Halvdelen af Medlemmerne²⁸).

Imidlertid havde Provinsboghandlerforeningen ved sin Generalforsamling den 4. August samme Aar vedtaget en Resolution om, at man fandt det stridende mod hele Sortimenteboghandelens Grundlag, at enkelte Ordre blev belastet med særligt Gebyr; det drejede sig om særlige Ekspresordrer, og man henstillede til samtlige Forlæggere at indføre som fast Regel, at alle Ordre, der var mærket med blaat Kryds, og som var Forlagene i Hænde inden Kl. 12 Middag, blev ekspederet samme Dag med eller uden Faktura, saaledes at Bøgerne kunde afgaa fra Kommissionsanstalten med Aftenposten. Spørgsmaalet blev forelagt Boghandlerforeningen; men den kunde ikke gøre andet end at henvise det til alle Forlæggernes Opmærksomhed²⁹).

Efter sit eget Forslag fik Udvalget for Anstalten i Maj 1898 Bemyndigelse til at ansætte en kritisk Revisor ved Anstalten og at anvise de nødvendige Penge dertil. Samtidig ydede Boghandlerforeningen Anstalten et rentefrit Laan paa 6000 Kr. til Afbetalingen paa Gælden til Handelsbanken. Senere paa Aaret vedtog man, at Afgiften paa Udbetaling af Kontantsager skulde bortfalde fra 1. Oktober. I Juni 1899 foreslog Udvalget for Anstalten, at der snarest blev foretaget en Regulering af Salær- og Emballageberegningen for det enkelte Firma, og at Boghandlerforeningen bemyndigede Udvalget til at henvende sig til Provinsboghandlerforeningen og anmode denne om gennem dens Bestyrelse at træde sammen med Udvalget for at fastslaa de Regler, som Reguleringen skulde ske efter, baade nu og i Fremtiden; i Boghandlerforeningens Møde den 21. Juni vedtog man enstemmigt disse Forslag, og Resultatet af de derpaa følgende Overvejelser blev det Regulativ for Kommissionsanstalten, som blev vedtaget den 12. December 1900³⁰).

Paa Forslag af Chr. Milo og Hagerup blev det i Maj 1901 vedtaget, at Kommissionsanstalten kunde paatage sig Udlevering af

Medlemmers Forlagsartikler, en Bestemmelse, der maatte have stor Betydning for Provinsens Forlæggere. I Februarmødet 1904 gav Foreningen Kommissionsanstaltens Bestyrelse Bemyndigelse til i Forening med Formanden og den juridiske Konsulent at forhandle med Provinsboghandlerforeningen om en *ny Affattelse af Regulativet* og af den Paragraf i Foreningens Love (Nr. 13), som handlede om Kommissionsanstalten. I Mødet den 6. Juli kunde Hagerup give en foreløbig Meddelelse om, at man havde fundet en Ordning, bl. a. ogsaa om, hvorledes man skulde forholde sig med Overskudet, naar Omkostningerne ved Anstaltens Oprettelse i nær Fremtid var dækket. I Mødet den 7. September kunde man endelig forelægge en ny afdenjuridiske Konsulent konciperet Redaktion af Paragraf 13, og den blev enstemmig vedtaget. Dens Indhold var i det væsentlige følgende:

Kommissionsanstalten skulde bestyres og kontrolleres af et Udvalg paa 6 Personer (tidligere 4), nemlig 3 valgt af Boghandlerforeningen og 3 (tidligere 1) af Provinsboghandlerforeningen; Boghandlerforeningens Repræsentanter skulde være valgt i April og for 3 Aar, saaledes at der afgik en Repræsentant hvert Aar. Blandt Boghandlerforeningens Repræsentanter skulde Bestyrelsens Formand vælges, og i Tilfælde af Stemmelighed skulde hans Stemme være afgørende. Den daglige Drift lededes som hidtil af Direktøren, og om Nettooverskudet var der bestemt, at der forlods skulde henlægges 3000 Kr. aarlig til et Reservefond, medens Resten skulde udbetales som aarlig Bonus til Komittenderne. Naar Reservefondet havde naaet en passende Størrelse, skulde det kunne bestemmes, at Fondets Formue helt eller delvis blev anvendt til Erhvervelse af fast Ejendom, fortrinsvis til Lokaler for Kommissionsanstalten, eventuelt ogsaa Friboliger for trængende Boghandlere og deres efterladte, særlig blandt Anstaltens Kommittender, eller til andre Øjemed, der angik Boghandlerstanden. De nærmere Bestemmelser om Anstaltens daglige Drift skulde ske i Form af et af Foreningen vedtaget Regulativ, og alle vigtige Afgørelser vedrørende Anstalten eller dens Fonds skulde af Udvalget forelægges Foreningen til Forhandling og Beslutning. Denne Ordning var paa Forhaand blevet godkendt af Provinsboghandlerforeningen³¹⁾.

* * *

I Mødet den 25. Oktober 1897 — det samme, hvori Udkastet til Bestemmelsen om Fællesudvalget blev vedtaget — foreslog Hagerup, Hegel og Lybecker, at der under Foreningen blev dannet *et Forlæggerraad*, og med 18 Stemmer mod 3 fik de vedtaget følgende Tilføjelse til Lovene: »I det i Paragraf 9 omtalte Møde (Aarets sidste ordinære Møde) foretages endvidere Valg af et Forlæggerraad, der skal bestaa af fem af Foreningens Medlemmer, som vælges paa eet Aar ad Gangen. I Tilfælde af Dødsfald, Bortrejse eller lignende Forfald har Udvalget Ret til selv at supplere sig. Det paahviler Udvalget at udtale sig om alle Ansøgninger om Rabatberettigelse og at behandle alle Sager, som Foreningen maatte finde Anledning til at henvise til det, samt i det Hele at varetage alle Forlæggerinteresser. Udvalget afgiver Betænkning over alle saadanne Spørgsmaal til Foreningen. Valget af Medlemmer til Forlæggerraadet sker efter Stemmetal«. De første Medlemmer af dette Forlæggerraad blev Erslev, Hagerup, Hegel, Lybecker og Salmonsens; Formand for Raadet blev Jacob Erslev 1897—99 og derefter Ernst Bojesen Resten af dette Tiaar³²).

Bestemmelsen om *Prisnedsættelser* blev ikke ændret i dette Tidrum; men Foreningens Samtykke til Nedsættelse af Skrifter, der endnu ikke 5 Aar gamle, syntes ikke svært at opnaa. Et ekstraordinært Tilfælde skal nævnes. Natten til den 1. Marts 1900 hærgede en Ildebrand Anton Christiansens Lager i Knabrostræde; Skaden var betydelig, 74.200 Kr. I Aprilmødet gav Foreningen sin Tilladelse til, at Christiansen solgte sine brandlidte Forlagsskrifter til nedsat Pris, naar Nedsættelsen blev ens for alle uden Hensyn til Beskadigelses Grad, og naar de saaledes nedsatte Bøger blev forsynet med et af Formanden approberet Stempel; Tilladelsen gjaldt indtil Aarets Udgang, men blev fornyet i Februarmødet 1901³³).

I Lovene af 1899 var der kommet en Bestemmelse om, at de *udenlandske Boghandlere*, der havde opnaaet Foreningens Anerkendelse som rabatberettigede og derfor ogsaa havde Krav paa Rabat, skulde opføres paa Listen over de rabatberettigede Boghandlere. I det ofte omtalte Februarmøde 1898 forsvandt Lovenes Bestemmelse om, at Rabatberettigelse ikke kunde tilstaaes et *Aktieselskab* eller et andet uansvarligt Selskab. Den 28. Oktober 1903 blev det bestemt, at de

12 Aars Beskæftigelse ved Boghandelen, der kvalificerede *Boghandlermedhjælper* til ved Etablering at faa Rabatret, kunde være fordelt saaledes, at indtil fem Aars Ansættelse i Papir- eller Musikhandel eller i udenlandske Boglader talte med i de tolv Aar³⁴).

Adskillige Andragender om *Rabatberettigelse* af mere eller mindre ekstraordinær Karakter fik Boghandlerforeningen til Behandling i dette Tiaar. Dansk Turistforening ansøgte i 1897 om Rabatret paa Rejsebøger, Kort og lignende; Svaret blev et Afslag, og Sagen blev slet ikke sat under Afstemning, da Rabatret paa enkelte Ting i Følge Lovene ikke kunde gives. Senere paa Aaret anmodede »Kirkelig Forening for indre Mission i Danmark« om Rabatberettigelse; Formanden foreslog, at man vedtog en Tilføjelse til Vedtægterne om, at det var tilladt at indrømme denne Forening almindelig Boghandlerrabat paa Bøger af religiøst Indhold under Forudsætning af, at Foreningen overholdt Bogladepriserne; skønt dette Forslag stred mod, hvad der var udtalt i Behandlingen af Turistforeningens Andragende, blev det dog vedtaget i Februardet 1898, efter at Fællesudvalget havde givet det sin anbefaling. Forøvrigt saa Foreningens Formand sig i 1904 nødsaget til at gøre opmærksom paa, at Kirkelig Forenings Rabatret stadig kun gjaldt religiøs Litteratur³⁵).

I 1898 var det Diakonissestiftelsens Kolportageafdeling, der søgte om Rabatberettigelse; men et lille Aarstid senere svarede Boghandlerforeningen med et Afslag under Henvisning til, at den i December 1898 netop havde indgivet et Andragende til Regering og Rigsdag vedrørende Kolportagevæsenet og derfor selvsagt ikke kunde gøre en Kolportageforretning nogen Indrømmelse af den Art. I 1898 ønskede Den danske Forfatterforening at faa bevilget en høj Rabat paa Bøger, som den vilde købe til et Boglotteri; paa anbefaling af Fællesudvalget gik man med til et Tillæg til Lovene om, at det indtil Udgangen af Aaret 1899 var tilladt at yde Forfatterforeningens Lotteriudvalg 50 % Rabat paa Bøger til det paatænkte Boglotteri. I September 1899 anmodede Forfatterforeningen om at faa forlænget Fristen, og paa Fællesudvalgets anbefaling skete det; Tidsgrænsen sattes ved Udgangen af Aaret 1900; i Decemberrødet 1900 forlængedes Tilladelsen yderligere for et Aar³⁶).

Danmarks Lærerforening anmodede den 26. August 1898 Boghandlerforeningen om en Nedsættelse af Priserne paa Bøger, der blev anskaffet til *Børnebogsamlinger* ved Folkeskoler, især paa Landet. Det var Bestyrelsens Hensigt med Statens Støtte at faa iværksat Oprettelsen af saadanne Bogsamlinger i Lighed med, hvad der var sket i Norge. Boghandlerforeningen underkastede Sagen en foreløbig Diskussion i sit Septembermøde samme Aar, og det blev her fremhævet, at Betingelsen for at inklude sig paa Sagen i alt Fald maatte være en anden Fordeling af Rabatten end i Norge og et Løfte om, at Bestyrelsen ikke selv agtede at optræde som Forlæggere; med disse Bemærkninger sendtes Andragendet til Fællesudvalget. Dette erklærede at kunne gaa med til Rabatten til Børnebogsamlingerne, naar Sagen støttedes ved aarlige Statstilskud som i Norge, og naar Lærerforeningens Bestyrelse afgav Løfte om ikke selv at ville forlægge Bøger. Dette meddelte Boghandlerforeningen Lærerforeningen i Februar 1899 og fik i Maj det Svar, at man gik ind paa de stillede Betingelser. Den 21. Juni nedsatte Boghandlerforeningen da et Udvalg (Ernst Bojesen, J. L. Lybecker, Tillge, Jens Møller) til Sagens videre Behandling, og det afgav Betænkning den 29. August; det foreslog, at man skulde meddele Lærerforeningen, at der var Stemning i Boghandlerforeningen for en Ordning, hvorefter der blev ydet Børnebogsamlinger en Rabat paa 25 %, men at den ikke kunde komme til endelig Forhandling, før det viste sig, om Sagen kunde gennemføres, bl. a. om Statstilskud kunde opnaas³⁷). Der kom derefter ikke mere ud af Sagen i denne Omgang.

I Juni 1899 forespurgte Bibliotekar Rützou ved Københavns Kommunes *Folkebiblioteker*, om der kunde ydes Bibliotekerne højere Rabat eller andre Fordele ud over de sædvanlige 10 %. Spørgsmaalet diskuteredes i Foreningens Septembermøde, og man svarede, at der var Stemning for Sagen, naar den fremkom direkte. Derefter hørtes der ikke mere til Sagen de første Aar. Derimod fik Boghandlerforeningen en Henvendelse fra det norske Kirke- og Undervisningsdepartement i Foraaret 1903, om de danske Forlæggere i Lighed med de norske vilde levere Bøger til reduceret Pris til de norske statsunderstøttede Folkebogsamlinger; Foreningen spurgte Forlæggerraadet, og paa dettes Anbefaling vedtog man at svare bekræf-

tende; det maatte dog blive den enkelte Forlæggeres Sag at afgøre, hvilket Afslag i Prisen han vilde give³⁸).

I 1905 kom Spørgsmaalet om *Rabatten til danske Biblioteker* atter paa Dagsordenen. Den 15. August androg Statens Komité til Understøttelse af Bogsamlinger om Rabat til Børnebogsamlinger, Lærerbogsamlinger og Folkebogsamlinger, der støttedes af Staten. Henvendelsen blev forelagt Fællesudvalget, der enstemmigt vedtog at sende Skrivelsen til Boghandlerforeningen med den Bemærkning, at Udvalget stillede sig velvilligt til Tanken. I sit Møde den 6. September behandlede Foreningen Sagen; der syntes Enighed om at gaa ind paa Tanken; men der fremkom tre forskellige Forslag til den Lovændring, som var nødvendig for dens Gennemførelse, nemlig fra Hagerup, fra Bojesen, Lybecker og Tryde, samt fra Oscar Gad. Efter nogen Diskussion tog samtlige Forslagsstillere deres Ændringsforslag tilbage, og Sagen fik saaledes ikke nogen Afgørelse i dette Møde. I Februarmødet 1906 fremsatte Bojesen, Lybecker og Tryde atter deres Forslag, som i Mellemtiden havde været forelagt Fællesudvalget, og denne Gang blev det vedtaget. Ved denne Lovændring blev det tilladt at give de af Staten støttede Folke- og Børnebogsamlinger en Rabat paa indtil 25 %, naar disse Samlingers Bestyrelse ikke selv forlagde Bøger, og naar Indkøbene skete gennem rabatberettigede Boghandlere. Paa Tillges Forslag blev dog denne Bestemmelse tidsbegrænset; den skulde kun være gældende til 1. April 1909. Til som delegerede fra Foreningen at træde sammen med Statens Komité for at ordne Bogsalget valgtes Aug. Bang og J. L. Lybecker. Der blev imidlertid dannet en Forening »Danmarks Folkebogsamlinger«, og det blev med den, de delegerede kom til at forhandle. Resultatet blev en *Overenskomst* af 15.—17. April 1906, hvorefter »Danmarks Folkebogsamlinger« forpligtede sig til at indsamle Bogbestillingerne fra Bogsamlingerne, forsyne dem med sit Stempel og Paategning om, gennem hvilke Boghandlere Bøgerne i hvert Tilfælde skulde leveres; den forpligtede sig til at virke hen til, at dens Medlemmer udelukkende købte nye og ikke antikvariske Bøger, og den vilde udgive et Blad, som bl. a. indeholdt Lister over Bøger, som maatte egne sig for Folke- og Børnebogsamlinger; Boghandlerforeningen lovede at faa Forlæggerne til at sende dette Or-

gan Frieksemplarer af saadanne Bøger, og Forlæggerne forpligtede sig til ikke at ekspedere andre Ordre fra statsunderstøttede Biblioteker end dem, der indsendtes gennem »Danmarks Folkebogsamlinger«³⁹).

I 1903 blev et Andragende fra Danmarks Lærerforenings Bestyrelse om 10 % *Rabat til Folkeskolens Lærere* paa deres Bogindkøb forkastet som stridende mod Boghandlerforeningens Love. I 1905 anmodede Gyldendal om Tilladelse til at give Lærere 15 % for Medvirkning ved Subskribenttegning og Hæftfordeling af Jubilæumsudgaven af H. C. Andersens Eventyr; under Henviſning til Sagens ekceptionelle Karakter blev Tilladelsen givet paa Betingelse af, at Lærerne overholdt Bogladeprisen, og at Subskriptionen ordnedes gennem Sortimentsboghandlerne⁴⁰).

Da Chr. Erichsens Forlag i 1901 tilbød *Lærere og Sogneraad Rabat* paa »Landsbyskolens Læsebog«, vedtog Boghandlerforeningen at gøre Provinsboghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerforeningen opmærksom paa Forholdet og anmode dem om at overveje, hvad der kunde gøres for at afværge de Farer, der truede Boghandelen ved en saadan Fremgangsmaade. De to Foreninger svarede ogsaa paa denne Henvendelse, og Boghandlerforeningens juridiske Konsulent afgav en Betænkning om de Spørgsmaal, som Forlagets Cirkulærer rejste. I Mødet den 11. December vedtog Boghandlerforeningen, at dens Formand skulde forelægge Sagen for Kultusministeren og derefter bringe den under Debat i det næste Møde. G. E. C. Gad havde ogsaa en Samtale med Ministeren og med daværende Kontorchef Weis om Spørgsmaalet; men noget praktisk Resultat synes ikke at være kommet ud af denne Henvendelse⁴¹).

Paa sin Generalforsamling i Sommeren 1899 vedtog Provinsboghandlerforeningen at henvende sig til Boghandlerforeningen for at opnaa, at dens Bestyrelse blev hørt, før nye *Antagelser af Boghandlere* i Byerne fandt Sted, og at der indtil videre ikke skete flere nye Antagelser paa Landpladserne. Foranlediget af denne Henvendelse, der var offentliggjort, skrev ogsaa Boghandlermedhjælperforeningen til Boghandlerforeningen og protesterede mod disse for Medhjælperne saa skadelige Ønsker; til denne Protest sluttede ogsaa Provinsboghandlermedhjælpernes Forening sig. Boghandlerforenin-

gen besluttede i Septembermødet, at den ikke vilde tage Hensyn til Provinsboghandlernes Henstilling; deres Forening var jo ved Formanden repræsenteret i Boghandlerforeningen og kunde ad den Vej gøre sine Ønsker og Meninger gældende. Dette gav Anledning til, at der paa Provinsboghandlerforeningens Aarsmøde i Stege 1900 faldt en Bemærkning om, »at den Stemning synes at være herskende inden for Boghandlerforeningen i København, at det baader Foreningen bedst at have de flest mulige Kommittenter i Provinsen«. Formanden G. E. C. Gad fremlagde da nogle Oplysninger i Septembermødet samme Aar om de sidste 3½ Aar, hvor han havde været Formand, og hvor Provinsboghandlerforeningens Repræsentant havde haft Sæde i Boghandlerforeningen. Der var i den Tid indkommet ialt 60 Andragender om Antagelse, 24 fra København og 36 fra Provinsen; af de 24 fra København var 8 blevet afslaaet og 16 antaget, men samtidig 6 Firmaer ophørt, saa den virkelige Tilvækst var kun 10 Firmaer, af de 36 Anmodninger fra Provinsen var 25 blevet afslaaet og 11 bevilget (8 i Købstæder og 3 paa Landet), men samtidig var her 5 Firmaer ophørt at eksistere, altsaa en reel Tilvækst paa 6 Firmaer. Ialt 36 ældre Forretninger var gaaet over paa andre Hænder (deraf 23 i Provinsen), Familieoverdragelser ikke medregnet⁴²). I 1901 var der i Danmark 269 Sortimentboghandlere, nemlig 90 i København og 179 i Provinsen; i 1906 var der 279 Boghandlere, nemlig henholdsvis 92 og 187, altsaa en Forøgelse for de fem Aar paa ca. 4 %, medens Befolkningstilvæksten i samme Tidsrum var 5 %⁴³).

I Efteraaret 1898 henstillede den *norske Boghandlerforening* til den danske Søsterforening, at der blev truffet en Ordning, saaledes at Medlemmerne af den københavnske Boghandlerforening ikke traadte i Forretningsforbindelse med andre norske Boghandlere end dem, der var rabatberettigede hos en af de to Foreninger. Boghandlerforeningen henviste i sit Decembermøde denne Henvendelse til Fællesudvalget, der imidlertid henskød Sagens Afgørelse til Foreningen. I Diskussionen i Februardmødet 1899 var der megen Interesse og Sympati for Tanken, naar Gensidighed vistes af den norske Boghandlerforening; det blev overladt til Gad, Lybecker og Tryde i Forbindelse med den juridiske Konsulent at fremkomme med det

nødvendige Lovændringsforslag. I Mødet den 21. Juni forelagdes og vedtoges da en Lovændring, hvorved den norske Boghandlerforenings Henstilling var blevet fulgt, og ogsaa i Norge ændredes Vedtægterne, saa Gensidighed paa dette Punkt var etableret⁴⁴). Den 2. September 1903 foretog Boghandlerforeningen i et længere motiveret Cirkulære en Henvendelse til *tyske og østrigske Forlæggere* om kun at træde i Forretningsforbindelse med de danske Boghandlere, der var Foreningens Medlemmer eller rabatberettigede. Allerede inden 28. Oktober var der indløbet imødekommende Svar fra 47 tyske Forlæggere, og Forlæggerforeningen i Stuttgart tilraadede i et Cirkulære sine Medlemmer at følge den danske Henstilling⁴⁵).

I April 1898 blev der nedsat et Udvalg til nærmere at overveje Spørgsmaalet om *Rabat og om den irregulære Boghandels Forhold* til den regulære. I Majmødet gav Udvalgets Sekretær Tryde forskellige Meddelelser om Udvalgets Virksomhed og oplæste en Skrivelse fra Jacob Hegel, hvori denne erklærede at ville ophæve de Forbindelser med ikke rabatberettigede Boghandlere, som Gyldendal havde knyttet. I Novembermødet behandlede man en Bekendtgørelse om, at en Lærers Forlagsartikler blev tilbudt Lærerne til Forhandling mod Rabat; man vedtog at indrykke følgende i »Boghandlertidende«: »Paa given Foranledning gøres opmærksom paa, at det i Følge Boghandlerforeningens Love kun var tilladt at give rabatberettigede Boghandlere Rabat, men ikke Lærere eller andre uberettigede Forhandlere. For Kommissionsskrifter gælder samme Regel som for Forlagsskrifter«. I samme Møde fortalte Formanden forskellige ham meddelte Eksempler paa, hvorledes Kolportage formentlig uberettiget dreves i Provinsen, og udtalte Ønsket om at blive underrettet om lignende tilstedeværende Ulemper for Boghandelen. I sit næste Møde i December vedtog Foreningen et Udkast til en Adresse til Regering og Rigsdag om *Kolportagevæsenet*, og Formanden G. E. C. Gad fik sammen med Lybecker og Tryde til Opgave at foretage den endelige Redaktion af Henvendelsen og at indsende den. Adressen bar Datoen den 9. December 1898, og Anledningen til dens Fremkomst var, at der til Regering og Rigsdag var indgivet et Andragende fra »Evangelisk-luthersk Missionsforening« om Bevilling til Kolportage for de Skrifter, den udgav eller anbefalede; Boghandler-

foreningen anmodede derfor om, at en Ordning af Kolportagevæsenet blev taget under omhyggelig Overvejelse, og at der, indtil en saadan havde fundet Sted, ikke blev givet nye eller fornyede Bevillinger til Kolportage. Desuden bad Boghandlerforeningen om at faa Lejlighed til at udtale sig om det Lovforslag, der eventuelt maatte blive forelagt i denne Henseende. Der kom ikke noget ud af det denne Gang; den 22. April 1899 meddelte Folketingets Formand, at Andragendet ikke var naaet at komme til Behandling⁴⁶). I 1900 drøftede Boghandlerforeningen Lovligheden af de Rabatkuponer, der fulgte med Almanakkerne; i 1904 besvarede man en Forespørgsel fra Indenrigsministeriet vedrørende et Kolportagespørgsmaal, og i 1906 støttede man Kravet om Appel til Højesteret i en Sag, som det offentlige havde rejst mod en Kolportør; ingen af disse Sager synes dog at have faaet nogen principiel Betydning⁴⁷).

I Foreningens Love skete der ingen Ændring i dette Tiaar vedrørende *Størrelsen af Rabatten* til de rabatberettigede Boghandlere; men det betød ikke, at der var stille om dette Spørgsmaal. Paa et Fællesmøde i København mellem Provinsboghandlerforeningen og den københavnske Sortimentboghandlerforening den 19. Juni 1906 enedes man om en fælles Henvendelse til Forlæggerne for at faa bevilget højere Rabat. Man gav en længere Motivering herfor, henviste til de stigende Driftsomkostninger og til, at Forlæggerne paa forskellig Vis beskar den gamle hævdvundne Aarskredit; samtidig gav man bestemt udformet Forslag til en ny Rabatordning. Herpaa svarede Forlæggerne den 2. Juli samme Aar paa en opsigtsvækkende Maade. De erklærede sig villige til at optage en Forhandling om Sortimentboghandlernes Ønsker, men tilføjede, at de paa deres Side ogsaa havde Ønsker om Ændringer i Samhandelsforholdene, og de tilføjede yderligere: »D'Hr. Sortimentboghandlere har i de senere Aar arbejdet ud fra en beundringsværdig Korporationsaand. Og De har altid ført Deres Kampagne under Besindighedens Tegn. Men naar vi ser hen til, at De, foruden at raade over Flertallet i Den danske Boghandlerforening, tillige ejer to saa energiske Korporationsorganer som den københavnske Sortimentboghandlerforening og Provinsboghandlerforeningen, maa vi Forlæggere med Skam erkende, at vi altfor længe har forsømt at følge med i Udvik-

lingen. . . . Vi, ligesom De, ønsker at forblive under Fællesorganet Den danske Boghandlerforening. Men vi anser det for nødvendigt, i fælles Interesse, at danne en særlig Forlæggerforening, der til enhver Tid kan optage Forhandling med Deres særlige Foreninger. Vi har derfor i Dag vedtaget at stifte »*Dansk Forlæggerforening*«, og vi indbyder D' Hr. til en Forhandling med os om de Ændringer i vore Samhandelsvilkaar, som vi fra begge Sider kunde anse for ønskelige. Vi foreslaar, at hver af Deres Foreninger udnævner to delegerede til en saadan Forhandling, hvortil vi da ogsaa vil delegere et Par Medlemmer af vor Forening; tillige vilde vi finde det naturligt, at Den danske Boghandlerforening blev opfordret til at lade sig repræsentere ved Forhandlingen«.

Forlæggerforeningens Udtalelser gav Anledning til, at Boghandlerforeningens Formand Vilhelm Tryde i »Boghandlertidende« kom med en Berigtigelse. Uden at ville undersøge, om ikke Forlæggerne lige saa godt gennem Boghandlerforeningen med dens Forlæggerraad kunde have ført de Forhandlinger, der var Tale om, vilde han gøre opmærksom paa, at det var en fejlagtig Paastand, at Sortimentsboghandlerne var i Flertal i Boghandlerforeningen; af dens 50 Medlemmer drev de 16 udelukkende Forlagsforretning, 14 baade Forlags- og Sortimentsforretning; 2 drev overhovedet ikke Forretning, og af de resterende 18 havde flere noget Forlag. Saa man paa Stemmetallet, viste det sig at være endnu mere i Forlæggernes Favør; af det samlede Stemmetal paa 71 Stemmer havde de ikke mindre end 53 eller maaske snarere 56.

Forlæggerforeningen, hvis Formand var Peter Nansen og Sekretær Michael H. Jensen, gav ogsaa Boghandlerforeningen Meddelelse om sin Eksistens; men iøvrigt fik dette Skridt først Betydning i det næste Tiaar; Skildringen af Rabatforhandlingerne og deres Resultat vil derfor blive gemt til det følgende Afsnit⁸).

I Februarmødet 1898 foreslog seks af Boghandlerforeningens Medlemmer, at der blev nedsat et Udvalg, som skulde overveje en tidssvarende Beregning af *Priserne paa udenlandsk Litteratur*. Et Syvmandsudvalg (Fr. Gad, Gjellerup, Høst, Gartner Prior, Stage, Thanning og Milo) nedsattes, og det foreslog i Martsmødet, at de udførlige Beregningsregler blev erstattet med den ganske enkle: »Priserne paa

udenlandske Bøger maa ikke beregnes til under Pari«. Fællesudvalget havde intet haft at indvende mod denne Ændring; men i Boghandlerforeningen kom det til en udførlig Diskussion, hvor Forslaget blev stærkt kritiseret fra forskellige Sider, og ved Afstemningen blev det forkastet. I Juni 1903 fremsattes paany Forslag om en Ændring af Prisberegningen; et Udvalg (Fr. Gad, Gartner Prior, Hans Frandsen, Bluhme og Stage) overvejede Sagen og foreslog i Septemberrmødet med Fællesudvalgets Billigelse en Række mindre Ændringer; Forslaget blev vedtaget, og de nye Regler traadte i Kraft fra 1. Oktober for Bøgers Vedkommende, fra Nytaar 1904 for Blades og Tidsskrifters. De nye Bestemmelser fandt Optagelse i Lovene af 1904⁴⁹). I Aaret 1900 anmodede Statistisk Bureau Boghandlerforeningen om dens Bistand ved Værdiberegningen af Vareomsætningen mellem Danmark og Udlandet, for saavidt det angik Bøger Tidsskrifter, Noder og lignende. Et Tremandsudvalg blev i den Anledning nedsat; men det fandt hurtigt Opgaven saa mangelfuldt stillet, at den maatte anses for umulig at løse, hvad Statistisk Bureau maatte indrømme; man kunde nok anvise nye Veje til at naa et Resultat for Fremtiden; men Betydningen deraf vilde ikke staa i et rimeligt Forhold til Anstrengelserne, og i alt Fald Udvalgsmedlemmerne havde hverken Tid eller Lyst til at paatage sig Opgaven. Dette meddelte Boghandlerforeningen derpaa Bureauet⁵⁰).

Ved Fællesudvalgets Oprettelse blev *Voldgiftsudvalgets Virksomhedsomraade beskaaret*, saaledes som det blev kodificeret i Lovene af 1898. Dets Myndighed blev begrænset til kun at behandle Forholdet mellem Foreningen og dens Medlemmer eller disse indbyrdes, medens Forholdet til de rabatberettigede Boghandlere jo nu blev overvaaget af Fællesudvalget, for saavidt det da ikke drejede sig om Boghandlernes Gæld til Boghandlerforeningens Medlemmer eller deres Kautionser; de herhenhørende Forhold sorterede stadig under Afregnings- og Kautionsudvalget.

I 1899 drøftede Boghandlerforeningen *Afsætningsmulighederne i U. S. A. for dansk Litteratur*. Spørgsmaalet rejstes i Oktobermødet af Anton Christiansen, der mente, at Salget var for ringe derovre, og at man burde finde Midler til at sætte det i Vejret. Et Udvalg blev nedsat, bestaaende af Anton Christiansen, Oscar Gad og Ernst

Bojesen; den sidstnævnte blev dog snart efter eget Ønske fritaget og erstattedes med Salmonsens. Kort efter fik Foreningen en Skrivelse fra »Augsburg Publishing House« i Minneapolis, der bad om at faa tilsendt Anmeldereksemplarer, især af religiøs Litteratur; Sagen henvistes til Kommissionsanstalten. I Februarmødet 1901 gav Oscar Gad Meddelelse om Udvalgets Virksomhed, og samtidig fremlagdes en Skrivelse fra den dansk-amerikanske Præst F. L. Grundtvig om samme Emne; man vedtog at svare Grundtvig, at man mente Spørgsmaalet vilde komme paa Dagsordenen i det skandinaviske Boghandlermøde samme Sommer. Baade dette Aar og senere, i 1903, 1904 og 1905, fik Boghandlerforeningen Tilbud fra forskellige Dansk-Amerikanere, der vilde paatage sig Hovedagentur eller Hovedkommission for danske Forlag. Noget virkeligt kom der dog ikke ud af det, heller ikke efter at Boghandlerforeningen i 1901 var blevet Medlem af Eksportforeningen⁵¹).

I Januar 1901 udsendte en Række københavnske og udenbys Forlæggere — paa en enkelt Undtagelse nær alle Medlemmer af Boghandlerforeningen — et Cirkulære til Boghandlerne, hvori de meddelte, at de over for hverandre havde forpligtet sig til at overholde nogle *Betingelser for Samhandelen*, der ændrede og skærpede de af Boghandlerforeningen fastsatte Betingelser. Skønt Overenskomsten jo kun gjaldt Underskriverne af Cirkulæret, maatte Sortimentsboghandlerne dog deri se et farligt Forsøg paa at skabe en Praksis uden om den af Boghandlerforeningen vedtagne Ordning af Samhandelen, og Forlæggernes Skridt blev stærkt kritiseret, en Kritik, som ogsaa kom til Orde i Boghandlerforeningens Møde den 13. Februar. Her blev der gjort opmærksom paa, at Cirkulærets første Punkt stred mod Foreningens Betingelser. Formanden G. E. C. Gad, der selv var blandt Underskriverne, paatog sig at bevæge Forlæggerne til at trække dette Punkt tilbage, hvilket ogsaa opnaaedes⁵²). I 1905 udsendte Forlæggerne atter et Cirkulære til Boghandlerne, denne Gang om *Remitteringen*. Alt for mange Boghandlere indsendte ikke deres Remittender i rette Tid, og man indskærpede derfor, at Fristen blev overholdt, da man ellers havde under Overvejelse uden Undtagelse at nægte at modtage for sent tilbagesendte Bøger. Baade Provinsboghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerforeningen

formanede deres Medlemmer til at holde sig Reglerne efterrettelige⁵³).

Et Par Spørgsmaal vedrørende *Subskriptioner* blev behandlet i Foreningen. I 1900 havde en Boghandler spurgt, om en Subskribent ved en Boghandels Salg kunde kræve Fortsættelsen af Værket leveret gennem en anden Boghandler; Svaret lød bekræftende. I 1902 skrev Sortimentsboghandlerforeningen til Foreningen, at det vilde være hensigtsmæssigt, om der ved Subskriptionsværker blev sikret en strengere Overholdelse af Subskriptionsplanen med Hensyn til Hæfteantallet og Tiden for Værkets Afslutning; Skrivelsen blev taget til Efterretning⁵⁴).

* * *

I Foraaret 1897 tog Boghandlermedhjælperforeningen Initiativet til Oprettelsen af en *Boghandler-Fagskole*, og den henstillede til Boghandlerforeningen at vælge delegerede, der sammen med Repræsentanter for Sortimentsboghandlerforeningen og Boghandlermedhjælperforeningen kunde tage Sagen under Overvejelse; Foreningen valgte i Majmødet Tillge og Salmonsens til dette Udvalg. I Mødet den 7. Juli forelaa Betænkning fra Udvalget, og Foreningen vedtog at være Garant for Planen i Fællesskab med de to andre Foreninger, dog saaledes at Boghandlerforeningens Garanti ikke oversteg 100 Kr. Dermed blev Skolen en Kendsgerning, og i de følgende Aar ydede Boghandlerforeningen fortsat Støtte til Skolens Drift, først i 1898 300 Kr., i 1899 600 Kr., ligesaa i 1900—02 og fra 1903 400 Kr. aarlig. I Decembermødet meddelte Formanden G. E. C. Gad, at han havde overværet Skolens første aarlige Eksamen og fundet den meget tilfredsstillende⁵⁵).

I Foraaret 1901 anmodede Boghandlermedhjælperforeningen Boghandlerforeningen om at nedsætte et Udvalg til at behandle de Resolutioner, der var vedtaget paa det første danske Boghandlermedhjælpermøde i Fredericia og Vejle den 3.—4. Juni 1900, om *Lærlingspørgsmaalet*, om *Medhjælpernes Adgang til Etablering* og om de *ældre Medhjælperes Stilling*. Boghandlerforeningen sendte Sagen til Fællesudvalget i Forventning om at faa en Betænkning derom fra Udvalget. Efter Boghandlermedhjælperforeningens Bestyrelses

Ønske fik to af dens Medlemmer Adgang til over for Fællesudvalget at udtale sig om Sagen i Almindelighed og om de enkelte Punkter. Derefter nedsattes et snævrere Udvalg til at behandle Spørgsmaalet. Endelig i Mødet den 14. Maj 1902 kunde Fællesudvalget afgive Betynkning til Boghandlerforeningen, der sendte den til de to Sortimentsboghandlerforeninger med Forslag om, at alle tre Foreninger i Fællesskab redigerede et Svar til Medhjælperne. Dette skete ogsaa. I Februar 1903 traadte Repræsentanter for de tre Boghandlerforeninger — fra Boghandlerforeningen Lybecker, Tryde og Frandsen — sammen, og i en Skrivelse af 27. Marts henstillede dette Udvalg til Boghandlerforeningen, at man imødekom Medhjælpernes Ønsker om Udarbejdelse af et *Udkast til en Lærlingekontrakt* og om en Ændring af Foreningens Love, saaledes at højst 5 Aar af de 12 Aar, der kvalificerede en Medhjælper til *Etablering med Rabatrat*, kunde anvendes til Værnepligt, Uddannelse i Papir-, Kunst- og Musikhandelen og Arbejde i udenlandske Boglader; samtidig ønskede man i forsigtige Vendinger, at de tre Boghandlerforeninger vilde vedtage, at Boghandlerne skulde yde Bidrag til den *Pensionsforening*, Medhjælperne med deres Formand Michael H. Jensen i Spidsen havde stiftet den 24. Februar 1900. I sit Møde den 15. Maj 1903 svarede Boghandlerforeningen, at den vilde tage Spørgsmaalene under villig Overvejelse, naar Lovene skulde revideres; der var dog ikke Tale om det sidste Punkt, Pensionsbidraget⁵⁶).

Imidlertid mente Foreningens juridiske Konsulent ikke, Boghandlerne efter Lærlingelovens Bestemmelser havde nogen Pligt til at oprette Lærlingekontrakter, og han vilde bestemt fraraade et saadant Skridt. I Stedet burde man snarere affatte en *Normal-Medhjælperkontrakt*, hvormed der ikke fulgte nogen Pligt til at uddanne Medhjælperen i Faget. Til at udarbejde en saadan nedsatte Foreningen i sit Septemberråd 1904 et Femmandsudvalg (Bluhme, Frandsen, Lybecker, Milo og Tryde), og efter Medhjælpernes Anmodning fik det Bemyndigelse til at forhandle med disses Repræsentanter, naar det skønnedes nødvendigt. Et Udkast blev udarbejdet og forelagdes i Aprilmødet 1905; man lod det trykke og sendte det til de rabatberettigede Boghandlere, for at de kunde benytte det ved forefaldende Lejligheder. Medhjælperne var ikke tilfredse med Kontrak-

ten, og deres Forening sendte Boghandlerforeningen en skriftlig Protest mod dens Form⁵⁷).

Medhjælpernes Pensionsforening anmodede i 1903 Boghandlerforeningen om at forhøje Abonnementsprisen paa »Boghandlertidende« med 25 Øre pr. Kvartal og lade det saaledes indvundne Beløb komme deres Pensionsfond til Gode. Foreningen bevilgede dette Andragende, dog kun for et Aar ad Gangen, og allerede fra 1904 at regne blev der truffet en Ordning (i April 1905), hvorefter Pensionsfondet og De danske Boghandlers Hjelpekasse hver skulde have 300 Kr. om Aaret af Bladets Overskud, medens Resten skulde tilfalde Boghandlerbudenes Hjelpeforening⁵⁸).

I November 1897 skrev Provinsboghandlerforeningen til Boghandlerforeningen, om man ikke i Fællesskab skulde indgive et Andragende til Lovgivningsmagten om at faa *Forlagsboghandelen* gjort til *bunden Næring*. Foreningen henviste Sagen til Behandling i Fællesudvalget; men dette mente ikke, man kunde hindre de Forfattere, der ønskede det, i selv at forlægge og forhandle deres Aandsprodukter. Udvalget benyttede dog Lejligheden til at opfordre Foreningen til — naar Næringslovens Revision kom paa Dagsordenen — paa bedste Maade at varetage Sortimentsboghandlernes Interesse⁵⁹).

I Sommeren 1896 var Spørgsmaalet om Danmarks Forhold til *Bernerkonventionen* paany aktuelt. Norge havde netop tiltraadt Konventionen, og det maatte forudses, at den danske Regering i den kommende Rigsdagssamling atter vilde forelægge Udkast til en ny Lov om Forfatter- og Kunstnerret. I Mødet den 27. Juni rejste G. E. C. Gad Spørgsmaalet i Foreningen og fik nedsat et Udvalg paa 7 Medlemmer (Frimodt, Gad, Hegel, Chr. Høst, Lybecker, Prior og Schönberg), der skulde varetage Foreningens og Boghandlernes Tarv og havde Bemyndigelse til at afgive Erklæringer til Regering, Rigsdag og andre Myndigheder. Paa Udvalgets Opfordring holdt Foreningen et ekstraordinært Møde den 7. Oktober og vedtog her en Henvendelse til Regering og Rigsdag, som den næste Dag blev overrakt Kultusministeren og senere Rigsdagens Medlemmer. Heri anmodede man indtrængende om, at Danmarks Tilslutning til Bernerkonventionen blev gennemført snarest muligt, da store økonomiske Interesser stod paa Spil for den danske Boghandel, efter at Norge

havde tiltraadt Konventionen; gav dette Land en Beskyttelse for Litteraturen, som Danmark nægtede, var der den største Fare for, at Førerstillingen i den dansk-norske Boghandel vilde blive erobret af Norge. I Februarmødet 1897 paalagde Foreningen Udvalget paa enhver Maade at virke for Sagen og bemyndigede det til at anvende de dertil nødvendige Midler af Foreningens Formue⁶⁰). Imidlertid blev Danmarks Tilslutning til Bernerkonventionen ikke denne Gang til noget; Forslaget strandede i Rigsdagen.

I 1902 rejste Foreningen Spørgsmaalet paany. I Mødet den 5. September besluttede man paa Hagerups Forslag, at Formanden i Foreningens Navn skulde rette en Henvendelse til Kultusministeriet om en ny *Lov om Beskyttelse af litterær Ejendomsret* med Tilslutning til Bernerkonventionen. I Henvendelsen af 11. September gjorde Gad opmærksom paa, at den var fremkaldt af den 4. internationale Forlæggerkongres i Leipzig, hvor Foreningens Repræsentanter havde faaet kraftige Opfordringer til at virke for Danmarks Tilslutning. I Efteraaret fremsatte Ministeren Forslag til en Lov om Forfatter- og Kunstnerret, der aabnede Mulighed for Danmarks Tilslutning til Bernerkonventionen, og inden Aarets Udgang var Loven en Kendsgerning. Den blev forøvrigt allerede revideret i Marts 1904⁶¹).

Ved de 3 første af »Congrès International des Editeurs« afholdte Kongresser, i Paris 1896, i Bruxelles 1897 og i London 1899, havde Boghandlerforeningen, trods sket Henvendelse, ikke ladet sig repræsentere, men til den 4., der afholdtes i Leipzig i Sommeren 1901, sendte Foreningen Eiler H. Hagerup og Carl Reitzel sen. som sine Repræsentanter. Da Foreningen derefter i Efteraaret 1901 fik Opfordring til at støtte det af »Congrès International des Editeurs« nyoprettede »Bureau Permanent« i Bern, vedtog den at yde et aarligt Bidrag paa 200 schw. Frs. i 3 Aar under Forudsætning af, at der fra Norge og Sverige blev ydet samme Beløb. Dette skete ogsaa, og Eiler H. Hagerup blev Foreningens Repræsentant overfor Bureauet. Ved den 5. internationale Forlægger-Kongres i Milano i 1906 var Foreningen dog ikke repræsenteret⁶²).

Paa det femte nordiske Boghandlermøde i Kristiania 1901 havde man vedtaget en Resolution, hvori man henstillede til Forlæggerorganisationerne i de nordiske Lande, at de — helst i Forbindelse

med Forfatterorganisationerne — søgte at faa indført en fælles Kuytyme med Hensyn til Indholdet af *Forlagskontrakter* og angaaende Forholdet i det Hele mellem Forfattere og Forlæggere. Denne Hensstilling blev fremlagt i Boghandlerforeningens Møde i September samme Aar og i Oktobermødet henvist til Forlæggerraadet. Fra den norske Forlæggerforening fik man i Efteraaret 1903 tilsendt en Formular til en Forlagskontrakt, og i Mødet den 6. Juli 1904 kunde Forlæggerraadet endelig fremlægge et Forslag til en Forlagskontrakt, udarbejdet i Fællesskab med Dansk Forfatterforening. Man vedtog at anbefale Forslaget til Forlæggerne som velegnet til Benyttelse, og Formularen blev aftrykt i »Boghandlertidende«⁶³).

Paa Hagerups Forslag var der i Aprilmødet 1896 nedsat et Udvalg til Overvejelse af bestemte Regler for *Korrekturgodtgørelse*; i Aprilmødet næste Aar kunde Udvalget fremlægge Forslag til en trykt Meddelelse, som Foreningen kunde stille til Medlemmernes Disposition; Forslaget blev vedtaget. Meddelelsen fastslog visse Bestemmelser, der skulde tjene til at give en retfærdig Fordeling mellem Forfatter, Trykkeri og Forlag af Udgifterne ved Korrekturretterelser⁶⁴).

I 1906 begyndte *Toldvæsenet* pludselig at kræve Told af Baedecker, Reichkursbuch og andre Rejsebøger, som ellers havde været toldfri. Boghandlerforeningen tog Affære, indsendte en Besværing derover til Generaltolddirektoratet og opnaaede, at disse Bøger atter betragtedes som toldfrit Gods⁶⁵).

I Aprilmødet 1900 blev Formanden anmodet om at forhandle med *Postvæsenet* om at faa udvidet Bestemmelserne for indenlandske Korsbaandsforsendelser. Aaret efter blev der paa det nordiske Boghandlermøde vedtaget en Resolution med Opfordring til de tre Landes Boghandlerforeninger til hver i sit Land at indlede Forhandlinger om en Nedsættelse af de interskandinaviske Takster for Postpakker og Korsbaandsforsendelser. Boghandlerforeningen nedsatte et Udvalg (Bluhme, G. E. C. Gad, Milo og Tillge) til at behandle Sagen og fremkomme med Udkast til en Henvendelse til de postale Myndigheder. I Februar mødet 1902 forelaa et saadant Udkast, og Udvalget fik Fuldmagt til at sende det til de norske og svenske Foreninger og til sammen med dem at træffe endelig Bestemmelse om

Sagen. I samme Møde drøftede man samtidig det Forslag, Regeringen netop havde fremsat til en Lov om Portotakster i Indlandet. I begge Anliggender blev der nu rettet Henvendelser til Myndighederne, i Indlandsportospørgsmaalet af Formanden den 13. Marts til Regering og Rigsdag, i det skandinaviske Portospørgsmaal i April til Generaltolddirektoratet for Postvæsenet af Formændene for de tre danske Boghandlerforeninger⁶⁶).

I November 1899 drøftede man i Boghandlerforeningen *Anmeldereksemplarenes Skæbne*; det var Andreas Dolleris i Vejle, der i en Skrivelse havde rejst Sagen; men ingen Beslutning blev taget. I 1906 henstillede den københavnske Sortimentsboghandlerforening til Forningens Forlæggere at indskrænke Udsendelsen af Frieksplarer til Pressen, og Boghandlerforeningen vedtog at anmode Provinsboghandlerforeningen om at opgive Navnene paa de Provinsblade, der særlig maatte egne sig til at modtage Anmeldereksemplarer. Man modtog ogsaa en saadan Liste; den blev trykt og tilstillet hvert Medlem⁶⁷).

Foreningen for Boghaandværk opfordrede i Januar 1897 Boghandlerforeningen til at deltage i en kollektiv dansk *Udstilling* for Boghaandværk paa Kunst- og Industriudstillingen i *Stockholm* i den kommende Sommer. Foreningen vedtog at bidrage med 1000 Kr. til Udgifterne hertil, og dens Formand G. E. C. Gad blev valgt til at tiltræde Udstillingskomitéen⁶⁸). Fra den tyske »*Buchgewerbeverein*« i *Leipzig* fik G. E. C. Gad i 1900 Indbydelse til paa Boghandlerforeningens Vegne at være til Stede ved nogle Festligheder den 12. Maj i Anledning af Aabningen af »*Deutsches Gewerbehaus*«, Indvielsen af en Gutenberghalle og Afsløring af et Mindesmærke for Bogtrykkerkunstens Opfindelse og Udvikling; Gad maatte beklage ikke at kunne give Møde; i Stedet blev der sendt Lykønskningstelegrammer. Derimod overværede Chr. Milo Festen⁶⁹).

Det femte nordiske Boghandlermøde holdtes i *Kristiania* den 1.—3. Juli 1901. Fællesudvalget valgte G. E. C. Gad, P. E. Bluhme og Chr. Milo til at tiltræde Mødekomitéen. Fra Danmark deltog ialt 58 Boghandlere og andre interesserede, og Gad blev den ene af Mødets Vicepræsidenter. Følgende Emner blev gjort til Genstand for Diskussion under Mødet: Forholdet mellem Forlægger og Sortiments-

boghandler (indledet af Eiler H. Hagerup), Sortimentboghandleren som Lejebibliotekar, Om Forlagskontrakter, Om Boghandler-samkvemmet mellem de skandinaviske Lande (indledet af Tillge), Om nordiske Bogfortegnelser (indledet af J. L. Lybecker), Om moderne Boghaandværk (Xylograf F. Hendriksen var Indleder), Forholdet til U. S. A. med Hensyn til gensidig Beskyttelse af Forfatter- og Kunstnerrettigheder. Mødet sluttede med en straalende Fest paa Holmenkollen⁷⁰).

I 1902 foreslog Eiler H. Hagerup, at Boghandlerforeningen skulde *oprette et Bibliotek* af saadanne Bøger, der havde almindelig Interesse for Forlæggere og Sortimentboghandlere; Anskaffelsen af Bøgerne for et mindre Beløb skulde foretages af Formanden, der skulde bestyre Biblioteket. Hagerups Forslag vandt Bifald og blev gennemført⁷¹).

Boghandlerforeningen fik i 1899 en Henvendelse fra *Foreningen »Vigilia«*; Skrivelsen var dateret den 25. Februar og indeholdt en Anmodning til Foreningen om at bringe passende Midler til Anvendelse for at hæmme Fremkomsten og Udbredelsen af moralsk fordærvelig Litteratur; thi det maatte indrømmes, »at hvor en saadan Litteratur sætter Frugt, forvirres Begreberne, forurenes Hjærtet og brydes Viljen til det gode«, og man kunde ikke nægte, »at vort Bogmarked er ved at blive oversvømmet af en, dels hjemlig, dels udenlandsk Litteratur, der, tilsløret eller endog utilsløret, sigter til at nedbryde al personlig og offentlig Moral«. Boghandlerforeningen vedtog at aftrykke Brevet in extenso i »Boghandlertidende« og at svare Foreningen, »at Boghandlerforeningen manglede Kompetence til at behandle den i Skrivelsen omhandlede Sag«⁷²).

Nogle *Bogtyverier* gav i 1901 Anledning til, at Boghandlerforeningen foretog et Par Henvendelser. Spørgsmaalet blev rejst af Hagerup i Majmødet, og Resultatet af Diskussionen blev, at man for det første skrev til Københavns Politidirektør om at tage under Overvejelse, om der ikke maatte kunne træffes Foranstaltninger til at hindre Af-sætningen af stjaalne Bøger; det vilde være ønskeligt, om der blev givet Forhandlerne af brugte Bøger Tilhold om at være paa deres Post over for de Personer, der tilbød Bøger, især naar det var Børn. For det andet beklagede man sig i en Skrivelse til Straffedommeren

paa Frederiksberg over den Mangel paa Hensyn, der var vist en stor Del københavnske Boghandlere og dermed hele Standen ved til samme Klokkeslet at tilsige dem til Forklaring i en Tyverisag i saa stort Tal, at mange maatte vente i flere Timer paa at komme for Vidneskranken. Politidirektør Eugen Petersen rettede sig efter Boghandlerforeningens Anmodning, for saavidt som han sendte alle Antikvarboghandlere i København en Anmodning — ikke et Tilhold — om at være paa deres Post over for Sælgere af brugte Bøger. Fra Straffedommeren synes man intet at have hørt⁷³).

Til Slut skal nævnes, at Boghandlerforeningen i 1906 gav en *Festmiddag* for Medlemmerne af Provinsboghandlerforeningen og den københavnske Sortimentsboghandlerforening, som netop den 19. Juni — samme Dag som Middagen holdtes — havde haft et Fællesmøde i København. Festen stod paa den kgl. Skydebane, og Carl Reitzel var med aldrig svigtende Ungdommelighed den fortræffelige Arrangør og Magister bibendi⁷⁴).

I 1902 sendte Boghandlerforeningen en *Hyldestadresse til Bjørnstjerne Bjørnson* i Anledning af hans 70 Aars Fødselsdag⁷⁵).

TIAARET 1907-1916

Dette Decennium af Boghandlerforeningens Historie blev *et meget bevæget Afsnit*. I Tiden omkring 1913 mærkede man de første Optakter til en Splittelse i dansk Boghandel. Der havde ikke hidtil været alvorlige Konflikter mellem Forlæggerne og Sortimenteboghandlerne, ingen væsentlig Meningsforskel om Veje og Maal. »Som altid forud var Sortimentets Interesser godt varetagne,« siger Koppel, »ikke mindst fordi de vekslende Formænd i Den danske Boghandlerforening Andr. Fred. Høst, Theodor Reitzel, G. E. C. Gad, Vilhelm Tryde, J. Frimodt, næsten alle var udgaaet af Sortimentets Rækker og ikke glemte Sortimentets Krav. Paa dette Tidspunkt var det nærmest Forlæggerne, der kunde have Grund til at klage over, at der blev taget for lidt Hensyn til deres Interesser«¹).

I 1914 førte Spændingen mellem Forlæggere og Sortimenteboghandlere til *et Brud, fremkaldt af Gyldendal*, »et unødvendigt krast Brud med den danske Boghandels Udvikling,« skriver Koppel. Det vil derfor være naturligt at gøre et Indsnit i dette Kapitel ved Aar 1914, at føre Traadene op til det Tidspunkt, da de bevægede Begivenheder tager Fart, og derefter skildre disse i organisk Sammenhæng.

Meget hurtigt følte man Trang til at revidere *Lovene* af 1906. Paa Formanden Vilhelm Trydes Forslag vedtog man i November 1907 enstemmigt at lade et Udvalg foretage en kritisk Gennemgang af Lovene; Udvalget bestod af Formændene for Boghandlerforeningen, Provinsboghandlerforeningen og Sortimenteboghandlerforeningen, Boghandlerforeningens juridiske Sekretær samt E. H. Hagerup, J. L. Lybecker, Michael H. Jensen, Ernst Bojesen og V. Thaning. Efter et langvarigt Arbejde kunde Udvalget den 4. Februar 1910 forelægge sit Forslag til nye Love; det skete i et Møde paa Hotel

VILHELM TRYDE

Formand for Den danske Boghandlerforening 1903-1910.
Æresmedlem 1910.

Phoenix, der varede fra Kl. 10 Formiddag til Kl. 4^{1/2} Eftermiddag, og her blev de nye Love og Samhandelsbetingelser vedtaget. For de enkelte Ændringer vil der blive gjort Rede i det følgende²). I Januar 1913 udsendte Foreningen en ny Udgave af Lovene, der var bragt op til Dato med de Ændringer, der var sket i Aarene fra 1910³).

Den 1. Marts 1906 havde Boghandlerforeningen 51 Medlemmer med 71 Stemmer, ved Nytaar 1910 45 Medlemmer med 70 Stemmer og ved Nytaar 1913 50 Medlemmer med 73 Stemmer⁴), altsaa ingen væsentlige Ændringer i denne Henseende; men Personskifter var der ikke saa faa af; ved *Dødsfald* mistede Foreningen adskillige Medlemmer, som havde gjort et stort og godt Arbejde for Foreningen og for Standen.

OTTO B. WROBLEWSKI døde den 11. April 1907 i sit 80. Aar; atter forsvandt en af de gamle Boghandlere, hvis Ungdom faldt i den litterære Blomstringstid før Midten af det forrige Aarhundrede. Han var Søn af en Stempelpapirsforvalter og Etatsraad i København, fik Ansættelse hos C. A. Reitzel og modtog her foruden den rent faglige Skoling en Række Indtryk, som han senere fæstnede i Bogen »Ti Aar i C. A. Reitzels Boglade«. I Maj 1853 nedsatte Wroblewski sig som Boghandler i Roskilde, men flyttede fem Aar senere til København, hvor han virkede som Sortimentboghandler og ogsaa var Forlægger for enkelte Værker og et Par Tidsskrifter. Han havde skrevet forskellige personalhistoriske og boghandelshistoriske Arbejder; adskillige Nekrologer og Biografier i »Boghandlertidende« skyldtes ham, og han var en habil Visedigter ved Boghandlermøderne. Han havde ogsaa mange andre Interesser, samlede paa Viser og Autografer, var kunstinteresseret og i over en Menneskealder Medlem af Bestyrelsen for Dronning Louises Børnehospital. »Wroblewski var sikkert en lykkelig Mand. Han hørte til dem, der stedse havde Medbør. Lige fra Ungdommens Dage og til den høje Alderdom formede Livet sig let og lykkeligt for ham, og han vidste at skønne derpaa,« hedder det ved hans Død. I omtrent 49 Aar (1858—1907) var han Medlem af Boghandlerforeningen; i 18 Aar var han dens Næstformand (1870—87); han sad i Afregningsudvalget i 1861 og i Voldgiftsudvalget fra 1895 til sin Død, foruden at han ved talrige Lejligheder havde været Medlem af de Udvalg,

Foreningen nedsatte i særlige Anledninger. Det var ham, der fik Ideen til »Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel«, og han udgav selv de første fire Aargange (1859, 1861, 1867 og 1869). »Boghandlertidende« skrev ved hans Død: »Wroblewski var en meget alsidig dannet Mand, en Mand med varm Interesse baade for Litteratur og for Kunst, men dog først og sidst for den Stand, hvortil han hørte. I sine sidste Leveaar følte Wroblewski Alderens Vægt, og han fulgte vel næppe mere saa godt med som tidligere; men i Ungdommens og i Manddommens Periode, ja langt op i Alderdommen deltog han med levende Interesse i alt, hvad der rørte sig inden for Standen«⁽⁵⁾).

Boghandlerforeningens Æresmedlem KARL SCHÖNBERG døde den 23. September 1908, 76 Aar gammel, Foreningens ældste Medlem. Han var Søn af en Hofmedikus og Etatsraad og Stedsøn af Etatsraad Liebenberg, Frederik VII's Kabinetssekretær. Han havde faaet den bedste Opdragelse og Uddannelse, den faglige hos A. F. Høst 1851—56. 1857 havde han etableret sig med en Forlagsboghandel, der i Aarenes Løb fik sit særlige Præg ved den lange Række af ansete Teologer, først og fremmest N. F. S. Grundtvig, som Schönberg forstod at knytte til sig, ikke blot ved Forretningsforbindelse, men ogsaa ved Venskabsbaand. 1862—1898 havde han en Sortimentsboghandel knyttet til Forlaget; fra Nytaar 1905 solgte han paa Grund af Alder og Svagelighed sit Forlag til Ernst Bierberg og Michael H. Jensen, der fortsatte det under Navnet »Det Schönbergske Forlag«. Inden for sine Standsfællers Kreds nød han stor Anseelse og gjorde et stort Arbejde i Boghandlerforeningen. I over 50 Aar var han Medlem (1857—1908), deraf de sidste 4 Aar som Æresmedlem (1904—08). I 1861 sad han i Afregningsudvalget; han var Decisor 1885—87 og Foreningens Næstformand 1899—1904; han var Medlem af Voldgiftsudvalget i en halv Snes Aar til sin Død og af Fællesudvalget i de første Aar indtil 1904. Ved hans Død mindedes Formanden Vilhelm Tryde Schönberg i Foreningens første Møde derefter; han fremhævede, at Schönberg ingen Fjender havde, takket være hans ejendommelige Personlighed og noble Fremtræden, hans milde og dømmefri Sindelag og sikre Retfærdighedsfølelse, og ved Begravelsen var Foreningens Medlemmer til Stede in pleno med Formanden

KARL SCHØNBERG

Næstformand for Den danske Boghandlerforening 1899-1904.
Æresmedlem 1904.

i Spidsen. »Boghandlertidende« skrev om Schönberg: »Med Karl Schönberg er atter en af »de gamle« gaaet bort, en af dem, alle saa op til med Pietet, ikke blot fordi han repræsenterede Minderne, men ogsaa fordi han gennem en nobel og fin Forretningsfølelse havde formaaet at skabe Glans om sit Navn . . . Sine sidste Aar levede Karl Schönberg stille og tilbagetrukket; kun sjældent saas han i Kollegernes Kreds; hans Helbred var vaklende og paalagde ham den største Forsigtighed, selv om han lige til det allersidste var i Stand til at færdes ude. Med Karl Schönberg har den danske Boghandlerstand mistet en af sine mest karakteristiske Skikkelser, ikke blot karakteristisk af Ydre, men ogsaa af Væsen og Tænkemaade. Karl Schönberg var noget for sig selv, en Mand, der havde kæmpet for Idealerne, og som kun daarligt kunde forsone sig med den nyere Tidsaand, selv om han ingenlunde stillede sig uforstaaende over for den«⁶).

I 1909 døde ALEXANDER BRANDT, der siden 1898 havde været Medlem af Boghandlerforeningen, men ikke havde spillet nogen Rolle for Foreningen. Han havde været en virksom og driftig Sortimentboghandler, som Forlægger mere passiv⁷).

Den 20. Maj 1910 døde et af Foreningens virksomme Medlemmer WILHELM PRIOR, der da var 75 Aar gammel. Han var Præstesøn, var først i Handelslære, men fik saa Uddannelse hos H. J. Bing & Søn 1850—55. Derefter havde han Ansættelser i München, Triest og Hamburg, indtil han i Maj 1859 etablerede sig i København. Det var særlig den udenlandske Litteratur, der gav hans Forretning dens Præg; men ogsaa som Kommissionær for Provinsboghandlerne fik han Betydning, og da Kommissionsanstalten oprettedes, beholdt han sine Kommittenter, da han ikke ønskede denne Del af sin Forretning ophævet. 1876 blev han græsk Hofboghandler og i 1906 ogsaa dansk Hofboghandler. Det blev sagt om Prior, at han var en Principal, der stillede store Fordringer til sit Personale; men han stillede ikke mindre Fordringer til sig selv. Af Boghandlerforeningen var han Medlem i 47 Aar (1863—1910); han var dens Næstformand i 1894, og i 1882—83 og fra 1901 til sin Død sad han i Afregningsudvalget, hvor han fra 1901 varetog alt vedrørende Kautitionerne. 1907—10 var han Medlem af Fællesudvalget. I »Boghandlertidende«

fik han dette Eftermæle: »Wilhelm Prior var i Grunden en ejendommelig Mand. Karakterfast og energisk, som han var, kunde der være noget barsk over hans Væsen, som paa alle, der ikke kendte ham nøjere, kunde virke desorienterende og give et forkert Indtryk af Manden; men kom man ham paa nærmere Hold, lærte man snart, at der bag den tilsyneladende haarde Skal slog et varmt og følede Hjerte, og ved selskabelige Lejligheder, ikke mindst paa Boghandlerklubbens Skovture, lærte man en helt anden Prior at kende, end man havde for sig i den daglige Virksomhed. Wilhelm Prior nærrede en varm Interesse for sin Gerning, og han omfattede Boghandlerforeningen med den største Veneration. Han var en overordentlig samvittighedsfuld og pligtopfyldende Mand, streng i sine Fordringer til andre, men ikke mindre streng over for sig selv. Hans Varetagelse af det brydsomme Hverv som tilsynshavende med Boghandler-Kautionerne var mønstergyldig«⁸).

Kort Tid efter, den 10. Juli 1910, mistede Foreningen atter en god Arbejdskraft. En Tyfus gjorde Ende paa ISAAC SALMONSENS Liv, da han var 64 Aar gammel. Han var Grosserersøn, fik sin Uddannelse hos P. G. Philipsen 1861—71, etablerede sig 1871 sammen med Broderen Moritz; men allerede Aaret efter udvandrede Broderen til Chicago. Isaac Salmonsens skabte sig et betydeligt Forlag; nævnes maa blandt hans Forlagsartikler Oversættelsen af Brehms »Naturliv« og hans Livssag »Salmonsens Konversationsleksikon«. I 1896 købte han det Hostrup Schultz'ske Forlag. Selv var han ugift, og der var saaledes ingen Arvtager til Firmaets Navn. I 28 Aar var han Medlem af Boghandlerforeningen (1881—1910); han sad i Forlægger-raadet 1897—98, 1899—1902 og 1904—10 og var Leder af Afregningsudvalget 1895—1903. Fra Boghandlerfagskolens Oprettelse og til sin Død var han Formand for denne Institution, og i en Aarrække (1877—95) var han Formand for Boghandlermedhjælper-Biblioteket. Ved hans Død skrev »Boghandlertidende«: »Salmonsens var et saare humanntænkende, godt Menneske; han havde Hjertet paa rette Sted; dette viste han tilfulde gennem sin otteaarige Virksomhed ved Afregningsudvalget. Han var personlig elskværdig i Omgang, en forunderlig Blanding af et godt Hoved og et barnligt-naivt Gemyt; han besad ikke saa lidt Mutterwitz, og ofte, under al-

vorlige trættende Forhandlinger, kunde han sige det bon-mot, der fremkaldte den befriende Latter. En varm Interesse for de unge og deres Fremtid var et Særkende for Salmonsens, og det var ikke nogen Tilfældighed, at han var Formand for Fagskolen, en Stilling han satte megen Pris paa⁽⁹⁾).

Den 30. December 1910 døde DANIEL LEHMANN, næsten 65 Aar gammel. Han var Søn af en Toldkasserer og Etatsraad i Odense, blev Student og kom i Lære hos Georg Chr. Ursin. Fra 1868 var han Medhjælper hos Gyldendal, indtil han i 1877 sammen med C. Stage overtog Gyldendalske Sortimentsboghandel (fra 1881: »Lehmann & Stage«), hvortil i Aarenes Løb knyttedes et stadig voksende Forlag af Skolebøger. Allerede som ung Medhjælper havde Lehmann været stærkt interesseret i de faglige Anliggender; han var saaledes Medstifter af Boghandlermedhjælper-Biblioteket. Ogsaa som ældre fulgte han med levende Interesse, hvad der rørte sig inden for Standen; men hans Beskedenhed forbød ham at træde frem i forreste Række. Fra 1878 havde han været Medlem af Boghandlerforeningen, havde siddet i Afregningsudvalget 1886—88 og været Revisor fra 1891 til sin Død. »Boghandlertidende« mindedes ham i følgende Vendinger: »Lehmann hørte til den ældre Skole af Boghandlere. Han gik ikke gerne paa Akkord med de Anskuelser, der havde været de raadende i hans yngre Dage, i »de gode gamle Tider«, og han saa med afgjort Mishag paa den mere moderne Maade at drive Boghandel paa, selv om han ingenlunde var blind for den købmandsmæssige Side af Sagen. Hans retlinede Karakter, hans noble og fine Tænkemaade gjorde ham til en af de Mænd, der højner Boghandelens Niveau⁽¹⁰⁾).

Lederen af Boghandlerforeningens selskabelige Sammenkomster CARL REITZEL døde den 23. April 1911, 77 Aar gammel. Han var Søn af C. A. Reitzel og havde lært Boghandelen i Faderens Forretning og i Wien og Köln, før han sammen med Broderen Th. Reitzel overtog den fædrene Forretning i 1858. De to Brødre var kulante Forretningsmænd, overordentlig afholdte af den store Forfatter- og Kunstnerkreds, der var knyttet til Forretningen. I 1893 gik Forlaget over paa fremmede Hænder, medens Brødrene beholdt Sortimentsboghandelen; de havde ført den gamle ansete Forretning fint og

nobelt, men for lidt forretningsmæssigt efter moderne Krav og var derfor blevet sejlet agterud af de andre større Forlag. Carl Reitzel havde i en Menneskealder (1872—82 og fra 1885 til sin Død) været den selvskrevne Leder af Boghandlerforeningens selskabelige Sammenkomster, og han var Formand for »Boghandlerklubben« fra dens Stiftelse i 1890 til hans Død. Han havde en enestaaende Evne til at vinde alle, »trods en tilsyneladende Barskhed i Væsen og et Frisprog, anvendt over for alle og akcepteret af alle, fordi det blev sagt, som kun Carl Reitzel kunde sige det«⁽¹¹⁾).

Foreningens yngste Medlem ANDR. FRED. HØST, en Søn af Chr. Høst, døde den 14. Maj 1912, 26 Aar gammel, efter kun at have været Medlem i 5 Maaneder⁽¹²⁾). Den 28. Januar 1913 døde T. BRANNER, 65 Aar gammel; han havde været Medlem af Foreningen siden 1889, men ikke indtaget en saa fremskudt Stilling, som han efter »Boghandlertidende«s Mening efter sin Intelligens og Dygtighed burde have haft⁽¹³⁾). En meget tilbagetrukket Stilling havde ogsaa C. F. EIBE indtaget; han var Medlem af Foreningen fra 1881 og var i 1883 Leder af dens selskabelige Sammenkomster; han døde den 23. Marts 1913⁽¹⁴⁾). Den 2. November 1915 døde C. STAGE, 69 Aar gammel; han havde været Medlem siden 1878 og sad i Voldgiftsudvalget fra 1908 til sin Død⁽¹⁵⁾).

Af forskellige Grunde *traadte* enkelte Medlemmer i Løbet af Ti-aaret *ud af Foreningen*. I et enkelt Tilfælde blev det dog ikke til noget. Da det Schuboeske Forlag fra Nytaar 1909 blev sammensluttet med Gyldendal, meldte den ene af Forlagets Indhavere E. A. HIRSCHSPRUNG sig ud af Foreningen, og den anden, »Boghandlertidende«s Redaktør J. L. LYBECKER, skulde normalt ogsaa være traadt ud; men Foreningen besluttede at bevare ham som Medlem, og da han havde nedlagt sine Hverv som Medlem af Forlæggerraadet, Fællesudvalget og Lovrevisionsudvalget, blev han enstemmigt genvalgt dertil. I 1910 traadte Professor KR. ERSLEV ud, i 1912 Enkefru HAAGENSEN, der havde solgt sit Forlag til Axel Andersen, og i 1916 PETER NANSEN, da han fratraadte som Direktør i Gyldendal⁽¹⁶⁾).

Til Erstatning for de Medlemmer, der Tid efter anden forsvandt fra Foreningen, blev *andre optaget*: Aktieselskabet JACOB ERSLEV'S

CARL REITZEL

WILHELM PRIOR

Næstformand for Boghandlerforen. 1882-83 og 1894.
Leder af Kautionsudvalget 1901-1910.

J. SALMONSEN

Leder af Afregningsudvalget 1895-1903.
Formand for Boghandler Fagskolen 1897-1910.

BALDUR BORGEN

Næstformand for Boghandlerforeningen 1907-1910.
Direktor for Bogh. Hjælpekasse 1919-1929.

FORLAG (1908 og 1909), Forlæggeren ALBERT BAYER i Aarhus (1910), den afgaaende Formand for den københavnske Sortimentsboghandlerforening P. E. BLUHME (1910), Forlæggeren CHR. ERICHSEN (1910), ANDR. FRED. HØST (1910), AKTIESELSKABET J. H. SCHULTZ (1911), POVL BRANNER, der havde overtaget V. Pios Forlag (1911), P. HAASE af Firmaet Lehmann & Stage (1911), CARL F. V. JENSEN, der var Indehaver af Jacob Lunds Boghandel (1911), O. H. MIKKESEN af Firmaet C. A. Reitzel (1911), FREDERIK HEGEL, der var blevet Direktør for Gyldendal fra Nytaar 1912 (1912), Boghandler O. LOHSE tidligere i Varde (1912), AAGE ERSLEV og STEEN HASSELBALCH, der var blevet optaget i Jacob Erslevs Forlag (1914)¹⁷).

* * *

I November 1909 foreslog Formanden Vilhelm Tryde, at der blev rettet en Opfordring til Indehaverne af de Boglader, hvis *Firmanavn* var blevet ændret, om snarest at anmelde Ændringerne til Handelsregisteret og at legitimere dette over for Boghandlerforeningen; ved Optagelse af nye Medlemmer og Antagelse af rabatberettigede Boghandlere burde det i Antagelsesskrivelserne indskærpes, at Ændring i det en Gang anmeldte Firma blev undgaaet. Trydes Forslag blev enstemmigt vedtaget¹⁸).

I de nye Love fra 1910 var der optaget Bestemmelse om, at *Formændene for Provinsboghandlerforeningen og for Sortimentsboghandlerforeningen* havde *Medlemsrettigheder* i Boghandlerforeningen. Endnu samme Aar søgte Sortimentsboghandlerforeningen Tilladelse til fremtidig at maatte lade sig repræsentere i Boghandlerforeningens Møder ved endnu et Medlem af Bestyrelsen foruden Formanden, uden at det dog skulde bevirke nogen Ændring i Stemmetallet; dette kunde dog kun ske ved en Lovændring, og derfor kunde Boghandlerforeningen ikke foreløbig afgøre Sagen¹⁹). I Marts 1911 henstillede *Forlæggerforeningen*, at dens Formand fik *Medlemsrettigheder*; ogsaa dette Ønske involverede en Lovændring, og paa Forslag af Peter Nansen nøjedes Boghandlerforeningen med en enstemmig Udtalelse om, at man i Principperne sympatiserede med Tanken, men fandt, at Lovændringen burde vente, til man kunde faa fore-

lagt Forlæggerforeningens Love til Approbation. Dette skete i Juni, og i September vedtog man Lovændringen, saa Forlæggerforeningens Formand kunde faa Medlemsret i Boghandlerforeningen²⁰).

I 1914 fik Boghandlerforeningen et nyt *Æresmedlem*. Den 30. Juni fratraadte ERNST BOJESEN sin Stilling som Chef i Gyldendal for samtidig at indtræde i Selskabets Bestyrelse. Han skulde altsaa egentlig opgive sit Medlemsskab i Foreningen; men i Mødet den 1. Juli blev han enstemmigt valgt til *Æresmedlem*. Diplomet, der var indfattet i en smuk Mappe fra Anker Kyster, var prydet med en Akvarel i Guld og Farver af Hans Nic. Hansen og et Epigram af Sophus Michaëlis:

Pegasus taaler ej Pisk og Dressur af en Hestebetvinger
— tømmes med Roser den op, stiger den stolt i det fri
Snildrigt du Svingfjer har fæstet i Gangerens brusende Vinger
— smykket den fløj af din Haand, skolet i skøn Fantasi.

Først den 21. April næste Aar kunde Ernst Bojesen give Møde i Foreningen, og da overrakte han den en meget smuk og monumental Dirigentklokke af Guld og Sølv, udført efter Tegning af Kaj Nielsen og med Inskriptionen: »Tale er Sølv, tie er Guld«. Ernst Bojesen udtalte Haabet om, at denne Klokke maatte blive et Samlingsmærke for Medlemmerne og ofte ringe til Samling i en enig Boghandlerforening; i sin Tak sluttede Formanden J. Frimodt sig til dette Ønske, som nok kunde siges at have en vis Baggrund i de aktuelle Forhold i og omkring Foreningen²¹).

Den 18. Januar 1912 kunde Boghandlerforeningen fejre sit 75 *Aars Jubilæum*, og man lod ikke Dagen gaa ubemærket hen. Tre Dage i Forvejen udsendte »Boghandlertidende« et Ekstranummer paa 5 af de sædvanlige tospaltede Kvartsider med en Oversigt over Foreningens Historie, skrevet af Redaktøren J. L. Lybecker. Selve Dagen holdtes der Reception Kl. 1 for Gratulanter, der kom i stort Tal med Gaver i Form af Blomsterdekorationer, Adresser, Boggaver; fra Forlæggerforeningen kom en smuk Sølvstemmeurne, fyldt med Violer. Om Aftenen Kl. 6½ holdt man paa Skydebanen en stor Festmiddag, hvortil der var sendt Indbydelser ud til samtlige danske Boghandlere og til Hovedskikkelserne i den norske, svenske og

finske Boghandel og adskillige andre — ialt 270 Gæster, deriblandt Handelsminister Muus og Kultusminister Appel, Professor Vilhelm Andersen, der var Aftenens Hovedtaler, Rector magnificus, Professor Buhl, Præsidenten for »La commission internationale«, Hollænderen W. P. van Stockum, Forfatterforeningens Formand Otto Benzon og mange flere. Talernes Mængde var legio; udmærkede Sange var skrevet til Festen af Sophus Michaëlis, Georg Kalkar, Otto Wroblewski, Andreas Dolleris og Chr. Flor. Festens Leder var Forlagsboghandler Halfdan Jespersen. Til denne officielle Fest sluttede sig flere private i de følgende Dage: hos Etatsraad Jacob Hegel, hos Brødrene Oscar og Frederik Gad, Eiler H. Hagerup, Halfdan Jespersen og flere andre. Firmaet Engelsen & Schrøder havde selve Jubilæumsaftenen inviteret hele sit Personale i Teatret med efterfølgende Souper²²).

I Mødet den 13. April 1910 fandt Revisoren V. Thaning sig foranlediget til at fremsætte nogle Bemærkninger, hvori han i Anledning af forskellige Meddelelser, der var fremkommet i Pressen, indskærpede, at Medlemmerne i Følge Lovene havde *Tavshedspligt* med Hensyn til det, der blev forhandlet paa Møderne²³).

I Februar 1910 vedtog man, at *Formanden* kun hvertandet Aar skulde udarbejde Lister over de rabatberettigede, ikke som hidtil hvert Aar. Kort efter, i Aprilmødet, var Formanden VILHELM TRYDE fraværende; i Stedet forelaa en Skrivelse fra ham, hvori han bad om at blive fritaget for sit Hverv af Helbredshensyn fra Udgangen af April. Man gav enstemmigt Tilladelsen med en Beklagelse af, at hans Helbred hindrede ham i at fortsætte. Næstformanden, Baldur Borgen, der ledede Mødet, udtalte i varme Ord Foreningens Anerkendelse af det store og uegennyttige Arbejde, Tryde havde udrettet. I det næste Møde, den 29. April, besluttede man at udnævne Tryde til *Æresmedlem* og indbyde ham til en Festmiddag. I denne Anledning skrev »Boghandlertidende« om ham, at han var »Handlingens og Energiens Mand. Paa en Tid, hvor Foreningen mere end nogensinde trængte til Manden med den stærke Rygrad, kom Tryde til Roret, og med kraftig Haand drejede han ind i den rigtige Kurs«. Dagen før det næste Møde, som skulde holdes den 11. Maj, blev Udnævnelsen og Indbydelsen overbragt Tryde sammen med en smuk

Adresse i blaagraat Maroquin fra Baden, efter Tegning af Rasmus Christiansen, med forgyldte Sølvbeslag fra Dragsted og forsynet med Portrætter og Underskrifter af alle Foreningens Medlemmer. I Mødet Dagen efter var Tryde til Stede og takkede for den Hæder, man havde vist ham. Til hans Efterfølger valgte man J. FRIMODT. I det samme Møde bad ogsaa *Næstformanden* B. BORGEN om at maatte fratræde; det bevilgedes, og EILER H. HAGERUP blev valgt til Næstformand. Borgen foreslog, at der fremtidig blev bevilget Formanden et aarligt Beløb paa 1500 Kr. til Medhjælp med Pligt til at modtage Beløbet, og det blev enstemmigt vedtaget²⁴).

I November 1908 fremsførte Provinsboghandlerforeningen paa ny Ønsket om, at »*Boghandlertidende*« blev gjort til et lukket Fagorgan; Sagen henvistes til Lovrevisionsudvalget, og et Aarstid senere henstillede dette, at man overvejede Udgivelsen af en Litteraturtidende. Gjellerup foreslog, at et Udvalg blev nedsat til Behandling af Spørgsmaalet, om Bladet ikke burde udgaa, dels som et snævert Fagorgan, dels som en officiel Litteraturtidende. Et Udvalg blev ogsaa nedsat; men det blev kun til, at der efter dets Forslag, omredigeret af Axel Simonsen, blev sat en ny Bestemmelse ind i Lovene af 1910: »Et hvert Medlem og enhver rabatberettiget Boghandler i Danmark er forpligtet til at være Abonnent paa Nordisk Boghandlertidende. Dog er et Firma kun forpligtet til at holde eet Eksemplar, selv om Firmaet har flere Medlemmer«. De øvrige Spørgsmaal blev efter Peter Nansens Forslag udsat i 5 Aar²⁵).

Afregningsudvalget bragte i Oktober 1908 i Erindring, at der ikke maatte aabnes for Firmaer, hvortil Forsendelser var standset, før Udvalget havde meddelt, at Standsningen var ophævet. I de nye Samhandelsbetingelser fra 1910 var der tilføjet en Bestemmelse: Under Inkassation af Gæld var Skyldneren forpligtet til at indløse mod kontant Betaling sine løbende Subskriptioner; undlod han dette, var Forlæggeren berettiget til at fordre Listen over Subskribenterne udleveret uden Vederlag; hvis den paagældende Boghandler inden et halvt Aar fik sine Forhold bragt i Orden, skulde Forlæggeren dog tilbagelevere ham Listen til Ekspedition af de fremtidig udkommende Hæfter. Samme Aar vedtog man, at Medlemmerne ved Meddelelser til Afregningsudvalget altid skulde be-

DANIEL LEHMANN
Revisor 1891 - 1910.

CARL STAGE
Medlem af Voldgiftsudvalget 1908 - 1915.

CHR. MILO
Formand for Provinsboghandlerforen. 1891 - 1917.

TH. BRANNER
Medlem af Voldgiftsudvalget 1907.

regne Renten af de tidligere Aarssaldi, men ikke af det løbende Aars Regninger, da denne sidste blev beregnet ved Inkassationen. I 1912 vedtog man efter Henstilling fra Forlæggerforeningen, at der fremtidig to Gange aarlig — April og Oktober — skulde tilsendes Medlemmerne Meddelelse om, hvorledes Stillingen var for de Firmaer, hos hvem der blev foretaget Inkassation²⁶).

* * *

Vedrørende *Kommissionsanstalten* blev der i Aarene til 1914 truffet flere nye Bestemmelser. Efter Andragende fra Jens Møller i Helsingør blev der i April 1907 givet Tilladelse til at foretage Udlevering af Forlagsartikler fra Provinsens Forlæggere, en Bestemmelse, som man i December samme Aar nærmere maatte præcisere: den gjaldt kun Forlagsartikler, der udkom hos de rabatberettigede Boghandlere. I December 1908 henstillede Udvalget for Anstalten, at man gav denne Tilladelse til paa egen Haand at standse Tilsendelserne til de Boghandlere, som, efter at de mindst tre Gange med en Uges Mellemrum var blevet rykket, ikke alene undlod at sende Penge, men endogsaa slet ikke svarede; Tilladelsen blev givet. I Begyndelsen af Aaret 1909 viste det sig, at Kommissionsanstalten havde paataget sig Udlevering for A/S »Forlaget af 1907, Aarhus« og laa i Underhandlinger om ogsaa at være Kommissionær for »Danske Læreres Forlag«, Ringe; de stod begge uden for den organiserede Boghandel. Provinsboghandlerforeningen klagede til Boghandlerforeningen derover, og i Marts fik Anstalten Paabud om at hæve disse Forbindelser. Senere paa Aaret meddelte det aarhusianske Forlag i et Cirkulære, at det havde antaget Otto Grøns Boghandel som sin Kommissionær i København fra 1. Oktober; Boghandlerforeningen skred ind herimod, gjorde Grøn opmærksom paa, at hans Kontrakt med Forlaget stred mod Lovene, men gav ham Respit til at faa Forbindelsen hævet med 3 Maaneders Opsigelse²⁷).

Udvalget for Kommissionsanstalten foreslog i November 1908, at der blev nedsat et Udvalg til at overveje Spørgsmaalet om *Erhvervelse af en Ejendom* til Anstalten; et saadant blev ogsaa sat ind paa Sagen; det bestod af Hans Frandsen, Oscar Gad, Eiler H. Hagerup,

Direktør Nordentoft, Overretssagfører Axel Simonsen og Vilhelm Tryde. I Juli 1909 afgav Udvalget en Beretning om sine Under-søgelser; men der kom ikke mere ud af det denne Gang. I Begyndelsen af 1912 viste det sig, at Anstaltens Bestyrelse havde ladet en Arkitekt foretage en Projektering af en Bygning for Boghandlerforeningen, særlig for Kommissionsanstalten; Anstalten og Foreningen delte Udgifterne til Arkitektens Honorar²⁸).

I Foraaret 1909 fik Anstalten Boghandlerforeningens Billigelse af en ny Bestemmelse om, at Pakker, Ordre, Breve og andre skriftlige Meddelelser af enhver Art fra og til Kommittenterne blev besørget af Anstalten for Kommittenternes Regning. Aaret efter tog *Postvæsenet* fat med haard Haand paa de Misbrug, Provinsboghandlerne gjorde af deres Forbindelse med Anstalten, formodentlig af Uvidenhed, idet de i deres Pakker og Breve til Anstalten sendte skriftlige Meddelelser til andre Adressater. Postvæsenet lod Pakker og Breve til Anstalten tilbageholde og aabne for at konstatere Misbrugene, og i Novembermødet 1910 drøftede Boghandlerforeningen Sagen. Man vedtog, at Anstalten skulde udarbejde faste Formularer til Benyttelse af Kommittenterne ved Henvendelser til Anstalten, og man bemyndigede Anstaltens Bestyrelse til i Forening med de tre Boghandlerforeninger at rette en Henvendelse til Regering og Rigsdag om Lempelser i Postloven. Overretssagfører Simonsen meddelte straks efter, at han fralagde sig Ansvar for den videre Udvikling af Forholdet mellem Postvæsenet og Kommissionsanstalten, og Boghandlerforeningen overlod derfor til Anstaltens Bestyrelse at søge anden juridisk Assistance ved Udarbejdelsen af Henvendelsen til Regering og Rigsdag. Udgangen paa Sagen blev imidlertid, at Anstalten i et Cirkulære af 3. Januar 1911 gav Kommittenterne udførlige Instrukser for deres Forbindelse med Anstalten. I Maj 1912 blev der givet ændrede Regler om Forsendelsesafgifterne til Anstalten, og hele Regulativet for Anstalten blev ændret og revideret i December 1913. Samme Aar havde den københavnske Sortimentboghandlerforening fremsat Ønsker om en hurtigere Ekspedition af Nyhederne til de københavnske Forstadsboghandlere og om, at Anstaltens Bestyrelse ogsaa kom til at omfatte et Medlem af Sortimentboghandlerforeningen. Dette sidste Ønske blev ikke opfyldt²⁹).

I Lovene af 1910 havde man indsat en Bestemmelse om Medlemmernes og de rabatberettigede Boghandlers Forhold til de *Forlæggere*, der stod *uden for Boghandlerforeningen*; det blev dem nemlig forbudt uden Foreningens Samtykke at være Hovedkommissionær for Skrifter, der uden for Boghandelen blev forhandlet med Rabat eller til andre Priser end de fastsatte Bogladepriser³⁰).

Et Par Foranstaltninger tog Sigte paa at værne de rabatberettigede Boghandlers Interesser mod *den irregulære Boghandel*: man overvejede i 1907 efter Forslag fra Sortimentsboghandlerforeningen, om der ikke burde indføres et fælles Fagmærke for alle rabatberettigede Boghandlere; et Udvalg skulde tage sig af Sagen; men foreløbig skete dog intet i denne Henseende. I 1911 sendte Formanden over 360 tyske Forlæggere et Cirkulære med Fortegnelse over de rabatberettigede i Danmark og anmodede dem om ikke at handle med andre danske Boghandlere. Ved Lovene af 1910 forsvandt forøvrigt Bestemmelsen om, at udenlandske Boghandlere, der var anerkendte til Rabat af Boghandlerforeningen, skulde optages paa Listen over rabatberettigede³¹).

I 1908 indgav Boghandlermedhjælperforeningens Bestyrelse en Andragende til Boghandlerforeningen om, at man vilde aabne Adgang for Medhjælperne til at blive *rabatberettigede uden Kaution*; imidlertid protesterede over 100 Medhjælperne mod dette Skridt fra Bestyrelsens Side og bad Boghandlerforeningen forkaste Andragendet; begge Henvendelser blev henvist til det siddende Lovrevisionsudvalg. I Lovene af 1910 blev Bestemmelsen om Medhjælperes Ret til Etablering med Rabat væsentlig ændret, og man havde imødekommet Ønsket om Etablering uden Kaution til en vis Grad: Rabatret kunde ikke nægtes Medhjælperne, der i 10 Aar (før: 12 Aar) havde været beskæftigede hos rabatberettigede Boghandlere, hvoraf højst 3 Aar (før: 5 Aar) ved Papir- eller Musikhandel eller i udenlandske Boglader. Medhjælperne, der i mindst 20 Aar havde været ansat hos rabatberettigede Boghandlere, kunde med $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer antages til Rabatberettigelse uden at stille Kaution, dog kun mod kontant Betaling³²).

I 1912 henstillede *de slesvigske Boghandlere* til Foreningen, at der ved Lov blev sikret dem samme Rettigheder som danske Boghand-

lere, og at der ved Antagelser i Slesvig kun maatte blive taget Hensyn til faguddannede Folk³³).

Som omtalt i forrige Afsnit havde Provinsboghandlerforeningen og den københavnske Sortimentboghandlerforening i Fællesskab rettet en Henvendelse til Forlæggerne om at *faa Rabatten forhøjet*, motiveret med stigende Driftsomkostninger, Skatter og Afgifter, med den voksende Konkurrence fra nye Boghandlere, den stigende Arbejds løn, de forøgede Udgifter gennem Forlæggernes Dispositioner, med Indskrækningen i Udleveringen à Kondition og Fordringen om Aftagning i fast Regning, Vanskeligheden ved at forøge Avancen ved Frieksemplarer, med Forlæggernes konsekvente Beskæring af den hævdundne Aarskredit og paa mange Smaapunkter Indskrækning af Rabatten. Fra ca. 50 Forlæggere indløb der velvillige Svar paa denne Henvendelse, og en Del af dem gav straks den ønskede Rabat, medens de andre erklærede at ville stille sig paa samme Standpunkt som de betydende københavnske Forlag. Disse svarede som tidligere omtalt med at stifte »Dansk Forlæggerforening«, der indbød det af de to Sortimentforeninger nedsatte Rabatudvalg til nærmere Forhandling. Disse fandt Sted den 11. September og den 19. Oktober 1906, og der fremkom et Tilbud fra Forlæggernes Side, som Rabatudvalget forelagde Medlemmerne af Provinsboghandlerforeningen og Sortimentboghandlerforeningen til Afgørelse; ved en skriftlig Afstemning forkastedes Tilbudet med 186 Stemmer mod 42. Denne Afstemning foregik imidlertid først i Oktober 1907, og Forlæggerforeningen nægtede at godkende den, da der paa det Tidspunkt forelaa andre Forudsætninger end Aaret i Forvejen. Det førte til en længere Polemik i »Boghandlertidende« mellem Forlæggerforeningens Formand Peter Nansen og Rabatudvalgets Formand P. E. Bluhme, og Forhandlingerne viste sig resultatløse. De to Sortimentforeningers Aktion havde dog gjort et vist Indtryk, og Virkningerne viste sig i Boghandlerforeningens nye Love af 4. Februar 1910. Heri var Reglerne om Rabattens Størrelse ændret, saa de til en vis Grad imødekom Sortimentshandelens Krav; Rabatten forhøjedes fra 20 % til 25 % for alle Forlagsartikler; hidtil havde denne Rabatsats kun været anvendt paa skønlitterære og populærvidenskabelige Bøger, paa Subskriptionsværker og Tidsskrifter³⁴).

I Slutningen af 1906 og Begyndelsen af 1907 rettede Hofboghandler Aage Prior et skarpt Angreb paa Eiler H. Hagerup, da han mente, Hagerup havde overtraadt Lovene ved at udstede *Rabatkuponer* til nogle Børnebøger, der gav Ret til en lavere Pris end Bogladeprisen, og ved at sælge sit Konversationsleksikon og sin Julebog i Partier til *Partipris* til Ugebladet »Hjemmet«. I Boghandlerforeningens Møde den 8. Februar 1907 forelaa der en Anmodning fra Eiler H. Hagerup om, at Voldgiftsudvalget vilde paadømme hans Tvist med Aage Prior, og man imødekom hans Ønske. I samme Møde foreslog Aage Prior, at man gjorde et Par Tilføjelser til Lovene: i Paragraf 26 burde indsættes en Bestemmelse om, at det ikke var tilladt at benytte nogen Art af Rabatkuponer eller lignende Fremgangsmaade til Nedsættelse af Bogladeprisen, og i Paragraf 27 skulde indføjes en Regel om, at det var forbudt at sælge Bøger til Partipris til Videreforhandlere, der ikke var rabatberettigede Boghandlere. Da Formanden Vilhelm Tryde imidlertid lovede, at han i Løbet af Aaret vilde foreslaa Nedsættelse af et Udvalg til en almindelig Revision af Lovene, tog Prior sit Forslag tilbage³⁵).

Den 13. Marts 1907 fældede Voldgiftsudvalget sin Kendelse i det Prior-Hagerup'ske Mellemværende. Hagerup blev idømt en Bøde paa 100 Kr. til De danske Boghandleres Hjælpekasse, fordi han havde overtraadt Lovene ved uden Foreningens Tilladelse at udstede Kuponer, der gav Ihænderhavererne Lejlighed til for nedsat Pris at erhverve Bøger, der ikke var 5 Aar gamle, og ved ikke at sørge for, at samtlige de paagældende Bøger var trukket ud af Boghandelen. Derimod fandt man ikke, at han havde overtraadt Lovene ved at have en Partipris paa sit Konversationsleksikon, selv om hans Fremgangsmaade ikke syntes at stemme med den Tankegang, der laa til Grund for Boghandlerforeningens Love. Hagerup tog Konsekvensen af Dommen, indbetalte Bøden og meddelte i en Skrivelse af 3. April, at han nedlagde sit Mandat som Næstformand. I Mødet den 12. April gav Foreningen sit Samtykke til Mandatnedlæggelsen, men vedtog samtidig med 12 Stemmer mod 5 en Beklæggelse af, at han havde ønsket at træde tilbage³⁶).

I Efteraaret 1907 spurgte otte aarhusianske Boghandlere Boghandlerforeningen, hvorledes man skulde forholde sig med Priserne

paa *delvis opskaarne Bøger* og med Salget af *nedsatte Bøger*. Foreningen svarede, at den ikke ansaa det for en lovlig Fremgangsmaade at sælge Bøger, der kun var opskaaret paa Siden, under de sædvanlige Bogladepriser som antikvariske Værker, og paa det andet Spørgsmaal svarede, at de Regler, der gjaldt for nyudkomne Bøger, ogsaa skulde iagttages ved Forhandling af nedsatte Bøger³⁷). Ved samme Tid fik den Miloske Boghandel i Odense Tilladelse til at have to Bogladepriser paa L. Chr. Nielsens »Fra Johan Snell til vore Dage«, der udkom med offentlig Understøttelse, for at Bogtrykfagets Udøvere kunde faa Værket billigere end den almindelige Bogladepris³⁸).

I 1909 fik Foreningen en Henvendelse fra »Bureau permanent« i Bern om *Lovbeskyttelse paa Bogladepriser*, og i Januar 1912 henstillede Provinsboghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerforeningen, at Boghandlerforeningen tog under Overvejelse at faa reguleret Forholdene vedrørende *Partipriserne*, men Spørgsmaalet blev efter en længere Diskussion udsat. I Juni 1912 vedtog Foreningen paa Fællesudvalgets Forslag, men oprindelig efter Sortimentsboghandlerforeningens Initiativ, en Ændring af Paragraf 26, hvorefter det hed: »Det er ikke tilladt samtidig at have mere end een Bogladepris paa hver Bog i samme Udstyrelse eller Indbinding, medmindre Samtykke til flere Priser gives af Den danske Boghandlerforening. Det er ikke tilladt at udbyde en Bog i Handelen ved Skiltning, Avertering eller paa anden lignende Maade i anden Udstyrelse eller anden Indbinding end af vedkommende Forlag fastsat og indrettet«. I Foraaret 1913 udtalte Foreningen sin Sympati for Tanken om en *international Overenskomst til Opretholdelse af faste Bogladepriser*; Tanken var fremsat af »Association of Foreign Booksellers of Great Britain and Ireland« i en Skrivelse til Foreningen³⁹).

I Boghandlerforeningens Møde den 8. Februar 1907 forelaa der en Skrivelse fra »Bureau permanent« om, at der paa Forlæggerkongressen i Milano var blevet vedtaget en Udtalelse om, at *Rabat ikke burde gives til Foreninger*. Meget à propos forelaa i samme Møde et Andragende fra Kirkelig Forening for indre Mission om at faa fuldstændig Rabatberettigelse i København, ikke blot paa religiøs Litteratur; Foreningen fik Afslag. I Efteraaret 1908 søgte Diakonissestiftelsen paa Frederiksberg Rabatret, kort efter præciseret, at det kun var

for religiøs Litteratur; Boghandlerforeningen henviste Sagen til det siddende Lovrevisionsudvalg, men foretog til Vejledning for dette en Afstemning for at prøve Stemningen; 37 Stemmer var for, 8 imod at bevilge Andragendet. Ved Lovene af 1910 fik Stiftelsen sit Ønske opfyldt⁴⁰).

I Januar 1909 foreslog Peter Nansen, at den organiserede Boghandlerstand gjorde et Fællesarbejde for at hindre Forlæggere uden for Organisationen i at give *Rabat til Skoler og Lærere*; Boghandlerforeningen gav sit Samtykke til, at dens Formand Vilhelm Tryde tiltraadte et Udvalg, som iøvrigt bestod af Formændene for Forlæggerforeningen, Provinsboghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerforeningen. I Efteraaret anmodede »Dansk Forfatterforening« om, at Boghandlerforeningens Medlemmer vilde give *Forfatterne 5 % Rabat ved Køb af Bøger til deres eget Brug*; Spørgsmaalet blev henvist til Lovrevisionsudvalget, og Ønsket blev ikke imødekommet. Ved de nye Love af 1910 blev derimod Reglerne for Rabatgivning til private strammet; det var tilladt at give 6 % ved Køb for mindst 500 Kr. (før: 200 Kr.) og 10 % ved Køb for mindst 2000 Kr. (før: 1000 Kr.)⁴¹).

I April 1910, et Par Maaneder efter Vedtagelsen af de nye Love, anmodede Sortimentsboghandlerforeningen om Tilladelse til, at der ved *Bogleverancer til Københavns Kommune* maatte gives 10 % Rabat, ogsaa af Beløb under de stipulerede 2000 Kr. Andragendet nødvendiggjorde en Lovændring og maatte derfor henlægges til et senere Møde. I Juli foreslog Frederik Gad, P. E. Bluhme og Hans Frandsen, at man gav Lov til at yde Københavns Kommune 10 % Rabat paa Bøger, hvorpaa Forlæggerrabatten var 20 % og derover; men Fællesudvalget vilde ikke gaa med til denne Indskrænkning i 2000 Kr.-Regelen. Derimod gik Udvalget med til deres andet Forslag: at Rabatten til private overhovedet kun blev ydet paa Forlagsartikler, hvorpaa Forlæggerrabatten var mindst 20 %; denne Bestemmelse blev vedtaget i Septemberrødet⁴²).

I November 1910 henstillede de to Sortimentsforeninger til Boghandlerforeningen, at der blev foretaget Skridt til at hindre, at rabatberettigede Boghandlere *forsynede den irregulære Boghandel med Bøger*. Man opfordrede da de to Foreninger til at fremsætte positive

Forslag i den Henseende; men det kunde jo have sin Vanskelighed at skulle paavise andre Midler end dem, der var indeholdt i Boghandlerforeningens Love og Samhandelsbetingelser, og noget Forslag synes da heller ikke at være fremkommet ved denne Lejlighed. Derimod fandt der i April 1911 mindre Ændringer Sted i Lovbestemmelserne om Retten til med Rabat at levere Handlende med lovlig Næringsadkomst visse Kategorier af Bøger og Skrifter⁴³).

I Sommeren 1911 vedtog Provinsboghandlerforeningen paa sin Generalforsamling en Henstilling til Boghandlerforeningen om ved en Revision af Lovenes Paragraf 27 at gøre Ende paa det efterhaanden noget indviklede Forhold med Rabatgivningen til andre end de rabatberettigede Boghandlere; man ønskede, at al saadan Rabatgivning for Fremtiden blev aldeles forbudt i en hvilken som helst Form, og at der blev sat en klækkelig Bøde for fremtidige Overtrædelser. Boghandlerforeningen reagerede dog ikke over for denne Henstilling. Derimod blev der i Juni 1912 foretaget enkelte mindre Ændringer i Paragraf 27, som var ønsket af Forlæggerforeningen⁴⁴).

Forlagsboghandler Axel Andersen foreslog i August 1911, at det blev tilladt at give 10 % ved Salg af Børnebøger til Kommuneskolebibliotekerne i Københavns og Frederiksbergs Kommuner, uanset Beløbets Størrelse; men Spørgsmaalet fik sin Afgørelse paa en anden Maade. Den 12. Juni 1912 skrev Overbestyreren for *Københavns Kommunes Folkebiblioteker* J. Aarsbo til Boghandlerforeningen, om den vilde give disse Biblioteker samme Rabat paa Bogkøb som de øvrige Folkebogsamlinger (de statsunderstøttede) i Landet. Foreningen henviste Spørgsmaalet til det staaende Udvalg for Folkebogsamlinger, og i September svarede dette Foreningen, at man burde imødekomme Andragendet paa Betingelse af, at Københavns kommunale Folkebiblioteker forpligtede sig til ikke at købe Bøger antikvarisk før tidligst 5 Aar efter Udgivelsen, medmindre Bøgerne var udsolgt eller ikke i Boghandelen. Sagen gik nu videre til Fællesudvalget, da den vilde kræve en Ændring i Lovenes Paragraf 27. Efter Fællesudvalgets Indstilling foretog Foreningen den 13. November den nødvendige Lovændring, og den 3. December blev der undertegnet en Overenskomst paa de stillede Betingelser mellem Folkebogsamlingsudvalget og Overbestyrer J. Aarsbo⁴⁵).

Med Foreningen »Danmarks Folkebogsamlinger« fornyede Boghandlerforeningen sin Overenskomst for 3 Aar, da den udløb den 1. April 1909; der var dog kommet en Tilføjelse deri: en Forpligtelse for Folkebogsamlingernes Tidsskrift til at anmelde nye Bøger i et vist Omfang. Ogsaa i 1912 fornyedes Overenskomsten for 3 Aar. I 1910 henstillede Statens Bogsamlingskomité til Foreningen, at den bevægede Forlæggerne til at sende Komitéen Eksemplarer af Bøger, der egnede sig for Folke- og Børnebogsamlinger; gennem Folkebogsamlingsudvalget fik Foreningen Forlæggerne til at efterkomme Henstillingen⁴⁶).

I Oktober 1911 spurgte Sortimentboghandlerforeningen, om det var i Overensstemmelse med Boghandlerforeningens Love, at Martins Forlag udgav *komplette Bøger i Abonnement*, som kunde tegnes hos enhver Papirhandler eller gennem Postvæsenet. Boghandlerforeningen svarede, at komplette Bøger ikke kunde falde ind under Udtrykkene »Aviser og Tidsskrifter«, som det i Følge Paragraf 27 var tilladt at levere andre Forhandlere end de rabatberettigede med Rabat; der blev givet Martins Forlag og Forlagsboghandler Peter H. Fergo Frist til Aarets Udgang til at bringe deres Forhold i denne Henseende i Orden⁴⁷).

Provinsboghandlerforeningen bad i Januar 1913 Boghandlerforeningen anstille en Undersøgelse i Anledning af, at *Statsbanernes Kontorer i Aarhus* havde meddelt nogle aarhusianske Boghandlere, at der fra Generaldirektoratet var givet Ordre til at købe nogle nærmere betegnede Haandbøger gennem Firmaet A. F. Høst & Søn i København; kun hvis Kontorerne fik *Rabat* paa Bøgerne, maatte de købe andetsteds. Provinsboghandlerforeningen mente, dette kunde tyde paa, at det københavnske Firma gav Statsbanerne Rabat, og man fandt det urimeligt, at Statsmyndighederne optraadte paa denne Maade; man omtalte ogsaa et andet Eksempel paa denne Fremgangsmaade: Krigsministeriet havde forlangt 12½ % paa Skrivematerialer og Kontorrekvisitter. Henvendelsen afstedkom en længere Diskussion i Boghandlerforeningens Møde den 5. Februar, og da det deraf fremgik, at A. F. Høst & Søn ikke havde givet nogen-
somhelst Rabat, besluttede man, at Formanden J. Frimodt skulde foretage en mundtlig Henvendelse til Konseilspræsidenten om Sa-

gen; dette skete, og Ministeren lovede at tage den under velvillig Overvejelse⁴⁸).

I 1913 blev der dannet en »*Studenternes Indkøbsforening*«, hvis Formaal var ved Krav om Rabat at skaffe Studenterne billigere Livs-fornødenheder, ogsaa billigere Bøger. Disse Bestræbelser blev straks stærkt imødegaaet i »Boghandlertidende«, og Boghandlerforeningen indrykkede i Bladet en Meddelelse fra Formanden med følgende Ordlyd: »Det bringes i Erindring, at det i Henhold til Den danske Boghandlerforenings Love ikke er tilladt at give Rabat til Forbrugs- og Indkøbsforeninger«. I Oktober samme Aar ønskede Formanden en Drøftelse af Spørgsmaalet, om Boghandlere kunde være Leverandører til *Forbrugsforeninger*. Anledningen var denne Gang den, at »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« havde antaget nye Leverandører blandt Boghandlerne. Man vedtog paany at indskærpe Landets Boghandlere, at Rabatgivning til disse Foreninger var forbudt; det skete i en Bekendtgørelse i »Boghandlertidende«⁴⁹).

Ved Lovene af 1910 havde man nedsat Maksimum for de *Bøder*, Fællesudvalget kunde idømme for *Overtrædelser af Love og Samhandelsbetingelser*, fra 200 Kr. til 100 Kr. Men disse Overtrædelser tog i den følgende Tid i den Grad til, at Foreningens Formand i Oktober 1911 saa sig nødsaget til at sende samtlige rabatberettigede Boghandlere et Cirkulære, der ogsaa blev offentliggjort i »Boghandlertidende«: »Da der i den senere Tid er sket ikke faa Lovovertrædelser særlig paa Rabatgivningens Omraade, og da »De danske Boghandleres Fællesudvalg« netop har idømt flere Boghandlere alvorlige Bødestraffe for Overtrædelse af Lovene, finder »Den danske Boghandlerforening« det nødvendigt at minde D'Hr. Boghandlere om, at Lovene af hver enkelt rabatberettiget Boghandler er underskrevet paa Tro og Love, og at det følgerlig er saavel en uafviselig Pligt som en Æressag nøje at overholde dem i alle enkelte Punkter. Ved fremtidige Lovbrud vil de Midler, som Lovene indeholder mod Overtrædelser af deres Bestemmelser, blive anvendt i fuldt Omfang«⁵⁰).

Overfor den i 1897 oprettede *Boghandler-Fagskole* vedblev Boghandlerforeningen at vise sig rundhaandet. Aar efter Aar blev der bevilget Tilskud til denne Institution; i dette Tiaar var Beløbet re-

gelmæssigt 400 Kr. om Aaret⁵¹). I 1910 var der Fare for *Boghandlermedhjælperbibliotekets* fortsatte Eksistens. I September skrev Boghandlermedhjælperforeningen til Boghandlerforeningen derom og anmodede den om at vælge to Medlemmer til i Fællesskab med Boghandlermedhjælperforeningens Bestyrelse, Bibliotekets tilsynsførende og Bibliotekaren at finde Udveje for at bevare og fortsætte Bibliotekets Virksomhed. Boghandlerforeningen valgte Eiler H. Hagerup og Michael H. Jensen til dette Udvalg, og efter disse to Medlemmers Forslag bevilgede Foreningen i December at støtte Biblioteket i tre Aar med 400 Kr. om Aaret⁵²). I 1911 foreslog »Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse« et Samarbejde ved Planlæggelse af Forelæsninger for Medhjælper og Lærlinge; Boghandlerforeningen bad Hans Frandsen og Jul. Gjellerup træde i Forbindelse med Foreningen om Sagen⁵³). En Henvendelse af en anden Art fik Foreningen i 1912, da »Handels- og Kontoristforeningen« henstillede til dens Medlemmer at *give Boghandlermedhjælperne en Sommerferie paa mindst 14 Dage*⁵⁴).

* * *

Paa forskellig Vis kom Boghandlerforeningen flere Gange til at beskæftige sig med Spørgsmaalet om *den litterære og kunstneriske Ejendomsret*. I Januar 1907 spurgte Højesteretsadvokat A. Hindenburg Boghandlerforeningens Formand, om det var berettiget at afhænde Forlagsretten til et Arbejde uden Forfatterens Samtykke; maatte ikke den Forfatter, der endnu ikke havde faaet sit Arbejde betalt, være berettiget til at betragte den Overdragelse af Forlagsretten, som han ikke havde sanktioneret, som ugyldig for sit Vedkommende? Vilhelm Tryde svarede, at i Almindelighed kunde efter hans Anskuelse en Forlægger ikke overdrage Forlagsretten til en anden uden Forfatterens Samtykke, hvis en saadan Overdragelse da ikke var Led i en almindelig Overdragelse af Forretning eller Afdeling deraf; i saa Fald var man hidtil i Boghandlerkredse gaaet ud fra, at Overdragelse uden videre kunde finde Sted. Han var tilbøjelig til at mene, at det ikke gjorde nogen Forskel, om Forfatteren var betalt eller ikke. Et andet Spørgsmaal var det, om Forfatteren ikke kunde henholde sig til den oprindelige Forlægger med Hensyn til Kon-

traktens Opfyldelse, naar Overdragelsen var sket uden hans Samtykke. Vilhelm Tryde henledte iøvrigt Hindenburgs Opmærksomhed paa Standard-Forlagskontrakten og paa en af »Bureau permanent« udgivet Samling af forskellige Landes Forlagskontrakter (1906); den indeholdt Ekstrakt af forskellige Landes Lovgivning paa disse Omraader⁵⁵).

I 1907—08 stod Foreningen i Forbindelse med »Association littéraire et artistique internationale«, Paris, og med »Bureau permanent«, Bern, i Anledning af den *Revision af Bernerkonventionen*, som bl. a. var besluttet paa Forlæggerkongressen i Madrid. I September samme Aar fik Foreningen en Henvendelse fra Kirke- og Undervisningsministeriet i samme Anledning; Ministeriet udbad sig Foreningens Udtalelse om det Forslag til Bernerkonventionens Ændring, som agtedes fremsat paa en Konference i Berlin i Oktober. Foreningen svarede, at den i alt væsentligt kunde slutte sig til de fremsatte Ændringsforslag; den fandt ingen Anledning til at komme med nogen Henstilling angaaende den foreslaaede Ændring i Konventionens Paragraf 5 om Beskyttelse mod illegale Oversættelser, skønt Foreningen ikke var overbevist om, at der i den vilde vise sig at være nyttige Punkter for et saa lille Land som Danmark⁵⁶). I Foraaret 1909 fik Foreningen fra det danske Gesandtskab i Washington tilsendt alle Oplysninger om *den nye amerikanske Copyright-Law*, og i København holdt »Association littéraire et artistique internationale« i Slutningen af Juni en Konference, hvor Foreningen var repræsenteret af H. Tillge og Ove Tryde, medens flere af Medlemmerne var Deltagere: Jacob Hegel, Halfdan Jespersen, Peter Nansen og Vilhelm Tryde; Konferencen aabnedes med stor Højtidelighed i Universitetets Festsal i Overværelse af den kongelige Familie og behandlede en Mængde vedrørende Forfatter- og Kunstnerrettigheder⁵⁷). I Decembermødet 1910 foreslog Eiler H. Hagerup en Henvendelse til Ministeriet for at faa en Ændring i *Loven om Forfatterret og Kunstnerret*, saaledes at der blev oprettet et *Registreringsbureau* eller lignende, hvor Eneret kunde anmeldes; efter en længere Diskussion paatog Frederik Gad sig at foretage en foreløbig Undersøgelse af Spørgsmaalet. I den nye Lov om Forfatterret og Kunstnerret af 1. April 1912 ses der dog ikke nogen Resultater heraf⁵⁸).

I Decemberrmødet 1912 nedsatte Foreningen et Udvalg til at overveje et Forslag om Oprettelse af *en international Voldgiftsdomstol* til Afgørelse af Stridigheder mellem Forlæggere af forskellig Nationalitet; i Aprilmødet næste Aar henstillede Udvalget, at Foreningen tiltraadte Forslaget, der allerede var antaget af forskellige andre Landes Forlæggerorganisationer; Boghandlerforeningen fulgte Henstillingen³⁹).

J. L. Lybecker henledte i Foraaret 1913 Foreningens Opmærksomhed paa de mange *ulovlige Oversættelser* og henstillede, at den tog Skridt til en Regulering af dette Forhold. Et Udvalg — Frimodt, Hagerup, Lybecker, Peter Nansen, Axel Simonsen og Ove Tryde — blev nedsat, og den 27. Juni afgav det sin Indstilling. Det foreslog, at der forsøgsvis for eet Aar blev nedsat et »*Den danske Boghandlerforenings litterære Tilsynsudvalg*«, bestaaende af to Medlemmer og den juridiske Konsulent, og at der blev bevilget 1200 Kr. til løbende Udgifter, blandt andet til Lønning af en litterær Assistent. Til Medlemmer af dette Udvalg valgtes J. L. Lybecker, Overretssagfører Axel Simonsen og Ove Tryde, med denne sidste som Formand; Forfatteren Alex. Schumacher engageredes som Sekretær. Ved Forsøgsaarets Slutning skulde Udvalget afgive Beretning og Indstilling, om Arbejdet burde fortsættes og under hvilke Former. Foreningen vedtog, at dette skulde ske, og i Septemberrmødet approberedes et Regulativ for Tilsynsudvalget: Udvalget paatog sig inden for de Arbejdsrammer, det fandt formaalstjenligt, fortrinsvis at bistaa Foreningens Medlemmer og rabatberettigede Boghandlere; i ethvert Tilfælde var vedkommende Forlægger eller Boghandler pligtig til at godtgøre Udvalget alle dets Udlæg, og medførte Udvalgets Arbejde økonomisk Fordel af nogen Art, skulde den, der opnaaede denne Fordel, afgive 10% deraf gennem Udvalget til Boghandlerforeningen; Strid om dette Beløbs Størrelse afgjordes med bindende Virkning for alle interesserede af Forlæggerraadet. Oprettelsen af dette litterære Tilsynsraad blev Genstand for megen og smigrende Opmærksomhed i den udenlandske Boghandlerpresse, der viede den udførlig Omtale og viste Tanken stor Sympati. Ikke faa Henvendelser, skriftlige og mundtlige, om Raad og Vejledning blev hurtigt rettet til Udvalget og adskillige Sager betroet til dets Omsorg. Sær-

lig de store Kulturlande modtog med vaagen Interesse Meddelelsen om Udvalgets Oprettelse og Virkemaade⁶⁰).

Boghandlerforeningen fik fra »Congrès International des Editeurs« adskillige *Henvendelser i Forlægger-spørgsmaal af international Betydning*: om Statskonkurrence (1908), om Firmaer, der arbejdede med italiensk Litteratur (1908), om Midler til at forbedre Forbindelserne i Boghandelen (1909), om Oprettelsen af et internationalt Oplysningsbureau, der kunde give Efterretninger om Forretningsforbindelsers Soliditet (1910), om Oprettelsen af en international Overenskomst om Overholdelse af Bogladepriser (1911)⁶¹). Men Foreningen fik ogsaa andre Henvendelser fra Udlandet. I 1908 bad Præsidenten for den ungarske Boghandlerforening, Hofboghandler Julius Benkö i Budapest, om at faa tilsendt Foreningens Love og Kommissionsanstaltens Regulativ i tysk Oversættelse; man imødekom hans Ønske, og i en Takkeskrivelse udtalte han i meget smigrende Vendinger sin Beundring for Organisationen af den danske Boghandel. Ogsaa Polen fik efter Anmodning en tysk Oversættelse af Lovene tilsendt⁶²).

Eiler H. Hagerup var Foreningens delegerede paa *de internationale Forlæggerkongresser*, indtil han i Sommeren 1909 trak sig tilbage; i Stedet valgtes enstemmigt Ove Tryde, der i de følgende Aar deltog i Kongresserne i Amsterdam (1910), Bern (1911 og 1912), Budapest (1913)⁶³).

I Begyndelsen af 1909 henstillede V. Pios Forlag, Halfdan Jespersen og Det Schönbergske Forlag til Foreningen, om der ikke kunde foretages Skridt til at modarbejde den Konkurrence, der var opstaaet ved *Dag- og Ugebladenes Optræden som Forlæggere*, idet de i Særtryk udsendte de Romaner og lignende, som var blevet publiceret i Bladet. I Maj henviste Foreningen efter en fornyet Henstilling fra Halfdan Jespersen Sagen til Forlæggerraadet. I Juli fremsatte ogsaa Provinzboghandlerforeningen og Sortimentboghandlerforeningen Forslag til en skriftlig Henvendelse til Pressen; Boghandlerforeningen vedtog, at det i noget omarbejdet Skikkelse skulde sendes til alle de forskellige Blade og Tidsskrifter i Form af et trykt Cirkulære. Det indeholdt en Opfordring til Bladene til ikke i Bogform at udgive de Romaner, som havde været offentliggjort i Bladet, da det betød en

alvorlig Konkurrence for baade Forfattere, Forlæggere og Boghandlere under vore smaa Forhold; ialt omkring 100 Redaktioner modtog denne Opfordring⁶⁴).

I det Hele fulgte man med vaagen Opmærksomhed den Virksomhed, der udfoldedes af *Forlæggerne uden for Organisationen*. I 1909 indsendte 32 Skolebogsforlæggere en Adresse til Kultusministeren med Misbilligelse af, at Bestyrelsen for Danmarks Lærerforening ved at knytte denne Forenings Navn til et enkelt Forlag paaførte de eksisterende Skoleforlag en ganske utilbørlig Konkurrence⁶⁵). I de nye Samhandelsbetingelser fra 1910 fik man indsat en helt ny Paragraf, der tog Sigte paa at bringe Orden i Forholdet til Forlagene uden for Foreningen: »Intet Medlem af Foreningen og ingen rabatberettiget Boghandler maa uden Foreningens Samtykke føre paa Lager mere end eet Eksemplar af Bøger, udkomne hos Forlæggere, der staar uden for Foreningens Organisation, eller skilte med eller paa anden Maade virke for saadanne Bøger, medmindre disse Forlæggere skriftligt over for Foreningen har forpligtet sig til at overholde deres til enhver Tid gældende Samhandelsbetingelser«. Der nævnedes dog visse Undtagelser, nemlig de Artikler, som det i Følge Lovene var tilladt at levere med Rabat til andre end rabatberettigede Forhandlere. I den følgende Tid indeholdt »Boghandlertidende« nu og da Bekendtgørelser fra Boghandlerforeningen med Fortegnelser over Forlæggere uden for Foreningen, som havde afgivet Forpligtelse til at overholde Betingelserne⁶⁶).

Efter at Foreningen i September og Oktober 1908 fra Udenrigsministeriet havde modtaget en Mængde Udclip af norske Aviser, der under Overskriften »Den danske Flom« indeholdt yderst hæftige Angreb paa forskellige her fra Danmark ekspederede Hæfte- og Ugeskrifter, modtog Foreningen en Skrivelse af 7. November fra Ministeriet med en Genpart af en Indberetning fra den danske Gesandt i Kristiania om disse Angrebs Voldsomhed. Foreningen vedtog i sit Møde den 11. November, at Formanden skulde svare Ministeriet og give dette Oplysning om, hvorledes det i Virkeligheden forholdt sig med de Skrifter, der havde vakt saa stor Irritation i Norge. Den 13. November skrev Vilhelm Tryde derfor til Ministeriet, at Foreningen i høj Grad beklagede, at den savnede Midler til at dæmme

op for den angrebne Litteratur. Det drejede sig især om to Serier, der var oversat fra Amerikansk — »Nick Carter« og »Buffalo Bill« — og denne Røvelitteratur blev trykt og udkom hos et Forlag i Dresden, men blev for Danmarks og Norges Vedkommende forhandlet af et københavnsk Firma, som stod ganske uden for den danske Boghandels Organisation; ogsaa »Texas Jack«-Serien nævnedes. Hele den danske Boghandlerstand beklagede Fremkomsten af denne Litteratur, og det var en stor Uret, naar man i Norge betragtede den som en Konkurrence, der blev paaført de norske Boghandlere af den danske Boghandlerstand. Da dette Svar blev bekendt i Norge, opførte Angrebene. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at da Socialdemokratisk Ungdomsforbund i Danmark i 1909 tog en Kamp op mod Smudslitteraturen og bl. a. søgte Boghandlerforeningens Støtte dertil, ydede Foreningen et større Beløb til Formaalet, efter at Forbundet over for Halfdan Jespersen og Peter Nansen nærmere havde redegjort for den Vej, det vilde gaa⁶⁷).

* * *

Kolportagespørgsmaalet var den Sag, som skulde skærpe Modsætningen mellem Sortimentsboghandlere og Forlæggere, og som fremkaldte Boghandlerforeningens hidtil vanskeligste Situationer. Salget ved Subskriptioner, der i Danmark havde været udviklet til et Omfang som vist ingen andre Steder, var efter Aarhundredskiftet begyndt at stagnere, og i Stedet voksede den nye Salgsmaade »Kolportagen« frem, d. v. s. Salg paa Ratebetaling ved Agenter. Kun et Mindretal af Boghandlerne drev Kolportagen systematisk; næppe af Mangel paa Driftighed, men paa Grund af en vis Skepsis og Mistro over for dens Rentabilitet, parret med Vanskeligheden ved at skaffe hæderlige og paalidelige og ikke mindst dygtige Kolportører, stillede de fleste Sortimentsboghandlere sig afvisende over for en Salgsmetode, der stillede store Fordringer til Kapital og Organisation, og som let kunde bringe den ukyndige eller uforsigtige store Tab. Det var oprindeligt Forlæggerne, der begyndte Kolportagen; naar Sortimentsboghandleren en Tid havde arbejdet med større Subskriptioner i deres Kundekreds og paa anden Maade, trawlede

Forlagene yderligere Publikum en Gang igennem ved Kolportører. Det var kun naturligt og ofte vilde der vel paa denne Maade være skabt et nyt Marked for alle, da de saaledes indvundne Subskribenter ofte blev fordelt mellem Boghandlerne; men disse kunde ikke altid fastholde deres Subskribenter, og saa begyndte Forlæggerne selv at overtage største Delen af Ekspeditionen til de private Købere, som deres Kolportører havde skaffet. Forlagene skabte sig derved en Detailafdeling, der efterhaanden blev af den største Betydning for Forlaget; men dette vakte Harmen hos Sortimentsboghandlerne, og det viste sig, at Boghandlerforeningens Love kunde bruges til at ramme Forlagenes nye Trafik. Her var Sprængstoffet⁶⁸).

Indenrigsministeriet skulde give Bevilling til Kolportage, og i 1907 søgte Hagerups Forlag en saadan Bevilling til at lade Konversationsleksikon'et kolportere. Ministeriet spurgte, hvad Boghandlerforeningen mente om Ansøgningen, og Foreningen svarede anbefalende, dog først efter, at Forlaget havde forpligtet sig til at imødekomme det Krav, der var stillet af Provinsboghandlerforeningen: at Forlaget forpligtede sig til at overdrage de Subskriptioner, der var samlet af Kolportørerne, til Ekspedition gennem de stedlige rabatberettigede Boghandlere, der saaledes opnaaede Rabat paa Leveringerne. Paa samme Vis gik det i 1908, da Schönbergske Forlag vilde lade »Schönbergs Haandbog« kolportere; ogsaa her fik man Boghandlerforeningens Anbefaling til Ministeriet mod at overholde Provinsboghandlerforeningens Betingelser, der nu ogsaa omfattede disse to: at Rabatten til de stedlige Boghandlere skulde være mindst 25 %, og at Kolportørerne ikke maatte afkræve Boghandlerne noget som helst Gratiale for at aflevere Bestillingerne⁶⁹).

Anderledes stillede Boghandlerforeningen sig, naar Ministeriet — fra 1909 var det Handels- og Søfartsministeriet — bad om dens Udtalelser vedrørende Andragender fra Forlæggere uden for Organisationen; saa henstillede man i Regelen til Ministeriet at give Afslag. Det var Tilfældet i 1909, da A/S »Papirkompagniet« ønskede Ret til at kolportere Bunyan's »Pilgrim's Progress« i Oversættelse af Anton Bast, og i 1910, da A/S »Politiken« vilde have Kolportagebevilling for sit Konversationsleksikon; men da Bladet havde underskrevet en Erklæring, indeholdende en Række Forpligtelser af den tidligere

nævnte Art, og fornyede sit Andragende, fik det Foreningens Anbefaling. I 1910 henstillede Foreningen til Ministeriet at inddrage en Kolportagebevilling, da den formentlig var blevet misbrugt. Paa den anden Side kunde Foreningen dog godt give sin Anbefaling, naar Indtægten af de kolporterede Bøger gik til velgørende eller lignende Formaal; baade 1909, 1910 og 1911 kunde opvise Eksempler derpaa⁷⁰).

I Foreningens Decembermøde 1911 rejste Formanden J. Frimodt Spørgsmaalet om *Agenterne og deres Lønningsmaade*, og efter en længere Diskussion vedtog man at lade dette vigtige Spørgsmaal behandle sammen med den forestaaende Revision af Lovenes Paragraf 27. I Februarmødet 1912 forelaa en Forespørgsel fra Vilhelm Tryde om samme Emne; men Sagen udsattes. Den 6. Marts samme Aar skrev Provinsboghandlerforeningen til Boghandlerforeningen, at den nu havde nedsat et Udvalg paa 5 Medlemmer om samme Sag, og den opfordrede Boghandlerforeningen til at vælge et Udvalg, der kunde træde sammen med Provinsboghandlernes. I Aprilmødet vedtog Boghandlerforeningen at nedsætte et Udvalg paa tre Medlemmer — Gjellerup, Hagerup og Peter Nansen — der kunde drøfte Sagen med et 3 Mands-Udvalg fra Provinsboghandlerforeningen. Dette Fællesudvalg afgav Betænkning i Begyndelsen af December samme Aar. Man fastslog heri, at det i den samlede Boghandels Interesse vilde være ønskeligt, om der kunde gennemføres en ordnet Kolportagevirksomhed med Bistand fra alle de interesserede Parter; men det var et Faktum, at der blandt Boghandlerne ude omkring i Landet var altfor ringe Interesse for denne Salgsmaade. Konklusionen af Fællesudvalgets Undersøgelse kunde sammenfattes i tre Punkter: 1) Forlæggerne turde ikke slippe Ledelsen af de Kolportagevirksomheder, som de med en betydelig Kapitalindsats gennem flere Aar havde oparbejdet, førend Interessen for denne Forretningsgren viste sig at være steget stærkt blandt Boghandlerne. 2) Provinsboghandlere, som ytrede virkelig Interesse derfor, vilde fremtidig kunne faa overført de Købere, som Forlæggernes Kolportører erhvervede i deres Distrikt, medmindre Køberne udtrykkelig erklærede ikke at ville ekpederes af vedkommende Boghandler. 3) Rabatten paa de saaledes overførte Eksemplarer blev for Fremtiden forhøjet fra 20 til 25 %⁷¹).

JACOB HEGEL

Næstformand for Boghandlerforeningen 1897 - 1898.

FREDERIK HEGEL

AUGUST BAGGE

Leder af Afregningsudvalget 1904 - 1906.

PETER NANSEN

Formand for Forlæggerrådet 1914 - 1916.

At Forlæggerne ikke uden videre kunde opgive den betydelige Forretningsgren, som deres *Kolportagesalg* var vokset til, uden at have Sikkerhed for, at denne Omsætning blev bevaret paa anden Maade, var jo rimeligt; men paa den anden Side var det forstaaeligt, at Sortimentboghandelen saa en betydelig Fare i Udviklingen af Kolportagen; medens det oprindelig kun drejede sig om en Kolportering af Subskriptioner, ofte i Periferien, hvor Boghandlerne vanskeligt naaede hen, havde det nu udviklet sig til en Ratebetalingsforretning i stor Stil, hvor et hvilket som helst Værk blev tilbudt paa Afbetaling og ikke alene i Periferien, men i første Række i alle større Institutioner, hvor Sortimentboghandleren havde sine bedste Kunder. Naar Forlæggerne bebrejdede Sortimentboghandlerne, at de manglede Initiativ og Driftighed og Lyst til at slaa ind paa nye Veje, kunde disse indvende, at Forholdene ikke blev gjort lettere for dem ved, at Producenten direkte konkurrerede med sine Forhandlere⁷²).

Paa de to Sortimentboghandlerforeningers Fællesmøde den 9. September 1912 havde Gyldendals ene Direktør *Peter Nansen* holdt et Foredrag om »*Den store Revolution inden for Boghandelen*«, et livligt og æggende Foredrag, der viste hans levende Interesse, Forstaaelse og Sympati for dansk Boghandel; det konkluderede i, at Fremtidens Boghandel faldt i tre Grupper: Storhandelen med det fabriksmæssige, men ideelt farvede Tilsnit, den litterære Popularisering i smukke Udgaver for de titusend Hjem og Førstedugaverne for Fanatikerne og for dem, der satte en Ære i at være med paa alt nyt, samt for dem, der klogt forstod, at de dyreste Nydelser ofte var de billigste, og betragtede Bogkøb som Kapitalanbringelse. Men de Fremtidsperspektiver, han oprullede deri vedrørende Salget af denne Bogproduktion, kunde nok tage Vejret fra adskillige Boghandlere af den gamle Skole⁷³).

Paa Provinsboghandlerforeningens Aarsmøde i København i September 1913 forelagde *Gyldendal* ved Inspektør *Sahlertz* en *Kolportageplan for hele Landet*, bygget paa den lokale Kolportage; til Kolportører burde man efter Forlagets Erfaring søge lokalkendte og velansete Folk, der skulde repræsentere Forlag og Boghandlere i Fællesskab. Det var en Forudsætning, at Kolportageordningen skulde gennemføres i Overensstemmelse med Boghandlernes Interesse og i

Samarbejde med Boghandelen, distriktvis og systematisk ordnet, og Forlaget tilbød at trække sine Agenter eller Subskribentsamlere tilbage fra de Distrikter, hvor Planen blev tilfredsstillende gennemført. Forslaget fik en yderst ugunstig Modtagelse og strandede paa Boghandlernes Modvilje og, efter Forlagets Mening, manglende Forstaaelse. Kun et enkelt Sted lykkedes det at naa til en Ordning af den foreslaaede Art, i Aarhus; Henvendelsen til alle andre Kredse blev i Realiteten afvist⁷⁴).

Et bestemt Irritationsmoment mere kom til Efteraaret 1913. *To Boghandlere i Silkeborg klagede* den 3. Oktober til Boghandlerforeningen over den Maade, hvorpaa Gyldendal havde ordnet sin Kolportage der i Byen; Forlaget havde udelukkende overdraget den til Byens tredje Boghandler og nægtede at yde de to Klagere samme Rabat, som den tredje fik, hvilket var i Strid med Foreningens Loves Bestemmelse om, at Rabatvilkaarene skulde være ens for alle Boghandlere paa samme Plads. I sit Møde den 8. Oktober henviste Foreningen Sagen til Fællesudvalget. Gyldendal sendte den 29. November en Forsvarsskrivelse til Fællesudvalget, hvori Forlaget gjorde Rede for hele sin Kolportageordning og hævdede, at Overtrædelsen med Hensyn til Rabatgivningen var sket af Uagtsomhed; man var villig til at give de to Klagere samme Vilkaar paa dokumenterede Kolportageordrer som den tredje. Den 3. December afsagde Fællesudvalget sin Kendelse: Det betvivlede ikke, at Forlaget havde været i god Tro og idømte det derfor Lovens mindste Bødestraf, men fandt samtidig Anledning til at indskærpe, at det maatte være en bestemt Pligt for dem, der brugte Kolportører, at paase, at disse ikke drev deres Kolportage saaledes, at der opstod særlige bosiddende Forhandlere med aaben Bod eller faste Bestillingskontorer⁷⁵).

Efter Tilskyndelse af Provinsboghandlerforeningen foreslog Formanden J. Frimodt i Begyndelsen af Aaret 1914, at Boghandlerforeningen *nedsatte et Udvalg* til at undersøge og afgive Betænkning om Kolportagespørgsmaalet. Det blev vedtaget i Mødet den 4. Februar; Udvalget kom til at bestaa af v. Bracht, J. Frimodt, Fr. Gad, Hagerup, Halfdan Jespersen, Lohse og Milo og fik Ret til at supplere sig yderligere og tilkalde raadgivende Assistance. Dette Udvalg arbejdede med en Trusel fra Gyldendal over Hovedet om Udmeldelse af

Boghandlerforeningen; men paa et Møde, som Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse havde med J. Frimodt og Fr. Gad i April, lod disse to Repræsentanter for Foreningen og Kolportageudvalget forstaa, at selv om Gyldendal gjorde Alvor af sin Trusel, vilde Foreningen dog vedblive at bestaa. Paa *Provinsboghandlernes Aarsmøde* den 4. Juni 1914, som blev holdt i Leipzig, blev der vedtaget *en Resolution*, hvori der blev udtalt en Misbilligelse af, at Gyldendal paa egen Haand havde begyndt en Kolportageordning uden at være i Kontakt med Provinsboghandlernes Organisation; man fandt det uantageligt, at Forlaget etablerede bosiddende Kolportører med aaben Bod, og at Agenterne selv eller for Forlaget ekspederede til Publikum, uden at Ordrene først var tilbudt de stedlige Boghandlere; det var uheldigt, at det var Agenterne forbudt at arbejde for andre Forlag; man var villig til Forhandlinger om udvidede Salgsrammer; men med alle til Raadighed staaende Midler vilde man værne Standens Organisation mod Salgsformer, der krænkede Sortimentboghandlernes vitale Interesser⁷⁶).

Tydeligere kunde *Sortimentsboghandelens Uvilje mod Gyldendals Arbejde* paa Bogmarkedets Udvidelse ikke komme til Orde, og Forlaget reagerede kraftigt, paa en Maade, der betød et unødigt krast Brud med den danske Boghandels Udvikling. I Juli omsendte Forlaget til Forlæggerforeningens Medlemmer et Cirkulære med et Forslag til en fuldstændig Omordning af den danske Boghandels Organisation. Planen gik ud paa, at Landet skulde inddeles i 13 Kredse med hver sin Hovedkommissionær, hvorunder et Antal af ialt ca. 1500 nye Forhandlere skulde indordnes. Forlaget forlangte, at Forlæggerforeningens øvrige Medlemmer inden en ganske kort Frist skulde tage Stilling til det omfangsrige og ganske revolutionerende Forslag; men disse mente ikke at kunne gaa med, dels af Hensyn til deres Forhandlere, Boghandlerne, dels fordi de i Almindelighed fandt Forslaget uantageligt i den forelagte Form; bl. a. var Antallet af nye Forhandlere alt for urimeligt stort. Efter en Mængde Møder, private og i Forlæggerforeningen, opgav man at komme til Enighed om et brugbart Grundlag, og i en længere motiveret Skrivelse af 8. September 1914 *udmeldte Gyldendal sig af Boghandlerforeningen* fra 15. Oktober samme Aar at regne, og nogle Dage efter tilbagekaldtes

alle Beholdninger fra Provinsboghandlerne med knap en Maanedes Varsel, nemlig inden den 15. Oktober; dette Skridt vakte stor Harm blandt Boghandlerne og betegnedes som en til Brutalitet grænsende Hensynsløshed, der næppe kunde glemmes. I Mødet den 9. September gav Boghandlerforeningens Formand Meddelelse om Udmeldelsen⁷⁷).

Sagens endelige Afgørelse laa nu i Boghandlerforeningens Haand. Dens Formand J. Frimodt, som i de vigtige Bestemmelser, der nu skulde tages, vilde være sikker paa at være i fuld Kontakt med hele den danske Boghandlerstand; han sammenkaldte til *et Fællesmøde* af Boghandlerforeningens Medlemmer, af et Udvalg fra Sortimentboghandlerforeningen (dennes Bestyrelse og 5 Medlemmer) og af et Udvalg fra Provinsboghandlerforeningen (dennes Bestyrelse og samtlige Kredsforstandere). Her viste der sig hos Sortimentboghandlerne en afgjort *Stemning* for et sidste Forsøg at faa en *fredelig Ordning*, og en fornyet Henvendelse til Gyldendal viste, at der endnu var Forhandlingsmuligheder. Der blev nedsat et Udvalg af de tre Foreninger, bestaaende af 8 Medlemmer, med Mandat til at opnaa en definitiv Ordning. Udvalget konstituerede sig atter med et Underudvalg, som i sidste Instans kom til at bestaa af V. Engelsen, Fr. Gad, Michael H. Jensen og O. Lohse. Ved disses dygtige og energiske Arbejde lykkedes det at overvinde de mange Vanskeligheder, og Forhandlingerne resulterede i *Overenskomsten af 26. September 1914 mellem Foreningerne og Gyldendal*. I Følge denne skulde Gyldendal have 30 Stemmer i Boghandlerforeningen; Foreningen skulde bevare Forholdet til de bestaaende Boghandlere som hidtil; men den vilde nu, som Gyldendal havde ønsket, antage et mindre Antal Hovedkommissionærer ude omkring i Landet blandt de rabatberettigede Boghandlere, og disse skulde atter antage et større Antal — 800 — nye Forhandlere, som dog alle først skulde godkendes af Forlæggerraadet. Dette var Hovedtrækkene i Nyordningen af den danske Boghandel; men desuden havde Gyldendal stillet visse Fordringer med Hensyn til Boghandlerforeningens egen Organisation; en Revision af Lovene skulde derfor ske inden en vis nærmere fastsat Frist. Det store københavnske Forlag havde faaet gennemført sin Vilje⁷⁸).

En *Ændring af Lovene* havde forøvrigt allerede inden Gyldendals Udmeldelse været forhandlet i Foreningen. Den 5. August 1914 skulde der have været ekstraordinært Møde, hvor et af forskellige Medlemmer indleveret Forslag til *Ændring af Lovene* skulde have været behandlet; men »paa Grund af den europæiske Krig blev Mødet ikke afholdt«, som der staar i Forhandlingsprotokollen; senere trak Forslagsstillerne Forslaget tilbage. Den 1. September holdt Foreningen ekstraordinært Møde for at drøfte et Forslag, som Forlæggerne inden for Foreningen havde indsendt. Det gik ud paa følgende: 1) *Medlemmernes Stemmetal* skulde revideres og fastsættes i Forhold til deres Forlags-Saldo efter en bestemt Skala; efter den vilde Gyldendal have faaet 16 Stemmer, Hagerup 10, Gad 7, Lehmann & Stage 6, H. Jespersen, Pio, Rom og Schultz hver 5 og Resten derunder. Denne Stemmefordeling blev straks vedtaget. 2) Alle Sager vedrørende *Antagelse af Forhandlere, Kautions- og Afregningssager, Rabat og Samhandelsbetingelser*, derunder ogsaa *Ændringer i Foreningens Love* paa disse Punkter, skulde afgøres paa Møder, hvor kun Medlemmer med 2 Stemmer og derover kunde deltage. Alle andre Sager skulde derimod afgøres paa Plenarmøder. Dette Punkt blev med Fællesudvalgets Anbefaling vedtaget i et nyt Møde den 9. September, dog med den formelle *Ændring*: »Forlæggerraaet udvides til at omfatte alle Medlemmer med 2 Stemmer og derover« og fik Afgørelsen af de nævnte Sager. 3) *Afgørelserne paa Plenarmøderne* skulde ske som hidtil, idet dog ethvert Medlem (Firma) ved enhver Afgørelse stemte med det vedkommende tildelte Stemmetal. Dette blev straks vedtaget og fik senere Fællesudvalgets Sanktion. 4) Artikel VIII i *Samhandelsbetingelserne* — om Medlemmernes og de rabatberettigedes *Forhold til de uorganiserede Forlag* — skulde sættes ud af Kraft, indtil anden Bestemmelse blev truffet. Ogsaa dette Punkt blev straks vedtaget og fik Fællesudvalgets Godkendelse. 5) Der skulde nedsættes et Udvalg til at foreslaa, hvorledes *den formelle Omredigering af Lovene* skulde være, for at disse kunde blive bragt i Overensstemmelse med de nu vedtagne *Ændringer*, som dog skulde træde i Kraft straks; Udvalget kom til at bestaa af: J. Frimodt, Fr. Gad, Michael H. Jensen og Axel Simonsen og skulde ogsaa fremkomme med andre Forslag til ønskelige *Ændringer*⁷⁹⁾.

Disse Love lagde *hele Indflydelsen* i Boghandlerforeningen i *Forlæggerens Haand*, og en aldeles dominerende Rolle maatte *Gyldendal* med sine 30 Stemmer komme til at spille i *det udvidede Forlæggerraad*, hvortil en Række af Foreningens vigtigste Anliggender nu var henlagt. Forlæggerraadet holdt sit første Møde den 1. Oktober; dets Formand blev Peter Nansen, og man vedtog at nedsætte et staaende Forretningsudvalg: Fr. Gad, Hagerup, Michael H. Jensen, Lybecker, Peter Nansen. Som Sekretær for saavel Forlæggerraadet som for Forretningsudvalget valgtes Michael H. Jensen. Allerede i det næste Møde den 5. Oktober antog Forlæggerraadet 8 Hovedkommissionærer; det blev overladt til Forretningsudvalget at slutte Kontrakt med dem og fastslaa deres Distrikts Grænser. Inden den 1. April 1915 var der ialt antaget 289 nye Forhandlere, nemlig 39 i København, 61 i Provinsbyerne og 184 paa Landet; heraf var de 30 i Provinsbyerne og samtlige 184 paa Landet indordnede under Hovedkommissionærerne, Resten under Boghandlerne. Den 1. Februar 1916 opgives Tallet til 45 indenbys og 300 udenbys nye Forhandlere⁸⁰).

Den 7. Oktober 1914 holdt *Provinzboghandlerne* Møde i København, og de vedtog en *Protest* mod, at Boghandlerforeningen havde ændret sine Love saaledes, at den Indflydelse, som Sortimentsboghandlerne hidtil havde haft paa Styrelsen af dansk Boghandel gennem sine Repræsentanter, fremtidig var ganske udelukket, saa meget mere som man fandt denne Transaktion stridende mod Lovene. De anmodede paa det bestemteste om at faa Adgang til at deltage i Udarbejdelsen af de nye Love og Samhandelsbetingelser og gjorde opmærksom paa, at en altfor radikal Forandring af Lovene kunde medføre betænkelige Rystelser i Kautionsforholdene. Denne Udtalelse blev Dagen efter tilstillet Boghandlerforeningen, og ogsaa *Sortimentsboghandlerforeningen i København* udtrykte sine Ønsker om at faa Adgang til at deltage i Udarbejdelsen af de nye Love. Begge disse Henvendelser blev af Foreningen overgivet Forlæggerraadet til Besvarelse; i Svaret fik de to Sortimentsboghandlerforeninger at vide, at Hovedprincipperne for Lovene var fastslaaet ved Overenskomsten af 26. September, og ved dem kunde der ikke røres; de to Foreninger skulde nok til sin Tid faa Lovudkastet sendt til Gennemsyn, men maatte ikke vente at faa nogen Indflydelse paa Hovedprincip-

perne deri. I Februar 1915 indkom ogsaa fra Boghandlermedhjælpernes Organisation et Andragende vedrørende de nye Love, og efter en kortere Diskussion blev det af Forlæggerraadet henvist til Lovudvalget⁸¹).

Gennem Vinteren 1914—15 arbejdede nu Lovudvalget med *de nye Love*, men sinkedes paa forskellig Vis. I en Bulletin i »Boghandler-tidende« midt i Februar 1915 hed det, at Udvalget allerede havde holdt en Del Møder, hvor det af Overretssagfører Axel Simonsen i Forening med Michael H. Jensen udarbejdede Lovudkast havde været indgaaende drøftet; nu havde man imidlertid foreløbig maattet stille Sagen noget i Bero, da Overretssagføreren efter et Fald paa Gaden havde maattet lade sig indlægge paa Kommunehospitalet, medens hans Stedfortræder Overretssagfører Siesby ogsaa var sygemeldt. Et Par Uger senere genoptog Udvalget dog sit Arbejde, og da de to Jurister stadig var sygemeldt, søgte man Assistance hos Overretssagfører Holten-Bechtolsheim. En halv Snes Dage ind i Maj var Udvalget for saa vidt færdig, som Forslagene til Lovene og Samhandelsbetingelserne forelaa i Korrekturastryk og blev sendt til Boghandlerforeningens Medlemmer, til Bestyrelsesmedlemmerne i Provinsboghandlerforeningen, Sortimentsboghandlerforeningen og Boghandlermedhjælperforeningen samt flere andre⁸²).

Den første Behandling af Lovforslagene skete i Boghandlerforeningens Møde den 15. Juni. Foruden Lovudvalgets Forslag var der indkommet Ændringsforslag fra Provinsboghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerforeningen i Fællesskab, fra V. Pios Boghandel og E. Jespersens Forlag i Fællesskab, fra de nye Hovedkommissionærers Organisation, fra Boghandlermedhjælperforeningen, fra Boghandlerforeningen af 1915 (en Sammenslutning af de nye Forhandlere i København), samt fra Boghandlerne Hans Frandsen og Louis K. Nyrop. I dette Møde drejede det sig kun om en rent foreløbig orienterende Behandling; Samhandelsbetingelserne blev ogsaa drøftet, men skulde jo efter Lovændringen af September 1914 ikke afgøres for dette Forum; paa dette Punkt havde Forlæggerraadet det sidste Ord. Dagen efter, den 16. Juni, holdt Forlæggerraadet Møde og fortsatte næste Dag; Lovene blev drøftet, og de nye Samhandelsbetingelser fik deres endelige Form og blev vedtaget.

Den 30. Juni holdtes endelig de afsluttende Møder for Lovenes Vedkommende, Kl. 10 af Boghandlerforeningen, Kl. 1 af Fællesudvalget (der skulde samtykke i sin egen Ophævelse!) og igen Kl. 2¹/₄ af Boghandlerforeningen. *De nye Love og de nye Samhandelsbetingelser var vedtaget*⁸³).

I Foreningens Navn og Formaal var intet ændret. Som *nye Medlemmer var Formændene for Hovedkommissionærernes Organisation og for Boghandlermedhjælperforeningen* optaget; ellers var der ikke sket væsentlige Ændringer med Hensyn til Stiftelse og Ophør af Medlemsret. Forlæggerraadet var ordnet i Overensstemmelse med Lovændringen fra 1914, ligesaa Reglerne for Foreningens Møder. Ledelsen valgtes og fungerede i det væsentlige som hidtil, og »Boghandler-tidende«s Stilling var ogsaa uændret, ligesaa Afregnings- og Kautionsudvalgets. I Bestemmelserne om Kommissionsanstalten var det udtrykkeligt fastslaaet, at Bygningsreservefondet tilhørte Foreningen. Kun mindre væsentlige Ændringer — bortset fra den allerede i 1914 vedtagne om Stemmestemmetallene — var sket vedrørende Medlemmernes Rettigheder og Pligter.

Det nye træffer man derimod i Paragraf 37: »Bogsalget sker gennem de rabatberettigede, der falder i tre Klasser: a) de rabatberettigede Boghandlere; b) Hovedkommissionærerne; c) de rabatberettigede Forhandlere. Om de rabatberettigedes Antagelse, deres Udslettelse af Listen, deres Virkeomraade og i det Hele deres Rettigheder og Pligter henvises til Samhandelsbetingelserne, der er et Led af Den danske Boghandlerforenings Love«.

I Paragraf 38 blev der givet meget udførlige Bestemmelser angaaende en ny Institution, *De danske Boghandleres Voldgiftsret*, der afløste Voldgiftsudvalget og Fællesudvalget i dets dømmende Funktion. Alle Spørgsmaal om, hvorvidt Medlemmerne eller de rabatberettigede havde overtraadt Love eller Samhandelsbetingelser skulde afgøres af denne Voldgiftsret, ligesaa alle Spørgsmaal vedrørende Fortolkning af Lovene og Betingelserne, og de kunde ikke under nogen Form indbringes for de ordinære Domstole; Rettens Kendelser var bindende saavel for Medlemmer som for rabatberettigede. Retten bestod af Boghandlerforeningens Formand og Forlæggerraadets Formand som selvskrevne Medlemmer — den første

som Rettens Formand — desuden af 11 valgte Medlemmer: 5 af Boghandlerforeningen, 3 af Provinsboghandlerforeningen, 2 af den københavnske Sortimentboghandlerforening og 1 af Hovedkommissionærernes Organisation, alle valgt for et Aar ad Gangen. Retten valgte af sin Midte en Næstformand, og Boghandlerforeningens Sekretær fungerede ogsaa som Rettens Sekretær. Retten konstituede sig med et staaende Udvalg, og Boghandlerforeningens Repræsentanter i Retten dannede et særligt Udvalg til Paadømmelse af Sager imellem Foreningens Medlemmer indbyrdes. Iøvrigt var der givet meget udførlige Regler for Rettens Ledelse, Competence, Afstemningsmaade, Paatale, Møder, Forligsvirksomhed, Omkostninger, Offentliggørelse af Kendelser, Tavshedspligt.

Belært af den nylig overstaaede Fare havde man indsat et Par Bestemmelser om, hvorledes Foreningen kunde opløses. Et saadant Skridt kunde kun vedtages i et Møde, hvor mindst $\frac{3}{4}$ af Medlemmerne var til Stede og stemte; hvert Medlem havde ved denne Lejlighed kun een Stemme, og Forslaget om Opløsning krævede $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer til gyldig Vedtagelse. Det skulde da samtidig afgøres, ved hvem og hvorledes Afviklingen skulde foregaa, og Foreningens Formue skulde i saa Fald anvendes i veldædigt eller socialt Øjemed til Fordel for den danske Boghandlerstand efter nærmere Beslutning.

Lovændringer kunde kun ske efter samme Regler som hidtil. Ved væsentlige Ændringer i Samhandelsbetingelserne og i Bestemmelserne om Voldgiftsretten skulde forinden Sortimentboghandlernes Organisationers Betænkninger indhentes.

De fleste Udtryk for den nye Tingenes Tilstand findes i *Samhandelsbetingelsernes 49 Paragraffer*, og disse maa derfor vies mere udførlig Omtale.

De *rabatberettigede Boghandlere* blev antaget af Forlæggerraadet, og Antagelsen kunde ske under tre Former: a) med Kommissionslager og Aarskredit, b) med Kommissionslager og à conto-Betaling, c) uden Kommissionslager og mod kontant Betaling. For den første Kategori krævedes til Antagelse de gamle Betingelser med en Præferencestilling for Medhjælperere med 10 Aars Uddannelse. For den anden Kategori krævedes ligeledes $\frac{3}{4}$ af Stemmerne til Antagelse,

og ogsaa her skulde der stilles Kautiøn, dog betydelig mindre end for første Kategori. For den tredje Kategori krævedes ligeledes $\frac{3}{4}$ af Stemmerne til Antagelse, men derimod kun et Depositum paa 500 Kr., ingen Kautiøn; som Ansøgere burde i Regelen kun komme ældre veltjente Medhjælpere eller tidligere rabatberettigede Boghandlere. Firmaer, der 7 Aar i Træk havde salderet prompte, kunde af ForlæggerraaDET fritages for Kautiøn paa visse Betingelser. Udelukkede fra at blive rabatberettigede Boghandlere var Stormagasiner, Varehuse, Indkøbs- og Forbrugsforeninger samt rene Antikvarboghandlere.

Hovedkommissionærerne blev ogsaa antaget af ForlæggerraaDET, og til Antagelse krævedes $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer. Antagelsen skete distriktvis, og Hovedkommissionæren havde derfor kun Ret til Videreforhandling til de i hans eget Distrikt antagne Forhandlere. Til Hovedkommissionærer kunde kun antages rabatberettigede Boghandlere, der i Løbet af de sidste 5 Aar ikke havde staaet i Restance med Saldering til Foreningens Medlemmer; de skulde stille en solid Sikkerhed, der i hvert enkelt Tilfælde blev fastsat af ForlæggerraaDET i Forhold til Distriktets Størrelse. De skulde underskrive en Kontrakt med Regler om Opsigelse og øvrige Vilkaar, fastsat af ForlæggerraaDET.

De rabatberettigede Forhandlere blev antaget af ForlæggerraaDETS Forretningsudvalg — i visse Tilfælde dog i ForlæggerraaDETS Møder — under tilbørligt Hensyn til allerede etablerede stedlige Boghandlere. Der var forskellige Regler for Antagelsen og Sikkerhedsstillelsen, eftersom det drejede sig om København, om Steder i Købstæderne eller paa Landet, hvor der var rabatberettigede Boghandlere, eller om Steder, hvor saadanne ikke fandtes, men fælles for dem alle var disse Regler: Forhandleren skulde tage hele sit Forbrug fra sin Leverandør (Boghandler eller Hovedkommissionær), og der skulde oprettes en Kontrakt mellem dem, formuleret af ForlæggerraaDET. Forhandleren skulde være fuldmyndig, have Næringsbevis og drive Forretning fra aaben Bod. Stormagasiner, Varehuse, Indkøbs- og Forbrugsforeninger samt rene Antikvarboghandlere kunde ikke antages som rabatberettigede Forhandlere.

Rabatberettigelsens Ophør kunde ske ved Udslettelse af Listen efter

Regler, der i det væsentlige var de samme som hidtil; for de rabatberettigede Forhandlere kom hertil en særlig Bestemmelse: hvis deres Bogomsætning ikke androg et efter Forlæggerraadets Skøn passende Beløb, kunde deres Rabatberettigelse fratages dem af Forlæggerraadet; der krævedes dog $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer til Beslutningen herom.

De rabatberettigede Boghandlere og Hovedkommissionærerne fik *Rabat* hos Forlæggerne, de rabatberettigede Forhandlere hos deres Leverandør (Boghandler eller Hovedkommissionær). Rabattens Størrelse var fastsat til at være: a) paa Skole- og Lærebøger 25 % til Boghandlere og Hovedkommissionærer (paa Folkeskolebøger 28 % eller 20 % og $\frac{11}{10}$), 10 % til Forhandlere; b) paa Julehæfter $33\frac{1}{3}$ % til Boghandlere, 35 % til Hovedkommissionærer og 20 % til Forhandlere; c) paa Børnebøger 40 % til Boghandlere og Hovedkommissionærer og 25 % til Forhandlere; d) paa populær-religiøs Litteratur 40 % til Boghandlere og Hovedkommissionærer og 20 % til Forhandlere; e) paa Kommissionsskrifter, Bøger, der udgaves med Understøttelse, og Bøger af streng videnskabelig Art fik Hovedkommissionærerne 20 %; f) paa al anden Litteratur, navnlig Skønlitteratur og populær-videnskabelige Værker, fik Boghandlere og Hovedkommissionærer 35 %, Forhandlere 20 %. Disse Rabatsatser var dog alle Maksimalsatser. Det var tilladt at give indtil 25 % Rabat til statsstøttede Folke- og Børnebogsamlinger og kommunale Folkebiblioteker, naar disse Samlingers Bestyrelser ikke selv optraadte som Forlæggere eller Bogforhandlere, og naar Indkøbene skete gennem de rabatberettigede. Ogsaa de tidligere Regler for Rabat til Varelotteriet og til private Købere, Skoler og Biblioteker med gratis Udlaan vedblev at bestaa; de havde dog faaet en Tilføjelse: Ved Kontantkøb for mindst 200 Kr. var det tilladt at yde en Kasserabat af indtil 4 %. De tidligere Bestemmelser om Frisalgartikler bibeholdtes med mindre Ændringer, og der blev givet særlige Regler for Salget af Julehæfter.

I Paragraf 74 var *Kolportagen* blevet lovfæstet. Det var tilladt saavel Forlæggerne som de rabatberettigede at drive Kolportage, hvorved man forstod Optagelse af Ordre direkte hos Køberne, altsaa ikke Ordre afgivne i den rabatberettigedes Forretningslokale. Paa

Landet var det tilladt at benytte Kolportører til Efterlevering af Hæfter af løbende Subskriptionsværker, men ikke af komplette Værker eller Bøger; denne Bestemmelse gjaldt dog ikke den Kolportage, der blev drevet med kongelig Bevilling. Paa dokumenterede Kolportageordrer — dog ikke paa Skole- og Lærebøger, Julehæfter og Børnebøger — var det tilladt Forlagene at yde en Ekstrarabat paa 5% ud over den fastsatte Maksimalrabat til Boghandlerne og Hovedkommissionærerne, som derefter var pligtige til at yde Kolportørerne mindst 10%; de rabatberettigede Forhandlere havde ved dokumenterede Kolportageordrer Ret til den Ekstrarabat, deres Leverandør fik af Forlagene. Ved dokumenteret Kolportageordrer forstod man en Ordre, ledsaget af en Slutseddel, underskrevet af Køberen og paategnet af Kolportøren; Dokumentation af disse Ordre kunde dog ogsaa med Forlæggerens Samtykke ske een Gang for alle ved, at den rabatberettigede afgav en Erklæring paa Tro og Love om, at de Ordre, hvorpaa han krævede ekstra Kolportagerabat, virkelig var Kolportageordrer; saadanne Rekvisitioner skulde da altid være underskrevet af ham selv eller hans Prokurist. Kolportageprovisionen fastsattes til som Regel at være 10% og maatte kun ganske undtagelsesvis overstige 15%.

Bestemmelserne om udenlandsk Litteraturs Priser, om faste Bogladepriser og Partipriser, om Prisnedsættelser, om Aarsopgørelser, Tilsendelse og Remittering, om Standsning og retslig Inkassation og om Oprettelse af Filialer var blevet mere udførlige end tidligere, selv om Hovedindholdet var det samme.

Alt Salg fra Forlæggerne skulde ske gennem de rabatberettigede Boghandlere og Hovedkommissionærerne, dog undtaget Frisalg-artiklerne og Salget paa Statsbanestationerne. Alle Sortimentsboghandlere, baade Medlemmer og rabatberettigede, havde Pligt til ved Skiltning, Udstilling i Vindue og paa anden Maade tydeligt at fremhæve Forretningens Karakter som Boglade, til med Interesse at virke for Forlagsartikler fra samtlige Forlag inden for Organisation og til ikke uden Foreningens Samtykke at skilte med, udstille i Vindue eller Boglade eller paa anden Maade virke for Forlagsartikler fra Forlæggere uden for Organisation, medmindre disse skriftlig havde forpligtet sig til at overholde Foreningens Love og Sam-

handelsbetingelser. Intet Medlem eller rabatberettiget Boghandler eller Hovedkommissionær maatte være økonomisk interesseret i et uden for Boghandlerforeningen staaende Bogforetagende; de havde Pligt til at benytte Kommissionsanstalten og til ikke at konkurrere med den ved Kommissionsvirksomhed, til at være Abonnent paa »Boghandlertidende« og Medlem af »De danske Boghandlers Hjelpekasse«.

I Paragraf 91 var der givet nærmere *Regler for de nye Forhandlers Forretningsgang* og for deres Pligt til at føre et Skilt, anerkendt af Boghandlerforeningen, og som tilkendegav, at her var Bogudsalg fra samtlige under Boghandlerforeningen organiserede Forlag. Forhandlerens Leverandører skulde holde dem underrettet om alle Ændringer i Bogladepris, Remitteringer og andre Forhold og var pligtige til paa Forlangende af Forlæggerraadet at give Meddelelse om Forhandlerens aarlige Bogomsætning; desuden var de ansvarlige for, at deres Forhandlere overholdt Lovene og Betingelserne⁸⁴).

* * *

Den 27. August 1915 holdt Boghandlerforeningen paa Skodsborg Søbad sit første Møde efter de nye Loves Vedtagelse, og i den Anledning bød Formanden J. Frimodt de to nye Medlemmer velkommen, nemlig Formanden for Hovedkommissionærernes Organisation, Boghandler J. LYNG, og Formanden for Boghandlermedhjælperforeningen FR. RAVN; Foreningen gav sin Tilslutning ved at rejse sig. Efter Mødet samledes man til en animeret Middag, hvor der blev holdt Taler for de to nye Medlemmer, for de tre Jurister, der havde været med i Lovarbejdet, for Lovudvalget og for Foreningens Æresmedlem, Etatsraad Vilhelm Tryde, der for en sjælden Gangs Skyld atter deltog i en Sammenkomst i Foreningen; han kvitterede med en Skaal for »den gamle, fine Forening«. Aftenen sluttede med en lille Forfriskning, som Medlemmerne krydrede med Fortællinger fra deres Læreaar⁸⁵).

Denne Idyl var kun tilsyneladende. *Blandt Sortimentboghandlerne raadede stor Harme over de nye Love*, og de fandt snart Lejlighed til at give den Luft. I Følge Overenskomsten med Gyldendal skulde *Lovene revideres inden Udgangen af Aaret 1916*.

I en Skrivelse af Februar 1916 rettede en Kreds af 132 Provinsboghandlere og 60 københavnske Boghandlere en *Henvendelse* til Bestyrelserne for Provinsboghandlerforeningen og for Sortimentboghandlerforeningen. De var misfornøjede med de nye Love for Boghandlerforeningen, »som for Tiden med Urette bærer denne Fællesbetegnelse«, og opfordrede de to Bestyrelser til at begynde Arbejdet med Lovenes Revision snarest; man ønskede de Ændringsforslag af 27. Maj 1915, som dengang var blevet afvist, genoptaget i Forbindelse med de Ønsker, som de nye Love maatte have fremkaldt. Desuden opfordrede man Bestyrelserne til at arbejde for, at der blev skabt en virkelig Fællesrepræsentation for den samlede danske Boghandlerstand, omfattende ikke blot Forlæggerne, men ogsaa i effektiv Grad Sortimentboghandlerne i baade København og Provinsen som en Garanti mod, at dansk Boghandel blev regeret ud fra ensidige Forlæggersynspunkter og uden faglig Forstaaelse af begge Parters fælles Interesser⁸⁶).

Denne Henvendelse blev offentliggjort i »Boghandlertidende«, og i næste Nummer af Bladet fremkom PETER NANSEN med *et Indlæg* »Til Overvejelse«. Ganske vist havde Boghandlernes Henvendelse været noget skarp i sin Form, og forstaaelig var ogsaa Peter Nansens Uvilje ved Tanken om en fuldstændig Omkalfatring af de Love, som man lige med saa stort Besvær havde fuldendt; men alligevel — hans Artikel var skrevet fra et saa *ensidigt Forlæggerstandpunkt*, som man næppe havde ventet fra den Side, og med en Mangel paa Forstaaelse af det, der var Kærnen i Boghandlernes Ønsker: en beskeden Repræsentation i den Forening, som de stod under. Han skrev, at det maatte naturligvis være Forlagene, Grossisterne, der skrev Lovene; de havde Risikoen. »For komisk er det dog, at saa og saa mange Sortimentboghandlere med en minimal Omsætning og med et à Konditionslager ofte langt større end Aarssaldoen sætter sig paa den høje Hest og vil foreskrive os Forlæggere, hvordan vi skal og maa sælge Bøger«, de Sortimentboghandlere, af hvem de færreste havde Boghandel som Hovederhverv. Han talte om »Tidspunktet til at lave ny Uro og det inopportune ved at rejse nye Krav«, en noget ejendommelig Vending, set paa Baggrund af, at det var en af Gyldendals Direktører, der anvendte den. I et følgende Nummer af Bla-

det blev Peter Nansen roligt og sagligt imødegaaet af tre Boghandlere; en af dem (Søren Wiene) gjorde op, at hvad det ved den forestaaende Revision af Lovene gjaldt om, var at bevare, hvad der var deri af virkelige Fremskridt, og at borttage Uretfærdigheder og unødvendige, skadelige Baand, saaledes at baade Forlagenes Virksomhed fuldt kunde udfolde sig og samtidig Boghandelen vokse i Kraft og Selvstændighed — paa lige Fod arbejde til fælles Fordel⁸⁷).

I Boghandlerforeningens Møde den 24. Maj 1916 vedtog man efter Formandens Forslag at nedsætte *et Udvalg til at revidere Lovene*; det kom til at bestaa af Fr. Gad, Hagerup, Michael H. Jensen, J. Frimodt, Axel Simonsen og en Repræsentant for Gyldendal. Samtidig vedtoges med 53 Stemmer mod 46 en Udtalelse om, at man opfattede Udvalgets Opgave saaledes: Der skulde *ikke røres ved de nu lovfæstede Grundprincipper*; men Arbejdet skulde bestaa i en eventuelt mere praktisk og hensigtsmæssig Affattelse af Enkeltheder, og saaledes at en Revision vilde være at foretage inden Udgangen af 1918 ogsaa af de nye Love. I samme Møde forelaa en Henvendelse fra Formændene for Provinsboghandlerforeningen og Sortimentboghandlerforeningen, hvori de anmodede om, at Boghandlerforeningen ved den forestaaende Revision vilde træde i Forbindelse med et Udvalg, som i samme Anledning var nedsat af de to Foreninger (3 Medlemmer fra Provinsboghandlerforeningen og 2 fra den anden Forening). Boghandlerforeningen overlod til Lovudvalget, om og i hvilket Omfang saadanne Forhandlinger skulde ske⁸⁸).

I en Skrivelse af 5. Juli 1916 *protesterede de to Sortimentforeninger* mod Boghandlerforeningens Vedtagelser i Majmødet. De hævdede, at Overenskomsten af 26. September 1914 var indgaaet mellem Gyldendal paa den ene Side og de tre Boghandlerforeninger paa den anden Side, og det var deri bestemt, at Lovene skulde revideres inden Udgangen af 1916. Det var derfor uberettiget, naar Boghandlerforeningen uden Hensyn til de to andre kontraherende Parter vedtog, at en virkelig Revision først skulde ske inden Udgangen af 1918; heller ikke omtalte Overenskomsten en saadan Begrænsning, som i Instruksen for Lovudvalget opstillet. Vedtagelserne var sket med 53 Stemmer mod 46; men Gyldendal havde været uberettiget til at anvende sine 30 Stemmer i dette Anliggende, da Foreningens

Love udtalte, at et Medlem ikke kunde deltage i Afstemning, der angik dets egne Anliggender. Ved Overenskomsten var det en selvfølgelig Forudsætning, at alle de kontraherende Parter skulde deltage i den stipulerede Lovrevision. Selv om de to Foreninger skulde faa Opfordring til det, kunde de derfor ikke tiltræde det nedsatte Udvalg; kun i et Udvalg, valgt i Overensstemmelse med Overenskomsten af 1914's Forudsætninger og med uindskrænket Kompetence til Forhandling, kunde de indtræde.

Boghandlerforeningens Svar ti Dage senere var *en Afvisning*. Om Formerne og Omfanget angaaende Lovrevisionen var der ikke udtalt noget i Overenskomsten af 1914; Afgørelsen heraf maatte bero hos Boghandlerforeningen, da det var dens Love, der skulde revideres; efter Lovene var der jo ogsaa givet Sortimenteboghandlernes Organisationer Adgang til at afgive Betænkning om Lovforslag. Instruksen til Udvalget havde man vedtaget, for at dette kunde være klar over, at der ikke i Foreningen var Stemning for en omfattende Ændring, og man kunde ikke anerkende, at Gyldendal ikke havde haft Ret til at stemme; det drejede sig jo ikke om dette Firmas særlige Anliggender, men om et almindeligt Spørgsmaal, der havde Betydning for alle Foreningens Medlemmer; Gyldendal kunde lige saa lidt udelukkes fra Afstemningen som Sortimenteboghandlernes Repræsentanter, der ogsaa var Deltagere i 1914-Overenskomsten. Den 11. August svarede de to Sortimenteboghandlerforeninger; man opfattede Boghandlerforeningens Redegørelse af 15. Juli derhen, at Vedtagelsen af Instruksen for Lovudvalget kun var ment som Direktiver for Udvalget, men at dette dog var bemyndiget til uden Begrænsning at optage Forhandling vedrørende Lovændringer med det af de to Foreninger nedsatte Udvalg, navnlig saaledes, at det samlede Udvalg kunde indstille reelle Lovændringer til Vedtagelse inden Udgangen af 1916. Man ønskede dog en skriftlig Udtalelse af Boghandlerforeningen, om denne Opfattelse af dens Svar var rigtig. En saadan Udtalelse synes ikke at være givet; derimod holdt Lovudvalget den 10. Oktober et Møde med det af Sortimenteforeningerne nedsatte Udvalg, og derefter indleverede det sidstnævnte Udvalg et motiveret Lovforslag til Boghandlerforeningen. Ogsaa fra Boghandlermedhjælperforeningen kom en Betænkning

vedrørende Lovrevisionen. Man naaede ikke at komme til Vejs Ende med Revisionen inden Udgangen af Aaret, og i Mødet den 6. December erklærede samtlige Medlemmer, Gyldendals Repræsentant iberegnet, at Bestemmelsen i Overenskomsten af 1914 var sket Fyldest, da en Lovrevision var paabegyndt, uanset at den ikke kunde være tilendebragt ved Aarets Udløb. Spørgsmaalet om Lovrevisionen fortsætter saaledes over i næste Tiaar⁸⁹⁾).

* * *

Aarene 1914—16 fik naturligvis ogsaa for Boghandlerne deres Præg af *Verdenskrigen*. Den 13. August 1914 hed det i »Boghandlertidende«: »De vanskelige Forretningsforhold, der i Øjeblikket hersker herhjemme, takket være Krigen ude i Europa, indvirker selvfølgelig ogsaa paa Boghandelen. Der er meget stille rundt om i Bogladerne og paa Forlagene; det er kun Skoleaarets Begyndelse, der i disse Dage giver lidt Travlhed. Mange af de Nyheder, der tænktes udgivne til Efteraaret, vil sikkert under de forhaandenværende Omstændigheder blive lagt til Side til bedre Tider. De mange Indkaldelser har berøvet Bogladerne og Forlagene en stor Del Medhjælpere; flere af de større københavnske Firmaer har maattet afse 3 à 4 Medhjælpere; i Provinsen, hvor mange Firmaer arbejder med 1 à 2 Medhjælpere, kniber det i denne Tid med Arbejdskraft. En Del yngre Principaler har ogsaa maattet trække i Trøjen⁹⁰⁾).

Med megen Ængstelse saa baade Forlæggere og Sortimentboghandlere Efteraaret i Møde; de første var til at begynde med tilbøjelige til at bremse Udgivelsen saa meget som muligt, og Boghandlerne frygtede for, at Julehandelen, der havde saa stor Betydning for dem, skulde svigte. Lige i de første Maaneder efter Krigsudbruddet var der tomt i Bogladerne, og Handelen koncentrerede sig væsentligst om Skolebøger og om Krigskort og lignende aktuelle Sager; men lidt efter lidt faldt Gemytterne til Ro, og det bogkøbende Publikum vendte tilbage. Julemaaneden forløb over al Forventning godt; Salget var nogenlunde det normale, maaske endda lidt bedre end i 1913; den billigere Litteratur var gaaet lidt stærkere, den dyrere lidt mindre; men Resultatet var i sin Helhed tilfredsstillende. Med den udenlandske Litteratur havde Boghandlerne haft meget

Besvær; tyske Bøger og Blade var kommet ret regelmæssigt; men franske og engelske, navnlig de første havde voldt store Bryderier og megen Udgift. Den udøvende Boghandel berørtes i Aaret 1914 ikke af nogen Fallit⁹¹).

I 1915 følte ogsaa de neutrale Lande stærkere Krigens Byrder. Aaret bragte i endnu højere Grad end i 1914 Dyrtid i Danmark; men store Formuer blev tjent, og Pengerigeligheden kom ogsaa Boghandelen til Gode. Den Utryghed, der havde gjort sig gældende i Efteraaret 1914, mærkedes der intet af i 1915. Baade de regulære og de irregulære Forlæggere arbejdede med en Ihærdighed, der søgte sin Lige. Store Foretagender blev startede; en enkelt Uges Bogfortegnelse havde ikke mindre end 109 Bogtitler! Salget var stort; mange nye Bøger kom i op imod en halv Snes Oplag, og ogsaa Afsetningen af Julehæfter var stort. Af Konkurser var der heller ikke dette Aar nogen inden for Boghandelen⁹²).

Ogsaa Aaret 1916 var merkantilt set godt for Boghandelen; der blev solgt mange flere Bøger end under tidligere, normale Forhold. Der var udkommet færre Bøger, men solgt større Oplag af den enkelte Bog; medvirkende var maaske ogsaa Vanskeligheden med at skaffe udenlandsk Litteratur. Krigen satte forøvrigt ogsaa sit Præg paa den Litteratur, der blev solgt; de største Sukces'er hørte ind under Krigslitteraturen («Klokke Roland», «Den tavse Dansker», «Sønderjydske Soldaterbreve», hver for sig i omkring en Snes Oplag). For Forlæggerne var Aaret maaske dog mindre lukrativt, end det efter Bogomsætningen skulde synes. Papiret var steget ustandseligt gennem hele Aaret; Priserne paa Bogtryk og Indbinding, paa Klichéfremstilling var steget. Hertil kom Mangelen paa Arbejds-kraft, der skyldtes de langvarige Indkaldelser; her havde man ogsaa Aarsagen til, at Efteraarets Bøger gennemgaaende udkom for sent. Heller ikke dette Aar kunde opvise nogen Konkurs inden for denne Erhvervsgren⁹³).

* * *

Boghandlerforeningens *Formand* J. FRIMODT skrev den 28. November 1914 til Foreningen, at han stillede sit Mandat til Disposition i Decembermødet og helst ønskede, at en anden overtog Formands-

posten; han vilde dog lade sig genvælge endnu en Gang, hvis Medlemmerne mente, et Personskifte vilde være særligt uheldigt under de forhaandenværende Forhold. Sit Ønske om Afgang motiverede han med, at han fandt det uheldigt, at Ledelsen af Foreningen nu var delt; en stor og betydningsfuld Sektion af Foreningens Anliggender havde Formanden nu ingen Indflydelse paa, da de var lagt under Forlæggerraaadet. Efter indtrængende Opfordringer lod han sig dog genvælge i Mødet den 9. December⁹⁴).

Forlæggerraaadet havde den 13. Oktober 1914 ved sin Sekretær Michael H. Jensen faaet en Vejledning i Forretningsgangen under de nye Forhold efter Overenskomsten med Gyldendal. Sidst i August 1915, efter Lovenes Vedtagelse, blev J. Frimodt enstemmig valgt til Raadets Næstformand og valgt til Medlem af Forretningsudvalget. I Raadets Decembermøde 1915 var alle Valg Genvalg; men i 1916 fratraadte Peter Nansen ret pludselig sin Direktørstilling i Gyldendal fra 1. Maj, hvorefter J. Frimodt indtog Formandsposten i Forlæggerraaadet, Eiler H. Hagerup Næstformandsposten. I et Brev af 11. Juni, stilet til Frimodt, tog Peter Nansen paa den smukkeste Maade Afsked med Boghandlerforeningen og Forlæggerraaadet og bad dens Medlemmer »bevare i venlig Erindring den fremmede Fugl, der pludselig en Dag dumpede ned blandt dem, og som lige saa uventet en Dag forsvandt«⁹⁵).

I Sommeren 1916 klagede nogle Medlemmer af Forlæggerraaadet over *den ringe Omsætning*, som adskillige Boghandlere havde, og i Mødet den 15. September vedtog man at sende disse Boghandlere en energisk Opfordring til at forøge deres Bogsalg; skete dette ikke, maatte Forlæggerraaadet drage Omsorg for, at Omsætningen paa anden Maade blev forøget i vedkommende Boghandlers Distrikt. Denne Skrivelse vakte betydelig Opsigt og et meget stærkt Mishag hos Boghandlerne; Sagen blev draget frem paa Provinsboghandlerforeningens og Sortimentsboghandlerforeningens Fællesmøde i Oktober, og den sjældent stærke Stemning viste, at Boghandlerne absolut frabad sig Advarsler af denne Art. I »Boghandlertidende« skrev Søren Wiene en Artikel »Boghandlernes Interessepligt«, hvori han fandt denne »Uddeling af Næser« ganske stridende med den Aand, som prægede Boghandlerforeningen gennem Tiderne; Bog-

handlerne vilde ikke betragtes som Filialbestyrere, der trængte til at holdes til Ilden, men som frie og selvstændige Forretningsmænd, og de kunde roligt afvise Skrivelsen; enten var der Tale om Overtrædelser eller ikke af Boghandlernes Pligter i Henhold til Lovene og Betingelserne; i det første Tilfælde var det Voldgiftsretten, der skulde tage sig af Sagen, ikke Forlæggerraaet. Forlæggerraaet vilde imidlertid ikke godkende Protesternes Synspunkter; det hævdede at være i sin gode Ret til at værne om Overholdelsen af Bestemmelsen om Boghandlernes Pligt til at virke for Bogsalget, og at det i de Saldo-sammenligninger, der stod til Forretningsudvalgets Raadighed, havde et fortrinligt Materiale til Bedømmelse af en Boghandlers Energiudfoldelse⁹⁶).

Efter Forretningsudvalgets Indstilling vedtog Forlæggerraaet i Februar 1915, at alle de nye rabatberettigede Forhandlere skulde være forpligtet til at føre et *iøjnefaldende Skilt eller Plakat*, der tilkendegav, at her var der Udsalg fra samtlige de Forlag, der var organiserede under Boghandlerforeningen. Bestemmelsen fandt Optagelsen i de nye Love, og Boghandlerforeningen lod et saadant Skilt fremstille til Brug for Forhandlerne⁹⁷). I September samme Aar blev der udsendt en *Fortegnelse* over Boghandlerforeningens Medlemmer og samtlige rabatberettigede Boghandlere⁹⁸).

Efter Forslag af Lovudvalget vedtog man i Juni 1915, at »Nordisk Boghandlertidende« atter skulde skifte Navn og hedde »*Dansk Boghandlertidende*« som oprindelig; de to andre skandinaviske Lande havde jo forlængst faaet egne Organer for deres Boghandler- og Forlæggerorganisationer, saa Bladets Navn nu var blevet misvisende; Ændringen skete fra 5. August 1915. De stigende Priser paa Papir og andre Materialer bevirkede iøvrigt, at man fra 1. Juli 1916 maatte forhøje Abonnementsprisen fra 5 til 6 Kr. om Aaret⁹⁹).

I Maj 1914 saa det ud til, at man foreløbig havde skrinlagt Planen om at faa en ny Bygning til Brug for *Kommissionsanstalten* og Foreningen; man bevilgede nemlig 3000 Kr. til Ombygning af Anstaltens Lokaler paa Graabrødretorv. I December 1913 havde Provinsboghandlerforeningen foreslaaet, at der i Anstalten blev oprettet en mindre Afdeling som Udleveringslager for de forskellige Smaaforlag uden for København. Spørgsmaalet blev drøftet i Anstaltens Ud-

valg, og det indstillede til Foreningens Afgørelse, at udenbys Firmaer, som var rabatberettigede, fremtidig kunde lade deres Forlag udlevere af Anstalten med Originalrabat mod en Afgift paa mindst 8 % af Nettobeløbet; Provinsboghandlernes tre Repræsentanter i Udvalget havde dog ment, at 5 % var tilstrækkeligt. Forslaget blev vedtaget i Foreningen i Maj 1914; men Afgiftens Størrelse blev overladt til Udvalgets Afgørelse. Ogsaa i Anstalten mærkede man Krigens Indflydelse; den 20. August 1914 indeholdt »Boghandlertidende« følgende Bekendtgørelse fra Anstalten: »Paa Grund af Krigsforholdene er Forsendelsen af Bogpakker til Finland og Sønderjylland — Rødding dog undtaget — indtil videre indstillet«¹⁰⁰).

I Juni 1915 ændrede man Regulativet for Kommissionsanstalten saaledes, at man indførte faste aarlige Salærer. I Marts 1916 gav Foreningen Udvalget for Anstalten Bemyndigelse til i Forening med Anstaltens Direktør fra Tid til anden at foretage saadanne Ændringer i Taksterne for Emballage og Bindegarn, som efter Udvalgets Skøn maatte være nødvendige; i September samme Aar ændrede man Anstaltens Ekspeditionstider¹⁰¹).

Den 18. August 1914 aflagde *det litterære Tilsynsudvalg* Beretning om sin Virksomhed i det forløbne Prøveaar. I Septembersmødet udtalte Foreningens Formand sin varme Paaskønnelse af det store og uegennyttige Arbejde, Udvalget havde udført. Man vedtog enstemmigt, at Udvalget skulde fortsætte Arbejdet under de samme Former som i Prøveaaaret. Da J. L. Lybecker ikke ønskede at fortsætte, valgtes Halfdan Jespersen ind i Udvalget, som iøvrigt bestod af Ove Tryde (Formand) og Axel Simonsen. De genvalgtes i Oktober 1915 og September 1916¹⁰²).

I Foraaret 1914 fik *Folkebogsamlingsudvalget* en Henvendelse om Rabat til Statsbiblioteket i Aarhus paa Indkøb af Bøger, der skulde udlaanes paa samme Maade som et Centralbiblioteks (Folkebiblioteks) Bøger og kun til Egne, hvor Folkebiblioteker ikke fandtes; Foreningens Svar blev et Afslag. Kort efter fik man en Skrivelse fra »Danmarks Folkebogsamlinger«, der henstillede, at Frederiksbergs Folkebiblioteker blev ligestillet med de statsunderstøttede og Københavns Kommunes Folkebiblioteker; Sagen gik til Behandling i Fællesudvalget, og efter dettes Forslag imødekom man Henstillingen

ved en Ændring i Lovene. I April 1915 fornyedes Overenskomsten mellem Foreningen og »Danmarks Folkebogsamlinger« atter for tre Aar¹⁰³).

I 1913 havde Peter Nansen og Sortimentsboghandlerforeningens Formand v. Bracht paa Septembermødet ønsket en Forhandling om *Forholdsregler mod de irregulære Forlag* i Henhold til Loven om illoyal Konkurrence af 8. Juni 1912. I Oktobermødet vedtog man at lade Peter Nansen og v. Bracht arbejde videre med Sagen som et Udvalg. Det viste sig, at Boghandlerforeningen lige saa lidt som Sortimentsboghandlerforeningen havde Paataleret i Følge Loven; det havde derimod De københavnske Handelsforeningers Fællesrepræsentation, og med den satte Peter Nansen og v. Bracht sig i Forbindelse. I de følgende Par Aar fik man nu nogle af de irregulære Forlag tiltalt og dømt, ikke mindst ved v. Brachts ihærdige Arbejde¹⁰⁴).

Som alle andre fastlønnede led *Boghandlermedhjælperne* stærkt under Krigstidens Prisstigninger, og i April 1915 og i April 1916 henstillede Handels- og Kontormedhjælperforeningen til Boghandlerforeningens Medlemmer, at de gav deres Personale Dyrtidstillæg. I et Cirkulære fra Boghandlermedhjælperforeningen fra Januar 1916 hed det, at Aaret 1915 havde bragt dansk Handel uanede store Indtægter, ogsaa Boghandelen; men Gevinsten var ikke naaet ned til Medhjælperne. De havde ikke faaet Indtægtsforøgelser, der stod i Forhold til Prisstigningen paa Livsfornödenheder, og for hver Maaned mærkede de derfor Krigens økonomiske Tryk med stigende Styrke. Man henstillede derfor til alle Boghandlere at bøde paa dette Forhold enten ved en Dyrtidshjælp eller ved et Gagetillæg. Mangelen paa Arbejdskraft virkede dog ogsaa regulerende paa Lønforholdene i dette Fag¹⁰⁵).

Paa den store »*Weltausstellung für Buchgewerbe und Graphik*«, der aabnedes i Leipzig i Marts 1914, var Danmark meget ærefuldt repræsenteret, takket være Statstilskud, Tilskud fra mange Boghandlere og de enkelte Fag, fra Boghandlerforeningen saaledes 2000 Kr. Den smukke og repræsentative danske Afdeling var udvalgt og arrangeret af Bibliotekar ved Det kongelige Bibliotek Victor Madsen, Bogbinder Anker Kyser og Ove Tryde. I Maj deltog Ove Tryde i det Møde, som »*La commission internationale*« holdt i Leipzig,

og Provinsboghandlerforeningen henlagde sit Aarsmøde til Udstillingsbyen, en uforglemmelig Oplevelse for Deltagerne, ikke mindst, naar de saa den paa Baggrund af det Kaos, som Verdenskrigens Udbrud et Par Maaneder senere afstedkom i det internationale Samarbejde¹⁰⁶).

Paa Mødet den 8. Februar 1908 blev der forelagt en Henvendelse fra Kultusministeriet; dette anmodede Den danske Boghandlerforening om at formaa de Forlag, der var knyttet til Foreningen, til at støtte *det islandske Landsbibliotek* ved at skænke det en Bogsamling af de i Danmark udgivne Værker, som Biblioteket maatte ønske at eje. Efter nogen Diskussion, hvor det blev fremhævet, at det her drejede sig om en Gave af ganske overordentlig økonomisk Omfang, vedtog man, under Hensyn til denne store Nationalsags Betydning, at imødekomme Anmodningen. Samtlige Foreningens Forlæggere ydede beredvilligt de ønskede Bogsamlinger og har siden da, Aar efter Aar, skænket Islands Landsbibliotek de danske Bøger og de til Dansk oversatte Bøger, som man har bedt om — mange Tusind Bind¹⁰⁷).

Ved Nytaarstid 1917 var der endnu ikke opnaaet nogen endelig Afklaring af de vanskelige Forhold ved Gyldendals Udmeldelse og Overenskomsten af September 1914; Lovene af 1915 var at opfatte som foreløbige, men om Retningslinjerne for Revisionen herskede der skarpt divergerende Opfattelser hos Sortimentboghandlernes Organisationer og Boghandlerforeningen. *Kolportagespørgsmaalet* havde ikke faaet nogen Løsning og afgav Mulighed for Sammenstød af farligste Art mellem Landets største Forlag og Sortimentboghandlerne. Hertil kom Boghandelens ydre vanskelige Stilling paa saa mange Omraader under *Verdenskrigens* Tegn; med den uindskrænkede Ubaadskrig fra 1. Februar 1917 begyndte Krigens voldsomste Afsnit med de allerstørste Hindringer ogsaa for de neutrale Landes Handel og Produktion.

Boghandlerforeningens *Medlemstal* blev ikke væsentlig forrykket i dette Tiaar; men Døden hentede flere af dens Medlemmer end i noget andet Tiaar; det var jo den spanske Syges Tid, og Pesten, der fulgte i Krigens Spor, krævede ogsaa i denne Kreds sine Ofre.

Den 7. Juni 1917 døde JUL. GJELLERUP efter nogen Tids Sygeleje, og dansk Boghandel mistede derved »en af sine særprægede Skikkelser, en Mand af stor Dygtighed og Fremsyn, besjælet af brændende Iver for sine Idealer og sin Gerning«. Han havde etableret sig i det nye Voldkvarter i 1884 med Sortimentshandel og en Forlagsvirksomhed, der var stærkt præget af hans sociale Indstilling. Efter Polyteknisk Lærestalts Flytning til Sølvtorvet lykkedes det ham paa kort Tid at føre sin Boglade og sit Forlag frem til en førende Stilling inden for den teknisk-videnskabelige Litteratur; han udskilte 1903 den skønlitterære Del af sit Forlag, der erhvervedes af E. Jespersens Forlag. Gjellerup havde været Medstifter af Boghandlermed-

JOHAN FRIMODT

Formand for Den danske Boghandlerforening 1910-1917.

Æresmedlem 1932.

hjelperforeningen og Medlem af dens Bestyrelse, indtil han etablerede sig. Han havde været Medstifter af den københavnske Sortimentsboghandlerforening og Medlem af dens Bestyrelse i de første fem Aar, og i Egenskab af dens Formand var han ogsaa Medlem af Boghandlerforeningen, indtil han i 1898 blev optaget som ordinært Medlem. Han havde været med ved Oprettelsen af Boghandlerfagskolen, havde i flere Aar siddet i Bestyrelsen for den og været blandt dens Lærerkæfter. Ogsaa af De danske Boghandlers Fællesudvalg havde han været Medlem. Karakteristisk for ham var det, at da han døde, omtrent 59 Aar gammel, havde han i et til »Boghandlertidende«s Redaktion efterladt Brev udtalt Ønsket om at blive fritaget saavel for Nekrolog som for Kranse og lignende Sympatitilkendegivelser, et Ønske, man selvfølgelig respekterede¹).

Den københavnske Boghandlerstands ældste Medlem VILHELM THANING døde den 18. November 1917, over 80 Aar gammel. Han var Præstesøn, kom paa Herlufsholm 1852, men gik i 1854 i Boghandlerlære hos H. Hagerup, hvor han blev, til han maatte deltage i Krigen 1864. Han var derefter et Aarstid ansat hos C. C. Lose, indtil han i 1866 etablerede en Boglade sammen med en Ven fra Tiden paa Herlufsholm L. Appel. Ved Flid og Arbejdssomhed og klog Fastholden af Forbindelserne fra Skolens og Ungdommens Dage lykkedes det dem at arbejde deres Forretning frem til at blive en af Københavns betydeligste. Appel døde i 1893; 1897 optog Thaning en ny Kompagnon Andreas Bertelsen; men han døde i 1914 efter længere Sygdom, og den 77-aarige Thaning stod atter uden Kompagnon. Kort efter optog han Holger Gade Svendsen i Firmaet, og det blev ham, der nu kom til at føre Forretningen videre. I 1881 var Thaning blevet optaget i Boghandlerforeningen, som han saaledes havde været Medlem af i over 36 Aar, og han havde i Aarene før Krigen deltaget meget i Arbejdet inden for Foreningen; han havde siddet i Afregnings- og Kautionsudvalget i 3 Aar (1890—92) og været Foreningens Revisor i 18 Aar (1893—1910). I »Boghandlertidende« karakteriseredes han som en Mand af den gode, gamle Skole, »fittig og pligttopfyldende lige til det sidste, retlinet og finttænkende; en Mand, der havde Hjertet paa rette Sted, og som i sin høje Alder kunde glæde sig ved den varmeste og

mest uskrømtede Sympati hos alle sine Standsfæller, baade gamle og unge²).

I sit 81. Aar døde den 9. April 1918 Boghandlerforeningens ældste Æresmedlem VILHELM TRYDE. Han var Proprietærsøn, havde lært Boghandel i Helsingør og havde derefter været ansat hos H. J. Bing & Søn og hos Otto Schwartz, indtil han Nytaar 1863 overtog Riis' Boghandel i Slesvig By. Da Østrigerne den 6. Februar 1864 rykkede ind i Byen, maatte Tryde forlade sin Forretning. Efter som Frivillig at have deltaget i Krigen ved Korpsintendanturen etablerede han sig i November 1864 i København og skabte den Forretning paa Østergade, hvor han virkede gennem et halvt Aarhundrede som Bog- og Kunsthandler, indtil han paa sin 50 Aars Jubilæumsdag, hædret med Etatsraadtitlen, definitivt trak sig ud af Forretningstilværelsen og helt overlod Sønnen Ove Tryde, hans Kompagnon siden Nytaar 1901, den gamle, grundfæstede Boghandel. Da havde Vilhelm Tryde en lang Arbejdsdag bag sig, ikke alene i sit Firma, men ogsaa inden for Boghandlerforeningen. Han havde ved sin Død været Medlem af Foreningen i 52 Aar (1866—1918), deraf de sidste 8 Aar som Æresmedlem, og mange var de Tillidshverv, den havde givet ham i Aarenes Løb. Foruden de mange Udvalg og Komitéer, nedsatte i særlige Anledninger, som han havde siddet i, havde han været Medlem af Afregnings- og Kautionsudvalget 1881—82 og 1895—1900, af Fællesudvalget i dets første Aar indtil 1900 og igen 1911—14 og af Voldgiftsudvalget 1911—15. Da G. E. C. Gad fra Nytaar 1903 traadte tilbage fra Formandsposten, blev Tryde hans Efterfølger som Foreningens øverste Repræsentant 1903—10. Der lød mange anerkendende Ord om hans Virksomhed, da han i 1910 nedlagde sit ansvarsfulde Hverv som Formand, og Anerkendelsen fik haandgribeligt Udtryk i en Hædersadresse og deri, at Foreningen udnævnte ham til Æresmedlem. Han havde været en myndig og energisk Formand, der havde forstaaet at skabe Respekt for Lovene, og selv om der til Tider var blevet knurret i Geledderne, var der Enstemmighed om, at han havde været den rette Mand paa Formandsposten i de syv Aar³).

Den 31. Juli 1918 døde PETER NANSEN, der som Direktør for Gyl dendal 1896—1916 havde faaet saa stor Indflydelse paa den danske

AUGUST BANG

Næstformand 1891 - 1893.
Direktør for Boghandlernes Hjælpekasse 1898 - 1918.

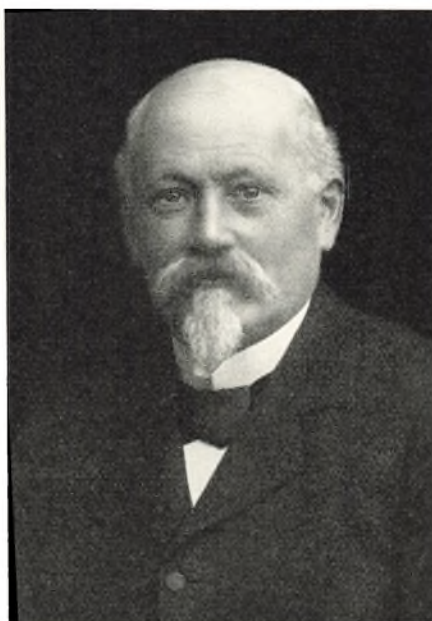
OSCAR GAD

Medlem af Forlæggerrådet 1905 - 1914.
Medlem af Best. for Komm. Anst. 1907 - 1920.

JUL. GJELLERUP

Form. f. Sortimentsbogh. Foren. i Kbhvn. 1897 - 1898.

VILHELM THANING

Revisor 1893 - 1910.

Boghandels Udvikling, en Indflydelse, som han inden for Boghandlerforeningens Rammer udøvede fra 1914—16 gennem det udvidede Forlæggerraad; han havde været Medlem af Foreningen siden 1904⁴). Sidst paa Aaret, den 20. December 1918, døde Etatsraad JACOB HEGEL, omtrent 68 Aar gammel. Han havde været Medlem af Boghandlerforeningen fra 1877, da han blev optaget i Faderens Firma, som han blev Eneejer af i 1887, og til Firmaet ved Sammenlutningen med »Nordisk Forlag« i 1903 blev omdannet til et Aktieselskab; da trak han sig ud af den daglige Ledelse af Gyldendal, men sad som Formand for Selskabets Bestyrelse til sin Død. Men indtil 1903 havde Jacob Hegel været et aktivt Medlem af Boghandlerforeningen, havde i to Aar været dens Næstformand (1897 og 1898), siddet i Forlæggerraadet 1897—1903, været Kasserer i 1888 og Decisor i 1899⁵).

Den ene af Firmaet C. A. Reitzels Indehavere O. H. MIKKELSEN døde den 23. December 1918; han havde været Medlem af Foreningen siden 1911, men den stille, dygtige Boghandler havde ikke sat sig Spor i dens Udvikling⁶). Det samme gjaldt Forlagsboghandler N. C. ROM, der døde den 26. April 1919; han havde været Medlem siden 1899⁷).

Den 27. Februar 1920 døde AUGUST BANG, der i nogle Aar havde været et virksomt Medlem af Foreningen, »en ad de gamle, veltjente Mænd, en af dem, som højnede Boghandelens Niveau«, 75 Aar gammel. Han var en selfmade Mand, havde lært Boghandel hos Wilhelm Prior og havde i 1866, kun 22 Aar gammel, etableret sig paa det sparsomt bebyggede Vesterbro. Med Kvarteret udviklede hans Forretning sig; han virkede baade som Sortimentboghandler og som Forlægger, var Hovedkommissionær for Landhusholdningsselskabet og Landbohøjskolen og gjorde et stort filantropisk Arbejde. Han var blevet Medlem af Boghandlerforeningen i 1884, var dens Næstformand i fire Aar (1891—93), sad i Fællesudvalget 1901—15 og i Voldgiftsretten til 1917, foruden at han i tidligere Aar havde været et skattet Medlem af adskillige af Foreningens Komitéer. »Boghandlertidende« skrev ved hans Død: »Danske Boghandlere har i August Bang mistet en anset og dygtig Kollega, vel nærmest hørende til den gamle Skole, men dog ingenlunde uforstaaende for det nye og unge i Tiden«⁸).

Efter en Sommers Sygeleje døde G. E. C. Gads ældste Søn OSCAR GAD den 8. Oktober 1920, 51 Aar gammel, afbrudt midt i sit energiske Arbejde. Han var i 1897 indtraadt i Firmaet som Kompagnon og havde især viet Forlaget sine Kræfter og særlig den Del deraf, der kendetegnede den gamle Universitetsboghandel. I Boghandlerforeningen var han blevet optaget i 1897, og ogsaa den viede han en Del af sin Arbejdskraft; han sad i Bestyrelsen for Kommissionsanstalten fra 1907 til sin Død og i Forlæggerraadet fra 1905 til dets Omdannelse i 1914. Ove Tryde karakteriserede hans Væsen med Ordene Samvittighedsfuldhed og Grundighed. »Hans Væsen var sindigt, kunde til Tider føles kejtet og vel omstændeligt. Det stod i nøje Forbindelse med, at han var en grundsolid Natur, lidt af en Grubler; han ønskede at danne sig sin egen Mening om Livets mange Forhold og komme til Bunds deri; moderne Jag var ham fremmed; hans Arbejde skulde være godt gennemtænkt og vel overvejet. . . . I dansk Boghandel vil han blive erindret som et hjertensgodt, redeligt Menneske, trofast mod den Kreds, han var knyttet til, i høj Grad opfyldt af ærlig Stræben efter at virkeliggøre de høje Krav, han stillede for sig og sin Gerning⁹⁾.

CARL REITZEL døde den 21. Februar 1921, 61 Aar gammel; af Boghandlerforeningen havde han været Medlem siden 1892; men hans Virksomhed for Standen var faldet uden for Foreningens Rammer; han havde siden 1916 været Kasserer for De danske Boghandleres Hjælpekasse¹⁰⁾. Han fulgtes den 11. Marts 1921 af OTTO WROBLEWSKI, en stille, tilbageholdende, beskeden Mand; han havde været Medlem af Foreningen siden 1891¹¹⁾. Den 14. December 1922 døde PETER HAASE, der havde været Medlem siden 1911; han var en af Boghandler-Fagskolens Stiftere; men ellers faldt hans Arbejde for Standen uden for Foreningen, nemlig i Boghandlermedhjælperforeningen¹²⁾.

Den 22. April 1923 mistede Boghandlerforeningen et Medlem, der havde viet Foreningen sin Arbejdskraft i højere Grad end de allerfleste andre. 61 Aar gammel bukkede J. L. LYBECKER under for en Influenza, som han for sent havde søgt Lægehjælp imod. Han var Kristianshavner, Søn af en Handelsbogholder, og lærte Boghandel hos Andr. Fred. Høst & Søn fra 1877. 1887 etablerede han sig ved

HANS FRANDSEN
Medlem af en Række Udvalg 1899 - 1918.

J. L. LYBECKER
Redaktør af Boghandlertidende 1893 - 1920.
Medlem af Boghandlerrådet 1914 - 1920.

CARL REITZEL
Kasserer i Boghandlernes Hjelpekasse 1916 - 1921.

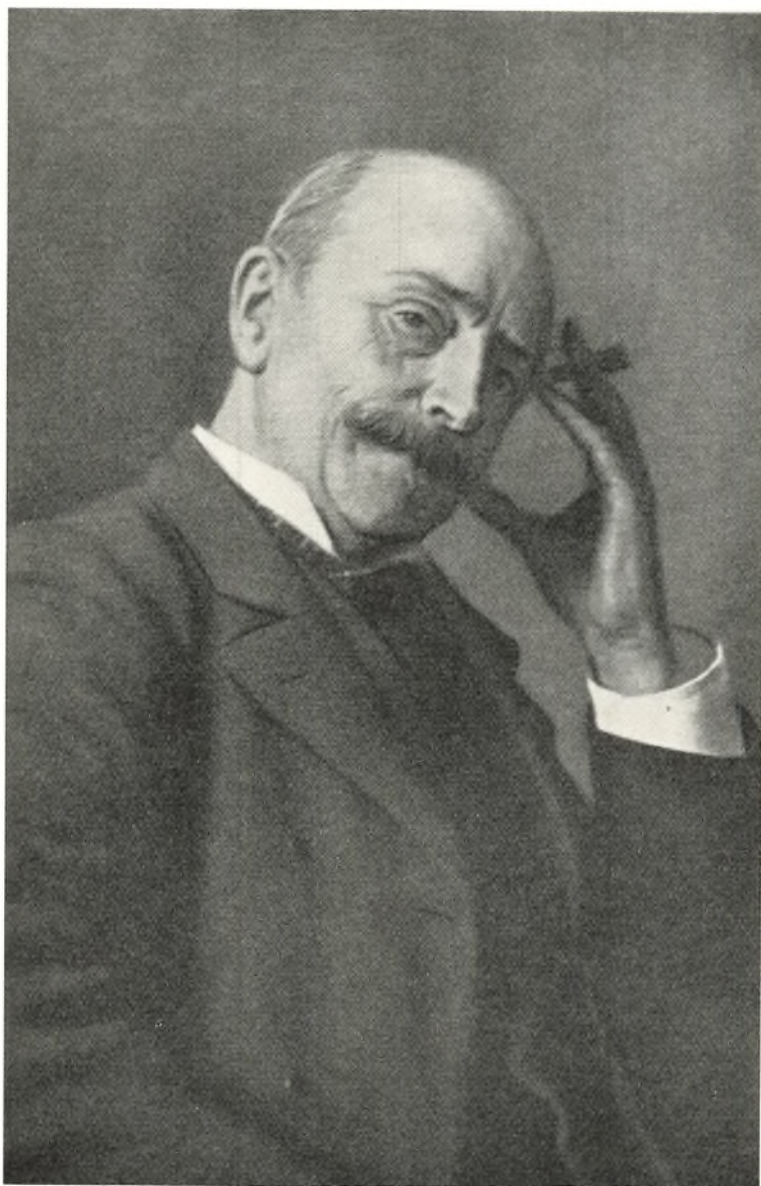
PETER HAASE
Formand for Boghandler Fagskolen 1911 - 1918.

at overtage C. A. Topps Boghandel. Hans Lyst stod til Forlagsboghandelen; i 1890 solgte han Sortimentsboghandelen for at hellige sig den Forlagsvirksomhed, han sammen med Einar Meyer, en Lærekammerat fra hans Aar hos Høst, havde begyndt i 1889. Meyer døde i 1890, og Lybecker blev Eneejer af Forlaget. Sammen med en anden af Kammeraterne fra Høst, E. A. Hirschsprung, overtog han i 1893 J. H. Schuboths Boghandel, og den samlede Virksomhed fik Firmanavnet »Det Schubothske Forlag«. Dermed indleddedes en betydelig litterær Udgivervirksomhed, ledet med sikker Smag og kunstforstandig Æmhed, indtil Forlaget fra Nytaar 1909 overgik til Gyldendal. Lybecker købte i Stedet Andr. Schous og Th. Linds Bogforlag og fortsatte under Firmanavnet »J. L. Lybeckers Forlag« sin Udgivervirksomhed, indtil han i 1920 solgte Firmaet til H. Hagerups Forlag, i hvis Ledelse han indtraadte som Direktør. Paa mangfoldig Vis i og uden for Boghandlerforeningen gjorde han et stort Arbejde for Standen. Han havde været Medlem af Bestyrelsen for De danske Boghandlers Hjelpekasse og i 1891 dens Revisor. I 1890 var han blevet optaget i Boghandlerforeningen, og i en lang Aarrække var han Redaktør af »Boghandlertidende« (1893—1920) med en levende Interesse for Fagets Anliggender, en aldrig svigtende Akkuratesse og Ordenssans, en sund Dømmekraft og et særligt Ønske om at vise Forstaaelse til alle Sider. Han var en Fredens Mand, og uden Partiskhed, med Ro og Værdighed løste han den Opgave at lade Bladet blive et Bindeled mellem Forlæggere og Sortimentsboghandlere. Men ogsaa andre Opgaver røgtede han. Han var Redaktør af »Litteraturtidende« i dettes kortvarige Levetid (1893—94); han sad i Forlæggerraaet fra dets Oprettelse 1897 til 1920, var de sidste Aar ogsaa Medlem af dets Forretningsudvalg; han sad i Fællesudvalget 1897—1915 og senere i Boghandlerraaet; fra 1906 var han Leder af Folkebogsamlingsudvalget, og det var paa hans Initiativ, det litterære Tilsynsudvalg blev oprettet i 1913; fra 1916 sad han ogsaa i Voldgiftsretten. Det Blad, han i saa mange Aar havde redigeret, skrev ved hans Død: »Med vaagen Virkelighedsans stod Lybecker med begge Ben paa Jorden, og derfor kom Venner og Kolleger ofte til ham for at søge Raad. . . . Han havde en stor Vennekreds baade inden for og uden for vor Stand. Store var hans

Fordringer til Livet aldrig. I Vennekredsen eller hjemme i sine Stuer med sine kære Bøger følte han sig lykkelig og glad, og lykkelig følte han sig ogsaa, naar han en Sommer i en god Vens Selskab foretog en lille Ferierejse, der dog kun undtagelsesvis gik uden for Landets Grænser. Munter og spøgefuldt færdedes han blandt Kammerater, og saaledes vil han blive mindet iblandt dem⁽¹³⁾).

Den aarhusianske Forlægger ALBERT BAYER, der var blevet Medlem af Foreningen i 1910, døde den 2. Maj 1925; han havde ikke sat sig noget Spor i Foreningens Liv⁽¹⁴⁾).

Boghandlerforeningens Æresmedlem, den tidligere Forlægger ERNST BOJESEN døde den 10. Juli 1925, 76 Aar gammel, en Mand, der havde haft den største Betydning for dansk Boghandels Udvikling. Han var Postmesterson fra Sorø, havde lært Boghandel hos den foretagsomme Fr. Wøldike og etablerede i 1872 sammen med Chr. Thomsen en Bog- og Papirhandel i København. Kompagniskabet blev opløst i 1878, og Bojesen begyndte under eget Navn et Kunstforlag og en Kunsthandel; fra 1889 drev han udelukkende Forlagsvirksomhed. Bojesen vilde være Forlægger i stor Stil. Han erobrede først Københavnerne med sine Julehæfter («Juleroser» og «Oldfux», senere «Blæksprutten»), og da han havde faaet Tag i Publikum, udsendte han Holbergudgaven med Hans Tegners Illustrationer, og Slag i Slag fulgte nu en Række andre betydelige Publikationer. Hans sikre Blik for Tidens Ønsker, hans Evne til at finde de rette Medarbejdere, hans Fantasi og Dristighed, hans kunstneriske Forbindelser gav ham Successen. Fra Nytaar 1896 sammensluttedes hans Forlag med P. G. Philipsens og Kgl. Hof-Musikhandel til A/S »Det nordiske Forlag« med Ernst Bojesen som Leder af Bogforlaget, og en ny statelig Række fremragende Værker saa Lyset; det maa være nok at minde om »Frem« med den svenske Aflægger »Ljus«, der opnaaede et Oplag paa over 100.000 Eksemplarer. Efter en længere Konkurrence med Gyldendal, der havde faaet Peter Nansen til Leder, sluttedes de to store Forlag sammen i 1903 under Bojesens og Nansens fælles Ledelse. 1914 nedlagde Ernst Bojesen sit Hverv som Direktør i Gyldendal, og blev Medlem af Selskabets Bestyrelse. Han skulde egentlig være traadt ud af Boghandlerforeningen ved denne Lejlighed; men i Stedet valgte Foreningen, hvoraf han havde været

ERNST BOJESEN
Formand for Forlæggerradet 1899-1914.
Æresmedlem 1914.

Medlem siden 1896, at udnævne ham til Æresmedlem. Da Gylden-
dal i 1917 definitivt brød med Boghandlerforeningen, nedlagde
Bojesen sit Bestyrelshverv. I Foreningen havde han siddet i For-
læggerraadet 1899—1914 og i Fællesudvalget fra 1905. Hans mange
Venner blandt Boghandlere, Kunstnere og Forfattere satte ham i
Maj 1926 en Mindesten af bornholmsk Granit paa hans Grav, og
Henrik Koppel skrev i »Boghandlertidende« ved hans Død en smuk
Mindeartikel, skildrede ham som den rigt udstyrede Personlighed,
fuld af Initiativ og Ideer, myreflittig, i Optræden fordringsløs og
ligetil med indtagende, jovialt Humør¹⁵).

Nogle Medlemmer forlod Boghandlerforeningen ved *Udmeldelse*
i Løbet af Tiaaret. I 1917 var det Foreningens tidligere Næstfor-
mand BALDUR BØRGEN, der tog Afsked, da han trak sig ud af aktiv
Boghandel (Jacob Lunds Boghandel). En anden Boghandler, der
havde gjort en Indsats i Foreningen, men nu forlod den, var HANS
FRANSEN, da han i 1918 solgte sin Forretning. I 1919 afhændede
LOUIS K. NYROP, GARTNER PRIOR og AUGUST BANG deres Forret-
ninger og gled ud af Foreningens Medlemsfortegnelse. Endelig
meldte Forlæggeren STEEN HASSELBALCH sig ud fra Nytaar 1922.
Mest opsigtsvækkende var dog GYLDENDALS Udmeldelse i 1917;
men den vil blive omtalt i anden Sammenhæng¹⁶).

En Række Forlæggere og Boghandlere blev i Tiaarets Løb *optaget*
i Boghandlerforeningen: Holger Gade Svendsen (1917), Henrik
Koppel (1917), Johs. Lind ved Overtagelsen af Firmaet Høst &
Søn (1917), Chr. Nielsen og Otto Halling (Nyt Nordisk Forlag)
(1917), John Martin (1917), Carl Hage (1918), Joh. Fr. Clausen
(1918), Emil H. Frimodt (1918), Ejvind Christensen, Aug. Bangs
Boghandel (1920), Paul H. Hagerup og Anton Christensen (1920)
ved Indtrædelse i H. Hagerups Forlag, Axel Sandal (1920), Einar
Haase (1921) og Fru Marie Bayer (1925)¹⁷).

* * *

Efter at Forlæggerne ved Lovene af 1915 havde faaet deres Krav
om Forlæggerraadets udvidede Myndighed gennemført, var *Dansk*
Forlæggerforenings Mission endt. Om Aftenen den 16. Januar 1917
holdt den sit afsluttende Møde ved en selskabelig Sammenkomst

paa Paladshotellet. Peter Nansen holdt en Tale, hvor han erklærede Foreningens Opgave for endt, og man besluttede at opløse Foreningen; man vedtog enstemmigt at overlade den lille Kassebeholdning — 18 Kr.! — til De danske Boghandlers Hjelpekasse. Sammenkomsten sluttede med en smagfuldt arrangeret Middag, hvor Peter Nansen var Vært. Hagerup takkede ham for hans Arbejde i Foreningen; men iøvrigt havde Værten frabedt sig Taler ved den tvangsfrie, særdeles fornøjelige Fest¹⁸).

I Henhold til Overenskomsten af 1914 sad der et Udvalg og arbejdede med *Lovenes Revision*; men de Retningslinjer, der var angivet for Udvalgets Arbejde, havde kaldt Sortimentboghandlerne frem til Protest. I Foreningens Møde den 26. April 1917 forelaa endelig Lovændringsforslaget, og man vedtog at sende det til Sortimentboghandlernes Organisationer for at faa disses Betænkning om den Del af Bestemmelserne, som efter Lovene krævede Forelæggelse for disse Organisationer; i Mødet var Formanden for Provinsboghandlerforeningen Chr. Milo til Stede og udtalte en Beklagelse af, at man intetsomhelst Hensyn havde taget til de Ønsker, som Sortimentboghandlerne havde indsendt til Lovudvalget forrige Aar, en Beklagelse, som i Begyndelsen af Maj blev fulgt af en skarp Protest fra de to store Sortimentorganisationer¹⁹).

Da kom pludselig i Juni en Skrivelse fra *Gyldendal* til Foreningen om, at Selskabet *udmeldte sig* fra Nytaar 1918 at regne. Skrivelsen motiverede dette Skridt med, at Forlaget i sine Bestræbelser for at gavne Litteraturen og skaffe den den videst mulige Udbredelse havde mødt Modstand hos Provinsboghandlerne, som nu gennem deres Organisation bestræbte sig paa at bekæmpe al Kolportage, netop paa et Tidspunkt, hvor Forlaget havde godtgjort, hvor vital Kolportagen var for Litteraturens Udbredelse. Det var dog Forlagets Haab, at Boghandlerforeningen under en eller anden Form vilde aabne sine Medlemmer Adgang til vedblivende at staa i Forbindelse — helst direkte — med Forlaget; det Samarbejde, der nu vanskeliggjordes af talrige Love og Vedtægter, vilde efter Gyldendals Mening udmærket kunne fortsættes tilfredsstillende for begge Parters Vedkommende under de friere Former, som Udmeldelsen vilde aabne Adgang for. Samtidig udsendte Direktør Fr.

Hegel en længere motiveret Redegørelse for Forlagets Beslutning²⁰).

Der var i *Kolportagespørgsmaalet* sket det, at der allerede i Foraaret 1916 havde været en Forhandling mellem Handelsministeriet og Boghandlerforeningens Formand om en Ordning af denne Sag, og i Majmødet 1916 havde Formanden foreslaaet, at man foretog en Henvendelse til Ministeriet; men efter Direktør Hegels Forslag havde man udsat Sagens Behandling. I Efteraaret nedsattes imidlertid paa Handelsministeriets Initiativ en *Kommission* med det Formaal at overveje, i hvilket Omfang, der burde gives Bevilling til at lade ombære og sælge Bøger og Skrifter. Kommissionen bestod af to Repræsentanter for Handelsministeriet, en for Kirkeministeriet, en for Statspolitiet, samt fra Boghandlerforeningen J. Frimodt og Fr. Hegel, fra Provinsboghandlerforeningen Chr. Milo og fra den københavnske Sortimentsboghandlerforening v. Bracht. Senere supplerede Kommissionen sig med Professor Steenberg som Repræsentant for Statens Folkebogsamlingskomité. Der viste sig stærkt divergerende Meninger mellem Boghandlernes og Forlæggernes Repræsentanter, og for at søge at naa til en Fællesindstilling nedsatte man et *Underudvalg*, bestaaende af Frimodt, Hegel, Milo og v. Bracht med en Repræsentant for Handelsministeriet som Formand. I Underudvalgets Møde den 24. November 1916 naaede man til Enighed om Hovedtrækkene i en Fællesindstilling fra de tre Boghandlerforeninger; den blev udformet af Ministeriet og tilstillet Kommissionen; men i dennes første Møde derefter, den 29. November, tog Milo til stor Forbavselse for de øvrige Medlemmer Afstand fra Fællesindstillingen, hvis skitserede Form, han fem Dage før havde billiget. Kommissionens Formand vilde da opløse Kommissionen; men paa v. Brachts Forslag nøjedes man med midlertidig at udsætte dens Møder.

Nu hvilede Sagen, til Milo den 5. Januar 1917 henvendte sig til Hegel for at faa ham til at gaa med til en Ændring paa et væsentligt Punkt i Fællesindstillingen; men den 8. Januar svarede Hegel med et Afslag, som han nærmere redegjorde for og motiverede i et Indlæg i »Boghandlertidende«. Indlægget medførte en længere, haardnakket og fra Formens Side ret skarp Polemik mellem Hegel og Milo. Provinsboghandlerforeningen holdt den 16. April en ekstra-

ordinær Generalforsamling, hvortil man indbød Frimodt og Hegel; de udeblev med den Motivering, at det naturlige Forum for en Drøftelse vilde være et Udvalgsmøde med ligelig Repræsentation fra begge Sider. Generalforsamlingen nedsatte derfor et Femmandsudvalg til at forhandle med Forlæggerne, men disse svarede den 24. April, at de ikke fandt Anledning til at drøfte Sagen uden om den af Ministeriet nedsatte Kommission. Samtidig gjorde man Provinsboghandlerforeningen bekendt med et Par Responsa, Gyldendal havde indhentet hos Juristerne Vinding Kruse og Otto Liebe og forelagt Boghandlerforeningen. Disse hævdede efter Domspraksis, at det var et Forlag tilladt — ogsaa paa Landet — ved sine Kolportører at modtage Bestillinger eller Subskription efter Forevisning fra Kolportørens Side af illustrerede Kataloger, der viste Bogens Udstyr og Tryk. Ligeledes var det et Forlag tilladt at lade Kolportører sælge til private Kunder paa Landet, modtage Bestilling og Subskription efter Forevisning af selve Bogen eller Bindet som Prøve, naar Forlaget selv trykte og indbandt Bogen, der blev forhandlet. Da man ikke kendte Ministeriets Stilling til disse Synspunkter, mente Forlæggerraadet i sin Skrivelse af 24. April til Provinsboghandlerforeningen, at alene af denne Grund var en fornyet Forhandling kun mulig under Ministeriets Auspicier. Provinsboghandlerforeningens juridiske Konsulent Overretssagfører Thorsten Larsen var imidlertid ikke enig med Vinding Kruse og Otto Liebe og raadede Foreningen til at lade Sagen prøve ved Domstolene²¹).

Saaledes var Stillingen, da Gyldendal pludselig foretog det overraskende Skridt at melde sig ud af Boghandlerforeningen, der dog ellers havde staaet solidarisk med Gyldendal i denne Sag. Motiveringen var altsaa Kolportagespørgsmaalet i Forbindelse med den Gnidningsmodstand, der efter Gyldendals Mening gjorde sig gældende ved Antagelsen af nye Forhandlere. Forlaget hævdede, at en Række af Love og Samhandelsbetingelser i en Aarrække havde vanskeliggjort Etableringen af nye Udsalg paa de mindre Pladser; Boghandlerforeningen tvang ikke desto mindre Forlæggerne til kun at benytte Boghandlerne. Koppel oplyser i denne Forbindelse, at i 1917 stod den danske Boghandlerforening i Forbindelse med 380 danske Boghandlere og 386 Forhandlere²²)!

Gyldendals Udmeldelse forelaa i Boghandlerforeningens Møde den 21. Juni. Fem Dage senere holdt baade Foreningen og Forlæggerraadet Møde om Sagen. Der fandt en længere Diskussion Sted, og der var enstemmig Misbilligelse af, at Gyldendal trak sig tilbage fra Foreningen, inden den Ordning havde staaet sin Prøve, som var skabt efter Forlagets Ønske. Man ønskede dog ikke Krig; Foreningens Stilling til Forlaget vilde i første Række blive bestemt af, om Gyldendal i sine Dispositioner vilde vise Boghandlerne de fornødne Hensyn. Forlaget vilde finde en fast og stærk Vilje hos Foreningen til at støtte Boghandlernes almindelige Interesser. Man vedtog at sende Gyldendal en Meddelelse om dette Foreningens Standpunkt, samtidig med at man udtalte, at man ikke forstod, hvorledes Forlagets Stilling med Hensyn til den Ordning af Kolportagespørgsmaalet, som Ministeriet vilde træffe, vilde være stærkere, naar det stod uden for, end naar det stod inden for Organisationen. I Forlæggerraadet besluttede man at sende Hovedkommissionærerne og de rabatberettigede Forhandlere en Meddelelse om, at Gyldendals Udtræden ikke gjorde nogen Forandring i deres Stilling over for Boghandlerforeningen²³).

Den 20. August opfordrede Københavns Boghandlerforening — den københavnske Sortimentboghandlerforening havde den 2. Maj skiftet Navn — Den danske Boghandlerforening til at nedsætte et Udvalg, som kunde træde i Forhandling med de to Sortimentboghandlerorganisationer vedrørende *Ændringer i Foreningens Love* i Anledning af Gyldendals Udtræden. Den 14. September kom en Meddelelse fra Provinsboghandlerforeningen om dens Ønsker om denne Forenings Forhold til Boghandlerforeningen, og i Mødet den 27. September blev der nedsat et Lovrevisionsudvalg, bestaaende af Branner, Frimodt, Hagerup, Michael H. Jensen, Halfdan Jespersen og Lohse. Den 27. Oktober dannedes der en Fællesorganisation af Sortimentboghandlerne i København og Provinsen, »*De danske Boghandleres Landsforening*«, med Ahrent Flensborg, Ringsted, som Formand og H. v. Bracht som Generalsekretær, medens den øvrige Bestyrelse var valgt af henholdsvis Provinsboghandlerforeningen og Københavns Boghandlerforening. Landsforeningen anmodede om Tilladelsen til, at dens Formand fik Ret til at give Møde i Boghand-

lerforeningen; Forlæggerraaet anbefalede Andragendet, og Tilladelsen blev enstemmig givet den 15. December²⁴).

Imidlertid havde man arbejdet med Lovenes Revision i Løbet af Efteraaret 1917. Lovudvalget udarbejdede Forslag til en Række Ændringer, »der specielt tog Sigte paa Realiteterne uden at forandre væsentligt paa det principielle i Boghandlerforeningens Love«. Udvalget tog Hensyn til et tidligere indsendt Andragende fra Sortimentsorganisationerne om Genoprettelse af Fællesudvalget. Samtidig tog Lovudvalget Sigte paa at sætte Foreningen og dens Medlemmer i Stand til »at imødegaa eventuelle Foreteelser under den nye Situation, som vilde foreligge i det nye Aar«. Under Lovudvalgets Forhandlinger med delegerede fra Landsforeningen, til hvem Lovændringsforslaget var sendt til Betænkning, opstod der Modsætninger i Opfattelsen af, hvad man var blevet enige om med Hensyn til det foreslaaede Boghandlerraaets (Fællesudvalgs) Myndighed, og da Lovudvalget mente at være blevet illoyalt behandlet af de delegerede, som efter dets Mening uberettiget havde hemmeligholdt en Overenskomst mellem dem og Gyldendal vedrørende dette Forlags Samhandelsbetingelser, trak Lovudvalget Forslaget om Boghandleraaet ud af Revisionsforslaget. Det saaledes beskaarne Lovforslag blev tilstillet Sortimentsboghandlernes Organisation til Betænkning; en saadan blev afgivet den 10. December af Landsforeningen; den indeholdt kun Ønsket om at faa oprettet et Boghandlerraad med afgørende Myndighed med Hensyn til Samhandelsbetingelserne. Den 15. December 1917 blev *de nye Love vedtaget* i Boghandlerforeningen og uden nogen Bestemmelse om et Boghandlerraad.

Af *Ændringer af mere reel Betydning* kan nævnes: Alle Antagelser af rabatberettigede Boghandlere, samt Fastsættelse af Kautitioner blev henlagt under Forlæggerraaets Forretningsudvalgs Afgørelse. Det samme gjaldt Filialbevillinger, der først skulde forelægges Formanden i Provinsboghandlerforeningen til Udtalelse; hvis eet Medlem af Forretningsudvalget ønskede det, kunde Afgørelsen dog henskydes til Forlæggerraaet. Det faste aarlige Medlemskontingent blev forhøjet fra 10 til 50 Kr. Intet Medlem og ingen rabatberettiget maatte være økonomisk interesseret i et uden for Organisationen staaende Bogforetagende, ej heller systematisk levere Bøger til saadanne Fore-

tagender, selv uden Rabat, uden Forlæggerraadets Sanktion. Intet Medlem kunde have over 10 Stemmer. Hvor hurtig Afgørelse efter Forlæggerraadets Skøn var paakrævet, kunde dettes Udvalg midlertidig med bindende Virkning træffe Beslutning om Ændringer i og Tilføjelse til Love og Samhandelsbetingelser; men saadanne midlertidige Bestemmelser skulde snarest forelægges til Godkendelse paa sædvanlig Maade. Rabatberettigelse kunde ikke uden Forlæggerraadets Billigelse udnyttes gennem mere end eet Udsalgssted. Der skulde som Regel ikke antages flere Forhandlere i Købstæderne. Udelukkelsen af Stormagasiners og Varehuses Bogsalg ophørte. Forlæggerraadet kunde give Tilladelse til at yde Rabat til Firmaer uden for Organisationen og fastsætte Betingelser for saadan Rabatydelse. Forlæggerraadet kunde i paakommende Tilfælde dispensere fra, at alle inden for Organisationen staaende rabatberettigede ikke maatte udstille, skilte med og virke for Forlagsartikler fra Forlag uden for Organisationen. Samtlige Bestemmelser om Rabat til de rabatberettigede, om Maksimalrabat og Kontantrabat, udgik. Listen over Frisalgartikler udvidedes; men alle disse Artikler skulde have Bogladeprisen paatrykt direkte paa Omslaget; var Prisen paa saadanne Artikler nedsat, skulde den tidligere Bogladepris overstemples af Forlaget. Saldering for det afsluttede Regnskabsaar skulde finde Sted senest den 31. Marts det paafølgende Aar, medmindre Forlæggerraadet paa Grund af særlige Tilfælde fastsatte en tidligere Salderingstermin, hvad Raadet var berettiget til mod en forholdsmæssig Rentegodtgørelse af 6 % p. a.²⁵).

Disse Lovændringer tager paa flere Punkter tydeligt Sigte paa den Ordning, man før eller senere maatte naa til med »Forlaget uden for Organisationen«, Gyldendal. De nye Love og Samhandelsbetingelser blev straks trykt og tilsendt Medlemmerne og Boghandlerne, ledsaget af en Skrivelse af 31. December 1917 fra Formanden J. Frimodt; heri var der redegjort for Lovudvalgets Forhandlinger med de delegerede fra Sortimentsorganisationerne, og der indløb hurtig Protestskrivelse mod Fremstillingen fra Landsforeningen. Forlæggerraadet svarede med Tilbud om en forsøgsvis *Oprettelse af et raadgivende Boghandlerraad*; Landsforeningen tog mod den fremstrakte Haand, og i Boghandlerforeningens og Forlæggerraadets Møder den

10. April 1918 vedtoges Boghandlerraadets Oprettelse, som et Ændringsforslag til Lovene af 1917.

Voldgiftsretten forsvandt af Lovene, og i Stedet kom Boghandlerraadet. Det skulde bestaa dels af Boghandlerforeningens Formand (som Formand) og Forlæggerraadets Formand som selvskrevne Medlemmer, dels af 11 valgte Medlemmer, nemlig 5 fra Boghandlerforeningen, 5 fra Landsforeningen og 1 fra Hovedkommissionærernes Organisation. Boghandlerforeningens Sekretær skulde fungere som Raadets Sekretær, dog uden Stemmeret. Foruden sine Funktioner som Voldgiftsret skulde Raadet ogsaa have nogen Indflydelse paa Samhandelsbetingelserne. Ændringer i disse skulde forelægges Raadet til Betænkning og Udtalelse, og Ændringer i Lovens Bestemmelser om Boghandlerraadet skulde have Raadets Sanktion²⁶).

Med Gyldendal fik Boghandlerforeningen sidst i December 1917 en *Ordning*, saaledes at man gensidig ydede Rabat; da Forlaget ikke vilde give en særlig Rabat til Hovedkommissionærerne, blev der af Boghandlerforeningen heller ikke bevilget de af Gyldendal oprettede Depoter en saadan særlig høj Rabat. Rabatydelserne gjaldt baade for Køb til eget Brug og for Køb til Videreförhandling. Dermed havde de to Parter i Samhandelen fundet en *modus vivendi*²⁷), undtagen for Hovedkommissionærerne.

Den 5. Juli 1918 holdt Forlæggerraadet et Møde, som ikke blev refereret i »Boghandlertidende«. Formanden Fr. Gad og Michael H. Jensen gav forskellige Oplysninger vedrørende *Hovedkommissionærernes Stilling*; den sidstnævnte havde under en Rejse paa Fyn og i Jylland gjort »Studier i Marken«, og Formaalet med Mødet var, at Formanden vilde erfare, om han var i Overensstemmelse med Forlæggerraadets Medlemmer, naar han havde den Opfattelse, at der ikke burde foretages øjeblikkelige Skridt til at oprette »Centraler« (d. v. s. Hoveddepoter) i København, Aarhus eller andetsteds. Imidlertid var Systemet med Hovedkommissionærer dødsdømt. Deres Organisation ophørte at eksistere fra 1. Juni 1918, hvilket dens hidtidige Formand J. Lyng et Par Uger senere meddelte Boghandlerforeningen; denne tog Skrivelsen til Efterretning og besluttede ved første Lejlighed at ændre de Punkter i Lovene, der indeholdt noget om Hovedkommissionærernes Organisation. Dette skete i Januar 1919;

i Boghandlerraadets Sammensætning fik Landsforeningen tildelt det Medlem, som den opløste Forening hidtil havde haft Ret til at vælge, og havde saaledes 6 Repræsentanter i Raadet²⁸).

I *Kolportagesagen* skete der i den følgende Tid dette: Kommissionen holdt den 22. Juni 1917 et Møde, hvor Vinding Kruses og Otto Liebes Synspunkter blev forelagt; Mødets Resultat blev, at Afgørelsen af deres Rigtighed blev henskudt til Domstolene, og Kommissionens Møder blev derfor udsat, indtil man havde en Højesteretsdom at holde sig til. Gyldendal erklærede, at Forlaget, hvis dets juridiske Konsulent mente det tilraadeligt, vilde arbejde med den omstridte Kolportageform, indtil Højesterets Kendelse i Løbet af 1½ Aar vilde foreligge. I August 1919 faldt der ved Viborg Overret en Dom i en Sag, der var rejst mod Gyldendal for ulovlig Kolportage; Forlaget blev frifundet. Saaledes forelaa der nu Domspraksis for, at Forlagets Synspunkter havde været rigtige. I Foraaret 1920 genoptog Kolportagekommissionen sine Møder, men uden noget praktisk Resultat²⁹).

I Efteraaret 1920 anmodede Landsforeningen om, at Boghandlerforeningen vilde nedsætte et Udvalg til *Revision af Lovene*. Ønsket blev imødekommet, og Udvalget kom til at bestaa af Formanden Fr. Gad, Overretssagfører Axel Simonsen, Povl Branner, Michael H. Jensen og Henrik Koppel. Halvandet Aar senere, den 26. Maj 1922 forelagde Lovudvalget i Forlæggerraadet Forslag til Ændringer i Samhandelsbetingelserne og fire Dage senere i Boghandlerforeningens Møde Forslag til Ændringer i baade Love og Betingelser; Forslaget om Betingelserne blev uden Forhandling henvist til Boghandlerraadets Betænkning. I Raadets Møde Dagen efter udviklede der sig en Del Diskussion; Sortimentforeningernes Formænd gjorde Rede for forskellige Punkter, hvor de ønskede Forslaget ændret; de vilde tilsende Boghandlerforeningen en skriftlig Redegørelse derfor; derefter vilde Afgørelsen jo saa ligge hos Forlæggerraadet³⁰).

Nu foretog *Københavns Boghandlerforening*, ledet af Boghandler Ellen Branth, et mærkeligt Skridt. Den 29. Juni sendte den en af dens 101 Medlemmer underskrevet *Opsigelse til Den danske Boghandlerforening* med følgende Motivering: *Københavns Boghandlerforening* havde gentagne Gange henstillet til Boghandlerforeningen at

ændre Lovbestemmelsen om, at Boghandlerne var underkastet foranderlige Love, uden at de havde nævneværdig Indflydelse derpaa; da Medlemmerne nu havde erfaret, at der i det nye Lovforslag ikke var taget Hensyn til denne gentagne Henstilling, havde de fremsat et bestemt Krav om, at Forholdet til Boghandlerforeningen blev ændret saaledes, at det ikke hvilede paa denne Lovbestemmelse; man tilføjede, at en Overenskomst mellem de to Foreninger godt kunde gennemføres uden væsentlige Ændringer i de gældende Samhandelsbetingelser. Den 4. Juli svarede Boghandlerforeningens Formand Fr. Gad, at det ikke drejede sig om nye Love, men om en à jour-Føring af de gamle, og at han ikke fandt, at det tagne Skridt vilde virke fremmende paa Forhandlingerne; han delte dog det Haab, som Frøken Branth personlig havde udtalt over for ham, at det vilde lykkes at komme til en Forstaaelse; skete dette ikke, maatte man gøre sig klart, at 101 københavnske Boghandlere derved afbrød Forbindelsen med samtlige Forlæggere inden for Den danske Boghandlerforening og ophørte med at være rabatberettigede.

Der udviklede sig nu en længere Diskussion i Fagpressen om Berettigelsen af Københavns Boghandlerforenings Opsigelse; der viste sig ogsaa *divergerende Opfattelser* af, hvad der var foregaaet i Boghandlerraadets Møde den 31. Maj. Den 10. August indbød Fr. Gad til et Fællesmøde mellem de to Foreningers Medlemmer den 17. August; Fristen var for kort, svarede Københavns Boghandlerforenings Formand, og netop den 17. August vedtog denne Forening at svare Boghandlerforeningen, at man ikke paa nærværende Tidspunkt ansaa et stort Fællesmøde for tjenligt, men foreslog i Stedet en Udvalgsforhandling. I Stedet indbød Boghandlerforeningen til *et Fællesmøde* mellem Repræsentanter for baade Provinsboghandlerforeningen og Københavns Boghandlerforening paa den ene og Boghandlerforeningens Lovudvalg paa den anden Side. Dette Møde fandt Sted paa Hotel »Dagmar« den 30. August, og her fremsatte Lovudvalget *to alternative Tilbud*: 1) enten at skabe et Kontraktforhold til Sortimentboghandlerne i Lighed med disses Kontrakter med Gyldendal 2) eller at ændre Boghandlerraadet, saa det bestod af lige mange Medlemmer fra begge Sider, hvis man kunde finde en tilfredsstillende Løsning paa Opmandsspørgsmaalet, og at

indføre en Regel om, at naar Ændringer i Samhandelsbetingelserne blev vedtaget, skulde de først træde i Kraft 4 Maaneder senere; derved blev der givet Sortimentsboghandlerne Lejlighed til at sige op med det i Lovene anførte Varsel paa 3 Maaneder. Paa disse Tilbud lovede Sortimentsforeningernes Repræsentanter at give Svar. Provinsboghandlerforeningen gav sin Tilslutning til det sidste Alternativ, og i et Møde den 27. September mellem Lovudvalget og Københavns Boghandlerforenings Repræsentanter opnaaedes der ogsaa med denne Forening Enighed om det sidste Alternativ; Opmandsspørgsmaalet blev afgjort saaledes: Saafremt Stemmerne i Tilfælde, hvor Boghandlerraadet fungerede som Voldgiftsret, stod lige, kunde Raadet, saafremt det ikke vedtog at lade Sagen bortfalde, vælge en Opmand til med bindende Virkning at træffe Afgørelse i Sagen; kunde Enighed om Opmandens Valg ikke opnaas, skulde Sagen henvises til de almindelige borgerlige Domstoles Afgørelse³¹).

Endelig den 6. December 1922 kunde de *nye Love, Samhandels- og Antagelsesbetingelser samt Regulativet for Boghandlerraadet* blive vedtaget i Boghandlerforeningens og Forlæggerraadets Møder, og den 31. December kunde de — af praktiske Grunde trykt hver for sig — sendes ud til Medlemmerne og Boghandlerne. Ud over de omtalte nye Bestemmelser, om Boghandlerraadet og Fristen for Samhandelsbetingelsernes Ikrafttræden, var det i det væsentlige kun formelle Ændringer, der var foretaget³²).

Tre Gange i Løbet af Tiaaret dukkede Planer op om at *skabe en stor Fællesorganisation af alle danske Boghandlere og Forlæggere*. Første Gang var i Sommeren 1917, lige efter Gyldendals Udmeldelse; Forlæggeren Steen Hasselbalch foreslog i »Boghandlertidende«, at enten skulde Den danske Boghandlerforening optage samtlige Medlemmer af Københavns Boghandlerforening og Provinsboghandlerforeningen som ordinære Medlemmer, hvorefter den samlede Forening skulde ledes af en Formand, der helst skulde være baade Forlægger og Sortimentsboghandler, og et eller to Bestyrelsesmedlemmer fra hver af de tre Foreninger, eller ogsaa skulde Boghandlerforeningen opløses, Forlæggerforeningen genstiftes og de to Sortimentsforeninger fortsætte deres Virksomhed, medens alle fælles Anliggender skulde afgøres af en Fællesrepræsentation af lignende Art som i For-

slaget om den udvidede Boghandlerforening³³). Under Forhandlingerne om Boghandlerforeningens Lovrevision i 1921--22 fremkom atter Tanken om at samle de tre Foreninger i en stor Fællesforening; under Lovudvalgets Arbejde blev der under Drøftelserne med Sortimentforeningerne udformet et Forslag — af Axel Simonsen, Henrik Koppel og Michael H. Jensen — om en samlet Organisation af danske Boghandlere, der blev forelagt Forlæggerraaet; under de videre Forhandlinger blev Planerne derom dog skrinlagt³⁴). I Boghandlerforeningens Møde den 11. Oktober 1923 dukkede Tanken op igen, denne Gang som en Plan om at optage alle københavnske Boghandlere i Foreningen; det var Formanden Fr. Gad, der forelagde Sagen; men det kom kun til en første orienterende Behandling i dette Møde, og en senere Drøftelse fandt ikke Sted³⁵).

* * *

Krigtidens Vanskeligheder viste sig ved Nytaar 1917 for den danske Boghandel deri, at Priserne paa Materialer og Arbejdskraft stadig var stigende. Af denne Grund saa Forlæggerraaet sig nødt til i et Cirkulære at meddele en Beslutning af 6. December 1916 om, at Bogladepriserne for en Del indbundne Bøger og for nye Bøger og nye Oplag i det Hele taget skulde forhøjes. Man forsøgte en Henvendelse til Prisreguleringskommissionen om at faa fremskaffet en Nedsættelse paa Papirpriserne til Skole- og Lærebøger; men Kommissionen maatte meddele, at det ikke var muligt. *Aaret 1917* blev dog for Forlæggere og Boghandlere et ret godt Aar. Forlagene -- gamle og nye -- sendte Strømme af Bøger ud paa Bogmarkedet og fik dem afsat. Nettofortjenesten blev dog efterhaanden mindre og mindre; Grunden var netop de stigende Materialepriser og Lønninger; det opvejedes dog noget ved Oplagens Størrelse.

Boghandleraaet 1918 var særdeles godt, trods Fordyrelser, Bogbindervanskeligheder og meget andet. En Mængde nye Bøger saa Lyset, omend ikke altsammen af den lodigste Art. Købelysten, ikke mindst til de dyre Bøger, var større end nogensinde. Ogsaa af den udenlandske Litteratur, især den engelske, var Salget stort, skønt Krigen havde lagt mange Vanskeligheder i Vejen for Indførselen. Efter Krigens Afslutning i Efteraaet 1918 saa man med bange Anel-

ser hen til, hvad *Aaret 1919* vilde bringe; man nærede Frygt for, at Publikums nedadgaaende Købeevne skulde skade Efteraarets Bogmarked. Aaret 1919 blev dog ogsaa tilfredsstillende for Forlag og Sortimentshandel; men Vanskeligheder med at skaffe Arbejdskraft var større end nogensinde, og Lønningerne steg stadig.

Med *Genforeningsaaret 1920* begyndte Krisen ogsaa for dansk Boghandel. Publikums svigtende Købeevne, Kreditstramningen maatte lægge en Dæmper paa Produktionen; de store og lette Fortjenesters Tid var forbi. I 1921, hvor Fredskrisen øvede sin voldsomme Virkning over hele Verden, kom adskillige Firmaer ind i vanskelige og trykkede Forhold; men i det store Hele slap dansk Boghandel forholdsvis smertefrit gennem Aaret; men medens Fremstillingsmulighederne forbedredes, formindskedes stadig Afsætningsmulighederne. *Aaret 1922* blev et Depressionens Aar, ogsaa for Bogmarkedet; Omsætningen dalede, og enkelte Firmaer maatte standse deres Betalinger. Og bedre blev det ikke i 1923; ribbet for Illusioner erkendte man, at nu var Sparsomhedens og Nøjsomhedens Tid inde; nøgternt pegede man paa de Sammenligninger, der frembød sig ved at betragte de Forhold, hvorunder en Deichmann og en C. A. Reitzel under fattige Forhold for knapt hundrede Aar siden havde ført deres Foretagender frem, trods alle Vanskeligheder, ved Varsomhed, Agtpaagivenhed og Nøjsomhed. I 1924 syntes Forholdene i Boghandelen saa nogenlunde at være faldet til Ro i et mere stabilt Leje; ogsaa *Aaret 1925* var et stille og roligt Aar for dette Erhverv, medens Krise og Arbejdsløshed hærgede i andre Fag. De store Vanskeligheder for Landbruget, der viste sig i 1926, og ogsaa mærkedes i de fleste bærende Erhverv, følte i Boghandelen paa den Maade, at Omsætningen stadig mindskedes, medens det ikke rigtig var muligt at faa Driftsudgifterne presset ned; dog stod Erhvervet Aaret bedre igennem end de fleste andre Brancher³⁶).

Efter Afstemningen i Sønderjyllands første Zone den 10. Februar 1920 gav 5 sønderjydske Boghandlere efter eget Ønske Møde i Boghandlerforeningen den 25. Februar for at forhandle om en Ordning af samtlige sønderjydske Boghandlers Forhold i den ikke helt lette Overgangstid, der forestod; de blev budt Velkommen af Formanden Fr. Gad, og efter Mødet holdt Boghandlerforeningen en Fest-

middag for dem paa Skydebanen, en smuk og harmonisk Fest, præget af Forventningen om den forestaaende Genforening. I Forsommeren var der planlagt et samlet Besøg i København af de sønderjydske Boghandlere; men det blev opgivet. Paa Genforeningsdagen udveksledes telegrafiske Hilsener mellem Boghandlerforeningen og Sønderjydsk Boghandlerkreds, og Foreningen modtog fra Kredsen en smuk Adresse med Tak for Festen den 25. Februar og med Ønsket om et frugtbringende Samarbejde i den kommende Tid³⁷).

Boghandlerforeningen fik *et nyt Æresmedlem* i dette Tiaar. Den 13. Juli 1924 fyldte EILER H. HAGERUP, Foreningens mangeaarige Næstformand, 70 Aar, og om Formiddagen mødte en Deputation fra Foreningen — Formanden Fr. Gad, Næstformanden Michael H. Jensen, Overretssagfører Axel Simonsen og Foreningens eneste Æresmedlem Ernst Bojesen — for at meddele ham, at han var blevet udnævnt til Æresmedlem af Boghandlerforeningen, og overrække ham et Diplom, udført af Maleren H. Westergaard og indbundet i blaat Maroquin fra Anker Kyster; samtidig indbød Deputationen ham til en Festmiddag paa Skydebanen den 27. September³⁸).

I September 1917 meddelte *Formanden* J. FRIMODT, at det var hans Ønske at trække sig tilbage fra Formandsposten ved Aarets Udgang; Foreningens Forhold var nu saa ændrede, at han mente, det for dens Skyld »vilde være heldigere, om Ledelsen kom paa nye og friske Hænder«. Foreningen anmodede ham enstemmigt om endnu en Gang at overveje denne Beslutning; men han fastholdt sit Standpunkt, og ved Valget i December blev FR. GAD hans Efterfølger. Nytaarsaftensdag mødte en Deputation op hos den afgaaende Formand med en Gave fra Foreningen som Tak for hans Indsats i de 8 Aar, han havde været dens Formand: et smukt dobbeltkapslet Guldur med Inskription³⁹).

I Efteraaret 1922 ønskede baade *Næstformanden* EILER H. HAGERUP og Formanden Fr. Gad at afgive deres Hverv ved Aarets Udgang; medens den første afløstes af MICHAEL H. JENSEN, lod Formanden sig bevæge til at modtage Genvalg med visse Forbehold, fremkaldt af Vanskeligheden ved samtidig at bestride dette Hverv og lede Forretningen i Vimmelskaftet. Fr. Gad kom imidlertid til at lede Foreningen mange Aar endnu⁴⁰).

FREDERIK GAD

Formand for Den danske Boghandlerforening 1918-1929.
Formand for Boghandlerraadet 1918-1929.

I 1917 var *Antallet af rabatberettigede Boghandlere* 380; dette Tal blev stadig forøget, og i 1923 var det 401, i 1926 416¹⁾). I Oktober 1921 henstillede Provinsboghandlerforeningen til Boghandlerforeningen, at denne ikke »forfremmede« Forhandlere til Boghandlere paa Steder, hvor der i Forvejen var en rigelig Repræsentation for denne sidste Kategori; Foreningen svarede, at Forlæggerne under de forhaandenværende Forhold maatte have deres fulde Handlefrihed paa dette Punkt. I Mødet den 10. April 1924 rejste Henrik Koppel Spørgsmaalet om nye Retningslinjer for *Antagelsen af rabatberettigede Boghandlere*, og man vedtog, at Forlæggerraadets Forretningsudvalg inden Maanedens Udgang skulde forhandle om dette Anliggende; det fik Bemyndigelse til at tilkalde udenforstaaende Personer, hvis Mening det kunde ønske at høre. Den 13. Maj holdt Udvalget et Møde, hvortil det havde anmodet Bestyrelserne for Provinsboghandlerforeningen, Københavns Boghandlerforening og Boghandlermedhjælperforeningen om at indfinde sig, da Udvalget gerne vilde orientere sig i de Synspunkter, der fra disse Sider gjorde sig gældende med Hensyn til Antagelsen af nye Boghandlere. Der viste sig at være Enighed om, at der for Tiden var gennemgaaende altfor mange Boghandlere, naar man medregnede de i de senere Aar tilkomne nye Forhandlere uden faglig Uddannelse. Udvalget henstillede til Organisationerne at tage Lærlingsespørgsmaalet op til Forhandling, for ad den Vej at søge Tilgangen til Faget begrænset; til Forlæggerraadet henstillede man, at det lejlighedsvis søgte Forhandling med Gyldendal om en Regulering af Forhandlerspørgsmaalet.

Sidst i Maj bad Forlæggerraadet efter Michael H. Jenesns Opfordring Forretningsudvalget fremkomme med Forslag til Ændringer i Betingelserne for Antagelse af Boghandlere, og i Decembermødet foreslog Udvalget, at Etableringsretten for Fremtiden skulde afgøres ved almindelig Stemme flerhed. I samme Møde forelaa der en Henstilling fra de to Sortimentsorganisationer om, at Antagelsen af nye Boghandlere blev indskrænket til det mindst mulige; en lignende Henstilling var rettet til Gyldendal. Boghandlerforeningen svarede, at den var enig med Sortimentsboghandlerne i, at den store Tilgang af Boghandlere og Forhandlere kunde vanskeliggøre en

sund Udvikling af dansk Boghandel, og den erklærede sig rede til at begrænse Tilgangen saa meget som muligt; den maatte dog tage Hensyn til veltjente Boghandlermedhjælperne; Forudsætningen for denne Imødekommenhed var dog, at Sortimentsorganisationerne gjorde noget alvorligt for at *begrænse Tilgangen af Lærlinge*, og at de vandt Gyldendals Forstaaelse, saaledes at der ikke blev etableret flere nye Forhandlere paa Steder, hvor der i Forvejen var rabatberettigede Boghandlere, og saaledes at det blev forhindret, at de, der fik Afslag hos Boghandlerforeningen, kort efter etablerede sig i Følge Aftale og Overenskomst med Gyldendal; dette sidste var sket gentagne Gange⁴²). En saadan Forstaaelse skulde dog paa Forhaand synes vanskelig at opnaa hos Gyldendal.

I Forlæggerraadets Februardmøde 1925 drøftede man en Ændring af Antagelsesbetingelserne; men under Forhandlingerne kom der saa divergerende Anskuelse til Orde, at Sagen blev udsat indtil videre. Et Aarstid senere, i Raadets Møde den 15. April 1926 foreslog Henrik Koppel, at man gav Paragraf 4 i Antagelsesbetingelserne denne Formulering: »For Medhjælperne, der i mindst 8 Aar har været beskæftigede hos rabatberettigede Boghandlere, gælder den Regel, at deres Antagelse ikke kan nægtes, dersom Halvdelen af de afgivne Stemmer er afgivet for Antagelsen« (i Stedet for: »med mindre $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer modsætter sig Antagelsen«). Koppels Forslag blev forkastet ved Afstemning ved Haandsoprækning; han beklagede, at Foreningen ikke havde benyttet denne Lejlighed til at opfylde sit Løfte fra December 1924, da den erklærede sig rede til at begrænse Tilgangen af Boghandlere det mest mulige. Paa Formanden Fr. Gads Anmodning vedtog Forlæggerraadet følgende Udtalelse: »Boghandlerforeningen bekræfter tidligere Løfter om tilbørlige Hensyn, tagne ved Antagelse af nye rabatberettigede Boghandlere, samtidig med at der tages det tilbørlige Hensyn til Medhjælperne«. Paa en Forespørgsel fra Boghandlermedhjælperforeningen svarede Foreningen i Juni samme Aar, at der ikke var ændret noget i Principperne for Antagelse af rabatberettigede Boghandlere, men at de nuværende vanskelige Forhold i enkelte Tilfælde kunde paavirke Afstemningen saaledes, at et iøvrigt kvalificeret Andragende blev nægtet; man henstillede paany til Boghandlermedhjæl-

perforeningen at arbejde for en Begrænsning af Tilgangen til Faget⁴³).

Efter Gyldendals Udtrædelse af Boghandlerforeningen i 1917 henvendte Boghandlermedhjælperforeningen sig til Forlaget med en Anmodning om ikke at besætte de nye Pladser, som de nye Forhold maatte medføre, før der ved aabent Opslag var givet Landets Medhjælper Lejlighed til at søge disse Stillinger; samtidig gav Medhjælperforeningen Boghandlerforeningen Meddelelse om denne Henvendelse. Forlagets Svar viste imidlertid, at den nye Ordning ikke gav Medhjælperne nogen større Muligheder i den Udstrækning, deres Forening havde formodet⁴⁴).

Den 1. April 1919 sendte Medhjælperforeningen Boghandlerforeningen et Forslag om, at der blev oprettet en *Overenskomst om Mindsteløn og Arbejdsvilkaar* for Boghandelens Medhjælperpersonale. Efter en indgaaende Diskussion blev Sagen henvist til et Udvalg, som skulde træde i Forbindelse med Københavns Boghandlerforening, og i dette Udvalg blev Medhjælpernes Udkast til Overenskomsten undergivet enkelte mindre Ændringer. I Mødet den 25. Juni vedtog Foreningen derefter enstemmigt at anbefale sine Medlemmer at tiltræde Overenskomsten med Medhjælperne. I Slutningen af Januar 1920 opsagde Medhjælperforeningen Overenskomsten til Ophør ved Udgangen af April Maaned samme Aar og gav i Stedet Forslag til en ny kollektiv Aftale. I Boghandlerforeningens Møde den 25. Februar blev Sagen overgivet til Forlæggeraadets Forretningsudvalg, som skulde samarbejde med Provinsboghandlerforeningen og Københavns Boghandlerforening i Spørgsmaalet. Den nye Overenskomst forelaa i Aprilmødet og blev vedtaget med alle Stemmer mod een. Derefter kom Overenskomsten først paa Dagsordenen igen i Majmødet 1922, da der forelaa en ny Henvendelse fra Medhjælperne om en Revision deraf; der blev nedsat et Udvalg, men noget Resultat af dets Forhandlinger ses ikke⁴⁵).

I Forlæggerraadets Møde forelaa der den 25. Juni 1919 Andragender fra tre veltjente Medhjælper om at blive antaget som rabatberettigede Ledere af Boglader, oprettet i Randers, Aalborg og Aarhus af Politikens Telegramhal; samtidig havde Provinsboghandlerforeningen henstillet, at Boghandlerforeningen nægtede Rabat-

berettigelse til Medhjælpere, der skulde være Ledere af *Boglader, oprettet af Pressen*. Efter en længere Diskussion viste der sig Flertal for, at man ikke skulde nægte at antage Medhjælperne til Rabat, naar disse ellers opfyldte Lovenes Betingelser for Antagelse, og de tre nye Boghandlere fik deres Rabatret⁶).

I 1921 vedtog Boghandlerforeningen at yde pekuniær Støtte til, at der blev oprettet et med »Biblioteksskolen« beslægtet *Kursus for Medhjælpere*, og senere paa Aaret overtog Foreningen en begrænset Garanti for Afholdelsen af nogle litterære Aftener med Foredrag, som Medhjælperforeningen havde taget Initiativet til. I 1925 kautionerede Foreningen for 750 Kr. til Udgivelse af en *Haandbog for Boghandlere*, som Medhjælperforeningen ogsaa havde taget sig af. Efter Opfordring af *Medhjælpernes Pensionsforening* valgte Boghandlerforeningen i Oktober 1925 to delegerede — Fr. Gad og Ove Tryde — til sammen med delegerede fra de andre Foreninger at virke for Pensionsforeningens Fremgang, og i 1926 anbefalede Foreningen sine Medlemmer at støtte et nyt Rejselegat, som Boghandlermedhjælperforeningen ønskede oprettet⁷).

Foreningens juridiske Konsulent Axel Simonsen havde været af den Mening, at *Lærlingeloven af 1889* ikke hjemlede nogen Pligt for Boghandlere og Forlæggere til at have skriftlige Kontrakter med deres Lærlinge; i 1917 kunde han meddele, at Sagen var blevet behandlet i Retten med det Resultat, at hans Synspunkter var rigtige. Den 1. Januar 1922 traadte imidlertid en *ny Lærlingelov* i Kraft, og ved den var det ogsaa paalagt Boghandlere og Forlæggere at sørge for Oprettelsen af skriftlige Kontrakter vedrørende deres Lærlinge⁸).

Aar efter Aar bevilgede Boghandlerforeningen den aarlige Understøttelse til *Boghandler-Fagskolens* Drift. Forlagsboghandler Halfdan Jespersen afløste i 1918 P. Haase som Formand for Udvalget for Fagskolen, og i 1925 overgik Skolens daglige Ledelse fra Ernst Bierberg, der efter 27 Aars Arbejde for Skolen (siden dens Oprettelse) havde ønsket at trække sig tilbage, til Axel Sandal⁹).

I Foraaret 1921 henvendte Antikvarboghandlerforeningen sig til Boghandlerforeningen med Ønsket om at faa *Kontrol med Salget af brugte Bøger*, specielt af Bøger, der var solgt paa Ratebetaling. Der

blev nedsat et Udvalg, som i Forbindelse med Repræsentanter fra den københavnske Boghandlerforening og Antikvarboghandlerforeningen skulde søge Spørgsmaalet løst. Om Efteraaret vedtog Landsforeningen en Resolution om, at de Forlæggere, der solgte Frisalgsartikler til Antikvarboghandlere, ikke kunde forvente, at Boghandlerne skulde vise Interesse for deres Forlagsartikler, en Resolution, der gav Anledning til nogen Diskussion i Forlæggerraadets Møde den 7. December 1921; her forelaa forøvrigt ogsaa en Meddelelse om, at Justitsministeriet ikke for Tiden fandt nogen Anledning til at udstede noget Regulativ for Handelen med brugte Bøger. I Oktober 1925 drøftede Boghandlerforeningen, om der kunde og burde indføres ensartede Regler for, under hvilke Former rabatberettigede Boghandlere kunde drive Forretning med antikvariske Bøger; men overlod til Formanden Fr. Gad at forhandle Spørgsmaalet med Formændene for de andre Organisationer. Anledningen hertil var den, at en rabatberettiget Boghandler var begyndt at drive systematisk Opkøb af Anmeldereksemplarer og systematisk antikvarisk Køb og Salg af kurante skønlitterære Bøger, der ikke var udsolgt. Det viste sig imidlertid, at en Ordning af den paagældende Boghandlers Forhold ad denne Vej vilde tage for lang Tid; en Forhandling med ham forblev resultatløs, og i Stedet indankede man saa Sagen for Boghandlerraadet, som i sin Kendelse den 24. November 1925 godkendte, at Forlæggerraadet berøvede ham Rabatberettigelsen. Forøvrigt havde Boghandlerforeningens Formand allerede i Foraaret samme Aar efter Michael H. Jensens Forslag henvendt sig til Bladenes Organisationer om at faa indført nogen Kontrol med *Anmeldereksemplarernes Skæbne*⁵⁰).

I det Hele var Foreningen stadig paa Vagt for at faa opretholdt *faste Bogladepriser*, og da Københavns Boghandlerforening i Februar 1918 klagede over, at Aage Prior var Leverandør til »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« og gav Foreningen Rabat, blev Sagen paakendt af Voldgiftsretten. Firmaet havde ikke staaet i personligt Forhold til Forbrugsforeningens Medlemmer, men leveret til Foreningen som saadan, og mente derfor, at det havde haft Ret til at give Foreningen som privat Køber, der aftog for over 3000 Kr. Bøger om Aaret, Rabat. Voldgiftsdommen

gik Aage Prior imod, idet den dømte ham til at betale 1000 Kr. i Bøde til Boghandlernes Hjælpekasse og 300 Kr. i Sagsomkostninger samt til at hæve Forbindelsen med Forbrugsforeningen⁵¹). Da Gyl-dendal i 1926 tilbød Medlemmerne af Journalistforbundet Rabat, sluttede Boghandlerforeningen sig til de Forestillinger, som Sortimentsorganisationerne gjorde over for Forlaget. Senere paa Aaret gav Foreningen Afslag paa en Anmodning om Rabat til Medlemmerne af Bibliotekssamfundet for København og Omegn; Motiveringen for Afslaget var den, at det dels var forbudt i Foreningens Love, dels vilde kunne faa vidtrækkende Konsekvenser⁵²).

Landsforeningen skrev i November 1917 til Statens Bogsamlingskomité, om den vilde være villig til at foretage en Stempling af de Ordresedler paa Bøger til *Folkebibliotekerne*, som fra Boghandlerne indløb til Forlæggerne, og derefter sende disse Ordresedler til Kommissionsanstalten; samtidig gav Landsforeningen Boghandlerforeningen Meddelelse om denne Forespørgsel. Foreningen behandlede Sagen i sit Novembermøde, og den vedtog, at den bestaaende Overenskomst med Foreningen »Danmarks Folkebogsamlinger« ikke skulde fornyes, naar den udløb 31. Marts 1918, men at man i Stedet vilde slutte sig til Landsforeningens Ønske om, at Statens Bogsamlingskomité overtog Kontrollen med Bibliotekernes Ordre, naturligvis under Forudsætning af, at de enkelte Folkebogsamlinger for at opnaa Rabat underskrev en Erklæring om ikke antikvarisk at ville købe de Bøger, som kunde faas i nye Eksemplarer gennem den organiserede Boghandel. Den 19. December sluttedes der en Overenskomst for Tidsrummet 1. April 1918—31. Marts 1921 om denne Ordning mellem Statens Bogsamlingskomité og Foreningens Folkebogsamlingsudvalg. Dette Udvalg, der skulde være overflødiggjort ved den nye Ordning, kom dog efter Statens Komité's Ønske til at fungere endnu et Stykke Tid. I sit Junimøde 1919 gav Boghandlerforeningen sit Minde til en Ændring i Overenskomsten, saaledes at Stemplingen af Bestillingssedlerne ogsaa kunde foretages af »Danmarks Folkebogsamlinger« eller eventuelt andre Bogsamlingsforeninger, som Forlæggerne anerkendte. Statens Bogsamlingskomité ændrede senere Navn til: Statens Bibliotekstilsyn, og med mindre Ændringer fornyedes Overenskomsten flere Gange. I 1923 bestemtes

at Forudsætningen for Bibliotekernes Rabat var, at de købte deres Bøger kontant hos Boghandlerne, og at en bedre Kontrol med Bestillingssedlerne blev indført.

Ved denne Tid opstod der blandt Boghandlerne nogen Ængstelse for, at Bibliotekernes gratis Udlaan af den allernyeste Skønlitteratur skulde skade deres Bogsalg, en Ængstelse, der kom til Orde, da Staten havde nedsat en Kommission til Overvejelse af forskellige Spørgsmaal vedrørende Statens Biblioteksvæsen. Forlæggerraadet drøftede dette Spørgsmaal i sit Martsmøde 1925, og den 26. Maj fandt der paa Hotel »Dagmar« en Forhandling Sted mellem Boghandlerforeningen, Repræsentanter for Statens Bibliotekstilsyn, Kredsbibliotekarer fra hele Landet og Sortimentsorganisationerne i Anledning af de mange Klager fra Provinsboghandlerne over, at Bibliotekerne skadede Bogsalget; Boghandlerforeningen vilde gerne have en Orientering i, hvor meget rigtigt der var deri, og Mødets rent orienterende Karakter blev fastholdt. I Foreningens Aprilmøde 1926 hævdede der sig Røster for at faa Rabatten til Bibliotekerne helt afskaffet, men man vedtog dog at overdrage et nedsat Udvalg Bemyndigelse til at forny Overenskomsten, dog med en Formindskelse af Rabatten til Bibliotekerne; dette skete ogsaa: Den 30. August underskrevs en Overenskomst, hvor Rabatten var 20 % mod tidligere 25 %; dens Gyldighed var sat til et Aar. Iøvrigt drøftede man i dette Aar Muligheden af at faa indført en Karantæne paa et halvt Aar for ny Skønlitteratur; Forlæggerne var dog ikke paa dette Punkt saa ivrige som Forfatterne og Boghandlerne⁵³).

I 1921 fik *islandske Biblioteker*, som nød Understøttelse af den islandske Statskasse, efter Anmodning bevilget Rabat paa Bogkøb i Lighed med Ordningen med de danske Folkebiblioteker. To Aar senere fik Boghandlerforeningen en Skrivelse fra Danmarks Biblioteksforening, om ogsaa to danske *Biblioteker i Argentina* kunde faa denne Ret; man vedtog at svare, at Boghandlerforeningen stillede sine Medlemmer frit over for dette Andragende. I 1925 spurgte Foreningen »Norden«, om der var Stemning for at give *svenske Biblioteker* Rabat paa danske Bøger; man indrømmede dem 20 % Rabat under Forudsætning af Gensidighed fra de svenske Forlæggers Side. Derimod fik Danmarks Lærerforening Afslag i 1921 paa en Anmod-

ning om 25 % Rabat paa Bøger til *Lærerbogsamlingerne* ved Skolerne. Efter Henstilling fra Københavns Boghandlerforening forandredes i 1919 *Rabatten til Københavns og Frederiksbergs Skolevæsen*; den havde hidtil været 11/10 og 10 %; nu blev det tilladt at give 15 %. I 1926 kom *Købstadkommunernes* Krav om Rabat paa Skolebøger til Behandling i Foreningen; men Spørgsmaalet blev henvist til Provinsboghandlerforeningen, da Forlæggerne for Tiden ikke saa nogen Udvej for at give højere Rabat til Boghandlerne, uden at Bogladepriserne derved vilde blive forhøjet⁵⁴).

Til et Møde i Forlæggerraadet den 18. Februar 1924 havde Formanden Fr. Gad indbudt Repræsentanter for Statens Biblioteker og for Bibliotekstilsynet til en Drøftelse af Spørgsmaalet om *Afleveringspligten* til Bibliotekerne (Kgl. Bibliotek, Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus). Boghandlerforeningen ønskede drøftet, hvorfor Forlæggerne skulde bære denne Byrde, og ønskede at høre Bibliotekernes Mening om det urimelige Forhold, at der skulde afleveres af alle nye, ogsaa uforandrede Oplag. Endelig vilde man gerne vide, om der inden for Bibliotekerne vilde være Stemning for at kassere overflødige Eksemplarer, og hvad man i saa Fald vilde gøre med disse. Noget praktisk Resultat kom der ikke ud af dette orienterende Møde ud over, at man fra begge Sider fik præciseret sine Anskuelser om Sagen. Men kort efter sendte Formanden Undervisningsministeriet en Skrivelse med Anmodning om, at Forlæggerraadets Anskuelser maatte blive hørt, før de foreliggende Biblioteksspørgsmaal blev løst⁵⁵).

* * *

I December 1921 drøftede man i Foreningen, om denne burde oprette *et Kontor for de løbende Forretninger*; Forhandlingerne resulterede i, at Formanden fik Bemyndigelse til i Forbindelse med Forlæggerraadets Forretningsudvalg at træffe Engagement med en egned Mand til Assistance ved Foreningens løbende Arbejder⁵⁶).

Bindeledet til daglig inden for Boghandelen mellem Forlag og Sortiment var stadig »*Boghandlertidende*«. I 1917 foreslog Steen Haselbalch en hyppigere Udgivelse af Bladet i December hvert Aar end det sædvanlige ugentlige Nummer; Sagen blev henvist til Redak-

tørens Afgørelse. Fra Nytaar 1918 blev Priserne paa Abonnement og Annoncer atter forhøjet, og en meget kraftig Forhøjelse kom paany fra 1. April 1920, takket være de stærkt stegne Papir-, Sats- og Trykpriser. Den 11. Marts dette Aar anmodede J. L. LYBECKER om at maatte blive fritaget for Hvervet som Redaktør fra Udgangen af Juni, hvad Foreningen med Beklagelse gav sit Minde til. Til hans Efterfølger valgtes enstemmigt HENRIK KOPPEL. Ved sin Fratræden fik Lybecker overrakt en smuk Sølvbowl med Bindsbøll'ske Motiver; den bar en Inskription fra Boghandlerforeningen og var fyldt med mørkerøde Roser. Allerede i September 1921 opsigde Henrik Koppel sin Redaktørstilling, men paa almindelig Opfordring trak han sin Opsigelse tilbage. I November 1923 opsigde han atter Stillingen fra 1. Juli næste Aar at regne; Formanden forsøgte at faa ham til at fortsætte; men denne Gang fastholdt Henrik Koppel sin Beslutning; hans Efterfølger blev fra 1. Juli 1924 Boghandler CARL ROLSTED; ved sin Fratræden fik Koppel til Erindring et smukt Krystalglas med Inskription og fyldt med lyserøde Roser. Carl Rolsted ønskede allerede i 1926 at fratræde fra 1. Juli 1927 paa Grund af den megen Tid, som Redaktørhvervet krævede. I 1926 fremkom der Forslag om, at Boghandlertidende blev leveret gratis eller i alt Fald til en billigere Pris, og fra April 1927 blev Abonnementsprisen nedsat⁵⁷).

Kommissionsanstalten fik i 1916 en Henvendelse fra den danskfødte Forretningsfører for Wm. Heinemanns Forlag i London Chr. Bang om *en Forbindelse med de engelske Forlæggere*. Boghandlerforeningen vedtog, at der ikke principielt var noget i Vejen for, at Kommissionsanstalten kunde paatage sig en Fordeling af Pakker for udenlandske Forlag, og man bemyndigede Udvalget for Anstalten til at træde i nærmere Forbindelse med Chr. Bang⁵⁸).

Kommissionsanstalten gav Anledning til et Modsætningsforhold mellem Boghandlerforeningen og Provinsboghandlerforeningen. Boghandlerforeningen havde i sine Love af 1915 udtrykkeligt udtalt, at Kommissionsanstalten ejedes af, og at dens *Reservefond* tilhørte Boghandlerforeningen. Mod dette protesterede Provinsboghandlerforeningen i en Skrivelse af 26. Februar 1916, hvori den gav en længere historisk Udredning af Anstaltens Oprettelse og videre Udvik-

ling og konkluderede i det Standpunkt, at Anstalten var en selvejende Institution, og at Boghandlerforeningen derfor ikke var eneraadende over sine Lovbestemmelser, for saa vidt de angik Kommissionsanstalten. Provinsboghandlerforeningen henstillede som interesseret Part i Foretagendet, at der snarest blev optaget en Forhandling mellem de to Foreninger for rationelt at bringe de lovmæssige Bestemmelser i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Skulde Boghandlerforeningen ikke være villig hertil, vilde Provinsboghandlerforeningen gennemføre sit Krav ved en Domsafgørelse, ligesom den vilde gaa Rettens Vej, hvis Boghandlerforeningen skulde gøre Skridt til at disponere over Anstalten og dennes Værdier som sin Ejendom eller handlede i Strid med de vedrørende Anstalten hidtil gældende Forhold og Forudsætninger⁵⁹).

Der gik et Aar, inden Provinsboghandlerforeningen fik Svar herpaa. Den 8. Februar 1917 afgav den juridiske Konsulent Axel Simonsen sin Mening om Sagen; den mundede ud i, at Kommissionsanstalten og dens Reservefond ejedes af Boghandlerforeningen; bortset fra Kommittenternes Ret til Bonus og Udvalgets Sammen sætning var Boghandlerforeningens Herredømme over Anstalten ubegrænset. I sit Møde den 9. Marts 1917 vedtog Boghandlerforeningen enstemmigt at slutte sig til dette Standpunkt⁶⁰).

Nu hvilede Sagen et Par Aar, indtil Provinsboghandlerforeningens juridiske Konsulent Overretssagfører Chr. F. Brorson skrev til Boghandlerforeningen den 26. Maj 1920 derom. I sit Møde den 25. Juni besluttede Foreningen at bemyndige Udvalget for Kommissionsanstalten — J. Frimodt, Oscar Gad og Eiler H. Hagerup — til i Forbindelse med Formanden Fr. Gad og Overretssagfører Axel Simonsen at søge Forhandling med Provinsboghandlerforeningen for at faa Sagen ordnet eller henvist til en Voldgiftsafgørelse. Resultatet af Forhandlingerne forelaa i Boghandlerforeningens Møde den 21. Juni det følgende Aar, da der blev forelagt Forslag til ved en ny Fundats for Kommissionsanstalten at gøre denne til *en selvejende Institution*, et Forslag som blev enstemmigt vedtaget. Den 22. September 1921 indeholdt »Boghandlertidende« en Meddelelse fra Formanden om, at Boghandlerforeningens Kommissionsanstalt fra 1. September var overgaaet til at være en selvejende Institution under Navnet

»*Danske Boghandleres Kommissionsanstalt*«, som havde overtaget Kommissionsanstaltens samtlige Aktiver og Passiver; den lededes af en Bestyrelse med Forlagsboghandler O. Lohse som Formand. Alleerede den 1. Juli var Eiler H. Hagerup traadt tilbage fra Formandsposten i Udvalget for Anstalten efter eget Ønske og afløst af Lohse; Hagerup havde da 25 Aars Arbejde med Anstalten bag sig⁶¹).

Saaledes var Kommissionsanstalten nu blevet en selvstændig Institution med et Reservefond, som ved Fundatsens Oprettelse var paa 60.000 Kr. i Obligationer og Statsgældsbeviser. Dette Reservefond skulde efter Fundatsen, naar det havde naaet en passende Størrelse, helt eller delvis anvendes til Erhvervelse af eller Anbringelse i *en fast Ejendom i København*, hvor Kommissionsanstalten skulde have hjemme, og hvor der eventuelt ogsaa kunde tilvejebringes Lokaler til Fremme af Øjemed, der angik Boghandlerstanden, derunder Friboliger for trængende Boghandlere og disses efterladte, især blandt Anstaltens Kommittenter. Anstalten skulde være Medlemled mellem Sortimentboghandlerne og deres Forbindelser og kunde kun likvideres og ophæves eller opgive sin økonomiske Selvstændighed, naar begge de kontraherende Parter, Boghandlerforeningen og Provinsboghandlerforeningen, gav deres Samtykke dertil. Et saadant dobbeltsidigt Samtykke krævedes ogsaa til Ændringer i Fundats og Regulativ. Ledelsen af Anstalten skulde ligge hos en Bestyrelse paa 6 Personer, hvoraf de to Foreninger hver valgte Halvdelen for 3 Aar ad Gangen. Bestyrelsen valgte selv sin Formand, som dog ikke i noget Tilfælde havde mere kvalificeret Stemmeret end Bestyrelsens øvrige Medlemmer. Der blev givet meget udførlige Regler for Fremgangsmaaden, naar Stemmerne i Ledelsen i et eller andet Anliggende stod lige; Opmand i saadant Tilfælde var i sidste Instans Præsidenten for Sø- og Handelsretten; vilde han ikke, da Formanden for Sagførerraadet, subsidiært Formanden for Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening eller Dekanen for Københavns Universitets juridiske Fakultet⁶²).

Baade i 1918 og i 1919 var der blevet foretaget Forhøjelse af *Anstaltens Salærer*, paa Grund af de forøgede Driftsudgifter, og hvert af de to Aar var der kun blevet henlagt 1000 Kr. til Reservefondet i Stedet for de sædvanlige 3000 Kr. I 1923 blev Kommissionsanstalten

optaget som *Medlem af Boghandlerforeningen*⁶³). I 1919 kunde baade Kommissionsanstalten og dens Direktør M. NORDENTOFT fejre 25 Aars Jubilæum, og Boghandlerforeningen indbød i den Anledning til en Festmiddag paa selve Jubilæumsdagen den 1. Juli i Nimbs Lokaler i Tivoli, og baade Direktøren og Formanden for Anstaltens Bestyrelse EILER H. HAGERUP, der havde været med fra den første Dag, var Genstand for megen Opmærksomhed⁶⁴).

I April 1919 henstillede Afregningsudvalget til Medlemmerne selv at paase, at Indbetalingerne fra de Boghandlere, der var antaget med kvartalsvis *Saldering*, indgik rettidigt. Senere paa Aaret besluttede Københavns Bogtrykkerforening, at alt Bogtrykarbejde for Fremtiden kun vilde blive leveret Forlæggerne mod kontant Betaling. Som Følge deraf maatte Boghandlerforeningen nødvendigvis forandre Samhandelsbetingelserne vedrørende Salderingsterminen, da man jo nu ikke længere kunde give Boghandlerne den lange Kredit. Forøvrigt havde Foreningen jo allerede i nogen Tid været inde paa nye Veje: Kautionsvar blev formindsket, mod at de paagældende Boghandlere i Aarets Løb præsterede en større à Konto-Indbetaling; ved Antagelse af nye Boghandlere havde man i mangfoldige Tilfælde betinget sig kvartalsvis Saldering. Den 17. November afholdtes et Møde mellem Forlæggerraadet og Sortimentsorganisationerne, hvor Formanden Fr. Gad gjorde Rede for disse Synspunkter og ogsaa fandt Sympati derfor hos Sortimentets Repræsentanter. Et blandet Udvalg blev nedsat til Salderings-spørgsmaalets videre Drøftelse, og Resultatet blev en Overenskomst af 11. December om Salderingerne for Aarene 1920 og 1921⁶⁵).

I Forlæggerraadets Møde den 9. April 1920 blev der forelagt et Forslag fra Afregnings- og Kautionsudvalget om, at der i Lovene blev indført Regler om *Forlæggernes Ret til Kreditgivning* ud over de sædvanlige Betalingsterminer og om en saadan Kreditgivnings Indflydelse i Forhold til andre Tilgodehavender; det blev enstemmigt vedtaget, at man skulde gøre et Forsøg paa at faa Forslaget underskrevet af samtlige Forlæggere, inden man tog under Overvejelse at indføre det i Lovene. Forslaget blev virkelig tiltraadt af Forlæggerraadets samtlige Medlemmer og kunde derfor i Raadets Møde den 25. Juni betragtes som vedtaget. Det var dermed bestemt, at de Til-

DAVID CHRISTENSEN
Formand for Provinsboghandlerforen. 1929-1934.

JOHS. LYNG
Formand for Provinsboghandlerforen. 1917-1929.

OTTO GRØN
Formand for Sortimentbogsh. Foren. 1910-1911.

G. SCHOU
Formand for Kbhvns Boghandlerforen. 1922-1924.

godehavender, en Forlægger havde, hidrørende fra Salg med Kredit ud over de sædvanlige Betalingsterminer, altid skulde komme i anden Række for de Tilgodehavender, Medlemmerne iøvrigt havde hos vedkommende Skyldner; det var navnlig Tilfældet ved Inkassationer og Auktionsprovenuer⁶⁶).

Salderingen for 1921 skulde egentlig i Henhold til Overenskomsten af 11. December 1919 være foregaaet efter noget strengere Regler end for 1920; men paa Sortimentsorganisationernes Anmodning lod Forlæggerraaet Reglerne for 1920 gælde baade for 1921 og 1922⁶⁷). I Junimødet 1921 traf Forlæggerraaet en principiel Afgørelse vedrørende *Afregningen*, nemlig at Bøger købt i ny Regning under hvilken som helst Form — det være sig i Regning eller kontant — ikke kunde remitteres eller disponeres i gammel Regning. Paa Landsforeningens Generalforsamling den 24. November udtalte Forsamlingen i en Resolution, at den godt kunde give Forlæggerraaet Medhold i dette Standpunkt, saafremt det samtidig blev fastslaaet, at Kontantordren dateret fra det foregaaende Aar, ikke kunde ekspederes i det nye Aar, uden at de blev betragtet som købt i gammel Regning. Heri kunde Boghandlerforeningen dog ikke gøre nogen Indrømmelse; den fastslog den 7. December, at Ordresedler — ligegyldig om i Regning eller pr. Kontant — som indtraf i det nye Aar, selvfølgelig blev ekspederet i ny Regning⁶⁸).

I December 1922 fik Forlæggerne en indstændig Anmodning fra Afregnings- og Kautionsudvalget om altid at sende *Konto-Kuranter over forfaldne Saldi* til Sortimentsboghandlerne. Ved samme Lejlighed aflagde Lovudvalgets Beretning om Arbejdet med Ændringsforslaget til Samhandelsbetingelserne, og i Forretningsudvalgets Majmøde 1923 vedtog man efter Bemyndigelse fra Forlæggerraaet og efter Anmodning fra de to Sortimentsforeninger *en Forlængelse af Salderingsfristen* for Kvartalsboghandlerne med 2 Maaneder, en Bestemmelse, der straks traadte i Kraft. I 1925 henstillede Boghandlerforeningen til Københavns Boghandlerforening og Provinsboghandlerforeningen at bringe Spørgsmaalet om de overhaandtagende *uberegtigede Remitteringer* paa Bane i deres næste Møde; Sagen var i Boghandlerforeningen rejst af Jul. Gjellerups Forlag, og der var i Foreningen Enighed i, at der maatte gøres noget for at komme dette til Livs⁶⁹).

I Begyndelsen af Aaret 1918 vilde Landsforeningen have Forlæggerraadet til at begrænse Salget af *Frisalgsartikler* og Rabatten paa dem; Raadet maatte imidlertid svare, at Forlæggerne i dette Spørgsmaal var ganske frit stillet, saa en Henvendelse maatte ske direkte til den enkelte Forlægger. I Boghandlerraadet forelaa i April 1919 til Betænkning et Forslag fra Forlæggerraadet om en Ændring i Boghandlerforeningens Love, hvorved Prisgrænsen for Frisalgsartiklerne blev forhøjet under Hensyn til den almindelige Prisstigning; Sortimentets Repræsentanter nærede nogen Betænelighed ved Forslaget. Dette fik heller ikke Flertal for sig i Forlæggerraadets Møde den 30. April, før det var blevet underkastet en Ændring efter Henrik Koppels Forslag. Først i Decemberrødet 1921 blev disse Ændringer optaget i Lovene, efter at de havde været til Behandling i Boghandlerraadet igen⁷⁰).

I en bestemt Anledning blev der i 1921 Røre om Spørgsmaalet om *Prisnedsættelser*. Forlagsboghandler Steen Hasselbalch henvendte sig i Efteraaret til Forlæggerraadet for at faa Tilladelse til at nedsætte en Serie 2½ Kroner Bøger til 1 Kr., men fik ikke Tilladelsen, da der paa langt nær var forløbet fem Aar fra Bøgenes Udgivelse. I Stedet solgte Hasselbalch Bøgerne til Bladcentralen, som derefter bragte dem i Handelen til 1 Kr. Forlæggerraadet drøftede da Sagen, og der var Enighed om, at Hasselbalchs Handlemaade var i Strid med Foreningens Vedtægter; men da hele Spørgsmaalet efter Forlæggernes Skøn maatte have en væsentlig Betydning for Sortimentets boghandlerne, ønskede man at høre, om disse mente, Sagen burde forelægges Voldgiftsretten (Boghandlerraadet), og skrev derfor til de to Sortimentorganisationer derom. Spørgsmaalet blev drøftet paa Landsforeningens Møde, og her var der almindelig Enighed om, at det var rigtigt, at Forlæggerraadet havde givet Afslag paa et Andragende om Nedsættelse af saa nye Bøger, og derefter indankede Boghandlerforeningen Sagen for Boghandlerraadet, medens Steen Hasselbalch udmeldte sig af Foreningen fra Nytaar 1922 at regne. I Boghandlerraadets Møde den 6. December 1921 kom det til et Forlig, idet Hasselbalch udtalte, at han havde haft den Opfattelse, at det var lovligt at sælge de paagældende Bøger (Restoplaget) til Bladcentralen, idet der efter hans Mening ikke i

Lovene eller Samhandelsbetingelserne fandtes noget til Hinder derfor; han vilde ikke have foretaget Salget, hvis han havde haft en anden Opfattelse; men efter at han nu var blevet gjort bekendt med den herskende Opfattelse af dette Forhold, erkendte han, at Salget var stridende mod Love og Betingelser, og beklagede det passerede. Derefter hævdede Raadet Sagen uden at foretage videre⁷¹).

I Februar 1922 solgte Boghandler F. Kamla *Restoplagen* af en Række Bøger, der ikke var 5 Aar gamle, og kort efter kom Bøgerne ud paa Markedet til stærkt nedsatte Priser. Ogsaa denne Sag blev indbragt for Boghandlerraadet; men Kamla lod overhovedet ikke give Møde, og han blev dømt til at betale 100 Kr. i Bøde og 200 Kr. i Sagsomkostninger⁷²).

Man blev i det Hele taget opmærksom paa det uheldige i, at Forlæggerne afhændede deres Restoplag til *Firmaer uden for Organisationen*. I 1924 foretog Københavns Boghandlerforening en Henvendelse til Forlæggerraadet om, at man ikke overlod saadanne Restoplag til Kunstforlaget »Danmark«, og i 1925 fornyede begge Sortimentorganisationerne denne Henvendelse⁷³).

Der begyndte i dette Tiaar et Arbejde paa at fremme Bogsalget ved *Propaganda* af forskellig Art. Nævnes kan saaledes *den store Bogudstilling i 1922*. Allerede i December det foregaaende Aar blev der nedsat et Udvalg — Fr. Gad, Paul H. Hagerup, Axel Sandal og Ove Tryde — til at undersøge Mulighederne for en saadan Udstilling, og Udvalget fik Ret til at supplere sig med Repræsentanter for de to Sortimentorganisationer og andre. I Februar 1922 kunde dette Udvalg aflægge Beretning; man havde mødt Sympati og faaet Løfte om Støtte fra Sortimentboghandlerne, fra Forfatterforeningen og fra Bibliotekarerne. Det skulde være en moderne Udstilling: Vor Tids Litteratur, og den skulde bestaa af en Række separate Udstillinger fra de enkelte Forlag og af en Række specielle Udstillinger, der viste et Biblioteks Værelse, Bogsamlinger af forskellig Størrelse og Art m. m. Udstillingen skulde samtidig i Morgentimerne virke som en Boghandlermesse, hvor Boghandlerne kunde gøre Bestillinger hos Forlæggerne. Udstillingens Plads var Industribygningen, og Tiden blev fastsat til sidste Halvdel af September. Den økonomiske Garanti for Udstillingen paatog Boghandlerforeningen sig.

Udstillingen blev en Sukces, ikke mindst takket være Forfatterne, der med Georg Brandes i Spidsen satte Farve paa »Bogugen« med Foredrag og Oplæsninger af egne Værker. Som Boghandler-Messe blev den dog uden Betydning. Ideen havde vist sig at være saa god, at man vedtog at lade »Bogugen« fortsætte i Aarhus og Odense⁷⁴). I 1923 deltog Boghandlerforeningen i »Barnets Udstilling« i København, hvorimod den vedtog ikke at udstille paa Købestævnet i Fredericia samme Aar⁷⁵).

Den 6. December 1923 besluttede Boghandlerforeningen at nedsætte *et Udvalg til Fremme af Bogsalget*; det bestod af Halfdan Jespersen og Axel Sandal, som eventuelt skulde træde i Forbindelse med Repræsentanter for de to Sortimentorganisationer. I April 1924 fritoges Sandal efter eget Ønske for Hvervet, og i Stedet valgtes E. Haase. Efter at Udvalget i Løbet af Sommeren havde gjort et forberedende Arbejde, blev der den 4. September holdt et Fællesmøde af de tre Boghandlerforeninger, hvor Halfdan Jespersen redegjorde for, hvorledes Agitationen for Bogen efter hans Mening kunde forme sig efter de Erfaringer, man i Udlandet havde gjort i denne Henseende. I den efterfølgende Diskussion var der megen Forstaaelse for Sagen og Vilje til at deltage i de Udgifter, en forøget Reklame for Bøgerne vilde medføre. Der blev udtalt Ønske om, at ogsaa Gyldendal kom med i dette Arbejde, og da Fr. Gad sluttede det vellykkede Møde, kunde han konstatere, at der var en stærk Interesse og Offervilje for Sagen, og at man derfor vilde fortsætte det forberedende Arbejde. I Februar 1925 aflagde Halfdan Jespersen Beretning i Forlæggerraadet og i Boghandlerforeningens Møde om Udvalgets Arbejde; man maatte med Beklagelse konstatere, at Gyldendal ikke vilde være med i Propagandaarbejdet. Foreningen opfordrede Udvalget til at fortsætte og tilsagde fortsat økonomisk Støtte. Efter Sortimentets Anmodning udsatte man den almindelige Propaganda til 1926, hvorimod der var Stemning for til Julen 1925 at udsende et stort fælles *Julekatalog*; til at sørge for dette valgtes Fr. Gad, E. Haase, Michael H. Jensen, Halfdan Jespersen og Carl Rolsted. Det var første Gang siden 1888, at Forlæggerne igen vilde forelægge Publikum et større fælles Julekatalog; Udsendelsen fandt Sted den 2. December, og Oplaget var paa 90.000. Det blev en Sukces,

som man fortsatte i de følgende Aar. I Stedet for de mange mindre Kataloger, som forsvandt, fik Publikum her eet større Katalog, som i sin Bogfortegnelse indeholdt en samlet, let overskuelig Oversigt over Aarets Produktion, og som ved sin Størrelse havde bedre Chance for at blive opbevaret og benyttet ud over det første Øjeblik⁷⁶).

Verdenskrigen havde beredt *Handelen med fremmed Litteratur* store Vanskeligheder. Prisberegningen voldte paa Grund af de svingende Kurser paa den fremmede Valuta meget Besvær, og Ændringer fandt stadig Sted. Selve Krigsforholdene lagde ogsaa Hindringer i Vejen for Samhandelen med Udlandet, ja selv med Island havde man kun en højst usikker Forbindelse. Indenfor den skandinaviske Boghandel voldte Kursen paa de tre Landes Mønt nogen Vanskelighed. I 1916 nedsatte Boghandlerforeningen et Kursudvalg, bestaaende af J. Fri-modt, Fr. Gad og Gartner Prior, som under Resten af Krigen og i den valutamæssigt set bevægede Efterkrigstid gennemførte et stort og brydsomt Arbejde med Regulering af Prisberegningen for den fremmede Litteratur. At følge dette Arbejde i Enkeltheder vilde føre for vidt; det maa være nok at bringe i Erindring, hvilke Bryderier og hvilken Usikkerhed Markederouten voldte, indtil Guldmar-ken atter blev indført i November 1923⁷⁷).

I Efteraaret 1922 indbød Svenska Bokförläggareföreningen og Svenska Bokhandlareföreningen til et Delegeretmøde i Stockholm i Oktober, hvor Rammerne skulde fastlægges for *et skandinavisk Boghandlermøde i Stockholm i 1923*. Boghandlerforeningen valgte Henrik Koppel og Povl Branner til delegerede. Dette nordiske Møde holdtes i Dagene 8.—10. Juli og blev en virkelig Oplevelse for de 41 danske Deltagere, takket være en Række Fester, der i høj Grad var begunstiget af Vejret, og Mødet med svenske, norske og finske Kolleger i faglige Diskussioner. Emnerne var: »Boghandelens Organisation« — for Danmarks Vedkommende indledet af Henrik Koppel — og »Staten og Bogspredningen«, med Indlæg fra dansk Side af Fr. Gad; Indledningsforedragene blev slet ikke holdt; de var i Forvejen blevet trykt og tilstillet Deltagerne, saa de kunde sætte sig ind i dem, før Diskussionen begyndte. Desuden holdt Professor Henrik Schück Foredrag om svensk Boghandel før 1800 og Dr. Jonas Samzelius om den nordiske Boghandels litterære Hjælpemidler⁷⁸).

De internationale Forlæggerkongresser fik ved Verdenskrigens Udbrud en brat Afbrydelse; og hele Samarbejdet i »Le Congrès International des Editeurs« blev direkte truet, da i 1920 de belgiske, engelske og franske Delegerede i Kongressens Bestyrelse »La Commission Internationale« foreslog helt at ophøre med Kongressens Arbejde og likvidere dens »Bureau Permanent«. Dette Forslag vandt imidlertid ikke Bifald hos de øvrige Nationer, og efter mange og lange Forhandlinger enedes da de 6 »neutrale« Lande: Holland, Schweiz, Spanien, Norge, Sverige og Danmark om midlertidig at opretholde saavel Kongressen som dens »Bureau Permanent« i Bern, indtil Tiden maatte have udjævnet de skarpe nationale Modsætninger, og Samarbejdet kunde genoptages i sin fulde Udstrækning. I den derefter oprettede »Comité Provisoire du Congrès International des Editeurs« indtraadte Ove Tryde som Delegeret for Danmark⁷⁹).

I Marts 1917 indsendte Boghandlerforeningens Formand en Skrivelse til Finansministeriet om Ophævelse af *Papirtolden*. I Anledning af en Skrivelse fra Grosserersocietetet, om Foreningen havde noget Ønske om en Revision af Toldloven, svarede man i Sommeren 1921, at »det vilde tjene Boghandelen bedst, om den nuværende Toldbeskyttelse helt bortfaldt, og at man under alle Forhold mener, at kulturelle Hensyn maa føre til, at den nuværende Told ikke forhøjes, for saa vidt angaar Bøger, Billeder, Kort og i det Hele taget alt, hvad der henhører til Bogfremstilling«. I 1926 skrev Foreningen til Ministeriet for offentlige Arbejder om de stadig gældende høje *Posttakster*; for Tryksager var de siden 1918 omtrent firedoblet⁸⁰).

Det litterære Tilsynsudvalg fortsatte stadig sin Virksomhed; det bestod af Halfdan Jespersen, Ove Tryde og Axel Simonsen. I 1918 foreslog det, at der blev foretaget Registrering af Oversættelser; det var meget uheldigt, at to Forlag — som det undertiden skete — samtidig og hinanden uafvidende erhvervede Oversættelsesretten for henholdsvis Danmark og Norge til samme Værk af en fremmed Forfatter. Ved samme Tid indleddes et Samarbejde med Forfatterforeningens Kontroludvalg. I 1919 opgav Boghandlerforeningen dog at oprette det drøftede Bureau til Registrering af Oversættelser, og samme Aar udtraadte Ove Tryde af Udvalget, der derefter bestod af de to øvrige Medlemmer alene. I 1920 meddelte Udvalget, at

det nu kunde give Oplysninger om: Bøger, registrerede i U. S. A. fra og med 1918, alle Bøger registrerede i Holland, Lovbestemmelser om Forfatter- og Kunstnerret i og uden for Europa, danske Retsafgørelser angaaende litterær Ejendomsret, fremmede Forfattere og deres Værker samt foreliggende Oversættelser til de nordiske Sprog; Begæringer om saadanne Oplysninger skulde indgives til Udvalget i skriftlig Form. Tilsynsudvalget var stadig Genstand for Udlandets smigrende Opmærksomhed⁸¹).

I 1918 havde Forfatterforeningen ladet udarbejde *en ny Forlagskontrakt*, som Boghandlerforeningen imidlertid ikke kunde tiltræde, da den fandt den gældende Standardkontrakt — i sin Tid udarbejdet af Boghandlerforening og Forfatterforening i Fællesskab — udmærket brugelig; hvis Forlagskontrakten en Gang skulde revideres, maatte en saadan Ændring atter lægges i Hænderne paa et Udvalg af Forlæggere og Forfattere. Denne sidste Udtalelse foranledigede Forfatterforeningen til at anmode Forlæggerraadet om, at et saadant Udvalg blev nedsat, men i Marts svarede Raadet, at det stadig ikke fandt Tiden inde til en Revision. En fornyet Henvendelse fra Forfatterforeningen i 1920 gav samme Resultat⁸²).

I Begyndelsen af 1919 henvendte Forfatterforeningen sig til Forlæggerraadet med Anmodning om dets Støtte til at faa indført *en Forfatterafgift* ved Udlaan af Bøger, særlig ved erhvervsmæssige Udlaan; man svarede, at man stillede sig sympatisk til enhver Bestræbelse for Forbedring af Forfatternes økonomiske Kaar, men ikke var i Stand til at give noget Raad angaaende Forfatterafgiften; de Forslag, der i den Henseende havde været fremme, havde været upraktiske og vistnok uigennemførlige. I 1919 førtes nogle Forhandlinger mellem Forfatterforeningen og Boghandlerforeningen om Forfatternes Krav om en ændret *Beregning af Forfatterhonorarer* og om deres Ret til, naar de forlod et Forlag og overgik til et andet, da at indkøbe Restoplagene af deres Bøger til Boghandler-Nettoppris; Forhandlingerne førte ikke til noget Resultat. I 1922 begyndte Undervisningsministeriet Forhandlinger om en Revision af *Forfatterloven*, og Boghandlerforeningens Formand Fr. Gad deltog efter Opfordring i disse Forhandlinger. Møderne i den nedsatte Kommission var dog foreløbig af rent orienterende Art⁸³).

I 1925 var der nedsat et Udvalg til Overvejelse af Ændringer i *Presseloven*, og fra dette Udvalg fik Boghandlerforeningen i Efteraaret en Skrivelse, hvoraf det fremgik, at man agtede at udvide Ansvar, der hidtil havde ligget hos Forfatteren alene, til ogsaa at gælde Forlæggeren, Bogtrykkeren og Boghandleren. I sit Decembermøde fandt Foreningen disse Ændringer temmelig uheldige, da de vilde skabe Usikkerhed i Boghandelen, og Formanden bemyndigedes til sammen med den juridiske Konsulent at affatte et Svar i denne Retning. Imidlertid viste det sig, at Lovens Vedtagelse laa et Stykke ude i Fremtiden⁸⁴).

I Foreningens Oktobermøde 1920 foreslog Michael H. Jensen, at man rettede en Henvendelse til de danske Institutioner og private Fond, som støttede Udgivelsen af Værker, om at de for Fremtiden kun gav Understøttelser til saadanne Værker, der udkom paa danske Forlag. En saadan Henvendelse blev ogsaa foretaget, og lignende Skrivelser sendtes i 1924 til Carlsbergfondet og Ministerierne; noget Resultat synes ikke at være kommet ud af Henstillingerne⁸⁵).

I 1920 anbefalede Forlæggerraadet et Andragende om *Støtte* til Oprettelsen af »Det nordiske Bibliotek« i Stockholm og en Henstilling fra Videnskabernes Selskab om Støtte til nødlidende udenlandske Biblioteker til Anskaffelse af dansk videnskabelig Litteratur. I 1921 gav Raadet ogsaa sin Anbefaling af en Skrivelse fra Komitéen for Wienerbørns Ophold i Danmark, hvori der var bedt om Hjælp til Oprettelse af et Bibliotek i Wien med dansk Ungdomslitteratur; Hjælpen skulde bestaa i Rabat paa Bogkøb for nogle Tusind Kroner. I 1922 bevilgede man en større Boggave til Haderslev Bys og Amts Folkebibliotek. I 1926 bidrog Foreningen til Købet af Boghandleren og Forfatteren Andreas Dolleris' Ewald-Samling, som overgik til »Bakkehuset«⁸⁶).

Efter Boghandlerforeningens Møde den 25. Juni 1920 paa Klampenborg Badehotel samledes Deltagerne til en festlig Middag, og Eiler H. Hagerup takkede Formanden Fr. Gad, fordi han havde genoptaget den gamle Skik med at samle Medlemmerne til et Sommermøde uden for Byen. Denne Sommermiddag fejredes i 1922 paa Skodsborg Badehotel og fik sit særlige Præg derved, at Medlemmerne denne Gang havde deres Damer med. I Januar 1926 gav

Boghandlerforeningen en Festmiddag paa Skydebanen til Ære for Ove Tryde, som den 1. Januar havde været Medlem af Foreningen i 25 Aar, og i Maj samme Aar en Festmiddag paa Langelinje-pavillonen til Ære for Boghandler Axel Andersen, som den 4. Maj havde 50 Aars Forretningsjubilæum⁸⁷).

TIAARET 1927-36

Den 1. April 1932 traadte *en ny Næringslov* i Kraft som Afløser for Næringsloven af 1857; den nye Lovs generelle Bestemmelser om Detailhandelen gælder jo ogsaa for Boghandelen, men betyder dog ikke nogen Forandring af videre Betydning¹).

I 1935 blev »Den danske Boghandlerforening« optaget i Foreningsregistret; men netop Aaret i Forvejen havde der i »Boghandlertidende« været ført en længere *Diskussion om Foreningens Navn*. Paa et Møde i »Københavns Boghandlerforening« drøftede man et Forslag om en Sammenslutning af de tre eksisterende Boghandlerforeninger, og herunder udtalte et af Foreningens Medlemmer, at den eneste Fejl, der i Øjeblikket fandtes i Boghandlernes Organisationer, var, at »Den danske Boghandlerforening« havde et forkert Navn, der var vildledende baade over for Offentligheden og over for Boghandlerne. Under Mærket »As.« blev denne Opfattelse imødegaaet i »Boghandlertidende« i en Artikel, hvori Indsenderen paaviste, at medens de tre andre Boghandlerforeninger som Medlemmer havde Handlende, der kun drev Boghandel som en Side af deres Forretningsvirksomhed, var der blandt de 23 Firmaer i »Den danske Boghandlerforening« 17, som udelukkende drev Handel med Bøger; 4 Forlagsfirmaer havde desuden Papir- eller Kunsthandel, og kun 2 Firmaer kunde betegnes som ren Bog- og Papirhandel. Dette Forhold berettigede Foreningen mere end nogen anden Forening til Navnet »Boghandlerforening«. Indsenderen gjorde sig dog skyldig i een Fejltagelse: han mente, at Foreningen lige fra 1837 havde baaret Betegnelsen »dansk«. Formændene for »Københavns Boghandlerforening« og »Den danske Provinsboghandlerforening«, Søren Wiene og David Christensen, tog til Genmæle og hævdede, at det netop var Betegnelsen »dansk«, der var misvisende; den gav For-

eningen et Præg af Landsforening og med Urette. »As.« svarede, at Foreningen repræsenterede for hele Landet den ikke uvæsentlige integrerende Del af Boghandelen, som hed Forlagsvirksomheden, og den repræsenterede jo ogsaa hele Boghandlerstanden derved, at de andre Foreningers Formænd var fødte Medlemmer af »Den danske Boghandlerforening«. Diskussionen afsluttedes af Overretssagfører Axel Simonsen, der oplyste, at Foreningen først i 1905 i sit Decembermøde havde taget Navnet »Den danske Boghandlerforening«, efter at Forslaget derom forinden havde været drøftet ogsaa af Sortimentorganisationerne; Navneforandringen var i Decemberrødet blevet enstemmigt vedtaget af samtlige tilstedeværende, hvori blandt ogsaa den daværende Formand for den københavnske Sortimenteboghandlerforening. Spørgsmaalet var derfor kun dette, om der siden 1905 var sket saadanne Forandringer i Boghandelen, at Foreningen ikke længere bar sit Navn med Rette. Det mente Overretssagføreren ikke. Boghandlerforeningens Formaal havde fra den første Begyndelse ligget i et højere Plan end de andre Organisationer, der forfulgte specielle Interesser. Boghandlerforeningens Styrke laa netop i, at den altid havde ladet Hensynet til det samlede Erhverv være Rettesnoren for dens Virksomhed. Gennem Antagelsen af rabatberettigede Boghandlere over hele Landet holdt Foreningen ogsaa i Realiteten alle Traadene i sin Haand. Det havde jo Gang paa Gang vist sig, at naar vigtige Spørgsmaal dukkede op inden for dansk Boghandel, var det »Den danske Boghandlerforening«, der maatte tage Affære, idet de andre Organisationer savnede de fornødne Magtmidler til at gennemføre hensigtsmæssige Ordensregler. Artiklen sluttede med en Opfordring til de andre Organisationer til i Stedet for at rejse Tvivl om Foreningens Ret til sit Navn da hellere at give Foreningen al den Styrke, som den maaske i hele Erhvervets Interesse kunde faa Brug for i de kommende Aar. Med denne rolige og vel begrundede Henstilling sluttede Diskussionen²).

Boghandlerforeningen fik gennem Tiaaret en Del nye Medlemmer: Martin Creutz, E. Rørdam og G. M. Steffensen (H. Aschehoug & Co., Dansk Forlag) (1927), Arnold Busck (Nyt Nordisk Forlag) (1927), Ernst Philipson (Aug. Bangs Boghandel) (1927), Kaj Kop-

pel (Henrik Koppels Forlag) (1927), Einar Harck (1932), Fru John Martin (1932 efter hendes Mands Død), H. Hirschsprung (1933), C. A. Reitzels Forlag A/S (Direktør Otto Andersen) (1933), Paul E. Pedersen (Jacob Lunds Forlag) (1934), Iver E. Jespersen (Jespersen & Pios Forlag) (1934), Bjørn Erichsen (Chr. Erichsens Forlag) (1935), Einar Munksgaard (1935), Alfred G. Hassing (1935)³). Til Gengæld har Foreningen mistet andre Medlemmer, ved *Udmeldelse* — C. F. V. Jensen (Jacob Lunds Forlag) i 1934, Ernst Philipson (1932 ved Aug. Bangs Boghandel og Forlags Adskillelse)⁴) — men ellers ved *Dødsfald*.

I 1928 døde CAMILLA KLEIN i en Alder af 80 Aar; hun havde været Medlem af Boghandlerforeningen siden 1890⁵). Kort efter — den 27. Februar samme Aar — døde Foreningens Æresmedlem og tidligere Næstformand EILER H. HAGERUP, 73 Aar gammel. Henrik Koppel mindedes ham i en Nekrolog i »Boghandlertidende«. Efter en Læretid i Odense 1873—77 havde Hagerup været Medhjælper i Quedlinburg et Aarstid, og i 1878 indtraadte han som Medhjælper i den af Faderen grundlagte store og ansete Forretning. I 1883 døde Faderen, og Eiler H. Hagerup bestyrede Forretningen i faa Maaneder for sin Moder, indtil han selv overtog den fra Nytaar 1884. Han drev Forlaget frem, saa det ved hans Død stod som Landets næststørste, et Resultat af hans utrættelige Flid, ihærdige Arbejde og Evne til at finde dygtige Medarbejdere. Han prægede Forlaget med sin personlige Indstilling, og han var konservativ af Natur og med konservative Idealer. En stærk historisk Interesse, parret med hans gammeldags kongetro Sind og dybt nationale Grebethed gav hans Forlagspublikationer et Særpræg; paa hans Forlag maatte ingen Bog udgives, der traadte hans nationale og moralske Idealer for nær. Eiler Hagerup var en Mand, »som gerne og med Forkærlighed færdedes i Kollegernes Kreds. Hans oprindeligt sikkert noget stædige og stejle Natur blidnedes med Aarene, og i Vennekredsen var han den muntreste blandt de muntre, en Mand, der var sjælden trofast i sit Venskab, som han var trofast i sit Arbejde«. Han var blevet Medlem af Boghandlerforeningen i 1883, og gennem mere end en Menneskealder udførte han inden for dens Rammer et stort Arbejde i Standens Interesse. Han beklædte Posten som Forenin-

EILER H. HAGERUP

Næstformand for Den danske Boghandlerforening 1905-1907, 1910-1922.
Æresmedlem 1924.

gens Næstformand i Aarene 1905—07 og 1910—22; i en Snes Aar var han Medlem af Fællesudvalget; han havde siddet i Forlæggerraadet siden dets Oprettelse og i flere Aar været dets Næstformand; ogsaa Voldgiftsretten og Boghandlerraadet havde talt ham mellem sine Medlemmer. Efterhaanden som hans Forlag voksede, »fik han Øjet op for, at Udviklingen inden for Den danske Boghandlerforening styrede alt mere i altfor sortimentspræget Retning, og hans Arbejde inden for Foreningen kom derfor til at gaa ud paa at faa Forlæggerinteresserne trukket mere i Forgrunden. Paa dette Punkt var han forud for sin Tid; den senere Udvikling har afgjort givet hans Synspunkter Ret, efter at han i et Par Aartier i utallige Udvalg forgæves havde forsøgt at slaa til Lyd for dem. I hvert Fald paa eet Punkt var han dog selv med til at bringe Sejren hjem, nemlig i Spørgsmaalet om Oprettelsen af de danske Boghandlers Kommissionsanstalt. Sammen med G. E. C. Gad og Vilhelm Tryde rejste han Sagen, og det blev da ogsaa ham, der i de første tyve Aar bar den tunge Arbejdsbyrde at være Kommissionsanstaltens Formand«. I Anerkendelse af hans store, utrættelige Arbejde var det, at Foreningen i 1924 havde udnævnt ham til Æresmedlem⁶).

Den 26. December 1928 afgik den ene af Det Schönbergske Forlags Ejere ERNST BIERBERG ved Døden. Han havde været Medlem siden 1905, og uden for Forlaget havde han gjort en fortjenstfuld Indsats som Leder (»Inspektør«) af Boghandlerfagskolen fra dens Stiftelse i 1898 og til 1925; i et lignende Tidsrum var han tilsynshavende ved Boghandlermedhjælper-Biblioteket; inden for Boghandlerforeningen mærkede man derimod ikke meget til Ernst Bierberg⁷). Det samme gjaldt Forlagsboghandler, cand. mag. ERLING RØRDAM, der fra 1926 var Medindehaver af »H. Aschehoug & Co., Dansk Forlag«; han afgik ved Døden den 9. Juni 1930 efter en Færdssulykke⁸). Den 23. Oktober 1931 døde den gamle Boghandler AXEL ANDERSEN, 83 Aar gammel; han havde været Medlem af Boghandlerforeningen siden 1892⁹). Forlæggeren JOHN MARTIN, der blev revet bort midt i sit Arbejde den 6. Maj 1932, havde været Medlem siden 1918 og siden 1920 siddet i Forlæggerraadets Forretningsudvalg, en initiativrig og særpræget Personlighed; men han naaede ikke at sætte sig større Spor i Foreningens Arbejde¹⁰). Den

20. December 1933 døde Boghandler P. E. BLUHME. Han havde 1898—1910 været Formand for »Københavns Boghandlerforening« og i denne Egenskab været »født Medlem« af Boghandlerforeningen, og han var blevet saa agtet og velanset blandt Boghandlerforeningens Medlemmer, at man i 1910 optog ham som ordinært Medlem og straks gjorde ham til Revisor, et Hverv, han bestred til sin Død. Hans muntre og omgængelige Væsen gjorde ham i overordentlig Grad afholdt i Forlæggernes og Boghandlernes Kreds¹¹).

Forlæggeren HENRIK KOPPEL døde den 2. Juni 1934. Han var Prokuratorsøn fra København, født 1871. Efter fire Aars Læretid hos Lehmann & Stage 1887—91 var han Medhjælper i Aabenraa, Hamburg, København, Paris og Turin. I 1898 startede han i Stockholm for Ernst Bojesen, Nordisk Forlag, den svenske Udgave af »Frem«, der fik Navnet »Ljus«; men 1900 omdannedes den svenske Filial af »Nordisk Forlag« til et selvstændigt Bogforlag, A/B »Ljus«, med Henrik Koppel, der snart besad Aktiemajoriteten i Firmaet, som Direktør. I 1914 ophørte hans svenske Virksomhed; han solgte sit Forlag til »Norstedt & söner« og blev selv »Kommitteret« i Gyldendal, en Forbindelse, der dog ikke blev af lang Varighed; allerede i 1917 udtraadte han af Gyldendal og startede sit eget Forlag. Han blev straks Medlem af Boghandlerforeningen og virkede varmt interesseret og energisk for Foreningen paa forskellig Vis, var Medlem af Afregnings- og Kautionsudvalget i nogle Aar og sad i Forlæggerraadets Forretningsudvalg. Som Redaktør af »Boghandler-tidende« 1920—24 viste han sig som en talentfuld Polemiker, og i Foreningens Møder var han »en ivrig Debattør, der med Energi og Ihærdighed hævdede det Standpunkt, som han ansaa for at være retfærdigt«. Koppel var en fremragende Begavelse, hurtig og klar; han spillede en betydelig Rolle indenfor Foreningen, og hans intelligent og indsigtfuldt forfægtede Meninger fik ofte afgørende Indflydelse¹²).

Den 23. Februar 1935 døde JOHANNES LIND, Indehaveren af »Andr. Fred. Høst & Søns Boghandel«, kun 44 Aar gammel. Han havde været Medlem af Boghandlerforeningen siden 1917, og sad i Forlæggerraadet, Boghandlerraadet og Kursudvalget¹³). Den 18. Marts samme Aar fulgte Forlæggeren CHR. ERICHSEN efter; han

havde været Medlem af Foreningen siden 1910; men hans Virksomhed inden for dens Rammer havde ikke været mærkbar¹⁴). Direktør ANTON CHRISTENSEN (»H. Hagerups Forlag«) døde den 19. Oktober samme Aar; han havde været Medlem siden 1920, var Medlem af Forretningsudvalget, i hvilket hans roligt og besindigt fremførte Argumentation stedse blev paaskønnet, og havde varetaget den ansvarsfulde Post som Formand for Afregnings- og Kautionsudvalget med den største Samvittighedsfuldhed og hjælpsom Menneskelighed. Anton Christensen var ved sine værdifulde personlige Egenskaber højt skattet indenfor Kollegernes Kredss¹⁵).

Boghandlerforeningens tidligere Formand JOHAN FRIMODT døde den 12. November 1935, over 76 Aar gammel. Efter at han i 1878 havde taget Artium, fik han sin Uddannelse i C. A. Reitzels Boglade, og i Oktober 1884 etablerede han sig paa Kultorvet. Fra Nytaar 1890 blev han Medlem af Boghandlerforeningen, og her viste han sig virksom og interesseret. Ved sin retlinede Personlighed og store Elskværdighed vandt han sine Kollegers Tillid og Sympati, og i Aarenes Løb udførte han et stort og godt Arbejde for Foreningen. Han sad i et Par Aar i Fællesudvalget (1899—1900) og i to Perioder ogsaa i Udvalget for Kommissionsanstalten (1898—1907 og 1918—34). I fem Aar var han Medlem af Voldgiftsudvalget (1907—11), i fire Aar af Afregnings- og Kautionsudvalget (1907—10). I 1910 overtog han Formandsposten i Foreningen, og under de meget vanskelige Forhold inden for dansk Boghandel i de følgende Aar og under de indgribende Ændringer i Organisationens Struktur var det en Uriaspost, Frimodt havde modtaget. Det var ikke til at undres over, at han trættes af de endeløse og resultatløse Forhandlinger og ønskede at nedlægge sit Formandshverv ved Udgangen af 1917, da Gyldendal definitivt traadte ud af Organisationen. Ved Boghandlerforeningens Jubilæum i 1912 havde han forøvrigt vist store repræsentative Evner, og efter at han var gaaet af som Formand, havde han stadig adskillige Tillidsposter i Foreningen, var Medlem af Voldgiftsretten, Forlæggeraadets Forretningsudvalg og Boghandlerraadet. Fra Nytaar 1933 overlod han Firmaets Videreførelse til Sønnen Emil H. Frimodt, og Boghandlerforeningen benyttede denne Lejlighed til at sige sin

tidligere Formand Tak; den udnævnte ham til Æresmedlem i sit Møde den 7. December 1932 og takkede ham derved for 48 Aars Boghandlervirksomhed og 43 Aars Medlemskab, deraf de 7 Aar som Formand. Ved hans Død gav Michael H. Jensen ham dette Eftermæle: »en Mand, som valgte sit Livs Maal: at tjene Kulturarbejdet ved Udbredelse af sund og vægtig Litteratur, mest af opbyggende Art, en Mand med stor Kærlighed til sin Stand og sit Land og en Mand, der gik helt og fuldt op i den samvittighedsfulde Røgtelse af de Hverv, han havde paataget sig⁽¹⁶⁾).

Den 3. Februar 1936 døde AAGE PRIOR, Indehaveren af Wilhelm Priors kgl. Hof-Boghandel. Han blev Medlem i 1901 og ledede Kautionsudvalget fra 1910—1915. Men i de senere Aar tog han ikke aktiv Del i Boghandlerforeningens Virksomhed.

* * *

Paa Foranledning af Henrik Koppel drøftede Forlæggerraadet i sit Septembermøde 1929 Spørgsmaalet om *Stormagasinerne Bogsalg*, og man vedtog at rette en Henvendelse til Sortimentorganisationerne; disse skulde ved Forhandling med Gyldendal søge at faa fastslaaet, at dette Forlag ikke i Fremtiden gav Rabatberettigelse til Varehusene og Pressen; i modsat Fald maatte Sortimentboghandlerne vente, at Forlæggerraadet ellers kunde blive nødsaget til at indtage samme Standpunkt som Gyldendal. I Skrivelser af November 1930 og Februar 1931 var det »Københavns Boghandlerforening«, der rettede Anmodning til »Den danske Boghandlerforening« om, at der ikke maatte antages flere Stormagasiner som rabatberettigede Boghandlere, og endnu en Henvendelse af samme Art modtog man fra denne Forening i 1935⁽¹⁷⁾).

I 1933 forsøgte en Antikvarboghandler ved *Domstolenes Hjælp at tiltvinge sig Rabatberettigelse* hos Foreningens Medlemmer, men forgæves. I Forlæggerraadets Februarmøde behandlede man et Andragende fra Antikvarboghandler Johan Rasmussen om at blive antaget som rabatberettiget Boghandler i København, eventuelt kun med Rabat paa Skolebøger, Lærebøger og videnskabelige Bøger. Over for Forretningsudvalget havde Andragerens Sagfører udtalt, at man maaske vilde indanke Sagen for Domstolene, hvis Antagel-

HALFDAN JESPERSEN

Formand for Den danske Boghandlerforening og Forlæggerrådet siden 1930.
Formand for Boghandlerrådet siden 1930.

sen blev nægtet. Under disse Forhold havde Udvalget fundet det rigtigst at forelægge Spørgsmaalet for Forlæggerraaet, og efter en indgaaende Drøftelse vedtog dette enstemmigt at give Afslag paa Andragendet. Man erkendte ikke at have nogen Pligt til at begrunde dette over for Andrageren, da Foreningen selv maatte være berettiget til at bestemme, med hvem den og dens Medlemmer vilde træde i Handelsforbindelse; men man vilde dog i dette Tilfælde udtale, at Afslaget bl. a. var motiveret med, at Andrageren ikke havde almindelig boghandlermæssig Uddannelse, og at Antagelse vilde være imod den uddannede Medhjælperstands Interesser.

Antikvarboghandlerens Svar herpaa blev som bebudet et Sagsanlæg mod Boghandlerforeningen. Proceduren fandt Sted i Østre Landsret den 27. Juni samme Aar, og Foreningen lod optage steno­grafisk Referat deraf. Sagsøgeren støttede sin Tiltale paa Loven om Erhvervsfrihed af 27. Marts 1929. Den 4. Juli faldt Dommen; Foreningen blev frifundet og fik tilkendt 400 Kr. i Sagsomkostninger. Retten gav Boghandlerforeningens Repræsentant Overretssagfører Axel Simonsen, der plæderede Sagen med overlegen Dygtighed, Medhold i, at Johan Rasmussen, der agtede fortsat at drive sit Antikvariat i samme Udstrækning som tidligere, som Følge deraf vilde have Interesser, der paa væsentlige Punkter gik mod Forlæggernes og de almindelige Sortimentboghandlers¹⁸).

I 1934 modtog Boghandlerforeningen en Skrivelse fra »Den danske Boghandler-Medhjælper-Forening« i Anledning af, at et Andragende fra et af dens Medlemmer om *Antagelse som rabatberettiget Boghandler* i København ikke var blevet bevilget. Medhjælperforeningens Formand Folmer Trønning fremhævede i Mødet den 11. September, at Ansøgeren fyldestgjorde de stillede Krav om faglig Uddannelse, og mente derfor ikke, at Boghandlerforeningens Afslag burde opretholdes. Formanden, Halfdan Jespersen, svarede, at man fuldt ud anerkendte Ansøgerens Kvalifikation, men følte sig forpligtet til ikke at tilsidesætte Hensynet til de tidligere Medhjælpere, ved saasnt disse havde etableret sig at paaføre dem en — som i dette Tilfælde — umotiveret Konkurrence. Der var nemlig for kort Tid siden antaget to Medhjælpere som Boghandlere i det paa-

gældende Kvarter, der nu rummede ikke færre end 8—9 rabatberettigede Boglader. Forlæggerraadet saa det som sin Opgave at søge at skabe de bedste Eksistensmuligheder for de etableringsøgende Medhjælpere saa vidt gørligt uden at skade i alt for følelig Grad de eksisterende Forretninger. Man havde derfor henstillet til Ansøgeren enten at købe en allerede bestaaende Boglade eller at etablere sig paa et bedre egnet Sted¹⁹⁾.

Henrik Koppel gjorde sig i Aarene omkring 1927 til Talsmand for, at der blev trukket skarper Grænser for *Sortimentsboghandlernes Salg af antikvarisk Litteratur*, og i Boghandlerforeningens Møde den 5. December 1927 forelaa der ligefrem et Forslag om, at man skulde begrænse det antikvariske Salg af ikke udsolgte Bøger i Bogladerne. Sagen havde gentagne Gange været til Behandling og vundet Tilslutning fra alle Sider, og i Mødet viste der sig ved den rent orienterende Forhandling Stemning for Forslaget, hvis Ordlyd var: »Handel med antikvariske Bøger maa ikke forenes med almindeligt Bogsalg paa en Maade, der bidrager til at svække Tilliden til den faste Bogladepris. Det er derfor ikke tilladt de rabatberettigede Boghandlere systematisk at drive antikvarisk Handel med Bøger, der ikke er udsolgt, dersom Bøgerne ikke bærer tydeligt Præg af at være brugte«. Forslaget blev forelagt Boghandlerraadet og vedtaget i dettes Martsmøde 1928 med den Tilføjelse, at ved Udstilling, Tilbud og Salg skulde saadanne Bøger tydeligt betegnes som »antikvariske«. Bestemmelsen fandt kort efter Optagelse i Sanhandelsbetingelserne²⁰⁾.

I Decemberrmødet 1932 vedtog Forlæggerraadet en Ændring i *Salderingsordningen*. Man vilde ogsaa fremtidig følge det Princip at kræve kvartaarlig Saldering ved Nyantagelser (som i længere Tid var praktiseret af Forlæggerraadets Forretningsudvalg) og ved enhver Forandring inden for de Firmaer, der hidtil havde haft Halvaarssaldering. Paa Foranledning af Jul. Gjellerups Forlag diskuteredes en Ophævelse af den ydede 3 % Skonto ved Halvaarssalderingen for 1. Halvaar. Man enedes om at tage Spørgsmaalet op ved en fornyet Drøftelse. I Marts 1933 fik Afregnings- og Kautionsudvalget Bemyndigelse til at meddele, at hvis Saldering ikke havde fundet Sted senest den 10. April, vilde der blive beregnet 1/2 % pr.

Maaned fra 1. Januar, til Betalingen skete. I April 1934 fastslog Forlæggerraaet, at Veksler ikke kunde opfattes som rettidig Betaling, der gav samme Fordele som kontant Betaling. Kort efter anmodede Gyldendal om, at man maatte blive enige om at forlænge Salderingsterminen til 30. April; men Forlæggerne enedes om at svare afvisende paa Henvendelsen. I Aprilmødet 1935 fandt Forlæggerraaet Anledning til at indskærpe Medlemmerne at overholde Kravet om Renteberegning ved ikke rettidige Salderinger og ved Betaling med Veksler; samtidig vedtog man at optage en Forhandling med Sortimentorganisationerne om, at samtlige Boghandlere skulde gaa over til kvartaarlig Saldering; i December samme Aar gjorde man et Skridt i samme Retning, idet man stillede Forlæggere, der tillige var kvartalssalderende Boghandlere, og nye Medlemmer frit, om de vilde levere deres Forlagsartikler med Halvaars- eller Kvartaarssaldering. Forhandlingerne med Sortimentorganisationerne om ensartet Saldering har endnu ikke faaet nogen Afgørelse²¹).

I 1931 tiltraadte Boghandlerforeningen sammen med Gyldendal »Bog- og Papir-Branchens Kreditor-Udvalg«, og i den Anledning indsattes en ny Paragraf i Samhandelsbetingelserne; herved blev Boghandlere ved Betalingsstandsning, eller naar de søgte Akkord, forpligtet til at henvende sig til dette Udvalg om Bistand; det samme var Tilfældet, naar en Boghandler vilde afstaa sin Forretning og var klar over eller havde en Formodning om, at han var insolvent. Samme Aar fik man *ensartede Retningslinjer* ved Ombytning og Returnering af Bøger, der var købt i fast Regning, og der er blevet gjort et Arbejde for at faa gennemført en ensartet Affattelse af Beholdnings- og Remittendelister, Kontokuranter m. m. og faste Tidspunkter for Tilbagekaldelser²²).

* * *

I 1930 tog man paany Spørgsmaalet frem om Erhvervelsen af en Ejendom, der passede til at være *et Boghandlernes Hus* med Lokaler for Kommissionsanstalten. Initiativet blev taget af Anstaltens Bestyrelse i en Skrivelse til Forlæggerraaet, der i Marts anmodede Halfdan Jespersen og John Martin til i Forbindelse med Forenin-

gens juridiske Konsulent Axel Simonsen at genoptage Sagen; af den førstnævnte blev der i Boghandlerforeningens Decembermøde samme Aar givet en foreløbig Meddelelse om Udvalgets Arbejde; der var undersøgt en Række Ejendomme med Formaålet for Øje ved Ombygning at rejse et Boghandlernes Hus, men man havde ikke fundet noget dertil egnet.

Den 25. Oktober 1935 indeholdt »Boghandlertidende« en Bekendtgørelse fra Kommissionsanstaltens Bestyrelse, hvori det hed, at Kommissionsanstalten maatte udvide sine Lokaler, og at der var udarbejdet Forslag og Planer om Opførelse af en moderne, centralt beliggende Ejendom, som vilde kunne tages i Brug til Oktober Flyttedag 1936; det oplystes, at tre Etager i Huset allerede var delvis udlejet. I Boghandlerforeningen kom Sagen til Behandling den 19. November 1935, idet Foreningen skulde tiltræde Projektet og — i Henhold til Anstaltens Fundats — godkende, at dennes opsparede Reservefond blev anbragt i en saadan Ejendom. Formanden for Anstaltens Bestyrelse O. Lohse meddelte, at Anstalten af Pladsmangel maatte skaffe sig nye Lokaler i Løbet af meget kort Tid; Bestyrelsen havde en Grund paa Haanden til 1. December, beliggende i Nyropsgade paa det gamle Jernbaneterræn, til en favorabel Pris, og man havde ladet Arkitekterne Wittmaack og Hvalsøe udarbejde et Projekt til Bygningen. Arkitekt Wittmaack var selv til Stede og gjorde Rede for Planen til Bygningen, en udelukkende Forretnings- og Kontorejendom paa 9 Etager med helt undergravet Gaard; Omkostningerne vilde blive lidt over 1 Million Kr. Sagfører Chr. E. Clement fremlagde en Oversigt over Udgifterne, Prioriteringen, Financieringen og Lejeindtægterne; til at gennemføre Foretagendet krævedes Tegning af et Partialobligationslaan paa ca. 140.000 Kr. efter en Førsteprioritet paa 500.000 Kr. og en Andenprioritet paa 200.000. Provinsboghandlerforeningens Formand Johs. Weishaupt oplyste, at hans Forening paa lovlig Vis havde godkendt Planen og Anbringelsen af Kommissionsanstaltens Reservefond i en saadan Ejendom, og Overretssagfører Axel Simonsen refererede, hvorledes der gennem mange Aar forgæves havde været arbejdet for at finde en passende Løsning af Spørgsmaalet, men uden Resultat; han forelagde desuden et Forslag til

MICHAEL H. JENSEN

Næstformand for Boghandlerforeningen 1923-1934.
Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. 1918-1934.
Sekretær i Foren. og Redaktør af Bogh.tid. s. 1935.

OVE TRYDE

Næstformand for Boghandlerforeningen s. 1935.
Delegeret i La Commission internationale s. 1909.
President f. Congrès intern. des Editeurs 1929-1931.

HENRIK KOPPEL

Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. 1918-1934.
Redaktør af Boghandlertidende 1920-1924.

ANTON CHRISTENSEN

Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. 1920-1935.
Formand for Afregnings- og Kautionsudv. 1923-1935.

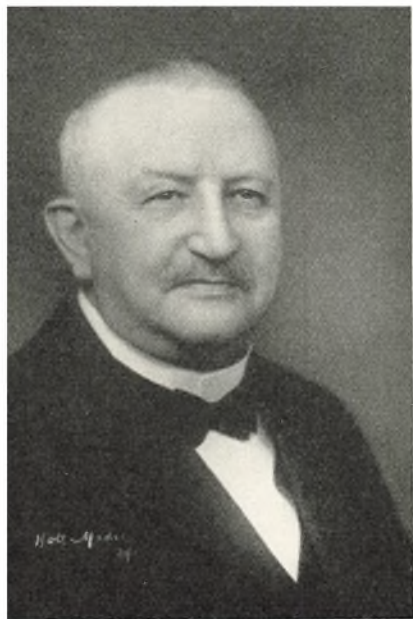
Ændringer i Anstaltens Fundats, som vilde være nødvendige, hvis Anstalten selv byggede. Efter en indgaaende Diskussion sluttede Mødet med en Række Afstemninger. Enstemmigt godkendtes Ændringerne i Kommissionsanstaltens Fundats, hvorefter Kommittenterne og de to interesserede Boghandlerforeninger ikke kunde gøres ansvarlige for Ejendommens eventuelle Underskud. Med samtlige Stemmer mod 2 godkendtes, at Anstaltens Reservefond, ca. 170.000 Kr., blev anbragt i Ejendommen, med samtlige Stemmer mod 3, at det af Fritz Sørensen og Hustru stiftede Fond til et Boghandlerhus anbragtes i Ejendommen under Forudsætning af Fondets Stifters Billigelse; endelig bifaldt man med 11 Stemmer mod 6, at 25.000 Kr. af Boghandlerforeningens Midler blev anbragt i et Partialobligationslaan i Bygningen. Hermed var Planen sikret, og samme Dag nedsatte Anstaltens Bestyrelse et Byggeudvalg, bestaaende af O. Lohse, Frans Bielefeldt, Johs. Weishaupt (Odense) og Max Møller (Roskilde). Kort efter tog man fat paa Bygningens Opførelse, for at den kunde staa færdig til Efteraaret 1936. Grunden er 1005 m² og har 35 m Facade til Nyropsgade. Bygningen er støbt i Jernbeton, og Facaden beklædt med lyse Hasleklinker; indvendig er Ejendommen forsynet med de nyeste og mest praktiske Hjælpemidler af teknisk Art: Elevatorer, Ventilation, kommunal Fjernopvarmning m. m. Danske Boghandleres Kommissionsanstalt har selv lagt Beslag paa Stueetage og Kældere, og der er indrettet Mødelokaler til Boghandlerorganisationerne samt Kontor for Den danske Boghandlerforenings Sekretariat og Dansk Boghandlertidende²³).

Direktør MARTIN NORDENTOFT var i mange Aar Kommissionsanstaltens Leder, lige fra den oprettedes i 1894, og til han fratraadte ved sit 40-Aars Jubilæum den 1. Juli 1934. Han var født i Thisted 1860 som Boghandlersøn, lærte selv Faget hos Faderen og senere i G. E. C. Gads Boghandel og etablerede sig derpaa i 1886 i København som Bog- og Papirhandler, hvortil han knyttede en Kommissionsforretning for Boghandlere; i 1894 overtog han Ledelsen af Kommissionsanstalten. »Med den varmeste Interesse for sin Gerning og med den største Omhu for den daglige Betjening og Ekspedition af de af danske Boghandlere gennem 40 Aar indsendte Ordre, har Hr. Nordentoft virket trofast og aldrig vigende fra sin Vej. Han

har vist en beundringsværdig Forstaaelse af de Krav, som Forlag og Sortiment gennem Aarene har stillet til ham, saaledes at der aldrig har været Aarsag til Klagemaal, men Gang paa Gang Anledning nok til Beundring for den forstaaende og hensynsfulde Maade, vanskelige Tilfælde er blevet ordnet paa«. Gennem alle de 40 Aar havde Anstalten haft til Huse i F. H. Eibes gamle Lokaler paa Graabrødretorv. Af Helbredshensyn ønskede Direktør Nordentoft nu i en Alder af 74 Aar at trække sig tilbage. Hans Efterfølger blev AAGE LINDEMANN, som i 38 Aar havde været i Anstaltens Tjeneste; men kun i 10 Maaneder ledede han Virksomheden, idet han pludselig afgik ved Døden den 3. Maj 1935. Anstaltens nuværende Direktør er H. V. SØRENSEN²⁺).

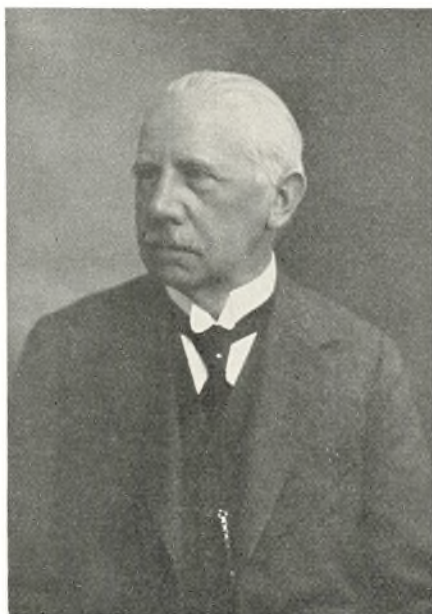
* * *

I Forlæggerraadets Møde i Slutningen af August 1927 drøftede man *Overenskomsten med Folkebibliotekerne*, der udløb ved Maanedens Udgang. Det nedsatte Udvalg havde forhandlet med Bibliotekerne og søgt at opnaa, at der ved Overenskomstens Fornyelse blev indført en Bestemmelse om, at Bibliotekerne ikke enkeltvis foretog antikvarisk Køb af nye Bøger, som var tilgængelige i Boghandelen; men Biblioteksforeningens Repræsentanter havde gjort gældende, at da der kun forelaa et enkelt Tilfælde af denne Art, vilde det være et for spinkelt Grundlag for at indføre en saadan Bestemmelse. I Stedet vilde Biblioteksforeningen henstille til Bibliotekerne ikke at foretage saadanne antikvariske Køb. Henrik Koppel mente, det vilde være rigtigst at fastholde Forlæggerraadets Ønske om Bestemmelsen, medens Michael H. Jensen helst saa, at man fornyede Overenskomsten, som den var, for et Aar; det sidste Standpunkt havde Flertallet for sig; da man nødigt vilde afbryde Forbindelsen med Bibliotekerne, men hellere vilde benytte det kommende Aar til i Ro at undersøge Spørgsmaalet nøjere. Overenskomsten blev derefter fornyet for Tiden til 31. August 1928 og senere — som det synes: uden videre Diskussion — ogsaa for det følgende Aar til Udgangen af August 1929. I Forlæggerraadets Møde i Februar 1929 førtes der en længere Diskussion om Sagen, og nu var der ikke Stemning for en uforandret Fornyelse af Overenskomsten. Nogle mente,

O. LOHSE

Formand for Komm. Anst. Bestyrelse siden 1921.

MARTIN NORDENTOFT

Direktor for Komm. Anstalten 1894 - 1934.

AAGE LINDEMANN

Direktor for Komm. Anstalten 1934 - 1935.

H. V. SØRENSEN

Direktor for Komm. Anstalten siden 1935.

man helt burde afskaffe Overenskomsten og i Stedet give Boghandlerne Ret til at indrømme Bibliotekerne 10 % Rabat; men flere ønskede, at Kontrakten blev forlænget med skærpet Krav vedrørende det antikvariske Køb. I Raadets Junimøde var der stærkest Stemning for dette sidste Alternativ og for, at man desuden skulde kræve 4 Maaneders Udlaanskarantæne for ny Skønlitteratur. Boghandlerforeningen overdrog til Fr. Gad og Paul Hagerup at slutte en toaarig Overenskomst med Bibliotekerne paa disse Vilkaar; men under Forhandlingerne viste det sig, at Bibliotekerne ikke vilde gaa ind paa Betingelserne. I Forlæggerraadets Møde i Slutningen af September var der da Stemning for ved en eventuel ny Forhandling imellem Udvalget og Bibliotekerne at opnaa den Ordning, at man gav Afkald paa de to Betingelser, men at paa den anden Side Rabatten blev nedsat til 15 %. I Decembermødet kunde Raadet endelig fastslaa, at Ordningen med Bibliotekerne fra da af var den, at det fra Nytaar 1930 var tilladt at give de statsunderstøttede Folke- og Børnebiblioteker 15 % Rabat af Bogladeprisen, og Biblioteksudvalget fik Bemyndigelse til at træffe Aftale ogsaa med Københavns Kommunes Biblioteker. I de siden da forløbne Aar har Biblioteksspørgsmaalet stadig været Genstand for Overvejelser inden for Boghandlerforeningen; men nogen Løsning deraf er endnu ikke fundet. Karantænesynspunktet trænger sig dog stadig mere i Forgrunden²⁵).

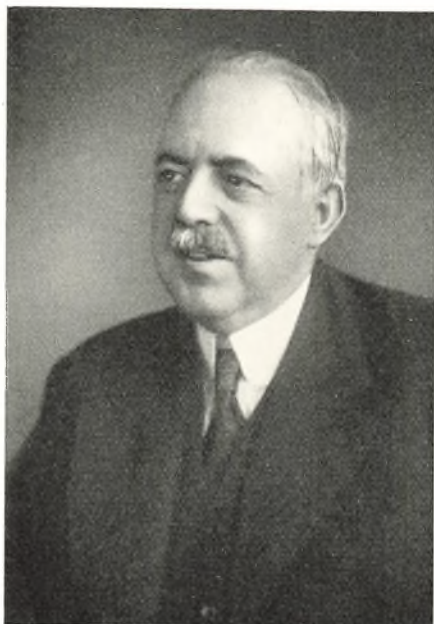
Den 17. Februar 1927 blev der i Forlæggerraadet fremlagt et Udkast til en »Lov om offentlige Bibliotekers Ret til Frieksemplarer af Tryksager«, udarbejdet af det Udvalg om Statens Biblioteksvæsen, som var blevet nedsat i Oktober 1924; Udkastet var ledsaget af en Skrivelse fra Henrik Koppel. I Martsmødet samme Aar vedtog Raadet at sende en Skrivelse til Undervisningsministeriet; heri var der gjort Rede for Forlæggernes Syn paa *Pligtafleveringerne*. Man hævdede, at denne — baade her i Landet og i de fleste andre Lande, hvor en saadan fandtes — oprindeligt havde været knyttet til Censur- og Privilegiesystemet; den havde været et rimeligt Vederlag ved Tildeling af Bogtrykkerprivilegium. Saaledes som det var sket i adskillige Lande, burde Pligtafleveringen derfor ogsaa være ophævet sammen med Privilegiernes Afskaffelse, og det var Forlæggernes Mening, at Pligtafleveringen egentlig nu savnede et Retsgrundlag.

Der fandtes da heller ikke Pligtaflevering i Stater som Sachsen, Baden, Thüringen, Braunschweig, Bremen, Hamburg, Holland, Belgien og Schweiz. I Norge og Østrig var der Pligtaflevering med Ret for Forlæggerne til at kræve hel eller delvis Betaling for kostbarere Værker. Skrivelsen mandede ud i, at man ønskede Pligtafleveringen til Det kongelige Bibliotek opretholdt, medens Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus for Fremtiden kun skulde have Rekvisitionsret mod Betaling af det rekvirerede; det aarhusianske Biblioteks Udlaan fik en stadig mere folkebiblioteksmæssig Karakter, og det vilde være stridende mod al Rimelighed, om Forlæggerne skulde tvinges til at aflevere deres Ejendom vederlagsfrit til saadanne Øjemed. Dette Synspunkt er det dog ikke lykkedes Forlæggerne at faa anerkendt af Lovgivningsmagten²⁶).

Spørgsmaalet om *Rabatten til Stats- og kommunale Institutioner* har adskillige Gange været Genstand for Forhandling i Foreningen. Boghandlerraadet fik i 1927 til Behandling en Klage fra Provisboghandlerforeningen over, at et københavnsk Firma havde givet Tilsagn om at yde 10 % Rabat til de under et Hovedrevisorat sorterende Institutioner, selvom den enkelte Institutions Indkøb ikke naaede 2000 Kr. aarlig, naar blot det samlede Beløb fra alle de paagældende Institutioner naaede denne Størrelse. Firmaet havde derved givet Samhandelsbetingelserne en Fortolkning, som baade Den danske Boghandlerforening og Provisboghandlerforeningen og til Slut Boghandlerraadet tog Afstand fra, og Firmaet bøjede sig for dette Synspunkt; det tog sit Tilbud tilbage²⁷).

Paa Boghandlerforeningens Decembermøde samme Aar foretog man en orienterende Behandling af et Forslag om helt at ophæve Rabatgivningen til private Købere, til Skoler og Biblioteker. Provisboghandlerforeningens Formand Lyng anbefalede dette Skridt, medens Formanden for Københavns Boghandlerforening Wiene ønskede de gældende Regler bevaret, og da der var overvejende Stemning herfor, blev Sagen denne Gang skrinlagt. Der blev dog foretaget Skridt i den antydede Retning. I 1928 gav Forlæggerraadet Afslag paa en Anmodning fra nogle Biblioteksfunktionærer om at faa Biblioteksrabat, og under en Forhandling paa Oktobermødet samme Aar om Rabat til danske Læseforeninger i Udlandet blev det

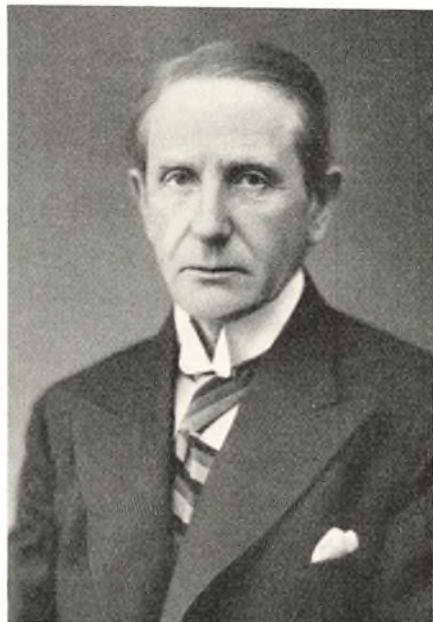
AXEL SIMONSEN

Juridisk Sekretær og Konsulent siden 1906.

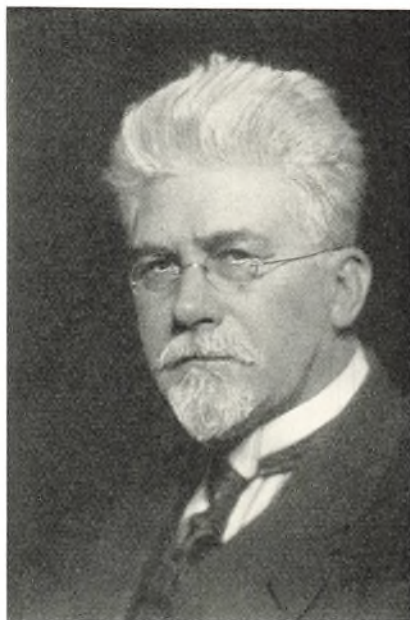
H. v. BRACHT

Formand for Sortimentbogh. Foren. 1911 - 1917.
Sekretær i Boghandlerforeningen 1921 - 1934.

CARL ROLSTED

Redaktør af Boghandlertidende 1924 - 1928.

CHR. KØNIG

Redaktør af Boghandlertidende 1929 - 1934.

direkte udtalt, at Rabatgivning skulde indskrænkes mest muligt i Fremtiden²⁸).

I 1930 blev Spørgsmaalet om Rabat til Statens og de kommunale Institutioner paany rejst. I Modstrid med den Fortolkning af Samhandelsbetingelserne, som Boghandlerraadet altid havde hævdet som den eneste rigtige, var der fra Københavns Boghandlerforenings Side blevet gjort en anden Opfattelse gældende, hvorefter der — altsaa i Virkeligheden i Strid med Lovene — var blevet givet Rabat til de nævnte Institutioner uden Hensyn til Indkøbets Størrelse. Imod denne Udvidelse af Rabatgivningen til Kunderne reagerede saavel Boghandlernes Flertal som Forlæggerne, da denne Rabat kun kunde virke prisforhøjende, og Spørgsmaalet blev indanket for Boghandlerraadet. Efter en Række Forhandlinger i Boghandlerraadet og i nogle Udvalgsmøder, hvori bl. a. Repræsentanter for Gyldendal deltog, blev det i Boghandlerraadet vedtaget at henstille til Boghandlerforeningens Forlæggerraad, at *al Rabatgivning til Publikum paa dansk Litteratur blev forbudt*, dog med enkelte Undtagelser. I et Møde i April 1931 fulgte Forlæggerraadet denne Henstilling, og med Tilslutning af Gyldendal blev der enstemmigt vedtaget en ny Ordlyd af Paragraf 10 i Samhandelsbetingelserne; den kom til at lyde: »Al Rabat under hvilken som helst Form til private Købere, Skoler, Biblioteker, Stats- og Kommune-Institutioner (eller til Funktionærer inden for disse) er forbudt. Fra denne Regel kan kun Boghandlerraadet dispensere«. I »Boghandlertidende« for den 30. April 1931 gav Boghandlerforeningens fungerende Formand, Michael H. Jensen Meddelelse om denne Ændring, der straks traadte i Kraft. Boghandlerraadet havde vedtaget nogle faa Undtagelser fra denne kategoriske Bestemmelse, og Meddelelse derom blev tilstillet Boghandlerne direkte²⁹).

Faa Maaneder senere fremdrog Jul. Gjellerups Forlag i Forlæggerraadet Spørgsmaalet om Rabat paa Skolebøger, som af Skolerne blev forlangt gennem Statens Bibliotekstilsyn; der viste sig Enighed om, at en saadan Rabat ikke burde gives. Et københavnsk Firma tilbød i 1933 Kalundborgs Kommuneskolevæsen nye Skolebøger med 10 % Rabat; men denne flagrante Lovovertrædelse blev straks indanket for Boghandlerraadet, og Boghandlerforeningen tog

Anledning deraf til meget stærkt at indskærpe Bestemmelsen i Samhandelsbetingelsernes Paragraf 10. I 1933 foreslog Københavns Boghandlerforening en Dispensation fra Bestemmelsen med Hensyn til Børnebøger. Den danske Boghandlerforening henviste Forslaget til Boghandlerraadet, og i November 1934 vedtog dette enstemmigt, at det skulde være tilladt at yde 10 % Rabat paa Leverancer af Børnebøger til Københavns og Frederiksbergs Kommuner ved Indkøb af Bøger til Skolernes Børnebogsamlinger og Læsestuer, til Præmier, som Skolerne uddelte til Eleverne, samt paa Bøger til Lærernes Haandbiblioteker. Helt klare Linjer er det altsaa ikke lykkedes at faa gennemført i Spørgsmaalet: Rabat til Stats- og kommunale Institutioner³⁰).

Medens Boghandlerforeningen altid hidtil havde vendt sig meget skarpt mod Forbrugsforeningernes Forsøg paa at faa Rabat paa Bøger, gik man i Tiden omkring Nytaar 1930 med til nogle Forhandlinger med *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger*, idet denne forespejlede Muligheden af, at Fællesforeningen vilde skabe sig sit eget Forlag. Et Udvalg, bestaaende af to Repræsentanter for Boghandlerforeningen, Formanden Halfdan Jespersen og Overretssagfører Axel Simonsen, og to Repræsentanter for Gyldendal, Direktør Jerichow og Højesteretssagfører David, forhandlede med Direktør Broberg fra Fællesforeningen. Fællesforeningen viste Forhandlingsvenlighed og ønskede en Overenskomst, der ligestillede Brugsforeningerne med de rabatberettigede Boghandlere; den var villig til at aftage alt, hvad den købte, mod kontant Betaling uden Ekstrarabat og til at slutte Overenskomst for et længere Aaremaal. Derimod kunde der ikke opnaas Enighed om en for Sortimentsboghandlerne tilfredsstillende Ordning af Bonusspørgsmaalet. Udvalget vilde have Bøger henregnet til de Varer, der ikke gav Brugsforeningernes Medlemmer Bonusret, medens Direktør Broberg med stor Styrke hævdede, at dette vilde stride mod selve Brugsforeningstanken; unddraget fra Bonusretten var kun de Varer, hvorpaa Fortjenesten var saa minimal, at den kun dækkede Omkostningerne, og det vilde ikke være Tilfældet med Bøgerne.

Den 11. Februar holdt Forlæggerraadet et Møde, hvor alle fire Udvalgsmedlemmer var til Stede og afgav Beretning om Forhand-

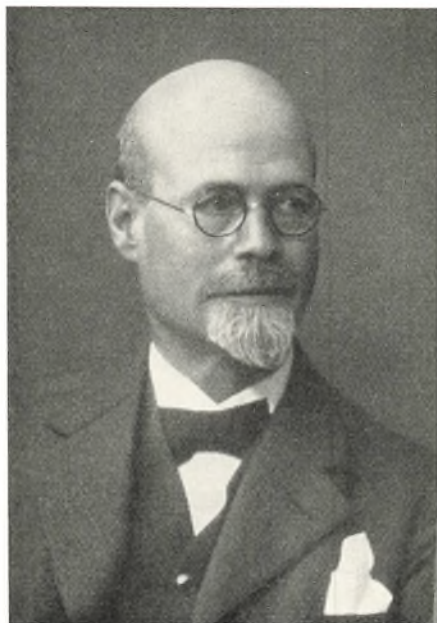

AXEL ANDERSEN

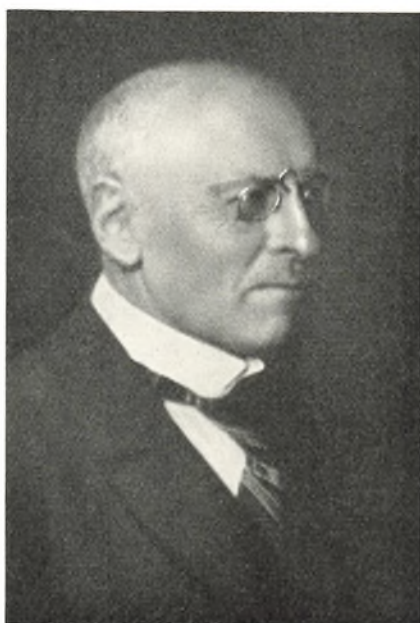
OTTO ANDERSEN

Formand for Bogh. Medhj. Foren. 1924 - 1926.
Foreningens Repr. i Bogh. Fagskolen siden 1935.

FRANS BIELEFELDT

Revisor 1910 - 1934.
Medlem af Komm. Anst. Bestyrelse siden 1935
Direktor for Boghandlernes Hjelpekasse 1929.

ERNST BIERBERG

Inspektør for Boghandler Fagskolen 1898 - 1925.

lingernes Forløb. Der var paa dette Møde Enighed om, at selvom en Overenskomst med Fællesforeningen vilde være gunstigere for Forlæggerne end en Kamp med et nyt Forlag med alle Brugsforeningerne som Forhandlere, vilde man dog ikke svigte Sortimentboghandlerne og slutte Overenskomst paa Fællesforeningens Betingelser. Der var nogen Diskussion om, hvorvidt det burde kræves, at der i Boghandlerforeningens Love blev indført Bestemmelse om, at Boghandlerne fremtidig ikke uden Forlæggernes Samtykke maatte handle med udenforstaaende Forlags Artikler. Det blev overladt til Formanden under det Møde, der bagefter skulde holdes i Boghandlerforeningen — og hvor Sortimentsorganisationernes Formand jo vilde være til Stede — at føre Forhandlingerne paa en saadan Maade, at Sortimentet fik fuld Forstaaelse af det store Hensyn, Forlæggerne i denne Sag var beredt til at vise det, idet man gik ud fra, at Sortimentet af sig selv vilde tilbyde fornødne Garantier. Derefter hævedes Mødet i Forlæggerraadet, og straks efter tog Mødet i Boghandlerforeningen sin Begyndelse. Halfdan Jespersen redegjorde for Sagens Stilling og udtalte Forlæggernes Forventning om, at Sortimentet vilde staa Ryg mod Ryg med Forlæggerne i den Kamp, der eventuelt vilde komme med et af Fællesforeningen stiftet Forlag. Med Glæde hørte Sortimentsorganisationernes Formænd om den tagne Beslutning, der vilde faa den største Betydning for Fæstnelsen af det gode Samarbejde mellem Forlæggerne og Boghandlerne. Derimod mente de ikke, det vilde være klogt at rejse Spørgsmaalet om en Bestemmelse angaaende Boghandlernes Forhold til Forlæggerne uden for Organisationens i Sammenhæng med denne Sag. Det kunde altid ske senere, hvis det blev paakrævet, og de Regler, der for Tiden fandtes i de to Sortimentforeningers Love, sikrede Forlæggerne paa dette Punkt. Det vilde være af Værdi for Samarbejdet, at en saadan Bestemmelse kom ad Frivillighedens Vej og ikke under Tvang. Ogsaa Hensynet til den kommende Trustlov gjorde det hensigtsmæssigt at lade dette Spørgsmaal ligge. Men det vilde være en Selvfølge, at Boghandlerne efter det Skridt, Forlæggerne nu havde taget, vilde betragte det som en Ærespligt at staa solidarisk med Forlæggerne i en eventuel Kamp med Fællesforeningen³¹).

I September 1929 anmodede Studenterraadet om, at der maatte blive ydet *Studenter 6 % Rabat* ved kontant Køb af udenlandsk videnskabelig Litteratur; i Forlæggerraadets Møde faa Dage efter var der overvejende Stemning for at imødekomme Andragendet; dog vilde man kun indrømme 5 % og under de mindst opsigtsvækkende Former; i Decembermødet samme Aar blev der efter en fornyet Henvendelse fra Studenterraadet truffet endelig Beslutning herom; men først i December 1934 synes Sagen at være bragt helt i Orden³²). Dette skyldtes, at man jo i 1931 havde faaet Regelen vedtaget om, at al *Rabatgivning til private var forbudt*; Rabatten til Studenterne hørte derfor til de Dispensationer, som Boghandlerraadet gav fra den almene Bestemmelse. Det maa dog bemærkes, at Forbudet mod Rabatgivningen kun omfattede Litteratur, udgivet paa dansk Forlag. I December 1932 saa Boghandlerforeningen sig foranlediget til at fastslaa, at det fra Nytaar 1933 var helt slut med den private Rabat; der havde været givet Tilladelse til at fortsætte dermed til Udgangen af 1932 for gamle Kunders Vedkommende; men nu skulde alt i den Henseende være forbi. For yderligere at faa indskærpet Forstaaelsen af *faste Bogladepriser* tog Københavns Boghandlerforening i 1934 Initiativet til, at der i Samhandelsbetingelserne blev indført en Regel om, at det ikke var tilladt uden tilsvarende Betaling at give Omslag, Emballageæsker eller lignende til Bøger end de, der medfulgte fra det paagældende Forlag. Spørgsmaalet om Privates Rabat er dog endnu ikke ganske afklaret; for Eksempel har der til allerseneste Tid stadig været Forhandlinger om *Rabatten til Købstads-Kommunerne* paa disses Forbrug af Skole- og Læsebøger³³).

I Begyndelsen af 1927 fik Forlæggerraadet en Henvendelse fra Sortimentsorganisationerne om en Nedsættelse af Maksimumspriserne for *Frisalgsartiklerne*, men svarede, at man ikke fandt Tidspunktet egnet til en saadan Regulering; allerede i Decembermødet samme Aar havde Raadet dog ændret Standpunkt; med Tilslutning fra Boghandlerraadet nedsattes Prisgrænserne til dem, der var gældende i 1917³⁴).

Samme Aar behandlede Boghandlerraadet en Sag om et Leksikon, der var solgt som Restoplæg til en betydelig lavere Pris end den fastsatte Bogladepris; dette gav Anledning til, at de tre Bog-

PETER BLUHME

Formand for Sortimentsbogh. Foren. 1898 - 1910.
Medlem af Foren. 1910. Revisor 1910 - 1933.

POVL BRANNER

Medlem af Bogh.raadet og Forr.udv. 1918 - 1933.
Leder af Afregningsudvalget 1921 - 1933.
Medlem af Komm. Anst. Bestyrelse siden 1930.

ARNOLD BUSCK

Medlem af Bogh.raadet og Forretningsudv. s. 1934.

CHR. ERICHSEN

handlerorganisationer blev enige om, at de vilde nedsætte et Udvalg paa 2 Medlemmer fra hver Forening til at drøfte, om man ikke kunde faa indført supplerende Regler for *Salg af Restoplæg* og for antikvarisk Salg gennem Sortimentet. Københavns Boghandlerforening ønskede, at Salg af Restoplæg og Forlagsrettigheder til udenforstaaende Forlag først skulde have Boghandlerraadets Sanktion. Forlæggerraadet kunde dog ikke gaa med til at lovfæste en saadan Bestemmelse, men havde Sympati for Sortimentets Kamp mod de udenforstaaende Forlag og disses Salgsmetoder og vilde vise denne Sympati ved ikke at sælge Forlagsrettigheder til dem³⁵).

I det Hele taget har Boghandlerforeningen ogsaa i dette Tiaar opmærksomt fulgt *Forlæggerne uden for Organisationen*. I 1927 gjaldt det Studenterraadets Virksomhed som Forlag og Boghandel. I 1928 fik man en ny Bestemmelse ind i Samhandelsbetingelserne om, at Boghandlerne ikke maatte skilte med, udstille eller paa anden Maade virke for Forlagsartikler fra Forlæggerne uden for Organisationen, medmindre disse Forlæggere efter Betænkning fra Boghandlerraadet havde opnaaet Tilslutning til Organisationerne; denne Bestemmelse gjaldt dog kun til Udgangen af samme Aar. I 1929 stillede Foreningerne sig afvisende til et Tilbud fra »Baltisk Forlag« og »Nationalforlaget« om Samhandel. Sortimentetsboghandlernes Organisationer havde tidligere faaet indført i Samhandelsbetingelserne et Forbud imod, at de rabatberettigede Boghandlere systematisk leverede Bøger til ikke rabatberettigede ogsaa uden Rabat; i 1934 fik man denne Bestemmelse nærmere præciseret til, at ingen rabatberettiget Boghandler maatte levere Bøger til Videreforhandling til andre end de rabatberettigede Boghandlere, selv om det skete ved Ombytning med andre Bøger eller Varer og selv om det skete uden Rabat. Og i 1935 drøftede man det Forhold, at Fabrikanter af Havregryn som Tilgift gav Børnebøger³⁶).

* * *

Fra Nytaar 1928 fratraadte CARL ROLSTED Redaktionen af »*Boghandlertidende*« af Mangel paa Tid; den blev overtaget af Direktør Chr. Kønig. I Rækken af Redaktører var Rolsted den første aktive

Sortimentsboghandler, hvad der i nogen Grad kom til at præge hans redaktionelle Standpunkt; men sagligt og besindigt søgte han at finde den rette Mellemsvej til at forene modsatte Interesser. CHR. KØNIG havde efter fem Læreaar i Ursins Boghandel været knyttet til Ernst Bojesen fra 1887 og var i adskillige Aar dennes højre Haand; som Bojesens Stabschef ledede han efter Forlagssammenslutningerne i Halvfemserne det hurtigt voksende Forlags Organisation med sin fænomenale Indsigt og inciterende Arbejdskraft. Ved Sammenslutningen med Gyldendal blev Kønig Inspektør i det store Firma, indtil han i 1907 blev Direktør for Forlagets norske Afdeling, og han tilbragte nu 20 Aar i Norge, indtil han med Udgangen af 1927 trak sig tilbage fra Stillingen og overtog Redaktionen af »Boghandler-tidende«. Han havde fra sine yngre Aar været levende interesseret i Medhjælpernes Forhold og gjort et utrætteligt Arbejde for dem. Under hans Redaktion kom den saa ofte foreslaede Ændring af Bladet atter paa Tale, idet Provinsboghandlerforeningen ved sin Formand fremsatte et motiveret Ønske om, at »Boghandlertidende« blev gjort til et *lukket Organ*, og fik Tilslutning fra Formanden for Københavns Boghandlerforening; fra anden Side blev det fremhævet, at de, der havde speciel Interesse i at se Bladet, altid vilde vide at skaffe sig det, og en »Lukning« vilde reducere Abonnentantallet, saa Abonnementsprisen vilde blive kraftigt forhøjet. Et Udvalg blev nedsat for at gennemdrøfte Sagen, men vedtog, at der intet skulde ændres i Bladets Karakter.

Den 1. Juli 1929 fyldte »Boghandlertidende« 75 Aar og stod da med over 1000 Abonnenter. Dagen markeredes af Bladet selv med en historisk Oversigt over dets Virksomhed gennem de mange Aar. I December 1930 blev Redaktør Kønig syg, og Bladet lededes i et halvt Aar af Fuldmægtig IVER JESPERSEN. Efter at have redigeret Bladet i seks Aar meddelte Chr. Kønig i Efteraaret 1933, at han ønskede at fratræde, og den 1. April 1934 overgik Redaktionen til MICHAEL H. JENSEN, der stadig er Bladets Redaktør. Aaret efter, den 22. August 1935, afgik Chr. Kønig ved Døden, 68 Aar gammel³⁷).

I Boghandlerforeningens Møde i December 1931 forelagdes et Forslag til en Overenskomst om *Overarbejde* i Boglader; det fik For-

EMIL H. FRIMODT

Medlem af Forretningsudvalget 1933-1935.

EINAR HAASE

Medlem af Kursudvalget siden 1928.
Medlem af Forretningsudvalget 1929-1935.

PAUL H. HAGERUP

Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. s. 1935.
Bestyrelsesmedlem for Bogh. Fagskolen 1930-1935.

HARALD JENSEN

Formand for Bogh. Medhj. Foren. 1915-1918.
Formand for Afregnings- og Kautionsudv. s. 1936.
Medlem af Forretningsudvalget siden 1935.

eningens Anbefaling. I 1934 paakaldte Boghandlermedhjælperforeningen Boghandlerforeningens Bistand til at faa gennemført Ydelser af en fastsat *Mindstegage* for lige udlærte Medhjælpere; Foreningen udtalte sin Sympati for Medhjælperforeningens Bestræbelser for at forbedre de unge Medhjælperes Kaar og anbefalede, at man stillede sig velvilligt imødekommende over for Henstillingen. I 1935 traadte en ny Lov af 15. Maj samme Aar i Kraft vedrørende Tilsyn med Pensionskasser, og i den Anledning henstillede Boghandlermedhjælpernes Pensionsforening til Boghandlerforeningen at vælge Repræsentanter til et Udvalg, der i Samarbejde med Repræsentanter for de andre Boghandlerorganisationer skulde finde en rationel Løsning af *Pensionsspørgsmaalet* indenfor Boghandelen; Axel Sandal og Harald Jensen valgtes til dette Udvalg, som senere udvidedes med Fr. Gad og Einar Haase; men Arbejdet med denne Sag er endnu ikke afsluttet. Ved *Boghandlermedhjælperforeningens 50-Aars Jubilæum* i Maj 1933 modtog den som Gave fra Boghandlerforeningen 500 Kr., der var tænkt anvendt til Studierejser for unge Medhjælpere og som et Bidrag til de ældres Pensionering³⁸).

I Boghandlerforeningens Møde den 27. September 1927 fremlagde Formanden for Medhjælperforeningen, Aleks. Frølund, Resultatet af en Undersøgelse vedrørende *Lærlingeantallet* i Forhold til Medhjælperantallet. Efter en indgaaende Drøftelse vedtoges en enstemmig Udtalelse om, at man ansaa det for nødvendigt i Fagets Interesse at *begrænse Tilgangen* gennem Regulering af Lærlingeantagelser; samtidig blev Formændene for Boghandlerforeningen, Københavns Boghandlerforening, Provinsboghandlerforeningen og Boghandlermedhjælperforeningen anmodet om at træde sammen i et Udvalg med Ret til at supplere sig og fremkomme med Forslag. Resultatet af Udvalgets Arbejde og Overvejelser blev en Henstilling i Slutningen af Aaret til Sortimentboghandlerne om ikke at antage Lærlinge i 1928 og til Forlæggerraadet om — bortset fra Medhjælperes Overtagelse af bestaaende Boglader og Bogudsalg — kun at give Rabatret, hvor ganske særlige Forhold talte derfor; der burde i god Tid før Udgangen af 1928 optages Forhandlinger om en Fornyelse af den foreslaaede Ordning. I December 1928 enedes Forlæggerraadet da ogsaa om at opretholde Begrænsningen af Ad-

gangen til Faget. I 1934's Decemberråd drøftede Boghandlerforeningen atter paa Initiativ af Formanden for Medhjælperforeningen Folmer Trønning Mulighederne for at faa en rationel Ordning af Lærlingspørgsmaalet og udtalte sin Sympati derfor. Paa dette Punkt synes endnu intet gennemført³⁹).

Boghandlerfagskolen fik ogsaa i dette Tiaar stadig Tilskud fra Boghandlerforeningen, nemlig 450 Kr. aarlig, fra 1932 yderligere 300 Kr. til Opretholdelse af et Kursus for Provinsens Medhjælpere. I 1928 anmodede Skolens Forstander AXEL SANDAL Foreningen om at vælge et Medlem til at repræsentere sig i Skolens Bestyrelse, med raadgivende Indflydelse paa Skolens Drift. I Aprilmødet valgte man derfor ERLING RØRDAM til dette Hverv; men der faldt forskellige Udtalelser om, at det var ønskeligt, at der blev fastsat et Regulativ for Skolen. I Decemberrådet samme Aar meddelte Axel Sandal, at han ønskede at trække sig tilbage som Forstander; paany rejstes Spørgsmaalet om et Regulativ for Skolen, og Boghandlerforeningen opfordrede Skolens Bestyrelse til at udarbejde et saadant og forelægge det for Foreningen. Et Udvalg blev nedsat til at ordne Skolens fremtidige Stilling, og dens Forhold blev i 1929 fastsat saaledes, at den blev en selvejende Institution inden for Købmandsskolen; Undervisningen vilde derfor finde Sted i noget udvidet Form. I 1930 valgtes PAUL H. HAGERUP til Foreningens Repræsentant i Skolens Bestyrelse i Stedet for Erling Rørdam, der var afgaaet ved Døden⁴⁰); i 1935 traadte Hagerup ud af Udvalget og OTTO ANDERSEN, som havde været primus motor for Oprettelsen af Kursus for Provinsboghandlermedhjælperne, indvalgte i Udvalget, hvori desuden sidder S. WIENE, Københavns Boghandlerforening, J. WEISHAUP, Den danske Provinsboghandlerforening, desuden CARL HOLGERSEN, Boghandlermedhjælperforeningen.

* * *

Forholdet mellem Forlæggere og Forfattere har stadig været Genstand for Drøftelse i Boghandlerforeningen, ogsaa i det sidste Tiaar, og forskellige principielle Afgørelser er blevet truffet.

I 1927 forespurgte Woels Forlag Foreningens Forlæggerråd, om

JOHANNES LIND
Medlem af Kursudvalget 1928-1935.

JOHN MARTIN
Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. 1920-1932.

AAGE PRIOR
Leder af Kautionsudvalget 1910-1915.

PALLE RAUNKJÆR
Medlem af Bogh.raadet og Forretn.udv. siden 1935.

en Forlægger, som fra en Forfatter havde modtaget en *Bog i Kommission*, var pligtig til at svare til de modtagne Eksemplarer, naar der kun var ekspederet til Boghandlere, for hvem der ikke var lukket; Forlæggerraadets Svar var bekræftende, saafremt der da ikke forelaa en anden Aftale mellem Forfatteren og Forlæggeren⁴¹).

I Martsmødet 1933 behandlede Forlæggerraadet en Henvendelse fra Dansk Forfatterforening med Forslag om Indførelse af »*Trykkeriseddel*«: Bogtrykkerens skriftlige Meddelelse om, hvilket Antal Eksemplarer der var fremstillet af Bogen, ved hvert Oplag en ny Trykkeriseddel. Raadet vedtog enstemmigt at udtale, at Spørgsmaalet faldt uden for Boghandlerforeningens Kompetence; Foreningen kunde ikke forpligte sine Medlemmer i Forholdet til Dansk Forfatterforenings Medlemmer. Da man imidlertid fandt det naturligt at stille sig forstaaende og imødekommende over for Anmodningen om Levering af en Trykkeriseddel, naar Ønsket derom blev fremsat af en Forfatter, vedtog man — ligeledes enstemmigt — at anbefale Forlæggerraadets Medlemmer at opfylde Forfatteres Ønsker om Trykkerisedler. Heller ikke med Hensyn til Overskuds-eksemplarer kunde Forlæggerraadet paabyde sine Medlemmer en bestemt Retningslinje; der herskede fuld Enighed om, at der som Regel regnes 10 % honorarfri Overskudseksemplarer, hvor intet andet var aftalt; men dette var iøvrigt et Forhold, der maatte overlades til Forhandling mellem Forfatter og Forlægger i hvert enkelt Tilfælde, hvor der kunde være Grund til enten at begrænse eller forøge Antallet; man var enige om, at der ikke burde paahvile Forlæggeren nogen Forpligtelse til at aflægge Regnskab for det Antal honorarfri Overskudseksemplarer, som han havde truffet Aftale med Forfatteren om⁴²).

Paa den internationale Forlæggerkongres i Bruxelles i 1933 holdt Boghandlerforeningens Formand Halfdan Jespersen et Foredrag om Forslag til Indførelse af nogle ensartede Paragraffer i *de internationale Forlagskontrakter*; Foredraget efterfulgtes af en livlig Diskussion, der mundede ud i en Opfordring til Halfdan Jespersen til at formulere de forskellige Paragraffer, som han foreslog indført, og indsende dette Materiale til Kongressens Forretningsudvalg »Comité exécutif« til nærmere Drøftelse imellem Komitéens Medlemmer. I Sommeren

1935 havde Halfdan Jespersen under et kort Ophold i Berlin Lejlighed til at drøfte sit Forslag med tyske Kolleger, og paa deres Opfordring forelagde han det for Præsidenten for »Reichsschrifttumkammer« under Ministeriet »für Volksaufklärung« Ministerialrat Dr. Wismann, som meget interesseret ønskede at gennemgaa Forslaget med Ministeriets Sagkyndige for at kunne præcisere Tysklands Standpunkt ved den kommende internationale Forlæggerkongres i London. Denne Kongres holdtes i Juni 1936, og her fremsatte Halfdan Jespersen dels paa Tryk, dels i Foredragsform sit fuldt udformede Forslag. Man udtalte sin Anerkendelse af det betydningsfulde og store Arbejde, der her var udført, og det blev enstemmigt vedtaget at anbefale Kontraktforslaget til Indførelse i alle de den internationale Forlæggerforening tilsluttede Lande⁴³).

En ny dansk *Lov om Forfatterret og Kunstnerret* af 26. April 1933 udvidede Beskyttelsen af den litterære og kunstneriske Ejendomsret, Udvidelser, der blandt andet var fremkaldt af de moderne Opfindelser (Film, Grammofon, Radio); for første Gang var ogsaa Beskyttelsesregler for Forfatteres, Komponisters og bildende Kunstners personlige ideelle Ret (*droit moral*) blevet lovfæstet. Under Drøftelserne i Undervisningsministeriet af Forslaget til Loven var Boghandlerforeningens Formand tilkaldt for at redegøre for Foreningens Synspunkter⁴⁴).

I Foraaret 1934 anmodede Dansk Forfatterforening Boghandlerforeningen om at udpege to Medlemmer af Forlæggerraadet til med Forfatternes Repræsentanter at drøfte forskellige faglige Spørgsmaal, bl. a. en Revision af den hidtil benyttede Forlags-Kontrakt; Formanden og Næstformanden blev valgt hertil, men Forfatterforeningen undlod at etablere en Konference. I April samme Aar nedsatte Forlæggerraadet paa Formandens Initiativ et Udvalg, »Forlæggerraadets litterære Retsudvalg«, hvortil Foreningens Medlemmer skulde kunne henvende sig ved opstaaede Uoverensstemmelser mellem Forlag indbyrdes, mellem Forlag og Forfattere i Ind- og Udland, Oversættere o. s. v. Dette Udvalg holdt Møde i September samme Aar og valgte Halfdan Jespersen til Formand; Udvalget godkendte med nogle mindre Ændringer Formandens Forslag til de internationale Forlagskontrakter og anmodede ham om at frem-

AXEL SANDAL
Revisor siden 1935.
Medlem af Kursudvalget siden 1935.

G. M. STEFFENSEN
Revisor siden 1936.

JOHS. WEISHAUP
Formand for Provinsboghandlerforeningen s. 1934.

SØREN WIENE
Formand for Kbhvns Bogh.forening 1917-1922 og
siden 1924.

komme med et Forslag til en *dansk Normal-Forlagskontrakt*; samtidig vedtoges Halfdan Jespersens Forslag til den af Dansk Forfatterforening ønskede Trykkeriseddel; den var udarbejdet med de svenske og norske Trykkerisedler som Forbillede. I Januar 1935 kunde Formanden forelægge Forlæggerraadet sit Udkast til den danske Standard-Forlagskontrakt; Raadet foreslog nogle Ændringer, og i det litterære Retsudvalg arbejdede man videre med Sagen; i December havde man fundet en endelig Redaktion, som det blev vedtaget at anbefale Forlæggerraadets Medlemmer at indføre⁵⁵).

* * *

Ogsaa i det sidste Tiaar har man ivrigt og med Udbytte fortsat Bestræbelserne for at *fremme Bogsalget*. Efter Forhandlinger med Statsradiofonien udvirkede man, at Kendskabet til de nye Bøger blev udbredt ved Oplæsning af udvalgte Stykker og paa anden Vis. Der har været en stadig voksende Tilfredshed med det af Boghandlerforeningen udgivne Julekatalog. Gyldendal deltog indtil 1929 i dette Katalogs Udsendelse; men gik derefter sine egne Veje. Julekatalogets Oplag laa i 1932 og 1933 paa henholdsvis 103.000 og 106.000 Eksemplarer og naaede i 1936 et Oplag paa 135.000 Eksplr. I 1928 havde man paatænkt en ny stor Bogudstilling; men Planen blev atter opgivet, og man gik ind i andre Former for Propaganda for Bogen. Senere, i 1934, dukkede Udstillingstanken op paany, men blev atter skrinlagt⁵⁶). I December 1928 anbefalede Formanden, at man fandt et Fyndord som Reklame for Bogen, og man enedes om at henstille til »Boghandlertidende« at udskrive en Konkurrence om de bedste Løsninger; de tre Boghandlerforeninger vilde i Fællesskab udsætte nogle Præmier. Konkurrencen blev ogsaa udskrevet med en samlet Præmiesum paa 500 Kr., og den omfattede saavel Fyndord som Udkast til Annoncer og Plakater og Artikler om Emnet: Bogsalgets Fremme. En Række gode Forslag blev Frugten af denne Konkurrence. Allerede tidligere havde Halfdan Jespersen slaaet til Lyd for Oprettelsen af en Fællespropaganda for Bogsalgets Fremme. I 1929 førtes Tanken til et positivt Resultat. De tre Boghandlerorganisationer enedes om Oprettelsen af *Boghand-*

lernes Fællespropaganda, hvortil Den danske Boghandlerforening stillede et Beløb af 2000 Kr. til Raadighed. Men efter et Aars Arbejde indstillede dette Organ sin kortvarige Virksomhed, vel nærmest af Mangel paa fornøden Paaskønnelse og Interesse fra Boghandlernes Side⁴⁷).

Samhandelen med Udlandet har heller ikke i dette Tidsrum for Boghandelens Vedkommende undgaaet de mange Vanskeligheder, som Efterkrigstiden medførte.

Den danske Boghandlerforenings Kursudvalg fik derved sit Arbejdsomraade meget stærkt udvidet, og det har under disse Aars urolige handelspolitiske Forhold, der medførte Kontingenteringer, ændrede Ind- og Udførselsforhold og hyppigt varierende og vanskelige Valutaforhold, gennem mange Forhandlinger været et praktisk Bindeled mellem Myndighederne og den danske Boghandlerforening og er blevet en Faktor af ikke ringe Betydning for Standen.

Straks ved Oprettelsen af Valutakontoret og Indførelsen af Valutatildelingssystemet, blev ogsaa Bogimporten inddraget under dette System, hvad der voldte den importerende Boghandel store Vanskeligheder; men da man fra Statens Side indsaa den store kulturelle og videnskabelige Betydning, som det har, at udenlandske Bøger og Tidsskrifter er saa let tilgængelige som muligt, lykkedes det at vinde Myndighederne for Boghandelens Ønsker, og allerede fra 1. September 1932 blev da derfor Importen af Bøger og Tidsskrifter fritaget for Valutakontrollen⁴⁸). Denne Forstaaelse af Boghandelens Opgaver kan ikke værdsættes højt nok, og den handelsmæssige Betydning af denne Bestemmelse har været vidtrækkende.

Var end saaledes Hovedvanskeligheden ryddet til Side, vedblev der dog stadig at være andre alvorlige Hindringer i Vejen, saaledes bl. a. for den vigtige Papirimport; specielt i de sidste Aar har særlig Samhandelen med Tyskland været udsat for tidsrøvende Vanskeligheder, men under de mange Forhandlinger med Nationalbanken, gennem hvilken al Betaling til Tyskland foregaar, har Kursudvalget ogsaa her mødt Forstaaelse for Boghandelens særprægede Forretningsgang.

Udvalgets Medlemmer har i denne Periode været E. HAASE, JOHS.

FR. RAVN
1909 - 1915 og 1918 - 1922.

ALEKS. FRØLUND
1922 - 1924 og 1925 - 1929.

J. W. SECHER
1929 - 1931.

FOLMER TRØNNING
1931 - 1936.

GEORG JUEL
siden 1936.

FORMÆND I BOGHANDLER MEDHJÆLPER FORENINGEN

LIND og OVE TRYDE med denne sidste som Formand; efter Johs. Linds Død i 1935 indtraadte AXEL SANDAL i hans Sted.

I Forlæggerraadets Møde i December 1929 forhandlede man om det næste nordiske Boghandlermøde; der var Stemning for at forberede et saadant i Møde København 1937, medmindre Underhaandsforhandlinger med Finland skulde vise, at dette Land ønskede at afholde Mødet; man henstillede til Foreningernes Formænd at sørge for, at der efter Forhandling mellem Foreningerne foretoges Henlæggelser til et Fond til Bestridelse af Udgifterne ved et nordisk Mødes Afholdelse. I Boghandlerforeningens Møde den 4. Oktober 1934 vedtoges det enstemmigt, at *den syvende nordiske Boghandlerkongres* skulde afholdes i København i Slutningen af Juni 1935. Der blev nedsat en Komité til Forberedelse af Kongressen; heri var alle de tre danske Boghandlerforeninger og Gyldendal repræsenteret. I April 1935 udgik Indbydelserne til de svenske, norske, islandske, finske og danske Boghandler- og Forlæggerorganisationer, og der meldte sig ialt 319 Mødedeltagere, nemlig fra Finland 14, fra Norge 67, fra Sverige 103 og fra Danmark 135. Kongressen holdtes i Dagene 19.—21. Juni under Hans Majestæt Kongens Protektorat og med et Ærespræsidium, bestaaende af Handelsminister Hauge, Undervisningsminister Borgbjerg og Københavns Overpræsident, Kammerherre Bülow.

Tirsdag Aften den 18. Juni havde Formanden, Halfdan Jespersen, samlet Kongressens Ærespræsidium, de nordiske Landes Ministre og en Kreds af Deltagerne til Souper i sit Hjem.

Onsdag den 19. Juni Kl. 17 samledes Mødets Deltagere med deres Damer til en Reception paa Københavns Raadhus, og næste Dag Kl. 9 $\frac{1}{2}$ holdtes Aabningsmødet paa Christiansborg Slot i Tingenes Fællessal med Taler af Halfdan Jespersen og af Handelsministeren; der valgtes et Mødepræsidium, hvis Præsident blev Boghandlerforeningens Formand. Forlagsboghandler Torger Baardseth (Oslo) indledede en Diskussion om »Fællespropagandaen i Boghandelen«. Eftermiddagen blev efter Programmet anvendt til Lunch paa Bellevue Strandhotel og til en Automobiludflugt med Besøg paa Kronborg, Frederiksborg og Fredensborg; Dagen sluttede med en Souper hos Nimb.

Fredag Formiddag diskuterede man efter Indledningsforedrag af Folke Lars Hökerberg (Stockholm) og Johannes Weishaupt (Odense) »Realisation af Restoplag« og »Prisnedsættelser«, medens Damerne besaa Byen og aflagde Besøg paa den kongelige Porcelænsfabrik, Haveselskabet og paa Carlsberg. Efter Lunchen (for Herrernes Vedkommende paa Wivex, for Damernes paa Hotel d'Angleterre) diskuterede man efter Indledning af Biblioteksdirektør Th. Døssing (København) »Boghandelens Forhold til Bibliotekerne«, og derefter sluttede Kongressen. Om Eftermiddagen havde Damerne været til Te i Magasin du Nord, og om Aftenen samledes alle Kongresdeltagerne og en Del indbudte til en meget vellykket Festmiddag i Grev Moltkes Palæ.

I Forbindelse med Boghandlermødet afholdtes der den 22. Juni paa Christiansborg *et Møde for Forlæggerne* blandt Kongresdeltagerne. Om Morgenen indledede Halfdan Jespersen en Drøftelse af »Interne Forlagsanliggender« og forelagde her bl. a. sit Forslag til de internationale Forlagskontrakter og fremsatte nogle Bemærkninger om Forlæggernes økonomiske Standpunkt ved Overdragelser af Oversættelsesretten. Efter Diskussionen af disse Emner holdt Departementschef i Undervisningsministeriet C. F. A. H. Graae et Foredrag om »Forfatterret og Forlæggerret«, og ved Middagstid samledes Forlæggerne til en Lunch paa Langelinjevavillonen.

I Tilslutning til det nordiske Boghandlermøde havde Det kongelige Bibliotek arrangeret en Specialudstilling af særlig Interesse for Kongresdeltagerne, og Boghandlermedhjælperforeningen havde i Kunstindustrimusæet faaet ordnet en Udstilling af danske Bogomslag.

Efter Indbydelse fra Foreningen »Norden« holdtes der i Dagene den 23.—26. Juni *et Møde paa »Hindsgavl Slot«* mellem nordiske Forlæggere og Repræsentanter for »Norden«. Der blev aflagt Besøg i Odense, hvor man var »Odense Boghandlerforening«s Gæster til Frokost, og foretaget Udflugt til Lillebæltsbroen. Paa Hindsgavl havde man et Par uforglemmelige Dage med Foredrag — bl. a. af Lektor H. V. Clausen — og faglige Diskussioner og om Aftenen selskabeligt Samvær; St. Hansaften fejredes med Baal og Midsommer- vise — alt begunstiget af det skønneste Vejr.

Alt i alt havde Boghandler- og Forlæggermødet været højst vellykket, udmærket tilrettelagt, som det var. En ny Form for Reportage fra Mødet har man i den fornøjelige Række Film, som blev optaget af Forlagsboghandler Paul H. Hagerup. Efter Mødet indløb der hjertelige Takkeskrivelser fra Deltagerne, og i et senere Møde i Boghandlerforeningen takkede Næstformanden Ove Tryde med Medlemmernes fulde Tilslutning Formanden Halfdan Jespersen for det udmærkede Forløb af Kongressen, der var til Ære for Foreningen, en Tak, som Formanden lod gaa videre til sine Medarbejdere, i første Række til Michael H. Jensen.

Af vidererækkende Betydning blev en Beslutning, som Forlæggerne traf under Mødet paa Hindsgavl. Den svenske Forlægger Dr. Geber foreslog Oprettelse af *et nordisk Forlæggerraad*, der bl. a. skulde have til Formaal at arbejde for et udvidet Kendskab til den nordiske Litteratur, og som skulde være en Centralorganisation, hvormed Foreningen »Norden« kunde raadføre sig; Raadet skulde paa internationalt Omraade fremføre de nordiske Synspunkter, for Eksempel paa Kongresserne o. s. v. Forslaget vandt Tilslutning, og det blev overdraget de svenske Forlæggere at udarbejde Forslag til Raadets Sammensætning og Forretningsregler. Til det danske Forlæggerraads Repræsentanter i det nordiske Forlæggerraad valgtes Formanden Halfdan Jespersen og Næstformanden Ove Tryde⁴⁹). Dette Raads første Møde blev afholdt i September 1936 i Stockholm.

Langsomt er det lykkedes at faa genskabt *den internationale Forbindelse mellem Forlæggerne*, som Verdenskrigen havde slaaet i Stykker, »Congrès international des éditeurs«; den omfattede i 1921 endnu 6 neutrale Stater, der da oprettede en Comité provisoire til midlertidig Videreførelse af Kongressens Arbejde og med Genoptagelse af Kongresserne som Maal; siden 1927 havde denne Komité arbejdet med Ove Tryde som Præsident, og i Oktober 1929 kunde der endelig efter lange Forhandlinger finde et rekonstruerende Møde Sted i Bern, hvor efter 15 Aars Forløb atter alle de tidligere deltagende Lande var repræsenterede. Mødet afholdtes i Bundes-Palast, hvor den schweiziske Regering havde stillet Lokaler til Disposition. Til Kongressens Præsident valgtes enstemmigt Ove Tryde, og der blev indbudt til den 1. internationale Forlæggerkongres efter

Verdenskrigen; den skulde holdes 1931 i Paris. Den danske Boghandlerforening forhøjede samtidig i 1929 sit aarlige Kontingent til »Bureau permanent« til 500 Schweizerfrancs. I Kongressen i Paris 1931 deltog en fyldig Repræsentation fra dansk Side, nemlig foruden Halfdan Jespersen og Ove Tryde, Fr. Gad, Paul H. Hagerup, E. Haase og Henrik Koppel. Fra alle Sider udtaltes der ved Kongressens Aabningsmøde overfor Ove Tryde en varm Anerkendelse for hans mangeaarige Samlingsarbejde i Kongressens Tjeneste, der nu havde resulteret i Genoptagelse af det internationale Samarbejde inden for de gamle Rammer. I det til Kongressen udgivne Bind »Rapports« havde Ove Tryde givet en Fremstilling af Kongressens Historie i de for dens Eksistens vanskelige Aar fra den sidste inden Krigen afholdte Kongres i Budapest i 1913 og til 1931. I Forbindelse med Kongressen var der i »Petit Palais« i Champs Elysées arrangeret en stor international Udstilling af Bog-Illustrationskunst; til denne, der for Danmarks Vedkommende var arrangeret af Ove Tryde, havde de danske Forlæggere beredvilligt stillet Materiale til Raadighed. I 1933 valgte Boghandlerforeningen Ove Tryde til i paakommende Tilfælde at fungere som Dommer i en international Voldgiftsdomstol i Stridigheder mellem Forlæggere fra forskellige Lande; samtidig udtalte Foreningen paa en Forespørgsel fra en international Bibliotekskomiteé sin Sympati for Ensartethed i Statistikken for Tryksager, og man valgte Ove Tryde og Halfdan Jespersen til at repræsentere Foreningen paa den internationale Forlæggerkongres, der blev holdt i Bruxelles samme Aar; paa denne fremsatte Halfdan Jespersen sit Side 481 omtalte Forslag, ligesom Ove Tryde præsiderede ved et af dens Plenarmøder. Ved samme Tid begyndte en Udveksling mellem dansk, italiensk, polsk og hollandsk Boghandlertidende. I 1936 holdtes atter international Forlæggerkongres, denne Gang i London; og her var Danmark meget fyldigt repræsenteret, nemlig foruden af Formanden Halfdan Jespersen, der som foran omtalt var blandt Kongressens Foredragsholdere og præsiderede ved et af dens Møder, ogsaa af Ove Tryde, Einar Haase, Paul H. Hagerup, H. Hirschsprung, G. M. Steffensen og Otto Andersen. Ligesom i Paris 1931 var ogsaa her Ove Tryde udpeget af Kongressen til paa de udenlandske Deltageres Vegne

at bringe Værterne den officielle Tak ved den afsluttende Banket. I 1930 repræsenterede Halfdan Jespersen Boghandlerforeningen ved »Nederlandsche Uitgeversbond«s 50 Aars Jubilæum i Amsterdam den 29. November⁵⁰).

* * *

Den 30. November 1929 kunde Boghandler FRITS SØRENSEN i Rønne fejre 50 Aars Jubilæum, og han gjorde det paa en meget smuk Maade. Han havde paa Dagen samlet forskellige Repræsentanter for Boghandlerforeningerne, Boghandlermedhjælperforeningen, Boghandlernes Hjælpekasse m. fl. i sit Hjem og gav dem Meddelelse om, at han ialt havde skænket 101.000 Kr. til forskellige Formaal, Boghandlerne vedrørende: til Den danske Boghandlerforening 50.000 Kr. til et Begyndelsesfond til et Boghandlerhus, til De danske Boghandlers Hjælpekasse 20.000 Kr. til et Legat, bærende hans og hans Hustrus Navn, til Den danske Boghandlermedhjælperforening 25.000 Kr. til et Rejselegat, ligeledes bærende hans og Hustruens Navn, til Boghandlermedhjælperforeningens Pensionsforening 5000 Kr. og endelig til Boghandlerklubben 1000 Kr., hvis Renter skulde anvendes til »en ekstra Snaps«! Med Taknemlighed er dermed Frits Sørensens Navn for bestandig blevet knyttet til den danske Boghandels Institutioner⁵¹).

Den 23. Juli 1931 fejrede De Danske Boghandlers Hjælpekasse sit 75 Aars Jubilæum. Hjælpekassen, der stiftedes paa Initiativ af O. H. Delbanco og Andr. Fred. Høst under det første skandinaviske Boghandlermøde i København 1856, og som i de første 40 Aar lededes af Høst som Direktør, har i de forløbne Aar udført et stort og velsignelsesrigt Arbejde for at række en hjælpende Haand til de mange af Boghandelens Folk, som ved Alder, Sygdom og økonomisk Tryk er komne paa Livets Skyggeside. Den har i Tidens Løb ved Medlemsbidrag og Gaver samlet et Fond paa ca. 150.000 Kr., hvortil kommer en Række Legater paa ca. 120.000 Kr., og den havde indtil Udgangen af 1936 uddelt over 500.000 Kr. til danske Boghandlere, saavel Principaler som Medhjælper, og deres Efterladte. Jubilæumsdagen fejredes paa den smukkeste Maade ved Oprettelsen af et »Jubilæumslegat« paa 14.000 Kr., indsamlet blandt

Boghandlere og Firmaer med nær Tilknytning til dansk Boghandel. Hjelpekassens Bestyrelse bestod ved Jubilæet af FRANS BIELEFELDT som Direktør samt VALD. ENGELSEN, J. FRIMODT, OVE TRYDE og Fuldmægtig C. M. HANSEN som Sekretær, ved Vald. Engelsens og J. Frimodts Død indtraadte ARNOLD BUSCK og FR. GAD i deres Sted⁵²).

Den 15. Januar 1930 fejrede Boghandlerforeningen ved en *Fest* paa Skydebanen MICHAEL H. JENSEN i Anledning af hans 25 Aars Jubilæum som Forlægger og Medlem af den Danske Boghandlerforening, og ved samme Lejlighed ogsaa Frits Sørensen i Anledning af hans Gaver til den danske Boghandel. Den 1. November samme Aar hædrede man, ligeledes ved en Fest paa Skydebanen, Foreningens tidligere Formand FREDERIK GAD; Anledningen var Firmaets 75 Aars Bestaaen. I 1932 genoptog man den gamle Skik med at holde en Sommermiddag med Damer; den fandt Sted paa Bellevue Strandhotel⁵³).

* * *

Formand i det sidste Tiaar var først FREDERIK GAD (siden 1918); men i November 1929 sendte han Foreningens Medlemmer en Skrivelse, hvori han bad dem i god Tid overveje, hvem der fra næste Aar skulde overtage Ledelsen, da han nu efter gentagne Gange at have anmodet om Fritagelse for Formandshvervet maatte fastholde Beslutningen om at fratræde; hans Forlags- og Sortimentsvirksomhed i Forbindelse med meget andet nødte ham dertil; samtidig takkede han for den Støtte og gode Forstaaelse, Medlemmerne havde ydet ham gennem Aarene. Trods indtrængende Opfordringer fra Medlemmerne stod Frederik Gad denne Gang fast paa sin Beslutning, og den 2. December 1929 valgtes i hans Sted Halfdan Jespersen til at beklæde Formandsposterne i Boghandlerforeningen og dens Forlæggerraad fra Nytaar 1930. Ogsaa Hvervet som Formand for Boghandlerraadet overgik til Halfdan Jespersen. Nytaarsaftensdag 1929 mødte en Deputation fra Foreningen for at takke Frederik Gad for hans 12 Aars Formandsvirksomhed; den udtalte, at man gerne vilde have vist sin Paaskønnelse ved at udnævne ham til Æresmedlem, hvis man ikke derved havde maattet give Afkald

paa ogsaa fremtidig at nyde godt af Gads aktive værdifulde Medvirken i Foreningens Ledelse. I Stedet bad man om og fik Tilladelse til, at Boghandlerforeningen lod en af Gad selv udpeget Kunstner male hans Portræt. Portrættet blev udført af Herman Vedel og er foreløbig ophængt i Foreningens Sekretariat⁵⁴).

Foreningens nuværende Formand er Forlagsboghandler HALFDAN JESPERSEN.

Næstformand i det sidste Tiaar var først MICHAEL H. JENSEN (siden 1923); men fra Nytaar 1935 ønskede han at trække sig tilbage, hvorfor Formanden i Decemberrmødet 1934 takkede ham med Medlemmernes fulde Tilslutning for de mange Aars gode Samarbejde, for hans aldrig svigtende, levende Interesse for alle Boghandelens Anliggender, hans store Hjælpssomhed og hans utrættelige og uegenlyttige Arbejde for Foreningen.

I de 30 Aar Michael H. Jensen har været Medlem af Den danske Boghandlerforening, har han siddet i samtlige Lovudvalg. Han har været Medlem af Forlæggerraadet og Boghandlerraadet fra dets Oprettelse. I det bevægede Aar 1915 overtog han Hvervet som Sekretær i saavel Boghandlerforeningen som Forlæggerraadet indtil der i 1923 oprettedes et selvstændigt Sekretariat med Boghandler H. v. Bracht som Sekretær. I 8 Aar ledede han Afregningsudvalget. Han beklæder stadig Redaktørposten ved »Boghandlertidende« og har siden Nytaar 1935 overtaget Stillingen som Foreningens Sekretær; her afløste han Boghandler H. v. BRACHT, der af Helbredssynsønskede ønskede at trække sig tilbage, efter i 12 Aar med Omhu at have udført det krævende og omfattende Arbejde som Sekretær i den danske Boghandlerforening og Forlæggerraadet, i Afregnings- og Kautionsudvalget og med Administrationen af Dansk Boghandlertidende. Formanden takkede ham i Decemberrmødet 1934 for hans udmærkede Arbejde⁵⁵).

Til Næstformand valgtes ved Michael H. Jensens Fratræden Boghandler OVE TRYDE.

* * *

Boghandlerforeningen stod i 1926 i Forbindelse med ialt 416 rabatberettigede Firmaer; i 1928 var Tallet 425 og i 1936 454. Udviklingen gennem de sidste tredivte Aar ses af denne Oversigt⁵⁶):

	1903	1928	1936
Forlæggere (uden Sortiment)	11	9	12
Boghandlere i København.....	89	135	162
Boghandlere i Danmark uden for København.....	196	287	285
Boghandlere paa Island.....	3	7	6
Boghandlere i Finland.....	3	3	1
Boghandlere i Norge.....	42	21	14
Boghandlere i Sverige.....	18	31	22
Boghandlere i U. S. A.....	1	3	1

Den 18. Januar 1937 kan »Den danske Boghandlerforening« fejre sit 100-Aars Jubilæum, og man agter paa forskellig Vis at markere Dagen. Allerede i December 1930 blev der nedsat et Udvalg (Halfdan Jespersen, Frederik Gad, Axel Simonsen) til at forberede Udgivelsen af »Den danske Boghandlerforenings Historie 1837—1937«; i Januar 1935 traf man Aftale med Arkivar, cand. mag. Arthur G. Hassø om Udarbejdelsen, og i Mødet den 27. Maj 1936 nedsattes en Komité til at forberede Jubilæumsfestlighederne; den bestaar af Halfdan Jespersen, Ove Tryde, Frederik Gad og Michael H. Jensen og har faaet Bemyndigelse til at supplere sig⁵⁷). Under festlige Former agter Foreningen at højtideligholde Dagen, og den kan gøre det i Bevidstheden om hundrede Aars betydningsfuld Indsats i Organisation af en hel Gren af dansk Handelsvirksomhed.

DEN DANSKE BOGHANDLERFORENING'S

MEDLEMMER 1936

De med * betegnede er Medlemmer af Forlæggerrådet.
(Aarstallet) angiver Optagelsesåret i Foreningen.

- *H. Aschehoug & Co., Dansk Forlag. — G. M. STEFFENSEN (1927).
- *Fh. August Bangs Forlag — EJVIND CHRISTENSEN (1920).
C. H. Bielefeldt — FRANS BIELEFELDT. (1902).
- *Povl Branner (1911).
- *Chr. Erichsens Forlag A/S — Direktører: BJØRN ERICHSEN og
P. L. PETERSEN (1935).
- *J. Frimodt — EMIL H. FRIMODT (1919).
- *G. E. C. Gad — FR. GAD (1897).
- *Jul. Gjellerups Forlag — Fru A. GJELLERUP (1917). Direktør:
Harald Jensen.
- *P. Haase & Søn — EINAR HAASE (1921).
- *H. Hagerup A/S — Direktør: PAUL H. HAGERUP (1920).
- *Einar Hark (1932).
- *Alfred G. Hassings Forlag A/S — Direktør: ALF. G. HASSING (1936).
- *H. Hirschsprung (1933).
- *Andr. Fred. Høst & Søn A/S — Direktør: ELLIS LOHSE (1935).
- *Jespersen & Pio's Forlag — HALFDAN JESPERSEN (1898) og IVER
JESPERSEN (1934).
- *Levin & Munksgaard — EJNAR MUNKSGAARD (1936).
- *O. Lohse (1912).
- *Jacob Lund — PAUL E. PEDERSEN (1934).
Herman Lyng (1903).
- *Martin's Forlag — Fru INGEBOG MARTIN (1932). Ved E. HALKIER
og E. WINTHER.
- *Nyt Nordisk Forlag — ARNOLD BUSCK (1927).
Vilhelm Priors kgl. Hofboghandel — Fru AAGE PRIOR (1936).
C. A. Reitzels Boghandel — AXEL SANDAL (1920).

- *C. A. Reitzels Forlag A/S — Direktør: OTTO ANDERSEN (1933).
- *J. H. Schultz Forlag A/S — Direktør: H. LE SAGE DE FONTENAY (1911) — Ved PALLE RAUNKJÆR.
- *Det Schönbergske Forlag — Fru ERNST BIERBERG (1928). Ved E. F. W. BIERBERG.
- V. Thaning & Appel — H. G. SVENDSEN (1918).
- *Vilhelm Tryde — Ove TRYDE (1901).

Danske Boghandleres Kommissionsanstalt — Direktør H. V. SØRENSEN.

Formanden for Den danske Provinsboghandlerforening — Boghandler J. WEISHAAPT, Odense.

Formanden for Københavns Boghandlerforening — Boghandler SØREN WIENE.

Formanden for Boghandler-Medhjælper-Foreningen — Fuldmægtig GEORG JUEL.

DEN DANSKE BOGHANDLERFORENING'S EMBEDSMÆND, UDVALG m.m. 1936

Formand: Halfdan Jespersen.

Næstformand: Ove Tryde.

Sekretær: Michael H. Jensen.

Juridisk Konsulent: Overretssagfører Axel Simonsen.

Revisorer: Axel Sandal og G. M. Steffensen.

Forlæggerrådet.

Formand: Halfdan Jespersen.

Næstformand: Ove Tryde.

Sekretær: Michael H. Jensen.

Forlæggerrådets Forretningsudvalg.

Formand: Halfdan Jespersen.

Næstformand: Ove Tryde.

Medlemmer: Arnold Busck, Fr. Gad, Paul H. Hagerup og Harald Jensen.

Suppleanter: Palle Raunkjær og G. M. Steffensen.

Afregnings- og Kautionsudvalget.

Harald Jensen.

Kursudvalget.

Einar Haase, Axel Sandal og Ove Tryde (Formand).

Dansk Boghandlertidende.

Michael H. Jensen, Redaktør.

Forlæggerraadets litterære Retsudvalg.

Arnold Busck, Fr. Gad, Paul H. Hagerup, Harald Jensen, Halfdan Jespersen (Formand) og Ove Tryde.

Den danske Boghandlerforenings litterære Tilsynsudvalg.

Paul H. Hagerup, Halfdan Jespersen og Axel Simonsen.

*Den danske Boghandlerforenings Repræsentanter i
Det nordiske Forlæggerraad.*

Halfdan Jespersen og Ove Tryde.

*Den danske Boghandlerforenings Delegerede i
La Commission internationale.*

Ove Tryde.

*Den danske Boghandlerforenings Repræsentanter i
Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.*

Frans Bielefeldt, Povl Branner og O. Lohse.

Suppleanter: Otto Andersen, Arnold Busck og Paul H. Hagerup.

BOGHANDLER-RAADET

Repræsentanter for Den danske Boghandlerforening.

Formand: Halfdan Jespersen. Medlemmer: Arnold Busck, Fr. Gad, Paul H. Hagerup, P. Raunkjær og Ove Tryde.

Suppleanter: E. H. Frimodt, O. Lohse, Einar Haase, Axel Sandal, Harald Jensen og G. M. Steffensen.

Repræsentanter for Den danske Provinsboghandlerforening.

Næstformand: J. Weishaupt, Odense. Medlemmer: J. Barkholt, Kolding, og Max Møller, Roskilde.

Suppleanter: A. Lützen, Svendborg, Aage Mogensen, Viborg, og A. Arnold-Larsen, Nykøbing F.

Repræsentanter for Københavns Boghandlerforening.

Medlemmer: Einar Harck, Otto Markussen og Søren Wiene.

Suppleanter: Johs. Schou, Knud Rasmussen og H. H. Danø.

INSTITUTIONER, DER ER KNYTTET TIL DEN DANSKE BOGHANDEL

Boghandler-Fagskolen og Provinsboghandler-Fagskolens Bestyrelse.

Søren Wiene (Formand), Københavns Boghandlerforening.
Otto Andersen (Skolens Leder), Den danske Boghandlerforening.
Carl Holgersen, Boghandler-Medhjælper-Foreningen.
J. Weishaupt, Den danske Provinsboghandlerforening.

De danske Boghandlers Hjælpekasse.

Bestyrelse: Frans Bielefeldt, Direktør. C. M. Hansen, Sekretær.
Arnold Busck, Kasserer. Fr. Gad og Ove Tryde.

HENVISNINGER OG REGISTRE

FORKORTELSER

F. I	=	Boghandlerforeningens Forhandlingsprotokol	1837—52.
F. II	=	„ „	1852—67.
F. III	=	„ „	1867—88.
F. IV	=	„ „	1888—1900.
F. V	=	„ „	1900—08.
F. VI	=	„ „	1908—17.
F. VII	=	„ „	1917—29.
F. VIII	=	„ „	1929— .
K. I	=	Boghandlerforeningens Kopibog	1838—56.
K. II	=	„ „	1856—79.
K. III	=	„ „	1879—88.
K. IV	=	„ „	1888—1903.
B.	=	Dansk (eller Nordisk) Boghandlertidende; Romertallet angiver Aargangen.	
Delbanco	=	O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift	1887.
Nyrop	=	C. Nyrop: Den danske Boghandels Historie I—II.	
Koppel	=	Henrik Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie.	
Dolleris I	=	Andreas Dolleris: Danmarks Boghandlere	1893.
Dolleris II	=	„ „	1906.
Dolleris III	=	„ „	1837—1892 (1912).
Dolleris IV	=	„ „	1919.
Dolleris: Provinsboghandelen	=	Andreas Dolleris: Den danske Provinsboghandels Historie.	

Saa godt som alle de Boghandlerbiografier i 2. Udg. af Dansk biografisk Leksikon (Bricka & Engelstoft), hvortil der er henvist i det følgende, skyldes Boghandler Ove Tryde. De øvrige Forkortelser behøver formodentlig ingen Forklaring.

HENVISNINGER

Hovedtræk af den danske Boghandels Historie før 1837:

1) Oversigten over dansk Boghandels Historie før 1837 bygger paa C. Nyrop: Den danske Boghandels Historie I—II og paa Henrik Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie.

2) Desværre oplyser Boghandlerforeningens egne Protokoller intet om Foreningens Opretelse.

3) Delbanco, 117. — Dolleris III, 20. — Bricka II, 274 fig. — Bricka & Engelstoft III, 96. — Nyrop II, 158. — Koppel, 49 fig.

4) Delbanco, 135. — Dolleris I, 81—83; II, 157. — Bricka VIII, 245 fig. — Nyrop II, 243 fig. — Koppel, 50.

5) Delbanco, 139. — Dolleris III, 174.

6) Delbanco, 141. — Dolleris III, 186 fig. Koppel, 50.

7) Delbanco, 149. — Dolleris III, 266. — Koppel, 50.

8) Delbanco, 153. — Dolleris III, 282 fig. — Nyrop II, 162—66.

9) Delbanco, 162. — Dolleris III, 327.

10) Delbanco, 163. — Dolleris III, 329. — Nyrop II, 158. — Koppel, 50.

11) Delbanco, 5—9, 30 fig., 32 fig., 51. — Aktstykket af 18. Januar 1837, der er gengivet omtrent i sin Helhed af Delbanco, har det ikke været muligt at opspore i originali eller i det samtidige Tryk, skønt dette sidste har været efterlyst i »Boghandlertidende».

Tiaaret 1837—1846:

1) F. I, 1.

2) Nyrop II, 137—40.

3) F. I, 64. — K. I, 45. — Dolleris III, 312.

4) F. I, 96, 125. — K. I, 62, 79.

5) F. I, 168 fig., 175. — K. I, 107.

6) Delbanco, 119 fig. — Dolleris III, 51 fig.

7) Delbanco, 148. — Dolleris III, 226 fig.

8) Delbanco, 162. — Dolleris III, 327.

9) Delbanco, 117. — Dolleris III, 20 fig.

10) F. I, 129.

11) F. I, 136 fig.

12) F. I, 11 fig., 18, 59, 116. — K. I, 42. — Delbanco, 32 fig.

13) F. I, 3, 16, 45, 49, 61, 65, 76, 90, 91, 96, 98, 133, 139, 144, 149, 151, 153 fig., 172 fig. — K. I, 43, 82. — Delbanco, 37, 66.

14) F. I, 11, 15, 35 fig., 78, 81 fig., 91, 132, 157 fig., — K. I, 98. — Delbanco, 30 fig., 93.

15) Otto B. Wroblewski: Om Boghandelen i Danmark, 40 fig.

16) F. I, 3 og 4. — Delbanco, 10, 65. — Nyrop II, 141.

17) F. I, 4, 8, 15. — Delbanco, 10, 65. — Koppel, 52. — Dolleris: Provinzboghandelen, 32 fig.

18) F. I, 43, 49 fig., 54.

19) F. I, 70. — K. I, 48. — Delbanco, 40.

20) F. I, 96. — K. I, 62.

21) F. I, 148. — K. I, 89.

22) F. I, 35, 47.

23) F. I, 91, 139. — Delbanco, 65. — Dolleris: Provinzboghandelen, 35.

24) F. I, 27. — K. I, 17, 20.

25) F. I, 37, 80, 92 fig. — K. I, 25, 52, 60.

26) F. I, 76, 78.

27) F. I, 154. — Delbanco, 40 fig.

28) K. I, 16. — Delbanco, 65.

29) F. I, 39.

30) F. I, 74. — Delbanco, 68 fig.

31) F. I, 113. — Delbanco, 40.

32) F. I, 121. — Delbanco, 56.

33) F. I, 134. — K. I, 83.

34) F. I, 40, 44, 46. — K. I, 31. — Delbanco, 43, 45.

35) F. I, 129—32. — Delbanco, 44.

36) Delbanco, 43.

37) F. I, 184. — K. I, 122.

38) F. I, 156, 181. — K. I, 96 fig. — Delbanco, 45. — Adresseavisen 1845, Nr. 53.

39) Delbanco, 52.

40) F. I, 12, 13, 15, 17. — Delbanco, 53.

41) F. I, 22 fig., 30, 32, 60 fig.

42) Delbanco, 54.

43) F. I, 93 fig. — Delbanco, 53.

44) F. I, 114.

45) F. I, 159, 161 fig. — K. I, 98, 99.

46) F. I, 164 fig., 166.

47) K. I, 104 fig.

48) F. I, 182. — K. I, 123.

49) Delbanco, 53.

50) Delbanco, 46.

51) F. I, 1. — Delbanco, 46 fig.

52) F. I, 3, 7, 9 fig. — K. I, 1, 8 fig.

53) F. I, 20, 23, 24 fig., 26, 28, 32.

- 54) F. I, 49, 51. — K. I, 38. — Delbanco, 47.
- 55) F. I, 55, 59, 61 fig.
- 56) F. I, 119.
- 57) F. I, 125 fig. — K. I, 80.
- 58) F. I, 151. — K. I, 92.
- 59) Delbanco, 47.
- 60) F. I, 115, 133. — K. I, 100 fig.
- 61) F. I, 117. — K. I, 74.
- 62) F. I, 2, 9, 17, 38 fig., 76, 118. — K. I, 26 fig. — Delbanco, 48 fig.
- 63) F. I, 12, 19, 34 fig., 36 fig., 40, 62. — K. I, 22 fig., 23 fig., 27, 29, 43. — Kjøbenhavnsposten 31/5 og 8/6 1839. — Delbanco, 11—15. — Nyrop II, 141 fig.
- 64) F. I, 33. — K. I, 21 fig.
- 65) F. I, 124 fig., 128, 150, 154, 155. — K. I, 80, 94. — Norsk Morgenbladet 1843, Nr. 314, og 1844, Nr. 203. — Fædrelandet 1844, 20/11, og 1845, 3/2 og 18/3. — Delbanco, 16 fig.
- 66) F. I, 6 og 7.
- 67) F. I, 12. — K. I, 3.
- 68) F. I, 14. — K. I, 7 fig.
- 69) F. I, 19, 22, 25 fig., 30, 32. — K. I, 10—12.
- 70) F. I, 83 fig., 89, 116 fig., 140 fig. — K. I, 59, 73 fig., 87, 100.

- 71) F. I, 176, 191. — Delbanco, 103 fig. — Koppel, 56 fig.
- 72) F. I, 6, 7, 8, 12, 14, 18, 23. — K. I, 4.
- 73) F. I, 29 fig., 32. — K. I, 18, 20.
- 74) F. I, 2 fig., 4.
- 75) F. I, 75 fig., 78, 95. — K. I, 50.
- 76) F. I, 4, 6, 7, 8, 88. — K. I, 58.
- 77) F. I, 99. — K. I, 63.
- 78) F. I, 31, 67 fig. — Delbanco, 96.
- 79) F. I, 115. — K. I, 72.
- 80) F. I, 135.
- 81) F. I, 3, 6, 8, 14. — K. I, 5.
- 82) F. I, 72, 105, 114, 134, 135, 148, 171, 183. — K. I, 49, 68, 71, 83, 90, 121.
- 83) F. I, 77, 95.
- 84) F. I, 9, 12 fig., 18. — K. I, 1. — Trykkefrihedsselskabets Arkiv (i Rigsarkivet): Kopibog 1837—49, Nr. 256 og 278. — Delbanco, 73.
- 85) F. I, 72 fig. — Delbanco, 36 fig.
- 86) F. I, 139, 141. — Nyrop II, 185—87. — Delbanco, 75—78.
- 87) F. I, 13, 16 fig., 105. — K. I, 5. — Delbanco, 72, 127. — Nyrop II, 131.
- 88) F. I, 68 fig. — K. I, 47. — Delbanco, 104 fig. — Nyrop II, 184.
- 89) Delbanco, 11.
- 90) Koppel, 56.

Tiaaret 1847—1856:

- 1) F. I, 194, 208 fig., 212. — K. I, 158.
- 2) F. II, 22 fig., 30, 32 fig. — B. I, 125, 149.
- 3) Delbanco, 103.
- 4) Delbanco, 28 fig.
- 5) F. I, 195.
- 6) F. I, 187, 206, 214, 218 fig., 220. — K. I, 126 fig., 158, 165.
- 7) F. I, 240, 248, 264; II, 3, 32, 34, 40 fig., 55. — K. I, 190, 200, 227, 247, 252 fig., 260. — B. I, 149, 165, 201; II, 83.
- 8) Delbanco, 29 fig.
- 9) F. I, 211 fig., 236, 248 fig. — K. I, 190 fig., 201 fig. — B. I, 125. — Delbanco, 69.
- 10) F. I, 239. — K. I, 186.
- 11) Delbanco, 153 fig. — Dolleris III, 283. — Nyrop II, 164 fig., 169, 170 fig.
- 12) Delbanco, 139. — Dolleris III, 164 fig.
- 13) Delbanco, 158. — Dolleris III, 306 fig.
- 14) Delbanco, 139 fig. — Dolleris III, 175.
- 15) Delbanco, 146. — Dolleris III, 208.
- 16) F. II, 6. — Delbanco, 118. — Dolleris III, 22. — Bricka & Engelstoft III, 101.
- 17) Delbanco, 121. — Bricka & Engelstoft V, 637 fig. — Dolleris III, 55 fig. — Nyrop II, 190—95, 237. — B. I, 57.
- 18) Delbanco, 33 fig.
- 19) F. I, 188, 202, 204, 207, 211. — Delbanco, 26.
- 20) F. II, 27, 30. — B. I, 125.
- 21) Delbanco, 34.
- 22) Delbanco, 31. — F. II, 2.

- 23) F. I, 185, 212, 218, 222, 224, 260, 266; II, 7, 9, 30, 41. — K. I, 220, 232. — B. I, 149, 201. — Delbanco, 37.
- 24) F. II, 71, 74 fig., 77, 81. — B. III, 69.
- 25) F. II, 73. — K. II, 10 fig. — B. III, 31. — Delbanco, 78 fig.
- 26) F. I, 259, 264. — K. I, 219 fig. — Delbanco, 80.
- 27) F. II, 53, 56, 64. — K. II, 2—4. — B. II, 63, 83, 155, 159. — Delbanco, 73 fig.
- 28) Delbanco, 98 fig.
- 29) F. II, 52, 56. — B. II, 63, 83, 95. — Delbanco, 99.
- 30) F. I, 208 fig., 212. — K. I, 158. — Delbanco, 49 fig.
- 31) F. I, 204, 207, 216. — Nyrop II, 227. — Delbanco, 79, 101.
- 32) F. I, 204, 232; II, 69, 79. — B. II, 195; III, 97. — Delbanco, 79.
- 33) F. I, 255 fig., 261. — 1. Postsekretariats Post-Korrespondanceprotokol 1852 A, Nr. 188 af 21/2 1852 (Postvæsenets Arkiv). — Delbanco, 79.
- 34) F. II, 30 fig., 65 fig. — B. II, 167. — 1. Postsekretariats Post-Korrespondanceprotokol 1855 A Nr. 359 og 460 af 17/2 og 10/3 1855 (Postvæsenets Arkiv).
- 35) F. I, 186, 192 fig. — K. I, 128, 140. — Nyrop II, 188 fig.
- 36) F. II, 78 fig. — B. III, 53 fig., 57 fig., 69.
- 37) F. II, 48, 71 fig. — B. III, 5. — Nyrop II, 240 fig. — Delbanco, 39, 57.

- 38) F. I, 90; II, 51 fig., 55. — K. I, 261 fig. — B. II, 63, 83. — Delbanco, 81.
- 39) B. III, 85. — Nyrop II, 237 fig.
- 40) B. II, 67.
- 41) F. II, 57, 60 fig. — B. II, 83, 131.
- 42) B. II, 139.
- 43) B. II, 155.
- 44) B. III, 9, 13 fig., 15—20, 23—28, 31 fig.
- 45) Delbanco, 37 fig.
- 46) F. I, 229.
- 47) F. I, 190. — K. I, 135. — Dolleris III, 213.
- 48) F. I, 202. — Delbanco, 41.
- 49) F. I, 190; II, 2 fig. — Delbanco, 69.
- 50) Delbanco, 41.
- 51) F. II, 47. — B. II, 37. — Delbanco, 66.
- 52) F. II, 73. — B. III, 31. — Delbanco, 65.
- 53) F. II, 38. — B. I, 189. — Delbanco, 17—19.
- 54) F. II, 54. — B. II, 63.
- 55) F. I, 257. — K. I, 215. — Nyrop II, 237.
- 56) F. I, 188; II, 33 fig., 52. — K. I, 129 fig., 233. — B. I, 165; II, 63. — Delbanco, 86 fig.
- 57) Delbanco, 44.
- 58) F. II, 52, 55 fig. — B. II, 47, 63, 83, 95.
- 59) F. I, 214 fig., 216 fig.

- 60) F. II, 63 fig., 65. — K. II, 5 fig. — B. II, 147, 155, 167, 179.
- 61) F. I, 204, 211.
- 62) F. I, 223.
- 63) F. II, 13. — Delbanco, 53.
- 64) F. II, 37—39, 43. — B. I, 165, 189, 201. — Delbanco, 52—55.
- 65) F. I, 252 fig., 264 fig.; II, 1. — K. I, 207.
- 66) F. II, 73, 78. — K. II, 13 fig. — B. II, 41, 207; III, 24, 31, 35 fig., 49, 61 fig., 65 fig., 69, 73 fig. — Delbanco, 85 fig. — Dolleris: Provinsboghandel, 66—69.
- 67) F. II, 33, 38, 40. — B. I, 165, 181, 189, 201, 205. — Delbanco, 95.
- 68) F. II, 42, 53. — B. I, 201; II, 63.
- 69) F. II, 56 fig., 63, 68 fig. — B. II, 83, 155, 195. — Delbanco, 38, 96.
- 70) B. III, 1, 28, 53, 57, 65, 73, 89. — Dolleris: Provinsboghandel, 66.
- 71) F. I, 202. — Delbanco, 41.
- 72) F. I, 230 fig. — K. I, 182 fig. — Delbanco, 84 fig.
- 73) F. I, 200, 204, 206, 232. — K. I, 157 fig.
- 74) F. I, 250; II, 18, 37. — K. I, 204, 251. — B. I, 189.
- 75) F. II, 46 fig., 55, 59, 65, 80. — K. I, 256, 259, 263 fig.; II, 4, 15. — B. II, 37, 83, 127, 167; III, 97. — Delbanco, 80 fig.

Tiaaret 1857—1866:

- 1) B. IV, 179; VII, Tillæg til 16/2 1861. — Delbanco, 103.
- 2) F. II, 221, 223. — B. XI, 141, 175.
- 3) F. II, 82 fig., 90, 97, 100. — K. II, 16, 22 fig. — B. III, 139, 217; IV, 63, 91.
- 4) F. II, 116, 123, 140, 143, 156, 159, 177, 191. — K. II, 33, 35 fig., 45, 57 fig., 77. — B. V, 73, 189; VI, 137, 183; VII, 109, 155; VIII, 187; IX, 85.
- 5) F. II, 193, 195, 246. — K. II, 77, 78, 106. — B. IX, 155, 199; XII, 209.
- 6) Delbanco, 30.
- 7) F. II, 101. — Delbanco, 138. — Dolleris III, 146 fig.
- 8) Delbanco, 162. — Dolleris III, 319 fig.
- 9) F. II, 121. — B. V, 157. — Delbanco, 156 fig. — Dolleris III, 298 fig.
- 10) Delbanco, 148 fig. — Dolleris III, 255. — B. V, 193.
- 11) Delbanco, 152. — Dolleris III, 280. — B. VI, 61.
- 12) Delbanco, 163 fig. — Dolleris III, 329 fig. — B. VII, 57, 187, 191.
- 13) F. II, 159. — B. VII, 155.
- 14) Delbanco, 117 fig. — Dolleris III, 20 fig. — Bricka & Engelstoft III, 100—102. — F. II, 193. — K. II, 77. — B. IX, 155.
- 15) Delbanco, 169 fig. — Dolleris III, 385 fig. — F. II, 200, 202. — K. II, 86. — B. X, 21, 51.

- 16) Delbanco, 141 fig. — Dolleris III, 186—88. — B. X, 231, 249.
- 17) F. II, 85, 101. — B. III, 181; IV, 159.
- 18) F. II, 81, 88, 122, 138, 143, 156, 176, 177, 192, 204, 219, 236, 258. — K. II, 35. — B. III, 217; V, 157; VI, 69, 183; VII, 109; VIII, 123, 187; IX, 85; X, 127; XI, 97; XII, 77; XIII, 125. — Delbanco, 35.
- 19) F. II, 140, 142. — B. IV, 159; VI, 137, 183. — Delbanco, 93 fig.
- 20) F. II, 159 fig., 177, 196, 223, 245. — B. VII, 155; VIII, 187; IX, 199; XI, 175; XII, 209.
- 21) Delbanco, 31.
- 22) F. II, 131.
- 23) F. II, 163, 234, 242. — B. VII, 191; XII, 77, 183, 193. — Delbanco, 104.
- 24) B. V, 5, 13, 45; XII, 51, 55.
- 25) B. V, 185.
- 26) B. XII, 67, 71, 77.
- 27) F. II, 250. — B. XII, 247.
- 28) Nyrop II, 199. — Delbanco, 78.
- 29) F. II, 74 fig., 90. — B. II, 155 fig.; III, 201, 217. — Nyrop II, 200.
- 30) B. IV, 63, 67, 143, 147; V, 17, 25 fig., 29 fig. — Delbanco, 80.
- 31) F. II, 114. — B. V, 9, 37.
- 32) B. V, 97; VI, 41. — Nyrop II, 221.
- 33) F. II, 194 fig. — K. II, 80—82. — B. IX, 155, 199. — Delbanco, 74 fig.

- 34) F. II, 247. — K. II, 107. — B. XII, 227.
- 35) F. II, 147, 150. — B. VI, 213; VII, 25.
- 36) B. IV, 51.
- 37) B. VIII, 183.
- 38) F. II, 177 fig., 182. — B. VIII, 187, 203.
- 39) F. II, 211, 212 fig. — B. X, 257; XI, 43.
- 40) F. II, 234 fig., 237 fig. — B. XII, 77, 153.
- 41) F. II, 90, 105. — K. II, 18. — B. III, 217; IV, 191.
- 42) F. II, 133 fig. — B. V, 245.
- 43) B. XII, 247 fig., 253.
- 44) F. II, 254. — B. XII, 247; XIII, 1, 23. — Delbanco, 39. — Nyrop II, 218, 240.
- 45) F. II, 128. — B. V, 205 fig., 213; VI, 53. — Nyrop II, 241.
- 46) B. VIII, 29, 33, 37, 73, 93.
- 47) F. II, 242, 246, 258, 259. — B. XII, 183, 193, 223, 243, 247, 257, 263, 279; XIII, 1—4, 11—14, 23—27, 33—36, 85, 125, 197, 229. — Delbanco, 105.
- 48) F. II, 102, 166 fig. — K. II, 24. — B. IV, 159; VIII, 1. — Delbanco, 42.
- 49) F. II, 188 fig. — B. IX, 35. — Delbanco, 41.
- 50) B. IX, 143.
- 51) F. II, 180, 183, 193. — B. VIII, 187; IX, 113. — Dolleris II, 343.
- 52) B. X, 29, 35, 39 fig., 45 fig., 51 fig., 61, 69, 87.
- 53) F. II, 203. — K. II, 87 fig. — B. X, 127.
- 54) Delbanco, 41. — F. II, 127. — B. V, 209.
- 55) F. II, 228. — B. XI, 245. — Delbanco, 100.
- 56) F. II, 126. — B. V, 209. — Delbanco, 66.
- 57) F. II, 164. — B. VII, 199. — Delbanco, 65 fig.
- 58) F. II, 169, 174—76. — B. VIII, 33, 123. — Delbanco, 66 fig.
- 59) F. II, 185 fig., 188 fig. — B. IX, 5, 35. — Delbanco, 65, 67.
- 60) Delbanco, 66.
- 61) F. II, 227. — K. II, 98. — B. XI, 215.
- 62) F. II, 241 fig. — B. XII, 183.
- 63) B. XIII, 61, 69 fig.
- 64) F. II, 83 fig., 94. — B. III, 139; IV, 13. — Delbanco, 55.
- 65) B. III, 163, 167, 177, 185, 189.
- 66) F. II, 105. — K. II, 25. — B. IV, 191, 223, 229.
- 67) F. II, 111. — K. II, 28 fig. — B. IV, 227.
- 68) F. II, 115 fig. — B. V, 37, 53.
- 69) Delbanco, 57 fig.
- 70) F. II, 120, 122 fig. — B. V, 143, 157, 169. — Delbanco, 59 fig.
- 71) B. V, 181.
- 72) Delbanco, 58 fig.
- 73) F. II, 185 fig., 188 fig. — B. IX, 5, 35.
- 74) F. II, 198 fig. — K. II, 83. — B. IX, 215.
- 75) F. II, 217 fig. — B. XI, 97. — Delbanco, 59, 61 fig.
- 76) Delbanco, 35.
- 77) F. II, 125 fig. — K. II, 36 fig. — B. V, 189, 209.
- 78) F. II, 181. — B. VIII, 187.
- 79) F. II, 161. — B. VII, 168, 191. — Delbanco, 38 fig., 96.
- 80) F. II, 101. — B. IV, 159.
- 81) F. II, 172.
- 82) B. VIII, 229.
- 83) F. II, 255. — K. II, 112. — B. XIII, 23.
- 84) F. II, 106, 148, 155, 166. — B. IV, 191; VII, 25, 109.
- 85) F. II, 178. — B. VIII, 187. — Delbanco, 47.
- 86) F. II, 205. — B. X, 187.
- 87) F. II, 119. — B. V, 143. — Delbanco, 104.
- 88) B. VII, 57, 187. — Delbanco, 106.
- 89) B. VII, 215.
- 90) F. II, 177. — B. VIII, 123, 187. — Delbanco, 106.
- 91) B. XI, 261.

Tiaaret 1867—1876:

- 1) F. III, 95.
- 2) B. XIV, 265; XV, 257; XVI, 225; XVII, 247; XVIII, 267; XIX, 251; XXI, 305; XXII, 211.
- 3) F. II, 269. — B. XIV, 13. — Delbanco, 137 fig.
- 4) F. II, 115; III, 41. — K. II, 144 fig. — B. V, 36; XVI, 161. — Delbanco, 124 fig.
- 5) F. III, 73, 85. — K. II, 163, 170. — B. XVIII, 253; XIX, 177. — Delbanco, 119, 140.
- 6) F. III, 87, 103. — K. II, 171 fig., 184 fig. — B. XIX, 271; XX, 113. — Delbanco, 134, 136.
- 7) F. III, 146. — K. II, 211. — B. XXII, 121. — Delbanco, 129, 143.
- 8) Delbanco, 122—24. — Dolleris III, 64 fig. — Bricka & Engelstoft VI, 253. — F. III, 58, 60. — B. XVI, 291 fig.; XVII, 295, 301, 307.
- 9) Delbanco, 125 fig. — Dolleris III, 75. — B. XV, 53.
- 10) Delbanco, 164. — Dolleris III, 330 fig. — B. XVII, 217.
- 11) Delbanco, 167. — Dolleris III, 359 fig. — B. XIX, 55.
- 12) F. III, 34, 141, 158. — B. XV, 335; XXII, 73; XXIII, 103. — Delbanco, 127 fig., 134, 159, 167.
- 13) F. II, 273, 275; III, 7. — B. XIV, 57, 83, 193. — Delbanco, 69 fig.
- 14) F. III, 5, 41. — B. XIV, 169; XVI, 161, 199. — Delbanco, 112.

- 15) F. II, 275; III, 5. — B. XIV, 83, 169. — Delbanco, 35.
- 16) F. III, 5, 41, 58. — B. XIV, 169; XVI, 161, 279; XVII, 301, 335; XXI, 91. — Delbanco, 113.
- 17) B. XVIII, 293, 299. — Delbanco, 106, 161.
- 18) F. II, 275. — B. XIV, 83. — Delbanco, 31.
- 19) F. III, 37, 40. — K. II, 143. — B. XVI, 45, 161, 321; XVII, 15. — Delbanco, 75 fig.
- 20) F. II, 261 fig., 275. — B. XIII, 267, 273; XIV, 21 fig., 83. — Delbanco, 100 fig.
- 21) F. III, 76, 149 fig. — B. XVIII, 329.
- 22) B. XXII, 305 fig.
- 23) F. III, 56 fig. — K. II, 154. — B. XVII, 261. — Delbanco, 97.
- 24) F. III, 155, 158. — K. II, 221. — B. XXII, 288—90, 295, 301, 311 fig.; XXIII, 7 fig., 13—15, 21 fig., 27, 43, 89, 103. — Delbanco, 97 fig.
- 25) F. II, 270; III, 1. — B. XIV, 1, 7 fig., 13, 22 fig., 29, 99. — Delbanco, 86.
- 26) F. II, 276; III, 5 fig., 8. — B. XIV, 83, 169, 193. — Delbanco, 87.
- 27) F. III, 10 fig., 14. — B. XIV, 233, 271. — Delbanco, 87.
- 28) F. III, 22. — K. II, 131 fig. — B. XV, 11.
- 29) F. III, 14, 24, 26. — K. II, 128. — B. XIV, 207, 261 fig., 265, 271, 303; XV, 7, 43—49, 77, 109, 117 fig. — Delbanco, 87 fig. — Dolleris: Provinsboghandel, 91—100.
- 30) B. XV, 335.
- 31) B. XVI, 91.
- 32) F. III, 83, 85, 88, 94 fig., 97—100. — K. II, 175 fig., 180—82. — B. XIX, 79, 177, 185, 227, 271, 305, 335. — Delbanco, 47 fig., 67 fig., 94 fig.
- 33) F. III, 117—119, 125 fig. — B. XX, 419 fig.; XXI, 35, 177. — Delbanco, 88 fig. — Dolleris: Provinsboghandel, 113—119.
- 34) F. III, 136. — B. XXI, 447. — Delbanco, 89. — Dolleris: Provinsboghandel, 119—121.
- 35) F. III, 23, 26. — B. XV, 77, 109. — Delbanco, 82 fig.
- 36) F. III, 74, 76, 79 fig. — B. XVIII, 253, 329, 387. — Delbanco, 83 fig.
- 37) F. III, 112. — B. XX, 315. — Delbanco, 84.
- 38) F. II, 273; III, 7. — B. XIV, 57, 193. — Delbanco, 67.
- 39) F. III, 121. — B. XXI, 91, 363; XXII, 73. — Delbanco, 65, 67.
- 40) F. II, 264. — B. XIII, 315.
- 41) F. II, 276; III, 3—5. — B. XIV, 83, 169. — Delbanco, 35, 59, 62 fig.
- 42) F. III, 28. — B. XV, 177. — Delbanco, 52, 55 fig.
- 43) F. III, 38. — Delbanco, 63 fig.
- 44) F. III, 44, 46. — B. XVI, 211, 217, 253, 279. — Delbanco, 94.
- 45) F. III, 87. — B. XIX, 271.
- 46) F. III, 103, 107, 115. — B. XX, 113, 137, 355. — Delbanco, 44.
- 47) F. III, 152, 158. — B. XXII, 295; XXIII, 103. — Delbanco, 44 fig.
- 48) F. II, 262. — B. XIII, 267, 327, 333.
- 49) B. XIV, 1, 8.
- 50) F. III, 19.
- 51) F. III, 67 fig. — B. XVIII, 83, 149. — Delbanco, 96.
- 52) F. III, 75 fig. — K. II, 165. — B. XVIII, 329.
- 53) F. III, 104. — B. XX, 113.
- 54) F. III, 105 fig. — B. XX, 137.
- 55) F. III, 145. — K. II, 210. — B. XXII, 121.
- 56) F. III, 149, 152. — K. II, 211 fig. — B. XXII, 257.
- 57) B. XIII, 297 fig., 305, 315, 319 fig.
- 58) F. III, 6. — K. II, 123. — B. XIV, 193.
- 59) F. III, 86, 100. — B. XIX, 257, 271, 329, 335; XX, 18—20, 121. — Delbanco, 105.
- 60) F. III, 104, 126. — B. XX, 113, 315; XXI, 177, 195.
- 61) F. III, 103, 105, 115. — K. II, 186. — B. XX, 113, 137, 297, 309, 315, 355; XXI, 257, 269; XXIII, 253.
- 62) F. III, 137 fig., 145, 150. — K. II, 203, 212. — B. XIV, 207; XXII, 23, 121. — Delbanco, 101.
- 63) F. III, 55. — B. XVII, 261. — Delbanco, 81 fig.
- 64) F. III, 69. — B. XVIII, 103, 125—27, 225. — Delbanco, 101 fig.
- 65) F. III, 73 fig., 76, 125. — K. II, 194. — B. XVIII, 253, 329; XXI, 177. — Delbanco, 94.
- 66) F. III, 31. — B. XXI, 305, 317.
- 67) B. XXIII, 149.
- 68) B. XV, 295; XVII, 209 fig., 217. — Delbanco, 106.
- 69) F. III, 37, 67. — B. XVIII, 83.

Tiaaret 1877—1886:

- 1) Delbanco, 70 fig.
- 2) Delbanco, 28.
- 3) F. III, 252 fig. — B. XXIX, 145, 153. — Delbanco, 51 fig.
- 4) F. III, 272—75, 282, 287. — B. XXX, 173 fig., 327. — Delbanco, 52.
- 5) B. XXIII, 233; XXIV, 239; XXV, 213; XXVI, 239; XXVII, 207; XXVIII, 217; XXIX, 219; XXX, 221; XXXI, 261; XXXII, 229. — Delbanco, 103.
- 6) F. III, 169, 192, 209, 228, 232 fig., 237, 252, 270, 272, 280, 310, 321. — K. II, 228, 244; III, 4, 15, 18, 20, 38, 41, 59, 68 fig. — B. XXIII, 291; XXV, 127; XXVI, 151;

XXVII, 241, 285; XXVIII, 165; XXIX, 145; XXX, 177, 271; XXXI, 339; XXXII, 131.

7) Delbanco, 149 fig. — Dolleris III, 266 fig. — Koppel, 51. — Bricka XIII, 98 fig. — B. XXIII, 263 fig.; XXXI, 1 fig.

8) Delbanco, 142. — Dolleris III, 188. — B. XXIV, 83.

9) Delbanco, 147 fig. — Dolleris III, 222 fig. — F. III, 177. — B. XXIV, 165.

10) Delbanco, 129 fig. — Dolleris III, 104 fig. — H. Hagerups Forlagsskrifter 1852—1927 (Kbh. 1927), XI—XX. — B. XXIII, 279 fig.; XXX, 85.

11) Delbanco, 131. — Dolleris III, 119 fig. — Bricka VII, 134.

12) Delbanco, 118 fig. — Dolleris III, 22 fig. — F. III, 330. — B. XXXII, 229.

13) Delbanco, 119. — Dolleris III, 32 fig.

14) Delbanco, 26 fig., 161. — Dolleris III, 315 fig. — Bricka XV, 595. — B. XXXII, 347; XXXIII, 9.

15) Vedtægt 1884. — F. III, 273 fig. — B. XXX, 173. — Delbanco, 30.

16) F. III, 267, 270 fig. — B. XXX, 99, 125. — Delbanco, 70.

17) F. III, 272 fig. — B. XXX, 173. — Delbanco, 70. — Vedtægt 1884.

18) Vedtægt 1884. — F. III, 326. — B. XXXII, 173.

19) Vedtægt 1884. — F. III, 274 fig. — B. XXX, 173. — Delbanco, 32.

20) F. III, 287. — B. XXX, 327.

21) F. III, 283. — B. XXVII, 241; XXIX, 263; XXX, 271.

22) F. III, 363. — B. XXXIII, 155.

23) F. III, 274 fig., 362. — B. XXX, 173 fig., 283; XXXIII, 155. — Delbanco, 35 fig.

24) F. III, 282. — Delbanco, 37.

25) F. III, 275. — B. XXX, 174. — Delbanco, 38.

26) Delbanco, 50.

27) F. III, 188. — B. XXV, 29.

28) F. III, 241 fig., 253 fig. — Delbanco, 50.

29) F. III, 292 fig., 295 fig., 298. — Delbanco, 71.

30) F. III, 352 fig. — B. XXXIII, 167. — Delbanco, 50 fig.

31) F. III, 358. — K. III, 87 fig. — B. XXXIII, 119.

32) F. III, 165, 273 fig. — B. XXIII, 221; XXX, 173. — Delbanco, 41—43, 84.

33) F. III, 277 fig. — K. III, 40. — B. XXX, 227.

34) F. III, 342. — B. XXXIII, 9.

35) F. III, 176 fig., 255. — K. II, 232 fig. — B. XXIV, 165.

36) F. III, 179.

37) F. III, 220. — B. XXVII, 17.

38) F. III, 223. — B. XXVII, 89.

39) F. III, 245. — B. XXVIII, 265. — Delbanco, 43.

40) F. III, 224. — B. XXVII, 89.

41) F. III, 274 fig. — B. XXX, 173. — Delbanco, 36, 39, 59, 64 fig., 67.

42) F. III, 307, 336, 362. — B. XXXII, 279; XXXIII, 155. — Delbanco, 68.

43) Delbanco, 53, 56 fig.

44) Delbanco, 65.

45) F. III, 206 fig., 209. — K. III, 2—4. — B. XXVI, 35—38, 97, 151. — Delbanco, 90—92. — Dolleris: Provinsboghandel, 124—26.

46) F. III, 288 fig. — B. XXIV, 53; XXXI, 23—25, 59.

47) F. III, 167 fig., 177. — K. II, 227, 235. — B. XXIII, 263, 291; XXIV, 165.

48) F. III, 247 fig., 251. — B. XXVIII, 315; XXIX, 61. — Delbanco, 38, 96.

49) Delbanco, 40.

50) F. III, 312 fig. — B. XXXII, 21 fig., 29 fig., 33.

51) F. III, 176, 193. — K. II, 233, 244 fig. — B. XXIV, 165; XXV, 127.

52) F. III, 256, 277. — K. III, 29. — B. XXIX, 237; XXX, 227.

53) Delbanco, 48.

54) F. III, 310, 341 fig., 357 fig., 362 fig., 364 fig. — K. III, 57, 80 fig., 86 fig. — B. XXXI, 339; XXXIII, 1, 9, 119, 155, 161. — Delbanco, 48.

55) F. III, 176, 216, 218. — K. II, 232; III, 9 fig. — B. XXIV, 165.

56) B. XIX, 129; XXVI, 1, 13.

57) F. III, 293, 301 fig. — B. XXVI, 249, 267; XXXI, 105, 261.

58) B. XXIX, 127.

59) F. III, 278 fig., 286 fig. — B. XXX, 227, 249, 255, 293, 299, 319 fig., 327 fig.; XXXI, 1, 9, 15 fig.

60) F. III, 293 fig. — B. XXXI, 16 fig., 21—30, 33—39, 59, 105. — Delbanco, 105.

61) F. III, 350, 357. — K. III, 84 fig., 86. — B. XXIX, 313, 323; XXXI, 119. — Delbanco, 102.

62) F. III, 225. — B. XXVII, 147.

63) F. III, 241, 251. — B. XXVIII, 239; XXIX, 61.

64) B. XXVII, 236, 241. — Delbanco, 106.

65) B. XXXI, 171, 363; XXXII, 280—82. — Delbanco, 106, 114.

Tiaaret 1887—1896:

1) F. III, 340, 353, 359, 361. — B. XXXII, 317; XXXIII, 63, 119, 155.

2) B. XXXIII, 171, 183 fig., 193 fig., 201, 227.

3) F. III, 372; IV, 24 fig.

4) B. XXXIII, 219; XXXIV, 263; XXXV, 267; XXXVI, 245; XXXVII, 235; XXXVIII, 207; XXXIX, 35; XL, 43; XLI, 45; XLII, 55. — Delbanco, 103.

5) F. IV, 15, 34, 40, 43, 59, 80 fig., 86, 110, 113, 131, 138 fig., 166. — K. IV, 18 fig., 53; 73 fig., 77, 110, 139—41, 152, 192 fig., 200, 229, 239, 242 fig., 294. — B. XXXV, 191; XXXVI, 7, 183, 363; XXXVII, 235, 277; XXXVIII, 207, 243, 463; XXXIX, 45, 326; XL, 121.

6) F. IV, 241—43. — B. XLII, 31.

7) Delbanco, 132 fig. — Dolleris III, 121—23. — Koppel, 57 fig. — Gyldendalske Boghandel 1920, 14. — L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel I—II, 1909. — Bricka VII, 208—10. — Nyrop II. — F. III, 377 fig., 381, 402, 404. — B. XXXIII, 299 fig., 306, 329; XXXIV, 215, 221 fig., 263.

8) Delbanco, 116 fig. — Dolleris I, 15 fig. — F. IV, 9. — B. XXVIII, 293; XXXV, 20 fig., 95.

9) Delbanco, 157 fig. — Dolleris III, 303 fig. — F. IV, 40. — B. XXIX, 17; XXXVI, 113, 183.

10) Delbanco, 140 fig. — Dolleris III, 176 fig. — F. IV, 54. — B. XXXVI, 320, 327.

11) Delbanco, 121 fig. — Dolleris III, 58—60. — Bricka & Engelstoft V, 638 fig. — F. IV, 62. — B. XXXVII, 29 fig., 67.

12) Delbanco, 145 fig. — Dolleris I, 123. — F. IV, 83. — B. XXV, 199; XXXVII, 247, 277.

13) B. XXXIX, 221; XL, 44; XLI, 173.

14) Delbanco, 150 fig. — Dolleris I, 158; II, 271. — F. IV, 227. — B. XLI, 215, 229.

15) Delbanco, 144. — Dolleris I, 118 fig.; II, 212. — F. IV, 251. — B. XXIII, 239; XLII 137, 161.

16) F. IV, 189, 208 fig., 210 fig., 232 fig. — B. XL, 85; XLI, 27, 35—38; XLII, 161.

17) Hvor intet andet anføres, bygger Fremstillingen af det følgende paa de trykte Vedtægter.

18) F. III, 375, 399 fig. — B. XXXIII, 261; XXXIV, 201, 207, 215, 263.

19) F. IV, 16 fig. — B. XXXV, 191.

20) F. IV, 117. — B. XXXVIII, 315.

21) F. IV, 235. — B. XLI, 343.

22) F. IV, 191.

23) F. IV, 66, 72, 74. — B. XXXVII, 41, 49, 67, 103.

24) F. IV, 147, 149. — B. XXXVIII, 299; XXXIX, 97, 147.

25) F. IV, 201, 205, 231 fig., 236 fig. — B. XL, 283; XLI, 275, 343.

26) F. III, 369.

27) F. III, 395, 399, 407. — B. XXXIV, 155, 207, 263.

28) F. III, 405; IV, 16 fig. — B. XXXIV, 263; XXXV, 191.

29) Dolleris: Provinsboghandel, 191 fig. — F. IV, 168, 175—83, 188 fig. — B. XXXIX, 327; XL, 85 fig.

30) B. XL, 101, 113, 139, 181.

31) F. IV, 191. — B. XL, 113, 121. — Dolleris: Provinsboghandel, 193 fig.

32) F. IV, 206, 234. — B. XL, 161 fig., 167;

XLI, 69, 342. — Dolleris: Provinsboghandel, 194 fig.

33) F. IV, 46 fig., 51 fig., 56.

34) F. IV, 231. — B. XLI, 275.

35) F. III, 386. — K. III, 102. — B. XXXIV, 13.

36) F. IV, 72.

37) B. XXXVII, 297; XXXVIII, 71 fig., 79 fig.

38) F. IV, 98, 100 fig., 106. — K. IV, 179 fig. — B. XXXVIII, 85, 149, 155 fig.

39) F. IV, 149, 157 fig., 161. — B. XXXIX, 97, 245 fig., 305.

40) F. IV, 99—101, 133—35, 136 fig., 140—42, 159, 162—65, 172 fig. — B. XXXVIII, 85; XL, 71.

41) F. III, 365, 368.

42) F. III, 372, 395. — K. III, 95. — B. XXXIII, 227; XXXIV, 155.

43) F. III, 372, 375, 382 fig., 386. — K. III, 94. — B. XXXIII, 227, 329; XXXIV, 13.

44) F. III, 411. — K. III, 113.

45) F. IV, 31 fig., 46, 71. — K. IV, 44, 81. — B. XXXV, 353; XXXVI, 251.

46) F. IV, 101, 112, 117 fig., 123, 126. — B. XXXVIII, 65, 223, 227, 243, 409.

47) F. IV, 127, 130.

48) F. III, 368, 371, 375, 378, 394, 398, 404. — K. III, 91, 93, 95 fig., 107, 109 fig. — B. XXXIII, 183, 227, 261, 289; XXXIV, 155, 207, 263.

49) F. III, 410; IV, 2, 127. — K. III, 113, 117. — B. XXXIV, 319, 343; XXXVIII, 409.

50) F. IV, 234. — B. XLI, 343.

51) F. III, 398, 408, 410. — K. III, 112 fig. — B. XXXIV, 207, 263, 319.

52) F. III, 412. — B. XXXIV, 319.

53) F. IV, 77, 87, 99. — B. XXXVII, 277.

54) F. IV, 113, 124. — B. XXXVIII, 103 fig.

55) F. IV, 22, 25. — B. XXXV, 333 fig., 383.

56) F. IV, 42, 47, 50. — B. XXXVI, 251.

57) F. IV, 130 fig., 137, 139 fig. — B. XXXVIII, 463; XXXIX, 7, 45, 71, 171.

58) F. IV, 196, 198, 247. — B. XL, 283.

59) F. III, 400. — B. XXXIV, 207, 264; XXXV, 77 fig.

60) F. IV, 65, 75, 82. — K. IV, 133, 144 fig. — B. XXXVII, 134, 142, 155, 165, 181.

61) F. IV, 77, 87. — B. XXXVII, 277.

62) F. IV, 122. — Dolleris: Provinsboghandelen, 213.

63) F. IV, 60 fig., 66.

64) F. IV, 50. — K. IV, 94.

65) Dolleris: Provinsboghandelen, 127—29, 199—219. — Koppel, 63 fig. — B. XXXIX, 77.

66) F. III, 375, 384, 391. — B. XXXIII, 261, 329; XXXIV, 109.

67) F. IV, 172. — B. XL, 43.

68) F. IV, 215—17.

69) F. III, 398; IV, 42, 45, 60, 68, 116. — K. III, 110; IV, 205. — B. XXXIV, 207; XXXVI, 363; XXXVIII, 271.

Tiaaret 1897—1906:

- 1) F. IV, 306, 311, 320 fig., 343, 347, 352, 357, 360. — B. XLIII, 259, 307; XLIV, 39, 53, 163, 217, 253, 277, 313.
- 2) F. IV, 360 fig., 366. — B. XLIV, 313; XLV, 39.
- 3) F. IV, 421; V, 13 fig., 39, 82, 118, 123, 157, 224. — B. XLVI, 91, 317; XLVII, 251; XLVIII, 317; II., 177, 239; L, 37; LI, 43.
- 4) F. IV, 353. — B. XLIV, 253, 277.
- 5) F. IV, 276. — B. XLIII, 35, 94 fig.
- 6) F. V, 7. — B. XLVI, 226, 253, 275.
- 7) F. V, 209. — B. L, 363.
- 8) F. IV, 331 fig., 350, 352, 393; V, 57 fig., 205. — B. XLIV, 253; XLV, 211; XLVIII, 43; L, 311.
- 9) Delbanco, 135 fig. — Dolleris I, 81—83; II, 157. — Bricka VIII, 245 fig. — B. XLIII, 77 fig., 83 fig. — F. IV, 277.
- 10) Delbanco, 129, 146 fig. — Dolleris I, 56 fig., 125; II, 118 fig., 217. — F. IV, 309, 320, 359. — B. XLIII, 299 fig., 307; XLIV, 39, 77, 291 fig., 313.
- 11) Delbanco, 136 fig. — Dolleris I, 83 fig.; II, 157 fig. — F. IV, 418. — B. XLVI, 47 fig., 91.
- 12) Delbanco, 124 fig. — Dolleris I, 44; II, 90 fig. — Bricka IV, 575—78. — F. V, 75. — B. XLV, 135 fig.; XLVIII, 240, 267.
- 13) Dolleris I, 158 fig.; II, 271. — B. XLVIII, 250, 267. — F. V, 76.
- 14) Delbanco, 137 fig. — Dolleris I, 91 fig.; II, 173. — B. L, 164.
- 15) Delbanco, 128 fig. — Dolleris I, 49—51; II, 103—05. — Bricka V, 524. — Bricka & Engelstoff VII, 553 fig. — C. A. Clemmensen: C. E. C. Gad, 1930. — B. L, 311; LI, 316 fig.; LII, 167, 173 fig., 180, 208, 309. — F. V, 206, 310.
- 16) Delbanco, 154 fig. — Dolleris I, 166—68; II, 284 fig. — Bricka XIII, 617 fig. — F. V, 327 fig. — B. LII, 269, 279, 325.
- 17) F. IV, 240, 260 fig., 270, 274 fig., 297 fig., 300, 304 fig., 313, 320. — B. XLII, 31, 263, 323; XLIII, 35, 185 fig., 259, 307; XLIV, 39.
- 18) F. IV, 320 fig., 324—26, 329, 331, 340; V, 134 fig., 189 fig., 268 fig., 280 fig. — B. XLIV, 39, 123; IL, 317; L, 86, 241; LI, 379; LII, 43, 85.
- 19) F. IV, 320 fig., 324—26, 366; V, 268 fig. — B. XLIV, 39; XLV, 39; LI, 379.
- 20) F. IV, 312, 320 fig., 324—26. — B. XLIV, 39.
- 21) F. IV, 320 fig., 324—26, 360; V, 134 fig. — B. XLIV, 39, 313; IL, 317.
- 22) F. IV, 374. — B. XLV, 63.
- 23) F. IV, 329, 331.
- 24) F. V, 87, 93. — B. XLVIII, 317; IL, 45.
- 25) F. V, 134, 248. — B. LI, 205, 213 fig., 225.
- 26) F. IV, 314, 319; V, 181. — B. XLIV, 39; L, 137, 175—78.
- 27) F. V, 202, 237 fig., 265. — B. L, 311; LI, 133, 335.
- 28) F. IV, 311. — B. XLIII, 307.
- 29) F. IV, 314, 319. — B. XLIV, 39.
- 30) F. IV, 339, 347, 385; V, 16. — B. XLIV, 123, 217; XLV, 151 fig.; XLVI, 317, 323 fig.
- 31) F. V, 31, 161, 185, 189—91. — B. XLVII, 127; L, 241.
- 32) F. IV, 307. — B. XLIII, 259.
- 33) F. IV, 424; V, 22. — B. XLVI, 86, 91; XLVII, 41.
- 34) F. IV, 320 fig.; V, 134 fig. — B. XLIV, 39; IL, 317.
- 35) F. IV, 280, 295, 303, 318; V, 184. — B. XLII, 83; XLIV, 123; L, 187.
- 36) F. IV, 332 fig., 336 fig., 341 fig., 366, 397, 400 fig.; V, 16. — B. XLIV, 163; XLV, 39.
- 37) F. IV, 348, 368, 386, 394. — B. XLIV, 217; XLV, 39, 152.
- 38) F. IV, 386, 396; V, 98 fig., 136. — B. IL, 71, 317.
- 39) F. V, 255—57, 280 fig., 292. — B. LI, 259; LII, 43, 101 fig., 110.
- 40) F. V, 105, 223 fig. — B. IL, 105; LI, 43.
- 41) F. V, 46, 51, 60.
- 42) F. IV, 395; V, 6. — B. XLV, 211 fig.; XLVI, 217.
- 43) B. LII, 158 fig.
- 44) F. IV, 368, 382, 393. — B. XLV, 39, 151.
- 45) F. V, 127, 139, 146 fig. — B. IL, 239 fig., 318, 333.
- 46) F. IV, 333, 338, 361, 384. — B. XLIV, 91, 123, 277, 283, 313, 321.
- 47) F. V, 6, 10, 14 fig., 201, 332. — B. XLVI, 217, 275, 317; LII, 369.
- 48) F. V., 318. — B. LII, 209, 219, 249, 263.
- 49) F. IV, 322, 328, 330; V, 117 fig., 124. — B. XLIV, 39, 53; IL, 177, 239.
- 50) F. IV, 434; V, 11. — B. XLVI, 161, 275 fig.
- 51) F. IV, 402, 407, 422; V, 21, 32, 36, 40, 132, 137, 180, 246. — B. XLV, 251; XLVII, 41, 127, 157, 251; L, 137.
- 52) F. V, 22. — B. XLVII, 13, 19, 25 fig., 31 fig., 41.
- 53) B. LI, 292.
- 54) F. IV, 434; V, 73. — B. XLVI, 161; XLVIII, 231.
- 55) F. IV, 288, 292, 322, 363, 370; V, 23, 93, 157, 223, 280. — B. XLIII, 113; XLIV, 39, 314; XLV, 39; XLVII, 41; XLVIII, 43; IL, 45; L, 37; LI, 43; LII, 43.
- 56) F. V, 27, 45, 68, 73, 79, 86, 94 fig., 107 fig., 112—14. — B. XLVII, 89, 295; XLVIII, 231, 267, 317; IL, 45, 139.
- 57) F. V, 192, 199 fig., 235, 253. — B. L, 241 fig., 311; LI, 103, 259.
- 58) F. V, 123, 200, 224 fig., 234 fig. — B. IL, 239; L, 311; LI, 43, 103.

- 59) F. IV, 314, 319, 342 fig. — B. XLIV, 39, 163.
 60) F. IV, 255, 259 fig., 275. — B. XLII, 263.
 61) F. V, 73, 84. — B. XLVIII, 231, 259, 272, 288, 294, 317, 323, 329.
 62) F. IV, 289, 362; V, 4, 27, 36, 50, 59, 74, 78, 86, 206 fig., 212, 284 fig., 295, 301. — B. XLIII, 113; XLIV, 313; XLVII, 89, 157; XLVIII, 267, 317; L, 267, 311; LII, 43, 139.
 63) F. V, 41, 45, 146, 185. — B. XLVII, 251, 295; IL, 373; L, 187, 223—225.
 64) F. IV, 246, 274, 281. — B. XLIII, 83.
 65) F. V, 293. — B. LII, 78, 101.

- 66) F. IV, 423; V, 41, 45, 52, 56 fig., 61, 63, 68, 85. — B. XLVI, 91; XLVII, 251, 295; XLVIII, 43, 83, 111, 116 fig., 317.
 67) F. IV, 408; V, 291, 300. — B. XLV, 275; LII, 101, 139.
 68) F. IV, 274. — B. XLIII, 35.
 69) B. XLVI, 117, 119 fig., 161.
 70) F. V, 14, 27. — B. XLVI, 47, 61, 89, 165, 169—71, 177—81, 185—89, 193—200, 205—14, 219—222.
 71) F. V, 72. — B. XLVIII, 231.
 72) F. IV, 375. — B. XLV, 63.
 73) F. V, 32, 40. — B. XLVII, 127, 214, 251.
 74) F. V, 310, 328. — B. LII, 176 fig., 325.
 75) F. V, 85. — B. XLVIII, 317; IL, 45.

Tiaaret 1907—1916:

- 1) Koppel, 64 fig.
 2) F. V, 372; VI, 64—72. — B. LIII, 347; LVI, 34—36.
 3) B. LIX, 25.
 4) Tallene findes i de trykte Love.
 5) Delbanco, 168 fig. — Dolleris I, 216—19; II, 362—64; IV, 392. — Bricka XIX, 228. — F. V, 342. — B. LIII, 107 fig.
 6) Delbanco, 160 fig. — Dolleris I, 187; II, 311 fig.; IV, 339. — F. V, 424.
 7) Dolleris I, 21; II, 40 fig.; IV, 41. — F. VI, 39. — B. LV, 131, 151.
 8) Delbanco, 151 fig. — Dolleris I, 162—64; II, 277 fig.; IV, 304 fig. — Festskrift i Anledning af Wilh. Priors kgl. Hofboghandels 50 Aars Jubilæum 1859—21. Maj—1909. — F. VI, 108. — B. LVI, 163, 222 fig.
 9) Delbanco, 156. — Dolleris I, 175 fig.; II, 295 fig.; IV, 324 fig. — F. VI, 110. — B. LVI, 221, 223.
 10) Delbanco, 143. — Dolleris I, 117; II, 208 fig.; IV, 223. — F. VI, 131. — B. LVII, 1, 47.
 11) Delbanco, 155 fig. — Dolleris I, 168; II, 286 fig.; IV, 313. — Bricka XIII, 618. — F. VI, 144, 149. — B. LVII, 119 fig., 145.
 12) Dolleris II, 159; IV, 166. — F. VI, 194. — B. LVIII, 169, 205.
 13) Dolleris I, 23 fig.; II, 44; IV, 43. — F. VI, 224. — B. LIX, 31, 43.
 14) Delbanco, 124. — Dolleris I, 40 fig.; II, 81; IV, 85 fig.
 15) Delbanco, 162 fig. — Dolleris I, 191 fig.; II, 317 fig.; IV, 345.
 16) F. VI, 17, 29, 186. — B. LV, 49, 121; LVI, 409; LVIII, 167; LXII, 117.
 17) F. V, 393 fig., 420; VI, 15 fig., 84, 97, 123, 135 fig., 152, 163, 168, 176, 207, 269, 394 fig. — B. LV, 49; LVI, 155, 409; LVII, 105, 215, 305, 387; LVIII, 59, 291; LX, 45; LXII, 81.
 18) F. VI, 61. — B. LV, 401.
 19) F. VI, 65, 69, 124. — B. LVI, 34 fig., 409.

- 20) F. VI, 136, 148, 153, 158 fig. — B. LVII, 105, 145, 267.
 21) F. VI, 282, 339. — B. LX, 207, 217; LXI, 113.
 22) F. VI, 171 fig. — B. LVII, 388 fig.; LVIII, Ekstranummer og 16, 23—36, 46.
 23) F. VI, 77. — B. LVI, 117.
 24) F. VI, 65, 69, 77, 82 fig., 92 fig., 94—97. — B. LVI, 34 fig., 117, 145—47, 155, 173 fig.
 25) F. VI, 4, 58, 68 fig., 83 fig. — B. LIV, 401; LV, 401; LVI, 34—36, 117.
 26) F. V, 431; VI, 66, 70 fig., 105, 181. — B. LIV, 351; LVI, 35 fig.; LVIII, 123.
 27) F. V, 347, 377; VI, 5 fig., 21 fig., 53, 58. — B. LIII, 108, 389; LIV, 401; LV, 83, 355, 401.
 28) F. VI, 5 fig., 44, 182. — B. LIV, 401; LV, 215; LVIII, 123.
 29) F. VI, 31, 120, 123, 130, 188, 253 fig., 263. — B. LV, 121; LVI, 347; LVII, 2 fig.; LVIII, 167; LIX, 391.
 30) F. VI, 65, 69. — B. LVI, 34 fig.
 31) F. V, 354; VI, 65, 69, 170. — B. LIII, 144; LVI, 34, 36; LVII, 388.
 32) F. VI, 5, 18 fig., 65, 69. — B. LIV, 401; LV, 49; LVI, 34, 36.
 33) F. VI, 198. — B. LVIII, 231.
 34) F. V, 432; VI, 65, 69. — B. LIII, 291—94, 318 fig., 327 fig., 340 fig.; LIV, 351; LVI, 34, 36.
 35) F. V, 339 fig. — B. LII, 384, 388; LIII, 12, 20, 26, 49.
 36) F. V, 348, 387. — B. LIII, 108 fig.
 37) F. V, 372. — B. LIII, 347.
 38) F. V, 376 fig. — B. LIII, 389.
 39) F. VI, 38, 176, 182, 188 fig., 190—92, 238. — B. LV, 151; LVIII, 59, 123, 167 fig., 205; LIX, 107.
 40) F. V, 338, 341, 432; VI, 14, 65, 70. — B. LIII, 49 fig.; LV, 49; LVI, 34, 36.
 41) F. VI, 18, 53, 65, 70. — B. LV, 49; LVI, 34, 36.
 42) F. VI, 81, 105 fig., 109 fig., 112 fig. — B. LVI, 117, 222 fig., 295.

43) F. VI, 124, 129, 137—39. — B. LVI, 409; LVII, 47, 105.
 44) F. VI, 159, 170, 187 fig., 192—94. — B. LVII, 267, 387; LVIII, 167, 205.
 45) F. VI, 160, 164, 200, 207 fig., 214 fig., 221. — B. LVII, 305; LVIII, 231, 291, 363, 405.
 46) F. V, 402 fig.; VI, 18, 44, 124, 140 fig., 176, 181. — B. LIV, 141; LV, 49; LVI, 215, 409; LVII, 105; LVIII, 59, 123.
 47) F. VI, 169 fig. — B. LVII, 387.
 48) F. VI, 230 fig., 238. — B. LIX, 43 fig., 107.
 49) F. VI, 246, 258. — B. LIX, 205, 313 fig.
 50) F. VI, 66, 70. — B. LVI, 34, 36; LVII, 305.
 51) F. V, 339, 386; VI, 16, 75, 131, 176, 231, 270, 337, 396. — B. LIII, 49; LIV, 51; LV, 49; LVI, 43; LVII, 47; LVIII, 59; LIX, 44; LX, 45; LXI, 113; LXII, 81.
 52) F. VI, 114, 124. — B. LVI, 295, 409.
 53) F. VI, 130. — B. LVII, 47.
 54) F. VI, 200. — B. LVIII, 231.
 55) F. V, 341. — B. LIII, 49.
 56) F. V, 361, 373, 397, 414, 423 fig. — B. LIII, 213; LIV, 107, 203, 281.
 57) F. VI, 31 fig., 37. — B. LV, 121, 151—56, 203 fig.
 58) F. VI, 125, 130. — B. LVII, 47; LVIII, 134—39.
 59) F. VI, 239. — B. LIX, 107 fig.
 60) F. VI, 241, 245 fig., 252. — B. LIX, 151, 205, 273, 336, 380, 423.
 61) F. V, 388, 434; VI, 20, 90, 147. — B. LIV, 51; LV, 49; LVI, 118; LVII, 145.
 62) F. V, 434; VI, 50. — B. LIV, 351; LV, 49.
 63) F. VI, 45, 153. — B. LV, 215; LVI, 241—44, 251—53, 295; LVII, 215, 235; LVIII, 200, 238; LIX, 158, 187 fig., 215—18.
 64) F. VI, 17, 37 fig., 45. — B. LV, 49, 151, 215, 221.
 65) B. LV, 98 fig.
 66) F. VI, 71 fig., 75, 83. — B. LVI, 36, 43, 117.
 67) F. V, 432 fig.; VI, 54 fig., 75. — B. LIV, 351, 387; LV, 355; LVI, 43.
 68) Koppel, 65. — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1913, XVI fig.
 69) F. V, 377, 386, 400 fig., 411. — B. LIII, 389; LIV, 51, 141, 203.
 70) F. VI, 21, 59 fig. 107 114, 116, 155, 231. — B. LV, 83, 401; LVI, 222, 295, 331; LVII, 239; LIX, 44.
 71) F. VI, 169, 177, 181 fig., 221. — B. LVII, 387; LVIII, 59, 123, 405 fig.
 72) Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1913, XVII fig.
 73) Peter Nansen: Den store Revolution inden for Boghandelen, 1912.
 74) Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1915—16, XIII. —

Fr. Hegel: Gyldendal og dansk Boghandel 1917, 20—22.
 75) F. VI, 257, 266. — B. LIX, 313, 391—93.
 76) F. VI, 270. — B. LX, 45, 188, 196 fig. — Dolleris: Provinsboghandelen, 266—70.
 77) Koppel, 65. — Fr. Hegel: Gyldendal og dansk Boghandel, 22. — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1915—16, XV. — F. VI, 296. — B. LX, 276—78.
 78) F. VI, 296 fig. — B. LX, 291 fig. — Dolleris: Provinsboghandelen, 270 fig. — Koppel, 65 fig. — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1915—16, XV. — Fr. Hegel: Gyldendal og dansk Boghandel, 22.
 79) F. VI, 285 fig., 286—90, 295. — B. LX, 269 fig., 275 fig.
 80) F. VI, 298 fig. — B. LX, 307; LXI, 97; LXII, 29.
 81) F. VI, 303 fig., 315, 326. — B. LX, 319, 344; LXI, 29. — Dolleris: Provinsboghandelen, 272 fig.
 82) B. LXI, 45, 58, 137. — Dolleris: Provinsboghandelen, 273.
 83) F. VI, 341, 343 fig., 346—63. — B. LXI, 177 fig., 191—98.
 84) De trykte Love og Betingelser af 30/6 1915.
 85) B. LXI, 249 fig.
 86) B. LXII, 59—61. — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1917—18, 18 fig.
 87) B. LXII, 75 fig., 83. — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1917—18, 19 fig.
 88) F. VI, 406. — B. LXII, 155.
 89) F. VI, 411, 417, 419, 427. — B. LXII, 209 fig., 255, 306, 341 fig., 391, 399.
 90) B. LX, 252 fig.
 91) B. LXI, 1 fig.
 92) B. LXII, 1 fig.
 93) B. LXIII, 1.
 94) F. VI, 324. — B. LX, 399.
 95) F. VI, 366, 380, 403, 409. — B. LX, 313; LXI, 250, 378; LXII, 117, 161, 210 fig.
 96) F. VI, 409, 413, 417, 419. — B. LXII, 211, 341, 360 fig., — Carl Rolsted i Adressebog for den danske Bog- og Papirhandel 1917—18, 22 fig.
 97) F. VI, 326, 385. — B. LXI, 29, 337, 377.
 98) B. LXI, 279.
 99) F. VI, 358, 395. — B. LXI, 191, 196, 223; LXII, 81.
 100) F. VI, 271, 280. — B. LX, 45, 153, 257.
 101) F. VI, 314, 357, 395, 416. — B. LX, 344; LXI, 195 fig.; LXII, 81, 277.
 102) F. VI, 271 fig., 292, 372, 415. — B. LX, 45, 275, 283—85; LXI, 299; LXII, 277, 288 fig.
 103) F. VI, 276, 284, 294, 337. — B. LX, 111, 217, 275; LXI, 113.

104) F. VI, 253, 258, 284, 370. — B. LIX, 273, 313; LX, 217; LXI, 249, 251—53.

105) F. VI, 338, 401. — B. LXI, 113; LXII, 22, 111.

106) F. VI, 252 fig., 259. — B. LIX, 273, 313; LX, 145 fig., 173.

107) F. VI, 131 fig., 141. — B. LVII, 47, 105.

Tiaaret 1917—1926:

1) Dolleris I, 53; II, 110 fig.; IV, 116 fig. — Bricka & Engelstoft VIII, 115. — B. LXIII, 205.

2) Delbanco, 164 fig. — Dolleris I, 199 fig.; II, 332 fig.; IV, 362. — B. LXIII, 419, 465.

3) Delbanco, 166 fig. — Dolleris I, 206 fig.; II, 343—45; IV, 375. — F. VII, 85. — B. LXI, 129, 131 fig., 141, 143.

4) Dolleris II, 242—44; IV, 265. — B. LXIV, 285, 292 fig.

5) Delbanco, 133. — Dolleris I, 68 fig.; II, 138—40; IV, 149. — Bricka VII, 208—10. — B. LXIV, 487 fig.

6) Dolleris IV, 250. — B. LXIV, 488; LXV, 37.

7) Dolleris I, 171 fig.; II, 289 fig.; IV, 317 fig. — F. VII, 141. — B. LXV, 162, 169.

8) Delbanco, 116. — Dolleris I, 7 fig.; II, 15 fig.; IV, 19 fig. — B. LXVI, 79, 131.

9) Dolleris II, 105; IV, 114. — B. LXVI, 345, 354.

10) Dolleris II, 287; IV, 313 fig. — B. LXVII, 59, 125.

11) Dolleris II, 364 fig.; IV, 392 fig. — B. LXVII, 85 fig., 125.

12) Dolleris IV, 124 fig. — B. LXVIII, 381.

13) Dolleris I, 124; II, 215—17; IV, 232—35. — B. LXIX, 121 fig., 129, 333.

14) Dolleris I, 9 fig.; II, 20 fig.; IV, 23—25. — Bricka & Engelstoft II, 267 fig. — B. LXXI, 165.

15) Dolleris I, 19; II, 35 fig.; IV, 37 fig. — Bricka & Engelstoft III, 399—401. — B. LXXI, 249 fig., 357, 387; LXXII, 190.

16) F. VI, 432; VII, 106, 137, 160, 218. — B. LXIII, 89, 91; LXIV, 347, 358; LXV, 149, 476; LXVII, 1, 343.

17) F. VII, 13, 34, 106, 125, 170, 181, 186, 226, 332. — B. LXIII, 221, 420; LXIV, 347, 461; LXVI, 81, 223, 355; LXVII, 407; LXXI, 387.

18) B. LXIII, 21.

19) F. VII, 7, 13. — B. LXIII, 155, 168, 221.

20) F. VII, 14 fig. — B. LXIII, 213, 224. — Fr. Hegel: Gyldendal og dansk Boghandel, 1917.

21) F. VI, 407, 417; VII, 2, 4 fig. — B. LXII, 341; LXIII, 55—57, 65—67, 75, 81—83, 91, 96, 114, 137 fig., 153—55, 167 fig.

22) Koppel, 66.

23) F. VII, 14—16. — B. LXIII, 213, 221 fig.

24) F. VII, 14, 20, 28, 29, 34, 38, 44. — B. LXIII, 221, 299, 343, 386, 420, 453, 465.

25) F. VII, 47—60, 61—68. — B. LXIII, 465 fig., 477—81.

26) F. VII, 73, 78, 85—88, 90 fig. — B. LXIV, 1 fig., 55—57, 93, 141 fig.

27) B. LXIII, 482 fig.

28) F. VII, 104 fig., 107, 125, 129. — B. LXIV, 347, 461; LXV, 37.

29) F. VII, 178 fig. — B. LXIII, 224, 231; LXV, 297 fig.; LXVI, 92.

30) F. VII, 186 fig., 236, 238. — B. LXVI, 355; LXVIII, 125, 133 fig.

31) F. VII, 239. — B. LXVIII, 161 fig., 169—71, 177—79, 185 fig., 210, 216—18, 223, 231, 240 fig., 256, 265.

32) F. VII, 252 fig., 256. — B. LXVIII, 357, 369.

33) B. LXIII, 253 fig.

34) F. VII, 217, 219. — B. LXVII, 288, 305, 343.

35) F. VII, 278. — B. LXIX, 333.

36) F. VI, 430. — B. LXIII, 9, 53; LXIV, 2; LXV, 1; LXVI, 1; LXVII, 2 fig.; LXVIII, 1 fig.; LXIX, 1; LXX, 1; LXXI, 1 fig.; LXXII, 1 fig.; LXXIII, 1 fig.

37) F. VII, 172, 180, 189. — B. LXVI, 70, 80—82, 131, 223, 241, 249, 355.

38) B. LXX, 223, 230, 315.

39) F. VII, 29, 46, 78. — B. LXIII, 343, 465; LXIV, 2 fig., 4, 93.

40) F. VII, 257 fig. — B. LXVIII, 369 fig.

41) Koppel, 66. — B. LXXII, 33; LXXIV, 43.

42) F. VII, 219, 295, 300, 313 fig. — B. LXVII, 343; LXX, 133, 161, 169, 185, 407, 419 fig.

43) F. VII, 317, 345. — B. LXXI, 59; LXXII, 153, 217.

44) F. VII, 19. — B. LXIII, 261 fig., 269, 299.

45) F. VII, 138, 142, 168, 172, 237 fig. — B. LXV, 149, 241; LXVI, 80, 131; LXVIII, 133.

46) F. VII, 144 fig. — B. LXV, 241 fig.

47) F. VII, 204, 220, 318, 333, 347. — B. LXVII, 69, 116, 343; LXXI, 59, 387; LXXII, 153.

48) F. VI, 433. — B. LXIII, 89; LXVIII, 17 fig.

49) F. VII, 7, 78, 130, 169, 206, 227, 263, 294, 318, 332, 361. — B. LXIII, 155; LXIV, 94 fig.; LXV, 37; LXVI, 81; LXVII, 125; LXVIII, 47; LXIX, 43; LXX, 133; LXXI, 59, 387; LXXII, 477.

50) F. VII, 208, 226, 323—25, 331, 336. — B. LXVII, 125, 330; LXXI, 97, 387, 445—47.
 51) F. VII, 77. — B. LXIV, 93, 106—08.
 52) F. VII, 347. — B. LXXII, 153, 477.
 53) F. VII, 35 fig., 74, 142, 261, 269, 294, 319, 340, 347 fig., 356, 361. — B. LXIII, 420; LXIV, 56, 116 fig.; LXV, 241, 249; LXIX, 111 fig.; LXX, 133, 346; LXXI, 113, 201—03; LXXII, 153, 320, 349, 477.
 54) F. VII, 146, 203, 261, 319, 346. — B. LXV, 353; LXVII, 69; LXIX, 44; LXXI, 113; LXXII, 153.
 55) F. VII, 286, 290. — B. LXX, 65—67, 83.
 56) F. VII, 225. — B. LXVII, 407.
 57) F. VI, 429; VII, 33 fig., 169, 174, 218, 284, 301, 349, 355, 361. — B. LXIII, 53, 420; LXVI, 80, 131, 215 fig., 223, 235; LXIX, 409; LXX, 177, 218; LXXII, 349, 477.
 58) F. VI, 395. — B. LXII, 81.
 59) B. LXIII, 103—05.
 60) F. VI, 432. — B. LXIII, 89—91.
 61) F. VII, 180, 211. — B. LXVI, 223; LXVII, 197 fig., 275.
 62) B. LXVII, 276 fig.
 63) F. VII, 107, 127, 130, 146 fig., 263. — B. LXIV, 347, 461 fig.; LXV, 37, 353, 387 fig.; LXIX, 43.
 64) B. LXV, 203, 223, 231 fig., 233, 242, 249.
 65) F. VII, 153, 158 fig., 161. — B. LXV, 150, 407, 427, 453 fig., 475 fig., 487.
 66) F. VII, 178, 184 fig.
 67) F. VII, 199, 223, 226. — B. LXVI, 430; LXVII, 408.
 68) F. VII, 214, 226. — B. LXVII, 197, 331, 407.
 69) F. VII, 251 fig., 267, 318. — B. LXVIII, 357; LXIX, 153; LXXI, 59.
 70) F. VII, 74, 140 fig., 194 fig., 198. — B. LXIV, 56; LXV, 161, 169; LXVI, 356, 430; LXVII, 392.

71) F. VII, 218, 220. — B. LXVII, 343 fig., 392.
 72) F. VII, 229. — B. LXVIII, 77, 134.
 73) F. VII, 309, 333, 336. — B. LXX, 375; LXXI, 445.
 74) F. VII, 225, 227, 238, 241. — B. LXVII, 407; LXVIII, 47, 133 fig., 247—49, 257 fig., 265 fig.
 75) F. VII, 265, 269. — B. LXIX, 44, 111.
 76) F. VII, 285, 294, 317 fig., 322, 338. — B. LXIX, 409; LXX, 133, 285; LXXI, 59, 147, 165, 445.
 77) F. VII, 14, 22, 27 fig. — B. LXIII, 221, 300, 343, 345 fig.
 78) F. VII, 241 fig., 254, 269, 279. — B. LXVIII, 265, 277, 285, 364; LXIX, 51, 111, 137, 209—12, 217—22, 227—33, 333. — Förhandlingarna vid Nordiska Bokhandelsmötet i Stockholm, 1923.
 79) F. VII, 188, 219, 322, 348. — B. LXV, 336; LXVI, 355; LXVII, 343; LXVIII, 134, 140; LXXI, 147, 305 fig.; LXXII, 349.
 80) F. VII, 2, 211 fig., 225 fig. — B. LXIII, 137; LXVII, 197, 412; LXXII, 60.
 81) F. VII, 20, 72 fig., 108, 130, 137, 147 fig., 170, 199, 224. — B. LXIII, 299—301; LXIV, 55, 347, 387 fig.; LXV, 37, 149, 353; LXVI, 80, 141, 429; LXVII, 407 fig.
 82) F. VII, 74, 82, 167 fig. — B. LXIV, 56, 115; LXVI, 53.
 83) F. VII, 136, 151 fig., 158, 242. — B. LXV, 97, 354, 407, 475; LXVIII, 163, 285; LXXI, 41 fig.
 84) F. VII, 338. — B. LXXI, 445; LXXII, 405 fig.
 85) F. VII, 188, 309. — B. LXVI, 355.
 86) F. VII, 178, 184, 200, 216 fig., 228, 348. — B. LXVI, 131, 223, 429; LXVII, 305; LXVIII, 47; LXXII, 349.
 87) B. LXVI, 226; LXVIII, 135; LXXII, 165, 190.

Tiaaret 1927—1936:

1) B. LXXXVIII, 121 fig.
 2) B. LXXX, 153—55, 213, 219 fig.; LXXXI, 137.
 3) B. LXXXIII, 151, 511 fig.; LXXVIII, 295; LXXIX, 291, 415; LXXX, 123, 405; LXXXI, 365, 469. — F. VII, 371, 391; VIII, 78, 108, 125, 127, 143, 172, 191 fig.
 4) F. VIII, 127. — B. LXXX, 123.
 5) Dolleris I, 103; II, 189; IV, 203. — B. LXXXIV, 21.
 6) Delbanco, 130 fig. — Dolleris I, 57 fig.; II, 119—21; III, 126—28. — Bricka & Engelseft VIII, 598 fig. — B. LXXXIV, 81 fig., 135, 151.
 7) Dolleris II, 30 fig., IV, 32 fig., — B. LXXXV, 1 fig.
 8) B. LXXXVI, 195.
 9) Dolleris I, 3; II, 6 fig.; IV, 8. — B. LXXXVII, 375.

10) Dolleris IV, 245 fig. — B. LXXXVIII, 165, 177.
 11) Dolleris I, 17; II, 32 fig.; IV, 34 fig. — B. LXXXIX, 423. — F. VIII, 127.
 12) Dolleris IV, 207 fig. — B. LXXX, 167 fig., 187.
 13) Dolleris IV, 226. — B. LXXXI, 65, 137.
 14) Dolleris II, 87 fig.; IV, 92 fig. — B. LXXXI, 91, 137; LXXXII, 216. — Bricka & Engelseft VI, 355 fig.
 15) B. LXXXI, 389, 433. — F. VIII, 180.
 16) Dolleris I, 48 fig.; II, 102 fig.; IV, 110 fig. — Bricka & Engelseft VII, 463 fig. — F. VIII, 94, 180. — B. LXXXVIII, 482; LXXXI, 423, 433, 434.
 17) F. VIII, 3, 46, 189. — B. LXXXI, 470.
 18) F. VIII, 95. — B. LXXXIX, 53, 205, 213 fig.

- 19) F. VIII, 139. — B. LXXX, 263.
- 20) F. VII, 373, 390, 399. — B. LXXIII, 287, 511; LXXIV, 135 fig., 151; LXXVI, 57.
- 21) F. VIII, 89, 98 fig., 134 fig., 138, 160, 170 fig., 189. — B. LXXVIII, 481; LXXIX, 91; LXXX, 406; LXXXI, 137, 470; LXXXII, 215.
- 22) F. VIII, 46 fig., 55 fig., 64. — B. LXXVII, 135, 281, 451; LXXXI, 101.
- 23) F. VIII, 38, 179—85. — B. LXXVI, 307, 444; LXXXI, 387, 433 fig., 446; LXXXII, 20, 38.
- 24) F. VIII, 172. — B. LXXX, 187 fig.; LXXXI, 153, 365.
- 25) F. VII, 380 fig., 409 fig., 421, 429—31; VIII, 7, 12, 37, 45, 174. — B. LXXIII, 347; LXXIV, 397; LXXV, 203, 423; LXXVI, 445; LXXXI, 365.
- 26) F. VII, 366 fig., 369. — B. LXXIII, 69, 111, 122 fig.
- 27) F. VII, 382 fig. — B. LXXIII, 423.
- 28) F. VII, 390, 410. — B. LXXIII, 511; LXXIV, 239, 397.
- 29) F. VIII, 44 fig. — B. LXXVI, 233; LXXVII, 145.
- 30) F. VIII, 56 fig., 110, 124, 159 fig., 173. — B. LXXVII, 233, 281; LXXIX, 107, 129; LXXX, 371, 406; LXXXI, 365.
- 31) F. VIII, 16—21.
- 32) F. VIII, 4, 12, 158. — B. LXXX, 406.
- 33) F. VIII, 159, 173, 195, 200, 203. — B. LXXVIII, 489; LXXX, 371, 406; LXXXI, 365; LXXXII, 151.
- 34) F. VII, 365 fig., 382, 388. — B. LXXIII, 69, 387, 511.
- 35) F. VII, 404. — B. LXXIII, 173; LXXIV, 185.
- 36) F. VII, 402—04; VIII, 1 fig., 158 fig., 172 fig. — B. LXXIII, 173; LXXIV, 185, 215; LXXV, 299; LXXX, 275, 406; LXXXI, 365.
- 37) F. VII, 382, 415; VIII, 125 fig., 136, 172. — B. LXXIII, 523; LXXIV, 1 fig., 475; LXXV, 209; LXXVI, 457; LXXIX, 415; LXXX, 97, 103, 123; LXXXI, 301—03, 365.
- 38) F. VIII, 64, 138, 193. — B. LXXVII, 451; LXXIX, 179 fig.; LXXX, 263; LXXXI, 469.
- 39) F. VII, 381 fig., 390, 412; VIII, 143 fig. — B. LXXIII, 387, 511; LXXIV, 476; LXXX, 405.
- 40) F. VII, 382, 401, 416, 431; VIII, 38, 48, 63 fig., 73, 93, 126, 143, 192. — B. LXXIII, 387; LXXIV, 151, 475; LXXV, 203; LXXVI, 307, 445; LXXVII, 136, 451; LXXVIII, 27, 141, 481; LXXIX, 415; LXXX, 405; LXXXI, 469.
- 41) F. VII, 368. — B. LXXIII, 111.
- 42) F. VIII, 96—98. — B. LXXIX, 91.
- 43) B. LXXIX, 233—35; LXXXI, 271; LXXXII, 234.
- 44) B. LXXIX, 311; LXXX, 372.
- 45) F. VIII, 135—37, 162 fig., 174, 179, 188. — B. LXXX, 81, 123, 275; LXXXI, 365 fig., 470.
- 46) F. VII, 415, 421, VIII, 139. — B. LXXIII, 387; XXIV, 151, 475; XXV, 423; LXXVIII, 1, 415; LXXX, 263.
- 47) F. VII, 415, 429, 431; VIII, 173, 192. — B. LXXIV, 475; XXV, 29, 203, 445; LXXVI, 125; LXXXI, 365, 469.
- 48) B. LXXVIII, 47, 55, 71, 89, 97, 157, 205, 213, 277.
- 49) F. VIII, 14, 172, 179. — B. LXXX, 308; LXXXI, 119, 129, 137, 138, 155, 187, 195, 203—06, 211—15, 221—24, 232—37, 245—53, 259—65, 272—74, 365 fig. — »Det nordiske Boghandlermøde i København 1935«, Kbh. 1935.
- 50) F. VIII, 15, 49, 99 fig., 126, 195, 202. — B. LXXV, 337 fig., 369, 423; LXXVI, 201, 413, 458; LXXVII, 106, 136, 225 fig., 234 fig.; LXXVIII, 166, 263; LXXIX, 137, 177, 214—16; LXXXII, 133, 151, 171, 199, 225 fig., 232 fig.
- 51) B. LXXXV, 423—25.
- 52) Meddelt af Boghandler Ove Tryde.
- 53) B. LXXXVI, 27 fig., 391 fig.; LXXVIII, 295.
- 54) B. LXXV, 401, 412, 422—24; LXXVI, 1, 9, 233.
- 55) F. VIII, 144. — B. LXXX, 405; LXXXI, 1.
- 56) B. LXXIV, 43.
- 57) F. VIII, 39, 165, 202. — B. LXXXI, 137; LXXXII, 199.

PERSONREGISTER

MB. = Medlemmer af Boghandlerforeningen; kun for disse er Fødsels- og Dødsaar angivet. Ved Navne paa danske Boghandlere er saavidt muligt det fulde Navn opgivet. Der er ikke skelnet mellen Sortiments- og Forlagsboghandlere, og Navnene Side 497 flg. er ikke taget med.

- Aalborg, Hans, Boghandler. 15.
Aarsbo, Jens Jacob, Stadsbibliotekar. 350.
Adler, David Baruch, Grosserer, Bankier, Politiker. 145.
Andersen, Andreas Niels Christian, Boghandler. 52.
— Axel Ludvig, Boghandler (1848—1931), MB. 243, 334, 350, 439, 445. Portræt: 467.
— Hans Christian, Digter. 309.
— Otto, Boghandler (1894—), MB. 442, 478, 492. Portræt: 467.
— Vilhelm Rasmus Andreas, Litteraturhistoriker, Professor. 339.
Andresen, Mathias, Litterat, Bogsamlingsleder, Redaktør. 281.
Appel, Jacob Christian Lindberg, Kultusminister. 339.
— Lauritz Christian, Boghandler (1838—93), MB. 212, 220, 249, 389.
Arentzen, Boghandler paa Børsen. 25.
Arndes, Stephan, tysk Bogtrykker i Slesvig. 13.
Arnesen, Paul, Filolog. 91.
- Baardseth, Torger, norsk Forlægger. 489.
Baden, Jakob, Bogbinder. 340.
Bagge, August Louis Henrik, Direktør (1864—), MB. 285, 302. Portræt: 361.
Baggesen, Jens (Immanuel), Digter. 20.
Bang, A. C., Redaktør, Boghandler. 234.
— August Lauritz Christian, Boghandler (1844—1920), MB. 212, 267, 308, 393, 401. Portræt: 391.
— Christian August, Forretningsfører for Wm. Heinemann's Forlag i London. 425.
— Herman Joachim, Forfatter. 235, 246.
— Peter Georg, Embedsmand, Politiker, Jurist. 109.
Bast, Anton, Præst, Filantrop. 359.
Bayer, Johan Albert, Boghandler (1864—1925), MB. 337, 398.
— Jørgine Annette Marie, f. Thomsen (1866—), MB. 401.
Beeken, Jens Lorenz, Boghandler. 28.
Benedicht, Lorentz, Bogtrykker. 15.
- Benkö, Julius, Hofboghandler i Budapest, Præsident for den ungarske Boghandlerforening. 356.
Berggreen, Henrik Salomon, Boghandler. 117, 126.
Bergmann, Emil Thorvald, Boghandler (1849—1902), MB. 231, 243, 286.
Bergsøe, Adolph Frederik, Statistiker, Professor. 54—56.
— Jørgen Vilhelm, Forfatter, Zoolog. 234.
Berling, Cecilie Christine, f. Godiche. 17.
— Ernst Heinrich, Bogtrykker. 17.
— Johan Carl Ernst, Bogtrykker, Bladudgiver, Hofembedsmand. 81, 153 flg.
Bertelsen, Andreas Nicolai, Boghandler. 389.
— Christian, Boghandler. 65.
Bielefeldt, Carl Heinrich, Boghandler (1835—88), MB. 142, 211, 220, 245 flg. Portræt: 241.
— Frans Suell, Boghandler (1870—), MB. 285, 457, 494. Portræt: 467.
— Maria, f. Kaarsgaard, Boghandler. 285.
Bierberg, Ernst Heinrich Christian, Boghandler (1856—1928), MB. 285 flg., 328, 420, 445. Portræt: 467.
Bille, Carl Steen Andersen, Redaktør, Politiker. 145, 172.
— Steen Clausen, Landsdommer i Skaane. 14.
Bing, Herman (Heiman) Jacob, Bog- og Papirhandler (1776—1844), MB. 22 flg., 28, 36, 40, 78, 80 flg., 93, 103. Portræt: 11.
— Jacob Herman, Boghandler, Kunsthandler, Fabrikant (1811—96), MB. 23, 36, 96, 103, 142.
— Jacob Martin, Bog- og Kunsthandler (1833—1903), MB. 142, 145, 215, 220.
— Meyer Herman, Bog- og Papirhandler, Handelsmand, Fabrikant (1807—83), MB. 23, 35 flg., 52, 57—61, 80, 93 flg., 103, 110, 115, 122, 134, 136, 142, 145, 147 flg., 155, 215.
Birket-Smith, Sophus Lauritz Henrik Christian Julius, Biblioteksmand, Litteraturhistoriker. 240.
Bjerg, Krigrsraad, J. H. Schultz' Forlag. 43.

- Bjornson, Bjornstjerne, norsk Digter. 244, 323.
 Blankensteiner, Boghandler. 46.
 Blicher, Christian Charles, Boghandlerkom-
 mis. 48, 51.
 — Steen Steensen, Digter, Præst. 48, 51.
 Bluhme, Peter Eduard, Boghandler (1858—
 1933), MB. 295, 299, 314, 317, 320 fig.,
 337, 346, 349, 446. Portræt: 471.
 Bojesen, Ernst Severin Jens, Boghandler (1849
 —1925), MB. 231, 282, 285 fig., 298, 305,
 307 fig., 314 fig., 324, 338, 398, 401, 414,
 446, 474. Portræt: 399.
 Bonfils, Sophus Carl Emanuel, Boghandler. 295.
 Bonnier, Adolf, svensk Boghandler. 22, 43,
 78 fig., 119, 148, 158.
 — Albert, svensk Boghandler. 240.
 — Gerhard, Boghandler. 20—22, 24, 28, 78.
 Borchorst, Carl Ferdinand, Bog- og Musik-
 handler (1847—), MB. 176, 215, 220.
 Borgbjerg, Frederik Hedegaard Jeppesen, Un-
 dervisningsminister. 489.
 Borgen, Baldur Harald Valdemar, Boghandler
 (1850—1934), MB. 243, 339 fig., 401. Por-
 træt: 355.
 Bracht, Henning Niels von, Boghandler. 364,
 384, 403, 405, 495. Portræt: 463.
 Brahe, Tyge Ottesen, Astronom. 14 fig.
 Brandes, Georg Morris Cohen, Kritiker. 244,
 434.
 Brandt, Alexander Gulstad, Boghandler (1849
 —1909), MB. 246, 282, 286, 331.
 Branner, Povl, Boghandler (1883—), MB. 337,
 405, 409, 435. Portræt: 471.
 — Thomas Christian, Boghandler (1847—
 1913), MB. 243, 334. Portræt: 341.
 Branth, Ellen Frances, Boghandler. 409 fig.
 Bremer, Andreas Frederik, Læge. 84.
 Brion, Løjtnant. 156.
 Brix, Christian Carl, Skolemand, Politiker. 145.
 Broberg, Laurits Pedersen, Andelsmand, Poli-
 tiker. 466.
 Brockhaus, Friedrich Arnold, tysk Boghandler.
 22.
 Brorson, Christian Frederik, Overretssagfører.
 426.
 Brummer, Johan Christian Friedrich, Bog-
 handler. 25.
 Bruun, Christian Walter, Biblioteksmand, Hi-
 storiker. 240.
 Buch, Boghandler. 91.
 Buhl, Frants Peder William, Orientalist, Pro-
 fessor. 339.
 Bunyan, John, engelsk Forfatter. 359.
 Busck, Arnold Andreas Bull Ahrensen, Bog-
 handler (1871—), MB. 441, 494. Portræt:
 471.
 Bülow, Johan Keller, Overpræsident. 489.
 Cammer, P. A., Boghandlersvend. 85.
 Cammermeyer, Albert, norsk Boghandler. 240.
 Cappelen, Jørgen Wright, norsk Boghandler.
 77 fig.
 Carl Bernhard, se Saint-Aubain.
 Carstensen, Georg, Bladudgiver, Tivolis og
 Casinos Stifter. 123.
 Christensen, Anton, Boghandler (1866—1935),
 MB. 401, 447. Portræt: 455.
 — David, Boghandler (1872—), MB. 440. Por-
 træt: 429.
 — Ejvind, Boghandler (1896—), MB. 401.
 — Hans, Boghandler. 295.
 — Jens Christian, Minister for Kirke- og Un-
 dervisningsvæsenet. 309.
 — Niels, Peter, Boghandler. 295.
 Christiansen, Anton, Boghandler (1866—), MB.
 282, 286, 305, 314.
 — Rasmus, Maler, Tegner. 340.
 Clausen, Henrik Nicolai, Teolog, Politiker. 92.
 — Hans Victor, Historiker. 490.
 — Johan Frederik, Boghandler (1882—), MB.
 401.
 Clement, Christian Emil, Sagfører. 454.
 Colding, Ivar, Boghandler. 36.
 — Niels, Boghandler, (1769—1839), MB. 28,
 30, 35 fig.
 Collin, Edvard, Justitsraad, senere Etatsraad,
 Departementschef. 85.
 Crébillon, Claude Prosper Jolyot, fransk For-
 fatter. 208.
 Creutz, Martin Clausen, Boghandler (1864—),
 MB. 441.
 — Thomas Clausen, Boghandler. 232.
 Culumsee, Frederik Leopold, Papirfabrikant. 144.
 Dahl, Johan Fjeldstad, norsk Boghandler. 22,
 73, 134.
 Damkier, Jacob Georg, Lottoadvokat. 106.
 Danneskjold-Samsøe, Otto Sophus, General-
 postdirekte. 116.
 David, Christian Ludvig Julian, Højesterets-
 sagfører. 466.
 Deichmann, Bolette Cathrine, f. Gyldendal.
 18 fig.
 — Jacob, Boghandler (1788—1853), MB. 18—
 22, 25 fig., 28 fig., 35 fig., 38, 40, 44 fig.,
 47, 53—55, 59, 62—64, 68, 73 fig., 78 fig.,
 81 fig., 88, 90 fig., 96, 99 fig., 103—05,
 110, 112, 115 fig., 134, 139, 177, 243 fig.,
 413. Portræt: 11, 33.
 Dein, Johan Rasmus, Boghandler, Redaktør.
 107, 171.
 Delbanco, Otto Herman, Boghandler, Redak-
 tør (1821—1890), MB. 29, 92, 94, 96, 107,
 110 fig., 117 fig., 125, 133 fig., 136, 138,
 141, 143, 145 fig., 161 fig., 168, 172 fig.,
 183 fig., 197 fig., 205—07, 211, 214—16,
 220, 227 fig., 234 fig., 239 fig., 247 fig.,
 256 fig., 274, 289, 493. Portræt: 97.
 — Pauline Antonie Auguste, f. Plätzer. 248,
 256 fig.
 Deutzer, Johan Henrik, Retslærd og Poli-
 tiker. 274.
 Dichmann, Faktor ved Trykkefrihedsselskabet.
 64 fig.

- Dickens, Charles, engelsk Digter. 177.
 Ditlewsen, Niels Christian, Boghandler. 28.
 Dolleris, Jørgen Andreas, Boghandler, Forfatter. (1850—1925), MB. 282, 321, 339, 438.
 Drachmann, Holger Henrik Herholdt, Digter, Maler. 246.
 Dragsted, Alfred Bertel Constantin, Kunsthaandværker. 340.
 Dybwad, Jacob, norsk Boghandler. 240.
 Døssing, Thomas Marius, Biblioteksdirektør. 490.
- Eibe, Carl Frederik Vilhelm Casper, Boghandler (1855—1913), MB. 212, 235, 237, 262, 271, 334.
 — Frederik (Frits) Henrik, Boghandler (1816—71), MB. 35, 47, 94, 96, 103, 107, 118, 120 fig., 125 fig., 131, 133, 137 fig., 143, 148, 155, 161, 166, 171, 173 fig., 176—78, 184, 187, 189 fig., 196, 199 fig., 203, 208, 214, 220, 249, 289, 458. Portræt: 181.
 Elzevier, hollandsk Bogtrykker- og Boghandlerfamilie. 16.
 Engelsen, Valdemar, Grosserer. 366, 494.
 Erichsen, Bjørn, Boghandler (1901—), MB. 442.
 — Christian Julius, Boghandler (1867—1935), MB. 309, 337, 446 fig. Portræt: 471.
 Erslew, Aage, Boghandler (1883—), MB. 337.
 — Emil, Musikhandler. 215.
 — Jacob, Boghandler (1819—1902), MB. 154, 170 fig., 176, 220, 223, 228, 254, 258, 260, 263, 266, 285, 288 fig., 295 fig., 298, 305. Portræt: 293.
 — Kristian Sofus August, Historiker, Professor, Rigsarkivar (1852—1930), MB. 285, 334.
 Erslew, Thomas Hansen, Litterær- og Personalhistoriker. 91.
- Fabricius, Frederik, Biblioteksmand, Forfatter. 91.
 Fabritius de Tengnagel, Bogtrykker. 79, 87 fig.
 Falkenberg, Hans Christian, Boghandler (1830—68), MB. 142, 163, 177—79. Portræt: 181.
 Fergo, Peter Jacob Carl Hansen, Boghandler. 351.
 Flensborg, Johan Ahrent, Boghandler. 405.
 Flor, Christian Emil Emanuel, Boghandler. 339.
 Frandsen, Hans, Boghandler (1869—1934), MB. 282, 314, 317, 348 fig., 353, 369, 401. Portræt: 395.
 Frederik II. 14 fig.
 Frederik VI. 18, 178.
 Frederik VII. 111, 122, 124, 151.
 Frimodt, Emil Hornemann, Boghandler (1893—), MB. 401, 447. Portræt: 475.
 — Johan, Boghandler (1859—1935), MB. 243, 274, 278, 318, 324, 338, 340, 351, 355, 360, 364—67, 375, 377, 380 fig., 403—05, 407, 414, 426, 435, 447 fig., 494. Portræt: 387.
- Frolund, Aleks, Boghandlermedhjælper (1894—), MB. 477. Portræt: 487.
- Gad, Frederik Hegel, Boghandler (1871—), MB. 282, 286, 290, 313 fig., 339, 349, 354, 364—68, 377, 408—10, 412—14, 418, 420 fig., 424, 426, 428, 433—35, 437 fig., 461, 477, 492, 494—96. Portræt: 415.
 — Gottlieb Ernst Clausen, Boghandler (1830—1906), MB. 99, 118 fig., 132, 138, 141, 157 fig., 165—68, 173, 180, 183, 185, 201, 205, 219 fig., 224, 228, 235, 240, 247, 253, 257—60, 263, 268, 274, 276—78, 282, 285 fig., 290 fig., 295 fig., 298, 300, 309—11, 315 fig., 318—21, 324, 390, 394, 445. Portræt: 283.
 — Oscar Tønsberg, Boghandler (1869—1920), MB. 282, 286, 290, 308, 314 fig., 339, 343, 394, 426. Portræt: 391.
 — Peter Christian Stenersen, Biskop. 290.
 Geber, Nils, Dr., svensk Forlægger. 491.
 Ghemen, Gotfred af, hollandsk Bogtrykker i København. 13.
 Gjellerup, Julius Frederik, Boghandler (1858—1917), MB. 282, 295, 313, 340, 353, 360, 386, 389. Portræt: 391.
 Gjelstrup, Købmand i Kristiania. 76.
 Gleeerup, Asmund Christian, Politiker. 65.
 — Christian Vilhelm Kühl, Boghandler i Lund. 22.
 Glückstadt, Boghandler i Frederikshald. 75 fig.
 Godiche, Andreas Hartvig, Bogtrykker. 18.
 — Jørgen Mathiesen, Bogtrykker. 17 fig.
 Goldschmidt, Meir (Meyer) Aron, Redaktør, Forfatter. 64, 185.
 Goos, August Hermann Ferdinand Carl, Retslærd, Politiker. 237, 275.
 Graae, Christian Frederik Anton Hastrup, Departementschef. 490.
 Gram, Frederik Terkel Julius, Retslærd. 152.
 Grundtvig, Frederik Lange, Præst i U. S. A., Folklorist. 315.
 — Nicolai Frederik Severin, Præst og Digter. 36, 124 fig., 328.
 Gron, Ludvig George Curtois, Boghandler (1864—1923), MB. 243, 272.
 — Otto, Boghandler (1873—1933), MB. 343. Portræt: 429.
 Grøndahl, Frederik Vilhelm, Porcelænsfabrikant. 103.
 Guldberg, Charles Frederik, Boghandler. 160.
 — Ove Høegh-, Statsmand, Forfatter. 18.
 Gumpert, N. J., Boghandler i Göteborg. 74—77.
 Gutenberg, Johan, tysk Bogtrykker. 13.
 Gyldendal, Frederikke, f. Kraft. 18 fig.
 Gyldendal, Jens. 18.
 — Søren Jensen, Boghandler. 18 fig., 91.
- Haagensen, Marinus Frederik Vilhelm, Boghandler (1845—98), MB. 177, 267, 282, 288.

- Haagensen, Petra Margrethe, f. Schönberg, Boghandler (1858—1924), MB. 282, 334.
- Haase, Ejnar Ludvig, Boghandler (1895—), MB. 401, 434, 477, 486, 492. Portræt: 475.
- Poul Peter Melbye, Boghandler (1865—1922), MB. 337, 394, 420. Portræt: 395.
- Hage, Carl Paludan Müller, Boghandler (1878—), MB. 401.
- Hagerup, Andrine Vilhelmine Louise Hansine, f. Werner. 442.
- Hans, Boghandler (1823—83), MB. 99, 169, 201, 214 fig., 224, 226 fig., 389, 442. Portræt: 217.
- Hans Eiler Hensemman, Boghandler (1854—1928), MB. 212, 220, 225, 235, 253 fig., 260, 262—65, 267 fig., 270, 276 fig., 279, 286, 295 fig., 298, 300, 303—05, 308, 319 fig., 322, 324, 339 fig., 343, 347, 353—56, 360, 364, 368, 377, 381, 402, 405, 414, 426—28, 438, 442, 445. Portræt: 443.
- Paul Eiler Hans Nannestad, Boghandler (1889—), MB. 401, 433, 461, 478, 491 fig. Portræt: 475.
- Haldkjær, Carl Birch, Boghandler. 232.
- Halling, Hans Otto Vilhelm, Boghandler (1882—), MB. 401.
- Hammerich, Martin Johannes, Skolemand, Forfatter, Professor. 124.
- Hansen, Alfred Wilhelm, Musikhandler. 215.
- C. M., Fuldmægtig. 494.
- Gutzon Michael, Boghandler. 117, 148.
- Hans Lauritz Vigilius, Boghandler. 231.
- Hans Christian Peter, Litteraturhistoriker. 240.
- Hans Nikolaj, Maler og Tegner. 338.
- Hanssen, Nis, Journalist og Præst. 63.
- Harck, Einar Borge, Boghandler (1882—), MB. 442.
- Hartier, Boghandler paa Børsen. 25.
- Hartmann, norsk Boghandler. 77 fig.
- Hasselbalch, Steen André, Boghandler (1881—), MB. 337, 401, 411, 424, 432 fig.
- Hassing, Alfred Georg, Boghandler (1890—), MB. 442.
- Hassø, Arthur G., cand. mag., Arkivar. 496.
- Hauberg, Peter Christian, Boghandler, Musæumsinspektør, Mønsthistoriker (1844—1928), MB. 212, 215, 220.
- Hauch, Johannes Carsten, Digter og Zoolog. 101.
- Hauge, Christen Nielsen, Handelsminister. 489.
- Hegel, Frederik Jacob Deichmann, Boghandler (1880—), MB. 337, 402—04. Portræt: 361.
- Jacob Deichmann Frederik, Boghandler (1851—1918), MB. 212, 244, 268, 277, 282, 295, 300, 305, 311, 318, 339, 354, 393. Portræt: 361.
- Niels Frederik Vilhelm, Boghandler (1817—87), MB. 35, 94, 100, 104, 107 fig., 110, 131, 134, 138, 146, 148, 153, 161, 173, 189 fig., 201, 211, 236, 241, 243—45. Portræt: 113.
- Heiberg, Dr., Advokat i Slesvig, Boghandler. 171.
- Johan Ludvig, Digter og Æsketiker. 24.
- Helweg, Hans Friedrich, Præst. 58.
- Hempel, Søren, Bogtrykker, Boghandler. 24.
- Hendriksen, Frederik, Xylograf. 279, 322.
- Henriksen, Jens Jørgen, Boghandler. 148.
- Henriques, Benny, Boghandler, Grosserer (1829—1912), MB. 142, 145, 180.
- Hermansen, Christen, Teolog, Professor. 58.
- Herodot. 105.
- Hertz, Henrik, Digter. 24.
- Hindenburg, Arthur Leopold, Højesteretsadvokat. 353 fig.
- Hirschsprung, Einar Aage, Boghandler (1869—1909), MB. 243, 334, 397.
- Herbert, Boghandler (1905—), MB. 442, 492.
- Hjort, Peder, filosofisk, litterærhistorisk og sproglig Forfatter, Professor. 139.
- Hoffensberg, Julius, Litograf, Forlægger. 214, 289.
- Holberg, Ludvig, Forfatter, 17, 91, 102.
- Holgensen, Carl, Boghandlermedhjælper 478.
- Hollbøll, Carl Peter, Inspektør paa Grønland. 84.
- Holm, Provst. 84.
- Dorthea Christine, gift med: 1) Jens Michelsen Hostrup, 2) Johan Frederik Schultz. 102.
- Jens Jørgen, Boghandler (1845—1919), MB. 177, 211, 219 fig., 269, 286.
- Holst, E. M., norsk Boghandler. 74, 77 fig.
- Holten-Bechtolsheim, Viggo, Højesteretssagfører. 369, 375.
- Homer. 105.
- Hoochstraten, nederlandsk Bogtrykker i Malmø. 14.
- Hornemann, Johan Ole Emil, Komponist og Musikhandler. 215.
- Hostrup, Jens Christian, Digter og Præst. 177.
- Jens Michelsen, Brygger. 102.
- Hvalsøe, Vilhelm, Arkitekt. 454.
- Høgsbro, Sofus Magdalus, Politiker, Folketingets Formand. 312.
- Hökerberg, Folke Lars, svensk Forlægger. 490.
- Høpfner, Johan Jørgen, Bogtrykker. 17.
- Høst, Andreas Frederik, Boghandler (1811—97), MB. 22 fig., 28, 35—37, 40, 47, 54—56, 58 fig., 62—64, 66, 78—80, 85, 88, 90, 94, 96, 99 fig., 103, 107 fig., 110, 112, 119—25, 127, 132 fig., 136, 138 fig., 141, 144, 146 fig., 153, 155, 157—59, 161—66, 170, 172—77, 179, 183 fig., 186, 188—90, 196, 200—02, 205, 207 fig., 215, 220, 222 fig., 233—35, 237—40, 250, 255, 259, 287 fig., 290, 324, 328, 493. Portræt: 11, 129.
- Andreas Frederik, Boghandler (1885—1912), MB. 334, 337.
- Johannes Nicolai, Boghandler, 46.
- Marie Claire Victoire, f. Puistienne, Boghandler (1853—1932), MB. 282, 285.
- Peter Christian Muusfeldt, Boghandler (1847—1900), MB. 176, 220, 238, 269, 274, 277 fig., 280, 282, 288, 313, 318, 324. Portræt: 293.

- Høyen, Niels Laurits, Kunsthistoriker, Professor. 140.
- Ibsen, Henrik, norsk Digter. 244.
- Ingemann, Bernhard Severin, Digter. 101.
- Israel, Boghandler. 208.
- Iversen, Andreas Christian Fürchtgott Gellert, Boghandler (1817—81), MB. 96, 118, 121, 142 fig., 151.
- Jackopsen, Eduard Wilhelm, Boghandler. 54.
- Jacobi, Jacob Daniel, Overrettsprokurator. 236.
- Jacobsen, Jacob, Sognepræst i Gelsted og Fjeldsø. 84.
- Jens Peter, Digter. 244.
- Janssen, Johan, hollandsk Bogtrykker og Boghandler. 16.
- Jensen, Boghandlerforeningens Bud. 108.
- Carl Frederik Vilhelm, Boghandler (1876—), MB. 337, 442.
- Frederik, Boghandler. 295.
- Harald, Boghandler. 477. Portræt: 475.
- Michael Henning, Boghandler (1871—), MB. 285 fig., 313, 317, 324, 328, 353, 366—69, 377, 381, 405, 408 fig., 412, 414, 417, 421, 434, 438, 448, 458, 465, 474, 491, 494—96. Portræt: 455.
- Jerichow, Herbert P. A., Direktør for Gylden- dal. 466.
- Jespersen, Edvard Julius Marie, Boghandler (1831—1904), MB. 163, 176, 190, 197, 201, 220, 235, 257, 282, 286, 289 fig. Portræt: 293.
- Einar, Boghandler. 289.
- Halfdan, Boghandler (1870—), MB. 282, 286, 289, 339, 354, 356, 358, 364, 383, 405, 420, 434, 436, 451, 453, 466, 469, 481 fig., 485, 489—96. Portræt: 449.
- Iver Eigil, Boghandler (1904—), MB. 442, 474.
- Niels Frederik, Godsejer, cand. theol., Ju- stitsraad, Kaptajn. 289.
- Johannsen, Johann Christian Gottberg, Dr., Præst. 101.
- Juel, Georg, Boghandlermedhjælper (1909—), MB. Portræt: 487.
- Junggreen, Jens Peter, sønderjydsk Fører. 237.
- Jürgensen, Georg Urban Frederik (Fritz), Tegner. 249.
- Jæger, George Henrik, Boghandler (1818—69), MB. 72, 83, 96. 102.
- Kaalund, Hans Vilhelm, Digter. 249.
- Kabell, Peter Christoffer, Boghandler. 43.
- Kalisch, L. J., Institutbestyrer. 23.
- Kalkar, Christian Andreas Hermann, Præst. 58, 110 fig.
- Georg, Redaktør. 339.
- Kamla, Ferdinand Einar Edvard, Boghandler. 433.
- Kapel, Thorvald Christian Albert, Boghandler (1855—1934), MB. 243, 246.
- Kaus, Baltzer, Boghandler. 15.
- Kielland, Alexander, norsk Forfatter. 244.
- Klein, Camilla, Boghandler (1848—1928), MB. 243, 442.
- Heinrich Carl, Boghandler, Kancellisekre- tær (1811—90), MB. 22—24, 28, 35 fig., 39, 102 fig., 109, 240. Portræt: 11.
- Rudolph, Boghandler (1845—90), MB. 176, 205, 220, 226, 233 fig., 246 fig., 264. Por- træt: 241.
- Klantz, Boghandlermedhjælper. 138.
- Koch, Peter Christian, Redaktør af »Dane- virke«. 53.
- Ch. Paul de, fransk Forfatter. 87.
- Koppel, Henrik Emil Morris, Boghandler (1871—1934), MB. 17 fig., 20, 244, 280, 324, 401, 404, 409, 412, 417 fig., 425, 432, 435, 442, 446, 448, 452, 458, 461, 492. Portræt: 455.
- Kaj, Boghandler (1888—), MB. 441 fig.
- Korte-Jessen, Johannes Christoph, Boghand- ler. 128.
- Kristian III. 14.
- Kristian IV. 15.
- Kristian VIII. 93, 112 fig.
- Kristian IX. 240.
- Kristian X. 489.
- Kruse, Frederik Vinding, Jurist, Professor. 404, 409.
- Kyster, Anker, Bogbinder. 338, 384, 414.
- König, Christian Niels Frederik, Boghandler. 473 fig. Portræt: 463.
- Lamm, Oscar, svensk Boghandler. 235.
- Lange, norsk Boghandler. 78.
- Langhoff, Bo Søren, Boghandler (1797—1864), MB. 22, 24, 28, 35, 38, 40, 45, 47, 79, 86, 88, 90, 91, 94, 96, 108 fig., 116, 139, 146 fig., 167, 213.
- Johan Henrik Schubothe, Boghandler (1833—77), MB. 142, 146, 213.
- Marie Elisabeth, f. Schubothe. 24.
- Paul Bo Henrik Schubothe, Boghandler (1862—94), MB. 212, 249, 267, 277.
- Larsen, Carl Frederik, Boghandler. 231.
- Thorsten, Overretssagfører. 404.
- Lehmann, Daniel Vilhelm Emil, Boghandler (1846—1910), MB. 212, 220, 235, 244, 247, 333. Portræt: 341.
- Lembcke, Christian Ludvig Edvard, Digter, Oversætter. 146, 213.
- Levinsen, Kandidat. 85.
- Carsten, Præst. 58.
- Lie, Jonas, norsk Forfatter. 244.
- Liebe, Carl Julius Otto, Højesteretsagfører. 404, 409.
- Liebenberg, Carl Christian Birch, Højesterets- advokat, Bankdirektør, Kabinetssekretær. 106, 328.

- Lind, Christian Andreas Holger, Boghandler (1837—89), MB. 177.
- Johannes Oluf Laurits, Boghandler (1890—1935), MB. 401, 446, 486, 489. Portræt: 479.
- Theodor, Boghandler (1823—96), MB. 96, 141, 146, 153, 158, 168, 173, 180, 184, 188, 197, 211, 220, 250, 253, 269. Portræt: 251.
- Lindberg, Jacob Christian, Præst. 36.
- Lindemann, Aage, Direktor for Kommissionsanstalten (1873—1935), MB. 458. Portræt: 459.
- Liunge, Andreas Peter, Kommercesekretær, Redaktør. 82.
- Lohse, Hans Ole Christian, Boghandler (1867—), MB. 337, 364, 366, 405, 427, 454, 457. Portræt: 459.
- Lorck, Carl Bernt, dansk Boghandler i Leipzig, Generalkonsul. 119, 122, 128, 173.
- Lorenzen, Marcus, cand. mag., Boghandler (1847—1928), MB. 243, 268.
- Lose, Carl Christian, Musikhandler († 1835). 143, 247.
- Carl Christian, Bog- og Musikhandler (1821—92), MB. 96, 121, 143, 176, 180, 190, 215, 247 fig., 389.
- Lund, Jacob, Boghandler (1831—91), MB. 99, 220, 224, 249. Portræt: 241.
- Niels (Nicolaus) Andreas, Boghandler (1817—82), MB. 96, 103, 131 fig.
- Lybecker, Johan Ludvig, Boghandler (1862—1923), MB. 243, 250, 253 fig., 257 fig., 277, 286, 295 fig., 298, 301 fig., 305, 307 fig., 310 fig., 317 fig., 322, 324, 334, 338, 355, 368, 383, 394, 397 fig., 425. Portræt: 395.
- Lyng, Johannes Frederik, Boghandler (1874—), MB. 375, 408. Portræt: 429.
- Lyng, Herman Henrik Julius, Boghandler (1822—97), MB. 212, 280, 285, 288.
- Herman Johannes Vilhelm, Boghandler (1862—), MB. 285.
- Mackeprang, Marius Chr., Boghandler. 126.
- Madsen, Victor, Bibliotekar, cand. mag. 384.
- Magnus, J. C., Forfatter. 152—54.
- Malling, norsk Boghandler. 124.
- Jens Peter, Boghandler. 54.
- Mansa, Jacob Henrik, Boghandler (1863—1910), MB. 243, 246.
- Martin, John, Boghandler (1879—1932), MB. 401, 445, 453. Portræt: 479.
- Ingeborg, f. Husum, Boghandler (1882—), MB. 442.
- Meulengracht, Malthe Christian, Boghandler. 65.
- Meyer, Einar, Boghandler. 397.
- Michaëlis, Sophus August Berthel, Forfatter. 338 fig.
- Michaelsen, Theobald Ludvig, Boghandler (1830—1907), MB. 142 fig., 158, 185 fig., 214, 235. Portræt: 217.
- Mikkelsen, Ole Henrik, Boghandler (1854—1918), MB. 337, 393.
- Milo, Carl Christian, Boghandler (1851—1930), MB. 282, 285, 295, 299, 303, 313, 317, 320 fig., 364, 402 fig. Portræt: 341.
- Jacob Frederik, Boghandler (1795—1865), MB. 28, 30, 35 fig., 47, 143.
- Regise Sophie Julie, f. Wahl. 36.
- Molbecg, Christian, Historiker, Litteraturhistoriker, Sprogmand. 18, 105.
- Christian Knud Frederik, Digter. 151.
- Moldenhawer, Johannes, Leder af Blindeinstituttet. 237.
- Moltke, Adam Ludvig Joachim, Oversætter. 177.
- Joachim, Boghandler, Avisudgiver. 15.
- Monrad, David, Generalpostdirektør. 82.
- Mundt, Jodochus Henrik, Overretsprokurator. 236.
- Munksgaard, Einar Johannes, Boghandler (1890—), MB. 442.
- Muus, Oskar Hakon Valdemar Bruun, Handelsminister. 339.
- Mühlensteht, Justitsraad. 132.
- Myhre, Carl Ludvig, Boghandler. 226.
- Müller, Otto Frederik, Overretsassessor, Overauditor. 109.
- Münter, Friedrich Christian Carl Hinrich, Biskop, Kirkehistoriker, Arkæolog. 24.
- Møller, Jens Sophus, Boghandler. 263, 295, 307, 343.
- Johan Peter Emil, Boghandler (1862—1926), MB. 243, 286.
- Max, Boghandler. 457.
- Niels Olaf, Boghandler. 232.
- Nansen, Peter, Forfatter, Boghandler (1861—1918), MB. 285, 313, 334, 337, 340, 346, 349, 354 fig., 358, 360, 363, 368, 376 fig., 381, 384, 390 fig., 398, 402. Portræt: 361.
- Nielsen, Christian Emil, Boghandler (1871—), MB. 401.
- Jørgen, Boghandler. 28.
- Kaj, Billedhugger. 338.
- Lauritz Christian, Forfatter. 243.
- L. Chr., Forfatter af Bogtrykkerhistorie. 348.
- Michael Cosmos Bornemann, Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet. 357.
- Oluf August, Dr. phil., Historiker, Raadstuearkivar. 233.
- Nissen, Hartvig, cand. mag., norsk Skolemand. 71—73.
- Nordentoft, Martin, Boghandler, Direktør for Boghandlerforeningens Kommissionsanstalt (1860—), MB. 243, 262 fig., 291, 344, 428, 457 fig. Portræt: 459.
- Niels Larsen, Boghandler. 457.
- Nyrop, Camillus, Erhvervshistoriker. 14, 25, 157, 208, 240.
- Louis Klein, Boghandler (1870—), MB. 282, 286, 369, 401.

- Oehlenschläger, Adam Gottlob, Digter. 20, 101, 124, 146, 244.
- Olsen, Frederik Christian, Overlærer, Formand for Trykkefrihedsselskabet. 86—88.
- Peter Wilhelm, Musikhandler (1791—1859), MB. 28, 30, 35, 44, 143.
- Oscar I, Konge af Sverige og Norge. 124.
- Paulli, Hieronymus, Boghandler. 16.
- Pedersen, Christiern, Forfatter, Bogtrykker i Malmø. 14.
- Paul Emanuel, Boghandler (1893—), MB. 442.
- Petersen, Eugen, Politidirektør i København. 322 fig.
- Frederik Christian, Filolog, Professor, Regensprovst. 81.
- Jens Frederik Helm, Boghandler. 138, 227.
- Peter, Provst paa Island. 85.
- Søren Henrik, Jurist, Kobberstikker. 80.
- Philipsen, Bella, f. Nathanson, Boghandler. 249.
- Gustav, Boghandler (1853—1925), MB. 212, 220, 227, 231, 235, 249, 253, 259, 265, 268, 272, 274—78, 280. Portræt: 251.
- Ludvig, Boghandler (1855—95), MB. 212, 220, 227, 249 fig., 258—60. Portræt: 251.
- Philip Gerson, Boghandler (1812—77), MB. 22, 24, 28, 35, 39, 58, 62, 78, 88, 139, 148, 150, 156, 164, 187, 212 fig., 249, 332. Portræt: 11, 217.
- Philipson, Ernst Frank, Boghandler (1894—), MB. 441 fig.
- Phonixberg, Poul Johannes, Bogtrykker. 17.
- Pio, Valdemar Vilhelm, Boghandler (1829—1902), MB. 215, 243, 269, 289. Portræt: 251.
- Plenge, Carl Iver, Musikhandler. 205.
- Pontoppidan, Henrik, Forfatter. 246.
- Popp, Hartvig Frederik, Bogtrykker. 24.
- Poulsen, Simon Peter, Boghandler. 91.
- Povelsen, S. L., Rektor i Slesvig, Dr. phil. 159.
- Prall, Conrad, tysk Boghandler i Flensburg. 128.
- Prior, Aage, Boghandler (1866—1936), MB. 285, 347, 421, 448. Portræt: 479.
- Andreas Gartner Sommer, Boghandler (1847—1922), MB. 282, 286, 313 fig., 401, 435.
- Hans Wilhelm Eller, Boghandler (1835—1910), MB. 142, 162, 204 fig., 211, 220, 224, 226 fig., 260, 270—72, 274, 276, 278, 298—300, 302, 318, 331 fig., 393, 448. Portræt: 335.
- Rahbek, Knud Lyne, Forfatter, 20, 102.
- Rasmussen, C. L., Revisor ved Boghandlerforeningens Kommissionsanstalt. 263.
- Johan, Antikvarboghandler. 448, 451.
- Raunkjær, Palle Peder, cand. mag., Boghandler. Portræt: 479.
- Ravn, Frederik Emanuel, Boghandler (1888—), MB. 375. Portræt: 487.
- Rée, Bernhard Philip, Redaktør, Bogtrykker, Boghandler. 51, 65, 82.
- Immanuel (Emanuel), Bog- og Musikhandler (1825—59), MB. 99, 111, 118, 131 fig., 143 fig., 151, 164.
- Reimer, tysk Forlægger. 22.
- Reitzel, Carl Andreas, Boghandler (1789—1853), MB. 22—25, 28, 35—38, 43, 45, 47, 53 fig., 65 fig., 74, 78, 81—83, 90—92, 99—102, 145, 214, 253, 291, 327, 333, 413. Portræt: 11, 49.
- Carl Andreas, Boghandler (1860—1921), MB. 243, 394. Portræt: 395.
- Carl Valdemar, Boghandler (1833—1911), MB. 101, 142, 205, 208, 220, 235, 237, 239 fig., 270, 291, 319, 323, 333 fig. Portræt: 335.
- Christian Frederik Theodor Martin, Boghandler (1828—1906), MB. 100 fig., 142, 153, 161, 173, 183—85, 190, 196, 201, 220, 222—24, 240, 245, 253, 255 fig., 259, 269, 275—78, 285 fig., 291 fig., 295, 324, 333. Portræt: 193.
- Sophie, f. Thostrup. 44.
- Ridter, Janus Laurentius Jørgensen, Boghandler. 232.
- Riemenschneider, Johan Ludvig Wilhelm, Boghandler. 131.
- Riis, Ole Peter, Boghandler. 159, 390.
- Riise, Jacob, Boghandler. 28.
- Risom, Oscar, Forlægger. 215.
- Rolsted, Carl Christian, Boghandler. 425, 434, 473 fig. Portræt: 463.
- Rom, Niels Christian, Boghandler (1839—1919), MB. 282, 393.
- Rosing, Carl, Boghandler, Institutbestyrer. 62 fig.
- Rostock, J. C., Bogtrykker. 79.
- Rubin, David, Boghandler. 162, 164 fig., 185, 197.
- Rützou, T. A. N., Boghandler, Eibliotekar. 307.
- Ræff, Poul, Bogtrykker. 14.
- Rønne, M. C., Præst ved Almindeligt Hospital. 139.
- Rørdam, Erling, Boghandler, cand. mag. (1869—1930), MB. 441, 445, 478.
- Saaby, Viggo Alfred Emil, Sprogmand. 276.
- Sadolin, Christian Michael Rottbøll, Boghandler. 85.
- Sahlertz, Halfdan, Inspektør i Gyldendal. 363.
- Saint-Aubain, Andreas Nicolai de, Forfatter («Carl Bernhard»). 24.
- Salmonsens, Isaac, Boghandler (1846—1910), MB. 212 fig., 220, 258, 286, 302, 305, 315 fig., 332 fig. Portræt: 335.
- Moritz, Boghandler. 332.
- Salomon, Amsel Gottschalk, Antikvarboghandler. 28, 37, 62, 67 fig., 70 fig., 112.
- Samzelius, Jonas, Dr. 435.

- Sandal, Axel Jeppesen, Boghandler (1885—), MB. 401, 420, 433 fig., 477 fig., 489. Portræt: 483.
- Sartorius, Salomon, Bogtrykker, Boghandler. 15.
- Saurbrey, Max, Boghandler (1830—1901), MB. 141, 143.
- Schlichtkrull, Julius, Boghandler. 295.
- Schmidt, Anthon, Boghandler. 28.
- Jens Christian Frederik, Boghandler. 231.
- Peter Jakob, Boghandler. 262.
- Schou, Christian, Boghandler (1863—1932), MB. 243, 286.
- Ferdinand Andreas Valdemar, Boghandler (1829—89), MB. 142, 145, 211, 220, 246. Portræt: 241.
- Carl Gustav Dohm, Boghandler (1877—), MB. Portræt: 429.
- Schovelin, Peter Thorsen, Boghandler. 28.
- Schubothe, Johan Heinrich, Boghandler, 21, 24.
- Schultz, Jens Nicolai Christian Hostrup, Bogtrykker, Boghandler (1782—1849), MB. 28, 30, 35, 43, 57, 77, 79, 91, 96, 102.
- Jens Niels Nicolai Hostrup, Bogtrykker, Boghandler (1812—88), MB. 96, 102, 147 fig., 180, 220.
- Johan Frederik, Hofbogtrykker. 91, 102.
- Schumacher, Alexander, Redaktør, Forfatter. 355.
- Schwartz, Otto Frederik, Boghandler (1822—1902), MB. 96, 145, 147, 176, 214, 289, 390.
- Schück, Johan Henrik Emil, svensk Litteraturhistoriker. 435.
- Schönberg, Karl Kristian Stefan Kaspar Alexander Henrik, Boghandler (1832—1908), MB. 141, 185 fig., 190, 220, 269 fig., 276, 286, 296, 300, 318, 328, 331. Portræt: 329.
- Schönemann, Claus Maximilian Vilhelm, Boghandler. 270.
- Secher, Johannes Wolfgang Skyum, Boghandlermedhjælper (1899), MB. Portræt: 487.
- Seidelin, Andreas, Bogtrykker, Boghandler (1777—1840), MB. 28, 30, 35, 54, 91.
- Andreas Peter, Overretsprøkurator. 172.
- Christian Theodor, Boghandler. 28, 117.
- Klaus Henrik, Bogtrykker, Bladudgiver. 148.
- Shakespeare, William, engelsk Digter. 146, 213.
- Siesby, Arnold Aron Herman, Overretssagfører. 369, 375.
- Simmekjær, William, Skriftstøber. 235.
- Simonsen, Axel, Overretssagfører, Boghandlerforeningens juridiske Konsulent. 301, 324, 340, 344, 355, 367, 369, 375, 377, 383, 409, 412, 414, 420, 426, 436, 438, 441, 451, 454, 466, 496. Portræt: 463.
- Joseph Levin, Overretsprøkurator, Boghandlerforeningens juridiske Konsulent (1814—86), MB. 44, 106 fig., 146, 164, 166, 184, 216, 220. Portræt: 209.
- Levin, Klædehandler. 106.
- Ludvig, Overretssagfører, Boghandlerforeningens juridiske Konsulent. 216, 240, 245, 253, 256, 259, 274, 278, 286, 301, 304, 309 fig. Portræt: 293.
- Skouboe, Edvard, Boghandler (1813—60), MB. 35 fig., 47, 94, 143.
- Smisen, von der, tysk Boghandler i Flensburg. 128.
- Snell, Johan, tysk Bogtrykker i Odense. 13, 348.
- Soldenfeldt, Ferdinand Vilhelm, Boghandler. 28.
- Soldin, Hartvig, Boghandler. 28.
- Speer, August Theodor, Boghandler (1803—68), MB. 22, 25, 28, 30, 36. Portræt: 11.
- Sponneck, Wilhelm Carl Eppingen, Finans- og Statsmand. 115.
- Stage, Carl Sechmann, Boghandler (1846—1915), MB. 212, 220, 244, 313 fig., 333 fig. Portræt: 341.
- Steen, Christian, Boghandler (1786—1861), MB. 22 fig., 25 fig., 28, 35—37, 40, 43—45, 47 fig., 55, 58, 63, 66 fig., 74—77, 79—80, 82, 88, 90 fig., 94 fig., 106, 115 fig., 139, 144—46, 173, 179. Portræt: 11, 41.
- Hans Christian Frederik, Boghandler (1819—71), MB. 96, 120 fig., 127, 144, 153, 161, 167, 177, 179, 183, 190. Portræt: 181.
- Steenberg, Andreas Sophus Schack, Biblioteksmand. 403.
- Steffensen, Gunnar Martin, Boghandler (1900—), MB. 441, 492. Portræt: 483.
- Stinck, Carl Waldemar, Boghandler. 177, 220.
- Stockum, W. P. van, hollandsk Forlægger, Præsident for »La Commission internationale«. 339.
- Struensee, Johann Friedrich, Statsmand. 18 fig.
- Sturzenbecker (Sturzen-Becker), P. O., svensk Digter. 124, 214.
- Suhm, Peter Frederik, Historiker. 17.
- Sundby, Nicolai Abraham, Boghandler. 127.
- Svendsen, Holger Gade, Boghandler (1877—), MB. 389, 401.
- Sæbye, Christian Tønder, Boghandler. 28.
- Sædder, Bogtrykker. 156.
- Sørensen, Agathe Frantsine Vilhelmine, f. Mathiesen. 457, 493.
- Frits Louis, Boghandler. 457, 493 fig.
- G. Høst, Oversætter. 87.
- Hans Vilhelm, Direktør for Kommissionsanstalten (1891—), MB. 458. Portræt: 459.
- Rasmus Møller, Skolemand, Lægprædikant, Politiker. 65.
- Thomas, Boghandler (1839—1905), MB. 243, 286.
- Tegner, Hans Christian Harald, Illustrator. 398.
- Thaarup, Axel Christen Frederik Philip, Boghandler. 262.
- Edvard Ludvig, Boghandler. 117 fig., 141, 188.
- Thaning, Niels Frederik Vilhelm Lyngby, Boghandler (1837—1917), MB. 212, 220, 277, 313, 324, 339, 389 fig. Portræt: 391.
- Thiers, Louis Adolphe, fransk Statsmand og Historiker. 153.

- Thiesen, Dorothea Margaretha, f. Köhler, Indehaver af Thiesenske Boghandel. 28.
- Thomsen, Christian, Boghandler. 231, 398.
- Thorsteinsson, Bjarni, Amtmand paa Island. 85.
- Thukydid. 105.
- Thunberg, Carl Peter, Botaniker, Professor i Uppsala. 21.
- Thurah, Laurids Lauridsen de, Arkitekt, Forfatter. 17.
- Tillge, Elias Johannes Svane von Stöcken, Boghandler (1834—95), MB. 142 fig., 187, 214, 220, 249, 269.
- Holger Frederik von Stöcken, Boghandler (1865—1934), MB. 243, 300, 307 fig., 316, 320, 322, 354.
- Topp, Carl Anton, Boghandler. 397.
- Torell, Boghandler i Hälsingborg. 74, 76.
- Torp, Carl, Retslærd. 275.
- Torst, Carl Frederik Gustav, Boghandler. 232.
- Trap, Frederik (Frits) Christian Hoskiær, Boghandler. 289.
- Jens Peter, Kabinetssekretær, topografisk Forfatter. 132.
- Tryde, Ove Vilhelm, cand. theol., Boghandler (1870—), MB. 285, 354—56, 383 fig., 390, 394, 420, 433, 436, 439, 489, 491 fig., 494—96. Portræt: 455.
- Vilhelm Adolph Conrad, Boghandler (1837—1918), MB. 142, 159 fig., 211, 220, 253, 258, 267, 286, 291, 295 fig., 298, 300, 302, 308, 310 fig., 313, 317, 324, 328, 337, 339 fig., 344, 347, 349, 353 fig., 357, 360, 375, 390, 445. Portræt: 325.
- Trønning, Folmer Siefrid, Boghandlermedhjælper (1904—), MB. 451, 478. Portræt: 487.
- Tuxen, Søren Ludvig, Søofficer. 91 fig.
- Tørsleff, Hans Jacob, Boghandler. 156 fig.
- Ursin, Georg Christian, Boghandler (1826—72), MB. 142, 177, 179 fig., 333. Portræt: 181.
- Georg Frederik Krüger, Matematiker, Professor. 85, 179.
- Vahl, Johannes, Bibliotekar. 240.
- Vedel, Anders Sørensen, Historieskriver. 15.
- Herman, Maler. 495.
- Vincent, Restauratør i København. 123, 208.
- Vingaard, Hans, Bogtrykker. 14.
- Vissing, Kristian Leonhard Rübner, Boghandler (1836—1908), MB. 142, 180.
- Wahl, Niels Auen, Boghandler. 19 fig., 36.
- Walsted, Laurids Anton, Boghandler. 271.
- Wasmann, C., Boghandlermedhjælper. 277.
- Weis, Andreas Peter, Kontor-, senere Departementschef i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. 309.
- Weisel, Charles Hugo, Boghandler. 233.
- Weishaupt, Johannes, Boghandler (1887—), MB. 454, 457, 478, 490. Portræt: 483.
- Wesenberg, Jacob Daniel, Boghandler. 28.
- Westergaard, H., Maler. 414.
- Wielandt, Joachim, Bogtrykker. Boghandler. 17.
- Wiene, Søren Peter, Boghandler (1882—), MB. 377, 381, 440, 462, 478. Portræt: 483.
- Wilster, E. H. C., Oberst, Kammerherre, Kommandant i Slesvig. 159.
- Winther, Christen Borregaard, Boghandler. 272.
- Wismann, Dr., Ministerialrat, Præsident for det tyske »Reichsschrifttumkammer«. 482.
- Wittmaack, A., Arkitekt. 454.
- Wroblewski, Otto, Boghandler (1860—1921), MB. 243, 339, 394.
- Otto Bernhard, Boghandler (1827—1907), MB. 43, 131, 142, 157, 183—85, 205, 220, 222, 228, 245, 248—50, 255, 270, 280, 287, 327 fig. Portræt: 217.
- Wulff, William Levin, Boghandler. 232 fig.
- Wylich, P. F. N. van, Straffedommer i Frederiksberg Birk. 322 fig.
- Wøldike, Frederik, Boghandler (1832—83), MB. 99, 145—47, 150, 246, 398.
- Zahle, Carl Theodor, Konseilspræsident. 351 fig.

SAGREGISTER

- Abonnement gennem Postvæsenet paa komplette Bøger. 351.
- Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel. 157 flg., 205, 233 flg.
- Aflæveringspligt til de tre store Statsbiblioteker, Forlæggernes. 424, 461 flg.
- Afregning. 56—61, 123, 132—34, 163—70, 199—201, 228 flg., 259, 302, 367, 374, 428, 431.
- Afregningsmaade, Københavnske Kommissionærers. 186 flg.
- Afregningsmaade, Norsk Kritik af Boghandlerforeningens. 77 flg.
- Afregningsudvalg (senere Afregnings- og Kautionsudvalg), Boghandlerforeningens. 146 flg., 166—70, 198—200, 227 flg., 258 flg., 265, 302, 314, 340, 343, 428, 431, 452, 495.
- Afstemmingsmaade i Boghandlerforeningens Møder. 29, 40, 221, 300, 305.
- Afsætning af dansk Litteratur i U. S. A. 314 flg.
- Akkord. 453.
- Akkordtilbuds Behandling. 255, 258 flg.
- Aktieselskaber som Medlem af Boghandlerforeningen. 243, 254 flg., 264, 267, 298—300, 305.
- Almanakprivilegium, Universitetets. 208.
- Anmeldelser af Bøger, inden de er udkommet. 265.
- Anmeldelser af Bøger i Pressen. 276, 321.
- Anmeldereksemplarer. 81, 206, 321, 421.
- Annoncering for fremmed Regning, Boghandleres. 27, 88.
- Antagelse af Forhandlere, se Forhandlere.
- Antagelse af Hovedkommissionærer, se Hovedkommissionærer.
- Antagelse af rabatberettigede Boghandlere, se Rabatberettigede Boghandlere.
- Antagelse af svenske Boghandlere. 225.
- Antallet af Boghandlerlærlinge. 477 flg.
- Antallet af Boghandlermedhjælpere. 477.
- Antallet af Forhandlere, se Forhandlere.
- Antallet af Medlemmer i Boghandlerforeningen, se Medlemstal.
- Antallet af rabatberettigede Boghandlere, se Rabatberettigede Boghandlere.
- Antikvarboghandelen, Boghandlerforeningens Stilling til. 66—70, 111 flg., 161, 185 flg., 226, 265 flg., 279, 322 flg., 372, 420, 448, 451 flg., 473.
- Antikvarboghandlerforeningen. 420 flg.
- Argentina, Danske Biblioteker i. 423.
- Arkiv, Boghandlerforeningen. 39, 105—07, 223.
- Association littéraire et artistique internationale. 354.
- Avertering af Bøger, Priser paa. 81 flg., 115 flg., 156.
- Begrænsning af Tilgangen af Boghandlerlærlinge. 477 flg.
- Begrænsning af Tilgangen af rabatberettigede Boghandlere. 48, 417—19, 451 flg.
- Beregning af udenlandske Bøgers Pris, se Udenlandske Bøger.
- Bernerkonventionen. 275, 318 flg., 354.
- Beskyttelse af Kunsterrettigheder, se Kunsterrettigheder.
- Beskyttelse af litterær Ejendomsret, se Litterær Ejendomsret.
- Bestillinger à Kondition. 61, 164 flg., 205.
- Bestyrelse, Boghandlerforeningens. 29, 37 flg., 105—07.
- Bibliografi, Forslag til en dansk. 119. Se Bogfortegnelse.
- Bibliotek, Boghandlerforeningens. 322.
- Bibliotek, Boghandlermedhjælperforeningens. 353.
- Biblioteker, Boghandlerforeningens Forhold til Sveriges. 423, 438.
- Biblioteker i Wien, Boghandlerforeningen og. 438.
- Bibliotekerne, Boghandlerforeningens Forhold til. 233, 307—09, 350 flg., 373, 383—85, 422—24, 438, 458, 461 flg., 465 flg., 490.
- Biblioteker, Rabat til, se Rabat.
- Bibliotekstilsyn, Statens. 422 flg., 465.
- Bog anmeldelser, se Anmeldelser.
- Bogavterteringspriser. 81 flg., 115 flg., 156.
- Bogbinderne, Boghandlerforeningens Forhold til. 151, 207, 380, 412.
- Bogfortegnelse, Dansk. 118 flg. Se Bibliografi.
- Bogfortegnelser, Nordiske. 322.
- Boggaver, Anmodninger om. 84 flg., 139 flg., 172 flg., 237, 281, 385, 438.
- Boghaandværk. 322.
- Boghaandværk, Fagskolen for. 279.
- Boghandelens Organisation. 92 flg., 94, 435, 496.
- Boghandelen, Samarbejde i. 356.
- Boghandelens Stilling i Næringslovgivningen, se Næringslovgivningen.
- Boghandelen under Verdenskrigen. 379 flg., 386, 412, 435 flg., 491.

- Boghandelen under Verdenskriserne efter Kri-
gen. 413, 435, 486 fig.
- Boghandel før 1837, Dansk. 13—22.
- Boghandel før 1800, Svensk. 435.
- Boghandel, Norsk, se Norsk Boghandel.
- Boghandels Omsætning med Udlandet, Dansk.
314.
- Boghandlerbudenes Hjelpeforening. 318.
- Boghandlere, Boghandlerforeningens Forhold
til udenlandske. 160, 305, 345.
- Boghandlerenker, se Enker.
- Boghandlere, Norske, se Norske Boghandlere.
- Boghandlere, Rabatberettigede, se Rabatberet-
tigede Boghandlere.
- Boghandlere, Rabat til udenlandske, se Rabat.
- Boghandleres Antagelse til Rabat, Svenske.
225.
- Boghandleres Hjelpekasse, De danske. 123,
138, 159, 226, 273, 318, 375, 422, 493 fig.
- Boghandleres Voldgiftsret, De danske, se Vold-
giftsret.
- Boghandlere, Sønderjydske. 413 fig.
- Boghandlere uden for Organisationen, Bog-
handlerforeningens Stilling til. 62—64,
137 fig., 192, 196, 202—05, 231 fig., 271 fig.,
311, 345, 349 fig., 473.
- Boghandlere uden for Organisationen, Rabat
til, se Rabat.
- Boghandler-Fagskolen (oprettet 1897). 316,
352 fig., 420, 478.
- Boghandlerforening, Den norske, se Norske
Boghandlerforening.
- Boghandlerforeningen af 1915. 369.
- Boghandlerforeningens Arkiv. 39, 105—07, 223.
- Boghandlerforeningens Bestyrelse, se Bestyrelse,
Decisor, Formand, Kasserer, Næstformand,
Repræsentanter, Revisorer.
- Boghandlerforeningens Bibliotek. 322.
- Boghandlerforeningens Bud. 108.
- Boghandlerforeningens Festskrift 1887 af O. H.
Delbanco. 239 fig.
- Boghandlerforeningens Jubilæer, se Jubilæum.
- Boghandlerforeningens Stiftere. 22—26.
- Boghandlerforeningen stiftes. 22—29.
- Boghandlerforening, Forslag om Dannelse af en
almindelig dansk. 135, 190, 280, 292, 295,
376, 411 fig.
- Boghandlerforening, Københavns, se Køben-
havns Boghandlerforening.
- Boghandlerforening, Ungarske. 356.
- Boghandlerforhold i København o. 1800. 20.
- Boghandlerforhold i København e. 1807.
20 fig.
- Boghandlerforhold i København o. 1845. 93.
- Boghandlerklubben. 493.
- Boghandlerkomité, Skandinavisk permanent.
158.
- Boghandlerlærlinge. 266 fig., 316 fig., 353,
417 fig., 420, 477 fig.
- Boghandlerlærlinge, Antallet af. 477 fig.
- Boghandlerlærlinge, Begrænsning af Tilgangen
af. 477 fig.
- Boghandlerlærlingekontrakter. 317, 420.
- Boghandlermedhjælpere, Antallet af. 477.
- Boghandlermedhjælpere, Kursus for. 420, 478.
- Boghandlermedhjælpere, Rejselegat for. 420,
493.
- Boghandlermedhjælperforeningen (af 1862).
171 fig., 236.
- Boghandlermedhjælperforeningen (af 1883).
236, 369 fig., 375, 378, 417—20, 477 fig.,
490, 493.
- Boghandlermedhjælperforeningens Bibliotek.
353.
- Boghandlermedhjælperkontrakter, Normal-
317 fig.
- Boghandlermedhjælpermødet i Fredericia og
Vejele (1900). 316.
- Boghandlermedhjælperne, Pensionsspørgsmaa-
let vedrørende. 477.
- Boghandlermedhjælpernes Adgang til at blive
rabatberettigede Boghandlere. 47, 138 fig.,
225, 266 fig., 306, 316 fig., 345 fig., 371 fig.,
418, 420, 451 fig., 477.
- Boghandlermedhjælpernes Kaar. 171 fig., 316,
379 fig., 384, 419, 451, 474, 477.
- Boghandlermedhjælpernes Opsigelsesfrist. 172,
236 fig.
- Boghandlermedhjælpernes Overarbejde. 474.
- Boghandlermedhjælpernes Pensionsforening
(stiftet 1900). 317 fig., 420, 477, 493.
- Boghandlermedhjælpernes Sommerferie. 353.
- Boghandlermedhjælpernes Uddannelse. 353.
- Boghandlermøder, Skandinaviske, se Skandina-
viske Boghandlermøder.
- Boghandlernes Børgerskab. 109, 151, 226, 229.
- Boghandlernes Fællespropaganda. 485 fig., 489.
- Boghandlernes Hus. 343 fig., 427, 453 fig., 457,
493.
- Boghandlernes Omsætning, se Omsætning.
- Boghandler, Pressen som. 420.
- Boghandlerraadet (oprettet 1922). 406—11,
432 fig., 452, 462, 465, 470, 473, 494 fig.
- Boghandlerskandinavisme. 78 fig., 119 fig., 322.
- Boghandlerstatistik. 235, 496.
- Boghandlertidende. 118, 157, 227, 234, 256—
58, 268, 301 fig., 318, 340, 375, 382, 424 fig.,
457, 473 fig., 485, 492, 495.
- Bogladepriser, Faste. 26, 28, 31 fig., 62, 136 fig.,
269—71, 347 fig., 356, 374, 421, 452, 470.
- Boglotteri. 171, 306.
- Bogmesser. 15, 433 fig.
- Bog- og Papirbranchens Kreditor-Udvalg. 453.
- Bogpriser, Forhøjelse af. 412.
- Bogpriser paa skandinaviske Bøger i nordiske
Lande, Beregning af. 205.
- Bogpropaganda. 433 fig., 485 fig.
- Bogsamlingskomité, Statens. 422.
- Bogspreddingen, Staten og. 435.
- Bogtrykkerne, Boghandlerforeningens Forhold
til. 79 fig., 380, 428, 481, 485.
- Bogtyverier. 322 fig.
- Bogudstillinger. 122, 235, 280, 321, 384 fig.,
433 fig., 485, 490, 492.
- Bokförläggare-Föreningen, Svenska. 78, 225,
235, 435.

Bokhandlere-Föreningen, Svenska. 435.
 Borgerskab, Boghandlernes. 109, 151, 226, 229.
 Bud, Boghandlerforeningens. 108.
 Bureau Permanent i Bern. 319, 354, 436, 492.
 Byttehandel paa Bogmesserne (Forlagsboghandel). 15.
 Bøder for Brud paa Vedtægterne. 89, 352, 422.
 Bøder for Overtrædelse af Samhandelsbetingelserne. 352.
 Bøger, Opskaarne, se Opskaarne Bøger.
 Bøger til Norge, Vintertransport af. 74—77.
 Bøger, Udenlandske, se Udenlandske Bøger.
 Bøgers ydre Udstyrelse. 17.
 Börsenverein der deutschen Buchhändler stiftes. 22.
 Censur. 14, 16, 19.
 Centraalkontor, se Kommissionsanstalt.
 Cirkulation i Porteføljer, Sagens. 43, 221.
 Comité Exécutif. 481.
 Comité Provisoire du Congrès Internationale des Editeurs. 436, 491.
 Commission Internationale du Congrès Internationale des Editeurs. 384.
 Congrès Internationales des Editeurs. 319, 436, 482, 491.
 Danmarks Folkebogsamlinger, Sammenslutningen. 308 flg., 351, 383 flg., 422.
 Dansk Boghandel, Boghandlerforeningens Organisation af. 92 flg., 94, 496.
 Dansk Boghandel i Slesvig. 127 flg., 159 flg., 345 flg.
 Dansk Boghandels Omsætning med Udlandet. 314.
 Dansk Boghandlertidende, se Boghandlertidende.
 Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, se Kommissionsanstalt.
 Danske Boghandleres Landsforening, De, se Landsforening.
 Danske Boghandleres Voldgiftsret, De, se Voldgiftsret.
 Danske Forlagskontrakter, se Forlagskontrakter.
 Danske Provinzboghandlerforening, Den, se Provinzboghandlerforening.
 Dansk Forlæggerforening, se Forlæggerforening.
 Decisor, Boghandlerforeningens. 223.
 Diskretionspligt, Medlemmernes. 40, 339.
 Diskussion om Berettigelsen af Boghandlerforeningens Navn. 440 flg.
 Droit moral, Forfatters og Kunstneres. 482.
 Dødsfald blandt Boghandlerforeningens Medlemmer. 36, 100—05, 143—46, 177—80, 212—16, 243—50, 252, 286—92, 327 flg., 331—34, 386, 389 flg., 393 flg., 397 flg., 401, 442, 445—48.
 Eftertryk. 15—18, 234.
 Eftertryk, Lov om. 151 flg.

Eksklusion, se Udelukkelse.
 Ekstraordinære Udgifter, Formandens Ret til at lade afstemme om. 108 flg.
 Embeder, Vakance i Boghandlerforeningens. 256.
 Engelske Forlæggere, Kommissionsanstaltens Forbindelse med. 425.
 Engelske Toldtariffer. 155.
 Enker kan selv blive Medlemmer, Medlemmers. 196 flg., 219.
 Enker kan selv fåa Rabatret, Rabatberettigede Boghandleres. 46, 197 flg., 226.
 Fagskolen, Boghandler- (oprettet 1897). 316, 352 flg., 420, 478.
 Fagskolen for Boghaandværk. 279.
 Faste Bogladepriser. 26, 28, 31 flg., 62, 136 flg., 269—71, 347 flg., 356, 374, 421, 452, 470.
 Faste Priser paa Kobberstik og Kunstsager. 80 flg.
 Fast Regning. 205.
 Fest for Chr. Steen (1860). 173.
 Fest for Andr. Fred. Høst (1861). 173 flg.
 Fest for J. L. Simonsen (1872). 184.
 Fest for Andr. Fred. Høst (1881). 237.
 Fest for Andr. Fred. Høst (1886). 238.
 Fest for Th. Reitzel (1897). 285 flg.
 Fest for G. E. C. Gad (1900). 286.
 Fest for Medlemmer af Den danske Provinzboghandlerforening og af Københavns Sortimentboghandlerforening (1906). 323.
 Fest for Vilh. Tryde (1910). 339.
 Fest for sønderjydske Boghandlere (1920). 413 flg.
 Fest for Eiler H. Hagerup (1924). 414.
 Fest for Ove Tryde (1926). 439.
 Fest for Axel Andersen (1926). 439.
 Fest for Michael H. Jensen (1930). 494.
 Fest for Frits Sørensen (1930). 494.
 Fest for Fr. Gad (1930). 494.
 Fester til Minde om Bogtrykkerkunstens Opfindelse. 92, 321.
 Fester ved 1. skandinaviske Boghandlermøde (i København 1856). 123—25.
 Fester ved C. A. Reitzels 50 Aars Jubilæum (1869). 208.
 Fester ved Gyldendals 100 Aars Jubilæum (1870). 208.
 Fester ved 4. skandinaviske Boghandlermøde (i København 1884). 236.
 Fester ved 5. skandinaviske Boghandlermøde (i Kristiania 1901). 322.
 Fester ved 6. skandinaviske Boghandlermøde (i Stockholm 1923). 435.
 Fester ved 7. skandinaviske Boghandlermøde (i København 1935). 489 flg.
 Festskrift 1887 af O. H. Delbanco, Boghandlerforeningens. 239 flg.
 Filialer, Rabatberettigede Boghandleres Oprettelse af. 65 flg., 267, 374, 406.
 Firmaers Stemmatal. 99, 366 flg., 407.
 Firmanavne, Ændringer i. 337.

- Florissante Periode, Den. 19.
- Forbrugs- og Indkøbsforeninger, Boghandlerforeningens Stilling til. 233, 269, 352, 372, 421 fig., 466, 469.
- Forbudte Bøger, se Smudslitteraturen.
- Foreninger, Rabat til, se Rabat.
- Forfatteres Droit moral. 482.
- Forfatterne, Boghandlerforeningens Forhold til. 154, 320, 437, 478, 481 fig., 485.
- Forfatterafgift, Forslag om en. 437.
- Forfatterhonorar. 16, 437.
- Forfatterkontrakter, se Forlagskontrakter.
- Forfatterret, se Litterær Ejendomsret.
- Forhandlere, Antallet af. 404.
- Forhandlere, Boghandlerforeningens. 366, 368—70, 372, 375, 404 fig., 417.
- Forhandlere, Bogforhandlerforeningens Antagelse af. 372, 417 fig.
- Forhandlere, Rabat til. 373.
- Forhandlere, Skilt til. 375, 382.
- Forlagsanliggender, Interne. 490.
- Forlagskataloger. 123, 202, 205 fig.
- Forlagskontrakter, Danske. 320, 322, 353 fig., 437, 482, 485.
- Forlagskontrakter, Internationale. 481 fig.
- Forlansedler. 117.
- Forlæggere, Boghandlerforeningens Henvendelser til tyske og østrigske. 311, 345.
- Forlæggere, Internationalt Oplysningsbureau for. 356.
- Forlæggere, International Voldgiftsdomstol mellem. 355, 492.
- Forlæggere og Sortimentboghandlere i Boghandlerforeningen, Forholdet mellem. 321 fig., 324, 376 fig., 469.
- Forlæggeres Forhold til egen og andres Sortimentsforretning. 264 fig.
- Forlæggere uden for Organisationen, Boghandlerforeningens Stilling til. 54—56, 131 fig., 272, 345, 357, 367, 374 fig., 380, 384, 406 fig., 433, 469, 473.
- Forlæggere uden for Organisationen, Rabat, ydet af, se Rabat.
- Forlæggerforening, Dansk (stiftet 1906). 312 fig., 337 fig., 346, 401 fig., 411.
- Forlægger, Kongen som. 14.
- Forlæggerkongres i Paris (1896). 319.
- Forlæggerkongres i Bruxelles (1897). 319.
- Forlæggerkongres i London (1899). 319.
- Forlæggerkongres i Leipzig (1901). 319.
- Forlæggerkongres i Milano (1906). 319.
- Forlæggerkongres i Madrid (1908). 354.
- Forlæggerkongres i Amsterdam (1910). 356.
- Forlæggerkongres i Bern (1911 og 1912). 356.
- Forlæggerkongres i Budapest (1913). 356.
- Forlæggerkongres i Paris (1931). 491 fig.
- Forlæggerkongres i Bruxelles (1933). 481, 492.
- Forlæggerkongres i London (1936). 482, 492 fig.
- Forlæggermøde, Skandinavisk, se Skandinavisk Forlæggermøde.
- Forlægger, Pressen som. 356 fig.
- Forlæggerraad, Boghandlerforeningens (oprettet 1897). 298, 302, 305, 367 fig., 370, 372 fig., 375, 381 fig., 405—09, 411 fig., 417—19, 421, 424, 428, 431 fig., 434, 437, 448, 451—53, 458, 461, 465 fig., 469 fig., 477 fig., 481 fig., 485, 489, 491, 494 fig.
- Forlæggerraadets litterære Retsudvalg, 482, 485.
- Forlæggerraad, Nordisk. 491.
- Forlægger, Staten som. 356.
- Formaal, Boghandlerforeningens. 22, 30 fig., 92, 216, 219, 254, 298.
- Formand, Boghandlerforeningens. 29, 37 fig., 105 fig., 146, 183 fig., 222 fig., 255 fig., 296 fig., 300 fig., 339 fig., 370, 380 fig., 408, 414, 494 fig.
- Forretningsorden, Boghandlerforeningens. 300.
- Forretningsoverdragelse, Medlemmers. 219.
- Fortegnelse over rabatberettigede Boghandlere, se Rabatberettigede Boghandlere, Udslettelse.
- Fraværende Medlemmers Stemmeret. 39 fig.
- Frieksemplarer. 27, 32, 131, 226 fig., 235, 268, 271.
- Frisalgsartikler. 350, 373, 407, 421, 432, 470.
- Fyndord som Reklame for Bøger. 485.
- Fællesforening for Danmarks Brugsforeninger. 466, 469.
- Fællespropaganda, Boghandlernes. 485 fig., 489.
- Fællesudvalget (oprettet 1896). 280, 295—97, 299, 364, 370, 406.
- Gaver af Bøger, Anmodning om. 84 fig., 139 fig., 172 fig., 237, 281, 385, 438.
- Genforeningen og Boghandlerforeningen. 413 fig.
- Gyldendals Forhold til Boghandlerforeningen. 324, 363—68, 375—79, 381, 386, 402—09, 417—19, 434, 448, 453, 465 fig., 485, 489.
- Gæster overværer Boghandlerforeningens Møder. 43, 107, 148.
- Haandbog for Boghandlere. 420.
- Hamburgboghandlernes Konkurrence. 16.
- Handelen med udenlandske Bøger, Vanskeligheder for. 379 fig., 435, 486.
- Hjælpeforening, Boghandlerbudenes. 318.
- Hjælpekasse, De danske Boghandlernes. 123, 138, 159, 226, 273, 318, 375, 422, 493 fig.
- Hjælpedidler, Nordisk Boghandels litterære. 435.
- Hoveddepoter. 408.
- Hoveddepoter i de tre nordiske Hovedstæder, Forslag om. 117 fig., 124.
- Hovedkommissionærer, Boghandlerforeningens. 366, 368—70, 372—75, 405, 408.
- Hovedkommissionærer, Boghandlerforeningens Antagelse af. 372.
- Hovedkommissionærernes Organisation. 369, 371, 375, 408 fig.
- Hovedkommissionærer, Rabat til. 373 fig.

- Hovedstadskommunerne København og Frederiksberg regnes af Boghandlerforeningen for een By. 225.
- Hyldestadresse til Bjørnstjerne Bjørnson, Boghandlerforeningens. 323.
- Indbydelse til at indtræde i Boghandlerforeningen. 30—32.
- Indkøbsforeninger, se Forbrugs- og Indkøbsforeninger.
- Indskud som Betingelse for Optagelse i Boghandlerforeningen. 254, 298.
- Internationale Forlagskontrakter, se Forlagskontrakter.
- Internationale Forlæggerkongresser, se Forlæggerkongres.
- Internationale Samarbejde, Boghandlerforeningens Deltagelse i det. 319, 354—56, 384 fig., 436, 491—93.
- International Retsbeskyttelse for litterær Ejendomsret. 124, 152.
- Internationalt Oplysningsbureau for Forlæggere. 356.
- International Voldgiftsdomstol, se Voldgiftsdomstol.
- Interne Forlagsanliggender. 490.
- Isbaadstransporter. 116.
- Islands Biblioteker, Boghandlerforeningens Forhold til. 385, 423.
- Italien, Boghandlerforeningens Forhold til. 492.
- Italiensk Litteratur. 356.
- Jubilæum, Boghandlerforeningens 25 Aars. 174 fig.
- Jubilæum, Boghandlerforeningens 50 Aars. 239 fig.
- Jubilæum, Boghandlerforeningens 75 Aars. 338 fig.
- Jubilæum, Boghandlerforeningens 100 Aars. 496.
- Julekataloger. 158, 434 fig., 485.
- Juridiske Konsulent, Sekretær og Protokolfører, Boghandlerforeningens. 106 fig., 146, 184, 216, 223, 256, 296 fig., 301, 304, 310, 317, 324, 344, 369, 371, 375, 408, 420, 426, 438, 441, 451, 454, 466.
- Kassebeholdning, Boghandlerforeningens. 39, 107 fig.
- Kassebeholdning, Revision af Boghandlerforeningens. 39, 108.
- Kasserer, Boghandlerforeningens. 223, 255, 301.
- Kataloger, se Forlagskataloger, Julekataloger.
- Kautioner. 39, 52 fig., 96, 99, 126, 142, 161 fig., 167, 169 fig., 197 fig., 219, 225 fig., 228, 259, 273, 314, 345, 367, 372, 406, 428.
- Kautionerne, Fortegnelse over. 127, 161 fig., 227 fig.
- Kautionernes Størrelse. 198.
- Kautionsbeholdning, Revision af Boghandlerforeningens. 161 fig., 198.
- Kautionsudvalg, se Afregningsudvalg.
- Kobberstik, Faste Priser paa. 80 fig.
- Kollisionsbekendtgørelser. 148 fig.
- Kolportage. 65, 136, 188 fig., 230 fig., 235, 278 fig., 306, 311 fig., 358—60, 363—65, 373 fig., 386, 402—05, 409.
- Kommissionsanstalt, Boghandlerforeningens (fra 1921: Danske Boghandleres) (oprettet 1894). 260—64, 272, 302—04, 343 fig., 356, 370, 375, 382 fig., 422, 425—28, 453 fig., 457 fig.
- Kommissionsanstalt, Forslag om Oprettelse af en. (1847). 117.
- Kommissionslager af danske Bøger i Leipzig. 119.
- Kommissionslager, Pantsættelse af. 53.
- Kommissionsvirksomhed, Medlemmers. 137 fig., 141, 170 fig., 203, 271 fig.
- Kommissionærer, se Provinsboghandlere, Rabatberettigede Boghandlere.
- Kommissionærer i Udlandet, Boghandlerforeningens. 235.
- Kommissionærers Afregningsmaade, Københavnske. 186 fig.
- Kommissionærers Retstilling, Københavnske. 187 fig.
- Kommuner, Rabat til, se Rabat.
- Kompetence, Tvivl om Boghandlerforeningens. 70 fig.
- à Kondition-Bestillinger. 61, 164 fig., 205.
- Kongen som Forlægger. 14.
- Konkurs, Medlemmers. 219.
- Konsulent, Boghandlerforeningens juridiske, se Juridiske Konsulent.
- Kontingent, Medlemmers. 38 fig., 106—08, 197, 223, 264, 298, 406.
- Konto-Kuranter over forfaldne Saldi. 431, 453, 457.
- Kontor, Boghandlerforeningens, se Sekretariat.
- Kontrabøger, Medlemmers. 126, 150 fig.
- Kontrakter med Boghandlerlærlinge. 317, 420.
- Kontrakter med Boghandlermedhjælpere, Normal-. 317 fig.
- Korrektur og Korrekturgodtgørelser. 235, 320.
- Kravsbreve, se Paamindelsesbreve.
- Kredit. 28, 60, 200 fig., 302, 428, 431.
- Kreditor-Udvalg, Bog- og Papirbranchens. 453.
- Kriserne efter Verdenskrigen, Boghandelen under. 413, 486 fig.
- Kritik af Boghandlerforeningen, Norsk. 71—73.
- Kronemønt, Overgangen til. 195, 201, 205.
- Kunder, Medlemmernes Forbindelse med private. 65.
- Kunder, Rabat til private, se Rabat.
- Kunstneres Droit moral. 482.
- Kunstnerrettigheder, Beskyttelse af. 80, 275, 318, 322, 353 fig., 437, 482.
- Kunstsager, Faste Priser paa. 80 fig.
- Kursudvalg, Boghandlerforeningens. 435, 486, 489.
- Kursus for Boghandlermedhjælpere. 420, 478.

- Kvalificeret Stemmeret i Boghandlerforeningen. 180, 183, 219—21, 300, 366 fig.
- Kvindens Adgang til Boghandelen. 198.
- Københavns Boghandlerforening (før 2/5 1917: Sortimentsboghandlerforeningen i København; se denne). 405, 409—11, 417—19, 421, 431—34, 440 fig., 448, 453, 462, 465 fig., 469 fig., 473, 477 fig., 485, 489, 493.
- Københavnske Kommissionærer, se Kommissionærer.
- Landsforening, De danske Boghandlernes (stiftet 1917). 405—07, 421 fig., 432.
- Legater, stiftet af Boghandler Frits Sørensen og Hustru. 493.
- Lejbibliotekar, Sortimentsboghandleren som. 322.
- Litteraturtidende, Boghandlerforeningens. 277.
- Litterære Hjælpebidler, Nordisk Boghandels. 435.
- Litterær Ejendomsret og dens Beskyttelse. 109—11, 122—24, 152—54, 185, 234, 274—76, 318 fig., 322, 353—56, 436 fig., 482, 490.
- Litterære Retsudvalg, Forlæggerraadets. 482, 485.
- Litterære Tilsynsudvalg, Boghandlerforeningens. 355 fig., 383, 436 fig.
- Lotteri med Bøger. 171, 306.
- Love, Boghandlerforeningens, se Vedtægter.
- Lærere, Rabat til, se Rabat.
- Lærlinge, se Boghandlerlærlinge.
- Læringskontrakter. 317, 420.
- Læringsloven. 420.
- Medhjælperkontrakter, Normal-. 317 fig.
- Medlemmer, Aktieselskaber som, se Aktieselskaber.
- Medlemmernes Diskretionspligt. 40, 339.
- Medlemmernes Forbindelse med private Kunder. 65.
- Medlemmerne, Voldgift mellem. 125, 264.
- Medlemmer og rabatberettigede Boghandlere, Voldgift mellem. 134 fig.
- Medlemmers Dødsfald, se Dødsfald.
- Medlemmers Eksklusion, se Udelukkelse.
- Medlemmers Enker, se Enker.
- Medlemmers Forretningsoverdragelse. 219.
- Medlemmers Kommissionsvirksomhed, se Kommissionsvirksomhed.
- Medlemmers Konkurs. 219.
- Medlemmers Kontingent, se Kontingent.
- Medlemmers Kontrabøger. 126, 150 fig.
- Medlemmers Møde, se Møde.
- Medlemmers Mødepligt, se Mødepligt.
- Medlemmers Optagelse, Nye, se Optagelse.
- Medlemmers Rabatret. 219.
- Medlemmers Rettigheder, deres Erhvervelse og Ophør. 96, 99 fig., 219, 254, 298, 337 fig., 370, 405 fig., 428.
- Medlemmers Stemmeret, Fraværende. 39 fig.
- Medlemmers Udeblivelse fra Møder, se Udeblivelse.
- Medlemmers Udelukkelse, se Udelukkelse.
- Medlemmers Udmeldelse eller Udtræden, se Udmeldelse.
- Medlemsfortegnelse. 203, 226, 382.
- Medlemstal. 35, 95, 141, 176, 212, 243, 282, 327, 386.
- Mulkt for Medlemmers Udeblivelse fra Møder. 40.
- Mødepligt, Medlemmers. 107, 147 fig.
- Møder i Boghandlerforeningen. 29, 39—44, 105—07, 147 fig., 184 fig., 197, 221 fig., 254 fig., 299.
- Møder overværes af Gæster. 43, 107, 148.
- Møde ved Stedfortræder, Medlemmers. 43, 255, 300.
- Navn, Diskussion om Berettigelsen af Boghandlerforeningens. 440 fig.
- Navn, Ændring af Boghandlerforeningens. 298.
- Nederlandene, Boghandlerforeningens Forhold til. 492 fig.
- Nederlandsche Uitgeversbond i Amsterdam. 493.
- Nedsatte Bøger, se Prisnedsættelser.
- »Nordens«, Foreningen. 490 fig.
- Nordisk Boghandels litterære Hjælpebidler. 435.
- Nordisk Boghandlertidende, se Boghandlertidende.
- Nordisk Forlæggerraad. 491.
- Norge, Vintertransport af Bøger til. 74—77.
- Norsk Boghandel, Boghandlerforeningens Forhold til. 71—77.
- Norske Boghandlers Antagelse til Rabat. 225.
- Norske Boghandlerforening, Den. 78, 225, 235, 310 fig.
- Norsk Kritik af Boghandlerforeningen. 71—73.
- Norsk Kritik af Boghandlerforeningens Afregningsmaade. 77 fig.
- Nye Medlemmers Optagelse, se Optagelse.
- Nægtelse af Rabat over for rabatberettigede Boghandlere. 162, 226.
- Næringslovgivningen, Boghandelens Stilling i. 89—91, 109, 151, 279, 318, 440.
- Næstformand, Boghandlerforeningens. 184, 222, 255 fig., 300, 340, 347, 414, 495.
- Omsætning, Klage over Boghandlernes ringe. 381 fig.
- Omsætning med Udlandet, Dansk Boghandels. 314.
- Ophør, Rabatrettens. 159, 226, 271, 372 fig., 421.
- Oplysningsbureau for Forlæggere, Internationalt. 356.
- Oplæsning i Statsradiofonien. 485.
- Opløsning af Boghandlerforeningen, Regler for. 371.
- Oprettelse af Filialer, Boghandlernes, se Filialer.

- Oprettelse af Kommissionsanstalt, se Kommissionsanstalt.
- Opsigelsesfrist, Boghandlermedhjælpernes. 172, 236 flg.
- Opskaarne Bøgers Pris. 348.
- Opskaarne Bøgers Remittering. 200 flg.
- Optagelse af nye Medlemmer. 35, 95 flg., 99, 141 flg., 176 flg., 212, 219, 243, 254, 282, 285, 298, 334, 337, 401, 428, 441 flg.
- Organisation af dansk Boghandel, Boghandlerforeningens. 92 flg., 94, 496.
- Organisation af Boghandelen. 435.
- Overarbejde, Boghandlermedhjælpernes. 474.
- Overgangen til Kronemønt. 195, 201, 205.
- Overskudseksemplarer. 481.
- Oversættelser. 235, 354 flg., 436 flg.
- Paamindelsesbreve. 56 flg., 133, 198 flg.
- Pantsættelse af Kommissionslager. 53.
- Papirimportens Vanskeligheder. 486.
- Papirkontoens Forhold til Boghandlernes Kautionser. 52 flg., 99, 126, 142, 219.
- Papirmøller anlægges i Danmark. 14.
- Papirpriserne. 412.
- Papirtold, se Toldvæsenet.
- Partipris. 347 flg., 374.
- Pensionsforening (stiftet 1900), Boghandlermedhjælpernes. 317 flg., 420, 477, 493.
- Pensionsspørgsmaalet vedrørende Boghandlermedhjælperne. 477.
- Permanent Boghandlerkomité, Skandinavisk. 158.
- Polen, Boghandlerforeningens Forbindelse med. 356, 492.
- Porteføljer til Sagernes Cirkulation. 43, 221.
- Postvæsenet, Boghandlerforeningens Forhold til. 16, 82 flg., 116, 123, 154 flg., 206 flg., 277 flg., 320 flg., 344, 351, 436.
- Presseloven og Boghandlerforeningen. 438.
- Pressen, Boghandlerforeningens Forhold til. 276, 356 flg., 420, 437.
- Pressen som Boghandler. 420.
- Pressen som Forlægger. 356 flg.
- Pris, Beregning af udenlandske Bøgers, se Udenlandske Bøger.
- Prisberegning for skandinaviske Bøger i nordiske Lande. 205.
- Priser paa Bogavertering. 81 flg., 115 flg., 156.
- Prisforhøjelse for Bøger. 412.
- Prisnedsættelser. 27, 88, 125, 149 flg., 223 flg., 264, 305, 348, 374 flg., 407, 432, 490.
- Pris, Opskaarne Bøgers. 348.
- Private Kunder, Medlemmernes Forbindelse med. 65.
- Private Kunder, Rabat til, se Rabat.
- Propaganda for Bogsalget. 433 flg., 485 flg.
- Protokolfører, Boghandlerforeningens, se Juridiske Konsulent.
- Provinzboghandlerforening, Den danske (stiftet 1891). 279 flg., 292, 295 flg., 302—04, 337 flg., 360, 364—66, 368 flg., 371, 376—78, 381 flg., 385, 402—06, 409—11, 417—19, 424—27, 431—34, 440 flg., 448, 453 flg., 457, 462, 469, 473, 477 flg., 485, 489, 493.
- Provinzboghandlerforeningen (stiftet 1874, opløst 1890). 195, 279.
- Provinzboghandlermøde i København (1868). 190 flg.
- Provinzboghandlermøde i Odense (1874). 195.
- Provinzboghandlermøde i Aarhus (1875). 196.
- Provinzboghandlermøde i Roskilde (1879). 229.
- Provinzboghandlernes Kaar, se Sortimentsboghandlernes Kaar.
- Provinzboghandlerne, Speditionen til. 116 flg., 156 flg., 160, 187.
- Rabat paa udenlandske Bøger. 26, 202, 270, 470.
- Rabat til Biblioteker. 233, 269, 307—09, 350 flg., 373, 383—85, 422 flg., 438, 458, 461 flg.
- Rabat til Boghandlere uden for Organisationen, Lærere og andre private Kunder, Foreninger, Kommune- og Statsinstitutioner. 27, 31 flg., 61—65, 136 flg., 170, 192, 195, 203—05, 230, 232, 268—72, 306, 309, 311, 347—52, 373, 407, 421—24, 462, 465 flg., 469 flg., 473.
- Rabat til Forbrugs- og Indkøbsforeninger, se Forbrugs- og Indkøbsforeninger.
- Rabat til Forhandlere. 373.
- Rabat til Hovedkommissionærer. 373 flg.
- Rabat til rabatberettigede Boghandlere. 28, 32, 53 flg., 128, 131, 160, 162 flg., 190, 195 flg., 201 flg., 226 flg., 230, 267 flg., 312 flg., 346, 367, 370, 373 flg., 407.
- Rabat til udenlandske Boghandlere. 126, 305, 345.
- Rabat, ydet af Forlæggere uden for Organisationen. 54—56, 131 flg.
- Rabatberettigede Boghandlere, Antagelse. 28, 31, 45—48, 51 flg., 126 flg., 138 flg., 159—61, 169, 225 flg., 229, 265—67, 305 flg., 309 flg., 316 flg., 345 flg., 367, 371 flg., 404, 406, 417—20, 441, 451 flg., 477.
- Rabatberettigede Boghandlere, Antallet af. 47 flg., 141, 191 flg., 229, 310, 382, 417—19, 496.
- Rabatberettigede Boghandlere begrænses, Tilgangen af. 48, 417—19, 451 flg.
- Rabatberettigede Boghandlere, Fortegnelse over. 27 flg., 45 flg., 52, 160 flg., 203, 226, 305, 339, 345.
- Rabatberettigede Boghandlere, Nægtelse af Rabat over for. 162, 226.
- Rabatberettigede Boghandlere og Medlemmerne, Voldgift mellem. 134 flg.
- Rabatberettigede Boghandlere, Rabat til, se Rabat.
- Rabatberettigede Boghandlere, Udslettelse af Fortegnelsen over, se Udslettelse.
- Rabatkuponer. 347.
- Rabatnægtelse over for rabatberettigede Boghandlere. 162, 226.

- Rabatret, betinget af Forpligtelse m. H. t. Kommissionsanstalten. 263 fig., 272 fig., 343, 375.
- Rabatret, betinget af Medlemsskab af De danske Boghandlers Hjelpekasse. 159, 226, 375.
- Rabatret, betinget af Overholdelse af Samhandelsbetingelserne. 46, 352.
- Rabatret, betinget af Uddannelse som Boghandler. 46 fig., 138 fig., 159, 196, 225, 266 fig., 306, 316 fig., 345 fig., 371 fig., 418, 420, 451 fig., 477.
- Rabatret knyttet til eet bestemt Sted. 46, 65 fig., 225, 407.
- Rabatret, Medlemmers. 219.
- Rabatret overføres til Enken. 46, 197 fig., 226.
- Rabatrettens Ophør. 159, 226, 271, 372 fig., 421.
- Rabatret ved Dom, Mislykket Forsøg paa at faa. 448, 451.
- Regnskaber, Boghandlerforeningens. 39, 108.
- Rejselegat for Boghandlermedhjælper. 420, 493.
- Remittering. 57, 83, 123, 160, 167, 170, 196, 200 fig., 228, 230, 259, 315 fig., 374 fig., 431, 453.
- Reproduktionsmetoder. 235.
- Repræsentanter i Boghandlerforeningens Bestyrelse. 105, 107.
- Restanceliste. 57 fig., 133 fig., 164, 166—69, 199.
- Restoplæg, Salg af. 432 fig., 470, 490.
- Retsbeskyttelse af litterær Ejendomsret, International, se International Retsbeskyttelse.
- Retskrivningsreform, 235, 276.
- Retsstilling, Københavnske Kommissionærers. 187 fig.
- Retsudvalg, Forlæggerraadets litterære. 482, 485.
- Rettigheder, Medlemmers, se Medlemmers Rettigheder.
- Revision af Boghandlerforeningens Kasse, 39, 108.
- Revision af Boghandlerforeningens Kautionsbeholdning. 161 fig., 198.
- Revisorer, Boghandlerforeningens. 39, 146, 223, 339.
- Revolutionen i Boghandelen, Peter Nansen om. 363.
- Sagernes Cirkulation i Porteføljer. 43, 221.
- Saldering. 56—61, 165—67, 170, 199 fig., 228 fig., 259, 302, 343, 374, 407, 428, 431, 452 fig.
- Salg af Restoplæg. 432 fig., 470, 490.
- Samarbejde i Boghandelen. 356.
- Samarbejde, Internationalt, se Internationale Samarbejde.
- Samfærdselsforhold. 16.
- Samhandelsbetingelser. 36 fig., 46, 51, 141, 159, 176, 200, 228, 296, 315, 327, 340, 352, 367, 370—75, 404, 406—11, 428, 431, 433, 452 fig., 462, 465 fig., 470, 473.
- Sammenkomster, Selskabelige, se Selskabelige Sammenkomster.
- Sekretariat, Boghandlerforeningens (oprettet 1921). 424, 495.
- Sekretær, Boghandlerforeningens. 37 fig., 105 fig., 495.
- Sekretær, Boghandlerforeningens juridiske, se Juridiske Konsulent.
- Selskabelige Sammenkomster i Boghandlerforeningen. 173, 208, 237 fig., 375, 438, 494.
- Skandinavisk Boghandlermøde, Forslag om. 79.
- Skandinavisk Boghandlermøde i København 1856. 117, 120—25, 135 fig., 493.
- Skandinavisk Boghandlermøde i Stockholm 1866. 158.
- Skandinavisk Boghandlermøde i Kristiania 1873. 205.
- Skandinavisk Boghandlermøde i København 1884. 211, 235 fig.
- Skandinavisk Boghandlermøde i Kristiania 1901. 319, 321 fig.
- Skandinavisk Boghandlermøde i Stockholm 1923. 435.
- Skandinavisk Boghandlermøde i København 1935. 489—91.
- Skandinavisk Forlæggermøde paa Hindsgavl (1935). 490 fig.
- Skandinavisk permanent Boghandlerkomité. 158.
- Skilt til Forhandlerne. 375, 382.
- Skovtur i Boghandlerforeningen. 175.
- Skriftarter (Fraktur og Antikva). 235.
- Slesvig, Dansk Boghandel i. 127 fig., 159 fig., 345 fig.
- Smudslitteratur og forbudte Bøger, Henvendelser til Boghandlerforeningen om. 86—88, 208, 234 fig., 322, 357 fig.
- Sommerferie for Boghandlermedhjælper. 353.
- Sortimentsboghandel i Kirkerne. 15.
- Sortimentsboghandel paa Børsen. 15.
- Sortimentsboghandleren som Lejebibliotekar. 322.
- Sortimentsboghandlere og Forlæggere i Boghandlerforeningen, Forholdet mellem. 321 fig., 324, 376 fig., 469.
- Sortimentsboghandlerforeningen i København (stiftet 1893; fra 2/5 1917: Københavns Boghandlerforening; se denne). 280, 292, 295 fig., 337 fig., 366, 368 fig., 371, 375—78, 381, 402 fig.
- Sortimentsboghandlernes Kaar. 45 fig., 135, 160, 188—92.
- Speditionen til Provinsboghandlerne. 116 fig., 156 fig., 160, 187.
- Standsmøder. 57 fig., 60 fig., 133, 167 fig., 340, 374.
- Staten og Bogspreddingen. 435.
- Statens Bibliotekstilsyn. 422 fig., 465.
- Statens Bogsamlingskomité. 422.
- Staten som Forlægger. 356.
- Statistik vedrørende Boghandlere. 235, 496.
- Statsinstitutioner, Rabat til, se Rabat.
- Statsradiofonien, Oplæsning i. 485.

- Stedfortrædere, Medlemmers Møde ved, se Møde.
- Stemmeret, Fraværende Medlemmers. 39 fig.
- Stemmeret, Kvalificeret, se Kvalificeret Stemmeret.
- Stemmetal, Firmaers, se Firmaers Stemmetal.
- Stormagasiner, Boghandlerforeningens Stilling til, se Varehuse.
- Subskriptioner. 316, 340.
- Subskriptionsplaner. 82, 202 fig., 206 fig., 230.
- Svenska Bokförläggare-Föreningen. 78, 225, 235, 435.
- Svenska Bokhandlare-Föreningen. 435.
- Svensk Boghandel før 1800. 435.
- Svenske Boghandlers Antagelse til Rabat. 225.
- Sveriges Biblioteker, Boghandlerforeningens Forhold til. 423, 438.
- Sønderjydske Boghandlere. 413 fig.
- Tilsynsudvalg, Boghandlerforeningens litterære. 355 fig., 383, 436 fig.
- Toldtariffer, Engelske. 155.
- Toldvæsenet, Boghandlerforeningens Forhold til. 83, 112, 115, 123, 155 fig., 207, 278, 320, 436.
- Trustlov. 469.
- Trykkefrihed. 18.
- Trykkerisedler. 481, 485.
- Tvivel om Boghandlerforeningens Kompetence. 70 fig.
- Tyske og østrigske Forlæggere, Boghandlerforeningens Henvendelse til. 311, 345.
- Tyveri af Bøger. 322 fig.
- Uddannelse, Boghandlermedhjælpernes. 353.
- Uddannelse som Betingelse for Antagelse som rabatberettiget Boghandler, se Rabatret.
- Udeblivelse fra Boghandlerforeningens Møder. 40, 147 fig.
- Udelukkelse af Medlemmer. 28, 89, 142, 147 fig., 219, 254, 273 fig., 297, 299.
- Udenlandske Boghandlere, Boghandlerforeningens Forhold til. 160, 305, 345.
- Udenlandske Boghandlere, Rabat til, se Rabat.
- Udenlandske Kommissionærer, Boghandlerforeningens. 235.
- Udenlandske Bøger, Rabat paa. 26, 202, 270, 470.
- Udenlandske Bøgers Pris, Beregning af. 26, 66, 112, 155, 201 fig., 211, 224 fig., 230, 268, 313 fig., 374, 435.
- Udenlandske Bøger, Vanskeligheder for Handelen med. 379 fig., 435, 486.
- Udgifter, Ekstraordinære, se Ekstraordinære Udgifter.
- Udlandet, Dansk Boghandels Omsætning med. 314.
- Udmeldelse eller Udtræden, Medlemmers. 28, 99, 142 fig., 145 fig., 180, 214—16, 219, 286, 334, 365, 401 fig., 404 fig., 411, 432, 442.
- Udslettelse af Fortegnelsen over rabatberettigede Boghandlere. 168, 273 fig., 297.
- Udstillinger af Bøger. 122, 235, 280, 321, 384 fig., 433 fig., 485, 490, 492.
- Udstyrelse, Bøgers ydre. 17.
- Understøttelse fra Boghandlerforeningen. 85 fig.
- Ungarske Boghandlerforening, Boghandlerforeningens Forbindelse med. 356.
- Universitetets Almanakprivilegium. 208.
- U. S. A., Afsætning af dansk Litteratur i. 314 fig.
- Vakance i Boghandlerforeningens Embeder. 256.
- Valutaforholdene og Handelen med udenlandske Bøger. 486.
- Vanskeligheder for Handelen med udenlandske Bøger. 379 fig., 435, 486.
- Varehuse og Stormagasiner, Boghandlerforeningens Stilling til. 372, 407, 448.
- Vedtægter (Love) for Boghandlerforeningen. 29 fig., 36 fig., 94 fig., 141, 176, 200, 211 fig., 253 fig., 280, 295—300, 324, 327, 350, 366—79, 386, 402, 404—12, 432 fig., 465, 469.
- Verdenskrigen, Boghandelen under. 379 fig., 386, 412, 435 fig., 491.
- Verdenskriserne efter Krigen, Boghandelen under. 413, 435, 486 fig.
- Viceformand, se Næstformand.
- Vintertransport af Bøger til Norge. 74—77.
- Voldgift mellem Medlemmerne. 125, 264.
- Voldgift mellem Medlemmer og rabatberettigede Boghandlere. 134 fig.
- Voldgiftsdomstol mellem Forlæggere, International. 355, 492.
- Voldgiftsret, De danske Boghandlers. 370 fig., 408, 421.
- Voldgiftsudvalget. 273 fig., 299, 314, 347, 370.
- Wien, Boghandlerforeningen og Biblioteker i. 438.
- Ændring af Boghandlerforeningens Navn. 298.
- Ændringer i Firmanavne. 337.
- Æresmedlemmer af Boghandlerforeningen. 100, 184, 216, 237, 285 fig., 338—40, 375, 414, 448.

TRYKFEJL

Side 385, Linie 6 fra oven: 1908 læs: 1911.

Side 401, Linie 8 fra oven: skildrede læs: og Ove Tryde har senere skildret.

TRYKT I
FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
CLICHÉER FRA ILLU-GRAFIA REPRODUKTIONSANSTALT
PAPIR LEVERET AF DE FORENEDE PAPIRFABRIKKER
KARTONERING BESØRGET AF UNIVERSITETSBOGBINDER
D. L. CLÉMENTS EFTF. HENRY ANDERSEN
MCMXXXVII

